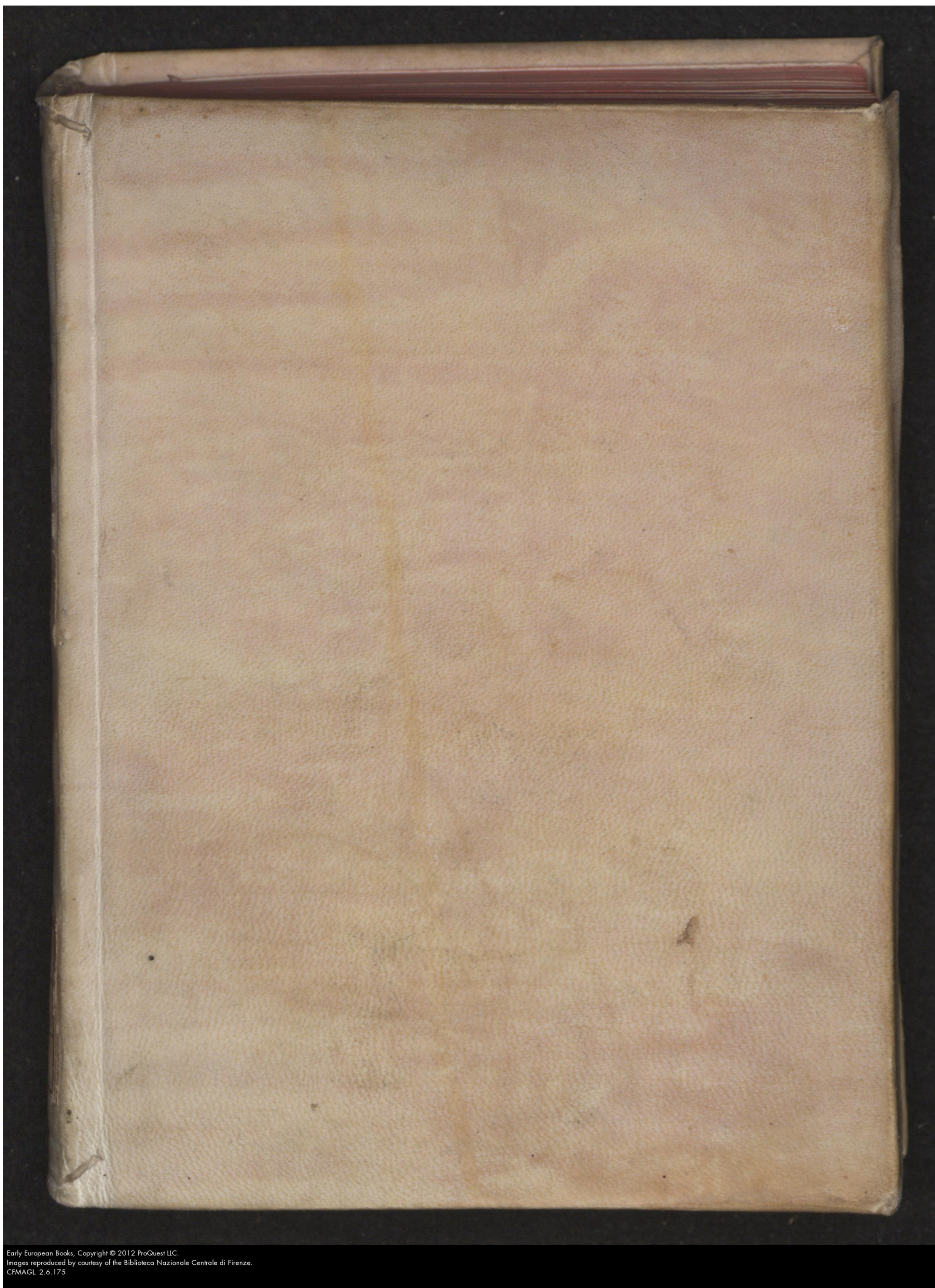
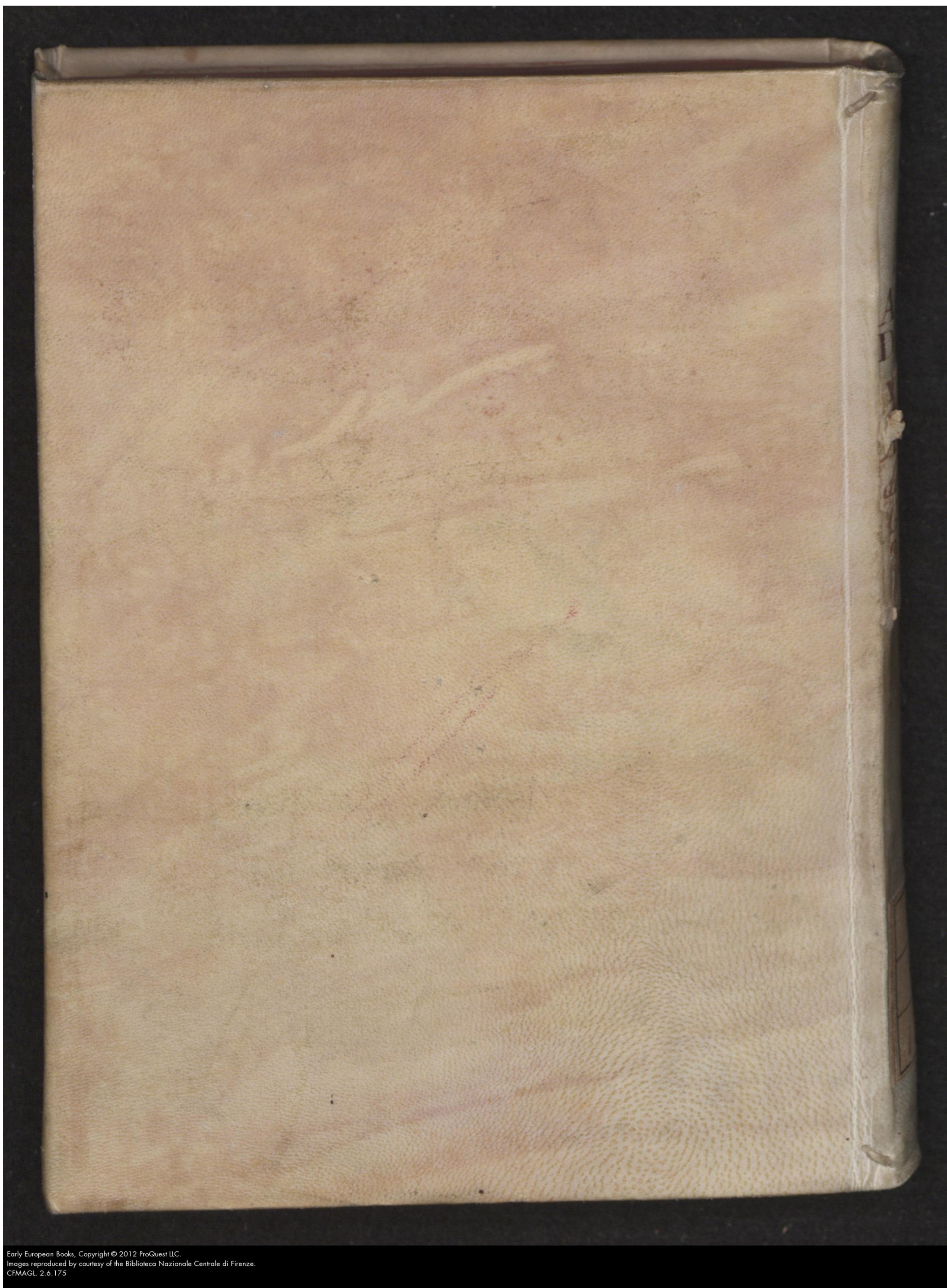
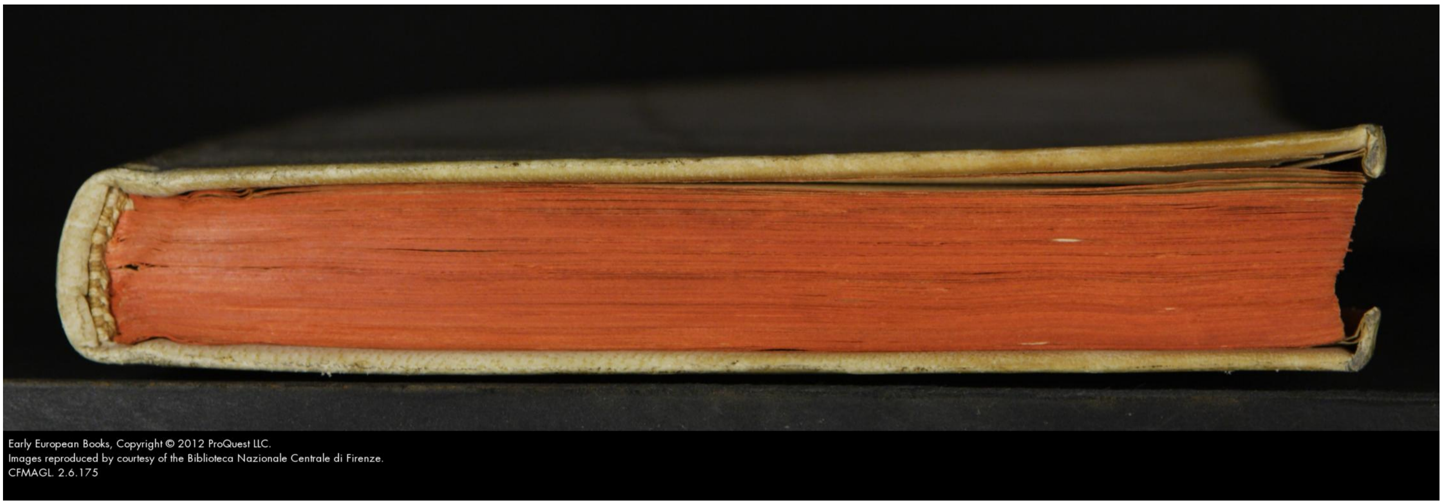
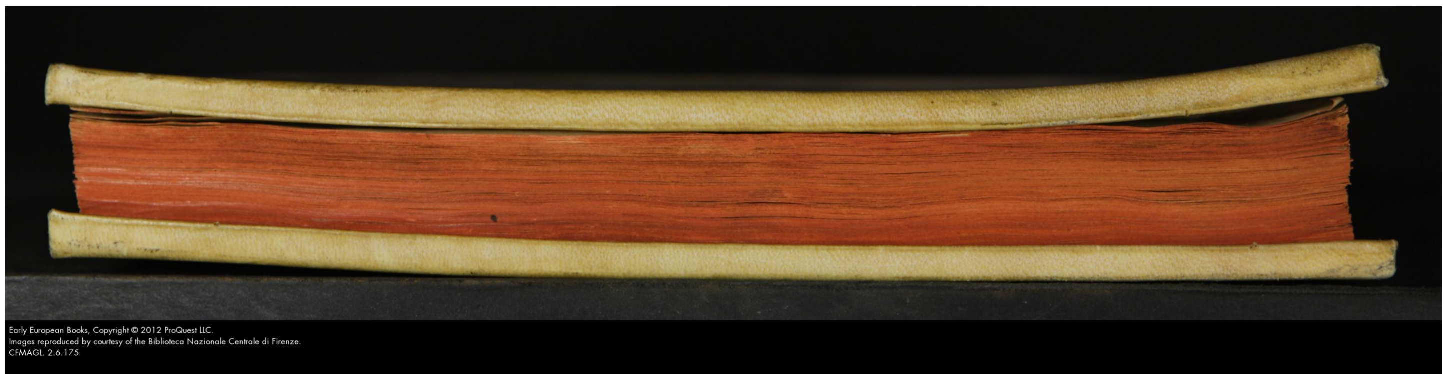

128

XXXI

AVGVST. de
Emend: Gratian
Paris. 1607

Ex legato D: Equitis Antonij Francisci
Marmij

ANT. AVGVSTINI ARCHIEPISCOPI TARRACONENSIS DE EMENDATIONE GRATIANI, Dialogorum libri duo.

AD HÆC

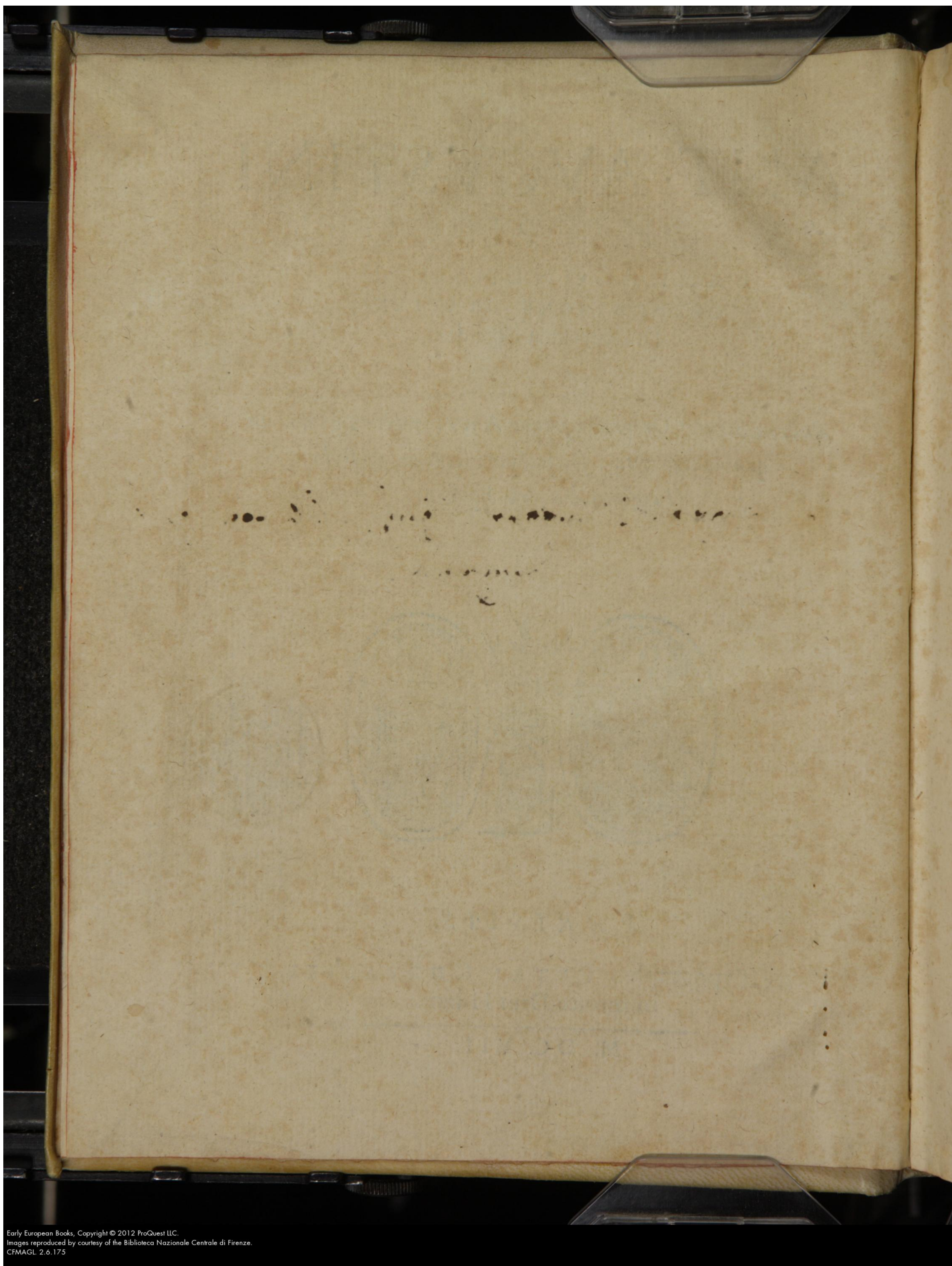
Andreæ Schotti Oratio in funere ANT. AVGVSTINI. *In qua de eius vita, scriptisque: Item de perfecto Iurisconsulto, & Episcopo.*

PARISIIS,

Ex Typographia PETRI CHEVALIER, in monte Diui Hilarij.

M. DC. VII.

PRAEFATIO.

VM Maximi Pontifices hac nostra ætate de Gratiani emendatione tantum laborarint, vt illius erratis corrigendis non quoscumq; viros, sed eruditione, atq; auctoritate valde præstantes præficiendos esse iudicarint; selectis aliis, quorum opera adiuti, quod erat in animo, perficerent: sane dubium esse nemini potest, rem magni esse momenti, Christianæque reipub. vniuersæ plurimum interesse. Ac quidem vero, quamuis tot summorum hominum, & ecclesiæ Principum auctoritas, etiam sine alia caussa, multum apud omnes valere debeat; tamen si res diligenter consideretur, licet eadem indigeremus, ratione item constat, maius hoc quiddam esse, quàm vulgo homines opinantur, qui totum hoc studiorum genus pro nihilo habentes, iurisque contextum contemnentes, se totos ad interpretes conferunt. Quibus ego, vt eos magni faciant, & tamquam duces, ac magistros habeant, cum concessero; illud tamen constanter afirmabo, iuris Pontificij tantam esse dignitatem, vt non solum ipsarum rerum, sed & verborum, immo & litterarum, ac interpunctionum sit maxima ratio omnino habenda. Si enim homines splendidi cum ædificia exstruenda suscipiunt, non necessitatem, aut vtilitatem solum, sed pulchritudinem potius ante oculos sibi proponunt; neque tantum atria, porticus, & conclauia, sed etiam partes singulas, vt columnas, lapides, eorumque coagmentationem, & res alias minutas considerant; dantque operam, vt singula omnia lepore quodam ita inter se consentiant, vt nusquam nisi venustum, & apte connexum quidquam reperiatur: multo magis in iuris Pontificij contextu, quo non voluptas parua, aut aliqua commoditas exigua quæritur, sed ipsa respub. Christiana regitur, moresque hominum conformantur, ac effrænatæ cupidicates coercentur, illud curandum

est, vt partes omnes aptæ, & integræ sint, nullumque verbum suspiciosum appareat. Quamobrem cum Gratiani collectio, qua magna pars iuris Pontificij veteris continetur, mendor. caussa, quibus temporum illorum vitio abundat, multorum sibilis exploderetur; summa rei amplitudo iure suo postulare videbatur, vt Maximi Pontifices de illius emendatione cogitarent, & viris exquisitis ingeniis, omnibusque naturæ, & doctrinæ præsidiis instructis totum negotium committerent. Cumque extra Vrbem non deessent, qui hanc prouinciam possent iuuare, quod in hoc studior. genere satis versati inuenirentur: vnus tantum, quod sciam, vir pro dignitate numquam satis laudatus, totius Christianæ reip. lumen clarissimum, deque ea optime meritus Ant. Augustinus Archiepiscopus Tarraconensis, qui superiori anno nobis ereptus fuit, hunc auctorem suscepit scriptis suis illustrandum. Quid effecerit, ex his duobus libris dialogorum more contextis, quos ante Romanam editionem conscripsit, & ea perlecta censuit edendos, licet iudicari. Est namque Gratiani contextus ager quidam incultus, tot herbis asperis, & agrestibus vestitus; vt licet viri selecti tamquam diligentes agricolæ multam culturam adhibuerint, & aratro illum sæpe perstrinxerint: aliquot tamen, si non herbæ, fortasse radicum fibræ, quæ radicitus euelli non potuerunt, adhuc restare videantur. Quare dabunt ipsi veniam, si fructus laborum tanti viri, cuius memoria recens in benedictione est, eritque in perpetuum, communi vtilitati percipiendos proponimus; in quibus omnia fere Gratiani erratorum genera notantur, multa emendatione illustrantur, ac denique totus ita examinatur, vt non solum rerum ipsarum, verum etiam verborum pondera expendantur.

IVDICIA ET EVLOGIA DOCTOrum hominum & Iurisconsultorum de ANT. AVGVSTINO.

IOANNES MENOCHIVS I. C. *insignis lib. Possess. recuperandæ remedio 15. nu. 5590.*

ANTONIVS AVGVSTINVS, Iuris nostri verus alter instaurator: quandoquidem sua illa assidua, & indefessa diligentia, plura restituerit vetustate collapsa, quæ maximum alioqui nostris negocium faciebant.

PET. VICTORIVS *lib.* VIII. *Variar. lect. Cap.* XXIV.

ANT. AVGVSTINVS in suis Emendationum & Opinionum eruditissimis libris, miro studio curáque ab ipso confectis.

HADRIANVS TVRNEBVS *lib.* XXXIII. *Aduers. Cap.* XVII.

ANT. AVGVSTINVS vir & eruditissimus, & optimè de literis elegantioribus meritus, VARRONIS verò vindex, assertor, patronusque vnicus habendus: imò verò eius potiùs Æsculapius existimandus.

IOSEPHVS SCALIGER IVL. CÆS. F. *Præfat. in Varronem.*

Non ignoro quantus vir sit AVGVSTINVS, quem sanè eruditissimũ ex suis scriptis expertus sum: & scio longè felicius eum potuisse tractare hoc negocium, si voluisset.

PAVLVS MANVTIVS, ET ALDVS F. *eruditissimum virum* sæpe appellant. Ille in Cic. librum v. ad Famil. epist. xix.

Omitto Car. Sigonij, Gabr. Faërni, & Fuluij Vrsini in Notis Cic. & Passim iudicia. Onuphrij item Panuinij, qui in Romæ *descriptione pleraque* ANT. AVGVSTINO *accepta esse referenda ait.*

AND. PATRICIVS, POLONVS, ET CAR. SIGONIVS *in Frag. Ciceronis, Orat. in Toga candida.*

Auctoritas sanè eruditissimi Antistitis, ANT. AVGVSTINI Ilerdæ Episcopi, penitus eam opinionem exemit: qui, vt in posterioribus suis Scholiis adnotauit Sigonius, pro *auunculus* legit acutissima nimis coniectura, *à te Baculus.*

STEPHANVS PIGHIVS *in Annotationibus ad Cap. 7. lib. 2. Val. Maximi.*

Vir nostro sæculo summus ANT. AVGVSTINVS.

DE EMENDATIONE GRATIANI
LIBRI DVO.

PRIORIS, DIALOGI XX.

POSTERIORIS LIBRI DIALOGI XX.

ANT. AVGVSTINI ARCHIEP. TARRACONENSIS DE EMENDATIONE GRATIANI Dialogorum libri duo.

LIBER PRIOR.

DE TITVLO LIBRI GRATIANI, ET de mendis. *Dialogus primus.*

C. Nisi tibi molestum est vehementer cupio à te discere; quid sit, quod Romæ de Gratiani emendatione tanta cura per tot annos agatur: vt necesse fuerit, à tribus Pontificib. vt audio, multos amplissimos viros ex Purpuratis suis, & alios doctissimos homines hac vna in re assidue versari. A. Mihi quidem nihil molestiæ adferes, cum à me aliquid postulaueris, quod tibi fore gratum existimem, ea præsertim de re, quæ studiis tuis sit oportuna. Caue enim putes, illius libri lectione, quem Gratiani Decretum falso vocant, si recte scriptum legatur, & ex suis fontib. singula capita deducta sint, quod potissimum in emendatione est, quidquam iuris Pontificij studiosis vtilius esse. Qua de re aliquid fortasse dicere possum: quid autem Romæ actum sit, aut agatur; diligentius hæc poterit nobis B. narrare. C. Didici ego quidem ab eodem multa, quæ curiosius petebam; quibus Pontificib. quot viri peritissimi, & quotiens colligerentur. qui ex eis excellerent vel inueniendis, vel discutiendis singulis quibusq; quo etiam pacto quædam priuatis studiis paucor. agerentur; quædam omnium collatione emenda-

rentur. Quot etiam libros veteres habuerint, ex quibus ad veterem ſcripturam, quæ, vt fieri ſolet, certior eſt, Gratiani librum perducerent. Hos libros eſſe aut ipſius Gratiani nomine conſcriptos, aut eorum, ex quibus Gratianus illa ſumpſiſſet, tum ex alior. ſimili collectione, vt Burchardi, Iuonis, Anſelmi, & aliorum id genus, tum ex ipſis, vt modo dicebas, fontib. conciliorum, vt arbitror, libris, & Pontificum Romanorum epiſtulis, & ſanctor. virorum ſcriptis, & ex iure ciuili: hæc inquam, & alia non pauca B. noſter. ſed à te dicebat eſſe quærendum, quid in ipſo volumine tantopere deſideraretur. Sed quid eſt, quod dixiſti, falſo hunc librum Gratiani Decretum dici? an non ita dicitur, vt Burchardi, & Iuonis Decretum? aut librarij nos ſuis titulis decipiunt, aut ipſi ſcriptores ſic ſcribi voluerunt, à quorũ ſcriptura hanc etiam emanaſſe veriſimile eſt. B. Antequã C. noſtro reſpõdeas, ego dicã, quod ab illis ſelectis viris accepi, in nullo fere veteri libro Gratiani eam inſcriptionem exſtare: ſed hanc; Concordia diſcordantium Canonum. Sic etiam in melioribus editionibus Antonij Democharis, & Antonij Contij, vox illa Decretum, vt pote inepta, in multitudinis vocem mutata eſt. quod in librorum inſcriptionibus aptius eſſe, vel Cicero teſtis eſt; quippe qui noluit de officio, aut de fine ſcribere, ſed de finibus, & de officiis. Itaq. Decretorum collectanea Demochares, Decretor. canonicorũ collectanea Contius inſcripſerunt. Decretorum vero collectionem eſſe hanc nemo negauerit, non vnius decreti explanationẽ. Sic etiam dicimus Decretorum Doctorem, non Decreti, iuris Pontificij conſultũ. C. Non equidem nego, Decreta Pontificũ aptius dici, vt Magiſtratuum decreta in iure ciuili, vnde etiam Decretalium epiſtularum appellatio manauit, cum decerni aliquid in ſingulis epiſtulis videamus. Sed putabam Gratianum eam vocem à Burchardo, & Iuone accepiſſe. B. Ne hoc quidẽ in veterib. libris affirmãt inueniri. A. Recte tu de Gratiani, & Burchardi inſcriptione. Neque enim in veteribus libris ea vox Decretum eſt. Gratiani quidem poſſum vobis multos oſtendere; ſed & Burchardi, & Iuonis aliquot ſine hac inſcriptio-

ne. Et vt video, Iuoni Carnotensi magis placuit Excerptiones appellare, sic enim scribendum est, non Exceptiones. Eius verba tam in Panormia, & in Decretorum grandiori volumine, quam quod caput est, in epistularum libro hæc sunt: Excerptiones ecclesiasticarum regularum, partim ex epistulis Romanorum Pontificum, partim ex gestis conciliorum catholicorum Episcoporum &c. in vnum corpus adunare curaui. Panormiæ titulus in veteri libro hic est: Incipit liber sacrorum canonum. In eodem libro nulla est præfatio, nullumq; scriptoris nomen. Hildeberti quoq; Cenomanensis Episcopi, & postea Turonensis, qui Nannetensi concilio non edito præfuit ab Honorio Minore confirmato, qui fuit Callisti Minoris successor, epistula quadragesima nona edita est, cuius initium, Plerumq; fit. In ea epistula hæc verba leguntur: Exceptiones Decretorum (vel potius Excerptiones) quas in vnum volumen ordinare disposuimus, ad suum finem nondum perductæ sunt. Mendose autem huius Hildeberti epistulis adscripta sunt illa ipsa Iuonis verba: Excerptiones ecclesiasticarum regularum &c. Burchardi vero libri veteres carent inscriptione. sed in edito non Decretum, sed Decretorum libri xx. appellantur. Collectiones Burchardi Vormaciensis appellat Iuo in quadam epistula. Anselmi Lucensis voluminis inscriptionem sine nomine eiusdem in tribus libris legi. Vnius eorum hæc est. Incipit authentica, & compendiosa collectio regular. & sententiar. sanctorum Patrum, & auctorabilium conciliorum. Sed vt ad Gratianum redeamus, in eius libris veterib. illa inscriptio est, quam audisti: Concordia discordantium canonum. Similem legi Romæ in veteri libro Cresconij: Concordia canonũ, & ipsi canones. C. Quid est, quod his verbis significare voluerunt? an putandum est, canones cõcilior. ita esse inter se contrarios, vt egeant concordia? A. Quantum ego potui ex Cresconij libro elicere, concordiam vocat collectionem similium sentẽtiarum, vt qui scripturæ sacræ verba collegerunt, Concordantias Bibliæ appellarũt; quib' verbis, quod pace vestra dicere liceat, nihil excogitari potest ineptius. C. Gratianus igitur sic Con-

Iuo episto. 74. vel 32. ad Vvill. Abbatem.

cordiam dicit, quaſi collectionem ſimilium canonum. Cur vero addit vocem diſcordantium, quæ ſola refugit hanc interpretationem? A. Vere tu quidem ais. Nã ſi inſcripſiſſet, Concordiã canonum, vt Creſconius fecit; aut Concordiam concordantium, & diſcordantium canonum: hanc reciperet interpretationem. Nunc vero ſignificare videtur, concordiam inter diſcordes verſari. Sed & ſi quis librum ipſum Gratiani conſideret; ſæpe videbit vti diſtinctionib. non ſolum in prima eius voluminis parte, ſed etiã in poſtrema de pœnitentia, & conſecratione. In ipſis quoq; quæſtionib. ſingularum cauſſarum apertius vtrimque adfert contraria decreta, & canones: quæ aliis diſtinctionibus allatis in concordiam reducit. Canonum autem appellatione non ſolum cõcilior. vt exiſtimas, regulas, atque ſententias; ſed etiam aliorum libror. quibus ius Pontificium conſtat, intelligere eum facile apparet ex eius verbis. *Diſtin. 3. in prin. & c. & 2.* Eccleſiaſtica, inquit, conſtitutio canonis nomine cenſetur. Canon Græce, Latine regula nuncupatur. Regula dicta eſt, quæ * recte ducit & c. ** eo quod* quæ ex Iſidoro lib. VI. etymol. ſumpta ſunt. Mox ait: Porro canonum alij ſunt decreta Pontificum, alij ſtatuta cõciliorum. Sic ante Gratianum Corpus canonum, vel Codex canonum dicebatur is liber, qui conciliorum, & Pontificum Rom. regulas continebat. Eius libri mentionem facit Burchardus enumerans libros, ex quibus eius collectio conſtat. Sed antiquiora ſunt teſtimonia Nicolai primi, & Leonis IV. apud Grat. *Diſt. 19. c. 1. & diſt. 20. c. 1.* Sic Iuo Excerptiones eccleſiaſticarum regularum & Anſelmus Authẽtica collectio regularum, ſiue Canonum, collectiones ſuas appellant: vt etiam vetus meus Panormiæ codex, Liber ſacrorum canonum dicitur. Idem dicendum eſt de Græcis collectionibus, quas Nomocanones vocant, nomine ex legibus, & regulis effícto: item de Apoſtolorum regulis à Clemẽte primo editis, & de aliis ſanctorum viror. Dionyſij, & Petri Alexandriæ Epiſcopor. & Gregorij Neocæſarienſis, Athanaſij Alexandrini, Baſilij Cæſarienſis, & Gregorij Nyſſæni, & alterius Gregorij Theologi, & alior. de quibus cap. ſecundo ſextæ ſynodi repetitæ in Trullo. *Diſt. 16. c. 7. quoniam.* Neque enim recte apud Gratianum, & alios eorum opuſ-

cula dicuntur confirmari, ſed canones, in Græco archetypo. C. Habeo iſta. Ex quibus facile intelligo, ius quoque Canonicum, quod tu ius Pontificium appellare ſoles, hinc originem duxiſſe. At vero Canon Miſſæ, & Canonici ſæculares, ac regulares cur dicti ſunt? A. Diximus canonem regulam ſignificare: Miſſæ igitur regula, vel formula vetus eſt, ille ipſe Miſſæ Canon. Canonicos vero regulares qui dicunt, eandem rem bis dicunt, vt cum Abba pater vocatur, vel Thomas Didymus, ſiue Geminus, atque alia ſimili ratione. Sed fingamus duas eſſe regulas, alteram laxiorem Canonicis ſæcularibus ſcriptam, alteram duriorem regularibus ſolis conditam. Vtroſque ſub canone eſſe dicemus, & canonicos, ſed hos duriorib. cancellis circumſcriptos. C. Hæc placent. Sed quid aliud eſt in Gratiani libro mutandum præter titulum libri, ſiue inſcriptionem? A. Ita multa ſunt, vt non facile omnia vno die explicari poſſint. Sed genera tibi errorum quorundam proponam, vt poſtea de quibus magis placebit, agamus. Sæpe erratum eſſe video in nominibus hominum, vrbium, prouinciarum, conciliorum, & aliarum rerum, quæ poſtea exẽplis apertiora fient. Sæpe falſae ſunt inſcriptiones, & quæ conciliorum ſunt, Pontificum Maximorum eſſe dicuntur; & quæ ſunt vnius Epiſcopi inferioris, Romano Pontifici, aut concilio generali, vel prouinciali tribuũtur. Ex hoc genere ſunt illa, quæ ex concilio Martini Papæ, aut Hadriani Papæ ſumpta eſſe feruntur, quæ vel Martino Bracarenſi, & Græcis conciliis, vel Engelramo Epiſcopo, vel Hadriano ad Engelramum inſcribi debuerunt. Multa Gregorij, Ambroſij, Auguſtini, vel Hieronymi verba eſſe dicuntur, quæ aut nuſquam exſtant, aut aliena ſunt. Illa quoque ipſa, quæ inſcriptiones habent veras, non recte referuntur. Sępe enim cõtrarias ſententias referri ſcimus, ſæpe valde præciſas. Iam vero, quæ ex Græcis fontibus manant, ex variis interpretationibus afferuntur, quaſi ſint aliorum ſcriptorum: ac ſæpe aliud Græce, quam Latine ſignificant. C. Tu vero me in ſiluam quandam errorum inducis, cuius nullum exitum video; ſed malo, vt de primis quibuſque à te dictis agas,

vt præcisis his ramis interiora illustriora fiant. A. Quid autẽ B. nostro placet? B. Ego vero hæc ipsa, quæ proponis, exspecto; sed nõ is sum, qui operæpretium esse existimem, tam multa de solo Gratiano dici. Hic enim, vt nosti, & vt facile omnes concedunt, compilator insignis, nihil fere habet valde vtile, quod proprium dicere possis: sed corniculæ illi similis, vt est in fabulis, risum scientib. admirationem ignorantibus mouet. Si verba consideres, nihil illo tritius; si artem requiras, & ordinem docendi, frustra laborabis. Ita multa refert alieno loco ponenda, ita pro certis incerta cõstituit; vt malis illa eadem in ipsis libris non solum conciliorum, sed etiam Burchardi, & Iuonis, & alior. collectorũ requirere. Itaq; dum tu quid apud Gratianum mutandum sit, dices; in veteri me cõfirmabis opinione, qui frustra hũc scriptorem mendis purgari putem. Te vero potius hortari, & si pateris, monere non desinam; vt in eam tantum rem incumbas, vt meliorem harum regularum, siue decretorum collectionem edas. A. Ludis tu quidem, vt soles perurbane, & mihi videris pro tua præclara dicendi facultate magnas res contemnere, & pro nihilo ducere; minores vero in cælum tollere, atque augere dicendo. Nam vt dem tibi, nihil fere, aut pauca de suo Gratianũ attulisse, quod falsum est; adfert enim multa, quæ in aliis collectionibus non inuenies, qualia sunt, quæ post Burchardum, & Iuonem sunt nata; item multarum difficultatum solutiones: sed quamuis nulla attulerit, feliciorem tamẽ ceteris collectorib. fuisse negare non poteris; quos in tenebris diu fuisse nouimus, dum hic in omnium manibus versatur; multorũ interpretum illustratur lucubrationib. refertur deniq; in iudiciis omnib. atque à Theologis non minus, quam à iuris vtriusque peritis in pretio habetur. Quod si in illo verborum elegantiam desideras, temporis est, non hominis culpa; tritis vtitur verbis, vt omnibus prodesse possit. artem, & ordinem docendi flagitas: quasi vero meliore ceteri sint vsi. Quod vero postremo hortaris; vt collectionem aliquam edam potius, quam hanc ita perturbatam, & imperfectam ornem: facis tu quidem ludos, vt dixi. sed hac de re posterius cogitabim⁹. Nunc

quando vtriq; vestrum non displicet, vt de Gratiani erratis agamus, in crastinum diem differo, quod sum pollicitus. Alia enim vrgent his potiora.

ADDITIONES.

HIS scriptis editum vidi Romæ Gratiani volumen hac inscriptione. DECRETVM *Gratiani emendatum, Gregorij XIII. Pont. Max. iussu editum. Et initio distinctionis primæ: Concordia discordantiũ canonũ. Et in admonitione ad lectorem ita scribitur. In plerisq; vetustis huius collectionis exemplarib. hæc tamquam inscriptio rubris literis posita est: Concordia discordantium canonum, addita in quibusdam dictione Incipit, sine vlla Gratiani mentione. Verum in Vaticano illo vetustißimo, cui voluminis ipsius initio recentiori scriptura paleas esse præpositas dictum est, ante ipsas paleas est hic titulus. Decretum Gratiani monachi sancti Felicis Bononiensis, ordinis sancti Benedicti, compilatum in dicto monasterio anno Domini MCLI. tempore Eugenij Papæ tertij. In aliis vero duobus codicib. in extremo est: Explicit decretum compilatum à Gratiano monacho monasterij S. Felicis de Bononia. In eadem admonitione hæc etiam verba leguntur. Nouißimus istorum omnium, præter auctorem Panormiæ, nam is recentior fortasse est, Gratianus monachus Benedictinus non tantum decretis colligendis, quod superiores fecerant, operam dedit: sed Iuonis fortasse præfatione excitatus, eo potißimum incubuit, vt certis quæstionibus propositis, quod in vtramq; partem ex canonibus, qui inter se nonnumquam pugnare videbantur, dici posset, ipse & afferret, & explicaret; omninoq; eorum varietatem, quæ speciem dissensionis habebat, ad cõcordiam reuocaret. Hæc in Romano. In hoc libro A. Ant. Augustinum Archiepiscopum, B. Petr. Galesium, C. Vincentium Augustinum Vincentij F. significat.*

In editione Gregoriana cap. 7. Quoniam. dist. 16. multa mutata sunt, & notis ornata: & quamuis dicatur, Et opuscula Theophili. & c. tamen in notis Iuonis verba relata sunt: Confirmamus sanctorum Patrum canones. & synodos & c. & Græca verba canonis referuntur, & Latina interpretis, quib. apparet non opuscula, sed canones appellari. Quod etiam verba à Gratiano relata indicant: Confirmamus & ceteros sanctorum canones, & synodos. *Iuo par. 4. cap. 106. & 134. decr. & lib. 2. tit. 11. c. 29. pan.*

De Gratiani erratis in propriis nominibus.

DIALOGVS SECVNDVS.

B. Et tempus, & locus aptus est; vt te promissi tui admoneamus. Quid enim hac hortor. amœnitate iucundius? auidas autem aures adferimus ego, & C. noster. A. Video nihil diutius vobis posse deberi. Sed libris aliquot nobis opus est, & in primis Gratiano editionis eius, quæ habeat duor. Antonior. notas. C. Eum librum mecũ attuli, quod eum potissimum à te laudari sciebam; & vt viderem, quid tu de singulis erratis esses dicturus, & vt melius id memoriæ mandarem. A. Laudo prouidentiam tuam. Ego quoq; in aduersariis quibusdam, quæ attuli, scripseram ordine litterarum aliquot Gratiani errata, quæ facilius referam. Vos etiam alia suggeretis. Et quoniam heri diximus, in nominib. propriis sæpe fuisse librarios lapsos: ab eisdem initium sumamus. Principio duo ex sacris libris loca corrigenda sunt: cum pro Ochozia Rege [a] Achab editus est, & pro Achan, siue Achar, Achor. [b] Verba Gratiani sunt. [c] Sed obiicitur illud Ambrosij: Ambrosij verba quærantur: Ad preces Heliæ ignis descendit de cœlo, vt Prophetæ vindicaretur iniuria. quod tunc intelligitur factum, quando Achab Rex Israël & c. misit duos quinquagenarios. nostis reliqua. [1] Alter locus ita scriptus est. Cum enim Achor de anathemate furtim surripuisset & c. Ita cecidit sors super Achor. [d] Bis Achor pro Achan scriptum legimus. B. Ego Gratianum errasse arbitror, non librarios. A. Si Gratiani erratum est, memoriæ erratum est, qualia multa & apud Ciceronem, & apud alios scriptores sæpe adgnita sunt: si librarior. peccatum est, cur Gratianus notatur? [2] Tertius locus est. In inscriptione quadam pro Carthaginensi concilio Agathense primum scribitur. [e] Est autem caput XI. concil. Carthag. I. [3] Alibi Alexandrinus Episcopus Leander Hispalensis dicitur. [f] atque idem Leonardus Episcopus alio in loco. [g] Prior locus est distin. XXXIIX. vbi post verba B. Augustini additur:

a 4. Reg. 1. b.
b 26. q. 2. in prin.
c 23. q. 4. c. 29. si illic. p. sed abiicitur.
d Iosu. 7. b.
e 15. q. 7. c. 3. si quis.
f Dis. 38. c. 13. indignum.
g De consec. dis 4. c. 80. de trina.

additur: Idem ad Alexandrinum Epiſcopum. Indignum vehementer exiſtimo, vt verba cœleſtis oraculi reſtringam ſub regulis Donati. Hæc non Auguſtini verba ſunt, ſed Gregorij in præfat. Moralium in Iob cap. vlt. qui liber ad Leandrum Epiſcopum inſcriptus eſt. Hoc non fugit Ioannem And. F. Sunt, qui putent additum eſſe hoc caput à Gratiani diſcipulo Palea, vt id, quod proximum eſt, cuius inſcriptio non vocem, Idem, habere debet; ſed hanc, Auguſtinus. [4] Alter locus eſt ex epiſtula quadam Gregorij ad eundem Leandrum Epiſcopum de trina merſione baptiſmatis, quæ exſtat, vt notat Demochares, lib. 1. epiſt. quadrageſima prima regiſtri. Eiuſdem mentionem inuenies in concilio Toletano quarto cap. v. & in concilio Vormacienſi item cap. v. & apud Iuonem, & Anſel. Lucenſ. & alios collectores. [5] C. Quis hic Leander fuit? A. Tres fratres germanos inſignes pietate, & eruditione viros habuit Hiſpania Reccaredo Rege, Leandrum, Iſidorum, & Fulgentium: duo illi Hiſpalenſes Epiſcopi fuerunt, hic tertius Aſtigitanus. Leãdro acceptam ferimus Gotthor. Arianorum in catholicam fidem conuerſionem. Cum hoc Gregorius amicitiam iniuit Conſtantinopoli; venerat enim illuc alter Pelagij Pontificis, alter Regis ſui legatus ad CP. Imperatorem. B. Hic idem Alexander ſemel vocatur ab Anſelmo Lucenſi, iterum Leander. Fieri poteſt, vt idem nomen ſit. vt Ioſue, Ieſus, & Iaſon. Scander Berg, pro Alexandro Magno, auorum memoria, inſignis vir peritia rei militaris, dictus eſt. A. Quid tu Leandrum Muſæi putas eundem eſſe cum Alexãdro Macedone? B. Non ego eundem virum eſſe dico, ſed idem nomen. quamuis in etymo vtriuſq; hæreo. A. Sequitur Anaſtaſius ſæpius ex Athanaſio mutatus. Dum enim narrat Gratianus Athanaſij pueri, ſimulati Epiſcopi factum, qui catechumenos aqua ſalutari tingebat, tempore Alexandri Epiſcopi Alexandrini, eum Anaſtaſium vocat. Sed ex Rufini hiſtoria lib. x. cap. xiv. mutari nomen debet. [6] Idem erratum in duabus inſcriptionib. eſt. Altera hæc eſt: Felix Papa Anaſtaſio, & omnib. Orientalibus Epiſcopis. Scribe, Felix Papa ſecundus Athanaſio, & omnib. &c. ex conciliis. [7] In altera eſt: Anaſtaſius Patriarcha Papæ

Ioan. And. in c. ad audientiam. in fine. de reſcript. d. c. 80.

Iuo lib. 1. tit. 2. c. 53. panorm. & par 1 cap. 130. decr. Anſel. li. 9. c. 17. & 61. Cæſar. lib. 12. cap. 43. Tarrac. lib. 4. c. 10.

1. q. 1. c. 58 ſpiritus. p. ecce.

5. q. 2. c. vltimo.

9. q. 3. c. 11. fuit.

Felici. Scribe, Athanasius Patriarcha Alexandrinus Felici Papæ secundo. Referunt hor. capitum verba Burchardus,[a] Iuo,[b] & Anselmus.[c] 8 Alterius Athanasij nomen inuenio in Anastasium esse mutatũ. Etenim in concilio Chalcedon. actione XIV. de quodam Athanasio Episcopo Parrhenor. † agitur, qui cum à Patriarcha suo deponeretur, eum sibi inimicum esse conquestus est, iterumq; audiri iubetur. Idemque Nicolaus refert in epist. ad Michaëlem Imp. cuius initium est; Proposueramus. At Gratianus hunc Anastasium appellat.[d] 9 B. Eadem ratione Athanasij libris aliquot Anastasij Antiocheni, vt existimo, libri mixti sunt. Vt cum plebeij in patricias familias inserebantur. A. Illud æquo animo ferendum est, quod pro Asello Anselmus scriptus est in inscriptione cuiusdam capitis[e] his verbis: Item ex concilio Mileuitano, cui interfuit Augustinus, & Anselmus Romanæ Ecclesiæ legatus contra Pelagianos. In concilio Carthagin. VI. & VII. mentio fit trium legatorum Romanæ Ecclesiæ, Faustini Episcopi, & Philippi, & Aselli presbyterorum. Hi à Zosimo Papa missi sunt, & in Africa post eius mortem fuerunt. Interfuisse hos legatos in concilio Mileuitano, mihi non constat. sed præsentibus eisdem lectos fuisse canones eius concilij, & aliorum multorum, constat ex concilio Africano, & ex concilio Carthagin. Græce conscripto. Sunt etiam Mileuitani concilij litteræ ad Innocentium, qui ante Zosimum fuit, & Innocentij ad eandem synodum. 10 Arsacij Episcopi nomen inuenio apud Anselmum,[a] qui Thracius dicitur à Gratiano[b] in relatis Pelagij verbis. Sed in alio veteri Anselmi libro idem Tertius vocatur, & scriptor epistulæ Gelasius. Sic omnia sunt nobis incerta. Tantum hoc in variis lectionib. conscribi potest. 11 Illud certum est, quod alibi pro Ascanio Tarraconensi Episcopo, Asconius apud Gratianum legitur in Hilarij Papæ verbis. Namq. in conciliis aperte Ascanius appellatur, ad quem sunt duę Hilarij epistulæ. & de eodem agitur in concilio Romano ab Hilario habito. In eodem Gratiani capite de Barchinonensi Ecclesia agitur, sed scribendum est, Barcinonensis. Et postea. Talis protinus de clero proprio &

a Burc. lib. 1. c. 221.
b Iuo par. 5. c. 15. & 335. decr.
c Ans. lib. 2. c. 50. & 51.
† Parænorum.
d 3. q. 5. c. 14. nulli. p. 1. &c. 15. quod suspecti.
e De conse. d. 4. c. 152. placuit.

a Ansel. li. 12. c. 46.
b 23. q. 5. c. 44. quali.
7. q. 1. c. 30. remoto.

Barchinonensib. ordinetur Episcopus. dele Et,atq; scribe, Barcinonensibus. Melius hæc Anselmus habet. [12] Sic etiam male scribi solet Terracona pro Tarracone, & Barchinona pro Barcinone,& Terraconensis pro Tarraconensi. Sed & Terraconensis pro Tarracinensi inuenies apud Gratianum. [a] At ex registro B. Gregorij constat agi de Fundensi Ecclesia, & Tarracinensi eidem Episcopo commissis. [b] Coniungi autem debent duo capita ex eadem Gregorij epistula sumpta ad Agnellum Episcopum, quæ est epist. XIII. c.LII. libri secundi. Hæc etiam recte Anselmus conscripsit, [a] & liber Cæsar august. [b] [13] C. Eadem ratione fortasse apud Gregor. IX. sub titulo de immunitate ecclesiar. capitis secundi inscriptio mutanda est. [c] A. Recte admones:idq; ex lib. VII. registri eiusd. Gregorij constat, vt diximus in notis ad collectionem Bern. Papiensis, & in collectione conciliorum Tarraconensium. [14] Venio nunc ad aliam,vt hic noster appellare solet, metamorphosin. In Gratiani libro legitur distinct. LIV. Ex concilio Maguntinensi cap. IIX. Palea. Magnus Episcopus Augustudensis dixit. Carthaginensi primo pro Magunt. scribendum esse admonuit Ant. Demochares. Astigitanensis pro Augustud. scribi etiam debuit ex conciliis. Astuagensis habent Burchardus, [d] & Iuo; [e] Augustensis, Bernardus Papien. & Gregor. IX. [f] [15] C. Cur nomen hoc,Palea,adscriptum est huic,& aliis quibusdam capitibus?Sunt enim,qui putent incertis,& inutilib. id adiectum. Sed tu discipuli Gratiani nomen esse dixisti. A. Ego duorum Iurisconsultorum testimonium habeo,Ioan. Andreæ, & Catelliani Cottæ. Sed & video in veterib. Gratiani libris illa capita desiderari; & in Ioannis Teutonici scholiis raro ad verba eorum capitum aliquid adscribi. Itaq; existimo illa capita postea adiecta fuisse. Huc accedit, quod Bernardus Papiensis nonnulla ex his in librum suum retulit,quod de Gratiani capitib. non facile inuenies. Sed quid B. selecti illi viri Romæ de Palea dicunt? B. Hoc ipsum audiui, in veterib. libris non inueniri. Paleæq; nomen esse hodie familiæ cuidã Cremonẽsi propriũ. Neque tamẽ carere auctoritate,aut esse reiciẽda hæc capita;

Ans. lib. 6. c. 101.

a 21. *q.* 1. *c.* 5. *relatio. &c. illud.*

b *Vid. Gregor. lib.* 2. *epist.* 14. *c.* 53. *& lib.* 7. *c.* 20. *ind.* 1.

a *Ansel. lib.* 5. *c.* 15.

b *Caes. lib.* 3. *c.* 48.

c *c.* 2. *de immu. eccles. in* 1. *collect. & apud Grego.* IX.

Dist. 54. *c.* 3. *Magnus.*

d *Burc. lib.* 2. *c.* 36.

e *Iuo. par.* 6. *c.* 157. *decret.*

f *c.vn.de oblig. ad ratio. in* 1. *collect. & apud Gregorium* IX.

ſed aliqua nota eſſe à cæteris diſtinguenda, quaſi addita poſt Gratiani lucubrationes. 16 A. Hoc ſit huius diei penſum. Cras, ſi videbitur, plurib. de cæteris agemus.

1 *IN editione Romana 23. q. 4. c. 29. ſi illic. p. ſed obicitur: nomen Achab editum eſt, ſed in margine eſt, Ochozias filius Achab. & in ſcholio Achab. Confundit hiſtoriam & c. in fine poſt illa verba, ſub Ochozia, additur, cuius filius fuit Achab, vt legitur 4. lib. Reg. in prin. & 3. Reg. vlt. Quod vero in contextu verborum dicitur, illud Ambroſij, Ad preces Heliæ & c. habet in margine, ſupra ea. quod Chriſtus. 4. Reg. 1. Id caput eſt inſcriptum Ambroſio lib. 7. commentarior. ad cap. 9. Lucæ. Sed illic nihil de Achab dicitur; neque apud Ambroſ. eadem verba inueni.*

2 *In Romana editione 26. q. 2. in prin. Achar editum eſt, non Achor, & in margine, alias Achan, & Ioſue 7.*

3 *In Gregoriana editione inſcriptio capitis tertij Siquis tumidus. 15. q. 7. hæc eſt. Item ex concilio Carthaginenſi primo cap. 11. Mox additur. Sic eſt emendatum ex vetuſtis codicibus; nam in vulgatis erat, Agathenſi primo, cum vnicum dumtaxat Agathenſe memoretur.*

4 *Inſcriptio capitis 13. Indignum, diſtin. 38. in Gregoriana editione eſt hæc. Item Gregorius ad Leandrum Epiſcopum Hiſpalenſem in præfat. Moralium ad finem. Et capitis 14. Locutio, inſcriptio eſt. Item Auguſtinus de vera religione c. 49. & 50. Palea.*

5 *In dicta Gregoriana editione inſcriptio capitis 80. De trina. de conſec. diſt. 4. eſt hæc. Item Gregorius Leandro Epiſcopo Hiſpaniar. lib. 1. epiſt. 41. & in margine additur. Et in Tolet. 4. c. 5. & in Vuormacienſi c. 5. Sent. ibid. (hoc eſt. ſent. 4. diſt. 3.) Poly. l. 3. tit. 10. Anſel. l. 9. c. 61. Iuo p. 1 c. 130. Pan. l. 1. c 60.*

6 *In eadem editione Romana 1. q. 1. c. 58. Spiritus. par. Ecce. per Athanaſium puerum, ſcriptum eſt.*

7 *In eodem Gregoriano libro inſcriptio cap. vlt. 5. q. 2. hæc eſt. Item Felix Papa II. Athanaſio, & omnibus Orientalibus Epiſcopis epiſt. 1. cap. 3. Additur in margine Burc. li. 1. c. 221. & Iuo. p. 5. c. 335.*

8 *In eodem libro inſcriptio capitis 11. Fuit ſemper. cauſæ 9. q. 3. ita ſcripta eſt. Item Athanaſius Patriarcha Papæ Felici ſecundo. & in margine eſt. In tomis conc. & Iuo p. 5. c. 15.*

9 *In eodem libro 3. q. 5. c. 14. Nulli. par. 1. Athanaſius appellatur: ſed*

in margine est: al. Anastasius. Sed capite 15. Quod suspecti, Athanasius dicitur sine vlla varietate. & multa de eodem dicuntur in notis ex concilio Chalcedonensi actione 14. Mendose autem in margine dicitur actione 24. in fine. (Vide lib. 2. dial. 12. add. 6.)

10 *De consecrat. distin. 4. c. 152. Placuit igitur, hanc habet inscriptionem in Romano libro. Item ex concilio Mileuitano, cui interfuit Augustinus, & Anselmus Romanæ Ecclesiæ Legatus contra Pelagianos c. 1. Additur in margine. & in Afric. c. 76. & mox ad vocem Anselmus, videtur mendum in hoc nomine.*

11 *In eodem Romano libro 23. q. 5. c. 44. Quali. Pelagij, Thracius editum est sine vlla varietate. In margine est. Ans. l. 12. c. 46. Pauli ibid. (hoc est, lib. 7. tit. 5.)*

12 *Caput 30. Remoto, 7. q. 1. hanc in eodem libro habet inscriptionem, Item Hilarius Papa Episcopis Tarracon. c. 3. & postea est. Remoto ab ecclesia Barcinonensi & c. & de clero proprio Barcinonensib. & c. & frater Ascani. In margine est, Ans. l. 6. c. 109.*

13 *In Romana editione 21. q. 1. c. 5. Relatio, Gregorio adscribitur lib. 2. ep. 13. seu. c. 52. ad Agnellum Episcopum. Initium capitis est, Relatio cleri, simul & populi Tarracinensis. In notis hæc scripta sunt. Tarracinensis.] Sic est emendatum ex vetustis, cum in vulgatis esset Tarraconensis gentis. In originali autem legitur, Tarracinæ degentis. In extremo capite hæc etiam addita sunt. Alia est sententia B. Gregorij, ac Gratianus putare videatur. Hunc enim Agnellum, qui antea Fundorum erat Episcopus, quod ea ciuitas ab hoste esset vastata, Tarracinæ cardinalem constituit sacerdotem, vt in sequenti capite. De qua re notatum est supra dist. 71. c. fraternitatem. In margine huius capitis est. Ansel. l. 5. c. 28. Polyc. l. 1. tit. 8. Capite proximo est, Tarracinēsis ecclesiæ cardinalem, & Tarracinensis ecclesiæ.*

14 *Caput secundum de immunitate ecclesiarum in Romana editione hanc habet inscriptionem. Gregorius Archiepiscopo Tricen. & in margine. Gregorius Agnello Terracon. Episcopo. Alias Terracin. Episcopo. Item Gregorius Agnello Episcopo. lib. 7. epist. 20. ind. 1. registri B. Gregorij. Vide c. 2. eo. tit. in 1. compilat.*

15 *Caput tertium distin. 54. in editione Romana hanc habet inscriptionem. (Ex concilio Carthaginensi primo c. 8.) Palea. Eius initium est. Magnus Episcopus Astiagensis dixit. In notis scribitur. In codicibus impressis citatur ex Moguntinensi. Emendatum vero est ex Bur-*

chardo, Iuone, Decretali. in c. Vni. de obliga. ad ratio. In margine hæc sunt. Extra de obligat. ad ratio, c. Magnus. Burch. l. 2. c. 36. Iuo p. 6. c. 137. In eadem editione caput vni. de obligatis ad ratiocinia hanc inscriptionem habet. Ex concilio Cartha. & hoc initium. Magnus Episcopus August. dixit. In margine hæc sunt. Concilium Carthaginense primum c. 8. refert Burchardus libro 2. decreti c. 36. Iuo par. 6. c. 137. & in 1. compilat. eo. ti. c. vni. Gratianus dist. 54. c. 3. vbi falso tribuit cōcilio Maguntinēsi. & est difficilis textus. sed vide, quæ dixi in notis huius capitis. (Cur hæc postrema verba edita sint, quærendum.)

16 De Palea hæc sunt in admonitione Gregorianæ editionis. De nomine Paleæ sunt variæ doctorum hominum sententiæ. Multi ea capita, in quibus res inanes, ac leues continerentur, hoc nomine appellari censuerunt: alij quasi τὰ παλαιά, id est antiqua: alij quasi additiones quasdam, deriuata, aut potius deprauata voce ab aduerbio πάλιν, id est rursum, quo scriptores etiam Latini tempore Gratiani vterentur. Verum Ioannes Andræe in addition. ad Specul. tit. de disputation. & allegation. prope finem, (quem Imola in rubr. de verbor. obligat. Alexandrin. in proœmio Decretal (scribe, Decreti) Iason in rubr. tit. de action. & alij sunt secuti.) putat quendam Protopaleam, quem Iason addit Cardinalem fuisse, collectioni Gratiani capita hæc adiunxisse. Atque vt in re tam incerta aliquid elici coniectura possit, exponetur, quid in collatis exemplaribus obseruatum fuerit. In tribus, quæ sunt antiquissima, & videntur scripta paulo post Gratiani ætatem, paucissima ex huiusmodi capitib. habentur. In vno valde emendato sunt apposita in margine sine Vlla nota, sed non omnia, quæ in impressis: quamuis vicissim in illo additiones aliquæ sint, quæ in his non habentur. In alio litteris perantiquis descripto Paleæ ipsæ recentiori scriptura toti volumini præponuntur. In ceteris habentur aut omnes, aut pleræq; & partim quidem cum Paleæ nomine, partim vero sine Vllo à ceteris capitibus discrimine. Ex qua obseruatione illud videtur posse colligi, has Paleas esse additiones non eodem tempore factas ad primam collectionem Gratiani, in margine primum adscriptas, ac nonnullas fortasse ab ipsomet Gratiano, vt fit, inter componendum, aut relegendum: quas deinde librariorum quidam obmiserint, quidā in contextu posuerint, interdum coniunctæ cum prioribus capitibus, interdum cum aliquo discrimine. Falsam vero esse illorum opinionem, qui

eas contemnendas putant, ex eo constat, quod multæ & in Decretalib. & apud vetustiores Gratiano collectores habentur: quod suis locis indicabitur. (*In meis libris non Protopalea, sed apud Ioan. Andr. qui postea Palea, est; apud Iaso. Quotapalea Cardinalis, apud Imol. Paucapalea, vel Pocapalea Cardin. apud Card. Alex. Procopaleas.*

DE EODEM ERRATORVM GENERE.

Dialogus tertius.

C. ANTEQVAM cetera dicas, quæ mendosa tibi esse videntur: velim scrupulum auferas mihi de his mendis cogitanti, qua de re cum B. egi; sed cum is aliquid mihi dixisse videretur, postea iterum in eandem incidi dubitationem. A. Quid tandem illud est? C. Quidnam interest, Gratianum pro Leandro Leonardum scribere, aut pro Athanasio Anastasium? Nam cum ius Pontificium tractetur, id æque in Leonardo, & Anastasio vim suam obtinebit, atq; in Leandro, & Athanasio. A. Quid ad hæc B. noster dicebat? C. Exemplo ex symbolo sumpto vim argumenti eludere conabatur. Namq; dicebat, si quis diceret, Christum passum sub Pontico Pilatiuo; non sub Pontio Pilato: non conuenire in symbolo fidei crederetur cum catholica Ecclesia; nisi eum rusticum fuisse, & imperitum Latini sermonis constaret. Atqui in re nihil interfuit, Pontius ille, an Ponticus diceretur, sub quo Christus passus esset. A. Mihi exemplum non displicet. Tu vero quid ad hæc? C. Non mihi videtur Gratianus aliquid habere cum symbolo commune. A. Quid ita? C. Symbolum formula quædam est, à qua cadere ne verbo quidem licet, aut syllaba. At Gratiani scripta licet vel tota contemnere. nisi forte verum est, quod aiunt quidam, ab Eugenio Tertio fuisse confirmata. A. Malo te illa priora credere, quam hæc. Etenim in illis vnum, atq. alterum vitium est: in his de omnib. agitur. C. Non satis intelligo, quid dicas.

A. Tu ſi Leandrum credas Leonardum dici, erras, ſed error hic vnus eſt: item vnus, ſi credas Athanaſium alio nomine vocari: at ſi credas omnia, quæ Gratianus ſcripſit, Apoſtolica eſſe auctoritate confirmata; multiplex hic error erit tuus, & omnia complectetur hoc volumine conſcripta. C. Nunc plane intelligo. Sed quo pacto probas nõ eſſe confirmata? A. Tu qui ais, redige in memoriam? Vidiſtine vnquam Eugenij confirmationem? C. Minime gentium. A. Habeſne aliquẽ dicere, qui ſe dicat vidiſſe, aut qui ex ea partem aliquam referat? C. Ne hoc quidem. Sed ſunt, qui aſſerant eum confirmaſſe. A. Sunt etiam, qui id negent. C. Age vero, quid tu dicis ad id, quod initio petebam mihi ſatisfieri? A. Id, quod dici ſolet de his, qui glandib. veſcuntur inuentis frugibus. An ſi tu puero dederis exſcribẽdam epiſtulam, quam patri, vel fratri tuo mittere velis: ille tibi multa nomina immutauerit, litteras addiderit, vel detraxerit; & cum illi iratus fueris, & iterum eam deſcribere coëgeris: ille hac ratione vtatur; nihil intereſſe Leander ſit, an Leonardus; Auguſtus, an Auguſtinus, cum de re ipſa cõſtet; probabiſne, quod dicet? C. Minime vero. A. Idem de librorum mendis dicendum eſt, quod de epiſtulis. Alij tamen aliis errores præcellunt. Sunt leues aliquot fateor: ſed totum hoc genus emendationis cõtemnere, inhumanum, & à ratione alienum eſſe arbitror. Sed quid ait B. noſter? B. Mihi vero hoc ipſum, quod tu ais, ita verum eſſe videtur; vt nihil amplius te addere velim: ſed ad cetera venire Gratiani mendoſe ſcripta. A. Eſt nobis principio ab inferis excitandus Beliſarius, qui cum Gratiano contendat, cur ab eo Guiliſarius dicatur. Siluerius etiam Pont. Max. expoſtulabit, cur Silueſter appelletur. Admonuit Demochares hoc ipſum de Siluerio, de Beliſario Contius. Illud ab vtroque male editum eſt: in palatium Principis, pro pincis. Anſelmus paullo melius hæc refert. Hæc ex conciliis accepimus. [1] Plura errata ſunt in illis verbis quæſtionis tertiæ cauſſæ XXI. Quod autem clerici ſæcularium negotiorum procuratores eſſe non valeant: auctoritate Carthaginenſis concilij primi probatur; in quo Nicolaus Papa Epiſcopis Caſtilianis dixiſſe legitur. Palea.

23. q. 4. c. 30.

Anſel. lib. 12. c. 8.

21. q. 3. c. 1. & 2.

Peruenit

Peruenit in sanctam synodum &c. Quis vmquam crederet, Nicolaum Papam, qui tot sæculis vixit posterior omnibus synodis Carthagine habitis, aliquid in prima synodo dixisse? Verba autem, quæ Palea addidit, [a] sunt ex concilio Chalcedonens. cap. III. de quib. Burchardus, [b] Iuo, [c] & Anselmus [d] tractant, & Gratianus distinctione XXCVI. extrema. Omnes recte ex Chalcedonensi concilio, inscripserunt. C. Cur igitur Gratianus, vel Palea, ex concilio Carthaginensi, in quo Nicolaus Papa &c. An in concilio Chalcedonensi Nicolaus Papa interfuit? A. Id concilium habitum est sub Leone Papa, & Marciano Imperat. Nicolaus scripsit ad Michaëlem Imp. de Ignatij, & Photij schismate aliquot postea sæculis. Nicolao successit Hadrianus Secundus, sub quo synodus octaua generalis habita est contra Photium. Chalcedonensis hæc quarta dicta est. C. Mendum igitur est in concilij & Papæ nomine. Quid si Leonem pro Nicolao, & Chalcedonen. pro Carthaginensi substituamus? A. Caue feceris. Neque enim Leo in eo concilio interfuit. Præstat auferre, quæcumque Palea interposuit. Ea autem sunt illa: Peruenit in sanctam &c. vsq; ad illa: Credo placere &c. quæ sunt ex Carthag. primo cap. VI. & pro illis: Nicolaus Papa Episcopis Castilianis: scribendum fuit; Nicasius Episcopus Culusitanus. C. Apparent vestigia emendationis in margine librorum Democharis, & Contij: & bis posita inscriptio ante caput vtrumque indicat, inscriptionem prioris capitis non esse ad Paleæ verba referendam. A. Confirmantur hæc tum ex conciliis, tum ex Burchardo, & Iuone; quorum alter scribit: Nicasius Euastitanus Episcopus dixit: Credo &c. alter Euaristanus pro Euastitanus, cetera totidem verbis. [2] B. Ex hac emendatione poterit C. noster à sua sententia discedere: cum videat tot vulnerib. facile fuisse medicinam adhibitam. C. Ego vero manus libenter do: cum hoc exemplo cognouerim, multum interesse scire, vnde singula capita sumantur, quæ verba Gratiani, quæ Paleæ sint, & quæ aliorum. A. Id ipsum assequi non poteris, nisi menda tollas inscriptionum, & nisi cum conciliis, & veterib. collectionib. Gratiani con-

a *Dist. 86. c. vlt.*
b *Burc. li. 2. c. 145.*
c *Iuo par. 6. c. 218. decret.*
d *Ans. lib. 6. c. 181. in Rom.*

21. q. 3. c. 1. & 2.

Burch. lib. 2. c. 150.
Iuo par. 6. c. 223. decr.

tuleris lucubrationes. Sed cetera persequamur. Ioannis Chrysostomi nomine sæpe librarij sunt abusi: pro Ioanne Octauo in caussa XXVII. his verbis. Item Ioannes Chrysostomus Rostanno Archiepiscopo. Atho præsentium lator &c. Hanc emendationem Iuonis collatione didicimus.

27. q. 2. c. 46. Atho. Iuo par. 14. c. 64. decr.

3 Pro Chromatio sæpe litterarum similitudine ducti Chrysostomum scripserunt. vt caussa XXII. Hinc etiam Ioannes Chrysostomus ait. Iuramenti huiusmodi &c. [a] scribe, Chromatius cap. IV. in fine in Matthæum. Et de pæniten. distinct. I. Idem Ioannes Os aureum. Non potest quis gratiam &c. [b]. scribe, Chromat. cap. IV. in Matthæum. Hæc etiam verba inuenies mendosa, de consecrat. distin. IV. cap. IV. Sic etiam cap. X. eiusd. distinct. itidem mutandum est. [c] 4 Hæc ex libris Mich. Thomasij Ilerdensis Episcopi accepi, qui vnus ex selectis Romæ viris, atq; vt audio, magna pars eius belli fuit, idq; ex litteris eiusd. accepi. B. Non sine Theseo Petro Ciacone, siue Ciaconio, cuius sudoribus, atque eruditione magnos progressus fecit. A. Syricius in Cyricum mutatus est distinctione XX. in illis verbis Quarti Leonis de corpore canonũ. Et cũ illis regulæ præsulũ Romanorũ Siluestri, Cyrici, Innocẽtij. Si quis librum ipsum legat, quem Corpus canonum dicimus, videbit, eosdem Pontifices à Syricio ad Gregorium Iuniorem epistulas quasdam, & canones conscripsisse. Eodem capite, dum concilia enumerantur, post vocem Gangrensium, hæc desiderantur; Antiochensium, Laodicẽsium, Constantinopolitanor. Chalcedonensium. Hæc melius apud Iuonem, [a] & Anselmum, [b] & in libro, quem Deusdedit Cardinalis scripsit, [c] & in libro Cæsaraugustano [d] inueniuntur.

a 22. q. 5. c. 12. iuramenti.
b De pœnit. d 1. c. 41. non potest. & de consecr. d. 4 c. 4.
c De consec. d. d. 4. c. 10. nunquam aqua.
Dis. 20. c. 1.

5 Ex epistula B. Augustini CLXIV. ad Emeritum duo capita apud Gratianum leguntur, alterum caussa prima, [e] cuius initium est, Sacramenta: alterum caussa XXIII. [f] cuius principium est, Nostri aduersus. Ad Demetrium, pro Ad Emeritum vtrubiq. scriptum est, atq; ita scriptum, vt nescias libri titulus, sit an epistulæ. Videndus Deusded. cap. II. 6 Non minus erratum est in illis verbis, quę refert Gratianus dist. XVI. [g] Quinta in Constantinop. contra Theo-

a Iuo lib. 2. tit. 11 c. 31. panor. & par. 4. c. 72. decr.
b Ans. lib. 3. c. 115.
c Deus ded. c. 2.
d Cæsar. lib. 2 c. 11.
e 1. q. 1. c. 34.
f 23 q. 3. c 3.
g Dist. 16. c.

dorum Mesochoenum,& omnes hæreticos &c. tempori-
bus Iustiniani Principis, Iulij Papæ Romani, domini An-
tiocheni, Eutychij Const. Vigilij pro Iulij scribendum re-
cte notauit Demochares tam hoc cap. x. Isidori, quam IX.
Bedæ. Neq; enim Iulius Papa fuit temporib. Iustiniani
Imp. Sed & Domni pro domini scribendum fuit,[h] & Mo-
psuestenum pro Mesochœnum ex conciliis. Mopsueste-
num adgnouit Contius.[7] Idem Theodorus Mosophenus
appellatur caussa XXIV. quæstione secunda extrema his
verbis etiam apud eundem Contium.[i] Item Rabanus san-
ctæ memoriæ Episcopus factus Edissenæ ciuitatis, qui in
sacerdotib. resplenduit, Theodorum Mosophenum post
mortem in Ecclesia anathematizauit. Pro Rabanus scribe
Rambulas,& pro Mosophenũ Mopsuestenum.[8] B. Hicne
est Theodorus, quem laudat Isidorus in viris illustrib. &
ait, ab Acephalis fuisse damnatum? A. Negare non pos-
sum eundem esse. Sed existimo Isidorum tunc non legisse
acta quintæ synodi generalis. Sic etiam apud Iuonem par-
te quarta cap. XXCI. decret. de Sozomeni historia dicitur:
Eam sedes Apostolica suscipere recusat, quando multa
mentitur,& Theodorum inconsuete nimium laudat. Pro
inconsuete, scribo Mopsuestiæ. B. Vehementer placet.
A. Male autem factum est, cum pro concilio Emeritensi,
concilium apud Emerech scripserunt, caussa x. quæstione
tertia. Eius concilij mentionem facit Innocentius Tertius
lib. II. epist. CXXI. registri,& ex eo in decretis ait caput es-
se, cuius initium Priscis. Est autem caput XVI. eiusd. conci-
lij, quod non editum vidi. Et ex eo negatio auferenda est ab
editis Gratiani libris: Cui sua plenissime sufficere non pos-
sunt. Etenim legendum est, sufficere possunt. B. Vox ple-
nissime aperte ostendit negationem nõ fuisse scribendam.
[9] A. Sic alibi pro Epaunensi concilio, Hipponense scriptũ
est. Hæc enim est capitis XXX. de consecratione inscriptio.
[a] Item ex concilio Hipponensi cap. VI. Altaria si non fue
rint lapidea &c. Scribendum, Epaunensi cap. XXVI. & XXVII.
Melius Burchardus,[b] quã Iuo[c] id caput referunt.[10] Quis
etiam ferat, quod caussa XV. dicitur?[d] Item ex cõcilio apud

10. *prima autem. p. quinta.*

h *Vid Iuo par. 4. c. 148. decr.*

i *24. q. 2. c. vlt. p. item Rabanus.*

10 q. 3. c. 2. priscis.

a *De consec. d. 1. c. 30. altaria.*

b *Burch libro 3. c 25.*

c *Iuo lib. 2. tit. 4. c. 5. panor. & par. 3. c. 30. decr.*

d *15. q. 4. c. 2.*

e *Burc. libro 13. c. 21.*

Ephesum habito præsente Henrico Rege: Placita sæcularia &c. Quis Rex interfuit Ephesi in synodo, quæ habita est sub Theodosio Minore, si de generali loquimur? Si de alia, quid Henrico cum Epheso? Apud Burchardum [e] pro voce Ephesum est Erphesfurt, quæ vox Germanica est: apud Iuonem [a] Erfphord, non sine mendo. B. Memini videre Romæ notas tuas ad Hadrianum, siue Engelramum, in quibus de hac emendatione dicebatur. Eamq; aliis Burchardi, [b] & Iuonis [c] locis confirmabas. A. Inueni postea in quibusdam chronicorum libris Galliæ, & Germaniæ, [d] eius loci, & concilij mentionem; item loci tantum, in epistulis Zachariæ, & Bonifacij martyris. [11] Sed anchoras tollamus.

a *Iuo par. 4. c. 53. dec.*
b *Burc. lib. 11. c. 77. & lib. 13. c. 27. & 28.*
c *Iuo d. p. 4. c. 59. & 60. & par. 14. c. 125. decr.*
d *Regino in add. an. 936. Lamber. an. 935.*

1 *IN Gregoriana editione 23. q. 4. c. 30. hanc habet inscriptionem. Item obiicitur illud Siluerij Papæ ad Amatorem Episcopum. Et postea. Guilisarius patritius noster mandauit. Et in notis. In tribus vetustis exemplarib. ex quibus caput hoc restitutum est Siluerio (antea enim tribuebatur Siluestro) legitur Bellisarius. Sed quia est initium capitis, non est mutatum. In margine est.* Poly. *l. 1. tit. 7. Ans. lib. 12. c. 8. & 9. In eodem capite editum est: in palatium* Pin*cis. & postea: ante prædictam patritiam. & in notis additur. Sic mutatum est ex ipsa epistola, & vita Siluerij, vbi hæc patritia Vocatur Antonina. Antea legebatur, prædictum patritium.*

2 *Capitis primi inscriptio 21. q. 3. in Romana editione hæc est. auctoritate Carthaginensis cōcilij primi probatur: in quo Nicasius* Episco*pus Culusitanus dixisse legitur. c. 6. Palea. Peruenit in sanctam &c. In notis hæc sunt. Emendata est hæc inscriptio ex ipso concilio, & vestutis Gratiani codicib. cum antea mendose legeretur: Nicolaus Papa Episcopis Castilianis. Pertinet autem hic titulus ad c. Credo proxime post paleam interiectam sequens. In margine est. In conc. Chalc. c. 3. sup. di. 86. peruenit. Burch. l. 2. c. 145. Iuo p. 6. c. 228. † In extremo capite hæc adduntur. Hic idem canon tertius concilij Chalcedonensis affertur sup. dis. 86. c. fin ex alia versione. Abest autem hæc Palea à collatis exemplarib. exceptis duob. In margine capitis 2. Credo placere, hæc sunt. sup. dis. 54. Magnus. Burc. l. 2. c. 150. Caput vlt. dist. 86. ita inscribitur. Vnde in Chalcedon. concilio*

† 218. scr. vel 229.

c. 3. legitur Peruenit ad sanctam &c. In marg. est. Burc. l. 2. c. 145. Iuo p. 6. c. 218.

3 In eadem Romana editione 27. q. 2. c. 47. est, quod ego 46. appello. Eius capitis inscriptio hæc est. Item Ioannes Octauus Rostanno Archiepiscopo. Atho præsentium lator &c. In notis est. Octauus] sic est restitutum ex plerisq; vetustis, & Iuone. In vulgatis erat Chrysostomus. In marg. hæc sunt. Iuo par. 14. c. 64.

4 Capitis duodecimi 22. q. 5. inscriptio in Gregoriano libro est. Hinc etiam Chromatius in c. 5. Matthæi. Iuramenti hæc caussa &c. In notis hæc sunt. Chromatius] antea citabatur Chrysostomus: cui errori occasionem dederat similitudo primarum litterarum. Proximo capite pro Idem est in marg. alias item. De pæniten. dist. 1. cap. 41. Non potest, ita inscriptum est. IDEM. Significatur autem Ioannes os aureum, cuius est caput 40. Perfecta. In margine est. infra de consecr. dis. 4. Non potest. At de consecratione dist. 4. c. 4. hanc habet inscriptionem. Item Ioannes Chrysostomus. Non potest quis &c. In margine hæc sunt. forte Chromatius. & Sent. 4. dist. 12. sup. de pœnit. dis. 1. Non potest. Caput vero decimum eiusd. distin. quartæ, hanc inscriptionem habet. Item Chromatius in Matthæum c. 6. Numquam aquæ &c. Et in notis hæc sunt. Antea citabatur Chrysostomus, apud quem non est inuentum, sed in fragmentis Chromatij. Et in marg. est. Sent. 4. dist. 3.

5 Capitis primi distin. 20. in Romana editione verba sunt. Quibus autem in omnibus Ecclesiasticis vtimur iudiciis, sunt canones Apostolorum, Nicænorum, Ancyrenor. Neocæsariensium, Gangrensium, Antiochensium, Laodicensium, Constantinop. Ephes. Chalcedonensium, Sardicensium, Africanensium, Carthaginensium; & cum illis regulæ Præsulum Romanor. Siluestri, Syricij, Innocentij &c. In margine est. Apud Anselmum, & Polycarpum desunt omnia Pontificum nomina. In notis hæc sunt. Indicat canones, & regulas, ex quib. constat Corpus, vel Codex canonum, de quo in præfatione dictum est, quo Romani Pontifices, præsertim in iudiciis vtebãtur &c. Id admonitione ad lectorem hæc de Codice canonum dicuntur. In Ecclesia Romana omnium Ecclesiarum magistra solitos esse asseruari conciliorum canones, & Pontificum decreta, ac ceteris Ecclesiis communicari, plane compertum est. Atq; in vsu præcipue videtur fuisse collectio illa, quam Nicolaus Papa in c. si Romanorum. dist. 19.

Codicem canonum nominat: in quo continebantur canones, & regulæ illæ, quæ recensentur à Leone IV. cap. de libellis. dist. 20. Huius Codicis tria manu scripta exemplaria Romæ habentur in Vaticana bibliotheca. Extat etiam impressus Moguntiæ An. Sal. MDXXV. &c.

6 *Inscriptio capitis 34. Sacramenta. 1. q. 1. in eodem libro Romano hæc est. Idem (Augustin.) Ad Emeritum epist. 164. Et in margine. Algerus l. 3. c. 9. Polyc. l. 7. tit. 10. Similis inscriptio est cap. 3. Nostri. 23. q. 3. in cuius margine hæc sunt. Iuo p. 10. c. 80. Pann. l. 8. c. 26. & in notis dicitur additam esse negationem ex originali, & Iuone, & alia esse emendata.*

7 *Caput 10. dist. 16. cuius initium Prima autem, par. Quinta, in editione Gregoriana sic habet. Quinta in Constantinopoli contra Theodorum Mopsuestenum, & omnes hæreticos &c. temporibus Iustiniani Principis, Vigilij Papæ Romani, Domnini Antiocheni, Eutychij Constātinopolitani. Et in marg. est, alias Domni pro Domnini. Capite nono extremo, cuius initium Sexta synodus, hæc verba sunt. Quinta item Constantinopoli temporib. Vigilij Papæ sub Iustiniano Principe, contra Theodorum, & omnes hæreticos. Et in margine. Pann. l. 2. c. 111.*

8 *Capite vlt. 24. q. 2. par. Rambulas, hæc verba sunt in Romana editione. Rambulas sanctæ memoriæ Episcopus factus Edessenæ ciuitatis, qui in sacerdotibus explenduit, (al. resplenduit) Theodorum istum Mopsuestenum etiam post mortem in Ecclesia anathematizauit.*

9 *Inscriptio capitis secundi Priscis, 10. q. 3. in eo libro hæc est. Item ex concilio Emeritensi c. 16. In notis hæc sunt. Caput hoc in codicibus Gratiani etiam manu scriptis corrupte citabatur ex concilio Merech.. Est autem in Emeritensi c. 16. cuius concilij duo exemplaria ad S. D. N. Gregorium XIII. missa sunt. Huius concilij, & capitis meminit Innocentius tertius in Epistolis Romæ impressis lib. 2. epistola Petro Compostellano scripta his verbis. Emeritense vero concilium authenticum esse multis rationib. astruebas, tum quia cum aliis conciliis continetur in libro, qui Corpus canonum appellatur, quem Alexander Papa per interlocutorem authenticum comprobauit: tum quia de ipso concilio sumptum est caput (Priscis quidem canonibus) quod continetur in corpore decretorum. Et mox. Sufficere*

possunt] Sublata est negatio, quæ erat in vulgatis, quoniam & ab vtroque exemplari concilij, & à vetustis Gratiani conciliis abest: & hoc modo magis conuenit cum ratione legis.

10 Capitis 31. Altaria. de consecrat. dist. 1. inscriptio est in editione Gregoriana. Item ex concilio Epaunensi c. 26. & 27. Et in notis est. Iuo citat, vt vulgata Gratiani exemplaria, ex concilio Hypponensi. Sed ex Burchardo, & vetustis Gratiani codicib. restitutum est Epaunensi, ex cuius 26. & 27. capitibus confectum est. Et in marg. hæc sunt. Burch. l. 3. c. 25. Iuo par. 3. c. 30. Pann. lib. 2. c. 32. (Est autem in hac distinctione varietas numerorum capitum à nostris dialogis: quæ oritur ex diuisione primi capitis. Nobis enim non duo capita sunt initium distinctionis Consecrationem, & illa verba Tabernaculum enim &c. Quod non fugit selectos viros, qui veniam petunt ob citationem doctorum.)

11 Inscriptio capitis secundi 15. q. 4. in eodem libro hæc est. Item ex concilio apud Erphesfurt habito præsente Rege Henrico. Et in notis. In vulgatis legebatur Ephesum, quasi hoc esset decretum aliquod concilij Ephesini habiti tempore Cælestini Papæ, & Theodosij iunioris. Hoc vero est Germanicum concilium habitum præsente Henrico Rege, prout etiam apud Burchardum, & Iuonem dicitur. Et codices Gratiani manu scripti habent, quemadmodum est restitutum. In hoc autem oppido petiit Bonifacius à Zacharia Papa constitui Episcopum, & impetrauit. Quod apparet ex prima epistola Bonifacij ad Zachariam, & vltima Zachariæ ad Bonifacium. Et in marg. hæc sunt. Burc. l. 13. c. 21. Iuo p. 4. c. 53.

DE EADEM RE.

Dialogus quartus.

C. Incidi Gratiani librum hodie legens in quædam verba capitis primi, & secundi distinctionis LXIII. de quib. scire velim, quid sentias. A. Quid illud est? C. Dixisti nuper, Nicolaum, & Hadrianum Minorem contra Photium pro Ignatio scripsisse, & sub Hadriano octauam synodum habitam fuisse. A. Dixi fateor, idque verum esse existimo. C. At non Photius, sed Fotinus bis dicitur dicto capite secundo, quod inscribitur, ex octaua synodo, & eius initium est: Hadrianus Papa secundus, quod Nicolaus prædecessor eius disposuerat, missos suos &c. A. Vtere vellima, vel spongia mea, quas Græcis verbis Isocrateis adornatus nuper vidisti ΦΙΛΟΜΑΘΗΣ. ΠΟΛΥΜΑΘΗΣ: & pro Fotino, scribe Photium C. Hic ille est, cuius Bibliotheca laudatur, & XIV. tituli Nomocanonis cum Theodori Balsamonis commentariis exstant Latini nuper facti? A. Hic ipse est. Sed quid de primo capite quæris? C. Idemne Hadrianus est primi capitis scriptor; an primi primus, secundi secundus? A Vtrumq; caput ex octaua synodo est sub Hadriano Minore cap. XXII. Referunt Iuo, [a] & Anselmus, [b] & Deus dedit, [c] & liber Cæsaraug. [d] & tuus B. Tarraconen. [e] C. Cur igitur vtrumq. non coniungitur, & omnia, vt in ipsa synodo octaua sunt, leguntur? B. Si Gratianus ex fontibus suis aquas deriuasset; id fecisset. Sed ex his, & aliis permultis constat, neq; concilia vidisse, neque registra Pontificum, neque alia sanctor. Patrum scripta: sed eum, quæ in variis collectionibus reperta ab eo sunt, ea in medium protulisse. A. Non nego, hæc ita se habere: sed non facile inuenire poteris omnia, quæ retulit Gratianus. B. Quis ille est Episcopus Neophesinus Roma missus? nomen Ecclesiæ audiui numquam. A. Nepesinus scribendum est. B. Hoc maxime placet, ab vrbe

Distin. 63. c. 1. & 2.

Dial. 3. ante add. 2.

a *Iuo lib. 3. tit. 2. c. 1. Panor. & par. 5. c. 122. decr.*
b *Ans lib. 6. c. 20.*
c *Deus de. c. 1.*
d *Cæsar. lib. 3. c. 63.*
e *Tarrac. lib. 1. c. 47.*

vrbe Nepete, vt opinor. A. Maxime. [1] Sed de aliis videamus. Gallia pro Galicia ſcripta eſt cauſſa x. extrema Gratiani, [a] in illis verbis Toletani concilij. Querimonias etiam parœcialium presbyterorum Galliæ prouinciæ ſollertiſſime diſcernere. Eius capitis verba ſunt in Toletano concilio ſeptimo cap. quarto, non quarto concilio, quod Demochares etiam animaduertit, ſed cetera non mutauit. Scribe igitur Galiciæ, pro Galliæ; & parochianorum, pro parœcialium. [2] Gennadium pro Germano, & Thaumaturgum pro Trimegiſto ſcribere oportet diſt. XVI. cap. VII. [b] Sunt enim verba ſextæ ſynodi repetitæ in Trullo cap. II. Quis autem vmquam Gregorium Trimegiſtum dici audiuit? Καὶ Γρηγορίου ἐπισκόπου γενομένου Καισαρείας τοῦ θαυματουργοῦ, ſcriptum eſt in Græco canone. Et poſtea, καὶ Γενναδίου παδιάδοχου &c. Minus mendoſi ſunt Iuo, [c] & Cæſaraug. liber [d] in Thaumaturgo, at Germanum retinent. Contius recte Gennadium in margine ſcripſit, & Thaumaturgum. [3] Inſcriptio capitis vltimi diſtin. XCV. [e] ita ſcripta eſt. Item ex concilio Genuenſi cap. IV. Palea. Nuſquam id concilium inuenies. Scribendum cenſeo, Ex concilio Neocæſarien. cap. XIII. Videndus Martinus Bracaren. cap. LVI. Burchardus, [f] Iuo, [g] & Anſelmus, [h] & liber Cæſarauguſtanus. [i] [4] Hæc certa ſunt. Illa veriſimilia ex Iuone. [k] Cauſſa XXIV. capitis quarti principium eſt. [l] Audiuimus, quod hæreticus Rauēnas dictus Archiepiſcopus &c. Hēricus pro hæreticus ſcribendum. [5] In nomine Hieremiæ bis erraſſe librarios inuenio. De pœnitentia capite ſexageſimo ſeptimo, [a] vbi in Hieronymum mutatus legitur. Vide cap. XVII. Hieremiæ. Et mox cap. LXIIX. Alioquin & in reuerentiam loquitur Deus. Pro in reuerentiam, ſcribe in Hieremia. [b] [6] Ex libro Ioann. Andreæ de vita, & laudib. B. Hieronymi, Gratiani libri mendoſi circumferuntur in eius nomine; quædam enim Auguſtino, quædam Gregorio tribuuntur. Exemplum ſumamus ex hoc loco in Democharis, & Contij editione mendoſo relicto, XIV. cauſſa, quæſtione prima extrema. Item Gregorius in epiſt. ad Iouinianum. Quod præcipitur, imperatur &c. eſt enim ſcribendum, Hieronymus

a 10. q. 3. c. 8. inter cetera.

b Diſt. 16. c. 7. quoniam.

c Iuo li. 2. tit. 11. c. 29. panor. & par. 4 c. 134. decr.

d Cæſ. lib. 2. c. 2.

e Diſt. 95. c. vlt.

f Burc. lib. 5. c. 44 & 45.

g Iuo par. 2. c. 53. & 54. decr.

h Anſel. lib. 7. c. 188.

i Cæſar. libro 8. c. 18.

k Iuo lib. 5. tit. 5. c. 10. panor. & par 14 c. 57. decr.

l 24 q. 1. c 4.

a De pœn. d. 1. c. 67. ſi agamus & c. 68. quāobrem. p. rurſus.

b Hier. 17. d.

14. q. 1. c. vltim. in fine.

lib. I. contra Iouinianum. Error errorem ſequitur, vt idem Io. And. ait, eadem enim verba poſita ſunt, vt Gregorij, lib. v. Decretal. ſub titulo de verb. ſignificat. Eadem ſi placet, in collectione veteri ſecunda quæramus. C. Exſtat ſub eod. titulo caput vnicum tertio Cæleſtino inſcriptum, & in eo bis nomen Gregorij reperi. Item ſecundum Gregorium, quod præcipitur, &c. Et poſtea. Quod iuxta eundem Gregorium, non debet aliquis verba conſiderare &c. A. Hæc poſtrema vere Gregorio adſcribuntur, vt apud Grat. inuenies. C. Quænam alia loca ſunt Gregorio, aut Auguſtino falſo adſcripta? A. Recte à Demochare conſcripta inuenies. vt cauſſa VII. cap. quadrageſimo primo.[a] In apib. quod Gregorio inſcribebatur. Sic Auguſtino cap. VI. diſtin. IX.[b] & diſt. quinquageſima cap. XIX.[c] [7] In Ilerda, & Ilerdenſi concilio duplex error eſſe ſolet. ſæpe enim in Hillerdam, & Hyllerdam, atq; Hillerdenſe, & Hyllerdenſe mutantur: ſemel recte Ilerdam editum eſt à Demochare, cauſſa prima cap. CXVII. in inſcriptione.[d] Item vniuerſis Epiſcopis per Ilerdam prouinciam conſtitutis. Quibuſdam narrantib. &c. Pro voce Ilerdam in margine poſita eſt vox minus cognita Helledam: ſed mutanda eſt in Helladem, quæ Græciam ſignificat. Fons eius capitis eſt, Demochare teſte, Gregorius lib. IV. epiſt. LVI. cap. c. ſiue poſtremo. C. Non video ex hoc fonte probari poſſe, ſcribendum eſſe Ilerdam, & Ilerdenſe concilium. A. Mihi ſatis eſt, Helladem probare. De Ilerdæ ſcriptura B. noſter tibi nummis veterib. & titulis monumentorum, & carminibus veterum Poëtarum ſatisfaciet. [8] Hylerden. concilium pro Tribirienſi refert Gratianus diſtin. quinquageſima quinta cap. x.[a] & Burchardus,[b] & Iuo.[c] Vide cap. XXXIII. Triburien. concilij.[9] Pro Iuſtiniano Iouianus ſcribatur oportet cap. VI. de pœnitentia.[d] Eius enim refertur conſtitutio, cuius initium eſt: Si quis non dicam rapere &c.[e] Quæ cum in Codice Theodoſij legatur,[f] certum eſt, Iuſtiniani non eſſe. Sunt etiam alia huius rei teſtimonia.[g] Eadem conſtit. relata eſt cauſſa XXXVI.[h] cum eodem errore. [10] Nunc tibi C. poculo Circeo, aut virga opus eſt, vt Vincentium in

c. 15. in his. de verb. ſignifi.

22. q. 5. c. 11. humanæ.

a *7. q. 1. c. 41. in apib.*
b *c. 6. vt veterum. diſtin. 9.*
c *c. 19. cum exaudiero. diſt. 50.*
d *1. q. 1. c. 117. quibuſdam.*

a *Diſt. 55. c. 10 ſi quis.*
b *Burch. libro 2. c. 15.*
c *Iuo li. 3. tit. 5 c. 1. panor. & par. 6. c. 34. decr.*
d *De pœnit. d. 1. c. 6. ſi quis.*
e *C. de Epiſ. & cle. l. 5.*

Iuuencum mutes. C. Prius mihi caussa à te dicenda est, cur hic gentilis meus alienam personam induerit. A. Distinct. xv. [i] in veteri libror. censura Gelasiana post Sedulij laudes legimus. Item Vincentij nihilominus laboriosum opus non spernimus, sed imitamur. Iuuenci scribendum est ex conciliis. B. Id quidem probo: sed in verbo, imitamur, mendum est. An Gelasius carminibus cum synodo est vsus? A. Recte admones. miramur, scribendum est. Bene vtrumque Burchardus,[k] male Iuo in panormia, recte idem in decretis,[l] & liber Cæsaraugust. [m] &c, vt suspicor, Episcopus Segobiensis.[n] Quod dicam, non ita certum est. Idem Iuuenci nomen mutatum inuenio caussa prima quæstione III. in inscriptione cuiusdam capitis Vrbani Secundi, quæ sic edita est. Item Vrbanus Episcopus seruus seruor. Dei dilecto filio Præposito Ecclesiæ sancti Vincentij salutem, & Apostolicam benedictionem. Saluator prædicit &c. Exemplum huius epistulæ inueni, in quo erat L. post vocem filio, quod Laurentium fortasse significat; & pro sancti Vincentij, erat, sancti Iuuenci Ticinensis. Eiusdem epistulæ partem inueni apud Anselmum libro tertio extremo, in libro Romano. Poterit B. noster ex Italia nos certiores facere, num sit aliquis sanctus Iuuenctus, vel Iuuentius Ticinensis, cuius hæc sint. Interea hæc in variis lectionib. conscribantur. Miror autem, cur post hanc inscriptionem edi Demochares passus sit hæc verba. Quare in Euangelio prohibetur inuestitura Ecclesiæ à laicis fieri? B. Hocne, obsecro te, editum est? A. Inspice. quid tibi videtur? B. Nunquam hoc Demochares edidit. deleri oportet duas illas voces, in Euangelio. A. Immo tota clausula. In eodem capite hæc leguntur. Sed beatus antecessor noster Paschasius libro de consecratione affirmauit &c. Errare aliquos scio in hoc nomine Paschalis, & pro eo Paschasium substituunt. Liber de consecratione Paschalis Papæ nullus exstat. Sed vox libro auferenda est. Sic enim in exemplo huius epistulæ est. Sed beatus antecessor noster Paschalis de consecratione affirmauit, quod quisquis eorum alterum vendiderit &c. Hæc Paschalis

f *Cod. Theod. lib. 9 tit. 25. const. 2.*
g *Vide hist. triper. lib. 7. c. 4.*
h 36. *q. 2. c. 5.*
i *Dist. 15. c. 3. sancta. p. item venerabilis.*
k *Burc. libro 3. c. 220.*
l *Iuo li. 2. tit. 11. c. 3. panor. & par. 4. c. 69. decr.*
m. *Cæsar. lib. 2. c. 6.*

1. *q. 3. c. 8. Saluator.*

Primi ſententia poſita eſt à Gratiano cap. VII. eiuſd. quæſtionis ex epiſt. ad Mediolanenſes,[a] vt ex veterib. libris cognoui. Quod caput etiam referunt Iuo,[b] & Anſelmus,[c] & Deusdedit,[d] & liber Cæſarauguſt.[e] 12 In alia inſcriptione poſita cap. quinquageſimo ſexto de conſecratione ſcriptum eſt. Item Macarius Papa. Nullus Epiſcopus &c.[f] Quis vmquam audiuit, Macarium Papam fuiſſe? Pro Macario Zacharias ſcribendus eſt, qui in ſynodo Romana non edita cap. XIII. & XIV. illis verbis vtitur. Videndus Burchardus,[a] & Iuo,[b] & liber Cæſarauguſt.[c] qui hæc Zachariæ adſcribunt. 13 Illud leue videatur, quod mendoſum eſt cauſſa XVI.[d] Prima actione Theodulphi Malechitanæ Eccleſiæ Antiſtitis &c. Scribendum Malacitanæ, ex concilio Hiſpalenſi ſecundo cap. I. Et poſtea, Ægabrenſis, non Egabienſis. 14 Maſonem pro Maſſanum ſcribo diſtin. quinquageſima cap. XXIIX. in inſcriptione.[e] Item Iſidorus ad Maſſanum Epiſcopum. Domino ſancto, meritiſq; beato fratri Maſſano Epiſcopo Iſidorus Epiſcopus ſalutem. Scribo, Maſoni, pro Maſſano. Recte apud Gratianum cauſſa XXXIII. editum eſt.[f] De his ita ſcribit Iſidorus ad Maſonem Epiſcopum. Exſtat eadem epiſtula ante libros ſententiarum, ſiue de ſummo bono. Refert Rabanus in libro pœnitentium cap. I. Burchardus,[g] & Iuo,[h] & Anſelmus,[i] & liber Cæſarauguſt.[k] & Tarraconenſis.[l] 15 Sed quid vos inter vos? B. Quærit C. à me, cur melius ſit Maſonem, quam Maſſanum ſcribere. Ego illi poſtea me dicturum reſpondi. A. Quid autem dicturus eras? B. Quæ tu de Maſonib. in Papiria familia ſcripſiſti. Vnde Marſo ille apud Ciceronem, à te Maſo dictus, in tenebris diu iacuerat, quod Petrus Victorius laudat. A. Ego vero iam iſtorum eram oblitus. Veteres tantum libros ſequendos dixiſſem. Sed cetera perſequamur. Quid vos Melchiam eſſe creditis diſtinct. XXXII. cap. X?[m] B. Vocem ſine mente, vt βλήτυει, ſiue βλίτυει. A. Licebitne Melphiam ſubſtituere. B. Immo ex aſſe heredem inſtituas, licet. Incidi enim Romæ aliquando in Vrbani ſecundi ſynodum apud Melphiam habitam. A. In ea ſynodo cap. XII. quod Gratianus refert, exſtat. Iuo in Panormia Melſiam ſcribit.[n]

a 1. q. 3. c. 7. ſi quis.
b Iuo li. 3. tit. 9. c. 7. panor. & par. 2. c. 84. decr.
c Anſ. lib. 7. c. 190.
d Deusded. cap. 2.
e Cæſar. lib. 4. c. 43.
f De conſ. d. 1. c. 56. nullus.
a Burc. l. 3. c. 230. & 231.
b Iuo par. 3. c. 271. & 272. decr.
c Cæſ. libro 4. c. 48.
d 16. q. 3. c. 13. prima.
e Diſt. 50. c. 28. domino.
f 33. q. 2. c. 11. hoc ipſum.
g Burc. lib 19. c. 43. & 73.
h Iuo li. 3. tit. 11. c. 17. panor. & par. 6. c. 397. & 398. & par. 15. c. 86. & 91. decr.
i Anſ. lib. 8. c. 37.
k Cæſ. libr. 8. c. 69.
l Tarrac lib. 3. c. 84. & 85.
m Diſt. 32. c. 10. eos, qui.
n Iuo li. 3. tit. 8. c. 18. panor.

minus mendose. [16] Gregorij verba sunt apud Gratian. caussa XVI. [a] Et temporum qualitas, & vicinitas nos locorum inuitat, vt Cumanam, atque Musitanam vnire debeamus Ecclesias. Musinatium, pro Musitanam habet Anselmus. [b] Misenatem, vel Misenatium malo, vt habet Ioan. Diacon. lib. III. cap. XIV. de vita B. Gregorij. Fons est Gregor. lib. II. epist. & cap. XXXI. vt refert Demochares. [17] Idem caussa vndecima cap. XLIII. [c] pro Mileuitano concilio, Toletanum tertium cap. XIII. edidit. Sed cum eiusdem capitis fieret mentio quæstione secunda, [d] vocem Mileuitani reliquit. [18] Postremo ex Gregorij epistula [e] Monothelitas liceat iterum damnare, quos constat, à Martino primum Pontifice in concilio Romano fuisse damnatos mortuo iam Gregorio. Locus Gregorij sumptus est ex libro IX. epist. sexagesima prima ad Quirinum, & ceteros in Hibernia Episcopos, vt habet Demochares. aliis, in Hiberia, magis placet. Apud Iuonem, [f] & in libro Cæsaraugust. [g] vox Hibernia non mutatur; Monophysitas pro Monothelitas mutatur: quod probo. Monophystas est in veteri Anselmi libro in additis capitibus. [19] Claudite iam riuos pueri: sat prata biberunt.

a 16. q. 1. c. 48

b Ans. lib. 6. c. 100.

c 11. q. 1. c. 43. inolita.

d 11. q. 2. c. vn.

e De consecrat. d. 4. c. 44. ab antiqua.

f Iuo lib. 1. tit. 2. c. 81. panor. & par. 1 c. 153. decr.

g Cæsar. lib. 12. c. 68.

1 DISTINCTIONE 63. *in Romana editione caput primum ita inscriptum est. Vnde Hadr. PP. in* 8. *syn. Constantinopoli sub ipso celebrata. Et alterum caput hanc habet inscriptionem. Item ex octaua synodo actione prima. Hadrianus Papa secundus, (quod Nicolaus prædecessor eius disposuerat,) missos suos, Donatum scilicet Hostiensem Episcopum, & Stephanum Nepesinum Episcopum &c. Et postea. schisma de Ignatij depositione, & Photij ordinatione sedauerunt, Photium anathematizantes &c. In hoc extremo capite hæc adduntur. Si hic addatur ver. Quisquis. ex capite antecedente; erit integer* 22. *canon.* 8. *synodi. In vulgatis sequebatur vox clerus, quæ in vetustiorib. est glossa interlinearis. In extremo capite primo hæc etiam sunt in notis. Hic citantur partes quædam* 22. *canonis* 8. *synodi sub Hadriano Papa II. habitæ, & ab Anastasio bibliothecario Latinitate donatæ. Et in marg. eiusd. c.* 1. *Ansel. lib.* 6. *c.* 23. *&* 72. *Iuo p.* 5. *c.* 122. *Pann. l.* 3. *c.* 8. *Deusdedit p.* 1.

Et in verſ. Quiſquis. infra c. prox. Polyc. l. 2. tit. 1. Et in marg. c. 2. Anſ. l. 6. c. 23. Iuo p. 5. c. 122. Pann. *& Deusd. vbi ſupra. Et ver. Conſecrationes,* Polyc. *l. 2. tit. 1.*

2 *Capitis octaui Inter cetera, 10. q. 3. in eadem editione inſcriptio eſt. Item ex concilio Toletano ſeptimo c. 4. In eodem capite hæc verba ſunt: querimonias etiam parochialium presbyteror. Galliæ. Et in marg. al. parochianorum. In notis additur. In conciliis impreſſis, & aliquot Gratiani exemplarib. legitur Galliciæ: In aliis autem, & emendatioribus, atque in codice concilior. Lucenſi regio habetur, Gallicanæ prouinciæ. Nam eo tempore Archiepiſcopus Narbonenſis, & eius prouinciæ Epiſcopi ad ſynodos Toletanas conueniebant; quod ex ſub. ſcriptionib. Toletani tertij apparet, &c. (Ego vero Galliciæ retineo: ſequitur enim mentio ſynodi Bracarenſis.)*

3 *Diſtinctione 16. cap. 7. Quoniam, in Romano libro hæc verba ſunt. Gregorij Thaumaturgi Neocæſarienſis Epiſcopi &c. Gennadij Conſtantinopolitani Epiſcopi &c. Et in marg. al. Germani.*

4 *Inſcriptio capitis vltimi diſtin. 95. in eodem libro eſt. [Item ex concilio Neocæſarienſi c. 13.] Palea. Et in notis eſt. Antea citabatur ex Genuenſi. Reſtituta eſt inſcriptio ex ceteris collectorib. Eſt autem hæc fere Dionyſij verſio. Et in marg. hæc ſunt. Anſ. l. 7. c. 188. Burch. l. 5. c. 44. Iuo p. 2. c. 53.*

5 *In eadem editione inſcriptio cap. 4. Audiuimus. 24. q. 1. hæc eſt. Vnde Alexander ſecundus ſcribit Valeriano Epiſcopo Martyri. Audiuimus, quod* Henricus, *Rauennas dictus Archiepiſcopus &c. In marg. eſt. Iuo p. 14. c. 57. Pann. l. c. 133.*

6 *De pœniten. diſt. 1. cap. 67. Si agamus. in eadem Romana editione ita ſcriptum eſt. Rurſum iuxta eundem* Hieremiam. *Et in marg.* Hierem. *17. Et in notis.* Hieremiam *(Sic eſt emendatum ex ipſis commentariis B.* Hieronymi, *& vnò vetuſto exemplari Gratiani. nam in ceteris eſt, quemadmodum in vulgatis, iuxta eundem* Hieronymum *promittit proſpera, ſi pœnitentiam egerimus. Quod ſi negligentia &c. Capite 68. Quamobrem. par. Alioquin. hæc verba ſunt. Alioquin & in reuerentiam loquitur Deus &c. Et in marg. eſt.* Hieremia) *or. vera lectio.* Hier. *17. Et in notis. Quæ ſequuntur, vt etiam multa alia, emendata, & locupletata ſunt ex originali, præter verbum reuerẽtiam, (quod eſſe debet* Hieremia) *idque ob gloſſam.*

7 *Extremum caput quæstionis primæ caussæ 14. them. vlt. ita in Romano inscribitur. Item* Hieronymus *libro primo contra Iouinianum. Quod præcipitur &c. In marg. est: In vulgatis erat: Gregor. in epist. ad Iouianum.* Et *in scholiis. Quod præcipitur. Hic Grego. innuit differentiam &c. Inscriptio cap. 15. de verb. signif. est. Cælestinus tertius. In his, quæ &c. Et postea. Item secundum Gregorium, quod præcipitur, &c. In marg. est. Cap. vnico eod. tit. in 2. compilatione. In casu ead. verba sunt.* Et *in scholiis. Quod præcipitur. 14. q. 2. quod præcipitur. Bern. (mendose) Inscriptio cap. 41. cau. 7. quæst. 1. hæc est. Item* Hieronymus *ad Rusticum monachum epist. 4. In apibus &c. In marg. est. Iuo p. 5. c. 356. Caput 6. distin. 9. vno verbo Idem inscribitur. caput vero quintū Idem (Aug.) ad* Hieron. *ep. 19. In notis est. Verba huius capitis sunt B.* Hieronymi *ad Lucinium Beticum epist. 28. sed mutata non est inscriptio ob glossam. In schol. Græci.* Hieron. *in secundo prologo bibliæ &c. Sed Aug. ad primitiuam* Ecclesiam *respicit &c. Magis credendum est* Hieron. *quam Aug. &c. (Desidero censuram hor. verbor.) Caput 19. dist. 2. ita inscriptum est. Item* Hieronymus *ad c. 3. Micheæ. Cum exaudiero &c. In casu est.* Probat *Aug. in hoc c. &c.*

8 *Quod in eadem editione est, 1. q. 1. c. 117. Quibusdam. hanc habet inscriptionem. Item vniuersis* Episcopis *per* Elladem *prouinciam constitutis, eod. lib. 4. epist. 56. seu cap. 100.* Et *in marg. hæc sunt.* Et *eod. l. ep. 51. & 55. & l. 5. ep. 7.* Et *Burch. l. 1. c. 21. Iuo p. 5. c. 108.*

9 *Capitis. 10. Si quis in infirmitate. distin. 55. in eodem libro inscriptio est. Item ex concilio Ilerdensi. Et in margine. Concordat Triburiense c. 33. Et Burch. l. 2. c. 15. Iuo p. 6. c. 34. Pann. l. 3. cap. 42.*

10 *De pæniten. distin. 1. c. 6. Si quis non dicam. In Romana editione ita inscribitur.* Cod. *lib. 1. de Episcopis, & cler. Imperator Iouianus. Et in marg. hæc sunt. Tit. 3. & Cod. Th. l. 9. tit. 25. l. 2. 36. q. 2. Si quis non dicam. Triper. hist. l. 7. c. 4. Poly. l. 4. tit. 35. Capitis tertij 36. q. 2. eadem inscriptio est, nisi quod Iouinianus pro Iouianus editus est. In margin. est. Sup. de pœn. d. 1. Si quis non dicam. 1. in Cod. Theod. l. 9. ti. 25. le. 2.*

11 *In eadem editione cap. 3. Sancta Romana. par. Item venerabilis distin. 15. hæc verba sunt. Item Iuuenci nihilominus laboriosum*

opus non ſpernimus, ſed miramur. Et in notis hæc ſunt. Antea legebatur, Item Vincentij, reſtituta eſt vera lectio ex Gelaſio, Burchardo, & Iuone. De quo Iuuenco meminit B. Hieronymus in catalogo.

12 Capitis 8. Saluator 1. q. 3. in eodem libro hæc inſcriptio eſt. Item Vrbanus II. Epiſcopus ſeruus ſeruor. Dei dilecto filio L. Præpoſito Eccleſiæ ſancti Iuuentij apud Ticinum, ſalutem, & Apoſtolicam benedictionem. Et in margine. Lucio. Anſel. Et Deusdedit p. 2. Anſ. l. 5. c. 42. Et in notis. Integram epiſtolam Vrbani II. dilecto filio L præpoſito eccleſiæ B. Iuuentij apud Ticinum, refert Deusdedit in ſua collectione. In ſumma huius capitis hæc tantum ſunt rubrica notata: De eodem. In indice librorum ante Gratiani verba edito hæc ſunt. Vrbani II. concilium Placentinum, & fragmentum alterius concilij, & epiſtola L. Præpoſito ſancti Iuentij, ex Vaticana. In eodem capite par. Sed & beatus. ita editum eſt. Sed & beatus prædeceſſor noſter Paſchalis de conſecratione affirmat, quod quiſquis &c. Et in marg. eſt. ſup. ea. c. ſi quis. Et in notis. Antea legebatur Paſchaſius libro de conſecratione. reſtitutus autem eſt locus ex vetuſtis codicibus, & originali. Citatur enim hic, quod habetur in capite antecedente ex epiſtola Paſchalis Papæ. Et inſcriptio capitis 7. Si quis obiecerit. hæc eſt. Item Paſchalis Papa. Et in notis hæc ſunt. Auctor vero huius capitis, ac totius illius epiſtulæ eſt Paſchalis primus. Nam in eo Decretor. codice hæc epiſtola Paſchalis eſt poſt decreta Hadriani II. cum decreta Paſchalis II. ſint poſt Vrbanum II. eo plane ordine, quo ſibi ſucceſſerunt: quod etiam in ſequenti capite indicatur. Et in marg. Deusded. p. 2. Magiſt. l. 4. di. 25. Polyc. l. 7. tit. 6. Anſ. l. 13. c. 33. Iuo p. 2. c. 84. Pann. l. 3. c. 123.

13 De conſecrat. diſtin. 1. in libro Romano cap. 57. Nullus Epiſcopus. hæc inſcriptio eſt. Item Zacharias Papa in ſynodo Romana c. 13. & 14. Et in notis hæc ſunt: Antea legebatur Macarius. Emendatum eſt ex aliquot vetuſtis codicib. & ceteris collectoribus. Et caput ipſum habetur in concilio manu ſcripto Zachariæ. Et in marg. Polyc. l. 3. tit. 16. Burch. l. 3. c. 230. & 231. Iuo p. 3. c. 271. & 272. (Varietas numeri capitum huius diſtinctionis pendet à cap. 1. vt antea diximus.)

14 In eadem editione 16. q. 3. c. 13. ita inſcriptum eſt. Item ex concilio Hiſpalenſi 2. cui interfuit Iſidorus, c. 1. Prima actione

Theodulphi

Theodulphi Malacitanæ Ecclesiæ Antistitis &c. ab ecclesiis Astiginæ, Eliberitanæ, atque Aegabrensis &c.

15 *Distin. 50. cap. 28. in eodem libro hæc inscriptio est. Item Isidorus ad Massanum Episcopum. Domino sancto, meritisq; beato fratri* Massano *Episcopo salutem. Et in margine. al. Masonem. al. Massenum) or. Et Ans. l. 8. c. 37. Poly. l. 4. tit. 39. Iuo p. 6. c. 397. p. 15. c. 57. & 86. Burch. l. 19. c. 43. & 73.* Pann. *l. 3. c. 149. Rab. pæ. l. 1. c. 1. Et in notis hæc sunt. Sic habet hoc caput in epistola, quæ nuper una cum aliis Isidori operib. est impressa* Parisiis, *& ita inscribitur: Isidori Hispalensis Archiepiscopi epistola ad Massanum Episcopum &c. Inscriptio cap. 11. Hoc ipsum 33. q. 2. hæc est. De his ita scribit Isidorus ad* Massonem *Episcopum in præfatione ad librum de summo bono. Et in marg. al.* Massenum. *Et Raban. l. pœnit. c. Poly. l. 4. tit. 39. Ans. l. 8. c. 37. Iuo p. 6. c. 398. & p. 15. cap. 91.*

16 *Inscriptio capitis 10. dist. 32. in Romano libro hæc est.* Item *Vrbanus* II. *in synodo apud* Melphiam *c. 13. Eos, qui post subdiaconatum. Et in margine.* Pann. *l. 3. c. 101. Et in indice librorum ante Gratiani verba. Vrbani* II. *synodus apud* Melphiam, *ex Vaticana, & à* Iacobo *Pammelio canonico Brugensi.*

17 *Quod exstat 16. q. 1. c. 48. ita editum in Gregoriana editione est. Vnde Gregorius* Papa *scribit Benenato* Episcopo, *lib. 2. epist. 31.* Et *temporis qualitas, & vicinitas nos locorum inuitat, Vt Cumanam. atque* Misenatem *vnire debeamus ecclesias.* Et *in notis.* Misenatem) *Sic emendatum est ex vetusto codice B. Gregorij: quamuis in Vulgatis, sicut etiam apud Gratianum, esset* Musitanam. Et *in marg. Ans. l. 6. c. 108. Poly. l. 3. tit. 30.*

18 *Capitis 42. Inolita* 11. *q. 1. hæc est in eodem libro inscriptio. Item ex concilio Mileuitano. Et in marg.* In *Tolet. 3. c. 13.* Et *in notis. In concilio Mileuitano, quod habetur, nihil tale extat.* Ex *ipso tamen citatur etiam ab* Innocentio III. *in c. si diligenti. de foro compe. Habetur autem in Toletano 3. c. 13.* Et *in eadem caussa quæst. 2. c. vn. Quod vero culpa illa suspensione digna sit, ex capitulo illo Mileuitani concilij liquido constat.* Et *in mar. supra q. 1. inolita. (Varietas numeri capitum quæst. 1. oritur ex cap. 10. Si quis clericus. quod in libro meo est 11. nam decimum est,* Episcopus *non flagitetur. quod in Romano est pars cap. 9. testimonium.)*

19 De consecrat. distin. 4. cap. 44. Ab antiqua, in libro Romano hanc habet inscriptionem. Item Gregorius Quirino Episcopo, & ceteris in Iberia Episcopis, l. 9. ep. 61. Et in notis. Iberia) Sic emendatum est ex originali manu scripto Vaticano. Antea erat Hibernia. Et in marg. Poly. ibid. (hoc est, l. 3. ti. 10.) Iuo p. 1. 153. Pann. l. 1. c. 88. Et in eodem capite. Monothelitas vero, & alios &c. In notis hæc sunt. In originali, & in Polycarpo, & apud Iuonem in textu est, Monophysitas. De qua hæresi scribit Ioannes Damascenus in libro de duabus Christi voluntatib. & Nicephorus, & alij. Sed ob glossam non est mutatum.

DE ALIIS MENDIS GRATIANI.

Dialogus quintus.

A. NIHIL magnum veteres Romani, nisi auspicato, inchoare solebant: non solum in bello, sed in pace; tam publice, quam priuatim. in eo cæci fuerunt; quod auxilia, & signa ab auibus, à canib. à deorum simulacris petebant: tamen natura duce Dei auxilium petebant. Nobis nihil agendum Paulus præcipit, nisi in nomine Domini. Auspicato igitur hodie à Petro, & Paulo Principib. Apostolorum Dei incipiamus. Gelasij verba sunt apud Gratian. Distinct. LIV. Magnis quippe studiis, secundum B. Petrum Apostolum præcauendum est; ne fides, & disciplina Domini blasphemetur. Vbi Petrus hoc dixerit, ignoro. Sed Paulus priori ad Timotheum epistula cap. VI. id scripsit. Et vidi in veteribus libris prima littera hæc nomina conscribi. Ita P. Apostolum scriptum olim fuisse, postea Petrum Apostolum credo. Fons est Gelasij epist. I. cap. XVI. vt notat Demochares. Iuo vocem Petrum omittit, licet in margine habeat Petri epist. II. cap. II. & Pauli ad Roman. cap. II. Si Petrus id dixit: nihil mutandum erit. Si non dixit, aut Paulus scribendus erit, aut vox Petrus delenda. B. Selecti viri tollunt vocem Petrus, & in marg. addunt, I. Tim. VI. vbi pars verborum Gelasij inuenitur. A. Isidori locus

Dist. 54. c. 12. generalis.

Iuo par. 6. c. 100. decr.

ſequitur apud Gratianum. Nam ſub Octauiano Cæſare *Diſt. 2. c. 7. quædam.*
ſuffecti ConſulesPapius,&Pompeius legem tulerunt,quæ
à nominibus eorum appellatur Papia, & Pompeia. Pop-
pæus pro Pompeius, Poppæa pro Pompeia ſcribendum
eſt ex faſtis capitolinis, & variis ſcriptorib. vt in legibus
ſcripſimus. Idem Contius notat. [2] Pompeio victo Renal-
dus vincendus eſt,cuius mentio fit in concilio Triburienſi *17. q. 4. c. 26: omnes.*
apud Gratianum in Paleæ nomine additis. Omnes,inquit,
presbyteri interfectores compoſitione Epiſcopi, ad cuius
parochiam pertinent,ſoluantur. ita videlicet, vt medieta-
tem Renaldus Epiſcopus eius vtilitati Eccleſiæ, cui præ-
fuerit,tribuat. B. Hic Renaldus Epiſcopus eſt, facile à
te vincetur. A. Quid ſi vobis vocem aliam Renaldo
fortiorem ſubſtituam? B. Quænam ea eſt? A. Vuiri-
gildi. C. Eſtne hoc Epiſcopi nomen? A. Non eſt,ſed
compoſitionis. Apud Burchardum lib. VI. cap. XI. ita eſt.
Presbyteri interfecti compoſitio Epiſcopo, ad cuius paro-
chiam pertinebat, ſoluatur. ita videlicet, vt medietatem
Vuirigeldi eius Epiſcopus vtilitatibus Eccleſiæ, cui præ-
fuit, tribuat. Eiſdem verbis vtitur Iuo parte X. c. CXL. de-
cret. & Bernar. Papien. cap. II. de pœnis in prima colle-
ctione decretal. Sed Gregorius IX. eam vocem noluit re- *c. 2. de pœnis.*
petere,compoſitionis voce contentus. Ex his,& aliis, quæ *Capit lib. 4. c. 15*
in Capitularibus Caroli, & Ludouici leguntur, pro il-
lis verbis, Omnes presbyteri interfectores compo-
ſitione Epiſcopi &c. ſcribo, Omnes presbyteri inter-
fecti compoſitiones Epiſcopo ſoluantur. [3] De Sacratio
Rege Arragonum ſub Hormiſda Papa, quod Renaldi fabu-
lis ſimile videtur, aliquid dicamus. Apud Gratianum
cauſſa XXXI. quæſtione ſecunda poſt Hormiſdæ ca- *31. q. 2. c. 2. & 3.*
put legimus. Item Sacratio Regi Arragonum. De neptis
tuæ coniugio &c. Apud Iuonem in Panormi eadem *Iuo lib. 6. ti. 8. c. 8. pano c. 2. d. q. 2.*
verba ſunt: non tamen poſt Hormiſdæ verba, ſed poſt
Vrbani, quæ etiam Gratianus refert ante Hormiſdæ *Iuo par. 8. c. 24. decr. Cæſar lib. 10. c. 14.*
epiſtulam. Apertius idem Iuo parte IIX. decret. Vr-
banus Satino Regi Arragonum. In libro Cæſaraugu-
ſtano Cartuſianor. qui Hieronymi Zuritæ fuit, recte eſt.

Vrbanus ſecundus Sanctio Regi Arragonum. Errati occaſio fuit, quod Palea Hormiſdæ caput inſeruit inter duo Vrbani reſcripta. C. Hoc idem Didacus Cobarrubias Segobienſis Epiſcopus diuinauerat. A. Gaudeo nos idem dicere, quos veri inquirendi ſtudium coniunxit, & amicitia non vulgaris. 4 In Siſebuti, vel Siſenandi Regis Hiſpaniæ nomine ſæpe erratum inuenio. Diſtinct. quadrageſima quinta cap. v. ex concilio Toletano IV. cap. LVI. vt Demochares etiam notat. temporib. religioſiſſimi Principis Zizebuti. ſcribo Siſebuti: quidam Siſenandi ſcribunt, vt Burchardus,[a] & Iuo.[b] quæ varietas in concilior. libris eſt. Item de conſecratione diſtin. IV. cap. XCIV.[c] quod dicitur eſſe ex Toletano concilio quinto. ſed ex Toletano quarto cap. LIIX. eſt Demochari: illic ita ſcriptum eſt. De quib. conſulti piiſſimi, ac religioſiſſimi domini noſtri Siſemundi Regis, hoc ſanctum decreuit concilium. in margine Sigiſmundi nomen eſt. Apud Burchardum,[d] conſuſtu pro conſulti eſt aptius, & Siſenandi pro Siſemundi. item apud Iuonem in panormia.[e] ſed in decretis conſultum, & Siſemandi habet non recte. 5 C. Quinam hi Reges fuerunt Siſebutus, & Siſenandus? A. Hæc alio die accipies. Hoc tantum ſcire hodie potes, Siſebutum cœpiſſe anno ſecundo Heraclij Imp. & ſub eo Hiſpalenſe concilium habitum anno Chriſti DCXIX. Siſenandum cœpiſſe an. DCXXXI. duobus Regibus interpoſitis Reccaredo minore, & Suinthila, qui à concilio Toletano quarto, de quo agimus, damnatur. Id habitum eſt concilium anno tertio Siſenandi. Ex quo fit, vt cap. LVI. recte Siſebutus ſcribatur, at cap. LIIX. Siſenandus. C. Erat igitur tunc viuus Siſenandus, mortuus Siſebutus. A. Ita eſt. De Gelaſij verbis nunc agemus. Ita nos Syllanorum cædes geminata Pontificum, horrendi criminis atrocitate confudit. Qui Syllani Pontifices fuerint, non inueni. Apud Iuonem Carnoten. ita ſcriptum eſt. Gelaſius Maiorico, & Ioanni Epiſcopis. ita nos quidem Latinor. cædes geminata Pontificum horrendi ſceleris atrocitate confudit. Apud Anſel. Lucenſem hæc leguntur. Gelaſius Papa. Ita nos Scillacino-

lib. 4. c. 11. var. reſol.

Diſt. 45. c. 5. de Iudæis.

a *Burc. libro 4. c. 82.*

b *Iuo li. 1. tit. 2. c. 65. panor. & par. 1. c. 276. decr.*

c *De conſec. d. 4. c. 94. pleriq.*

d *Burc. libr. 4. c. 85.*

e *Iuo lib. 1. tit. 2. c. 68. panor. & par. 1. c. 279. decr.*

25. q. 2. c. 25.

Iuo par. 10. c. 18. decr.

Anſ. lib. 6. c. 140.

rum ſedes geminata Pontificum, horrendi ſceleris atrocitate confundit. In his verbis ſedes pro cædes non recte eſt. at de voce Scyllacænorum conſiderandum. Eſt enim vrbis nomen Scyllacæum. Credo fuiſſe duos Epiſcopos eius vrbis occiſos Gelaſij temporib. [6] Theodori Mopſueſteni in quinta ſynodo damnati mentionem fecimus. in eadem ſynodo Theodoriti ſcripta contra Cyrillum Alexandrinum damnata ſunt. Id Gregorius apud Gratianum diſtin. xv. cap. II. refert. ſed non Theodoriti nomen editum eſt, ſed Theodori. Videndus Gregorius lib. I. epiſt. XXIV. regiſtri, & Gregorius VII. lib. IIX. epiſt. I. regiſtri, & Iuo, [a] & liber Cæſarauguſt. [b] & Tarron. [c] [7] Non omnium librorum erratum eſt, ſed paucorum, quod ex Eccleſiaſtica hiſtoria Rufini lib. vlt. cap. XIIX. ſumitur. [d] Cum apud Theſſaloniam ſeditio eſſet exorta &c. ſcribendum, Theſſalonicam. Et apud Iuonem [e] ex Paulino in vita B. Ambroſij. Cauſſa Theſſalonenſis ciuitatis non minima tribulatio ſucceſſit Ambroſio, ſcribe, Theſſalonicenſis. Videndus idem Iuo [f] capite huic eidem proximo ex hiſtoria tripertita ſumpto. [8] Poſtremo [g] Gregorij verba ſunt lib. II. epiſt. XXXV. vt Ant. Demochares notat, vel vt aliis placet, Ioannis Diaconi in vita B. Gregorij lib. III. cap. XIV. qui refert Gregorij epiſtulam ad Ioannem Epiſcopum Veliternum. Ideoq; fraternitati tuæ curam, gubernationemque Treuerenſium Eccleſiæ præuidimus committendam. Pro Treuerenſium, ſcribo Trium tabernenſium, quod recte apud Ioan. Diaco. editum inueni. Etenim non longe fuerunt Tres tabernæ à Velitris vrbe. Et ſic Anſelmus habet lib. v. cap. XXIV. quamuis liber Cæſaraug. Gratiani ſcripturam confirmet. [9] Hæc in aduerſariis de Gratiani erratis ordine litterarum in propriis nominibus. B. Multo his plura colligere poſſes, ſi velles. & vt aliud ex alio, in Pontificum Romanor. nominibus maxime Gratianus aberrat. vt cum Anicetus ab eo appellatur Anitius, Miltiades Melchiades, Xyſtus Sixtus, Anteros Antherus, Calliſtus Calixtus, Cæleſtinus Celeſtinus, Hyginius Higinus, Zoſimus Sozimus, aut Zozimus, Zephyrinus Zepherinus. Ita etiam in nominibus conci-

Diſt. 15. c. 2. ſicut ſancti.

a *Iuo par.* 4. c. 117. *decret.*

b *Cæſar. lib.* 1. c. 36.

c *Tarr. lib.* 1. c. 140.

d 11. q. 3. c. 69

e *Iuo par.* 10. c. 48. *decret.*

f *Iuo c.* 47. e. *par.*

g 16. q. 1. c. 49 *poſtquam.* *Cæſar. libr.* 7. c. 35.

liorum, cum Nannetense conciliũ vocat Ananetense, vel Manetense, vel Nauatense; Ancyranum vocat Anquiritanum, vel Ancyritanum, vel Anquirense; Arausicanum Aurasicense, Cabilonense Bylonense, Epaunense Epanense, Hispalense Bispalense, vel Spalense; Matisconense Maticense, Vormaciense Vuarmatiense. A. Hi non Gratiani errores sunt, sed illorum temporum. Sic in conciliis edi solitum est: sic habent Burchardus, Iuo, & Anselmus, & ceteri collectores. [10] B. Habeo alia maiora crimina, an errata dicam; quæ si pateris, in medium proferam. A. Hodie id fieri non sinam; cras ad clepsydram Gratianum accusare poteris.

1 *IN editione Gregoriana cap. 12. Generalis. distin. 54. hæc verba sunt non longe à fine. Magnis quippe studiis, secundum beatum Apostolum, præcauẽdum est, ne fides, & disciplina Domini blasphemetur. Et in marg. 1. ad Tim. 6. & 2. Pet. 2.*

2 *Distin. 2. cap. 6. Quædam. in eadem editione, his vtitur verbis. Nam & sub Octauiano Cæsare suffecti Consules Papius & Poppæus legem tulerunt, quæ à nominibus eorum appellatur Papia Poppæa. Et in notis hæc sunt. Antea legebatur Papius, & Pompeius, & paulo post, Papia, & Pompeia. Emendatum est ex manu scriptis exemplarib. Isidori: Nam in impressis notauerat errorem Alciatus lib. 3. disp. c. 3. In tabulis autem Capitolinis anno vrbis DCCLXI. ex Kal. Iul. suffecti Consules numerantur M. Papius, Q. Poppæus. (Varietas numeri capitum huius distin. cum meis dialogis oritur ex capite primo, quod mihi est initium distin. sumptum ex verbis Isidori: eius non habetur ratio in eo libro Romano.)*

3 *In eodem libro caput 26. Omnes. 17. q. 4. ita scriptum est. [Item ex eodem (hoc est, Triburiensi concilio) c. 5.] Palea. Omnes presbyteri interfectores compositione Episcopo, ad cuius parochiam pertinent, soluantur: ita videlicet, vt medietatem Vuirigeldi, eius Episcopus vtilitatib. Ecclesiæ, qui præfuit, tribuat &c. Et in marg. al. Vuirgildi. Et Capitul. l. 4. c. 15. ext. de pœnis c. presbyteri. Burc. l. 6. c. 11. Iuo p. 10. c. 140. Pann. l. 8. c. 6. Et in notis. Hæc quoq; Palea in vno tantum Vaticano codice habetur. Est autem in Capitularibus, (vnde citatur in Pannormia) li. 4. c. 15. & in Decretalibus*

tit. de pœnis c. presbyteri. In concilio etiam Triburiensi, quod extat c. 4. habetur quiddam simile. Et postea. Interfectores) sic etiam in Pannormia. Vaticanus codex habet interfecti. In Capitulari legitur: Presbyteri interfecti Episcopo, ad cuius parochiam pertinent, soluantur, secundum capitulare gloriosi Karoli genitoris nostri: ita videlicet &c. Verum in Decretalib. & apud Burchardum, & Iuonem hoc modo. Presbyteri interfecti compositio Episcopo, ad cuius parochiam pertinebat, soluatur: ita videlicet &c. & similis locutio habetur in concilio Triburiensi c. 4. Sed quoniam est initium capitis, nihil visum est hic mutandum: reliqua autem sunt emendata ex locis indicatis. Et postea. Vuiregeldi) Antea legebatur Renaldus. Emendatum ex ceteris locis indicatis, præterquam ex Decretalib. Vnde abest vtraque vox: legitur tamen in prima collectione. Caput 2. de pœnis in editione Romana ita scriptum est. Ex concilio Triburiensi. Presbyteri interfecti compositio Episcopo, ad cuius parochiam pertinet, soluatur: ita vt medietatem &c. in marg. Est in concilio Triburiensi sub Arnulpho Imp. c. 4. Sed aliis verbis referunt Burchardus lib. 6. decret. c. 11. Iuo par. 10. c. 140. & Gratian. siue Palea 17. q. 4. c. Omnes presbyteri.

4 Capitis tertij de Neptis 31. q. 2. in eodem libro inscriptio est. Item Vrbanus secundus Sanctio Regi Aragonum. Et in notis. Sanctio) Sic est emendatum ex vetustis exemplarib. Pannormia, & historiis Regum Aragonum. Nam antea erat Sacratio. Et in marg. Iuo p. 8. c. 24. Pann. l. 6. 109. Capitis 2. Tua. eiusd. quæst. hæc inscriptio. [Econtra Hormisda Papa scribit Eusebio Episcopo] Palea. Et in notis. Palea hæc in Decretalib. est c. 1. tit. de despon. impu. & in vulgatis quidem citatur ex Honorio: sed in prima Decretalium collectione, ex Hormisda, vt hic. Eiusd. cap. 1. de despons. impu. in eadem editione inscriptio est. Hormisda Eusebio Episcopo. Et in marg. cap. 2. eod. tit. in 1. compil.

5 Distin. 45. cap. 5. De Iudæis. in eodem libro ita inscribitur. Vnde in concilio Toletano 4. c. 56. statutum est. In cod. ita legitur. Sicut factum est temporib. religiosissimi Principis Sisebuti. Et in marg. hæc sunt. Burch. l. 4. c. 82. Iuo p. 1. c. 276. & par. 13. c. 94. Pann. l. 1. c. 72. Capitis 94. Pleriq; de consecr. dist. 4. inscriptio est. Item ex concilio Toletano 4. c. 58. In eodem hæc verba sunt. De quibus consultu piissimi, ac religiosissimi domini nostri Sisemundi Regis

&c. Et in marg. Burch. l. 4. c. 85. Iuo p. 1. c. 279. Pann. l. 1. c. 75. (scribi debuit, Sisenandi pro Sisemundi.)
6 Inscriptio cap. 25. Ita nos. 25. q. 2. in libro Romano hæc est. Vnde Gelasius Papa scribit. Et mox. Ita nos Syllacænorum cædes Geminata Pontificum &c. Et in marg. al. Squillatinorum. al. Syllanorum. & Poly. l. 3. tit. 30. Ansel. l. 6. c. 148. Iuo p. 10. c. 18.
7 Distin. 15. cap. 2. Sicut sancti. in eodem libro ita scriptum est. Quintum quoq; concilium pariter veneror, in quo epistolæ, quæ Ibæ dicitur, erroris plena reprobatur, in quo Theodorus personam &c. & in quo scripta quoq; Theodoriti, per quæ beati Cyrilli fides reprehenditur &c. (Male in casu vterq; Theodorus dicitur.)
8 In Gregoriana editione cap. 69. cau. 11. q. 3. inscriptio, & initium est. Item ex libro vndecimo Ecclesiasticæ historiæ Rufini c. 18. Cum apud Thessalonicam seditione exorta &c.
9 Eodem in libro cap. 49. Postquam hostilis. 16. q. 1. inscriptio est. Idem (Gregorius) Ioanni Episcopo Veliterno lib. 2. epist. 35. Et post alia. gubernationemq; Trium tabernensium Ecclesiæ prouidimus committendam &c. Et in marg. Ioan. diaconus l. 3. c. 15. & 7. q. 1. Temporis qualitas. Ans. l. 5. c. 24. Poly. l. 1. ti. 9. Et in notis. Trium tabernensium) In vulgatis legebatur Treuerensium. Emendatum est ex aliquot vetustis, & originali, & Ioanne diacono. Nam vt is testatur, hæc epistola scripta est Ioanni Episcopo Veliterno. Oppidum autem Trium tabernarum Velitris vicinum est.
10 Nomina propria melius edita sunt in Gregoriana editione, quam in ceteris. Erratum tamen est in his. Zozimus pro Zosimo, Melchiades pro Miltiade, Hostiensis pro Ostiensi, Calixtus pro Callisto, Iginus pro Hygino, Sixtus pro Xysto, Bracharensis pro Bracarensi, Zepherinus pro Zephyrino, Thelephorus pro Telesphoro.

DE GRA-

DE GRATIANI MAIORIBVS ERRATIS.

Dialogus sextus.

A. PERMITTITVR tibi B. in Gratianum dicere; sed ita, vt singulis criminibus probationes adferas, nisi res probatione non indigeat. B. Conditionem accipio. Ea enim adferam, quæ nemo negauerit. Et principio de Anastasio secundo videamus, quem ait ab Ecclesia Romana repudiatum, & a Deo fuisse percussum. Hæc Gratianus distinct. XIX. extrema, [a] & caussa prima cap. XCVI. [b] A Dixisse fateor Gratianum, sed non solum. Idem enim adfert Pontificalis verba, [c] quæ etiam Iuo, [d] & liber Cæsar August. [e] & tuus Tarraconem. [f] B. Maius crimen falsi intenditur, cum verba Pontificalis corrupit. Ea enim Iuo Carnotensis, & liber Cæsar Augustan. referunt in hunc modum. Et quia occulte voluit reuocare Acacium, & non potuit, quia diuino nutu percussus est Acacius. Gratianus voce Acacius deleta, & alia voce quia, ita scripsit. Et quia occulte voluit reuocare Acacium, & non potuit, diuino nutu percussus est. A. Deletum id a Gratiano probare debes B. Non refert ea verba. A. Ita fortasse in suis libris legerat. Vnde quod ad Acacium erat referendum, ad Anastasium retulit. Sed & non in omnib. libris ea vox Acacius legitur. B. Deceptum esse Gratianum fateris; non persequar hæc latius, cum id satis acerbe Albertus Piguius, & alij prosequantur. A. Modestiam in eis requiro, sed caussæ suæ inseruiunt. Mihi hoc verum videtur, Acacium fuisse diuino nutu percussum, Anastasium ei numquam communicasse. Quod si suspiciones suorum effugere non potuit, non id nocet alijs, qui culpa carent. (1.) B. Aliud adferam crimen, quod aduersus Romanos Pontifices his verbis vtitur distin. LVI. post cap. I. Exemplis, & auctoritatib. non solum sacer-

a *Dist. 19. c. 8. secundum. in fine.*
b 1. *q.* 1. *c. 96. dictum. p. quod vero.*
c. *c. 9. e. distin. Anastasius.*
d *Iuo par. 14 c. 40. decret.*
e *Cæs. li. 14. c. 43.*
f *Tarrac. li. 1. cap. 70.*

Dist. 56. c. 1. & 2.

dotes, ſed etiam ſummi ſacerdotes fieri poſſunt. Loquitur autem de filijs preſbyterorum. Mox addit. Vnde Damaſus Papa ſcribit Hieronymo presbytero. Oſius papa fuit filius Stephani ſubdiaconi, Bonifacius papa Iucundi presbyteri &c. Mox alios enumerat, qui longe poſt Damaſi, & Hieronymi tempora fuerunt. Cur vero Oſium ante alios numerauerit, & eum ſubdiaconi filium dixerit, cum de presbyteror. filijs agatur. quærendum. A. Si in eo crimen verſatur, quod dixerit, fuiſſe aliquos ſummos ſacerdotes filios presbyterorum: dixit hoc Iuo in præfatione excerptionum his verbis. Et ita genitos ex presbyteris non ſolum ad presbyteratum, ſed etiam ad ſummum ſacerdotium promoueri permiſerunt. Et vt de noſtris temporibus taceamus, ſicut legitur in geſtis Romanorum pontificum, Felix tertius &c. Et in panormia ex libro pontificatus, vel potius pontificali, vt in veteri libro eſt, eadem referuntur. Felix tertius &c. Sed & in ipſo libro pontificali, qui exſtat, poſt Damaſi collectionem de vitis pontificum, ſequuntur aliorum vitæ. In ſingulis nomina parentum adſcribuntur. Vnde credendum eſt aliquem confeciſſe verba ab Iuone, & Gratiano relata. B. Cur ergo Damaſo tribuit Gratianus, quæ alior. ſunt? A. Id non Gratiani, ſed paleæ erratum eſſe ſuſpicor, cuius nomen edidit Demochares. Aut ſi Gratianus id ſcripſit, ex titulo libri pontificalis Damaſi deceptus eſt. B. Cupio ſcire a te, vnde paleæ verborum initium ſumas. A. Aut ab illis verbis, Vnde Damaſus; aut ab illis; Oſius papa. B. Finem verborum paleæ quemnam facis? A. In illis verbis, filius Iucundi presbyteri. Vt ea, quæ ſequuntur, Felix enim tertius, ſint Gratiani, vel pontificalis libri ab eo relati. C. Cur non totum illud caput, Oſius &c. paleæ adſcribis? A. Quia video eum propoſuiſſe exemplis oſtenſurum, aliquos ſummos ſacerdotes fuiſſe. Huc accedit, quod Iuo de Felice tertio, & alijs ex libro eodem Pontificali, ſiue ex geſtis Romanorum Pontif. idem affirmat comprobari. B. De Oſio nihil dixiſti. A. Fateor, me nihil habere, quod dicam. Tantum ſcio, multos Epiſcopos olim Papas fuiſſe dictos. & Oſij Cordubenſis nomen celebre eſt tam in concilio Nicæno,

Iuo lib. 3. tit. 5. c. 11. panor.

quam in Sardicenſi. Subdiaconi filium fuiſſe ignoro. (2) B. Quando te patronum habet Gratianus; tuas adferam reprehenſiones. Apud Gratianum ex Theodoſianis legibus verba referri ſcimus, quæ ſunt Pauli in libris ſententiarum, [a] & eius interpretis Aniani. Gratianus cauſſa ſecunda quæſtione VI. capite XXII. & aliis quinq. capitib. [b] cum ignoraret, quæ Pauli eſſent, quæq. interpretis, omnia congeſſit. A. Sumpſit hæc Gratianus non ex ipſis fontib. ſed ex Iuonis panormia, aut ex decretis, ſiue excerptis eiuſdem. In panormia ita ſcriptum eſt. [c] Excepta de legibus Theodoſianis, quas interpretatur Paulus Propter ſuperfluam &c. In Theodoſianis legib. cap. XXXVI. Ab eo &c. Sic etiam in decretis paucis exceptis. B. Qui fieri poteſt, vt Theodoſianas leges interpretaretur Paulus, qui ſub Alexandro, & Gordiano vixit? A. Nulla ratione fieri potuit. Sed exiſtimo, Theodoſianas leges dictas eſſe eum librum Alarici tempore conſcriptum, quod etiam Contius notat, in quo ex Theodoſiano Codice, & Nouellis, & ex Caij inſtitutionib. & Pauli ſententijs excerpta ſunt multa. Sic melius eſt Gratianus locutus, quam Iuo Carnotenſis. (3) B. ſimilis error eſt cauſſa XXXV. quæſtione V. extrema. [d] Enumerantur gradus adgnatorum, & cognator. totidem verbis, quot Paulus vtitur lib. IV. ſententiarum. Sed & interpretis Aniani verba referuntur mixta Pauli verbis. & inſcriptio eſt: Item Iſidorus. A. Si credis Demochari, Iſidorus eadem ſcripſit lib. IX. cap. V. etymolog. Si vis antiquiorem ſcriptorem, Burchardus lib. VII. cap. XXIIX. ex Iſidoro de ſeptem gradib. conſanguinitatis. Idem Iuo in panormia. At in excerptionib. ſic ait. Hæc capitula de ſeptem gradib. conſanguinitatis, S. Iſidorus diligenti inquiſitione deſcripſit, & in figura apertius depicta ordinauit. cap. I. de ſeptem gradibus conſanguinitatis. In margine Iuonis adſcriptus eſt locus Iſidori in etymologiis a Demochare notatus. B. Quid ſi Iſidorus a Paulo ſi fatetur, ſumpſit: ſi negat, ſurripuit? A. Id minime dubium eſt, non a Paulo ſolum, ſed ab eius interprete ſumpta omnia eſſe. B. Habeo, quod volebam. (4) Venio

a *Paul. lib. 5. ſenten. 35. 36. 37. 38. 39.*

b *2 q. 6. c. 22. propter ſuperfluã & poſtea.*

c *Iuo li. 4. tit. 12. c. 3. 4. 5. 6. 7. panor. & par. 5. c. 281. 282. 283. 284 285. decret.*

d *35. q. 5. c. 6. primo gradu. Vid. infra l. 2. dialogo 10.*

Iuo lib. 7. tit. 12. c. vn. panorm. & par. 9. c. 64. decret.

nunc ad Miltiadis verba, quem vt heri diximus, Melchiadem appellat. Fuit autem is, vt nosti, Eusebij successor, Siluestro vero prior. Gratianus caussa XII. cap. XV. multa verba ei adscripsit, ex quib. eum posteriorem Siluestro facere videtur. Romani, inquit, Principes, qui totius orbis monarchiam tenebant, ad fidem Christi, & baptismi sacramenta cõcurrerent. E quib. vir religiosiss. Constãtinus primus fidem veritatis patenter adeptus, dedit licentiam &c. Nonne videtur hic longe ab illis temporibus abesse tum dicendi inelegantia, tum his verbis, quib. appareat, alios fuisse Principes Christianos, qui tum monarchiam tenebant, e quib. Constantinus primus fuit. Quid? quod de baptismo Constantini loquitur ante Siluestri tempora? Sed & Nicæni concilij facit mentionem, quod XX. anno imperij habitum est sub Siluestro, vt omnes scribunt, paucis exceptis, qui sub Iulio habitum esse dixerunt. Nam venisse Romam Miltiadis temporibus Constantinum, ex Augustino, & Optato, & Eusebio elici potest. Multi Siluestri temporib. id actum scribunt. Sed hæc verba quis ferat? Idem vero Imp. præsidens sanctæ synodo, quæ apud Nicænam congregata est &c. Sic enim malo, quam Nicenam legere. A. Non primus Miltiadi Gratianus illa, quæ dicis, adscripsit: sed ante eum Burchardus libro tertio, [a] & Iuo, [b] & alij, [c] ex decretis Melchiadis Papæ cap. IIX. X. & XII. In conciliis sine nomine scriptoris hæc leguntur ante donationem Constantini hoc titulo, De primitiua ecclesia, & synodo Nicæna. Miltiadis esse non credo. (5) B. De donatione Constantini Gratianum [d] non reprehendo habet enim Paleæ nomen adscriptum. & eam defendes Græcis verbis Balsamonis ad Phocium tit. IIX. cap. I. & Iuone, [e] atque Anselmo, [f] & alijs [g] collectorib. (6) De Eusebij verbis videamus. [h] Crucis Domini nostri Iesu Christi, quæ nuper nobis gubernacula sanctæ Romanæ Ecclesiæ tenentibus V. Nonas Maij inuenta est, in prædicto Kalendar. die inuentionis festum vobis solemniter celebrare mandamus. Placet ne tibi Kalendar. appellatione etiam diem V. No-

12. q. 1. c. 15. *futuram.*

a *Burc. li.* 3. c. 2. 4. & 5.
b *Iuo li.* 2. *tit.* 1. c. 2. & 3. *Panor. & par.* 3. c. 4. 6. & 7. *dec.*
c *Cæsar. lib.* 7. c. 58.
d *Dist.* 96. c. 13. & 14. *Constantinus.*
e *Iuo li.* 4. c. 1. *panor. & par* 5. c. 49. *decr.*
f *Ansel lib.* 4. c. 33.
g *Deus de. c.* 4. *Cæsar Aug li.* 2 c. 72. *Tarrac. lib.* 6. c. 33.
h *De consec. dist.* 3. c. 19. *crucis.*

nas venire? A. Mihi quidem non placet. B. Iam hoc quo pacto defendes, ante Miltiadem, & Siluestrum crucem Domini inuentam esse sub Eusebio Pontifice? A. Gratianum excusare possum, qui viderit, aut videre potuerit Eusebij Papæ epistulam tertiam, & Damasum in Eusebij vita, & Iuonem parte. IV. c. III. excerptionum, & librum Tarracon. [a] tuum. B. At historici [b] post concilium Nicænum iter Helenæ matris Constantini Hierosolymam conscribunt, & maxima hominum frequentia dedicatum esse templum, illic etiam conuenisse Arianos Episcopos narrant. Si his credere nolis; in vita Siluestri Pontificis, & Helenæ dicitur, matrem post filij baptismum cum Iudæis aduersus Siluestrum Romam venisse; & non ante credidisse, quam Iudæi a Siluestro victi fuissent. A. Video difficultatem; & quæ ita contraria sunt, non facile in concordiam ducentur. Aut dicendum est, mendum esse in illa Eusebij epistula, & Damasi scriptis: aut si illa recipimus cetera contemnamus oportet. (7) Sed tu alia Gratiani errata propone. B. Non ego solus sum, sed a tota veterum schola Gratianus reprehenditur; quod Gregorij tertij verba ad Bonifacium Legatum Germaniæ, [c] ad Anglorum indulgentiam retulerit a B. Gregorio concessam. A. Legantur Gratiani verba. C. Illud vero Gregorij ad Bonifacium Anglicis pro tempore permissum est, quib. B. Gregorius in quarta, & quinta generatione coniugia contrahi permisit. A. Iuonis, [d] & Gratiani, & libri Cæsar August. [e] inscriptio illorum verbor. ad Bonifacium, quænam est? C. Gregorius Iunior Bonifacio Episcopo: apud omnes. Additum tamen est a Demochare in margine: Gregorius III. vt etiam ab eo, qui Excerptiones Iuonis edidit. A. Ego eadem verba in Coloniensib. concilior. editionib. inueni B. Gregorio adscripta in epist. ad Augustinum, & Gregorio tertio ad Bonifacium. Sic facile excusari posset Gratianus, nisi addidisset illa (ad Bonifacium). Nunc tantum dicam, in voce Anglicis esse erratum. Fuit autem Bonifacius ex Anglicis quorum origo ex Saxonia Germanor. regione fuit; hi in Britanniam in-

a *Tarr. l. 4. c. 55.*
b *Vid. Euse. apud Rufin. li. 10. c. 7. & c. 11.*

c *32. q. 7. c. quod proposuisti. 18. & c. 24. si quis. p. illud.*
d *Iuo li 6. tit. 10. c. 1. panorm. & par. 8. c. 78. decr.*
e *Cæs. li. 10. c. 94.*

ſulam migrarunt, vt Beda refert. (8) B. Iam vero illud propono, apocryphis ſcripturis, & incertis illum vti. A. Semperne incertis? B. Non hoc dico : ſed aliquando incertis. A. Nonne idem Burchardus fecit, & Iuo, & Deus dedit, & qui ſe authenticis vti profeſſus eſt, Anſelmus? B. Ab his cauere debuit, in quib. illi lapſi ſunt. A. Nomina indica apocryphorum, & incertorum. B. Liber Paſtoris apocryphus eſt [a] teſte Gelaſio, & LXX. Epiſcopis in ſynodo [b] Hoc idem referunt Burchardus, [c] & Iuo. [d] Hermes in libro Paſtoris. Ego dixi paſtori. Domine ſi quis mulierem &c. Hæc poſuit Palea cauſſa XXXIV. extrema. [e] Refert Iuo in panormia, [f] & in excerptionib. [g] & vt ex concilio Arelatenſi Ber. Papien. [h] & Gregor. IX. [i] Hic Hermetis liber exſtat, & verba relata poſita ſunt mandato quarto eius libri. (9) Adduntur illic alia verba ab Iunone quoque in excerptionibus relata, quæ Gratianus, [k] & Iuo in panormia [l] Auguſtino adſcribunt. Sic enim ait Gratianus cauſſa XXIIX. Idem Auguſtinus de Adulterinis coniugijs libro ſecundo. Non ſolum mœchatio eſt &c. A. Si libro Paſtoris vti, crimen eſt; id Paleæ obijci debet, & Iuoni. At qui verba Hermetis vel Auguſtino, vel Arelatenſi concilio tribuerũt, neq; id primi fecerunt, ſed aliorum fidem ſecuti ſunt, cur acerbe accuſandi ſint, non video. Ante Gelaſium autem hic liber in pretio fuit, vt ex Athanaſio, [m] & Tertulliano, & Hieronymo cognouimus. Damaſus quoq; in Pij vita, & ipſe Pius Pontifex epiſt. I. eum probare videntur. Eius verba exſtant apud Gratian. de conſecratione diſtin. III. c. XXI. [n] & Iuonem parte IV. cap. III. & CXLV. B. Nihil illic de libro Paſtoris ſcriptum eſt; ſed Hermes laudatur, eiq; apparuiſſe dicitur Angelus in habitu paſtoris, eiq; præcepiſſe, vt Paſcha Domini die dominico ab omnibus celebraretur. A. Iuo hæc refert in libro Pontificali ſcripta eſſe. Sub Pij Papæ Epiſcopatu Hermes librum ſcripſit, in quo mandatum continetur, quod ei præcepit Angelus Domini, cum venit ad eum in habitu paſtoris, & præcepit ei, vt paſcha Domini die dominico celebraretur. Hermen, & qui cum eis † fratres ſunt, inquit Hieronymus in

a *Vid. Euſeb. lbr. 3. c. 25.*
b *Diſt. 15. c. 3. ſancta. p. in primis.*
c *Burc. libr. 3. c. 221.*
d *Iuo li. 2. tit. 11. c. 36. panor. & par. 4. c. 65. decr.*
e *34. q. 1. c. 7.*
f *Iuo li. 7. tit. 5. c. 2. panor.*
g *Iuo par. 8. c. 243. decret.*
h *c. 3. de adulte. in 1. collect.*
i *c. 3. eo.*
k *28. q. 1. c. 6. non ſolum.*
l *Iuo li. 7. tit. 4. c. 7. panor.*
m *Vid. Athan. in ep. 39. feſtiua.*
n *De conſ. d. 3. c. 21. noſſe.*
† *eo. f.*

ecclesſ. ſcriptor. aſſerunt auctorem eſſe libri, qui appellatur Paſtor, & apud quaſd. Græciæ eccleſias etiam publice legitur: re vera vtilis liber, multiq. de eo ſcriptor. veterum vſurpauerunt teſtimonia. ſed apud Latinos pæne ignotus eſt. B. Vt poſteriores cogitationes Græco prouerbio meliores eſſe dicuntur: ſic etiam poſterior ætas certiora de libro Paſtoris ſtatuit. (10) A. Habes ne alios dicere aut incertos, aut apocryphos libros à Gratiano relatos? B. Maxime. Canones Apoſtolorum, & canones ſextæ ſynodi repetitæ in Trullo. A. Magnas tu quidem turbas moues, ſi hos omnes canones reicis. Legiſtine vmquam Fran. Turriani mei libros? B. Legi: & hominem ipſum, vt doctum, & pium, & tibi coniunctiſſimum, valde diligo. A. Probatne is, an improbat omnes illos canones? B. Apoſtolorum canones quinquaginta probat, ex ceteris aliquot reicit. Sextæ ſynodi improbat aliquos, alios non recipit: ſed vt antiquorum Patrum legi poſſe ait, licet careant illa generali auctoritate, qua Græci exiſtimant excellere. A. Feliciores fuimus his temporib. nati, quam multi ex maiorib. noſtris. Clementis Romani octo libri conſtitutionum Apoſtolorum, ſiue doctrinæ Apoſtolicæ, Græcé, & Latine editi ſunt, qui fons eſt iſtorum canonum, qui dicuntur Apoſtolorum. B. At Gelaſius in illa ſynodo LXX. Epiſcopor. apocryphum eſſe ait librum canonum Apoſtolor. [a] Et ſextæ illius ſynodi repetitæ Patres octo libros illos Clementis ab hæreticis corruptos eſſe affirmant, ſed XXCV. canones Apoſtolorum recipiunt capite ſecundo, cuius pars poſita eſt a Gratiano diſtinct. XVI. cap. IV. & VII. [b] ab Iuone in panormia. & in excerptionib. [c] & refert liber Cæſaraug. [d] (11) Iſidorus quoque in ea præfatione concilior. quam Gratianus refert capite primo illius diſtinct. XVI. [e] ſic ait. Canones qui dicuntur Apoſtolorum, ſeu quia eoſdem nec ſedes Apoſtolica recepit, nec ſancti Patres illis aſſenſum præbuerunt: pro eo quod ab hæreticis ſub nomine Apoſtolorum compoſiti dinoſcuntur, quamuis in eis vtilia inueniantur: tamen ab auctoritate canonum, atq. Apoſto-

a *Diſt. 15. c. 3. p. in primis. Burch. l. 3. c. 221 Iuo l. 2. tit. 11. c. 36. panor. & par. 4. c. 65. dec.*

b *Diſt. 16. c 4 placuit. & c. 7 quoniam.*

c *Iuo l. 2. tit 11. c 29. & 38. panor. & par. 4. c. 106. & 123. & 134 decr.*

d *Cæſ. l. 1. c. 40. & 42. & 53. & li. 2. c. 8.*

e *Diſt. 16. c. 1.*

lica eorum gesta constat esse remota, atque inter apocrypha deputata. Hæc verba in omnib. veteribus libris Hispaniæ conciliorum inueniuntur, non illa, quæ Isidorus Mercator in præfatione conciliorum scripsit, quæ etiam Gratianus capite quarto eiusd. distin. posuit. Neq. distinxit varietatem horum scriptorum, vt debuit, cum contraria dicerent: hic enim Mercator hos canones probat, quos ille reiecerat: sed vtrumq. Isidorum vocat. Tantum capite primo ait. Hos non recipiendos, sed inter apocrypha deputatos Isidorus scribit dicens. Demochares in margine addit. Isidorus in principio concilior. de qua re Contius dubitat. At de Mercatore Gratianus cap. IV. ita scribit. Epistola Isidori in capite canonum. Isidorus seruus Christi lectori suo conseruo. Propter eor. auctoritatem &c. Apud Iuonem in veteri panormiæ libro dicitur Isidorus Mercator. Et in excerptionib. sic est. EX præfatione Isidori in opus canonum. Isidorus Mercator seruus Christi &c. Idem nomen scio in quibusd. veteribus libris conciliorum Romæ inueniri. In margine tamen Iuonis Peccator appellatur. Te quoque ipsum scio exemplum illius Hispanicæ præfationis Romam ad Michaëlem Thomasium, & Pet. Ciaconem misisse, & hanc varietatem notasse. Illosq. & ceteros selectos viros valde fuisse eo munere delectatos, propterea quod fontes ignorarent illius capitis primi Isidori. (12.) A. Quid plurib. verbis opus est? Media via inter eos, qui probent, & eos, qui improbent, placet. Cuiusmodi est Humberti Siluæ Candidæ Episcopi Cardinalis Leonis IX. Legati, [a] cuius esse existimo verba Leoni IX. adscripta, quæ Gratianus refert capite tertio illius distinctionis. [b] Clementis librum, id est Petri Apostoli itinerarium, & Apostolor. canones numerant Patres inter apocrypha, exceptis capitulis L. quæ decreuerunt orthodoxæ fidei tractatores adiungenda. Hæc etiam Iuo refert. [c] sed pro, orthodoxæ fidei tractatores, habet, orthodoxis regulis, aptius. Sic in Corpore canonum ex Dionysij Exigui interpretatione, & in Isidori Mercatoris collectione tantum hos L. canones inuenies. Hoc Gratianus, & veteres collectores referunt, item Ra-

c. 4. p. 1. de-stin. 16.

Iuo lib. 2. tit. 11. c. 39. panorm. & par. 4. c. 107. decr.

a *Humber. contra Nicetã.*
b *Dist. 16. c. 3. Clementis.*

c *Iuo. d. tit. 11. c. 37. panor. & d. par. 4. c. 105.*

item Romanus in libro Pænitentium, & Ansegisus lib. 1. Capitularium Caroli. Si tu Gratianum alicubi plurib. vsum scis, locum ostendito. B. Nullum nunc ostendere possum.
13. (13) A. De sexta synodo cras pluribus agemus.

(1) *DISTIN. 19. cap. 8. Secundum ecclesiæ. extremo. in libro Romano hæc verba sunt. ideo ab ecclesia Romana repudiatur, & a Deo percussus legitur fuisse hoc modo. Cap. 9. Anastasius secundus natione Romanus &c. & quia voluit occulte reuocare Acacium, & non potuit, nutu diuino percussus est. Et in marg. Ex libro (vt in corpore concilior. citatur) Pontificali. Iuo p. 14. c. 40. Et in notis. Caput hoc habetur quidem tomo secundo concilior. in vita Anastasij: sed esse omnino confictum, cum ex multis aliis argumentis, tum ex hoc manifeste ostenditur, quod Acacius (sicut Nicephorus lib. 16. c. 12. & Euagrius li. 3. c. 18. & sequentibus, & clarissime Anastasius bibliothecarius in chronologia testantur) tempore Felicis III. obiit, cui successit Gelasius, & Gelasio Anastasius, qui initio epistolæ suæ, & cap. 1. ad Anast. Imp. Acacium mortuum iam, & ante iudicem Christum vna cum Felice adstare scripsit, vt Gelasius quoque ante ipsum scripserat, & habetur infra 24. q. 2. c. nec quisquam. Quomodo ergo potuit Anastasius de eo reuocando tractare, qui iam obierat? Qui casus scripsit, satisfacere videtur, ita scribens.) Occulte voluit reuocare Acacium defunctum in hæresi, vt orationes pro eo in ecclesia fierent: & ideo multi clerici recesserunt ab obedientia eius, & lepra percussus est. Gratiani etiam opinio improbatur in notis cap. 7. Ita dominus. eiusd. distin. par Hoc autem. verba Gratiani sunt. Anastasius autem secundus fauore Anastasii Imp. quos Acacius post sententiam in se prolatam sacerdotes, vel leuitas ordinauerat, rite fungi acceptis officiis debere decreuit ita inquiens. In notis hæc sunt. Minime verum est sensisse Anastasium, ordinatos ab Acacio post latam in ipsum sententiam, rite fungi acceptis officiis potuisse. Hoc enim dumtaxat inquit in capite seq. firmam esse Sacramenti gratiam ab Acacio traditam: quod verissimum est, sicut & aliæ omnes sententiæ, quas in ea epist. ex B. Aug. Anastasius accepit, veræ sunt. Habetur autem hæc eadem Anastasii Papæ II. epistola in corpore canon. quod Romana Ecclesia semper approbauit, vt infra dist. 20. c. de libellis. est adnotatum. Itaq. sine caussa reprehenditur*

hoc loco Anastasius a Gratiano. Capite quoque 96. Dictum est. 1. q. 1. verba Gratiani sunt. Quod vero per hæreticos sacramenta dignitatis ministrata dicuntur carere effectu, improbatur auctoritate Anastasii Papæ, qui ordinationem Acacij & c. Sed hoc eum illicite, & non canonice, immo contra decreta suor. prædecessor. fecisse, probant Felix, & Gelasius & c. Vnde etiam ab Ecclesia Romana repudiatur: & a Deo fuisse percussus legitur in gestis Romanor. Pontificum, hoc modo. [Anastasius II. natione Romanus & c.] Require retro in tractatu decretalium epistolar. In marg. est supr. distinct. 19. In notis hæc sunt, Sed hoc eum) Supra distinct. 19. c. Anastasius. ostensum est immerito reprehensum esse Anastasium, & verissima esse, quæ ipse de Acacio scripsit, & decreuit. (Pro c. Anastasius. videtur scribendum c. Ita dominus.)

(2) *Distin. 56. cap. 1. extremum in Romano libro ita editum est. non solum sacerdotes, sed etiam summi sacerdotes fieri possunt. [Vnde Damasus Papa scribit] Palea. Osius Papa fuit filius Stephani subdiaconi. Bonifacius & c. Siluerius Papa filius Siluerij Episcopi Romæ. Deus dedit Papa filius Stephani subdiaconi Felix enim tertius natione Romanus & c. Et in margine initio cap. 2. est. In Pontificali. Et prope vocem Siluerij est. al. Hormisdæ. Et Iuo in prologo. Pann. in prol. c. trigesimo & lib. 3. c. 52. Et in notis hæc sunt. In nullo vetusto Gratiani codice adscribitur hic nomen paleæ in decimo Vaticano & alijs quibusdam habetur coniuncte cũ verbis superiorib. Gratiani a vers. Felix enim tertius, vsq. ad finem. In alio autem satis etiam emendato ista eadem cohærent cum superiorib. sed post illa verba, ex patre Cordiano presbytero originem duxit, sequitur: vnde Damasus Papa scribit. Deus dedit Papa & c. Bonifacius Papa & Felix Papa & c. Agapitus Papa & c. Theodorus Papa & c. Siluerius Papa filius Hormisdæ Episcopi Romæ. Complures etiam & c. Nec vero magnopere mirandum est hæc omnia ex Damaso citari, qui vixit ante istos, qui hic enumerantur. Liber enim, qui Pontificalis dicitur, vbi hæc scripta suis locis leguntur, à Damaso cœptus est scribi. Ideoque licet ab aliis multa deinde sint addita, retinuit tamen primi auctoris nomen. Iuo quidem eadem fere ista refert ex Gestis Romanor. Pontif. Omnino partem aliquam huius capitis, saltem illam, quæ in decimo Vaticano habetur, ab ipso Gratiano scriptam esse constat ex verbis Gratiani in extremo præcedente capite, & capite penultimo huius distinctio-*

nis. Auctor vero Paleæ, dum vnum per se caput conficere voluit, Ordinem perturbauit, præsertim in repetitione Felicis tertij, & illud de Osio temere adiunxit, quod nulli Romanor. Pont. nomen fuit. In scholiis additum est. Osius) alias Orosius. (Ego scriberem Deusdedit. Idem enim de vtroque dicitur. Illa verba, Felix enim &c. vsque ad finem erant aliis litteris scribenda, vt Gratiani verba scribi solent.)

(3) *Quod caussa 2. q. 6. c. 22. Propter superfluam, & aliis inscribitur ex Theodosianis legib. in Romana editione ita scriptum est. Vnde in Theodosianis legib. sic statutum inuenitur. Et in marg. In sententiis Iulij Pauli cum interpret. Aniani li. 5. tit. 33. c. 1. Iuo p. 5. c. 281. Pann. l. 4. c. 127. Et in notis. Hoc & quattuor sequentia capita, quæ citantur ex legibus Theodosianis, habentur lib. 5. sententiar. Iuly Pauli, cum interpretatione. Ex quo apparet Gratiani etiam tempore has sententias coniunctas fuisse cum Codice Theodosiano, seu breuiario Alarici. Alaricus autem in præfatione profitetur se volumen illud non ex solo Theodosiano Codice, sed ex variis libris collegisse, & in legum collectione, atque interpretatione Episcopor. præcipue opera vsum fuisse. Capite 23. Habita. in marg. est. ff. si quis cau. l. 1. Et in notis. Caput hoc abest à vetustiorib. Gratiani codicibus, & ab originali, & Iuone, & Pannormia. In vno autem Gratiani valde emendato est in margine superioris capitis tanquam glossa quædam. Inscriptio cap. 24. Ab eo. est. Item ibidem tit. 34. Et in marg. Iuo p. 5. c. 282. Pann. l. 4. c. 128. Et ver. Ista iam. est in marg. Sunt verba interpretis. Inscriptio cap. 25. Quicumque est. Item ibidem tit. 35. c. 2. Et in marg. Ex interpretatione. Iuo p. 1. (scribes.) c. 283. Pann. l. 4. c. 129. Inscriptio c. 26. Quoties. est. Item ibidem tit. 36. c. 1. Et in marg. Ex interpretatione. Iuo p. 5. c. 284. Pann. l. 4. c. 130. Et ver. Si propter. est in marg. Ex Paulo ibidem. Inscriptio c. 27. Omnino est. Item ibidem tit. 37. c. 1. Et in marg. Iuo p. 5. c. 285. Pann. l. 4. c. 131. Ex Paulo. Et in notis hæc sunt. Omnino puniendus) In sententijs Pauli legitur, Omnimodo probandum est &c. Sed quia est initium capituli, & de huiusmodi punitione multa sunt à Doctorib. adnotata, non est mutatum. Tantummodo ductus orationis est emendatus, addita particula* VT.

(4) *Capitis sexti, Primo gradu. 35. q. 5. in libro Romano in-*

ſcriptio eſt. Item Iſidorus. Et in marg. Iſid. l. 9. c. 5. In ſententiis Iulij Pauli li. 4. tit. 11. de gradibus. Hugo de S. Vict. par. 11. l. 2. c. 14. Burl. 7. c. 28. Iuo par. 9. c. 64. Pann. l. 7. c. 89. Et ver. Illæ perſonæ.. in marg. Anianus interpres Pauli. & poſtea. In notis eſt. Caput hoc recitatum etiam ab Hugone, & collectorib. extat in libro ſenten. Pauli, additis non vno in loco verbis Aniani interpretis. Pleraq. tamen habentur etiam apud Iſid. li. 9. c. 5.

(5) Inſcriptio cap. 15. Futuram. 12. q. 1. in eodem libro hæc eſt. Item Melchiades Papa. In marg. hæc ſunt. Poly. li. 1. tit. 19. Burch. l. 3. c. 2. & 5. Iuo p. 3. c. 4. & 7. Pann. l. 2. c. 3. Et in notis. Ceteri etiam collectores Melchiadem citant. quod conſtare non poſſe recte animaduertit auctor gloſſæ. Fit enim in hoc capite mentio Nicænæ ſynodi: quo tempore (vt ex ipſa ſynodo, Euſebio, & ceteris hiſtoricis apparet) iam Melchiades obierat. Habetur autem integrum in ſcripto de primitiua eccleſia, & munificentia Conſtantini: quod in collectione Iſidori Lutetiæ bis impreſſa ſequitur ſtatim poſt decreta Melchiadis, quemadmodum ſupra diſt. 88. ad c. decreuit. adnotatum eſt.. In ſcholiis, ſiue gloſſis. Melchiades) Falſus eſt titulus. quia Melchiades fuit proximus ante Silueſtrum, & eius tempore eſt Conſtantinus couerſus. 96. diſt. in illa Palea Conſtantinus. In contextu hæc ſunt. vt non ſolum Gentes, ſed etiam Romani Principes, qui pæne totius orbis monarchiam tenebant, ad fidem Chriſti, & baptiſmi ſacramenta concurrerent. E quib. vir religioſiſſimus Conſtantinus primus fidem veritatis patenter adeptus, licentiam dedit &c. Idem vero præſidens in ſancta ſynodo, quæ apud Nicæam congregata eſt &c.

(6) Diſtin. 96. cap. 13. & 14. Conſtantinus. in eodem libro tantum hoc nomen Palea inſcriptum eſt. Et in marg. cap. 13. hæc ſunt. Anſ. t. 4. (prol. 4. c. 32. Deus dedit l. 4. c. 1. Et in notis. Apud Anſelmum libro quarto pro rubrica capitis 32. hæc habentur. Quod Conſtantinus Imperator Papæ conceſſit coronam, & omnem regiam dignitatem in vrbe Romana, & Italia, & in partib. occidentalib. In principio vero eiuſd. capitis 32. hæc leguntur. In geſtis B. Silueſtri, &c. vſque ad finem huius, & ſeq. Paleæ, quemadmodum etiam in collectione Deus dedit. Et in marg. capitis 14. hæc ſunt. In edicto Conſtantini, quod eſt poſt concil. Neocæſar. Anſ. l. 4. c. 32. Deus dedit ibid. Et in ver. Beato Silueſtro. eſt in marg. Iuo. p. 5. c.

49. Pao (pro Panno.) l. 4. c. 1. Et in notis hæc sunt. Hæc Palea in multis habetur exemplarib. in quib. aliæ Paleæ esse non solent. Constantinus) Verba hæc vsque ad vers. In eo priuilegio, non solum habentur apud Ansel. & Deus dedit, sed etiam in gestis B. Siluestri, in hiis, quæ à Constantino per octo dies post baptismum acta referuntur. Vtile) Hinc vsque ad finem sumpta sunt ex gestis, seu actis. S. Siluestri, in quib. multa præcedunt, ac multa deinceps plenius narrantur. Sed hic ea tantum videntur relata, quæ in collectionib. Anselmi, & Deus dedit habentur. Titulus est. Priuilegium S. R. E. &c. De quo item priuilegio Leo nonus in epist. 1. siue libello aduersus inauditas præsumptiones Mich. CP. & Leonis Acridani Episcopor. c. 13. Pauca ex priuilegio &c. De iisd. gestis, siue actis Gelasius in concilio LXX. Episcopor. (& refertur sup. dist. 15. c. Sancta Romana) sic loquitur, vt ea videatur approbare. Et in martyrologio Romano, & Vsuardi in festo S. Siluestri legitur, cuius actus clari habentur. Inueniuntur vero etiam hodie peruetustis litteris descripta in bibliotheca Vaticana, & Abbatia Nonantulæ: quorum interpres in proœmio hæc ait. Historiographus noster Eusebius Cæsareæ Palæstinæ vrbis Episcopus &c. Sanctum Siluestrum me de Græco in Latinum transferre præcepisti &c. Quæ & iam in vetustiss. Pontificalib. & codicibus, in quib. sanctor. vitæ sunt descriptæ, in vita B. Siluestri referuntur. Partẽ horum auctorũ (quod ad baptismũ Constãtini, & imagines sanctor. Petri, & Pauli spectat) refert Hadrianus Papa in epist. Constantino Imp. & matri Irenæ scripta, quæ in 2. actione 7. vniu. synodi habetur. Ipsum autem priuilegium fere integrum refert Leo nonus loco superius indicato, & Theodorus Balsamon in Photij nomocanonem tit. 9. c. 1. quamquam alijs in reb. (quod Græci plerumque solent) Romanæ ecclesi-non satis æquus. Hanc eandem donationem ante Gratianum recitarunt Ansel. Deusd. Iuo locis notatis. Quo ea pertinent, quæ Pet. Damianus in disceptatione synodali inter regium aduocatum, & Romanæ ecclesiæ defensorem scripsit. Lege, inquit, Constantini Imp. edictum &c. De hac eadem re scribit Ado Viennen. in commentario ætatis sextæ, & Gotfredus Viterbien. in chronicis par. 6. c. 2. (Addi debuit. Nicol. 3. in c. 17. Fundamenta de electio. li. 6.)

(7) De consecrat. distin. 3. cap. 19. Crucis domini. in eadem editione inscriptio est. Itẽ Euseb. Papa epist. 3. Et in marg. Iuo par. 4. c. 5.

[8] *Capitis 18. Quod proposuisti, cau. 32. quæst. 7. in Romana editione inscriptio hæc est. Item Gregorius tertius Bonifacio Episcopo epist. 4. In marg. est. Iuo p. 8. c. 78. Pann. l. 6. c. 112. Et in notis. Epistola, ex qua capitulum hoc acceptum est, impressa extat tomo 3. conciliorum, & manu scripta in bibliotheca monasterij Dominicanorum: & quæ citantur infra 33. q. 1. c. quod autem. & c. sequenti, videntur esse huius Gregorij tertij. Et in schol. Nubat] Hoc Anglicis concessum est, vt dicit. Greg. (malo, Grat.) quia noui erant in fide, vt inf. ea. par. quamuis. sed male, quia iste non fuit Greg. magnus, nec scribit Aug. Anglor. Episcopo, cui illa concessio facta est. 35. q. 3. quædam lex. Verba cap. 24. Si quis cum nouerca. d. q. 7. in fine. Illud vero Gregorij &c. vt in dialogo. In notis est. Anglicis) Vere hic auctor glossæ animaduertit, Gratianum, quod Gregorius tertius scripsit ad Bonifacium legatum Germaniæ pro causis Germanorum, retulisse ad ea, quæ multo ante B. Gregorius primus scripserat ad Augustinum Anglorum Episcopum, dispensando cum Anglis ad fidem nuper conuersis super gradibus consanguinitatis, & affinitatis. & habetur infra 35. q. 2. & 3. c. quædam lex. & q. 5. c. ad sedem. Et in schol. Illud vero,) Quandoque bonus dormitat Homerus. Vagatur Grat. pro solutione illius cap. supra ead. quod proposuisti. & cum non inueniat, somniando attribuit S. Greg. minori, quod egregius doctor S. Grego. maior scribit Aug. 35. q. 3. quædam lex. Sed hic casus reprobatus est supra.*

[9] *Distin. 15. cap. 3. Sancta. in eodem libro par. in primis. hæc verba sunt. Liber, qui appellatur Pastoris apocryphus. Et in marg. Burch. l. 3. c. 221. Iuo par. 4. c. 65. Pann. l. 2. c. 123. Inscriptio cap. 7. Ego dixi. 34. q. 1. hæc est. [Item Hermes in libro Pastoris mandato quarto] Palea. Et in marg. Iuo par. 8. c. 241. Pan. l. 7. c. 38. Sent. 4. dist. 35. ext. de adult. Si vir. Et in notis. In hoc capite emendata, & addita nonnulla sunt ex originali, & ceteris collectorib. Capitis 3. Si vir. de adulteriis in Romana editione est. Ex concilio Arelaten. Et in marg. Alias Aurelian. Vide c. 3. eo. tit in 1. compil. & notas huius capitis.*

(10) *Inscriptio cap. 6. Non solum. 28. q. 1. in eodem libro est. Idem (Augustin.) de adulterinis coniugiis lib. 2. Et in notis additur. In eo libro non extat: sed apud Hermetem in libro pastoris mandato quarto, ex quo citat Iuo hoc vna cum palea, ego dixi.*

inf. 34. q. 1. & 2. Et quoniam in eo mandato tam de viro, quam de muliere agitur, est aliqua verbor. varietas, sed eadem sententia. In marg. hæc sunt. Iuo p. 8. c. 243. Pann. l. 7. c. 34.

[11] *Capite tertio Sancta distin. 15. par. In primis. hæc verba sunt in Gregoriana editione. Item itinerarium nomine Petri Apostoli, quod appellatur sancti Clementis lib. 8. apocryphum. Et in marg. decem, orig. Et postea. Liber, qui appellatur sortes Apostolorum, apocryphus. Liber Lusanæ apocryphus. Et in marg. qui appellatur Laus Apostolorum, orig. Et mox. Liber canonum Apostolorum apocryphus. Inscriptio cap. 4. Placuit. distin. 16. hæc est. Item 6. synodus cap. 2. Et in marg. Iuo par. 4. c. 106. Pann. l. 2. c. 125. Inscriptio capit. septimo Quoniam. hæc est. Vnde sancti patres in eadem (sexta) synodo secundo congregata dixerunt. Et in marg. Iuo septimam vocat. Et Iuo par. 4. c. 123. Et in oratione allocutoria Patrū, qui in Trullo conuenerant, ad Iustinian. Imp. Et in vers. Placuit. c. 2. eius synodi. sup. ead. c. placuit. Iuo 4. 106.*

(12) *In eadem editione inscriptio cap. 1. distin. 16. hæc est. Hos non recipiendos, sed inter apocrypha deputatos Isidorus scribit dicens. Canones, qui dicuntur Apostolor. &c. Et in notis. Caput. hoc est in præfatione Isidori ad collectionem concilior. quæ ex bibliotheca ecclesiæ Toletanæ descripta Romam missa est. Nam in illa, quæ vulgata Isidori collectioni, de qua initio dictum est, præponitur, contrarium potius videtur dici, & refertur infra c. placuit. hac ead. dist. si modo idem est Isidorus. Et in indice librorum ante verba Gratiani. Isidori collectionis canonum præfatio alia à vulgata, missa ab Archiep. Tarracon. & Aluaro Gomez ex bibliotheca ecclesiæ Toletanæ. Capite 4. Placuit. eiusd. dist. vers. Isidorus. hæc verba sunt, quæ melius capiti quinto adscribi deberent. Epistola Isidori in capite canonum. Isidorus seruus Christi lectori suo conseruo, Propter eorum auctoritatem &c. Et in marg. Iuo p. 4. c. 107. Pann. l. 2. c. 125. Et in notis hæc sunt. Hæc epistola ab Iuone vocatur Præfatio in opus canonum. & est ea quæ Isidori nomine est præposita tomis concil. licet in vetustiore editione, in qua purior est Isidori collectio nonnulla verba desiderentur Est a. confectū hoc cap. ex duob. locis illius præfationis. Nā verba illa. Propter eorū auctoritatē & c. vsq; ad ver. cōstit. nō lōge absūt ab initio. Reliqua vero sūt in extremo. Isidorus seruus) In Pannormia est*

eodem modo, atque apud Gratianum Apud Iuonem & in manu scriptis collectionis illius codicib. est, Isidorus Mercator seruus Christi conseruo suo, & parenti fidei (al. fideli) in Domino salutem. In vulgatis autem concilior. editionib. Isidorus peccator, seruus &c. In indice librorum ante verba Gratiani hæc sunt. Isidori collectio canonum ex Vaticana. & Dominicana supra Mineruam. Et in admonitione ad lectorem. Ceterum inter priuatos collectores, qui multo plura congerere studuerunt, perantiquus est Isidorus: cuius collectio protenditur à canonibus Apostolorum vsque ad concilium Hispalense secundum: habeturque in duob. codicib. Vaticanæ bibliothecæ, & vno monasterij Dominicani sanctæ Mariæ supra Mineruam: extat autem impressa in editionib. concilior. in antiquiorib. quidem purior, in recentiorib. autem multis aliis conciliis, scriptisque admixta. Isidorum hunc Igmarus Archiepiscopus Remensis in libro de synodis, celeberrimum illum Hispalensem fuisse affirmat, à quo testatur etiam Trittemius librum Decretor. esse conscriptum: ac certe multa verba, quæ in præfatione huius collectionis leguntur, sunt in libro quinto etymologiar. In codice autem Dominicanæ bibibliothecæ initio præfationis ita legitur. Isidorus Mercator seruus Christi lectori conseruo suo &c. nec multo secus in Vaticanis quo loco in impressis est, Isidorus peccator seruus Christi &c.

(13) Capitis tertij distin. 16. in ead. editione verba sunt. Item Leo Papa nonus contra epistolam Nicetæ Abbatis. Clementis librum, id est Petri Apostoli itinerarium, & Apostolor. canones numerant Patres inter apocrypha, exceptis quinquaginta capitulis, quæ decreuerunt orthodoxæ fidei adiungenda. In marg. hæc sunt. Iuo p. 4. c. 105. Pann. l. 2. 124. Orthodoxæ) al. regulis orthodoxis. al. regulis orthodoxiæ. In notis ita scriptum est. Hoc caput sumptum est ex responsione Humberti legati Leonis noni ad libellum Nicetæ presbyteri, & monachi contra Latinos editum: quæ Romæ in monasterio sanctæ Mariæ nouæ, & in multis priuatis bibliothecis extat manu scripta. Merito autem potuit citari Leo IX. quod eius auctoritate, & iussione Humbertus legatus sedis Apost. ea scripserit. Initio eiusdem distin. hæc sunt Gratiani verba. Apostolor. vero canones, qui per Clementem Pontificem Romanum, sicut quidam asserunt, dicuntur esse translati, sunt quinquaginta. Et in notis Translati) In titulo, qui præponitur canonib. Apostolor. in collectione Isidori, & in conci-

& in concilio Stephani Papæ IV. (cuius magnam partem Deus dedit Cardinalis in ſua canonum collectione refert) pro voce translati habetur prolati. Dionyſius certe Exiguus nullam huius verſionis mentionem fecit, & aliqui ſcriptores ſolent epiſtolas Clementis hoc modo citare, ex dictis Petri Apoſtoli per Clementem prolatis: vt auctor Polycarpi, & alij.

DE CAPITIBVS SVMPTIS A SEXTA ſynodo. *Dialogus ſeptimus.*

A. DE ſextæ ſynodi repetitæ in Trullo decretis, ſiue regulis agendum eſt. Neque credo te dubitare de fide ſextæ ſynodi, quæ contra Monothelitas habita eſt Conſtantinopoli in Trullo, quod palatij, ſiue aulæ Regiæ nomen eſt, ſub Agathone Pontifice, & Conſtantino IV. Imperatore. Hæc confirmata eſt mortuo Agathone a Leone Minore. Hanc nullos canones feciſſe, tam Græci, quã Latini confitentur. Sed & in his ipſis regulis, de quorum auctoritate dubitamus, hoc aperte dicitur. Recita ex Tilii libro, quem habes, Græca verba epiſtulæ, ſiue adlocutionis huius ſynodi. B. ἐπειδὴ δὲ αἱ ἅγιαι καὶ οἰκουμενικαὶ σύνοδοι, αἱ κατὰ ταύτην τὴν βασιλίδα καὶ θεοφύλακτον πόλιν συναθροισθεῖσαι, ἡ μὲν ἐπὶ τῶν χρόνων Ἰουστινιανοῦ τοῦ τῆς θείας λήξεως ἡ δὲ ἐπὶ τοῦ ἐν εὐσεβεῖ τῇ μνήμῃ γενομένου ἡμῶν βασιλέως Κωνσταντίνου πατρὸς τῆς σῆς ἡμερότητος, τὸ περὶ τῆς πίστεως πατρικῶς διατρανώσασαι μυστήριον, οὐδαμῶς ἱεροὺς κανόνας ἐγγράψαι, καθάπερ αἱ λοιπαὶ ἅγιαι τέσσαρες οἰκουμενικαὶ σύνοδοι. A. Satis eſt ad id, quod volebam. Latine recitet C. noſter. C. Cum quo Imperatore loquitur hæc ſynodus? A. Cum Iuſtiniano poſteriore eius Conſtantini filio, ſub quo ſexta ſynodus habita eſt. C. quo pacto probas, eum eſſe Iuſtinianum poſteriorem? A. Quia prioris Iuſtiniani, ſub quo ſynodus quinta habita eſt, mentio hic fit, eumque mortuum eſſe, verba illa, τοῦ τῆς θείας λήξεως, oſtẽdunt. Inſcriptio epiſtulæ ad Iuſtinianum miſſæ recite-

Viden Iuo par. 4. c. 120. & 124. & 125. decr.

tur. B. τῷ εὐσεβεστάτῳ ϗ φιλοχρίστῳ βασιλεῖ Ἰουστινιανῷ ἡ ἁγία ϗ οἰκουμενικὴ σύνοδος &c. A. Recitet C. Gratiani verba capitis VII. diſtinctionis XVI. C. Vnde ſancti Patres in eadem ſynodo congregati dixerunt. Quoniam ſanctæ vniuerſales ſynodi, quinta ſub Iuſtiniano Auguſto, ſexta ſub Cõſtantino patre ſuo Auguſto. A. Tuo pro ſuo ſcribendum: idque Contio placet, qui non recte hæc eſſe verba VII. ſynodi ſcribit. C. de myſterio fidei pleniſſime diſputantes, canones non fecerunt, ſicut ceteræ quattuor vniuerſales ſynodi: propterea nos conuenientes in hanc Imperialem vrbem, ſacros canones conſcripſimus. A. Gratiani verba cum Iuone conferantur. C. Epiſtula ſeptimæ ſynodi ad Iuſtinianum filium Conſtantini. A. Placet inſcriptio, ſi ſextæ pro ſeptimæ ſcribatur. C. In aliis verbis nulla varietas eſt, niſi quod tuo pro ſuo ſcribit, tuam opinionem confirmans. A. Confer cum libro Cæſarauguſtano. C. Inſcriptio eadem eſt: ſed VI. pro ſeptimæ habet. Vox tua, non ſua confirmatur? cetera vt Gratianus, & Iuo habet.

Diſt. 16. c. 7. quoniam.

Iuo par. 4. c. 323. decr.

Cæſ. lib. 1. c. 40.

(1) A. Hoc iacto fundamento, nullos canones feciſſe illam ſextam vniuerſalem ſynodum? videamus nunc, cur hi canones ſextæ ſynodi appellentur. Et hoc ex Taraſii verbis in ſeptima ſynodo dictis elicietur. Recita, quæ Gratianus capite V. & VI. illius diſtin. XVI ſcripſerit. C. Sextam ſynodum ſanctam cum omnib. canonib. ſuis recipio. Sed dubitatur de ea, an canones conſcripſerit? quod ex quarta actione ſextæ ſynodi facile abſoluitur. A. Septimæ pro ſextæ ſcribendum eſt. idque Contius probat. quamuis eadem octauam dicat vocari; quod falſum eſt. C. Ait enim Epiſcopus Petrus Epiſcopo Nicomediæ. A. Hoc etiam mutandum eſt. Ait enim Petrus Epiſcopus Nicomediæ. C. Habeo librum continentem canones ſanctæ ſynodi ſextæ. Patriarcha dixit. A. Hic eſt Taraſius, vt dixi. C. Quidam ſcandalizantur per ignorantiam pro canonib. iſtis dicentes: numquid ſexta ſynodus canones fecit? Sciant ergo, quoniam ſynodus ſancta ſexta ſub Cõſtantino congregata eſt contra eos, qui dicebant vnã operationem, & vnam voluntatem eſſe in Chriſto. A. Hos

Diſt. 16. c. 5. ſextam. & c. 6. habeo.

Monothelitas appellabant. C. in qua sancti patres illos, vt pote hæreticos anathematizauerunt, & orthodoxam fidẽ explanauerunt. Soluta est hæc synodus Constantini XIV. anno. post quattuor vero, aut quinque annos iidem sancti patres congregati sunt sub Iustiniano filio Constantini, & prædictos canones promulgauerunt. De quibus nullus dubitet. Qui enim sub Constantino Imp. in synodo fuerunt, iidem ipsi Episcopi sub Iustiniano istis canonibus suscripserunt. Oportebat enim, vt synodus vniuersalis canones ecclesiasticos promulgaret. A. videtis Tarasii rationes quales sint. Quod iidem Episcopi interfuerint, & subscripserint, quod post breue tempus, hoc est, quattuor, aut quinque annos; quod oportuit synodum habere canones. B. Quid si hæc omnia falsa sint? nam neque iidem Episcopi interfuerunt, nec subscripserũt; neque post solos quinque annos; postremo non est necesse canones synodum constituere. Id ex quinta, & sexta synodo manifestum est. A. Hoc postremum verum est: cetera postea dices. Volo enim, vt prius conferamus Gratiani verba recitata cum Iuone, & Cæsaraugustano libro. C. Est etiam nonnihil reliqui apud Gratianum. A. Recita. C. Item sancta synodus vniuersalis sexta post promulgatam ab ea definitionem contra Monothelitas, Constantino Imperatore, qui eam congregauerat, nõ multo post defuncto, Iustiniano eius filio regnante pro eo. Eadem sancta synodus. A. Non recte hæc edita sunt. lege coniunctim: pro eo, eadẽ &c. C. filio eius regnante pro eo, eadem sancta synodus diuinitus inspirata iterum Constantinopoli quarto, aut quinto anno congregata est, & canones CCII. A. Lege CII. C. ad correctionem ecclesiæ promulgauit A. Hæc sunt ex actione sexta septimæ synodi. Confer nunc Iuonis verba parte IV. cap. CXXI. C. actio quarta sextæ synodi. A. Septimæ pro sextæ scribendum, vt apud Gratianum. C. Petrus Nicomediæ Episcopus dixit. A. Hæc meliora sunt, quam illic. C. Habeo librum &c. Omnia habet, vt Gratianus. In fine post verbũ, promulgaret. Actio sexta tomo primo cõtra falsam septimam synodũ. Septima synodus quomodo

dicitur, quæ non concordat præcedentibus ſex vniuerſalibus ſynodis? A. Ex his apparet, omnia ſupra ſcripta eſſe ex ſeptima ſynodo, quæ pſeudoſynodum dictam ſeptimã euertit. Confer vltima verba Iuonis cum vltimis Gratiani verbis. C. Item Sancta ſexta ſynodus &c. Eadem verba, ſed melius ea ſcribuntur, quæ tu admonuiſti. Et Iuſtiniano filio eius regnante pro eo, eadẽ ſancta ſynodus &c. Sic etiã illa de numero canonum c II. A Confer cum Cæſarauguſtano libro. C. Contuli. Initio hæc ſunt. Actio quarta VI. ſynodi. Georgius Patriarcha dixit. Quidam per ignorantiam &c. A. Hæc mendoſa ſunt. C. Et poſt verbum, ſubſcripſerunt, additur. Actio ſexta tomo primo. Sancta ſexta &c. quædam videntur deſiderari. de numero canonum, vt Iuo. A. Quid nunc B. habes contra Taraſii argumenta? B. Neque eoſdem Epiſcopos interfuiſſe, neq; poſt quattuor ſolos, aut quinque annos habitam fuiſſe. Vtrumque docent aperte Græci duo Theophanes, & Anaſtaſius bibliothecarius. Annor. enim ſubducta ratione, quib. Conſtantinus ſuperſtes fuit poſt ſextam ſynodum, & annor. Iuſtiniani eius filii, antequam eiiceretur a Leontio, & eiuſdem Leontii, & Abſimari tyrannorum, & eiuſdem Iuſtiniani iterum Imp. fiunt anni XXVII. Quo medio tẽpore multi Epiſcopi, qui in ea ſynodo fuerant, mortui ſunt, quos illi enumerant. Sed illud potiſſimum eſt, quod hæc pſeudoſynodus poſt ſolutam ſextam habita eſt, vt aperte dicit idem Taraſius: at conuocare generalem ſynodum, & in ea præſidere, & acta confirmare, ſolius eſt Romani Pontificis. In hac repetita ſynodo non interfuerunt Legati Romani Antiſtitis, vt omnes Græci fatentur; numquam ab eodem cõuocata eſt, numquam confirmata: ſequitur generalem non fuiſſe, aut oecumenicam, vt ipſi vocant. Quod ſi generalis fuiſſet, non ſexta, aut πενθέκτης diceretur, ſed ſeptima. A. Confirmationem ex verbis Hadriani a Gratiano, & aliis relatam probare quidam nituntur. B. Noſti, quid Turianus tuus aduerſus hanc confirmationem dicat. A. Redige in memoriam. B. Principio verba illa, Sextam ſynodum ſanctam cum omnib. canonib. ſuis reci-

Cæſ. lib. 1. cap. 38.

Viden. Hũber. contra Nicetã.

Diſt. 16. c. 5.

pio: non eſſe Hadriani verba, ſed Taraſii relata ab Hadriano. Id ex actione ſecunda ſeptimæ ſynodi cognoſci poteſt, in qua actione lecta eſt hæc Hadriani epiſtula ad Taraſium. A. Cur non contradixit Hadrianus verbis Taraſii, ſi falſa ſcribebat? B. Quia aliqua ratione recte loquebatur. Sextam ſcilicet ſynodum veram recipio & eius canones, ſi qui ſunt. Sed & ſi quis Græca verba cum Latinis conferat: non inueniet de ſextæ ſynodi tantum regulis loqui, ſed de ſex concilior. regulis. A. Taraſius poſt illa verba retulit canonem huius repetitæ ſynodi de agni pictura: pro quo canone tuendo, vti acerrimo telo contra hæreticos, omnem lapidem mouet, vt perſuadeat omnibus, ſextam eſſe, & legitimam ſynodum eam, in qua is canon conſcriptus eſt. vſque eo, vt dixerit in ſynodo ſe habere ſuſcriptionem omnium Patrum ſextæ ſynodi, qui etiam poſt hunc, & ceteros canones ſubſcripſerint. B. Dici poterit, Hadrianum hæc paſſum eſſe dici. & ſcribi, vt optato fine frueretur: quo hæreſis illa effractorum imaginum tolleretur. Sed non ſequitur omnes canones eſſe confirmatos: ſed illum non eſſe improbatum. Alioqui ſequeretur etiam, canones contra cælibatum clericorum, & contra ieiunia ſabbati, & de ſanguine. & ſuffocato confirmatos eſſe, quorum habuiſſe notitiam Hadrianum ignoramus. (2) A. Hadriani verba legantur, quæ Gratianus refert de conſecratione diſtin. III. cap. XXIX. C. Item Hadrianus Papa Taraſio Patriarchæ. A. Non additur hic, vniuerſali, vt in Græcis libris mendoſe. C. Sextã ſanctã ſynodum recipio cum omnibus canonibus ſuis, in quibus dicitur. In quibus ſcripturis ſanctarum imaginum. A. Scripturis poſitum eſt pro picturis. eſt enim hoc caput XXCIII. Trullianũ, in quo, eſt. ἔν τισι τῶν σεπτῶν εἰκόνων γραφαῖς C. agnus Præcurſoris digito oſtenſus depingitur. A. Lege clauſulam eius capitis. C. Verum igitur agnum dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, ſecundum imaginem humanã amodo etiam in imaginibus pro veteri agro depingi iubemus. A. pro veteri agno, dicendum eſt. Confer cum Iuone,[a] & Cæſaraug.[b] C. Adrianus Papa Taraſio Patriarchæ Actio ſecunda ſynodi ſeptimæ. Sanctã ſextam &c. In qui-

De conſec. d. 3. c. 19. ſextam.

[a] *Iuo par. 4. c. 122. decret.*
[b] *Cæſar. lib. 3. c. 39.*

busdam picturis sanctarum imaginum &c. Verum igitur agnum, qui dominum nostrum Iesum Christum, secundũ humanam imaginem effigiat, amodo pro veteri agno, in imaginib. depingi iubemus. B. Melius extremũ caput Gratianus posuit: neq. enim illa, qui effigiat Græca verba habẽt. C. in Cæsar aug. libro tantum est. Adrianus Papa Tharasio Patriarchæ. Sanctam sextam synodum recipio cum omnib. canonib. suis. Sed apud Iuonem cap. cxxvi. partis quartæ sic est. Respõsiones Adriani Papæ contra obiectiones quorundam ad Carolum cap. xxxv. Sancta sexta synodus fideliter per canones orthodoxe statuẽs, ita constituit dicens. In quibusdam venerabilium imaginum picturis agnus digito præcursoris monstratus designatur, qui in signum relictus est gratiæ. Et post pauca. Secundum humanam figuram, & in imaginib. & nunc pro veteri agno retitulari decernimus. A. Hæc postrema obscurius dicta sunt. Prima verba hunc canonem satis confirmant: ceteros non item. De quibus alio die agemus. B. Omissa sunt alia eiusdem Hadriani verba, quæ sunt hæc, aut his similia. Idcirco testimonium de sancta sexta synodo pertulerunt, vt clarifice ostenderent, quod iam quando sancta sexta synodus acta est, a priscis tẽporibus sacras imagines, & historias pictas venerabantur. Vnde ipsa sancta sexta synodus fideliter per canones orthodoxe statuens &c. A. Ne his quidem verbis omnes canones confirmantur. B. Non est audiendus Ant. Contius in huius capitis editione, cum de picturis veteris ecclesię agit. A. Tacitis suffragiis eius sententia improbetur. (3)

(1) *Gratiani verba sunt in extremo cap. 6. Habeo. dist. 16. in editione Gregoriana. Ex his ergo colligitur, quod sexta synodus bis congregata est, primo sub Constantino, & nullos canones constituit. secũdo sub Iustiniano filio eius, & præfatos canones promulgauit. Vnde sancti patres in eadem synodo secundo congregati dixerunt. In marg. est. Iuo 7. vocat & Iuo par. 4. c. 123. Et in orat. allocutoria Patrũ qui in Trullo cõuenerant, ad Iustiniã. Imp. verba capitis 7. sunt. Quoniam sanctæ, & vniuersales synodi, quinta sub Iustiniano Augusto, Sexta sub Constantino patre suo (scribe tuo, vt in erratis*

notatur) Augusto, de mysterio fidei plenissime disputantes, canones non fecerunt &c.
(2) Capitis quinti eiusd. distin. 16. in eod. libro inscriptio est. Vnde scribit Hadrianus Papa Tharasio Patriarchæ. Sextam synodum sanctam recipio cum omnibus canonib. suis. In marg. est. Iuo p. 4. c. 122. In notis hæc sunt. Sextam) Hoc habetur in secunda actione septimæ synodi in epistola Hadriani ad Tharasium: sed eo in loco Adrianus refert verba synodicæ epistolæ à Tharasio ad se missæ. Et hic Gratianus non refert propria eius epistolæ verba. In versione enim Anastasij bibliothecarij sic legitur. Inuenimus autem in prædicta synodica epistola sanctitatis vestræ, post plenitudinem fidei, & confessionem sacri symboli, & omnium sanctarum, sex synodorum, & de sacris, & venerabilibus characteribus miraculum laude, ac veneratione dignissimum contineri. Quare & easdem sanctas sex synodos suscipio cum omnib. regulis, quæ iure, ac diuinitus ab ipsis promulgatæ sunt. Et hæc quidem postrema verba sunt etiam in illa ipsa Tharasii epistola: quod ex concilio Græco, & noua interpretatione clare apparet. Sequuntur Gratiani verba. Sed dubitatur de ea, an canones conscripserit: quod ex quarta actione sextæ synodi facile absoluitur. In notis est. In secundo, & XII. Vaticanis est, sextæ, alias septimæ, & vere septima, est, sed ob glossam nihil est mutatum. In scholiis hæc sunt. Sextæ synodi) Falsa est littera, & debet ibi esse septimæ synodi. qualiter enim dubitaret sexta synodus de eo, quod ipsa fecerat? Mox in marg. sunt Io. Fant. & Archid. nugæ. Capitis sexti inscriptio est post verbum absoluitur, iã relatum. Ait enim Petrus Episcopus Nicomediæ. Habeo librum continentem canones sanctæ sextæ synodi, &c. In marg. est. Ex actione quarta septimæ synodi. Et Iuo p. 4. c. 121. In notis hæc sunt Habeo librum) Verba sunt Petri Episcopi Nicomediæ, ac Tharasii Patriarchæ C P. actione quarta septimæ synodi: quod quidem ipsi de 102. canonibus. dixerunt, qui in Trullo tempore Iustiniani Rhinotmeti secundo anno suæ reuocationis ad Imperium editi sunt Verũ ex his ipsis verbis Tharasii apparet, eos canones non esse proprios sextæ synodi: quia fatetur post annos quatuor, aut quinq. quam ea synodus fuerat absoluta, canones illos fuisse editos: quo tempore certissimum est, neq. eundem Romanum Pontificem, neque eosdem Episcopos fuisse. Quamquam in hac ratione temporis potius creden-

dum est diligentissimis chronologis, Theophani, (cuius etiam verba quæ ad hunc locum pertinent, ex originali Græco Vaticano satis fideliter tralata leguntur apud Fran. Turrianum libro de 6. 7. & 8. synodo) & Anastasio, & Georgio Cedreno, quam Tharasio. Illi enim non quattuor, aut quinq. vt Tharasius, sed 27. annos a fine sextæ synodi tempore Agathonis habitæ, vsq. ad hanc huiusmodi Decretor. editionẽ asserunt intercessisse. Episcopos vero, qui hos ediderunt, noluisse ipsos edere tanquam canones sextæ synodi, sed voluisse supplere, quod videbatur in quinta, ac sexta synodo deesse, ipsamet illorum ad Imp. allocutio testatur. Itaq. noua dicenda est hæc Episcopor. coitio, ideoq. Græci illam, vt scribit Balsamon, πενθέκτην, *id est, quintam sextam synodũ appellant. Ceterũ non fuisse omnes illos canones à Romana ecclesia receptos, duo viri rer. ecclesiasticar. peritissimi, Anastasius Bibl. & Hũbert. quidẽ Leonis IX. legatus aperte testãtur. Hũber. his verbis. Non autem miror, si Agathoni Papæ, & sanctis Patrib. sextæ synodi vestra imputetis deliramenta, & quæ aut corrupistis, aut finxistis capitula &c. Capitula, quæ nobis sub eius auctoritate apponitis, omnino refutamus: quia prima, & Apostolica sedes nec aliquando ea accepit, nec obseruat hactenus, Anastasius vero in præfatione in 7. synodum ad Ioan. VIII. ita scripsit. Ergo regulas, quas Græci in sexta synodo perhibẽt editas, ita in hac septima synodo principalis sedes admittit, vt nullatenus ex his illæ recipiantur, quæ prioribus canonib. vel decretis sanctorum sedis huius Põntificum, aut certe bonis moribus inueniuntur aduersæ: quamuis omnes hactenus ex toto maneant apud Latinos incognitæ, quia nec interpretatæ. Sed nec in ceterarum Patriarchalium sedium &c. Quamquam eos. Patres illas Græci promulgasse perhibeant, qui in sexta synodo sunt inuenti: sed nullis certe probare possunt indicijs. Ad vers. Sancta sexta. in marg. additur. Ex sexta actione septimæ synodi. (Verba ipsa non videntur sine mendo edita. & Iustiniano eius filio regnante pro eo. Eadem sancta synodus &c.) Illud recte est. & canones numero* CII. *ad correctionem ecclesiæ promulgauit.*

(3) *De consecrat. dist. 3. cap. 29. Sextam. in editione Romana inscriptio est. Item Hadrianus Papa Tharasio Patriarchæ in actione 2. eiusd. septimæ synodi. In marg. hæc sunt. In epist. Hadr. ad Carolum c. 35. supra dist. 16. in 6. syn. c. 82. Iuo p. 4. c. 122. & 126. Verba capitis 29. sunt. Sextam sanctam synodum recipio cum*

omnibus

omnibus canonibus, suis, in quibus dicitur. In quibus picturis sanctar. imaginum agnus præcursoris digito ostensus depingitur, qui in figuram gratiæ transit &c. In marg. est. In quibus) In quibusdam vera lectio. Et in scholiis post Casum. in quibus scripturis, 1. pictoris. [mendose pro picturis] & sunt verba canonum 6. synodi. In notis hæc sunt. De sexta synodo, & canonibus ipsius notatum est supra c. sexta synodus. (deest dist. 19. Gratiæ transit) Et in epistola Hadriani, & apud Iuonem *par. 4. c. 122. legitur, in typum gratiæ assumptus est. Apud eundem* Iuonem *c. 126. ex Hadriano ad Carolum, in signum relictus est gratiæ. Græce in canone sextæ synodi est,* ὃς εἰς τύπον παρελήφθη τῆς χάριτος, *id est, qui in typum gratiæ assumptus est. Sed ob glossam non est mutatum.* In *extremo capite hæc verba sunt. Verum igitur agnum D. N.* Ie*sum Christum secundum imaginē humanam amodo etiam in imaginib. pro veteri agno depingi iubemus.*

DE EADEM RE.

Dialogus octauus.

C. QVID est, quod contra canonem ab Hadriano confirmatum, tam Romæ, quam in prouinciis pictura Præcursoris Domini digito agnum ostendit? Idem etiam fit in globulis illis cereis, quæ a multis agni Dei ab aliis amuleta dicuntur? A. Consuetudinis vis magna est in re præsertim, quæ potuit non impia videri. Cum enim pictura historiam doceat, vel potius rem gestam: cum Præcursor digito agnum ostendit, venit in mentem inspicientibus eundem tunc dixisse: Ecce agnus Dei, & quæ sequuntur. Sic cum Petro aut claues dantur, aut oues committuntur: si claues, & oues pictæ sint: spectatores facilius rei gestæ recordantur: quam si simpliciter Christus loquens cum Petro pingatur. B. His imaginibus veteres vsi sunt tum

in hieroglyphicis, vt Aegyptii, tum in arte rhetores memoriæ, tum in nummis, et signis omnes populi, ac Reges, & Imperatores. A. Ita est, vt dicis. Sed nos de ceteris regulis agamus, quæ ex illa repetita synodo Gratianus refert. B. Non est ferendus Gratianus, cum ex hac synodo partem refert, in qua Cypriani synodum probare videtur de baptismo hæreticorum: cum contra Cypriani synodum omnes veteres Patres steterint. A. Græca verba lege capitis secundi extremi. B. ἐπὶ μὴν καὶ τοῦ Κυπριανοῦ τοῦ γενομένου ἀρχιεπισκόπου τῆς ἄφρων χώρας καὶ μάρτυρος, καὶ τῆς κατ' αὐτὸν συνόδου ἐκτεθέντα κανόνα, ὃς ἐν τοῖς τῶν προέδρων τόποις, καὶ μόνον κατὰ τὸ παραδοθὲν αὐτοῖς ἔθος ἐκράτησεν. A. Nunc C. Gratiani verba legat. C. Opuscula Theophili &c. Cyrilli Alexandrini Episcopi, Cypriani Carthaginensis Episcopi, & synodum suã A. Iuonis verba [a] quæ sunt? C. Eadem fere, quę antea diximus, nisi quod eius, pro, suã, scripsit in excerptionib. sed in panormia suã nõ suũ vt editum est. Sic etiam habet liber Cæsar august. [b] A. Mihi neq. Græca verba, neq. Latina placent: sed vt potius tota illa synodus repudietur. (1) B. Caput quartum eius synodi refert Gratianus caussa XXVII. cap. VI. c vt deponatur clericus, laicus excommunicetur, qui Deo consecratam corruperit. A. Reici non debet. Sed vbi dicitur: Item ex sexta synodo: adde, repetita cap. IV. (2) B. Caput sextum latius Græci, quam Gratianus [d] & Iuo [e] habent. Ante subdiaconi ordinem vxorem clerico ducere licere. non postea. A. Huius capitis vt ex sexta synodo Innocentius Tertius mentionem fecit. [f] B. Errorẽ Gratiani est secutus. (3) Caput etiam septimum plenius habent Græci, quam Gratianus, [g] & Iuo, [h] qui quasi ex VII. synodo cap. VII. id refert non recte. Ne diaconus ante presbyterum sedeat, nisi locum tenuerit Patriarchæ, vel Metropolitani. [4] Capitis octaui mentio fit in septima synodo cap. VI. cuius verba refert Gratianus distin. XIIX. [i] & Iuo [k] in excerpt. de synodo semel habenda quotannis. A. Cupio scire, quibus verbis referunt, vel renouant septimi concilii Patres hunc canonem. B. ὥρισαν οἱ ἔκτης συνόδου ὅσιοι πατέρες. & postea. τοῦτον οὖν τὸν κανόνα καὶ ἡμεῖς ἀνανεοῦμεν. Capud

Dist. 16. c. 7. quoniam.

a *Iuo par. 4. c. 134. decret, & lib. 2. tit. 11. c. 29. panor.*
b *Cæsar. lib. 2. c. 8.*
c *27. q. 1. c. 6. si quis.*
d *Dist. 32. c. 7. si quis.*
e *Iuo li. 3. tit. 8. c. 19. panor.*
f *c. 6. de tẽpo. ord. in 3. collect. & c. 9. de æt. & qual. Gregor. 1.*
g *Dist. 93. c. vlt.*
h *Iuo par. 6. c. 123. decret.*
i *Dist. 18. c. 7. quoniam.*
k *Iuo par 5. c. 375. decret.*

Gratianum, & Iuonem est. Definierunt sextæ synodi sancti Patres. Et hunc ergo canonem & nos renouamus. A. De hoc capite dubitari non potest. Sed & videmus, illos sanctos patres dici, & illam sextam synodum. B. Omnes Græci ita appellant, & aliqui ex Latinis. (5) Caput nonum Gratianus refert dist. xliv. cap. III. his verbis. Nulli clerico Distin. 44. c. 3. licet tabernam, aut ergasterium habere Græce est. Μηδενὶ nulli. ἐξεῖναι κληρικῷ καπηλικὸν ἐργαστήριον ἔχειν. non recte pro caupona, vel vinario ergasterio, siue taberna: scriptum est, taberna, vel ergasterio. C. Quid interest? B. Quia non aliæ officinæ prohibentur, id enim ergasterium significat. (6) A. Dic de aliis. B. Caput vndecimum solent Græci contra Latinos obicere de azymis Iudæor. & aliis prohibitis. Gratianus *a* nō recte ex VII. synodo esse ait. C. Ab Iuone *b* sumptum id est. sed melius est in libro Cæsaraug. *c* & apud Cōtium. B. eorum, pro Iudæorum, scribit Gratianus apud Democharem A. lege initium huius capitis. Μηδεὶς τῶν ἐν ἱερατικῷ καταλεγομένων τάγματι ἢ λαϊκὸς τὰ παρὰ τῶν Ἰουδαίων ἄζυμα ἐσθιέτω. A. Memini apud Humbertum siluæ candidæ Episcopum me legere hunc canonem nullas vires obtinere: cum sexta synodus nullos fecisset. Sed & hic non prohiberi generaliter Christianis azima, sed ea, quæ iudæorum fuerint. C. Quid Græci semper abstinent azymis? A. In sacrificio Missæ abstinent. *d* C. An non Christus azymis vsus est in institutione eius sacrificii? A. Non poterant agnū comedere Iudæi, nisi cum azymis, quibus octo dieb. vtebantur. Si quis alio pane vteretur, occidebatur. *e* (7) B. Caput XIII. quod Gratianus refert distinct. XXXI. *f* nullo pacto recipi potest. Est enim contra cælibatum Latinor. sacerdotum conscriptum: & aperte contra Romanam Ecclesiam. A. Quid ais, contra Romanam Ecclesiam? quo pacto id probas? B. Apertissimis verbis. Ἐπειδὴ ἐν τῇ Ῥωμαίων ἐκκλησίᾳ ἐν τάξει κανόνος παραδεδόσθαι διέγνωμεν, &c. A. Quid Gratianus, & Iuo scribunt? C. Gratianus sic ait. Item synodus sexta. Quoniam in Romani ordine canonis esse cognouimus traditum, eos qui ordinati sunt diaconi, vel presbyteri confiteri, quod non suis iam copulentur vxorib. Iuo ita scribit. Sext. synodus capitulo XIII. Quoniam in Rom. &c.

a 28. q. 1. c. 13. nullus.
b Iuo par. 13. c. 116. decret.
c Cæs. libr. 8. c. 102.
d Vid. Leo. 19. in epis. ad Michaë. CP. incipiens Scripta tua.
e Exod. 12. & 13.
f Dist. 31. c. 13. quoniam. Iuo lib. 3. tit. 8. c. 3. panor.

Non ſunt eadem verba Græca, Et Latina: ſed ſententia eadem eſt. Quod Græce eſt καθομολογεῖν, & promittere ſignificat, confiteri verſum eſt non recte. Neſcio autem, cur de hypodiaconis nihil dictum ſit cum melius de eis diceretur, tum tacitis verbis polliceri. vt abſtineant ab vxorib. ſi quas habent, & vt ipſi, & cælibes nullas ducant. B. Quod ſequitur, quis ferre poteſt? ἡμεῖς τῷ ἀρχαίῳ διακολουθοῦντες κανόνι τῆς ἀποστολικῆς ἀκριβείας καὶ τάξεως &c. Antiquum ſequentes canonem Apoſtolicæ diligentiæ, & conſtitutiones ſacrorum virorum, legales nuptias amodo valere volumus nullo modo cum vxoribus ſuis eorum cõnubia diſſoluentes, aut priuantes eos familiaritate adinuicem in tempore oportuno. Hæc Gratianus. Iuo melius. Nos antiquum ſequentes canonem Apoſtolicæ diligentiæ, & conſtitutionis ſacror. virorum & c. A. Numquam hoc Apoſtoli, numquam hoc priores Græci ſancti viri ſtatuerunt, quod aperte Epiphanius ſcribit. Quam vero familiaritatem Latinus interpres, τῆς πρὸς ἀλλήλους ὁμιλίας Græci. (8)

Apud Humbertum Græci obiiciunt Apoſtolorum canonem quintum Græcis, ſextum Latinis, cuius etiam verba hic repetunt. Ἐπίσκοπος ἢ πρεσβύτερος ἢ διάκονος, τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα μὴ ἐκβαλλέτω προφάσει εὐλαβείας &c. Quem canonem aliis verbis Gratianus, [a] aliis Burchardus, [b] & Iuo [c] referunt. Gratianus in hunc modum. Item opponitur illud, quod legitur in canone Apoſtolor. Si quis docuerit ſacerdotẽ ſub obtentu religionis propriã vxorẽ contẽnere: anathema ſit. Alii hæc verba ſcribunt. Epiſcopus, aut preſbyter vxorem propriam nequaquam ſub obtentu religionis abiciat. Si vero reiecerit excõmunicet. ſed ſi perſeuerauerit, deiiciatur. Hæc cum Græcis conueniunt. Optime autem alibi Gratianus Apoſtolorum canonem interpretatur. Si quis docet ſacerdotem vxorem ſuam contemnere non quã in ſacerdotio accepit, ſed quã ante ſacerdotiũ dũ adhuc eſſet laicus, vel in minoribus ordinibus, conſtitutus ſibi copulauit, cum qua continentiam profeſſus eſt, cum ad ſacros ordines conſcenderet: quam nullus debet contemnere, hoc eſt, ab animo, & cura ſua abicere, quin ei neceſſaria prouideat: anathema ſit. Hoc etiam Humbertus

a *Diſt.* 28. *c.* 14. *ſi quis.*
b *Burch. libr.* 1. *c.* 78.
c *Iuo li.* 3. *tit.* 8. *c.* 30. *panorm. & par.* 5. *c.* 184. *decr.*

Diſt. 31. *c.* 9. *quicumque. p.* 1

ni fallor, ſcripſit: cuius verba Leoni IX. aſcribunt Gratianus, *a* & Iuo. *b* (9) B. Non recte idem Gratianus de ſexta pſeudoſynodo loquitur his verbis. Hoc autẽ ex loco intelligendum eſt. Orientalis enim eccleſia, cui ſexta ſynodus regulam viuendi præſcripſit, votum caſtitatis in miniſtris altaris non ſuſcepit. Immo aperte Afris cap. XII. & Romanis cap. XIII. legem ſtatuere, & regulam viuendi hæc ſynodus profitetur. Quæ vero ſequuntur Stephani Papæ verba, *c* quæ etiam Iuonis ſunt in panormia, *d* duriuſcula ſunt, niſi interpretatione molliantur. Aliter ſe orientalium traditio habet eccleſiarum, aliter huius ſanctæ Romanæ eccleſiæ. Nam earum ſacerdotes diaconi, aut ſubdiaconi matrimonio copulantur: iſtius autem eccleſiæ, vel occidentalium nullus ſacerdotũ a ſubdiacono vſque ad Epiſcopum licentiam habet coniugium ſortiendi. Si veritatẽ amamus, tam orientis, quam occidentis canones eodem modo vetant hypodiaconis, & his maiorib. nuptias contrahere, vt in hac eadem Trulliana ſynodo cap. VI. A. matrimonio copulantur, hoc eſt, matrimonii copula vtuntur impune, interpretantur noſtri. B. Cetera non cohærent, nullus licentiam habet coniugium ſortiendi, id eſt, neque vxores ducere, neque coniugio vti poſſunt. (10) Sunt alia in Græco illo canone XIII. quæ neque Iuo, neque Gratianus *a* habet, reprehendẽda. In quibus excellit interpretatio mala cap. XXV. Carthaginiẽſis cõcilii Græcis, & in corpore canonũ, aliis eſt cap. III. cõcilii Carthag. V. Videndũ cap. III. & IV. Græcis, aliis Carthag. II. cap. II. & Rabanus cap. XXIX. pænitentium, & Iuo, *b* & Anſelmus. *c* (11) A. De aliis capitib. Trullianis a Gratiano relatis videamus. B. Cap. XV. refert Gratianus diſtinct. LXXVII. capite IV. *d* Ne ſubdiaconus minor XX. annis ordinetur &c. Cap. XVII. refert Gratianus vt ex VII. ſynodo, cauſa XXI. quæſt. II. *e* Ne derelictis ſuis eccleſiis clerici in aliis recipiãtur. (12) Cap. XXIII. refert Gratianus cauſſa prima capit. c. *f* Ne ſacra euchariſtia pecunia accepta diſtribuatur. Apud Iuonẽ cum hac inſcriptione legitur. *g* Ex ſexta ſynodo Cõſtãtinopolitana tertia c. XXIII. C. Quo pacto eadẽ eſt ſexta, & tertia?

a *Diſt.* 31. *c.* II. *omnino.*
b *Iuo lib.* 3. *tit.* 8. *c.* 32. *panor.*
c *Diſt.* 31. *c. vlt.*
d *Iuo lib.* 3. *tit.* 8. *c.* 1. *panorm.*
Diſt. 32. *c.* 7. *ſi quis.*
a *Diſt.* 32. *c.* 13. *placuit. & diſt.* 84. *c.* 4. *cum de quorundam. c. diſt.* 84. *c.* 3. *cũ in præterito.*
b *Iuo lib.* 3. *tit.* 8. *c.* 22. *panor.*
c *Anſel. lib.* 8. *c.* 7.
d *Diſt.* 77. *c.* 4. *ſubdiaconus.*
e 21. *q.* 2. *c.* 1.
f 1. *q.* 1. *c.* 100. *nullus.*
g *Iuo par.* 2. *c.* 92. *dec.*

A. Fortasse neq. sexta dicenda est, neque tertia. Sed sexta vocatur repetita post sextam generalem; tertia autẽ, ob locum CP. C. Dic apertius. A. Prima generalis Nicæna fuit, secunda CP. tertia Ephesina: quarta Chalcedonensis, quinta. CP. secunda, sexta CP. tertia. C. Nunc intelligo. Sic igitur dicemus septimam Nicænam secundam, octauam CP. quartam. Sed quo pacto dicemus neq. sextam, neque tertiam? A. Quia nobis videtur non esse generalis, sic non est sexta, nisi vsurpatione nominis: eadem ratione non est tertia CP. quia aliæ tres generales CP. fuerũt. (13) Dic B. cetera. B. Cap. XXVI. Gratian. refert dist. XXIIX. *h* De presbytero nõ legalib. nuptiis irretito, quẽ ἄθεσμον γάμον Græci vocant, & addunt κατ᾽ ἄγνοιαν, hoc est, per ignorantiam. Gratianus alibi de bigamo interpretatur, *i* & Innocen. III. idem significare videtur. *k* A. Mihi de quibuscũq. nuptiis a presbytero contractis post ordinem sacrum, aut si perseuerat in illegitimis antea contractis, idem esse videtur. Illegitimæ autem nuptiæ sunt iure prohibitæ, vt consanguineor. vt etiam cum virgine sacra, aut cum filia spiritali, quã tenuit in baptismo. (14) Cetera dices. Video enim interpellatores adesse.

h *Dist. 28. c. 16. presbyterũ.*

i *Dist. 31. c. vltim. p. quod autem.*

k *Inn. III. lib. 2. epist. 62. regist. & c. 1 de bigam. in 3. collect. & c. 4. e tit. Greg. 19.*

(1) *Distin. 16. cap. 7. Quoniam. extremo hæc verba sunt in Romana editione. Cyrilli Alexandrini Episcopi, Cypriani Carthaginẽsis Episcopi, & synodum suam. In notis hæc sunt. In isto canonis loco est error; quia illa synodus Cypriani probatur, in qua ipse cũ multis aliis Africæ Episcopis putauit baptizatos ab hæreticis verum baptisma non recipisse: cum tamen B. Augustinus asserat aliam extitisse traditionem Apostolor. & ipsam Cypriani sententiam plenario totius orbis concilio exclusam fuisse testetur.*

(2) *Inscriptio capitis sexti, Si quis* Episcopus, *27. q. 1. in eadem editione hæc est. Item ex sexta synodo in Trullo, c. 4.*

(3) *Capitis septimi, Si quis eorũ, dist. 32. in eodẽ libro inscriptio est. Itẽ ex sexta synodo c. 6.* Et *in marg.* Extra *de ætate, & qual. A multis. Pann. l. 3 c. 102. Cap. 9. A multis de æta. & qual. in Romana editione inscribitur Innocẽtio tert.* Et *in vers. Nemo ad sacrũ. hæc verba sunt. sicut est in sexta synodo constitutũ vt si quis eorũ &c.* Et *in marg. ca. 6. & Pann. ibid. c. 102. (hoc est, lib. 3. tit. de cõtinen. cle-*

ricor.) Et in scholis. Sexta synodo) 32. dist. si quis eorum.

(4) Distin. 93. cap. vlt. hæc inscriptio est in eadem editione. Vnde in sexta synodo cap. 7. legitur. Et in marg. Iuo p. 6. c. 123.

(5) In eodem libro Romano inscriptio cap. 7. Quoniam quidem. distin. 18. hæc est. Item ex septima synodo, c. 6. Additur in margine. Ex versione Anastasii. Et postea scriptum est. definierunt sextæ synodi sancti Patres &c. Hunc ergo canonē & nos renouamus &c. In marg. est. cap. 9.

(6) Capitis tertii distin. 44. in eodem libro inscriptio est. Item ex sexta synodo, c. 9. Nulli clerico licet tabernam, aut ergasterium habere. In notis hæc sunt. Græce est, καπηλικὸν ἐργαστήριον, id est, cauponariam tabernam.

(7) Eiusdem libri inscriptio est cap. 13. Nullus eorum. 28. q. 13. Item ex sexta synodo c. 11. Et in marg. Apostolor. can. 69. Iuo p. 13. c. 116.

(8) Distin. 31. cap. 13. in eodem libro verba sunt. Item synodus sexta c. 13. lib. 8. c. 19. (hæc mendosa sunt. fortasse illa lib. 8. c. 19. ad Nicephorum pertinebant, de quo in nota cap. 11.) Quoniam in Romani ordine canonis esse cognouimus traditum, eos qui ordinati sunt diaconi, vel presbyteri, debere confiteri, quod iam suis non copulentur vxoribus: nos antiquum sequentes canonem Apostolicæ diligentiæ: & constitutiones sacror. viror. legales nuptias amodo valere volumus. In marg. hæc sunt Pann. l. 3. c. 86. Ordinati) Ordidinandi. Sed ob glossam non est mutatum. In notis est. Quoniam] Græce sic habetur: ἐπειδὴ ἐν τῇ ῥωμαίων ἐκκλησίᾳ ἐν τάξει κανόνος παραδεδόσθαι διέγνωμεν. id est, Quoniam in Romana ecclesia loco canonis traditum esse cognouimus &c. Hanc vero ecclesiæ Romanæ traditionem non solum B. Hyeronymus contra Iouinianum, Hūbertus supra citatus, & alii Latini scriptores defendunt, sed etiam Balsamon in explanatione huius canonis satis aperte probat. Verum de omnib. huiusmodi canonib. qui sextæ synodo adscribūtur, quid sit sentiendū, ad caput, Habeo lib. dist. 16. satis explicatū fuit.

(9) Inscriptio ca. 14. Si quis docuerit. dist. 28. in eadē editione est. Itē opponitur illud, quod legitur in canone Apost. c. 6. al. 5. Et in marg. Burc. l. 1. c. 78. Iuo par. 5. c. 184. Pann. l. 3. c. 113. In notis additur. Grat. refert sensū canonis, cæteri collectores etiā fere verba Gratiani verba dist. 31. cap. 9. Quicumq. par. 1. hæc sunt. vt iste sit sensus

capituli. [*Si quis docet ſacerdotem vxorem ſuam contemnere*] *non quam vxorem in ſacerdotio accepit, ſed quam, dum adhuc eſſet laicus, vel in minorib. ordinib. conſtitutus, ſibi copulauit, cũ qua continentiam profeſſus eſt, & cum ad ſacros ordines aſcenderet, quam nullus debet contemnere, hoc eſt, ab animo: & cura ſua abiicere, quin ei neceſſaria prouideat. Inſcriptio cap.* 11. *diſt.* 31. *incip. Omnino. eſt. Item Leo* IX. *contra epiſtolam Nicetæ Abbatis. In marg. eſt. Pann. l.* 3. *c.* 115. *Et in notis eſt. Leo*] *Habetur in reſponſione Humberti ad libellum Nicetæ presbyteri, & monachi aduerſus Latinos editum: quam reſponſionem, cum nomine Leonis* IX. *cuius erat legatus, ſcripſerit, poteſt recte nomine ipſius citari, ſicut multa ex Ennodii libro nomine Symmachi, diſt.* 12. (*ſcribe,* 17.) *c. concilia. &* 40. *diſt. non nos. &* 81. *diſt. nemo recte.* 8. *q.* 3. *nõne.* 9. *q.* 3. *alior. & ſupra diſt.* 22. *c. omnes. nomine Nicolai II. quod habetur in oratione Petri Damiani.*

(10) *Ante caput extremum diſtin.* 31. *hæc in eodem libro verba ſunt. Hoc autem ex loco intelligendum eſt. Orientalis enim eccleſia (cui ſexta ſynodus regulam viuendi præſcripſit) votum caſtitatis in miniſtris altaris non ſuſcepit. Vnde Stephanus Papa ait in prima actione ſynodi ab ipſo in baſilica Lateranenſi congregata. Aliter ſe orientalium traditio habet eccleſiarum, aliter huius ſanctæ Romanæ eccleſiæ. Nam earum ſacerdotes diaconi, atque ſubdiaconi matrimonio copulantur &c. In marg. eſt. Pann. l.* 3. *c.* 84. *Et in notis. Matrimonio) Id eſt, poſſunt ſimul eſſe in ſacris ordinibus & matrimonio iuncti. Nam neque illis, poſtquam ad ſacros ordines aſcendiſſent, licebat contrahere matrimonium. Et in ſcholis. Copulantur) id eſt, copulato vtuntur. Et in marg. id eſt, carnaliter commiſcentur.*

(11) *Capitis* 13. *diſtin.* 32. *in eod. libro inſcriptio eſt. Itẽ in concilio* Carthaginẽſi. 5. *c.* 3. *Placuit Epiſcopos, presbyteros, diaconos, ſecundũ priora ſtatuta, etiã ab vxorib. abſtinere &c. Et in marg. Pan. l.* 3. *c.* 105. *Et in notis. Diaconos) Sequebatur ſubdiaconos. quæ vox ſublata eſt, quoniam abeſt ab originali, & ab Africano c.* 37. *& a* Car*thagin. Græco c.* 71. *& infra diſt.* 84. *cũ de quorundã. quãuis habeatur in* Carthaginenſi *codicis canonũ c.* 5. * *Secundũ priora ſtatuta) Græce eſt,* κατὰ τοὺς ἰδίους ὅρους: *& Balſamon interpretatur, tempore vicis ſuæ: quod ab originalis ſententia alienum eſt.* Capitis quarti

* c. 25. f.

quarti distin.84. verba sunt in ead. editione. Item ex concilio Carthaginen.5. c.3. Cum de quorundam clericorum, quamuis erga vxores proprias incontinentia referretur; placuit Episcopos, & presbyteros, & diaconos, secundum priora statuta, etiam ab vxorib. continere &c. Et in marg. In cod. can.c.25. In Africa.c.37. dis.32. c. placuit. Priora) al. propria. In notis. Post verbum debere. In codicib. impressis hæc sequebantur: contra Martinus Papa. [Si lector viduam duxerit] vt supra legitur. Sed illud, vbi necessitas; hoc vbi nulla necessitas vrget. Quæ sunt expuncta, quia in vetustis codicibus aut non habentur, aut sunt adscripta in margine. In scholiis hæc sunt. Et diaconos) & subdiaconos.32.dist. placuit. vbi sunt ead. verba. Capitis tertij, Cum in præterito. eiusd. distin.84. inscriptio est. Vnde in Carthagin. concilio 2. c.2. Aurellius Episcopus dixisse legitur. Et in marg. in Carthag. Codicis can.c.3.& 4.

(12) *Inscriptio cap.4. Subdiaconus. distin.77. in Romano libro est. Item ex sexta synodo c.15. At inscriptio cap.1. causa 21. q.2. in eod. libro est. Vnde in sexta synodo c.17. legitur. Et in marg. est. Et in 7. c.10. In notis varietas notatur Græcor. verbor. cuiusmodi est hæc. vbi contingit eos sine sui examinatione permanere) Græce legitur,* ἐκ τούτου τε συνέβη ἀνυποτάκτοις αὐτοὺς καταστῆναι. *id est, atque hinc euenit, vt ipsi reddantur non subiecti. Et in marg. est.1. Tim. 1. & Heb.2.*

(13) *Capitis 100. Nullus Episcopus.1. q.1. inscriptio in eodem libro est. Item ex sexta synodo c.23. Et in marg. est. Iuo p. 2. c.92. Et in notis additur. Quod dicitur, a percipiente gratiam communionis: hæc notantur. Sic etiam Iuo. In vno vetusto Gratiani codice est, gratia communionis, quod Græcæ lectioni magis conuenit &c.*

(14) *Verba cap.16. distin.28. in libro Romano hæc sunt. Item ex sexta synodo in Trullo c.26. Presbyterum per ignorantiam non legalib. nuptiis detentum &c. In marg. additur. Simile etiam in 3. canone eiusd. synodi, & apud Basil. in epist. ad Amphilo. c.27. In scholiis est. Non legalib.) Potest intelligi de eo, qui contraxit secundas nuptias per ignorantiam iuris. Et in marg. Sic intelligit Grat.31. dist. par. vlt. Gratiani verba sunt dist.31. c. vlt. Quod autem in cap.6. synodi presbyter non legitimis nuptiis, detentus punitur, non legales nuptiæ secundæ intelligendæ sunt &c. Et in marg. sup.28. dist.c. presbyterum. Sed in scholiis mendose est*

25. dist. Innocentij verba sunt cap. 4. Nuper. de bigamis in Romana editione, sicut in canone legitur de presbytero, q. qui non legalibus nuptijs detinetur &c.

DE EADEM RE.

Dialogus nonus.

A. Dicendvm adhuc est de Trullianis regulis a Gratiano relatis, quæ negare non possumus fucosa quadam imagine concilij generalis surrepere nobis posse, nisi caueamus. B. Caput XXVII. eius concilij videre licet apud Gratian. causa XXI. quasi ex octaua synodo. De vestibus prohibitis clericis. In fine dicitur, ἐπὶ ἑβδομάδα μίαν ἀφοριζέσθω. Apud Gratianum, per vnam hebdomadam suspendatur, pro excommunicetur. (1) Caput XXIIX. habet Gratianus de consecrat. distin. II. cap. VI. *a* Ne vuas addant oblationibus neque eas populo distribuant cum sacra oblatione. Caput XXXI. refert Gratianus de consecrat. dist. I. cap. XXXIII. *b* Sed Græca meliora sunt. Vetat canon, ne sacra mysteria in oratoriis domibus sine Episcopi licentia fiant. λειτουργοῦντας κληρικοὺς interpres vertit, Clericos, qui ministrant. In veteri Græco libro additur, καὶ βαπτίζοντας, quod placet. (2) Caput XXXII. est contra Armenios, qui vinum offerunt sine aqua, & contra hydroparastatas, qui aquam offerunt sine vino. Vtitur contra hos testimonio Iacobi fratris Christi, & Basilij Cæsariensis, qui in Missæ traditione his vtuntur verbis, vt appareat vinum aqua mixtum Christum obtulisse. Hanc partem huius capitis Gratianus refert de consecratione, cap. XLVI. *c* in quo scribi debuit tradiderunt, pro addiderunt. (3) Caput XXXV. refert Gratianus caussa XII. *d* Ne Metropolitanus res Ecclesiæ carentis Episcopo auferat. (4) Caput XXXVI. ambitionis plenum est; sed speciem habet recti, cum renouet, quod in concilio CP. & Chalcedonem. datum est Patriarchæ CP. vt habeat priuilegia ecclesiæ Romanæ, sed secundus sit: tertius Alexandrinus, quartus Antiochenus, quintus Hierosolymita-

21. q. 4. c. 2.

a De consec. d. 2. c. 6. didicimus.

b De consecr. d. 1. c. 33. clericos.

c De conse. d. 2. c. 46. Iacobus.

d 12. q. 2. c. 48. non licat.

nus. Sic in veteri Græco libro. In Tiliano desideratur, quartus Antiochenus. Apud Gratianum distin.XXII. ca.VI. mendose scriptum est, petimus, pro definimus; & inferior Roma, pro senior Roma; & Chalcedonēsis synodi nulla fit mentio. & illa in contrariam sentētiam mutanda sunt: non tamen in ecclesiasticis rebus magnificetur vt illa. ὥστε τὸν κωνσταντινουπόλεως θρόνον τῶν ἴσων ἀπολαβεῖν πρεσβείων τοῦ τῆς πρεσβυτέρας ῥώμης θρόνου, καὶ ἐν τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς ὡς ἐκεῖνον μεγαλυνέσθαι πράγμασιν. ET igitur, pro non tamen, scribendum. A. Ex Leonis, Gelasij, & Nicolai epistulis cōstat Romanos Pontifices huic ambitioni restitisse. (5) In octaua synodo contra Photium id permissum esse videtur, cap.XXI. *a* cuius verba referunt Deusdedit, *b* & Anselmus, *c* & Gratianus. (6) B. Quod distin. xxiii. Gratianus scribit, *d* Item ex sexta synodo. Vnde Nicolaus Papa. In nomine Domini &c. cur ea verba posita fuerint, me ignorare fateor: credendum est errasse scriptores, & hæc esse repetita ex inscriptione capitis sexti distin. xxii. atque delēda esse. (7) De capite xxciii. alio die dictum est. *e* Nihil amplius apud Gratianum inuenio ex hac synodo sumptum. Tantum de subscriptionib. dicam: post Imp. Iustiniani subscriptionem hæc verba inuenio. ἁγιωτάτου Πάπα Ῥώμης. Credo locum esse relictum vacuum eius subscriptioni. Sequitur Pauli Episcopi C P. nouæ Romæ, Petri Episcopi Alexandriæ magnæ vrbis, & Anastasij Episcopi Hierosolymor. Item subscriptiones Episcopor. CCXXVII. Conferatur hic numerus, & nomina cum sexta synodo generali. C. Bedæ verba refert Iuo, *f* ex quibus apparet CL. Episcopos in sexta synodo interfuisse. Idem numerus est in libro pontificali in vita Leonis Minoris. A. De anno, & indictione quid in Græco libro est? B. Capite tertio, & xvii. mentio fit quartæ præteritæ indictionis, & eod. c.IV. anni mundi ꝟI C XCIX. A. Si detrahis annos ante Christum ꝟD. erunt anni DCXCIX. B. Non conueniet indictio. A. Si octo annos detrahes, conueniet. Sic, ni fallor, Theodorus cognomento Gaza iubet esse detrahendos ꝟD VIII. In quibusdam Leonis Minoris epistulis non editis dicitur, indictione nona

Dist.22.c.6. renouantes: Vide c.3.e.d.

a *Dist.22.c. vlt.*
b *Deusde.c.3.*
c *Anselm.lib. 2 c.72.*
d *Dist.23.c.1.*
e *Dial.7.*
f *Iuo par.4. c.125.dec.*

habitam esse synodum sextam. & in actis eiusdem apparet, eadem nona habitam, & decima peractam. & in subscriptione inueniuntur nomina Episcoporum CLVIJ. In quibus Patriarcha CP. est Georgius, non Paulus: & Antiochenus, siue Theopoleos Theophanes: Alexandrinus Petrus presbyter vicarius: Georgius presbyter vicarius Hierosolym. Episcopi. Ab indictione nona ad quintam sunt anni XI. quibus adde XV. & fient XXVI. de quib. ex Anastasio, & Theophane dictum est. B. Vides falsa esse, quæ Tarasius dicebat, post quattuor annos, eosdem Episcopos conuenisse in hac repetita synodo. A. Ita est, vt dicis. Quia vero inter Trulliana capita aliquot enumerasti, quæ falso septimæ, aut octauæ synodo apud Gratian. adscripta sunt; velim scire, an sit aliquod septimæ synodi caput, quod alij concilio, vel scriptori sit falso adscriptum? B. Caput XII. septimæ synodi a Gratiano relatum caussa XII. quaest. II. hanc
12. q. 2. c. 19. quisquis. inscriptionem habet. Item ex historia Eusebij Episcopi Cæsariensis capite duodecimo. C. Magna metamorphosis. Fuitne Eusebius posterior hac synodo? A. Fuit multis sæculis prior Eusebius, qui interfuit Nicæno concilio Constantini tempore. Sed quid Iuo, & Anselmus, & liber Cæ-
a *Iuo par. 5. c. 375. decret.* saraugustanus scripserũt? C. Iuo recte *a* ex septima synodo
b *Ans. lib. 6. c. 184.* cap. XII. Anselmus *b* vt Gratianus, Cæsaraugustanus *c* vt
c *Cæs. libr. 7. c. 72.* Iuo. B. Ex his apparet, non ex conciliis sed ex collectoribus Gratianum singula sumpsisse. (8) Sed age, vide sis cap. XVI. huius concilij, quam belle referatur a Gratiano caussa XXI.
d *21. q. 4. c. 1.* quaest. IV. *d* Omnis iactura, & ornatura corporalis a sacrato ordine aliena est. Obsecro te, quænam hæc portẽta verbor. sunt, iactura & ornatura? Græce est. Πᾶσα βλακεία καὶ κόσμησις σώματος ἀλλότριά εἰσι τῆς ἱερατικῆς τάξεως. A. Quid Iuo, & Anselmus, & Cæsaraug. liber? C. Omnis iactantia
e *Iuo par. 5. c. 377. decret.* & ornatura corporalis aliena est a sacro ordine, Iuo. *e* sa-
f *Ansel. lib. 6. c. 185.* crato, pro sacro, Anselmus, *f* & Cæsar. *g* cetera vt Iuo.
g *Cæs. lib. 4. c. 59.* B. Quid illud? non solum imaginarias scripturas abominati sunt? quis intelliget? C. Sic Iuo, alij hæc omittunt. B. At Græce est, οὐ μόνον τὰς εἰκονικὰς ἀναζωγραφήσεις ἐβδελύξαντο. A. Imaginum picturas Anastasius bibliothecarius, vt exi-

ſtimo, appellauit imaginarias ſcripturas. Græca cum Latinis conferre optimum eſt.

Vos exemplaria Græca
Nocturna verſate manu, verſate diurna. (9)

C. Quid eſt apud Gratianum diſtin. LXIII. cap. VII. *h* Item h *Diſt.63.c.7. omnis.*
ex ſecunda actione VI. ſynodi CCCL. Epiſcoporum? B. Monſtrum horrendum, informe, ingẽs, cui lumen ademptum.
A. Scribendum eſt, caput tertium ſeptimæ ſynodi. Videndus Iuo, *i* & Anſelmus, *k* & Deus dedit, *l* & liber i *Iuo par.5.c. 120. decret.*
Cæſaraug. *m* & Tarraconen. *n* (10) Sed de his hactenus. k *Anſ. lib. 6. cap.5.*
Cras de Martino Bracarenſi agemus. l *Deusded. c. 1. & 4.* m *Cæſ. libr.3. c.64.* n *Tarr. lib.1. c.46.*

(1) INSCRIPTIO *capitis ſecundi. Nullus eorum. 21. q. 4. in editione Romana hæc eſt. Item ex ſynodo ſexta c.27. In extremo capite ad illa verba: per vnam hebdomadam ſuſpendatur: eſt in marg.* ἀφοριζέσθω, *id eſt, ſegregetur.*

(2) *De conſecrat. diſtin. 2. cap. 6. Didicimus. in eadem editione inſcriptio eſt. Item ex ſexta ſynodo c. 28. In notis hæc ſunt. Eſt quaſi ſumma quædam canonis citati. Nam in eo plura aliquanto verba ſunt, ſed eodem fere ſenſu. In extremo capite ad illa verba & fructuum gratias agat; adduntur hæc. Græce eſt,* πρὸς τὴν τοῦ δωτῆρος τῶν καρπῶν εὐχαριστίαν. *id eſt, ad reddendas gratias fructuum datori. Inſcriptio capitis 33. nobis, 34. Romanis incip. Clericos, qui miniſtrant, vel baptizant &c. de conſecr. diſt. 1. hæc eſt. Item ex ſexta ſynodo. c.31.*

(3) *Capitis 46. nobis, 45. Romanis cuius initium Iacobus, de conſecr. diſt. 1. inſcriptio eſt. Item ex ſexta ſynodo c.32. Ad verba extremi capitis: in ſcripturis addiderunt nobis miſſæ celebrationem: in notis hæc ſunt. Græce eſt,* ἐγγράφως τὴν μυστικὴν ἡμῖν ἱερουργίαν παραδεδωκότες, οὕτω τελειοῦν ἐν τῇ θείᾳ λειτουργίᾳ ἐξ ὕδατος καὶ οἴνου τὸ ἱερὸν ποτήριον ἐκδεδώκασιν. *id eſt, qui in ſcriptis tradiderunt nobis myſticum ſacrificium; hoc modo in diuina liturgia ſacrum poculum ex aqua, & vino conficiendum ediderunt. Sed nihil mutatum eſt tum ob gloſſam, tum quoniam collector de induſtria videtur ſummatim retuliſſe. Abeſt autem hoc caput ab aliquot vetuſtis exemplaribus.*

(4) *Ante caput 48. Non liceat 12. q.2. in eodem libro hæc ſunt. Sicut in ſexta ſynodo c.35. legitur.*

(5) *Verba capitis sexti distin.22. in Romano libro hæc sunt. Item ex 6. synodo sub Iustiniano congregata c.36. Renouantes sancti Constantinopolitani decreta concilij petimus, vt Cõstantinopolitana sedes similia priuilegia, quæ superior Roma habet, accipiat; necnon in ecclesiasticis reb. magnificetur vt illa &c. In marg. est. Petimus)* ὁρίζομεν *id est, statuimus. In notis. Renouãtes] Hic agitur de quinto illo canone primæ synodi Constantinopolitanæ: de quo supra ead. c. Constantinopolitanæ. dictum fuit. Et quod attinet ad omnes hos canones, qui sextæ synodo tribuuntur, videnda est notatio ad c. Sextam. supra 16. distin. Superior Roma) Ita habetur in aliquot vetustis exemplaribus: nam in vulgatis erat inferior. Græce est,* τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης, *id est, antiquioris, vel senioris Romæ, vt infra cap. proximo. Omnino autem caput hoc longe breuius est in hac versione, quam in Græco exemplari, vno tantum loco copiosius, quod Antiochenam numerat sedem: cuius in Græco vulgato nulla mentio. Necnon] Sic emendatum est ex aliquot manuscriptis, & Græco antea enim legebatur, non tñ. Captitis tertij eiusd. distin. verba sunt. Vnde in eadem synodo, id est, Constantinop.1. cap.5. ita constitutum est. Constantinopolitanæ ciuitatis Episcopum habere oportet primatus honorem post Romanum Episcopum: propterea quod sit noua Roma. Et in marg. Ex prisca versione. Poly. lib.2. tit.22. Et in notis. Canon hic ex iis est, quos Apostolica Romana sedes a principio, & longo post tempore non recepit: quod ex epistola quinquagesima prima, alias quinquagesima tertia Leonis Papæ primi ad Anatolium CP. & aliis eiusdem epistolis facile est cuiuis cognoscere: itemque ex duabus epistolis Leonis noni, vna aduersus præsumptiones Michaelis, & Leonis c.28: altera ad eundem Michaelem. Sed multo clarius ex B. Gregorij epistola 31. lib.6. ad Eulogium Alexandrinum, & Anastasium Antiochenum. Atque ex Epistola Nicolai primi ad Mich. Imp. quæ incipit Proposueramus. Quamquam Episcopi CP. Imperatorum potentia freti, secundum locum Patriarchalium sedium sibi vsurparunt: idque tandem pacis & tranquillitatis causa fuit ipsis concessum, sicut in c. antiqua de priuileg. Innocentius Papa III. declarauit.*

(6) *Inscriptio cap. vlt. distin.22. in eodem libro est. Vnde in IIX. synodo habita sub Hadriano Papa II. can.21. Diffinimus neminem &c. In marg. est. Deusdedit p.3. Ansel. l.2. c.72.*

(7) *Capitis primi distin. 23. inscriptio est in Romana editione. Vnde Nicolaus Papa II. in conc. Lateranensi. In nomine Domini &c, Et in marg. Pann. l. 3. c. 1. Et in notis. Huius decreti integrum exemplum est in vetustissimo libro Abbatiæ monasterij Farfensis litteris Longobardicis ante annos pæne quingentos scripto, & alibi. (Vid. lib. 2. dial. 19. add. 12.)*

(8) *In eodem libro inscriptio cap. 19. Quisquis Episcopus. 12. q. 2. hæc est. Item ex septima synodo c. 12. Et in notis hæc sunt. Apud Gratianum, quemadmodum & apud Anselmum citabatur, ex historia Eusebij Episcopi Cæsariensis. Iuo verum auctorem citauit. Versio autem est Anastasii bibliothecarij, ex cuius codicibus manuscriptis nonulla sunt emendata. In marg. est. Poly. libro sexto, titulo decimo quinto. Ans. lib. 6. c. 184. Iuo par. 5. c. 375. Can. Apost. 39. In aliis notis de varietate Græcor. verbor. & Latinor. agitur. Salariis) Græce est,* ἐκ τῶν αὐτουργιῶν, *pro qua voce in Parisiensi Græcor. canonum editione legitur in rubrica,* ἐκ τῶν προαστείων, *id est, ex suburbanis. quasi suburbana vocentur auturgia, quod ipsius possessoris manibus colantur. Balsamon tamen eos agros interpretatur, qui per seipsi sine magna cultura fructum ferre possunt, vt siluæ, & alia huiusmodi. Fraudare.* σφετερίζεσθαι, *id est sibi vindicare, & suum facere. (Malo alienare) Episcopus quidem ab episcopio, Abbas autem a monasterio) Hæc ad sententiæ integritatem addita sunt ex ipso canone.* *Vide lib. 2. dial. 7.*

(9) *Gratiani verba sunt initio quæst. 4. cau. 21. in Gregoriana editione. Quod vero fulgidis, & claris vestibus eis ornari non liceat, in septima synodo iubetur: in qua sic statutum est, c. 16. Omnis iactātia & ornatura corporalis a sacrato ordine aliena est &c. Et postea. Christianos calumniantium hæresis, & hi, qui hanc receperunt, non solum imaginarias picturas abominati sunt &c. In marg. est. Imaginarias. al. imaginum. Et in notis. Hæresis] Cum antea legeretur, hæreticorum; sic est emendatum ex Anastasio, & Iuone, & respondet Græce voci* αἵρεσις: *atque ex iisdem nonnulla alia sunt restituta. Initio capitis additur in marg. Ans. l. 6. c. 195. Iuo p. 5. c. 377.*

(10) *Inscriptio capitis septimi, Omnis electio. dist. 63. in eodem libro est. Item ex septima synodo, quæ est secunda Nicæna 350. Episcopor. c. 3. In notis hæc sunt citabatur antea ex secunda actione sextæ synodi. Restitutus est locus ex Iuone. Et ad verba extremi*

capitis : Et segregentur : additur. In aliquot vetustis Gratiani exēplarib. est, segregetur. sed plerisq. cum vulgata lectione conuenit. In canone 31. Apostolor. Græce sic legitur. Καθαιρείσθω καὶ ἀφοριζέσθω, καὶ κοινωνοῦντες αὐτῷ πάντες. *& infra 16. q. 7. c. si quis Episcopus. vbi hic idem canon ex alia refertur versione, legitur : & segregetur, omnesque, qui illi communicant : eodemque modo est apud Anselmum verum in versione Anastasii bibliothecarij legitur, quemadmodum apud Gratianum, & conuenit cum versione prisca, ac Dionysiana. In marg. hæc sunt. Can. Apost. 31. infra. 16. q. 7. si quis. Iuo pag. 5. c. 120. Ansel. l. 6. c. 8. Burc. l. 3. c. 109. Deusdedit ibid. (hoc est, parte 1. & 4.) Inscriptio cap. 14. Si quis Episcopus. 16. q. 7. est. Item ex canone Apost. 31. Et in notis scriptum est. De hoc canone notatum est supra dist. 63. omnis electio. in ver. Segregetur. Et in marg. dist. 63. omnis. Deusd. p. 1. Bur. l 3. c. 109. Iuo p. 3. c. 85. & par. 5. c. 119.*

DE MARTINO BRACARENSI, & de Martini Papæ concilio.

Dialogus decimus.

A. CREDO vos non ignorare, si Gratiani librum ab Ant. Demochare, vel ab Ant. Contio editum legistis: in omnibus fere capitibus, quæ habent hanc inscriptionem: Ex concilio Martini Papæ: additum esse in margine Martini Bracarensis nomen ex capitulis Græcarum synodorum. Quod a Demochare factum est, sumitur ex libris conciliorum, in quibus post secundum Bracarense concilium, illa capita sunt Martini Episcopi, qui se ex Orientis conciliis ea sumere dicit, offensus varia interpretatione eorum. Vnde autem singula capita sumantur, non adscripsit, quod sciam? sed ego ea conferens cum Græcis inueni, paucis exceptis, quæ non in Græcis, sed in Latinis conciliis reperta sunt. Concilium Martini Papæ insigne fuit contra Monothelitas habitum ante sextam synodum, in quo non hi canones editi fuerunt, neque confirmati. Tamen nescio

quomodo

quomodo a collectorib. referri ſolent, vt Martini Papæ in ſynodo. Sic fit, vt a Gratiano Martini Papæ appellentur, & cum Græcis coniungantur quaſi diuerſi. Exemplum ſumamus a concilio Nicæno; nam canones Apoſtolorũ prætéritos ab eo eſſe video. Caput primum in Martini collectione eſt XXI. refert Gratianus diſtin. LV. capite IX. *a* cum verba Nicæni concilii interprete Dionyſio poſuiſſet cap. VII. Martini refert Iuo *b* in panormia cũ hac inſcriptione: Ex cõcilio Martini Papæ XXI. Idem in excerpt. Ex decretis Martini Papæ cap. XXI. Hoc aliqua ratione defendi poteſt. Epiſcopos enim Papas eſſe aliquando dictos conſtat, vt de Oſio alio die dicebamus. B. Hanc ego erroris originem credo, vt cum aliquis hæc capita Martini Papæ, hoc eſt Epiſcopi, inſcripſiſſet; alius Papæ Romani interpretaretur. A. Si præfationem legiſſent, ab errore diſceſſiſſent facile. Iuo in excerptionib. verius Martini verba refert, quam Gratianus. Si quis præ ægritudine naturalia a medicis habuit ſecta: ſimiliter & qui a barbaris, aut dominis ſtultis fuerint caſtrati. Stulta appellat, quæ prius naturalia. τὰ μωρεία. De ſuo vero addit: exiſtimans poſſe a ſe carnales cõcupiſcentias amputari. Sententiam concilii refert Tribuienſe concilium cap. XXXIII. verba Anſelmus, *a* & liber Cæſaraug. *b* In Tilii libro deſiderãtur hæc verba poſt vocẽ προσήκει. καὶ ἐκ τοῦ δεῦρο μηδένα τῶν τοιούτων χρῆναι προσάγεσθαι. quæ illis Latinis reſpondent. Et deinceps nullum debere talium promoueri. C. Quod ex Arabicis referunt caput primum concilii Nicæni, alia de re conſcriptum eſt. A. Ita eſt, vt dicis. Sed ego Græcis, & Latinis ſcriptorib. magis credendum cenſeo, quam Arabibus, vel Armeniis. (1) Cap. quartum Nicænũ ex Dionyſii interpretatione refert Gratianus diſtin. LXIV. cap. I. & Martini caput II. refert. capite VII. eiuſd. diſtinctionis. *c* Tertia interpretatio eſt, quam referunt Iuo, *d* & Anſelmus, *e* & liber Cæſarauguſt. *f* qua vtitur Iſidorus Mercator in conciliis. τὸ δὲ κῦρος, poteſtas ſane, vel confirmatio, eſt Dionyſio, & Iſidoro: poteſtas, Martino tantum. (2) Caput nonum ex interpretatione, qua vtitur Mercator Iſidorus refert Gratianus di-

a *Diſ. 55. c. 7. ſi quis a medicis. & cap. 9. ſi quis præ ægritud.*
b *Iuo lib. 3. tit. 5. c. 15. panorm. & par. 6. c. 374 decr. Vid. infra dial. 2. addit. 2.*

a *Anſel. lib. 7. c. 31.*
b *Cæſ. lib. 4. c. 110.*

c *Diſt. 64 c. 1. & 7. Epiſcopum*
d *Iuo par. 5. c. 117. decret.*
e *Anſ. libr. 6. c. 48.*
f *Cæſ. libr. 3. c. 26.*

L

g *Dist.81.c.4. si qui.* h *Dist.24.c. vlt.* i *Burch.lib.2. c.13.* k *Iuo par. 6.c. 33.dec.* l *Ans.lib.8. c.13.*

stin.xxci.c.iv.*g* Martin. cap.xxiv. inuenies distin.xxiv. extrema. *h* Ex Dionysii interpretatione apud Rabanum ca. I. pœnitentium,& apud Burchard. *i* Iuonem, *k* & Anselmum. *l* Martinus de suo addidit mentionem diaconorum. item illa: aut post ordinationem ab aliis sunt detecti. & postea. similiter vero & de vniuerso ordine clericorum seruetur. Apud Gratian. defendit,pro defendat scribendum est. (3) Caput xvii.quod aliis est xiix. contra vsuras accipientes, ex Dionysii interpretatione Gratianus refert distin. xlvii.

a *Dist 47.c.2. quoniam.* b *14.q.4.c.8. quoniam.& c. 4 si qui.* c *Burch.lib.2 c.120.* d *Iuo par.6. c.196. & par. 13.c.8. decr.* e *Ans. libr.7. c.153. in addit.* f *Cæs.lib.8.c. 77.*

cap.ii. *a* ex Isidori conciliis caussa xiv. quæst. iv. cap. iix. ex Martini cap. lxii. refert capite iv. eiusd. quæstionis. *b* Dionysium sequuntur Rabanus cap.xxxii. pœniten. & Burchardus, *c* & Iuo, *d* & Anselmus, *e* et liber Cæsaraug. *f* Addit Martinus,oblitus timorem Domini?et per diuersas species vini, vel frugis, vel cuiuslibet rei emendo, vel vendendo aliqua incrementa susceperit. Omisit ἡμιολίας, quas Dionysius sescupla dixit. Apud Isidorum est.vel etiam species frumentorum ad sescuplum dare. Apud Gratianum dicto cap.iv. scribe turpe lucrum quæsierit, vt est in conciliis, pro turpis lucri quæsierit. (4) Caput x. concilij Ancyrani videtur Gratianus ex Isidori interpretatione retulisse distin. xxiix. cap. iix. Martini vero caput xxxix. retulit

g *Dist.28.c.8. diaconi.& dist. 27.c.1.*

dist.xxvii. capite primo. *g* Et quantum Martinus a Græcis verbis discessit, tantum Gratianus ab vtriusque capitis interpretatione. C. Magnam varietatem narras. B. Ego in mea sententia perseuero, nihil esse hac Gratiani collectione opus; sed vt alia collectio ex ipsis fontibus hauriatur. A. De his posterius agemus. Nunc vobis proponam illius canonis Ancyrani sententiam, quam recte Gratianus refert dicto capite iix. & Iuo in panormia *h* ex interpreta-

h *Iuo lib.3.tit. 8.c.4 panor.*

tione Dionysij Diaconi, si cum ordinabantur, contestati sunt se velle vxores ducere & duxerint, maneant in suo ministerio. si tacuerint, & duxerint, deponantur. C. Quid Martinus ait? A. Lege Gratiani verba: & Martini, & Gratiani varietatem cognosces. C. Quod autem vnius vxoris vir Episcopus iubetur eligi; quæritur an de tempore ordinationis hoc sit accipiendum; vt tempore suæ administra-

tionis eius poſſit copula fungi, quam vnicam, & virginem ſibi deſponſauit. Hoc Martinus Papa prohibet dicens. Diaconus, qui eligitur, ſi cõteſtatus fuerit pro accipiendo matrimonio, & dixerit ſe in caſtitate non poſſe manere: hic non ordinetur. A. Illud concilium dixit, potuiſſe vxorem ducere poſt ordinationem: Martinus ait, hic non ordinetur. C. Quod ſi in ordinatione tacuerit, & ordinatus fuerit & poſtea matrimonium deſiderauerit: ſit alienus a miniſterio, & vacet a clero. A. Martini verba refert Iuo in panormia, vt Martini Papæ, & in excerptionibus ex decretis Martini Papæ cap. xli. Recita nunc Gratiani verba. C. Hac auctoritate datur intelligi, quod illi, qui vxores habent, vel accipere volunt, nec diaconi, nec ſacerdotes fieri poſſunt, niſi continentiam profiteantur. Si vero diaconus a miniſterio ceſſare voluerit, cõtracto matrimonio licite poteſt vti. nam etſi in ordinatione ſua caſtitatis votum obtulerit: tamen tanta eſt vis in ſacramento coniugij, quod nec ex violatione voti poteſt diſſolui ipſum coniugium. B. O interpretem optimum, qui ſententiam Martini peruertit. C. Cur Martinus ab archetypo diſceſſit? A. Cum in Occidẽte eſſet, noluit Orientis licentiam imitari. C. Cur de diacono, & non de hypodiacono canon conceptus eſt? Nam ſi hypodiaconus ſine conteſtatione ordinatus eſt, non debet audiri, ſi in diaconi ordinatione conteſtetur. Æque enim ducere vxores prohibitum eſt vtriſq. A. Non dubito, quin ea conteſtatio ante hypodiaconi ordinationem ſit neceſſaria: ac licet durum videatur, canon ita intelligi debeat, vt in vtraque ordinatione conteſtetur. Aut dicendum eſt, illis temporib. hypodiaconis non diaconis licuiſſe nuptias contrahere. Quod vero Gratianus ait de copula, & vſu matrimonij iam contracti agi, contra Græca & Latina verba eſt. De ſubdiaconis ita ſcribit. *a* Porro in ſequenti videtur permitti auctoritate ſubdiaconis, cum de diaconis ſpecialiter præcipitur, vt ſine probatione caſtitatis non ordinentur. Hoc idem in Ancyritana ſynodo videtur eſſe permiſſum, in qua ſic ſtatutum eſt. Diaconi &c. B. Vox, probatione, non placet. A. Scribe, profeſſione. (5)

Iuo d. tit. 8. c. 14. panor & par. 6. c. 376. decr.

a *Diſt. 28. c. 7. præterea. p. 1.*

Caput xv. eiuſdem concilii Ancyrani ex interpretatione, quæ exſtat apud Iſidorum Mercatorẽ, refert Gratiã. cauſſa xii. quæſt. ii. cap. xlii. *b* & Martini caput xvii. refert diſt. l. cap. xxii. *c* Sed vt verum fatear, non videtur Martinus ad id caput reſpexiſſe: ita inter ſe diuerſa ſunt. Iſidorũ ſequuntur Anſelmus, *d* & liber Cæſarauguſt. *e* Iuo Martini verba refert parte iii. cap. clxxiii. cũ hac inſcriptione, Ex concilio Martini Papæ ca. xviii. At ex concilio Bracarẽ. liber Cæſaraug. *f* & paucis immutatis Burchardus, *g* & Iuo capit. ccxl. dictæ partis tertiæ. Apud Gratian. dicto cap. xlii. in illis verbis: Si qua de rebus eccleſiæ, cũ Epiſcopus nõ adeſt &c. non eſt, ſcribendum. nam, ἐπισκόπου μὴ ὄντος, Græce eſt. (6) Caput xxiii. quod Latinis xxii. eſt, eiuſdem cõcilii Ancyrani, quaſi ex concilio Neocæſarienſi refert Gratianus diſt. l. cap. xlii. ex Iſidori collectione: Martini vero cap. lxxix. refert capite xliv. eiuſd. diſtin. *h* Illud refert concilium Triburienſe cap. lii. & Rabanus ca. xv. pænitentiũ, & Burchardus. *i* & Iuo, *k* & Anſelmus: *l* ſed ex alia interpretatione Dioniſii Exigui, vt exiſtimo. Martini verba refert Iuo parte x. cap. xxxix. cum hac inſcriptione: Ex concilio Martini Epiſcopi. B. Si ex collectione, pro ex concilio, ſcripſiſſet; recte dixiſſe crederetur. (7) A. Caput xxiv. Græcis, xxiii. Latinis, Gratianus refert cauſſa xxvi. quæſtione: v. ca. ii. ex Dionyſii interpretatione: & Martini cap. lxxi. capite tertio eiuſd. quæſtionis. *a* Mendoſe apud Gratiã. legitur. Ex cõcilio Ancyrano ca. xxxiiii. Refert illud cap. Leo IV. in epiſtula ad Epiſcopos Britãniæ, & conciliũ Troſleianum cap. xv. & Rabanus, *b* & Capitulare Caroli, & aliorum, *c* & Burchardus, *d* & Iuo, *e* & Pænitentiale Romanum. *f* Martini verba referunt Burchardus, *g* & Iuo, *h* quaſi ex concilio Bracarẽſi. In Tiliano libro ſic eſt. οἱ καταμαντευόμενοι καὶ ταῖς συνηθείαις τῶν χρόνων ἐξακολουθοῦντες. In veteri libro, τῶν ἐθνῶν κατακολουθοῦντες. Qui diuinationes expetunt, & morẽ Gentilium ſubſequũtur, Gratianus, & ceteri. Si quis autẽ paganor. conſuetudinem ſequens, diuinos aut ſortilegos in domum ſuã introduxerit; Martinus. Qui auguria, vel auſpicia, ſiue sõnia, vel diuinationes quaſlibet

b 12. q. 2. c. 42 *ſi qua.*
c 50. *diſt.* c. 22 *ſi quis.*
d *Anſ. lib.* 6. c. 162.
e *Cæſ. lib.* 7. c. 71.
f *Cæſ. lib.* 7. c. 79.
g *Burch. lib.* 3. c. 179.
h *Diſt.* 50. c. 42. *eos.* & c. 44 *ſi quis.*
i *Burch. lib.* 6 *cap.* 15.
k *Iuo par.* 10. c. 25. & 144. *decr.*
l *Anſ. lib.* 11. c. 47.
a 26. q. 5. c. 2. & 3 p. *ſi quis.*
b *Raban.* c. 23 *pæniten.*
c *Cap. lib.* 7. c. 21. *in addit.* 1.
d *Burch. lib.* 10 c. 5.
e *Iuo lib.* 8. *tit.* 5. c 2. *panorm.* & *par.* 11. c. 2. *decr.*
f *Pæn. tit.* 6. c. 1.
g *Burc. lib.* 10 c. 6.
h *Iuo d. par.* 11. c. 34.

ſecundum morem Gentilium obſeruant, Iſidorus in conciliis. ſortilegos Martinus addidit, plura Iſidorianus interpres. ἐπὶ ἀνευρέσι φαρμακειῶν ἢ καὶ καθαρσίων. exquirendi aliquid arte magica, aut expiandi cauſſa, Gratianus. arte malefica, Burchardus pro magica, & alij quaſi vt malum foras mittant, aut maleficia inueniant, vel luſtrationes paganorum faciant? Martinus. in exquirendis aliquibus arte malefica, aut domos luſtrant Iſidorus. Illa omiſſa ſunt à Latinis: τρία ἔτη ὑποπτώσεως, καὶ δύω ἔτη εὐχῆς χωρὶς προσφορᾶς. Vt annos tres iaceant, duos cõmunicent in oratione ſine oblatione. C. ſub regula quinquennij iaceant, habet Gratianus: id Martinus interpretatur, pænitentiam agant. A. Itidem Iſidorus non male. Illud enim iacere duplex eſt, alterum generale omnium pænitentium, alterum ſpeciem notat gradus pænitentiæ. alii enim ante fores erant, alii intra fores, ſed cum cathecumenis exibant: alii manebant iacentes, alii erecti, ſed neque offerebant, neque communionis ſacræ erant participes. Sed de his hactenus. (8.)

(1) *Diſtin.* 55. *capitis* 7. *Si quis à medicis. inſcriptio eſt in Romano libro. Vnde in Nicæno concilio cap.* 1. *legitur. In marg. hæc ſunt. In Tibur. ibid. (hoc eſt, c.* 33.) *Anſ. l.* 7. *c.* 36. *Poly. ibid. (hoc eſt, l.* 2. *ti.* 31.) *In notis eſt. Et deinceps) His verbis nihil reſpondet in Græco vulgato codice: ſed optime apud Balſamonem, quemadmodũ & in Carthag.* 6. *in capitulis Nicænæ ſynodi à Teïlone, & Theariſto verſis.* Capitis *noni inſcriptio eſt. Item ex Martino Braccharenſi Epiſcopo in capitulis ſynod. Græc. c.* 21. *Si quis pro ægritudine naturalia a medicis ſecta habuerit, ſimiliter & qui à barbaris, aut dominis ſuis fuerint caſtrati &c. exiſtimans poſſe à ſe carnales concupiſcentias amputare &c. In marg. hæc ſunt. Iuo p.* 6. *c.* 374. *Pann. l.* 3. *c.* 56.

(2) *Ante caput* 1. *diſtin.* 64. *in eodem libro hæc verba ſunt. A quib. ordinentur Epiſcopi, in Nicæno primo concilio definitum eſt. in quo ſic legitur, cap.* 4. *Epiſcopi ab omnib. &c. Et in marg. In cõcilio Nicæno* 2. *c.* 3. *Anſel. l.* 6. *c.* 4. *&* 54, *Iuo p.* 5. *c.* 117. *Burg. l.* 1. *c.* 27. *concordat. Inſcriptio cap.* 7. *c. diſt. hæc eſt. Item ex concilio Martini Papæ. Epiſcopum oportet &c.* Et *in marg. In capitulis*

Martini Braca. c. 4. ex conc. Nic. c. 4.

(3) *Inscriptio capitis quarti distin.* 81. *in Romana editione est. Item ex concilio Nicæno c.9. Si quis sine examinatione &c.* In *marg. hæc sunt. Rab. lib. pae. c. 1. Burc. l. 2. c. 13.* Iuo *par 6. c. 33. Ans. l. 8 c. 13. supra dist. 24. c. vlt.* In *fine est. Sancta defendit ecclesia. & in marg. Sancta) al. catholica. sic in epi.* 1. Cali 1. In*scriptio cap. vlt. dist. 24. est. de his ita legitur in consilio Martini Papæ. Si quis presbyter, aut diaconus &c. Et in marg. Apud Martinum Bracaren. c. 24. Facit ad hoc c. epist. 5. Zachariæ ad Bonifac. Episcopum & 15. q. 8. Si quis presbyter) Ans. l. 8. c. 13. Et in notis. Confessi sunt)* In *originali est confessi non sunt, & post ordinationem &c. Verum in concilio Nicæno c. 9. vnde hoc caput videtur sumptum, habetur sine negatione, quemadmodum hic: & infra dist. 81. c. si quis sine (scribe, si qui sine.] in extremo hoc capite est. Sancta catholica defendit ecclesia. Capitis 4. Si quis presbyter. 15. q. 8. inscriptio est. Item ex cõcilio Martini Papæ c. 35. Et in marg. In capitul. Martini Bracchar. (adde cap. 25.) ex concil. Neocæsar. c. 9. & 10. Burc. l. 2. c. 48. Iuo p. 6. c. 149. Pann. l. 3. c. 150.*

(4) *Capitis secundi distin. 47. in eod. libro inscriptio hæc est. Item ex concilio Nicæno c. 17. Quoniam multi &c. Et in marg. infra 14. q. 4. c. 8. ex alia versione. Poly. l. 4. ti. 31. Rab. l. p. c. 32. Burc. l. 2. c. 129. Ans. l. 7. c. 153. Iuo p. 6. c. 196. & par. 13. c. 8. Ad illa verba, aut ex adinuentione, additur, redundat ista particula aut. & pro sescupla est in marg. al. sesquipla. Et in notis hæc sunt. Sescupla) Hoc sesquialterar. vsurar. genus quamuis grauissimum, in frugib. humidis, vel arentib. Constantinus lege permiserat, quæ nunc extat in codice Theodosiano l. 2. tit. vlt. de vsur. l. 1. Eodem pertinet, quod scribit B. Hieronymus in comment. in Ezech. l. 6. c. 18. his verbis. Solent in agris &c. vt hiemis tempore demus decem modios, & in messe recipiamus quindecim, hoc est, amplius partem mediam. &c. Postea vero in alijs concilijs, & à Romanis Pontificibus genus omne vsurarum tamquam iuri naturali, ac diuino contrarium, tam clericis, quam laicis fuit interdictum: quemadmodum apparet in Decretalibus titulo de vsuris. Inscriptio cap. 4. cau. 14. q. 4. hæc est. Item ex concilio Martini Papæ c. 62. Si quis oblitus timorem Domini &c. Et in marg. In capitulis Mart. Brachar. Et in notis. Magni concilij) Sic loquitur Martinus Bracharen.*

quoniam hanc ſententiam accipit ex capite 17. concilij Nicæni, quod citatur infra ead. c. quoniam. & in duob. vetuſtis Gratiani exemplaribus poſt hoc continuo illud ſubiungitur. Editum quoque eſt, turpe lucrum quæſierit. Inſcriptio cap. 8. Quoniam multi. e. quæſt. hæc eſt. Item ex Nicæno concilio c. 17. Et in marg. Et in Aquiſgran. c. 40. diſt. 47. quoniam multi. Burc. l. 2. c. 12. Iuo p. 13. c. 8. Et in notis. Supra diſt. 47. hic idem canon affertur ex verſione Dionyſii, qui nunc ex priſca, quæ eſt in collectione Iſidori.

(5) *Gratiani verba ſunt in eodem libro ante caput 8. Diaconi. diſtin. 28. Videtur permitti ſubdiaconis, cum de diaconis ſpecialiter præcipitur, vt ſine probatione caſtitatis non ordinentur. Hoc idem in Ancyrana ſynodo videtur eſſe permiſſum, in qua c. 10. (al. 9.) ſic ſtatutum eſt. Diaconi quicumque cum ordinantur, ſi in ipſa ordinatione proteſtati ſunt &c. In marg. eſt. Pann. l. 3. c. 87. Poly. l. 4. tit. 31. Diſtin. 27. in prin. hæc verba ſunt. Quod autem vnius vxoris vir Epiſcopus eſſe iubetur: quæritur, an de tempore ordinationis hoc ſit accipiendum, vt tempore ſuæ adminiſtrationis eius poſsit copula fungi, quam vnicam, & virginem ſibi deſponſauit. Hoc Martinus Papa prohibet dicens. Diaconus, qui eligitur, ſi conteſtatus fuerit pro accipiendo matrimonio, & dixerit non poſſe in caſtitate permanere, hic non ordinetur. &c. Et in marg. Apud Martin. Bracaren. c. 39. Diſtin. 28. diaconi. Iuo p. 6. c. 376. Pann. l. 3. c. 97. Et poſtea. Hac auctoritate datur intelligi, quod illi, qui vxores habent, vel accipere volunt, nec diaconi, nec ſacerdotes fieri poſſunt, niſi continentiam profiteantur. Si vero diaconus a miniſterio ceſſare voluerit: & contracto matrimonio licite poteſt vti. Nam & ſi in ordinatione ſua caſtitatis votum obtulerit: tamen tanta eſt vis in ſacramento coniugij, quod nec ex violatione voti poteſt diſſolui ipſum coniugium. (His miror nihil addidiſſe ſelectos viros.)*

(6) *Inſcriptio cap. 42. cau. 12. q. 2. in Romano libro eſt. Item ex ſynodo Ancyrana c. 15. Si qua de reb. eccleſiæ, cum Epiſcopus non eſt &c. In marg. Anſ. l. 6. c. 162. Et in notis. Reddi] Sic in quibuſdam exemplarib. priſcæ verſionis. In aliis vero eſt, redidiſſe, Græce legitur,* διὰ τὸ πολλάκις τὴν εἴσοδον τῶν πεπραγμένων ἀποδεδωκέναι αὐτοῖς τούτοις πλείονα τὴν τιμήν. *id eſt, propterea quod ſæpe rerum venditar. reditus maius pretium his ipſis reddiderit. Sed ob gloſſam*

non est mutatum. Inscriptio ca.22. dist.50. est hæc. Item ex concilio Martini Papæ c.17. Si quis presbyter, aut diaconus inuentus fuerit &c. In marg. est. Apud Martinum Bracaren. Burc. l.3. c. 179. ex Bracaren. Iuo par. 3. c.173. ex Martino, & 240. ex Bracaren. In notis. Diaconus) Sequebatur, aut subdiaconus, quæ duæ dictiones expunctæ sunt: quia neque apud Martinum, aut Burchardum, aut Iuonem, neq. in antiquis Gratiani codicib. habentur. (7) *Dist.50. capitis 42. Eos vero. in eodem libro inscriptio est. Item ex concilio Ancyrano c. 22 par eo, vero. Et in marg. hæc sunt. Ex prisca versione. & Tibur. c.52. Polyc. l. 6. tit.10. Burc. l. 6. c. 15. Iuo p. 10. c. 25. & 144. Et in notis. Hæc vero Græce est* ὁ δὲ δεύτερος τὸν πενταετῆ χρόνον πληρώσει. *id est. Secunda vero quinquennii tempus explebit. Atq. ita fere Burchardus, & Iuo ex Dionisii versione, & infra ead. c. Si quis voluntate. (scribe, voluntarie) Cap.44. inscriptio est.* Item *ex capitulis Martini Bracaren. Episcopi c.78. Si quis voluntarie homicidium fecerit &c.* Et *in marg.* Iuo *p. 10. c. 39.*

(8) *In eodem libro inscriptio cap.2. cau.26. q.5. hæc est. Item ex concilio Ancyrano c. 23. al. 24. Qui diuinationes expetunt, & morem gentilium subsequuntur &c. In marg. hæc sunt. Raban. in pænit. c. 23. & in conc. Paris. li. 3. c. 1. Poly. ibid. (hoc est, l. 6. tit. 12.) Burg. l. 10. c. 5. Iuo p. 11. c. 2. Pan. l. 8. c. 62. Et in notis. Gentilium) In Græco impresso est* χρόνων. *Sed in vetusto Vaticano, & apud Balsamonem* ἐθνῶν. Exquirendi) *Græce est,* ἐπὶ ἀνευρέσει φαρμακειῶν. *id est. ad inuenienda medicamenta.* Capitis *tertij Nō liceat. inscriptio est.* Item *ex consilio Martini Papæ (*Id*est, ex capi. Martini Bracharen. cap. 72. (desideratur hæc nota) Et in marg. Burch. lib. 10. cap. 3. Iuo p. 11. cap. 40. Et vers. Nec ex collectionibus est in marg. Ibid. cap. 74. Burc. l. 10. c. 20. Iuo p. 11. c. 47. Et vers. Si quis autem, est in marg. Ibid. c.71. Burc. l. 10. c. 6. Iuo p. 11. c. 34. Et vers. Mulierib. est in marg. Ibid. c.75. Burc. l. 10. c. 19. Iuo p. 8. c. 330. & p. 11. c. 46.*

DE EA-

DE EADEM RE.

Dialogus vndecimus.

C. ANTEQVAM aggrediare, quæ reliqua ſunt: ſcire cupio, cur Græca Latinis præferenda ſint: cum Græcos conſtet hæreticos fuiſſe permultos, & hoſtes Latinorum, multaque finxiſſe & mutaſſe. A. Omniane Græca tibi videntur eſſe reijcienda? ergo neque ſacros libros cum LXX. editione conferamus, aut cum alijs interpretibus veteris, aut noui teſtamenti: neque aliquem ſanctorum Patrum Orientis librum legamus. Fruſtra nobis Dionyſius Areopagita, Athanaſius, Gregorij tres, Baſilius, Ioannes Chryſoſtomus, & tam multi alij ſcripſerunt. Fruſtra tot philoſophi, medici, hiſtorici: ſi omnia tibi ſuſpecta ſunt. C. Non omnia dico eſſe reicienda Græce ſcripta: ſed quæro, cur Latinis præferri oporteat? A. Si non omnes vno ordine habes Achiuos, inuenies in eorum ſcriptis, qui iſta deteſtentur hæreticorum facinora, qui detegant eorũ flagitia: itaque licet tibi cetera ſincera eſſe credere. Quod ſi non omnia Græci notant: at Latini habent quædam ſuſpecta. Ab his abſtine: cęteri, vt fontes, ex quibus oriuntur riui & flumina, habendi ſunt Græcorum libri. Hi præſertim Græci canones in Græcia ita ſcripti, cur non tibi Latinis antiquiores & potiores ſint, cauſſam nullam dices. Latinos interpretes vides varios eſſe, & obſcuros: quis melius ſententiæ vim explicare poteſt, quam is, qui conſcripſit? Si cum Afris, aut Indis, aut Perſis cum interprete negotia geras; quam multa Interpres obſcure dicet, aut de ſuo addet, a nobis, aut ab illis non dicta: aut dictorũ non recordabitur? C. Sunt igitur Græca Latinis potiora, quaſi fons Latinorum: id mihi ad rem, de qua agimus, ſatis eſt. A. Poſt Ancyranos canones ſequuntur Neocæſarienſes. Huius concilij caput octauum ex interpretatione Iſi-

doriana Gratianus refert distin. xxxiv. cap. xi. & capite xii. Martini caput xxiix. *a* Quod dicitur, dato repudio dimittere eam debet, Græce est, ὀφείλει ἀπολῦσαι αὐτήν. dato repudio, non habet Martinus. (1)

Caput ix. Gratian. refert ex Isidori interpretatione caussa xv. quæst. iix. capite i. Martini vero caput xxv. capite iv. eiusdem quæstionis. *b* Ex Dionysij interpretatione Rabanus cap. i. pænitentium, & Burchardus, *c* & Iuo. *d* Martini verba refert Iuo in panormia, *e* vt ex concilio Martini Papæ cap. xxvi. sed Burchardus, *f* & idem Iuo in exceptionibus *g* quasi ex concilio Cabilonensi. τὰ γὰρ λοιπὰ ἁμαρτήματα ἔφασαν οἱ πολλοὶ καὶ τὴν χειροθεσίαν ἀφιέναι. Hæc omittit Martinus & Dionysius. Nam cetera peccata censuerunt plurimi etiam ordinatione priuari: Isidorus. cetera vero peccata &c. Gratianus. remitti malim, quam priuari. (2)

Caput xi. ex interpretatione Isidoriana refert Gratianus distin. lxxiix. cap. iv. Martini verba non facile adgnoscuntur capite primo eiusdem distinctionis *h* Bonifacio Papæ inscripta. quod Demochares non vidit, qui alia animaduertit. Est autem Martini caput xx. Fabiano Papæ adscribunt Burchard. *i* & Iuo, *k* & liber Tarrac. *l* (3)

Caput tertium concilij Gangrensis ex intepretatione Isidori refert Gratianus caussa xvii. quæst. iv. cap. xxxvii. & mox capite xxxiix. refert Martini caput xlvii. *m* in quo pro anathema sit, scriptum est: durissime in omnibus arguatur. Martini verba, vt ex concilio Bracarensi referunt Burchardus, *n* & Iuo, *o* qui alibi *p* referunt verba concilij Gangrensis ex alia interpretatione. (4)

Caput quartum concilij Antiocheni ex interpretatione Dionysij refert Gratianus caussa xi. quæst. iii. cap. vi. & capite vii. Martini caput xxxvii. *a* Dionysium sequuntur Burchardus, *b* & Iuo, *c* & Anselmns, *d* & ante hos Nicolaus Papa in epist. ii. ad Michaël. Imp. εἴ τις ἐπίσκοπος ὑπὸ συνόδου καθαιρεθείς. Si quis Episcopus damnatur à synodo: Gratianus. damnatus: Burchardus & alij. sic etiam Capitulare Caroli lib. i. cap. vii. Si quis Episcopus in con-

a *Dist. 34. c. 11. si cuius. & c. 12. si laici.*
b *15. q. 8. c. 1. & c. 4. si quis.*
c *Burch. li. 2. c. 49.*
d *Iuo li. 3. tit. 11. c. 9. panorm. & part. 6. c. 150 decr.*
e *d. tit. 11. c. 18.*
f *Burch. lib. 2. c. 48.*
g *Iuo par. 6. c. 149. dec.*
h *Dist. 78 c. 1. & 4. presbyter.*
i *Burch. lib. 2. c. 10.*
k *Iuo li. 3. tit. 3. c. 2. panorm. & par. 6. c. 30. decr.*
l *Tarr. lib. 6. c. 122.*
m *17. q. 4. ca. 37. si quis. & 38. si quis.*
n *Burc. lib. 8. c. 25.*
o *Iuo par. 7. c. 45. decr.*
p *Burc. lib. 11. c. 62. Iuo par. 13. c. 48. & par. 16. c. 102. decr.*

a *11. q. 3. c 6. si quis. & ca. 7. si quis.*
b *Burc. lib 1. c. 199.*
c *Iuo par. 5. c. 362. decret.*
d *Ans. lib. 12. c. 26.*

cilio excommunicatus fuerit: Martinus. Si quis Episcopus a synodo fuerit depositus? Isidorus, vt Græci. vel matutinum, vel vespertinum sacrificium? addidit Martinus. Si autem permanserit turbans &c. hæc etiam sunt addita a Martino, sumpta ex capite quinto extremo eiusdem synodi. (5)

Caput nonum ex interpretatione Isidoriana Gratianus refert caussa IX. quæst. III. capite II. & capite primo refert Martini caput IV. *e* quod breuius est multo superiore. Videtur autem confirmari canon XXXIV. Græcis, XXXV. Latinis Apostolorum, de quo videndus Nicolaus Papa ad cõsulta Bulgaror. cap. lxxII. Apud Anselmum *f* refertur Dionysij interpretatio capitis IX. Antiocheni. (6)

e *9.q.3.c.1.& 2.per singulas.*

f *Ans.lib.5.c. 73. in addit.*

Caput XII. refert Gratianus caussa XXI. quæst. V. cap. II. ex Isidori interpretatione. Martini caput XXXV. cap. V. eiusdem quæstionis. *g* Hoc esse caput arbitror contra B. Athanasium scriptum, quod reprehendit Iulius in Epistula ad hos eosdem Episcopos Antiochiæ congregatos. Idem contra Ioan. Chrysostomum dum obiceretur, ab eo responsum est, hæreticorum canonem fuisse. B. Cur igitur canones Antiocheni recepti sunt, cum Arianos illos Episcopos auctores habeant? A. Non possum caussam dicere, sed receptos esse constat, & in corpore canonum positos ante concilium Chalcedonense, vt in eius concilij actione XII. Græcis, Latinis XI. apparet. ex libro etiam Latino, quem eodem nomine Corpus canonum dicimus, quem aperte Leo IV. in epist. ad Episcopos Britanniæ approbat, id constat, & ex aliis multorum testimonijs, præsertim Paschalis II. in concilio Romano. Fortasse propter decretor. vtilitatem. Sed ad caput XII. reuertamur: quod referunt concilium Aquisgranense cap. lxxIV. & Burchardus, *a* & Iuo, *b* & Anselmus *c* ex Dionysij interpretatione. Illa verba varie cõuersa sunt: εἴ τις ὑπὸ τοῦ ἰδίου ἐπισκόπου καθαιρεθείς. Apud Isidorum recte est: Si quis a proprio Episcopo depositus. Apud Martinum est: Si quis Episcopus in concilio excommunicatus fuerit. Apud Dionysium: Si quis a proprio Episcopo presbyter, aut diaconus: aut a synodo fuerit

g *21.q 5. c.2. & c.5. si quis.*

a *Burch.lib.2. c.180.*

b *Iuo par. 6. c. 225. decret.*

c *Ans lib. 5. c.74. in addit.*

Episcopus damnatus. (7) Caput XIV. habet Gratianus caussa VI. quæst. IV. cap. I. quasi ex Laodicen. concilio ante Democharis editionem, ex Isidori magna ex parte interpretatione; & cap. II. Martini cap. XIII. *d* Ex Dionysij interpretatione referũt Burchard. *e* Iuo, *f* & Anselmus. *g* Prima verba Gratiani alij omnes aliter referunt. Græca hæc sunt. εἴ τις ἐπίσκοπος ἐπί τισιν ἐγκλήμασι κρίνοιτο. Si quis Episcopus criminaliter in iudicio Episcoporum fuerit accusatus; Gratian. Si quis de aliquibus causis criminalibus in iudicio Episcoporum fuerit accusatus; Isidor. Si quis Episcopus in aliquibus causationibus iudicatur; Martinus. Vox causationibus omissa est a Gratiano. Si quis Episcopus de certis criminibus iudicatur; Dionysius, & Græci. In Metropolitani alterius vocatione varietas est. neque enim Græce dicitur illum esse vocandum, sed vicinos Episcopos a Metropolitano. At Gratianus habet: Metropolitanum Episcopum alterius prouinciæ vicinæ aduocari, & aliquantos cum eo Episcopos alios. Sic etiam Isidorus. vt de prouincia vicina alter Metropolitanus conuocetur Episcopus, vt per eum confirmetur &c. Martinus. Metropolitanus Episcopus a vicina prouincia iudices alios conuocet; Dionysius, & Græci. (8) Caput XIIX. Gratianus refert distin. XCII. cap. V. ex Dionysij interpretatione; & capite IV. Martini cap. X. *a* quod a Burchardo, *b* & Iuone *c* dicitur ex concilio Aurelianensi sine nomine, & in libro Tarracon. *d* Ab eisdem referuntur verba Dionysij, & ab Anselmo. *e* Varietas est in extremo canone. Græce est ὅ ἂν ἡ τῆς ἐπαρχίας τελεία σύνοδος κρίνασα τὸ διϊστάμενον ὁρίσῃ. Expectare eum oportet prouinciæ plenariam synodum, donec de eo, quod competit, statuatur; Isiodorus. Sustineat autem, quod de eo sanctum cõcilium iudicare voluerit: Martinus. quid, pro quod, Gratian. quidquid: Burchardus, & alij. quem etiam obseruare conuenit, quidquid synodus prouinciæ perfecte iudicando decreuerit: Dionys. apud Gratian. synodus perfecta prouinciæ: apud Burchar. & Græcos. (9) Cap. XIX. ex Isidori fere interpretatione refert Gratianus distin. LXV. ca. iij. & Martini cap. iij. cap. ij. *f*

d 6. q. 4. c. 1. & 2. *si quis.*
e Burch lib. 1. c. 150.
f Iuo par. 5. c. 263. decret.
g Ans. lib. 5. c. 77. in addit.

a Dist. 92. c. 4 si quis. & c. 5. si quis.
b Bur. l. 1. c. 40. & 41.
c Iuo par. 5. c. 151. & 152. decr.
d Tarrac. lib. 6. c. 68. & 69.
e Ans. lib. 6. cap. 41.

f Dist. 65. c. 2. non debet. & c. 3. Episcopus.

Initij varietas est, ἐπίσκοπον μὴ χειροτονεῖσθαι. Episcopum non ordinandum; Isidorus. Episcopus non est ordinãdus; Gratian. Non debet ordinari Episcopus; Martinus. (10) De synodo bis quotannis habenda cap.xx. refert ex Isidoriana interpretatione Gratianus distin.xiix.cap.iv. & Martini cap.xiix.cap.xv. eiusd. distinctionis. *g* Item Burchard. *h* & Iuo *i* cap.xx. referunt ex Dionysij interpretatione. Tempora synodorum omisit Martinus. In aliis varietas est de posteriori synodo, quam omnes Idib. Octobris habendam dicunt. sed Græci, & Isidorus decima Hyperberetæi mensis; Dionysius, & ceteri xv. quamuis non aperte, quia solum dicunt Octobrem esse Hypereberetæum mensem. B. Non idem Thæodorus & Lilius dicent: qui Romanorum cum Græcis nomina mensium non posse conuenire scribunt propter intercalationes. A. Posterioribus temporibus fortasse omiserunt intercalandi consuetudinem & ordinem mensium Latinorum seruarunt. In canonibus Apostolorum sine mentione mensis Octobris dicitur Hyperberetaci duodecima, capite xxxvii. Græcis, Latinis xxxiix. Sed in Isidori libro dicitur, iuxta Romanos quarto Idus Octobris. (11) Venio nunc ad caput xxiii. quod refert Gratianus caussa iii. cap.iii. *a* ex Dionysij interpretatione, item Burchardus, *b* Iuo, *c* Anselmus, *d* & liber Cæsaraug. *e* Et Martini caput refert Gratian.ca.iv. eiusd. quæstionis. *f* Item Burchardus, *g* & Iuo, *h* vt ex concilio Hispalensi. Quod apud Gratianum est, & electione clericorum, neque Græci, neque Latini libri habent. (12) Caput xxv. ex interpretatione Dionysii refert Gratianus caussa xii.cap. xxiii. & Martini cap.xvi. caussa x. quæst.ii.cap.iix *i* Dionysium sequuntur Anselm. *k* & Capitulare Caroli, *l* & aliorum. Varietatem omitto: vt veniam ad Laodicenos canones. (13) Caput xiii. refert Gratianus dist.lxiii. ca. vi. *m* ex Dionysij interpretatione, & Burchardus, *n* & Iuo, *o* & Anselmus, *p* & Deusded. *q* & Capitulare, *r* de quo dixi. Martini caput primum refert Gratianus cap.iix. eiusd. distin. *s* & vt Bracaren. concilium ca.i. referunt Burchardus, *t* Iuo, *u* & Anselmus. *x* vt

g *Dist.18.c.4. propter. & c.15. propter.*
h *Burch.lib.1. c.44.*
i *Iuo lib.4.tit. 2. cap.3. panor. & par.5.c.154. decret.*

a *8.q.1. cap.3. Episcopo.*
b *Bur. lib.1.c. 185.*
c *Iuo par.5.ca. 301. decret.*
d *Ans.lib.6.c. 57.*
e *Cæs.lib.3. c. 37.*
f *c.4.Episcopo. e. q.*
g *Burc.d.lib.1 c.187.*
h *Iuo dict. part.5. c.303.*
i *12.q.1.c.23. Episcopus. & 10. q. 2. ca. 8. Episcopus.*
k *Ans. lib. 6. c.163.*
l *Capit.lib.7. c 76.*
m *Dist.63 c.6 non est.*
n *Bur.li 2.c.8.*
o *Iuo par.6.c. 28 decret.*
p *Ans. lib. 6. c.38.*
q *Deus d. c. 1. & 4.*
r *Capit.lib.7. c.79.*
s *c.8. dist 63. non licet.*
t *Bur.lib.1. c. 10.*
u *Iuo. par.5.c. 64 .decret.*
x *Ansel.lib.6. c. 8.*

verba Cælestini liber Cæsaraugustan. *y* Addit autem Martinus quædam. Vt Episcopi eos probent &c. (14) Caput XXXII. est apud Gratianum caussa prima cap. lxvi. ex Isidoriana interpretatione, & caput lxvii. ex Martino cap. lxx. *z* ne eulogiæ, siue benedictiones ab hæreticis accipiantur. Laodicenum canonem referunt Burchard. *a* & Iuo, *b* & Deusdedit, *c* sed ex Dionysij interpretatione. At ex Isidori liber Tarraconensis. *d* (15) Caput xlvi. habet Gratianus de consecratione distin. iv. cap. lix. *e* ex Isidori interpretatione, vt est etiam in Capitularib. Imperatorum. *f* At in eadem distinct. cap. lix. Martini verba refert capit. xlix. *g* Ex Dionysio referunt Burchardus, *h* & Iuo. *i* (16) Sic etiam distin. tertia cap. iix. refert caput l. concilij Laodiceni ex Isidori interpretatione, & capite vii. ex Martini capite l. *k* & quod Græce est νηστεύειν ξηροφαγοῦντας, Martinus, sincere abstinentes, dixit. escis abstinentiæ conuenientib. id est aridiorib. vti, Isidorianus interpres. B. Sic etiam xerophagia dicitur apud Cassianum; *l* & omophagia, cum crudis cibis vtuntur. A. Districto venerari ieiunio, Dionysius in Corpore canonum scripsit. Aridis hodieque cibis Græcos in quadragesima vti scio. (17) Caput lv. quod alijs liv. est, refert Gratianus distin. xliv. cap. x. ex Isidori interpretatione, & cap. xii. Martini caput lxi. vel lxii. *m* Ex Dionysij interpretatione refert Rabanus c. xxvii. Pænitentium. Quod Græce est ἐκ συμβολῆς συμπόσια ἐπιτελεῖν, ex collatis, vel commessationib. conuiuia celebrare; vertit Dionysius. ex symbolis, quæ vulgus commissalia appellat, conuiuia celebrare; Isidorianus. conuiuia facere de confertis, Martinus. (18) Caput huic proximũ lvi. vel lv. erit huius concilij & diei extremum. refert Gratianus distinct. xcv. capite iix. ex Isidori interpretatione. *n* & de consecrat. dist. iv. cap. cxxiv. extremo refert caput Martini liii. *o* Varietas est nonnulla. nãq. Martinus de baptisterio ait. Non liceat presbitero prius Episcopo introire in baptisterium. Græci εἰσιέναι καὶ καθέζεσθαι ἐν τῷ βήματι. ante processionem Episcopi introire in sacrarium & sedere; sed cum Episcopo debent ingredi, vel in subsellijs se-

y *Cæsaraug. lib. 3. cap. 18.*
z *1. q. 1. c. 66. non oportet & 67. non liceat.*
a *Burc. lib. 3. c. 209.*
b *Iuo par. 3. c. 260. dec.*
c *Deusded. c 2. & 4.*
d *Tarr. lib. 6. c. 20.*
e *De cons. d 4. c. 58. baptizandor.*
f *Capit. lib. 7. cap. 404.*
g *e. d. c. 59. non liceat.*
h *Burc. lib. 4 cap 9.*
i *Iuo par. 1. c. 204 dec.*
k *De consecr. d. 3. c. 7. non liceat. & cap. 8. non oportet.*
l *Cassian. l. 4. c. 21. & 22. de instit. cœnob.*
m *Dist. 44. c. 10. non oportet. & c. vlt.*
n *Dist. 95. c. 8. non oportet.*
o *De cons. d. 4. c. 124. omni tempore.*

dere: Dionysius. ante ingressum Episcopi ingredi ecclesiam, & sedere in tribunalib. Isidorianus. Quod vero Martinus ait: nisi forte aut absens fuerit, aut ægrotus: Isidorianus habet: nisi forte aut ægrotet Episcopus, aut in peregrinationis commodo eum abesse constiterit. Apud Democharem est; commodo esse eum constiterit, & in margine. in peregrinatione modo, eum esse &c. Apertius Dionisius: nisi forsitan infirmitate detineatur, aut proficiscatur Episcopus. Græce vero est: πλὴν εἰ μὴ ἀνωμαλίῃ ἢ ἀποδημεῖ ὁ ἐπίσκοπος. (19) Cetera alio die, vt veteres augures dicebant, persequemur.

(1) CAPITIS *vndecimi Si cuius vxorem. dist. 34. in Gregoriano libro inscriptio est. Item in Neocæsariensi concilio c. 8. Et in marg. Ans. l. 7. c. 19. Capitis 12. inscriptio est. Item ex concilio Martini Papæ. Si laici vxor &c. Et in marg. alicuius laici) orig. Et, Apud Martin. Bracaren. c. 28.*

(2) *Initio quæstionis 8. causæ 15. in eodem libro hæc verba sunt. De vltima vero quæstione sic statutum est in concilio Neocæsariensi c. 9. & 10. Qui admisit corporale peccatum &c. Et in marg. Raban. lib. pænit. c 1. Poly. l. 4. ti. 39. Burc. l. 2. c. 49. Iuo p. 6. c. 150. Pann. l. 3. c. 151. Et in notis. Propter eius studij vtilitatem) Græce est,* διὰ τὴν ἄλλην σπουδὴν, *id est, propter studium ac diligentiam, quam ceteroquin adhibet. Priuari) Græce legitur:* τὴν χειροθεσίαν ἀφιέναι. *id est, per manus impositionem dimitti. quemadmodum fere vertit Dionysius, cuius versionem ceteri collectores attulerunt, hac tamen clausula omissa. Nam hæc versio, quam Gratianus affert, est prisca, quæ in collectione Isidori (deest extat.) Ita ex his verbis longe alia elicitur sententia, atque auctor glossæ putarit. Capitis quarti inscriptio est. Item ex concilio Martini Papæ c. 35. Si quis presbyter &c. Et in marg. In capitul. Martini Bracharen. ex conc. Neocæsarien. cap. 9. & 10. Burc. l. 2. c. 48. Iuo p. 6. c. 149. Pann. l. 3. c. 150. In fine pro voce accipiant, est in marg. al. retineant.*

(3) *Gratiani verba sunt in eodem libro initio distin. 78. Qua vero ætate sacerdotes ordinari debeant, Bonifacius Papa diffiniuit dicens. Si quis triginta &c. Et in notis est. Bonifacius) Ceteri collectores citant ex decretis Fabiani. Extat apud Martinũ Bracarensem*

Episcopum in capit. Græc. synod. c. 20. Et in marg. Poly. l. 2. tit. 20. Burch. l. 2. c. 10. Iuo par. 6. cap. 30. Pann. l. 3. c. 29. Capitis 4. hæc inscriptio est. Item ex concilio Neocæsariensi c. 11. Presbyter ante xxx. &c. In marg. hæc sunt. Polyc. l. 2. tit. 27. Ans. l. 7. c. 95. Pann. l. 3. c. 29.

(4) *Inscriptio capitis 37. Si quis seruum alienum occasione religionis &c. c. 17. q. 4. in Gregoriana editione est. Vnde in Gangrensi concilio c. 3. legitur. In marg. est. Iuo p. 16. c. 102. & p. 13. c. 48. Capitis 38. inscriptio hæc est. Item ex concilio Martini Papæ c. 47. Si quis seruum alienum causa religionis doceat &c. Et in marg. est In cap. Græcar. synod. Martini Brachar. Bur. l. 8. c. 25. Iuo pag. 7. cap. 43.*

(5) *Capitis sexti causæ 11. quæst. 3. in eodem libro inscriptio est. Item ex concilio Antiocheno c. 4. Si quis Episcopus damnatus a synodo. In notis est. Damnatus) Græce est* καθαιρεθεὶς, *id est, depositus. Et in marg. Et Aquisgran. c. 47. extr. de cler. exc. depo. c. 1. & 2. Nic. Papa epi. 8. Poly. ibid. (hoc est, l. 7. tit. 1.) Burc. l. 1. c. 199. Iuo p. 5. c. 362. Ans. l. 12. c. 26. Capitis 7. inscriptio est. Item ex concilio Martini Papæ c. 37. Si quis Episcopus in concilio excommunicatus fuerit &c. In marg. est. In capitulis Martini Bracharensis. In notis hæc sunt. Forinsecam) In aliquot Gratiani & concilij codicibus est, forasticam. In canone quinto concilij Antiocheni, vnde hoc sumptum est, legitur,* διὰ τῆς ἔξωθεν ἐξουσίας: *quæ Dionysius vertit, per potestates exteras. Capitis primi de clerico excom. inscriptio est. Ex canone Apostolor. Si quis Episcopus, presbyter &c. Et in marg. est. Addi potest c. 18. ex Theodoro Balsamone. refertur c. 1. eod. tit. in 1. compila. Capitis secundi inscriptio est. Ex concilio Antiochen. Si quis presbyter &c. Et in marg. est. cap. 2. eod. tit. in 1. compil.*

(6) *Capitis primi 9. q. 3. in eodem libro inscriptio est. sicut in concilio Martini Papæ legitur c. 4. Per singulas prouincias oportet &c. In marg. est. In capitulis Martini Bracharen. c. 4. Pro voce Metropolitanum est in marg. al. Primatum Metropolitani sui, et pro voce assumat, al. sibi assumat. Capitis 2. inscriptio est hæc. Item ex concilio Antiocheno c. 9. Per singulas prouincias Episcopos singulos &c. Et in marg. ad illa verba, secundum antiquum patrum nostrorum canonem, additur. Apo. can. 24. In notis ad illa verba, citra Metro-*

politani Episcopi conscientiam, additur. Græce est, δίχα τοῦ μητροπόλεως ἐπισκόπου, μὴ δὲ αὐτὸν ἄνευ τῆς τῶν λοιπῶν γνώμης. Itaque ead. voce γνώμης vtitur canon tam in consensu Metropolitani, quam suffraganeorum. Sed ob multas varietates placuit apponi verba Græca cum versione noua. τοὺς καθ' ἑκάστην &c. Episcopos, qui in vnaquaque &c.

(7) *Inscriptio capitis secundi 21. q. 5. in eod. libro est. Item ex concilio Antiocheno c. 12. Si quis a proprio Episcopo depositus presbyter &c. Et in marg. hæc sunt. Et in Aquisgran. c. 74. Burc. l. 2. c. 180. Iuo p. 6. c. 225. Capitis 5. inscriptio est. Item ex concilio Martini Papæ c. 35. Si quis Episcopus, presbyter, aut diaconus excommunicatus &c. In marg. hæc sunt. In capitulis synod. Græc. Mar. Brachar. c. 35. Concor. sup. ea c. si quis à proprio. Ad illa verba, & importans se palatio, est in marg. al. importunans. al. importunus palatio. In notis est. ad maiorem Episcopor. synodum) Antea legebatur, maiorum Episcopor. concilium, Emendatum est ex codice Lucensi regio: quoniam concordat cum canone Antiocheno sup. ea si quis a proprio. vnde videtur sumptum.*

(8) *Causa 6. quæst. 4. cap. 1. in eodem libro Romano ita scriptum est. In concilio Antiocheno c. 14. sic inuenitur diffinitum. Si quis Episcopus criminaliter in iudicio Episcopor. fuerit accusatus &c. Et in marg. al. de aliquibus causis criminalibus. Et Burc. l. 1. c. 150. Iuo p. 5. c. 263. In notis hæc sunt. Caput hoc in multis etiam vetustis Gratiani exemplaribus citatur ex concilio Laodiceno. In vno tamen perantiquo est ex concilio Antiocheno, in quo etiam extat: & est antiqua versio. Metropolitanum] Græcum exemplar hic valde dissentit ab hac versione. Nam ex his verbis colligitur concilium vnius prouinciæ, in quo necesse est adesse proprium Metropolitanum, posse aduocare vicinæ prouinciæ Metropolitanum cum aliquot Episcopis. Quod Martinus etiam Bracharensis in sequ. capite, quod ex concilio Antiocheno accepit, confirmat. Græce vero locus ita habet. ἔδοξε τῇ ἁγίᾳ &c. Quod Dionysius, quemadm. etiam est in codice canonum, sic vertit. Sanctæ synodo placuit &c. Ac sane, quod Metropolitanus ad alterius Metropolitani vocationem deberet venire, atq. in eod. concilio duo Metropolitani futuri essent, vix videtur conuenire c. 2. inscriptio est. Item ex cõcilio Martini Papæ (id est, Episcopi Brac. c. 13. Si quis Episcopus in aliquib. causationib. iudicatur &c.*

(9) *Distin. 92. cap. 4. inscriptio est in ead. editione. De his in concilio Martini Papæ sic statutum est. Si quis ordinatus Episcopus, pro contentione populi &c. In margin. hæc sunt. Capit. Martini Bracharen. cap. 10. Vide Pelag. II. in epist. ad Benignum. Poly. l. 2. tit. 3. Burc. l. 1. c. 40. Iuo p. 5. c. 151. Et in notis. Episcopus] In vulgatis sequebatur, ad parochiam, cuius est electus: quæ inducta sunt auctoritate manuscriptor. & originalis, ac ceteror. collectorum. Contentione) In duobus vetustis exemplaribus, Gratiani, & uno concilior. Regis Catholici legitur, contemptione. Ad illa verba, in quam venit, est in margin. al. conuenit. Capitis 5. hæc inscriptio est. Item ex concilio Antiocheno cap. 18. Si quis Episcopus ordinatus, ad parochiam, cuius est electus &c. In margin. sunt hæc. In epistol. Pelag. 2. Poly. Ibid. Burch. lib. 1 cap. 141. Iuo p. 5. c. 152. Ad vocem cuius additur in marg. al. cui. ad vocem vetet, al. vitet. Et in notis. Vetet)* διὰ τὴν τοῦ λαοῦ παραίτησιν, *eo quod populus recuset. Obseruare)* ἐκδέχεσθαι, *id est, expectare, & suscipere. Perfecto) Antea legebatur perfectæ, restituta est vera lectio ex orig. & Burch. & Iuone. Quid autem sit synodus, quæ hic perfecta, & in paulo post sequentibus capitib. integra dicitur, exponitur infra ead. c. si quis Episcopus, tertio. Est id cap. 8. cuius inscriptio est: Item ex eod. (Antiocheno) c. 16. Et in marg. est. Apud Martinum Bracar. c. 9. Burch. l. 1. c. 39. Iuo p. 5. c. 150. Et in notis. Hæc versio, quam & Gratianus, & Burchardus, & Iuo sequuntur, eadem fere est, atque illa Martini Bracar. Dionysiana vero longe magis accedit ad verba Græca.*

(10) *Inscriptio capitis secundi distin. 65. in eod. libro hæc est. Item ex concilio Martini Papæ. Non debet ordinari Episcopus absque concilio, & præsentia Metropolitani Episcopi &c. In marg. al. conscientia. In capitul. Martini Brac. cap. 3. ex conc. Antioch. cap. 19. Capitis 3. inscriptio est. Item ex concilio Antiocheno cap. 19. Episcopus non est ordinandus sine concilio, & præsentia Metropolitani Episcopi &c. Et in margin. cap. 18. Et in notis. Verbis Græcis multo melius respondet altera versio, quæ Dionysii est; ideoque illa consulenda.*

(11) *Cap. 4. distin. 18. in ead. editione inscriptio est. Item ex Antiocheno concilio c. 20. Propter ecclesiasticas causas &c. Et in marg. Burch. l. 1. c. 44. Iuo p. 5. c. 154. Pann. l. 4. c. 15. Polyc. l. 3. ti. 19. In notis*

hæc ſunt. Id eſt, media Pẽtecoſte] Antea legebatur, & in medio temporis inter Paſcha, & Pentecoſten, nec multo aliter apud Iuonem, id eſt, medio temporis &c. Sed repoſita eſt hæc lectio ex pleriſque Gratiani exemplarib. & collectione Iſidori, in qua eſt hæc eadem verſio. Nam ceteri collectores ſecuti potius videntur verſionem Dionyſii, quæ eſt in codice canonum: quamuis & Burchardus, & Pannormia hoc loco habent, id eſt, medio Pentecoſtes, vel, in medio Pentecoſte. vbi in verſione Dionyſii eſt, ita vt quarta ſeptimana Pẽtecoſtes, verbum plane e verbo. Græce enim eſt: ὥστε τῇ τετάρτῃ ἑβδομάδι τῆς πεντεκοστῆς. Compleatur] vocem ἐπιτελεῖσθαι Dionyſius vertit conueniat. Decimus] Prorſus ex Græco. Dionyſius autem, quem Burchardus, & Iuo ſequuntur, habet, Idib. Octobris, id eſt, xv. die menſis Octobris, quem Hyperberetæum Græci cognominant. In canone autem Apoſtolor. 37. legitur ſecundam anni ſynodum celebrandam eſſe ὑπερβερεταίου δωδεκάτῃ, id eſt, duodecimo die Hyperberetæi. Non conuenire autem omnino Latinor. menſes cum Græcor. ſatis conſtat. Suidas quidem ſcribit, apud Macedonas Hyperberetæum eundem eſſe, qui October, Galenus autem Pergami eundem, qui September. Capitis 15. eiuſd. diſtin. hæc inſcriptio eſt. Item ex concilio Martini Papæ. Propter eccleſiaſticas cauſas &c. Et in marg. eſt. Apud Martinum Bracarenſem Epiſcopum in cap. ſynod. Græc. cap. 18. Poly. l. 3. tit. 17. Et ad verbum veniant, additur, procedant, orig. Et in notis, Gratianus hoc primum citat nomine Martini Papæ, deinceps eod. nomine multa citaturus: quæ omnia ſumpta ſunt ex libro capitulor. Græcar. ſynodor. Martini Epiſcopi Bracarenſis. (antiquitus enim Epiſcopi Papæ dicebantur.) Hic enim, cum eſſet Græcus ad vtilitatem eccleſiar. Hiſpaniæ, vbi Epiſcopatum obtinebat, ea capitula Latina fecit: & in nonnullis quædam addidit. in aliꝭs vero reliqua detraxit, quemadmodum in hoc capite, quod ſumpſit ex concilio Antiocheno c. 20. ſup. ead. c. propter. Aliqua etiam ex Toletanis conciliꝭs in eum libellum retulit. Vel hi] In aliquot concilior. editionib. legitur, vt eorum, qni ſe læſos exiſtimant, in concilio cauſæ &c.

(12) Gratiani verba ſunt in Romano libro ante caput 3. Epiſcopo non licere. 8. q. 1. Sed in Antiocheno concilio hoc omnino fieri prohibetur: in quo c. 23. ſic ſtatutum legitur. Et in marg. hæc ſunt. Poly. l. 2. tit. 17. Anſ. l. 6. c. 57. Burc. l. 1. c. 185. Iuo p. 5. c. 301. Et in notis,

Iudicio Episcoporum] *In codicib. Gratiani etiam manuscriptis sequebatur, & electione clericorum: quæ sunt expūcta, quia neq. in originali neq. apud ceteros collectores legūtur. Cap. 4. inscriptio est. Item ex cōcilio Martini Papæ c. 8. Episcopo non liceat &c. Et in marg. est. Id est, in capitulis Martini Bracharen. c. 8. Burc. l. 1. c. 187. Iuo p. 5. c. 303. vtrique ex concilio Spalensi.*

(13) *Inscriptio capitis 23. Episcopus ecclesiasticar. 12. q. 1. in eod. libro hæc est. Item ex concilio Antiocheno c. 25. Et in marg. est. Et in Parisiensi conci. l. 1. c. 15. Ans. l. 6. c. 163. In notis est. Occulte res*] *In versione Dionysii legitur, vt per huiusmodi personas occulte ceteri rædantur fratres ecclesiæ: (& in marg. al. ceteræ lædantur ecclesiæ) & concordat cum alia antiqua versione, quæ & ipsa est in tomis concilior. vt per eorum secretam diligentiam ecclesiastici lædi videātur. Græce in codicibus qui lecti sunt, habetur.* εἰς τὸ διὰ τῶν τοιούτων, λεληθότως βλάπτεσθαι τοὺς λόγους τῆς ἐκκλησίας. *id est, vt ex his rationes ecclesiæ latenter lædantur. Capitis 7. Episcopus habeat. 10. q. 2. (quod nobis est 8.) inscriptio est. Item ex concilio Martini Papæ c. 16. In marg. hæc sunt. In capitul. Martini Bracharen. ex conc. Antioch. c. 25. Et 12. q. 1. Episcopus ecclesiasticar. Et ad verbum contaminauerit, est additum, ita minauerit, codex regius. Et in notis. Sin autem*] *In capitulis habetur, similiter: sed melior videtur lectio duor. vetustor. Gratiani codicum, sin aliter: propius enim accedit ad Græcam concilij Antiocheni c. 25. vnde hoc sumptum est:* εἰ δὲ καὶ ἄλλως, *id est, si autem & aliter, vt inf. 12. q. 1. c. Episcopus. Actu*] *Hæc vox in simili re habetur inf. 12. q. 2. Vulteranæ. Vulteranæ ecclesiæ actus, vel patrimonium, Græce est,* ἢ καὶ ἐξ ἑτέρας προφάσεως ἐκκλησιαστικῆς. *id est, vel etiam ex qualibet alia causa & occasione ecclesiastica. (Varietas numeri capitum huius quæstionis oritur ex cap. Hoc ius porrectum. quod nobis est tertium, in libro Romano pars cap. 2.)*

(14) *Capitis sexti distin. 63. in eod. libro inscriptio est. Item ex concilio Laodicensi c. 13. Non est permittendum turbis &c. Et in marg. Burc. l. 2. c. 8. Iuo p. 6. c. 28. Ansel. l. 6. c. 38. al. 43. Deusde. p. 1. & 4. Capitis octaui hæc inscriptio est. Item ex concilio Martini Papæ c. 1. Non licet populo &c. Et in margine. Apud Martin. Bracharen. c. 1. sup. dist. 24. c. Episcopi. & dist. 61. Episcopum. Burch. l. 1. c. 10. Iuo p. 5. c. 64. Ans. l. 6. c. 8. al. 12.*

(15) *Causa 1. quæst. 1. caput 66. in eod. libro ita inscribitur. Item ex concilio Laodicensi c. 32. Non oportet hæreticor. benedictiones &c. In marg. hæc sunt. Deusdedit p. 2. & 4. Burc. l. 3. c. 259. Iuo p. 3. c. 260. Inscriptio cap. 67. est hæc Item ex concilio Martini Papæ c. 70. Non liceat clericis &c. Et in marg. In capitulis Martini Braca.*

(16) *De consecrat. distin. 4. cap. 58. in eod. libro inscriptio est. Item ex cõcilio Laodicensi c. 46. Baptizandos oportet fidei symbolum &c. Et in marg. Burch. l. 4. c. 9. Iuo p. 1. c. 205. In notis hæc sunt. Fidei symb.) Est prisca versio, & sententiam sat bene reddit. Hoc autem loco Græce est τὴν πίστιν. Capitis 59. inscriptio est. Item ex concilio Martini Bracharensis c. 49. Non liceat ante duas &c. Et in marg. in capit. synod. Græcar.*

(17) *Distin. 3. de consecrat. cap. 7. inscriptio in eod. libro est. Item ex concilio Martini Papæ Bracharensis c. 50. Non liceat quinta feria &c. Et in margin. In capitul. Græ. synod. Inscriptio capitis octaui est. Item ex concilio Laodicensi c. 50. Non oportet in Quadragesima &c. Et in marg. Et in 6. syn. c. 29. Burch. l. 13. c. 8. Iuo par. 4. c. 41.*

(18) *In eodem libro Gregoriano inscriptio cap. 10. dist. 44. est hæc. Item ex concilio Laodicensi c. 55. Non oportet ministros alteris &c. ex symbolis, (quæ vulgus commessalia appellat) conuiuia celebrare. Et in marg.* Conc. *Aquisgr. c. 83. Rab. in pæn. c. 27.* Et *ad illa verba quæ vulgus &c. additur, ista sunt addita loco cuiusdam glossæ. Inscriptio capitis 12. est. Item ex concilio Martini Papæ c. 61. & 66. Non liceat sacerdotes &c.* In *marg. est. Apud Martin. Bracha. Burch. l. 2. c. 165.* I*uo p. 6. c. 256.*

(19) C*apitis octaui distin. 95. in eodem libro inscriptio est.* Item *ex concilio Laodicensi cap. 56. Non oportet presbyteros ante ingressum* Episcopi *ingredi, & sedere in tribunalibus &c.* In *notis.* In *peregrinationis commodo eum abesse constiterit) Sic prisca versio: sed Dionysius longe propius ad verba Græca: nisi forsitan infirmitate detineatur, aut proficiscatur Episcopus.* πλὴν εἰ μὴ ἀνωμαλοίη, ἢ ἀποδημεῖ ὁ ἐπίσκοπος. I*nscriptio cap. 124. Omni tempore. de consecr. dist. 4. hæc est.* I*tem ex concilio Martini Bracharensis c. 51. & sequentibus.* E*t in margin. Vide Melden. cap. 46.* E*t vers. Presbyter. supra dist. 95. presbyter.* E*t vers. non liceat. dist. 95. non*

oportet. I*tem in marg. cap.* 52. *& cap.* 53. *(quæ referuntur ad Martini capita.)*

DE ALIIS MARTINI BRACA-rensis capitibus & de Gratiani erratis.

Dialogus duodecimus.

C. SVNT ne alia, quæ Gratianus ex Martini collectione referat, quasi ex concilio Martini Papæ? A. Sunt quidem non pauca, quæ tu facile in Antonianis libris inuenies notata. Ego de illis sum locutus, quæ bis posita sunt, tam vt ex Græco canone, quam vt Martini Papæ verba. C. At in quibusdam nihil notatum est, vt in hoc capite octauo causæ XXVII. *a* Item ex concilio Martini Papæ, Viduas autem velare &c. A. Sumptum id caput non est ex Martini collectione, sed ex concilio Triburiensi capite XXV. idē error est in panormia Iuonis. *b* ex consilio Maguntino, Burchardus, *c* & Iuo in excerptionib. *d* ex Aurelianensi, Bernardus Papiensis, *e* & veteres Gregoriani libri, *f* alij ex Arelatensi. Anselmus, *g* ex Gelasio. (1) C. Quid illud de consecr. distin. quarta cap. XXII. *h* ex decreto Martini Papæ III. Quicunq. presbyter &c. vnde sumptum esse dicemus? A. Ex decretis Martini Papæ capite III. habent Burchardus, *i* & Iuo, *k* & Anselmus, *l* & liber Tarraconensis, *m* & alter vetus Veronensis. Sed mihi incertum adhuc est, cuius verba sint. (2) B. Quod Martinus Bracarensis in præfatione collectionis ait, se canones orientis restaurasse simplicius & emendatius; quam verum sit, ex eorum collatione satis constat. Sed & nusquam in Græcis concilijs inueni multorum canonum sententiam, vt sunt cap. XXIX. XXX. & XXXI. quæ magis videntur ex conc. Toletano primo accepta cap. XIIX. XIX. & XVI. quam ex Græcis concilijs. Gratianus quędam ex his, vt ex concil. Martini Papæ refert, *a* quædam vt ex concilio Toletano: *b* item

a 27. q. 1. c. 8. *viduas.*
b *Iuo lib. 3. tit.* 17. c. 10 *panor.*
c *Burch. lib.* 8 *c.* 36.
d *Iuo par.* 7. *c* 55. *dec.*
e *c.* 6. *de regular. in* 1. *collect.*
f *c.* 4. *vidua. de regula.*
g *Ansel. lib.* 7. *c.* 200.
h *De consecr. d.* 4. *c.* 22. *quicumque.*
i *Burc. lib.* 4. *c.* 47
k *Iuo par* 1. *c.* 241. *decret.*
l *Ansel. lib.* 9. *c.* 54.
m *Tarrac. l.* 1. *c.* 2.
a *Dist.* 28. *c.* 12 *si qua. &* 27. *q.* 1. *c.* 26. *de filia.*
b 27. *q* 1. *c.* 27. *deuotam.*

Anſelmus, *c* ſine inſcriptione Capitularia. *d* A. Ita eſt, vt dicis. Sumpſit enim Martinus Epiſcopus pleraque ex eod. illo concilio Toletano, aut poſteri Martini collectioni ea inſeruerunt. (3) Sic Martini caput lxiv. ex Toletano cap. v. & Martini xxiii. ex capite ſecundo Toletano. Martini xliii. & xliv. ex capite tertio & quarto Toletano. Caput li. & lii. ex Toletano xx. Ea quoque apud Gratianum inuenies partim vt ex Martino Papa, *e* partim vt ex Toletano concilio *f* referri. Sunt alia, quæ vnde ſumpta ſint, ignoro. Ex quibus ſi quid eſt apud Gratianum, in Romana editione diſcere licebit. (4) Nunc ſi vobis videatur, de alijs erratis Gratiani videamus. B. Viſne tibi redigam in memoriam exempla quædam, ex quibus apparet, Gratianum ex ſingulari capite duo eiuſdem initij confeciſſe: aut eandem ſententiam ex duabus interpretationibus eodem in capite retuliſſe: aut verbis alterius ſcriptoris partem alterius addidiſſe? A. Non id quidem mihi ingratum erit, nec C. noſtro diſplicebit, quantum ex eius nutu intelligo. B. Aperi librum hunc C. & caput illud oſtende Gelaſij *g* cuius initium eſt, Cuncta per mundum, quod tamquam carmen neceſſarium diſcere ſoletis. C. Ecce tibi locus patet. Quid dicis? an bis poſita eadem verba capite xvii. & xiix.? B. Id ipſum affirmo. C. Ex inſcriptione vtriuſque capitis videntur ex duabus Gelaſij epiſtulis eſſe ſumpta hæc capita, quarum altera fuerit omnibus Epiſcopis miſſa, altera Epiſcopis Dardaniæ. B. Hodie hæc ſola exſtat, vt etiam Demochares notat. Sed fingamus in vtraque eadem verba exſtitiſſe; quid opus erat, bis eadem conſcribi? præſtitiſſet ita inſcribere: Gelaſius in epiſt. omnibus Epiſcopis miſſa, & in epiſt. ad Epiſcopos Dardaniæ. A. Vide, num id ex Iuonis panormia, vel ex Anſelmi collectione, aut alia acceperit. C. Apud Iuonem eſt. *a* Ex decretis Gelaſij capite iv. Apud Anſelmum modo, Gelaſius Papa tantum eſt; *b* modo, Gelaſius Papa omnibus Epiſcopis; *c* modo, Dilectiſſimis fratribus vniuerſis Epiſcopis per Dardaniam conſtitutis Gelaſius; *d* modo, Gelaſius Epiſcopis Dardaniæ. *e* In libro Tarraconenſi *f* eſt: Gelaſius Epiſcopus omnibus Epiſco-

c *Anſ. lib. 10 c. 59. & lib. 11. c. 91.*
d *Capit. li. 7. c 294.*
e *Diſt. 34. c. 18 lector. & c. 17. ſi ſubdiaconus. & diſt. 91. c. vlt. & diſtin. 54. c. 7 ſi quis obligatus. & de conſecra. diſt. 4 cap. 124. omni tempore.*
f *Diſt. 50. ca. 68. placuit.*
g *9. q. 3. c. 17. & 18. cuncta.*
a *Iuo li. 4. tit. 1. c 8. panor.*
b *Anſ. lib. 1. c. 47. & 48.*
c *Anſ. lib. 2. c. 16.*
d *Idem d. lib. 2 c. 24.*
e *Idem lib. 12. c. 69.*
f *Tarr. lib. 1. c. 283.*

pis. A. Manifeste apparet, varietatem hanc secutum fuisse Gratianum. B. Mihi videtur, post illa, omnibus Episcopis desiderari hanc vocem, Dardaniæ. A. Placet, quod dicis. (5) Sed cetera persequere. B. Si quæratur caput, cuius i-

g 18.q.2.c.10 *quidam.*

nitium est, Quidam monachor. caussa, vt opinor, XIIX. *g* id inueniemus sumptum esse ex quarto & octauo canone concilij Chalcedonensis: & postremam eiusdem capitis partem esse eiusd. octaui canonis verba ex alia interpretatione. C. Democharem inuenio addidisse numerum quarti canonis initio eiusd. canonis; & ad illa verba, Item clerici in parœcijs, numerum cap. VIII. A. Vide, num Gratianus alibi ex alio interprete eandem referat sententiam, & ante eum Anselmus & Iuo, atque alij collectores. C. Plura verba eiusdem canonis quarti referunt Iuo in Panormia,

h *Iuo lib.3.tit. 16.c.1.pan. & par.7.c.1. decr.*
i *Ansel.lib.5. c.54.*
k *16.q.1.c.12. qui vere.*
l *Tribur.c.26.*
m *Capitu.li.5 c.26.*
n *Ans.lib.5.c. 84. in addit.*

& in excerptionib. *h* & Anselmus, *i* & Gratianus, *k* item concilium Triburiense, *l* & Capitularia. *m* Pauca verba capit. IIX. refert Anselmus: *n* sed ex duobus interpretibus sumpta inueni apud Iuonem parte VI. c. CCCLIIX. & CCCLIX. quæ non recte Gratianus coniunxit. A. Pro voce, parœcijs scribi debet, ptochijs, ex Græco fonte. οἱ κληρικοὶ τῶν πτωχείων. Sic postea est etiam apud Gratianum: Clerici, qui pauperum dispositioni. In libro veteri Romano est: Dispensationem pauperum. (6) B. Magni facinoris exemplum adferam, si euoluas C. librum, & ostendas caput, cuius initium

a *2.q.5.vel 4. c 7.Menam.*
b *Greg. lib.11. epist.6.c.8. registr.*

est, Menam, *a* sumptum ex epistula quadam B. Gregorij. *b* C. Inueni caput, quod flagitas. B. Confer, si libet, id caput cum registro B. Grægorii, & quære illa verba; Purgationem tamen ante te &c. Ea apud Gregorium nulla sunt. sed sumuntur ex Alexandri Minoris epistula ad Rimaldũ, vel potius Rainaldum Cumanum Episcopum, cuius epistulæ pars posita est a Gratiano post alia tria capita; initiũ

c *c.11. e.q. super causa.*
d *Burc.lib.1. c.196.*
e *Iuo par.5.c. 311. dec.*
f *Iuo par.10. c.15 decret.*

capitis est, Super causa Gillandi. *c* Vide, quid Burchardus & Iuo scribant. C. Apud Burchardum *d* Gregorii verba referri inuenio, quæ sunt ante vocem, Purgationem, item apud Iuonem parte quinta excerptionum. *e* At parte decima *f* hæc sunt. Alexander secundus Rainaldo Cumano Episcopo. Super causas Guillandi &c. & post vocem, be-

neficia, habet: purgationem tamen antea &c. In panormia *g* post verba Gregorij additur eadẽ inscriptio, excepta voce Rainaldi, pro qua est, Ramaldi. Cetera omnia vt in excerptionibus. B. Eadẽ verba inuenta sunt in veteri libro Iuonis epist. lxiix. vel lxxvii. ad Gildebertum, vel Hildebertum Cenomanensem Episcopum. A. Non dubium est, quin erratum sit, vel a Gratiano, vel a librarijs, quantum ex collatione cum registro Gregorij, & cum Burchardo & Iuone constat. Et quod nostri interpretes dicere solent, ex verbis Gregorij probari, coram Rege, vel Regina, vel alio sæculari iudice posse purgationem canonicam indici, falsum est. (7) B. Quid de illis dices, quæ in concilijs falso inscripta a te inuenta esse audiui: quorum bona pars ad inscriptiones Gratiani falsas a veris discernendas pertinet? A. In longum tu quidem sermonem me vocas, cui totus dicandus sit dies. Differamus ergo hæc in crastinum, vel in perendinum diem; & primæ partis concilior. fragmenta cum Gratian. & alijs conferemus. C. Id ipsum auide exspecto.

g *Iuo lib. 5. tit. 1. c. 6. & 7. panor.*

(1) IN *editione Romana capitis octaui Viduas, 27. q. 1. inscriptio hæc est. Item ex concilio Martini Papæ. In notis additur. Abest caput hoc a nonnullis Gratiani exẽplaribus Burchardus, & Iuo citant ex concilio Moguntino c. 6. Habetur in concilio Triburiensi c. 25. In hoc autem capite, & duobus sequentibus citantur decreta Gelasii, vt sunt in codice canonum. In marg. Ans. l. 7. c. 200. Bur. l. 8. c. 30. Iuo p. 7. c. 55. Pann. l. 3. c. 197. Item in notis. Gelasii Papæ capitulo* XIII.) *Sic est in codice canonum: in epistola vero eiusdem prima* Episcopis *per Lucaniam, est c. 15. sicut paulo post, quod est in capitulo 21. in eod. codice; in epistola est c. 23. Nos autem) In concilio Triburiensi legitur. Qua auctoritate paternæ suffulti sententiæ, in hoc sacro conuentu sancimus, &c. Hæc vero eadem de vidua, quæ sibi sponte velamen non consecratum imposuit, habetur in Decreta lib. c. vidua. tit. de regula. Quod in codicibus impressis citatur ex concilio Arelaten. In prima autem collectione, & vetustis codicibus Gregorianæ, ex Aurelianensi. Capitis. 4. Vidua. de regular. inscriptio est.* Ex concilio *Arelatensi.* Et *in marg. hæc sunt. Alias Aurelian. sed habetur*

in concilio Triburiensi c. 25. refert Burchardus lib. 8. cap. 36. Iuo par. 7. c. 55. & c. 6. eo tit. in 1. compilat. Quibus locis alijs concilijs tribuitur: sed fortaßis non recte.

(2) Capitis 22. de consecrat. dist. 4. in eodem libro inscriptio est. Item ex decreto Martini Papæ III. Quicumque presbyter &c. Et in marg. hæc sunt. al. Martiniani. Et Poly. l. 3. tit. 10. Ans. l. 9. c. 54. Burc. l. 4. c. 47. Iuo p. 1. c. 241.

(3) Distin. 28. cap. 12. Si qua vidua Episcopi. inscriptio in eodem libro est. Item ex concilio Martini Papæ. Et in marg. Apud Martinum Bracar. c. 29. & conc. Tol. 1. c. 18. Inscriptio capitis 26. De filia Episcopi. 27. q. 1. hæc est Item ex concilio Martini Bracharensis c. 30. Et in marg. Ex conc. Toletano 1. c. 19. Capitis 27. Deuotam peccantem. inscriptio est. Item ex concilio Toletano 1. c. 16. Et in marg. Et in capitulis Martini c. 31. Capitul. l. 7. c. 294.

(4) Verba Gratiani sunt ante caput 17. Si subdiaconus. dist. 34. in eadem editione. Sed postea temporum defectui condescens Papa Martinus in minorib. ordinib. eos constitui permisit, non regulam præfigendo dicens. Et in marg. hæc sunt. Apud Martinum Braca. c. 44. ex concil. Toleta. 1. c. 4. Et ad verba, non regu. præfi. additur. Hæc verba absunt ab aliquot exemplaribus. Inscriptio capitis 18. est hæc. Vnde Martinus Papa ait. Lector si viduam &c. Et in marg. Ibid. c. 43. ex concil. Tole. 1. c. 3. Capitis vltimi dist. 92. inscriptio est. Vnde in concilio Martini Papæ legitur. Si quis presbyter &c. Et in marg. In capitul. Martini Bracar. c. 64. ex Tolet. 1. c. 5. Inscriptio capitis 7. Si quis obligatus. dist. 54. hæc est. Item ex concilio Martini Papæ [id est, ex cap. Martini Episcopi Bracaren. c. 46.] Et in marg. Ex concil. Tolet. 1. c. 10. Inscriptio cap. 124. de consecr. dist. 4. relata est addit. 19. dial. 11. Ante caput 68. Romanis, quod nobis est 67. dist. 50. hæc Gratiani verba sunt. Probantur etiam auctoritate Toletani concilij primi, huiuscemodi pænitentes ad clerum non admittendi: in quo capite 2. sic statutum est. Placuit, vt pænitentes &c. Et in marg. In c. Martin. Brac. c. 23. Poly. l. 2. tit. 31. Burch. l. 2. c. 37. Ansel. l. 7. c. 31 Iuo p. 6. c. 138. Pann. l. 3. c. 61. Ad vocem episto[illegible]m additur, al. Apostolum, orig. Ad vocem Eum, additur, Ex pænitentem) in capitu. Mart. Brac. Ad vocem cilicio, additur, al. concilio.

(5) Inscriptio capitis 17. causæ 9. q. 3. in eod. libro hæc est. Idem

(*Gelasius*) *omnib. Episcopis. Cuncta per mundum nouit ecclesia &c. Et in marg. hæc sunt. In epist. ad Episcopos per Dardaniam constitutos. Poly. l.* 1. *tit.* 8. *Ans. l.* 1. *c.* 47. *& l.* 2. *c.*16. *&* 24. *Pann. l.* 4. *c.* 9. *Et in notis. Omnia, quæ in hoc capite leguntur, habentur in epist. Gelasii ad Episcopos per Dardaniam, sed non eodem ordine cōposita. Caput autem sequens, in quo multa huius ipsius capitis verba continentur, in ead. epist. eod. prorsus modo habetur. Itaque fieri potest, vt ex alia epist. caput hoc sumptum sit, quæ non extet: aut Gratianus hæc duo tamquam diuersa capitula referat, quod apud antiquiores etiam collectores distincta repererit. In epistola etiam Nicolai ad Episcopos Galliæ, quæ nuper est impressa in appendice bibliothecæ, hoc citatur ex Gelasio. Capitis* 18. *inscriptio est. Idem Episcopis per Dardaniam constitutis.*

(6) *Capitis* 10. *quidam monachorum.* 18. *q.* 2. *in eodem libro inscriptio est. Vnde in Chalcedonensi concilio c.*4. *legitur. Et in marg. est. Iuo p.*7. *c.*1. *Pann. l.*3. *c.*174. *Et in notis. Quoniam versio huius capitis vsque ad versi. Clerici. primo, est alia ab ijs, quæ circumferūtur in concilior. codicibus, licet apud Iuonem, & in Pannormia idem fere sit sensus; placuit afferri verba Græca, & nouam interpretationem.* Οἱ ἀληθῶς *&c. Qui vere & sincere &c. Et vers. Clerici in ptochiis &c. additur in contextu, Item c.* 8. *Et in marg. Iuo pag.*6. *c.*358. *Poly. l.*4. *tit.*34. *Et in notis. Ptochiis*] *Sic in nonnullis vetustis codicib. Gratiani & Vaticano concilior. & in versione prisca* (*ex qua videtur esse hic versiculus,*) *& est vox canonis Græci. In vulgatis autem Gratiani, & aliquot libris conciliorum est, parochiis. Pro personarum ordinatione*] *Sic in ead. prisca, sed in canone Græco, & in versione Dionysii Exigui nihil est, quod his verbis respondeat. Et vers. Item Clerici, qui pauperum. additur in marg. eodem c.* 8. *ex alia versione. Iuo ibid. c.*359. *Et in notis. Item clerici*) *Est idem, quod in proximo superiore paragrapho, sed ex alia versione, quæ non extat in concilior. voluminib. atque hanc eandem repetitionem licet animaduertere apud Iuonem par.*6. *c.* 358. *&* 359. *Inscriptio cap.*12. *Qui vere.* 16. *q.*1. *est. Item ex concilio Chalcedon. c.*4. *Et in marg. Concor. capitu. l.*5. *c.*25. *Poly. l.*3. *tit.* 1. *& l.* 4. *tit.*34. *Ans. lib.* 5. *c.* 54. *Iuo p.*7. *c.*1. *Pann. l.* 3. *c.* 174. *Et in notis. Honore*] *Sequitur continenter. Quidam monachor. infra* 18. *q.* 2. *quod est ex ead. prisca versione, atque caput hoc.*

(7) *In eodem libro inſcriptio capitis ſeptimi Mennam 2.q.5. hæc eſt. Item ex eodem (regeſto) ad Brunichildam Reginam Francor. lib. 11. epiſt. 8. & in marg. Poly. ibid. (hoc eſt, l. 6. tit. 11.) Burc. l. 1. c. 196. Iuo p. 5. c. 311. Pann. l. 5. c. 6.* Et in *verſ. Purgationem. eſt in marg. Alex. II. Rainaldo* Epi*ſcopo. Iuo p. 10. c. 15. Pann. l. 5. c. 8.* Et in *notis. Purgationem] Hic erat grauiſsimus error. Coniunctè enim hæc legebantur cum ſuperioribus quæ Brunichildæ ſunt ſcripta: quaſi purgatio presbyteri a B. Gregorio mulieri cõmitteretur. Sed nil tale legitur in epiſtola B. Gregorij, ex qua prior pars huius capitis eſt accepta. Verum Iuo pag. 10. cap. 15. & Pann. lib. 5. cap. 8. citant hoc ex epiſtola Alexandri ſecundi Raynaldo Cumano Epiſcopo, cuius epiſtolæ initium eſt, infra eadem cap. ſuper cauſa. Et hic verſiculus Purgationem continenter legendus eſt poſt extrema verba illius capitis. Ac propter citationes doctorum hinc quidem motus non eſt: ſed additum eſt in margine nomen Alexandri ſecundi. Ita nihil loci relinquitur admirationi auctoris gloſſæ. Nuſquam enim Romani Pontifices huiuſmodi cauſas mulieribus leguntur commiſiſſe. Capitis vndecimi inſcriptio eſt. Item Alexander Raynaldo Cumano Epiſcopo. Super cauſa Guillandi presbyteri &c. Et in marg. Pann. li. 5. cap. 7. Iuo pag. 10. cap. 15. & in epiſt. ad Vildebertum Cœnomanem.* Et *in notis. Beneficia] In epiſtola hoc loco ſequitur verſ. purgationem ſup. ead. c. Mennam, vt ibi notatum eſt.*

DE FALSIS INSCRIPTIONIBVS apud Gratianum, & de fragmentis quibusdam conciliorum & epistularum Pontificiarum.

Dialogus decimustertius.

. ET libros conciliorũ attulimus, & Gratiani, & Burchardi, & aliorum, vt iusseras: tẽpus est, vt de falsis inscriptionibus, & de fragmẽtis, quod promiseras, explanes. Sed principio scire velim, quænam sint hæc fragmẽta, & qua auctoritate collecta. A. Fragmenta, de quibus acturi sumus, ea sunt, quæ in tribus Coloniensibus editionibus conciliorum, post singula concilia, & post singulorum Pontificum epistulas conscripta sunt. Ea nulla publica collecta sunt auctoritate; sed ex Iuonis Panormia, & Gratiano & alijs incerti nominis libris priuato consilio collector posuit, vt lectores iuuaret; ne quid desideraretur, quod alicubi illius concilij, vel Pontificis nomine scriptum esse appareret. B. Incerti nominis libros appellas, opinor, volumina illa Decretorum, quinque, trium, & sexdecim libror. quos Colonienses referunt. A. Ita est, vt existimas. B. Cum incerti sint, carent auctoritate. A. Quid si fragmenta essent Burchardi, aut Iuonis, quanam auctoritate fungerentur? B. Qua Gratianus & ceteri, qui tot aceruos decretorum & canonum collegerunt: nihil pæne ex ipsis fontibus haurientes. A. Multa ex his inueni apud Burchardum, vt mox dicemus. Nunc ordinem temporum, & horum librorum sequentes, de singulis videamus. Post Clementis Papæ epistulas fragmentum editũ est a Gratiano sumptum, *a* cuius initium est, Sacerdotum, aliorumque clericorum. Non Clementis est, sed Eugenij Minoris in synodo Romana cap. XXXIII. (1) Post Anacleti

a *De consecrat. d. 2. c. 30. sacerdotum.*

epistulas id fragmentum, cuius initium est, Iuxta sanctor. patrum, non Anacleti est, sed Zachariæ in synodo Romana cap. IV. Gratianus *a* Anacleto & Zachariæ tribuit. (2) Post Pij epistulas plura fragmenta sunt, quorum aliqua suis dominis restituemus. Iuliani Antecessoris est Nouella LXXVII. fragmentum, cuius initium est, Si quis per capillum; licet Burchardus, *b* Iuo, *c* Anselmus, *d* & Gratianus, *e* & liber Tarraconensis, *f* Pio adscribant. Iuo tamẽ vtrique tribuit. *g* (3) Ex concilio Toletano XI. cap. XIII. est fragmentum, cuius initium est, Communiter definimus; licet Burchardus, *h* & Iuo, *i* & Gratianus *k* Pij esse scribant. (4) Aliud, cuius initium, Vt de oblationibus ex codice quinque librorum sumptum, concilij Nannetensis est capite IX. licet Pio adscripserint Burchardus, *l* Iuo, *m* & Anselmus, *n* & Hispalensi concilio liber Cæsaraugustanus lib. XI. cap. XXV. Quod vero extremo loco refertur, Petistis per Hilarium &c. Gregorij est libro I. epist. LXXV. & huius pars est aliud fragmen. cuius initium, Consuetudinem laudamus. Vtrumque Pio adscribunt Burchardus, *o* & Iuo. *p* Sed Gratianus *q* altero prætermisso, alterum Augustino adscribit ad Casulanum presbyterum. Non fugit hoc Democharem. (5) C. Habeo ista, quæ me efficient cautiorem, vt non facile fidem habeam Gratiano, aut ceteris dicentibus hæc Pij esse, illa Anacleti, alia Clementis, aut aliorum. Sed numquam putassem eodem morbo affectos Burchardum, Iuonem, & ceteros antiquiores. Illud etiam fieri posse credebam; vt id quidem, quod Pio, aut ceteris adscribunt, in aliqua epistula sit, quæ hodie non exstet. Et quamuis eadem verba, aut eandem sententiam apud alios inueniamus; fieri potest, vt posterior a priori hoc sumpserit. B. Non tibi tot exemplis satis probatum est, nihil hos collectores certi adferre? A. Plura vobis exempla referam. Soteris Papæ fragmentũ, cuius initium est, Vt illud diuini; ex concilio Toletano XI. est capit. XIV. licet Burchardus, *a* & Iuo, *b* & Palea *c* Soteris esse scribant. At Gratianus *d* recte, ex concilio Toletano XI. Eiusdem fragmenti pars, Censuimus ergo conuenire; est

a *Dist.93.c.4. iuxta.*
b *Burch.li.12 c.15.*
c *Iuo par. 12. c.72. decret.*
d *Ans. lib. 11. c.66.*
e *22 q.1.c.10. si quis.*
f *Tarr.lib.1.c. 241*
g *Iuo. d.c.72. & c.32 e partis.*
h *Burc. lib.3. c.72.*
i *Iuo par.2.c. 125. dec.*
k *Dist.33 c 3. communiter.*
l *Burc.lib.5.c. 27. & 28.*
m *Iuo par.2.c. 37. dec.*
n *Ans. libr.7. c.vlt.*
o *Burc. lib.3. c.124.*
p *Iuo lib.2.tit. 12.c.21 pan. & par.4.c.66.dec.*
q *Dist 11.c. 6. cõsuetudinem,*

a *Burc. lib.3. c.73.*
b *Iuo par.2. c.126. decret.*
c *De consecr. d.1. ca.57. vt illud.*
d *7.q.1.c.25. illud.*

ex concilio Toletano VII. capite secundo: idque recte est apud Burchardum, *e* & Iuonem, *f* & Gratianum *g* male in concilijs. (6) Aliud fragmen. incipit, In cæna Domini; id non Soteris est, sed concilij Cabilonen. II. sub Carolo capit. XLVII. licet Burchardus, *h* & Iuo, *i* & Gratianus *k* Soteri inscribant. Sine nomine exstat in Capitularibus. *l* (7) Post Fabiani Papæ epistulas fragmētum exstat, cuius initium est, Decernimus, vt in omnibus ex codice XVI. librorum: concilij Matisconen. II. verba sunt cap. IV. non Fabiani, vt Burchardus, *m* & Iuo *n* scribunt. Post Cornelii Papæ epistulas fragmen. cuius initium est, Quod ad nos attinet; sumitur ex epistula tertia Cypriani ad eundem Cornelium. Mendose apud Gratian. *o* ex Cornelii ad Cyprianū. (8) Aliud, cuius initium, Honestum etiam videtur; non Cornelii est, vt Burchardus, *p* Iuo, *q* Anselmus, *r* & Gratian. *ſ* scribunt: sed Capitularium Caroli lib. I. c. LXIII. quod Iuo alibi refert. *t* Est autem initium eius capitis LXIII. Habemus in lege domino præcipiente; quod Hieronymo non recte adscribunt Burchar. *u* & Iuo *x* & Gratian. *y* (9) Quod sequitur: Et vt pueri ante annos XIV. non cogantur iurare; Burchardus, Iuo, Anselmus, & Gratianus non separant a verbis prioris fragmenti, Honestum est. In Capitularibus hæc verba sunt. Et vt paruuli, qui sine rationabili ætate sunt, non cogantur iurare, sicut Gunebodigni faciunt. C. Quid ea vox significat? Finge hostes quosdam Caroli Magni fuisse. B. Mei quoque hostes erunt, quoad eor. mentionem alibi inueniam. A. Iuo in panormia verba Capitularium refert, quibusdam exceptis, cum hac inscriptione, Capitulorum libro primo ca. IX. Paruuli, qui &c. & mox; Ex dictis Cornelii Papæ cap. V. in concilio Elibertano. Pueri ante XIV. annos non cogantur iurare. Idem Iuo in excerptionibus *a* priora verba cum hac inscriptione refert: Capitularium libro I. capite IX. Paruuli &c. Et Gratianus *b* ita scribit. In primo libro Capitularium sic inuenitur definitum. Paruuli &c. Item ex concilio Elibertano. Pueri ante &c. In libro Cæsaraugust. *c* ita scriptum est. Ex libro I. Capitul. Paruuli &c.

e *Burc. d. lib. 3 c. 70.*
f *Iuo par 2. c. 124. decret. & epist. 120. ad Galterium Beluacen.*
g *d. q. 1 c. 16. nihil.*
h *Burch. lib. 5. c. 20.*
i *Iuo par. 2. c. 30. dec.*
k *De consecr. d. 2. c. 17. in cæna.*
l *Capit lib. 7. c. 68. in addit.*
m *Burch. li. 5. c. 24.*
n *Iuo par. 2. c. 34. dec.*
o *Dist. 47. c. vlt.*
p *Burc. lib. 12. c. 12.*
q *Iuo lib 8. tit. 8. c. 31. panor. & par. 12 c. 69. decr.*
r *Ans. lib. 11. c. 64.*
ſ *22. q. 5. c. 16. honestum.*
t *Iuo d. par. 12. c. 33.*
u *Burch. li. 12. ca. 2.*
x *Iuo par. 12. c 59. decr.*
y *22. q 1. c. 12. habemus. Iuo lib. 8. tit. 8. cap. 17. & 18. pano.*
a *Iuo par. 12. c. 23. decret.*
b *22. q. 5. c. 14. paruuli &c. 15. pueri.*
c *Cæs. lib. 6. cap. 16.*

(10) Tria Lucii Papæ fragmenta Clementi restituenda sunt, vt Demochares animaduertit. Sunt autem in epistula secunda Clemẽtis. Initium primi, Ministri altaris; quod recte Iuo, *d* & liber Cæsaraugustanus *e* Clementi adscribunt. Initium secundi, Clericus solus; quod Iuo, *f* & Anselmus *g* recte etiam eidem tribuunt. Tertij initium est. Sed si forte aliqua; quod ab eisdem Clementis esse dicitur. Duo priora Gratianus *h* Lucio, tertium Palea *i* adscribit. (11) Quod Xysto minori adscriptum est, cuius principium fuit, Si quis clericus super quibuslibet criminib. recte Eleutherio adscribit Iuo in excerptionibus parte VI. cap. CCCXIII. & Anselmus libro tertio capite XXIIX. Felicis quoque non male esse dicitur ab eodem Iuone ca. CCCXXIX. eiusdem partis. Idem habet Iulius in epist. II. ad orientis Episcopos cap. XXV. ex concilio Nicæno, item Hadrianus ad Ingelramum capite VIII. & interpres Nouellæ Valentiniani, & Marciani, Neminem exhiberi; & Capitularia. *a* Gratianus Sixti nomen adscripsit. *b* (12) B. Multos tu quidem adfers in notis ad Hadrianum horum, & aliorum verborum adsertores. sed impedita res est, & quæ non facile explicari potest; quo pacto quæ a posterioribus Imperatoribus statuta sint, ea ab illis Pontificib. constituta esse dicantur, qui sub duro paganorum imperio antea vixerunt. A. Multa sunt, quæ temporum vetustas scire nos impedit, in quibus hoc ipsum enumeremus. Multa certa esse creduntur, quæ falsa esse possunt: vt alia falsa credimus, quæ vera esse posteri fortasse cognoscent. Nihil vetat credere, Christianos Imperatores pijs Pontificum decretis subscripsisse. B. Perge tu, quod cœperas. A. Eutychiano Papæ quædam falso adscribuntur. vt illud est, cuius initium, Nihilominus etiam: & aliud, cuius initium est, Statuimus: quæ Burchardus, *c* & Iuo, *d* & Gratianus *e* Eutychiano tribuunt. Sunt autem verba concilij Parisiensis sub Ludouico & Lothario lib. I. cap. XLIII. (13) Quod sequitur, Prædicandum est etiam; Theodulphus Episcopus ad presbyteros Aurelianenses cap. XXVI. sibi vindicat. Burchardus, *f* Iuo, *g* Ansel. *h* & Gratianus *i* Eutychiano inscripserunt.

d Iuo par. 6. c. 87. dec.
e Cæs. lib. 8. c. 59.
f Iuo d. par. 6. c. 89.
g Ans. lib. 7. c. 139.
h Dist. 81. c. 19. ministri. & c. 20. clericus.
i c. 21. sed si. e. dist.
a Capit. lib. 7. c. 144. in addit.
b 3. q. 6. c. 17. si quis.
c Burc lib. 8. c. 17.
d Iuo li. 3. tit. 17. c. 7. parnor. & par. 7. c. 38. decr.
e 20. q. 2 c. 3. statuimus.
f Burc. lib. 12. c. 14.
g Iuo par. 12. c. 71. decret.
h Ans. lib. 11. c. 65.
i 22. q. 1. c. vlt.

inscripserunt. (14) Sic etiam eiusdem Theodulfi verba sunt cap XIII. ad eosdem presbyteros, fragmenti verba, cuius initium est, Obseruandum est nobis; licet Burchardus, *k* & Iuo *l* Eutychiani esse dicant. Est autem animaduertendum, conuenire numeros capitum Eutychiani apud Burchardum, & Theodulfi. Nam quod supra diximus esse Theodulfi cap. XXVI. id Burchardus ait esse Eutychiani cap. XXVI. & quod postea Theodulfi est cap. XIII. ille Eutychiani esse ait cap. XIII. Sed & conueniunt numeri in concilijs relati ex libro XVI. librorum cum Burchardi numeris. Quæ enim fragmenta ex eo libro refert, eadem habet Burchardus sub iisdem numeris. Namque fragmen. Magnum malum ebrietatis, quod concilio Maguntino cap. XLVI. restituendum est, habet Burchardus lib. XIV. ca. II. Et fragmen. Episcopi, & Dei ministri: quod est concilij Remensis cap. XIIX. habet Burchardus cap. III. eiusdem libri. Et hoc fragmen. Obseruandum, quod Theodulfi esse diximus: habet Burchardus cap. X. eiusdem libri. Ita fit, vt quæ ex codice sexdecim librorum in concilijs Coloniensis editionis sumpta esse dicuntur, facile apud Burchardum inueniamus. Iuo Carnotensis Burchardi opiniones in excerptionibus sequi solet. Sic eosdem numeros Eutychiani capitum refert, & easdem inscriptiones. Fragmentum illud, cuius initium est, Magnum malum: Eutychiano adscribit Pænitentiale Romanum titulo V. cap. I. sed est, vt dixi, concilij Maguntini. Habetne Gratianus eadem verba. aut aliorum fragmentorum post illud Theodulfi c. XXVI? A. Non memini ea legisse me apud Gratianum. Sed surgamus, alia enim vrgent.

k *Burc. lib. 14. cap. 10.*
l *Iuo par. 13. c. 78. decret.*

Iuo par. 12. c. 71. & par. 13. c. 70 & 71. & 78. decr.

(1) DE *consecrat. distin. 2. cap. 30. Sacerdotum. in editione Romana inscriptio est. Item Clemens Papa. Et in notis hæc sunt. Extat caput hoc in synodo* Eugenij *secundi (ex quo etiam citat Anselmus) itemque in synodo Leonis quarti c. 33. & in 7. libro Capitul. c. 278. Et in margine. Concor. 6. syn. c. 69. Turonicum 2. c. 4, extra de vita, & honest. cler. c. 1. Ansel. l. 5. c. 78. Ad extremum verbum exercere additur in margin. al exerceri. al. celebrari. Capitis primi*

de vita, & hon. cler. inscriptio est. Ex concilio Maguntino. Et in marg. additur. c. 13. vt refert Burchardus lib. 1. decr. c. 102. & Iuo par. cap. 137. Sed Antonius Augustinus in notis antiquæ compilationis cap. 1. eod. tit. ait hoc cap. in concilijs esse ex concilio Turonensi 2. c. 4.

(2) *Capitis quarti distin. 93. in eodem libro inscriptio est. Vnde Anacletus, & Zacharias Papa. Iuxta sanctorum patrum &c. Et in marg. Leo epist. 4. c. 7. Poly. l. 4. tit. 25. Ansl. l. 6. cap. 164. Et in notis. Hic est canon quartus synodi Romæ habitæ sub Zacharia Papa, quæ extat in bibliotheca Vaticana, ex qua nonnulla sunt in hoc capite emendata.*

(3) *Inscriptio capitis decimi Si quis per capillum. 22. q. 1. in eod. libro hæc est. Item Pius Papa. In margine hæc sunt. Burch. l. 12. cap. 15. Ansl. l. 11. cap. 72. Iuo par. 12. cap. 72. Et pro voce acerrime, est in marg. al. a synodo, Bur. In notis. Simillima his habentur nouella 77. apud Iulianum antecessorem: sed non prorsus eadem. Quare apud Iuonem nouellæ locus affertur par. 12. c. 32. hoc autem cap. refertur c. 72. ex Decretis Pij, quemad. & apud Burchardum.*

(4) *Ante caput tertium, Communiter definimus, distin. 33. in eod. libro inscriptio est. Item Pius Papa. & in marg. hæc sunt. Burc. l. 3. cap. 72. Iuo p. 2. c. 125. Poly. l. 4. tit 31. In extremo cap. ad vocem liberati, additur, alieni) ceteri collectores.*

(5) *In eodem libro distin. 11. capitis sexti inscriptio hæc est. Item Pius Papa I. in decretis decreto septimo. Consuetudinem laudamus &c. Et in marg. est. Burc l. 3. c. 124. Ansl. l. 4. c. 42. Iuo p. 4. c. 66. Pann. l. 2. c. 157. Poly. l. 3. tit. 23. Et in notis. Verba huius capitis, quod antea tribuebatur B. Augustino, leguntur in editione concilior: Coloniensi trib. tomis inter decreta Pij I. decreto septimo, & in epistola eiusd. Pij ex codice sexdecim librorum li. 3. capite 19. quam etiam citant Burchardus, Iuo, & auctor Pannormiæ: cuius tamen epistolæ omnia fere verba habentur 1. lib. regesti B. Gregorij (qui citatur in Polycarpo) epist. 75. & ea, quæ ad hoc caput pertinent, referuntur infra dist. 12. cap. nos consuetudinem. Eius capitis, quod octauum est, dist. 12. inscriptio est. Item Gregorius vniuersis Episcopis Numidiæ lib. 1. epist. 75. Et in marg. sup. dist. 11. c. consuetudinem. Iuo p. 4. cap. 204.*

(6) *De consecrat. distin. 1. cap. 58. in libro Romano inscriptio est.*

[Item ex decretis Soteris Papæ] Palea. Vt illud diuini oraculi &c. Et in margin. hæc sunt. 7. q. 1. illud. in concilio Toleta. 11. c. 14. Burch. l. 3. c. 73. Iuo par. 2. c. 126. Capitis 15. Illud diuini. 7. q. 1. inscriptio hæc est. Vnde in concilio Toletano XI. c. 14. Et in marg. est. De cons. dist. 1. vt illud. Burch. l. 3. c. 73. Iuo p. 2. c. 126. Et in notis. Illud] In conciliis impressis legitur, Et illud. In codice vero Lucensi regio, Væ illud. In duobus autem Vaticanis, Vt illud: & sic est infra de consec. dist. 1. c. vt illud. & apud Burch. & Iuonem. Capitis 16. inscriptio est. Item ex concilio Toletano septimo c. 2. Nihil contra. In marg. Burc. l. 3. c. 70. Iuo p. 2. c. 124.

(7) *Capitis 17. In cæna Domini. de consecrat. dist. 2. in eodem libro inscriptio est. Item Soter Papa ait. Et in marg. hæc sunt. In Cabilon. 2. c. 47. Polyc. ibid. (hoc est, l. 3. tit. 16.) Burch. l. 5. c. 20. Iuo par. 2. c. 30.*

(8) *Distin. 47. cap. extremi inscriptio est in libro Gregoriano. Item Cyprianus lib. 1. epist. 3. Cornelio Papæ. Quod ad nos attinet &c. In Casu. Ostendit Cornelius Papa in hoc cap. &c. (non recte.)*

(9) *Inscriptio capitis 16. Honestum 22. q. 5. in eodem libro est. Item Cornelius Papa. In marg. est. Burc. l. 12. c. 12. Iuo par. 12. c. 69. & 33. Pann. l. 8. c. 120. Et in notis. Ceteri etiam collectores citant ex decretis Cornelij Papæ. Extat autem libro primo Capitularium c. 63. nonnullis præterea verbis interiectis. Et inde refert primam huius capitis partem Iuo c. 33. Inscriptio cap. 12. Habemus in lege Dei 22. q. 1. hæc est. Item Hieronymus. In marg. hæc sunt. Capitul. l. 1. c. 63. Burch. l. 12. c. 2. Iuo par. 12. c. 59. In notis. Burchardus, & Iuo citant ex dictis Hieronymi, apud quem non est inuentum: sed in Capitularibus lib. 1. c. 63.*

(10) *Gratiani verba sunt ante caput 14. Paruuli. 22. q. 5. in eodem libro de ætate vero iurantium &c. De quo in primo libro Capitularium c. 63. sic inuenitur definitum. Paruuli, qui sine rationabili ætate sunt, non cogantur iurare, sicut Gunebodigni faciunt &c. In marg. est. Iuo par. 12. c. 23. Pann. lib. 8. cap. 103. In notis. Sicut Gunebodigni faciunt) Addita histhæc (scribe, isthæc) sunt ex originali. Inscriptio capitis decimiquinti e. q. Item ex conciliano Eliberitano. Pueri ante annos XIV. &c. Et in marg. Burc l. 12. c. 26. Iuo par. 12. c. 81. Pann. l. 8. c. 104. & 105. In notis. Burchar. hoc citat ex concilio.*

Hibernensi: *vt alia, quæ concilio* Eliberitano *tribuuntur.*
(11) *In eodem libro inscriptio capitis* 19. *Ministri altaris. distin.* 81. *hæc est. Item Lucius Papa. In margin. est. Habetur in epistol.* 2. *Clementis ad Iacobum fratrem Domini. Ans. l.* 8. *c.* 2. *Poly. l.* 4. *tit.* 31. *Iuo par.* 6. *c.* 87. *Inscriptio cap.* 20. *Clericus solus. e. dist. est, Idem. In margin. hæc sunt. Clemens Papa ibid. paulo inferius. Iuo par.* 6. *c.* 89. *Ans. lib.* 7. *cap.* 147. *Poly. l.* 4. *tit.* 31. *Inscriptio cap.* 21. *est.* [*Idem*] *Palea. Sed si forte aliqua &c. In marg. Clemens ibid. continenter. Polyc. ibid. In notis. Hæc Palea in plerisque vetustis exemplaribus habetur coniuncta capiti antecedenti.*
(12) *Capitis* 17. *Si quis clericus* 3. *q.* 6. *in eodem libro inscriptio est Item Sixtus. In margin. hæc sunt.* Eleutherius *ad Galliæ prouin. Felix. I. epist.* 1. *in decretis Iulij c.* 25. *In capit. Hadriani c.* 7. *Iuo p.* 6. *c.* 318. *&* 329. *In notis. Caput hoc, quod citatur ex Sixto, in nulla epistola Pontificum huius nominis est inuentum. In aliquot vetustis exemplaribus est tantum, Item, vt videatur citari eadem synodus Romana, quæ in superiori capite, id est, quæ continetur in capitulis Hadriani. Iuo autem par.* 6. *c.* 318. *citat ex* Eleutherio: *cap. autem* 329. *citat ex Felice primo.*
(13) *Inscriptio capitis tertij Statuimus.* 20. *q.* 2. *in eodem libro hæc est. Vnde Eutychianus Papa ait. In margin. est. Conc. Paris. l.* 1. *c.* 43. *& Capitul. l.* 1. *c.* 76. *concor. Burch. l.* 8. *c.* 17. *Iuo p.* 7. *c.* 38. *Pann. l.* 3. *c.* 194.
(14) *Est etiam capitis extremi* 22. *q.* 1. *in eodem libro inscriptio. Vnde* Eutychianus *Papa. Prædicandum est etiam &c. In marg. est. Poly. l.* 6. *tit.* 11. *Ans. l.* 11. *c.* 71. *Burch. l.* 12. *c.* 14. *Iuo p.* 12. *c.* 71. *In notis. Burchardus etiam, Polycarpus, & Iuo citant ex* Eutychiano. *Inuentum vero est inter quædam capitula Theodulphi* Episcopi *Aurelianensis ad suos presbyteros scriptis* (*malo scripta*) *c.* 26. *quæ in antiquo codice Romæ habentur. Neque oret*] *Additum id est ex Theodulpho, Burchardo, & Iuone.*

DE EADEM RE.

Dialogus decimusquartus.

C. SVNTne aliæ falſæ inſcriptiones apud Gratianum? nam de ceteris collectorib. nihil moror. A. Sunt quidem adhuc reliquæ non paucæ. Vides enim nos in Eutychiano finem feciſſe, & nunc de alijs Pontificibus dicendum nobis eſſe, item de concilijs, de quibus nihil adhuc locuti ſumus. Sed cur tu aliorum librorum emẽdationem præter Gratianum contemnis? an non illos ſcis priores fuiſſe, & pæne eiuſdem magiſtros? C. Fateor ita eſſe, vt dicis; ſed cum huius libri vſus frequentior ſit, hunc cupio habere maculis omnibus perpurgatum. A. Quid autem B. noſtro videtur? B. Meam ſententiam non requiras. Odi enim horum omnium imperitiam & cæcitatem. Sed tu redde nobis quod de fragmentis reliquum eſt. Valde enim delector, cum te video inueniſſe fontes horum fragmentorum. A. Vtinam licuiſſet omnium fontes adire. neque enim adeo in quibuſdam laboraremus. Poſt concilium Ancyranum ex codice ſexdecim librorum duo capita relata ſunt, quorum initium eſt, prioris, Si quis liber; poſterioris, Vt Epiſcopi. Illud apud Burchardum, *a* & Iuonem, *b* inueni, vt ex concilio Nannetenſi; apud Anſelm. *c* vero ex Ancyrano inſcriptum. Alterum apud eoſdem Burchardum, *d* & Iuonem, *e* ex concilio Anquirenſi, cap. I. vt etiam refert Gratianus. *f* Magna pars huius poſterioris capitis reperta eſt apud Aurelium Auguſtinum in libro de ſpiritu & anima cap. XXIIX. Damaſo in concilio Romano adſcribi vidi in libro quodam Mich. Thomaſij, ex veteri libro, in quo vita eiuſdem Pontificis conſcripta eſt. (I) Marcelli Papæ fragmentum, cuius initium eſt, Nullus Epiſcopus; Iuliani Anteceſſoris eſt Nouella cap. XXIII. cap. X. Bonifacio Papæ adſcribit Burchardus. *a* Sed Iuo *b* &

a *Burc. lib.* 6. c. 17.
b *Iuo par.* 10. c. 146. *decr.*
c *Anſ. lib.* II. c. 54.
d *Burc. lib.* 10. *ca.* I.
e *Iuo lib.* 8. *tit.* 6. c 6. *panorm.* & *par.* II. c. 30. *decr.*
f 26 q. 5. c. 12. *Epiſcopi.*

a *Burc. lib.* I. *cap.* 168.
b *Iuo par.* 5. c. 278. & 369. *decr.*

Bonifacio, & Nouellis: Gratianus *c* Marcello. (2) Eusebij Papæ fragmentum, Consulto omnium statuimus; Siluestri Papæ est in epjlogo Romani concilij, vt etiam Demochares notat. Eusebio adscribunt Burchardus, *d* & Iuo in exceptionib. *e* Eusebio, & Siluestro Iuo in panormia, *f* & Gratianus. *g* Siluestro Anselmus Lucensis. *h* (3) Post Nicænum concilium fragmentum, cuius initium est, Iudices autem; pars est capitis XXXIV. epistulæ II. Iulij Papæ ad Orientis Episcopos, ex sententia Nicæni concilij. Iuo in Panormia *i* & Iulio, & Nicæno concilio adscribit: Anselmus *k* Iulio: Gratianus *l* Nicæno concilio. (4) Quod vero Iulij fragmentum in concilijs est, cuius initium est, De fabrica vero; Vigilio Papæ restituo in epist. I. ad Eutherum cap. IV. quod etiam Demochares notat. & recte Burchardus, *m* & Iuo in excerptionibus *n* Vigilij nomen referunt. idem tamen Iuo in panormia, *o* & Gratianus *p* Iulio adscribunt: Anselmus *q* Vigilio. (5) Aliud fragmentum, cuius initium, Cum omne crimen: non Iulij esse debet, sed concilij Bracaren. III. cap. I. testis est Ant. Demochares. Omnibus tamen canonum collectoribus placuit hæc inscriptio. Iulius Episcopis per Ægyptum: Burchardo, *r* Iuoni, *ſ* Anselmo, *t* Tarraconensi, *u* & Gratiano. *x* (6) B. Ne tu illos redius in Oasin Ægypti relegaueris. C. Bona verba quæso. A. Pax sit rebus, audite cetera. Quod sequitur, Ecclesia Græcum nomen &c. Isidori Hispalen. est initio libri primi de diuinis officijs, licet Burchardus, *a* & Iuo *b* Iulio adscripserint. Duo Liberij Papæ fragmenta Theodulfus *c* sibi vindicat: alterius initium est, In his ieiuniorum diebus; alterius, Abstinendum est; quæ in concilijs accepta esse dicuntur ex codice sexdecim librorum: ea habent Burchardus, *d* & Iuo *e* falso Liberij nomine inscripta. Inepte Damasi fragmentum, cuius initium est, Calumniator si in accusatione; ab alijs Damasi verbis separatur, cum ex epist. III. sit ad Stephanum Episcopum. *f* quod etiam Demochares recte animaduertit.

c 11. q. 1. c. 8. *nullus.*
d *Burc. lib.* 3. *c.* 99.
e *Iuo par.* 2. *c.* 134. *decret.*
f *Iuo lib.* 1. *tit.* 4. *c.* 39. *panor.*
g *De cõsecrat. d.* 1. *c.* 45. *consulto.*
h *Ans. lib* 9. *c.* 2.
i *Iuo lib.* 4. *tit.* 11. *c.* 2. *panor.*
k *Ans. lib.* 3. *c.* 21.
l 11. *q.* 1. *c.* 4. *iudices.*
m *Burc. lib.* 3. *c.* 62.
n *Iuo par.* 3. *c.* 25. *dec.*
o *Idem lib.* 2. *tit.* 2. *c.* 5. *panor.*
p *De consecr. d.* 1. *c.* 23. *de fabrica.*
q *Ans. lib.* 5. *c* 91. *in addit.*
r *Burc. lib.* 5. *cap.* 1.
ſ *Iuo lib.* 1. *tit.* 4. *c.* 24. *panor. & par* 2. *ca.* 11. *decr.*
t *Anselm. li.* 9. *cap* 53.
u *Tarrac. li.* 5. *cap.* 1.
x *De consec. d.* 2. *cap.* 7. *cum omne.*

a *Burc. lib.* 3. *c.* 1.
b *Iuo li.* 2. *tit.* 1. *c.* 1. *panor. & lib. c.* 3. *decr.*
c *Theodulfus ad presbyteros ca.* 46. *&* 47. *Aurelia. cap.* 42. *&* 43.
d *Burch. lib.* 13. *cap.* 13. *&* 14.
e *Iuo par.* 4. *decret.*
f 2. *q.* 3. *c.* 2. *&* 4. *q.* 4. *c.* 2. *nullus.*

(7) Alterius initium eſt, Si quis Epiſcopum. Verba ſunt concilij Eliberitani cap. lxxv. Carthaginenſi concilio adſcribunt Burchard. *g* & Iuo: *h* Damaſo Gratianus. *i* (8) Quarti fragmenti initium eſt, Violatores canonum &c· quod non male Anſelmus, *k* & Deusdedit *l* Damaſo in epiſt. ad Aurelium Carthaginen. Epiſcopum referunt; Gratianus *m* vero, & liber Tarracon. *n* Damaſo Papæ inſcribunt; Cæſarauguſt. liber *o* inſcriptione caret. Ea epiſtula ad Aurelium exſtat initio collectionis Iſidori Mercatoris. B. Quid ſi tempora non conueniant? Multa enim ſunt concilia Carthagini habita ſub Aurelio Epiſcopo poſt Damaſi mortem. A. Poſterius ea de re agemus. Nunc finge eundem Epiſcopum, ſiue quemuis alium eiuſdẽm nominis Damaſo ſcripſiſſe, & ab eodem ita reſcriptum eſſe. (9) Ad concilia veniamus. Fragmentum, cuius initium eſt, Irrita erit Epiſcoporum donatio; quod poſt concilium Valentinum Galliæ poſitum eſt, ſumitur ex concilio Carthagin. IV. cap. XXXII. vt recte Iuo *p* in excerptionibus refert; licet Burchardus, *q* & Iuo in Panormia, *r* & Bernardus Papienſis, *ſ* & Gregorius IX. *a* Valentino adſcribant: & Leoni Iuo in panormia, *b* & Innocentius III. *c* & Gratianus: *d* Africano concilio Anſelmus. *e* Collector conciliorum editionis Colonienſis recte fontes horum verborum indicauit. (10) Poſt concilium Carthaginenſe tertium quædam fragmenta ſunt incerta, quibus præponitur illud, quod Gangrenſi concilio falſo Gratianus, *f* & Pænitentiale Romanum *g* adſcribunt, cuius initium eſt, Presbyter ſi fornicationem: concilio Hibernienſi vindicatur in libro Anſelmi Lucenſis Romano, *h* & vt audio, ita inſcribitur a Gregorio presbytero in Polycarpi lib. IV. titulo de incontinentia clericor. Pænitentiali Theodori in veteri libro Mich. Thomaſij. Et certe illud Hibernienſe concilium ſub eodem Theodoro Cantuarienſe habitum eſt. (11) Fragmentum, Placuit, vt vnuſquiſque concilio Bracarenſi II. cap. VII. reſtituatur, oportet. licet Gratianus *i* Carthaginen. IV. eſſe dicat. Sic etiam erratum eſt in proximo huic capiti, cuius initium, Placuit, vt nullus; *k*

g *Burc. lib. 2. c. 195.*
h *Iuo par. 6 c. 240. decret.*
i *2. q. 3. c. 4. ſi quis.*
k *Anſ. lib. 3. c. 109.*
l *Deusde. p. 4.*
m *25. q. 1. c. 5.*
n *Tarr. lib. 6. c. 21.*
o *Cæſ. lib. 2. c. 36.*
p *Iuo par. 3. c. 231. decr.*
q *Burch. lib. 3. c. 170.*
r *Iuo lib. 2. tit. 10. c. 2. panorm.*
ſ *c. 1. de his, quæ cõced. ſine conſen. in 1. collect.*
a *c. 1. de his, quæ fiunt a Prælat.*
b *Iuo d. c. 2.*
c *c. 1. & 2 de his, quæ cõced. in 3. collect. & c. 8. e. tit. Greg. IX.*
d *12. q. 2. c. 52. ſine exceptione.*
e *Anſ. lib. 7. c. 192. in addit.*
f *Diſt. 82. c. vlt.*
g *Pænit. Rom. tit. 8. c. 6.*
h *Anſ. lib. 8. c. vlt in Rom.*
i *1. q. 1. c. 103. placuit.*
k *c. 102 placuit, vt nullus. e. q.*

quod eiusdem Bracaren. est cap. IV. Demochares primus vtrumque erratum adgnouit. De alio fragmento, cuius initium, Si quis Episcopum; esse concilij Eliberitani cap. lxxv. dictum est: licet Burchardus, & Iuo Carthaginensi; Gratianus *l* Damaso Papæ adscripserint. (11) Aliud est, cuius initium, Vt laici contemptores; ex codice XVI. librorum, quem Burchardi collectionis esse credimus. Verba sunt tituli capitis XIV. concilij Carthaginensis primi. Capiti XV. adscribunt Burchardus, *m* & Iuo. *n* Post Bonifacij Papæ epistulas fragmentum, cuius initium est, Si inter Episcopos; Iuliano Antecessori restituendum est, Nouella CXXIII. cap. XXXIV. licet Burchardus, *o* Iuo, *p* & liber Cæsaraugustanus, *a* & Gratianus *b* Bonifacio in epistula ad Episcopos Galliæ adscribant. (13) B. Sunt alia falso eidem Bonifacio adscripta, quæ tu eidem Iuliano olim adseruisti. A. Ita est, vt dicis. Sed in his fragmentis conciliorum alia aliorum sunt. Fragmen. Nulli liceat ignorare, Trosleiani concilij cap. IV. est. Bonifacio adscribunt Burchardus, *c* Iuo, *d* liber Tarraconensis. *e* & Gratianus. *f* (14) Fragmen. Sicut omnis, concilii Toletani XI. est cap. IV. Bonifacio adscripserunt Burchardus, *g* & Iuo, *h* & Bern. Papiensis. *i* Hic finis esto.

l 2. q. 3. c. 4. *si quis.*
m *Burc. lib.* 15 *cap.* 6.
n *Iuo par.* 16. *c.* 7. *decr.*
o *Burc. lib.* 1. *cap.* 57.
p *Iuo li.* 4. *tit.* 2. *c.* 10. *panorm.* & *par.* 5. *c.* 197. *decr.*
a *Cæs. lib.* 5. *c.* 21.
b 6. *q.* 4. *c.* 3. *si inter.*
c *Burc. lib.* 11. *c.* 17.
d *Iuo li.* 5. *tit.* 3. *c.* 32. *panorm.* & *par.* 14. *c.* 87. *decr.*
e *Tarr. lib.* 5. *cap.* 4.
f 12 *q.* 2. *ca.* 3. *nulli.*
g *Burc. lib.* 1. *c.* 131.
h *Iuo par.* 5. *c.* 231. *decret.*
i *c.* 3. *de præsum. in* 1. *collect.*

(1) CAPVT 12. *Episcopi.* 26. *quæst.* 5. *ita in libro Romano inscribitur. Item ex concilio Anquirensi cap.* 1. *In notis est. Anquirensi) Sic etiam in vetustis. Burchardus & Iuo habent Ancyrensi. Verumtamen in concilio Ancyrano Græco, aut Latino, neque impresso, neque manu scripto est inuentum: licet qui tomos conciliorum ediderunt, asserant haberi in quodam vetusto codice* XVI. *librorum partialium. Scelerat.e) Fere eadem habentur apud beatum Augustinum in libro de spiritu & anima cap.* 28. *& in vita Damasi Papæ primi, quæ extat Romæ in peruetusto de vitis sanctorum codice sanctæ Mariæ maioris: vbi postquam aliqua relata sunt ex synodo Romana, in qua Damasus Macedonium, & Apollinarem damnauit: adiungitur, anathematizatos in ea synodo esse, maleficijs, superstitionibus, & incantationibus seruientes. In quibus etiam mentio est harum mulierum, quæ putabant nocturno silentio cum Herodiade,*

& innumera

& innumera multitudine mulierum super bestias equitare, & multa terrarum spatia pertransire. Et in marg. est. Burc. l. 10. c. 1. & l. 19. credidisti quod multæ. Iuo p. 11. c. 30. Pan. l. 8. c. 75. Et vers. Illud etiam. additur. De spiritu & anima c. 28. (Desideratur nomen August.) Et vers. Siquidem. August. ibid.

(2) *In editione Gregoriana inscriptio capitis 8. Nullus Episcopus. 11. q. 1. hæc est. Item Bonifacius ad Episcopos Galliæ. In margine est. Auth. nullus Episcopus. Cod. de Episcopis, & cler. Burc. l. 1. c. 168. Iuo p. 5. c. 278. & 369. Et in notis. Hoc adscribebatur Marcello: sed, vt dictum est in proxima superiore notatione, in vetustis codicibus Gratiani, & apud Burch. & Iuonem par. 5. c. 278. tribuitur Bonifacio: & sic est mutatum. Fere eadem habentur apud Iulianum antecessorem nouella 123. c. 10. quod in aliis, quæ nomine Bonifacij citantur, solet euenire. Et Iuo ead. parte c. 369. hoc ipsum caput citat ex libro constitutionum, additis nonnullis verbis, quæ sunt apud Iulianum.*

(3) *De consecrat. distin. 1. cap. 46. Romanis hæc inscriptio est. Item ex epistola Eusebij Papæ, & Siluestri. Consulto omnium statuimus &c. Et in marg. est. al. Consultu. Et Siluester in epilogo conc. Rom. Idem in Pontificali. Poly l. 3. tit. 9. Ansel. l. 9. c. 2. Burc. l. 3. c. 99. Iuo par. 2. c. 134. Pann. l. 1. c. 162.*

(4) *Capitis quarti 11. q. 1. inscriptio est in eodem libro. Item ex Nicæno concilio. Iudices autem alij &c. Et in marg. est. Poly. lib. 5. tit. 4. Pann. l. 4. c. 109. Et in notis. In concilio Nicæno hodie canon hic non habetur: sed fuisse olim plures canones illius concilij, supra dist. 16. ca. septuaginta est adnotatum. Quorum partem refert Iulius in rescripto contra orientales, vbi numero 34. habetur hoc caput: & ex eo citatur in Polycarpo.*

(5) *Inscriptio capitis 24. Romanis de consecrat. disti. 1. hæc est. Item Vigilius Papa ad Eutherium epist. 1. c. 4. De fabrica vero &c. Et in marg. est. Poly. l. 3. tit. 6. Ans. li. 5. c. 81. Burch. l. 3. c. 62. Iuo p. 3. c. 25. Pann. l. 2. c. 14. In notis. Tribuebatur Iuliano: sed ex vetustis exemplaribus restitutum est Vigilio, apud quem extat: & ex ipso citant Burchardus etiam, & Iuo.*

(6) *De consecrat. distin. 2. cap. 7. Cum omne crimen. in eod. libro inscriptio est. Item Iulius Papa Episcopis per Aegyptum. In notis additur. Apud ceteros collectores legitur, per Aegyptum missis. Sed*

in Micrologo, cap. 19. citatur ex eod. Iulio Episcopis Aegypti. Eadem autem fere habentur nunc in Bracharensi 3. c. 1. & sententia summatim collecta in Vuormaciensi c. 4. In margin. hæc sunt. Poly. l. 3. tit. 9. Ans. l. 9. c. 53. Burch. l. 5. c. 1. Iuo p. 2. c. 11. & 12. & 85. Pann. lib. 1. cap. 147.

(7) *In eadem Gregoriana editione inscriptio cap. 2. Calumniator. 2. q. 3. hæc est. Item Damasus Papa ad Stephanum Archiepiscopum epistol. 3. Et in notis est. Verba ipsa Damasi referuntur infra 4. q. 4. c. nullus introducatur. Et in margin. 4. qu. 4. nullus introducatur. Et ex Fabiano infra 3. q. 6. ca. 1. & ex Sixto infra eadem q. 8. qui crimen. Inscriptio cap. 2. Nullus. 4. q. 4. hæc est. Item Damasus Papa epistol. 3. cap. 7. In margin. est. Poly. l. 5. tit. 1. Burc. l. 16. c. 31. Pann. l. 4. c. 80. Iuo p. 6. c. 337.*

(8) *Ante caput 4. Si quis Episcopum. 2. q. 3. in eodem libro est tantum hæc vox ITEM. Et in notis additur. Sic est in plerisque vetustis codicibus. In vulgatis autem legebatur, Item Damasus Papa. Extat autem caput hoc in capitulis Hadriani c. 62. & in concilio Eliberitano c. 75. Iuo citat ex Carthagin. Et in tomis concilior. adiungitur Carthagin. tertio. In marg. hæc sunt. Ans. l. 3. c. 92. Iuo p. 6. c. 240. Burc. l. 2. c. 195. In notis. Nec in fine. Sic legitur in concilio Eliberitano non in hoc tantum canone, sed etiam in aliis. Quam ob causam. atque etiam ob glossam nihil est mutatum. Apud Hadrianum tamen est, nisi in fine dandam ei non esse communionem. Apud Iuonem, non nisi in fine dandam ei esse communionem.*

(9) *Capitis 5. Violatores. 25. q. 1. inscriptio in eod. Gregoriano libro est: Item Damasus Papa. Et in marg. hæc sunt. Deusded. p. 4. Ans. l. 3. c. 116. Poly. l. 4. tit. vlt. (Fons non inuentus est a selectis viris.)*

(10) *Capitis 52. Sine exceptione. 12. q. 2. in eodem libro inscriptio est. Item ex epistola Leonis Papæ vniuersis Episcopis per Siciliam constitutis.* Et *in marg. Ans. l. 5. c. 69. & l. 6. c. 189.* Et *in vers.* Epi*scopus. additur in marg. In conc. Carthagin. 4. c. 31.* Et *in vers. Irrita. Ibid. c. 32. & ext. de his, quæ fiunt a præl. c. 1. Iuo p. 3. c. 231. Pann. lib. 2. cap. 86. Inscriptio cap. 1. de his, quæ fiunt a præl. est,* Ex *concilio apud Valentiam.* Et *in margin. Burchardus libro tertio decret. cap. 170. Iuo part. 1. cap. 231. Panormia lib. 1. c. 86. & c. 1. eodem tit. 1. compilat. Inscriptio cap. 8. e. tit. est. Idem (Innoc. 3.) Meten. Archidiacono. Tua nuper & c.* Et *in marg. Cap. 2. tit. de his,*

quæ conced. ab Episcopo sine consen. capit. in 3. compil.

(11) *Inscriptio capitis vltimi distin. 82. in eodem libro hæc est. Vnde in concilio Hybernensi. Presbyter, si fornicationem &c. In marg. est. Poly. l. 4. tit. 39. In notis. Caput hoc citabatur ex concilio Gangrensi, in quo non legitur. Emendatum est ex Polycarpo; & alio libro manuscripto peruetusto, in quo libro sunt multi canones pænitentiales & hic refertur ex Theodoro Archiepiscopo Hybernensi. In casu est. Sancti patres in Gangrensi concilio congregati &c.*

(12) *Est etiam caput 102. Placuit, vt nullus. 1. q. 1. in eodem libro ita inscriptum. Item ex concilio Bracarensi secundo cap. 4. In notis additur. Emendata est inscriptio ex aliquot vetustis codicibus. Nam in vulgatis erat, ex Carthaginensi quarto, in quo non habetur. Inscriptio cap. 103. Placuit, vt vnusquisque est. Item ex eod. c. 7. De cap. 4. Si quis. 2. q. 3 vide supra addit. 8.*

(12) *In eodem libro inscriptio capitis tertij Si inter Episcopos. 6. q. 4. hæc est. Vnde Bonifacius Papa* Episcopis *Galliæ.* E*t in notis est.* E*piscopis*] *Sic est emendatum ex aliquot vetustis codicibus. Burchardo, Iuone, & Polycarpo: Antea erat, populis. Simillima vero huic capiti leguntur Nouella 123. c. 34. apud Iulianum antecessorem. In marg. hæc sunt. Poly. l. 5. tit. 4. Burch. l. 1. c. 57. Iuo p. 5. c. 167. Pann. l. 4. c. 22.*

(14) *Ante caput tertium Nulli liceat ignorare. 12. q. 2. in eod. libro inscriptio est. Item Bonifacius Papa. Et in marg. est. Al. ex decretis Bonifa. II. Papæ. 6. Capitul. c. 303. Poly. l. 6. tit. 15. Burc. l. 11. c. 17. Iuo p. 14. c. 87. Pann. l. 5. c. 113. (Fontis obliti Romani sunt.)*

DE EADEM RE, ET DE ALIIS Gratiani erroribus.

Dialogus decimusquintus.

. QVID esse in caussa dicemus, cur tam multæ inscriptiones falsæ inueniantur? B. Quorundam hominum audacia, aliorum simplicitas & tarditas caussa est. Audacia eorum, qui finxerunt quædam ab aliquibus scripta esse, quæ nũmquam scripserunt: simplicitas & tar-

ditas eorum, qui facile crediderunt ita esse, vt in aliquo alio libro legerunt. De quibus dici potest, quod de pecorib. quæ sequuntur sui gregis alia oculis conniuentibus. Huc accedit librariorum imperitia & negligentia; qui facile, vt imperiti medici, & pharmacopolæ, aliud pro alio venditant. A. Est etiam illud addendum: quod paucos inuenias, qui huic generi studiorum operam dederint. B. Quid mirum? cum præmia nulla sint, vt his qui litium caussa discunt. Honos enim alit artes, vt aiunt. A. Quasi vero Virtus non sit seipsa contenta: & ipsa scientiæ atque veritatis indagatio aliud requirat præmium inane ac fucosas honorum imagines. Sed nos ad nostras fragmentorum reliquias redeamus. B. Non puto te his fragmentorum sportis saturaturum tot hominum millia, quot Christus quinque panibus. A. Vos duo mihi eritis pro quinq. millibus. Vasensis concilij fragmentum, cuius initium, Præcipiendum est; Nannetensis concilij est cap. VI. vt apud Iuonem *a* recte est, licet in capitis numero varietas sit. At apud Burchardum *b* Hanneren. appellatur, Varense apud Gratianum. *c* (1) Post concilium Arelatense tertium multa sunt falso inscripta capita. I. Præterea placuit; Arausici concilij verba sunt capit. XXII licet Gratianus *a* Arelaten. IV. esse dicat. (2) II. Sciendum est; concilij Trosleiani est capit. IIX. licet Arelatensi adscribant Burchardus, *b* & Iuo, *c* & Gratianus. *d* III. Prouidendum; Arelatensis IV. est sub Carolo cap. VI. IV. Vt Episcopi prouideāt; Vormaciensis concilij verba sunt capit. LIIX. V. Viduæ si priusquam; est concilij Toletani III. cap. X vt recte Demochares alicubi notat. Et Burchardus, *e* & Iuo *f* Toletano concilio adscribunt: Gratianus *g* eidem, & Arelatensi. (3) Post Felicis tertij epistulas fragmentum, Acacius non fuit: Gelasij Papæ est in epist. ad Faustum. & Gelasio inscribit liber Tarraconen. *h* sed Gratianus *i* & Gelasio & Felici. (4) Post concilium Tarraconense verba illa Dictum est nobis &c. concilij Cabilonen. sub Carolo sunt cap. XXVII. licet Burchard. *k* & Iuo, *l* & Gratianus *m* Tarraconensis esse scripserint. sine inscriptione referunt Ca-

a *Iuo par. 3. c. 222. decret.*
b *Burc. lib. 3. c. 159.*
c *13. q. 2. c. 15. præcipiendum.*

a *Dist. 28. c 7. præterea.*
b *Burch. li. 8. cap. 51.*
c *Iuo lib. 3. tit. 17. cap. 19. panorm. & par. 7. c. 69. decret.*
d *27. q. 1. c. 37. sciendum.*
e *Burc. lib 8. c 44.*
f *Iuo par. 7. c. 62. & par. 8. c. 18. & 19. decr.*
g *27 q. 1. c. 38. viduæ & 32. q. 2. c. vlt.*
h *Tarrac. li. 1. c.*
i *24. q. 1. c. 1. & 3. Acacius.*
k *Burc. lib. 4. c. 50.*
l *Iuo lib. 1. tit. 3. c. 9. panorm. & part. 1. c. 244 decr.*
m *De consecr. d. 5. c. 8. dictum.*

pitularia Imperatorum. *n* (5) Inepte post Anastasij Papæ Minoris epistulas fragmentum, Sane Thessalonicen. Episcopi: quod est Anastasij bibliothecarij in chronicis, refertur. Fuit autem his temporibus Hadriani secundi, longe posterior Anastasio Papa. Deusdedit, *o* & Gratianus *p* recte ex chronicis Anastasii ea verba referunt. (6) Quod vero sequitur, Qui potest obuiare: Eleutherio restituatur oportet, epist. singulari, & Damaso epist. III. Anastasio, & Damaso adscribunt Anselmus, *q* & Gratianus. *r* (7) Post concilium Ilerdense fragmen. Si quis in infirmitate: concilii Triburiensis est cap. XXXIII. vt alio die diximus: *s* sed Burchardo, *t* Iuoni, *u* & Gratiano *x* Ilerdensis esse persuasum est. Post concilium Aruernense ex codice XVI. libror. fragmen.. Quicumque Episcopus alterius &c. Toletano IV. cap. XXXIII. restituo: neque Burchardus, *a* & Iuo, *b* & Anselmus, *c* & Gratianus *d* Aruernensis esse referunt, sed Toletani alicuius concilii. In eo tamen mendum est apud Gratianum, & apud Iuonem in panormia, quod cum negatione referunt illa verba: quamuis secundum ius legis, eius non videatur esse diocesis. Tolli enim NON debet, ex conciliis, & Burchardo, & cæteris. (8) Aliud fragmen. Vt nullus viuente: Aurelianensis V. est c. XII. non Aruernensis concilii, vt falso putant Burchardus, *e* Iuo, *f* & Gratianus. *g* (9) Hic sit fragmentorum finis. Sed quia B. noster de audacia quorundam locutus est, qui finxerunt quædam ab aliquibus esse conscripta, quæ nunquam ab eisdem scripta sint: exemplum sumamus a sexta synodo, quæ cum canones nullos ediderit: a Græcis dicatur c. II. edidisse, vt superioribus diebus vidimus: a Latinis in tribus editionibus Coloniensib. nouem canones scripsisse referatur, vt in vetusto codice monasterii sancti Bauonis vrbis Andegauensis, siue Gandauensis Flandriæ repertum est. Vbi postquam de sexta synodo dictum est, adduntur hæc verba: qui condemnata hæresi præfata, scripserunt nouem capitula inferius annexa. Caput primum. Si quis presbyter inuentus fuerit &c. Post quintum caput additur. De instructione bonorum operum. Caput

n Capit. lib. 7. c. 53. in addit.
o Deusded. cap. 1.
p 16. q. 7. c. 15. iane.
q Ans. lib. 13. c. 19.
r 23. q. 3 c. 8. qui potest.
s Dial. 4.
t Burc. lib 2. c. 15.
u Iuo lib. 3. tit. 5. c. 1. panor. & par. 6. cap 34. decr.
x Dist. 55. c. 10 si quis.
a Burc. lib. 1. c. 67.
b Iuo libr. 2. tit. 6. ca. 4. panorm. & par. 3. c. 131. & par. 5. c. 175. dec.
c Ans. lib. 5. c. 28.
d 16. q. 3. c. 4. quicumque.
e Burc. lib. 1. c. 186.
f Iuo par. 5. c. 302. decret.
g 7. q. 1. in prin.

ſextum. Ex Ganden. rubeo libro ſecundo numero cxxxv. dicitur eſſe ex concilio Vuormacien. Cum ergo omnium &c. B. Cur tu igitur huic rubeo libro non credis, & Vormacienſes hos canones appellas, aut illi vetuſto Bauonenſi, & ſextæ ſynodo reſtituis? A. Quia inueni certiora veritatis veſtigia. B. Quænam autem ea ſunt? A. Hæc ipſa nouem capita reperi Theodulfi eſſe Epiſcopi Aurelianenſis, qui Ludouici Pii Imperatoris temporibus vixit, & patris eius Caroli Magni. reliquit is aliquot capita, quæ ad presbyteros Aurelianenſes inſcribuntur, de quib. dictum eſt, cum de Eutychianis fragmen. ageremus. Capitis xvi. initium eſt, Si quis presbyter &c. capitis xxi. Cum ergo omnium &c. ſic omnia ſunt totidem verbis conſcripta. C. Non potuit Theodulfus ea ſumere ex ſexta ſynodo? A. Minime potuit: cum ſexta ſynodus nullos ediderit. C. At ex Vormacienſi ſynodo? A. Quære prius canones hos in Vormacienſi ſynodo, & nuſquam inuenies. Quod ſi Vormacienſis ſynodi ſunt: cur ille fallax ſcripſit ſextæ ſynodi Patres, ſcripſiſſe hæc nouem capitula? B. Coniungi his poſſunt illa Hadriani nomine capita ad Ingelramnum, quæ cum Hadriani nihil habeant, eius nomine feruntur. A. Recte admones. De his ſatis eſt in notis ſcriptum. C. Eſtne aliquid, quod ad falſas inſcriptiones Gratiani illinc elici poſſit? A. Permulta ſunt, quæ te malo illic legere. Sed habetne alia B. noſter, quæ contra Gratianum obiciat? B. Incidi nuper in quaſdam Romanæ ſcholæ notas, de quibus ſi pateris, alio die proferam aliqua, conferrique poterunt cum his, quæ Antoninus Florentinus reprehendi ſolere ſcribit. Hodie de quibuſdam dicam, quæ quamuis ita ſint in veteribus libris, vt Gratianus refert; tamen aut male interpretatur, aut non debuerunt ab eo edi: vt pote quæ magis noceant, quam proſint. Quid enim nobis illa proſunt ex Toletano concilio? *a* Is, qui non habet vxorem, & pro vxore concubinam habet, a communione non repellatur? A. Hæc ante Gratianum *b* retulerant Rabanus, *c* & Iuo. *d* B. Socios criminis laudas. Vide, quid editum ſit in Panormia Iuonis, quod etiam in aliquibus

a *Tolet.* 1. *c.* 17.
b *Diſt.* 34. *c.* 4. *is qui.*
c *Raba. c.* 10. *pœnit.*
d *Iuo libr.* 6. *tit.* 3. *ca.* 6. *panorm. & part.* 8. *c.* 64. *decr.*

Gratiani libris legi Qui non habet vxorem, loco illius concubinam habere debet. C. O impudentem interpretem! B. Nec placet, quod suffectum est, habere licet: aut quod in Iuonis excerptionibus posuerunt. Vt habens concubinam, si alia non vtatur, communione non priuetur. Non ignoro duplex esse concubinarum genus, duplex etiam vxorum. Vxores, quæ sine dotalib. instrumentis acciperentur, eas concubinas dictas fuisse. De his possumus Toletani concilij verba interpretari. (10) Quid illa, quæ videntur ex Nicolaitarum hæresi manasse? Græcorum sapientissimus ait, communia debere esse amicorum omnia. In omnibus autem sunt sine dubio & coniuges. Hæc Gratianus *a* ex Clementis epist. v. A. In Anselmi veteri libro *b* hæc de coniugibus non sunt. Omittuntur etiam in melioribus Clementis libris, sed sumuntur, ni fallor, ex Recognitionibus Clementis. B. Tollentur hæc, aut notabuntur in Romana editione. (11) Iam illa, quæ de Primiflaminibus & Archiflaminibus & aliis in notis ad Hadrianum *c* obscura tibi esse dixisti, tollenda esse censeo. Sint licet in epistulis Clementis prima, Anacleti secunda, Stephani secunda, & Leonis IX. epist.III. & apud Gregorium VII. *d* & Burchardum, *e* & Iuonem, *f* & Anselmum, *g* & Gratianum, *h* & in libro Cæsaraugustano. *i* C. Non te hic tantus veterum Patrum cõsensus deterret? B. Non audeo ego hæc falsa esse dicere, vt in Ant. Contij libris de epistulis ante Siluestrum scriptum legis: sed hoc defendo; quamuis ea vera essent, scribi non debuisse: cum illis omissis, quæ crucem lectoribus afferunt, vt Maro dicebat, ius Pontificium melius traderetur. (12) His non dissimilia sunt, quæ de purgatione vulgari referuntur. Qui presbyterum occiderit, si seruus est, super duodecim vomeres feruentes se expurget. Hæc verba sunt concilij Maguntini sub Rabano cap. XXIV. Referunt Burchardus, *a* & Iuo, *b* & Palea, *c* & Pænitentiale Romanum, *d* & Bernardus Papiensis. *e* Sed Raimundus in Gregoriana collectione *f* recte ea verba omisit, (13) Ex concilio Triburiensi c. XXII. Feruenti aqua, vel cãdenti ferro se expurgat nobilis homo

a *12.q.1 c.2.*
b *Ansl.lib.7. cap.1*
c *Hadr.c.23.*
d *Lib.6. epist. 35. regist.*
e *Burc.lib.1. c.155.*
f *Iuo li.4 tit. 3. c. 1. panorm. & par.5. ca.53. decr.*
g *Ansl.lib.6. ca.105. & 106. & 109.*
h *Dist.80 c 1. & 2. & dist. 99. c.1 & dist. 21. in prin.*
i *Cæs. libr. 2. cap.73.*

a *Burc.lib.6. c.7.*
b *Iuo par. 10. c.136. decr.*
c *17.q.4.c.24. qui presbyterũ.*
d *Pænit. Rom. tit.1.c.1.*
e *De purga vulg. c.2. in 1. collect.*
f *c.2. de pænit. Gregor. IX.*

vel ingenuus, si deprehensus fuerit in furto, aut periurio, aut falso testimonio, vt si ingenuus non esset. Referunt Burchardus, *g* & Palea, *h* & Bernardus Papiensis. *i* Omisit Raimundus in Gregoriana collectione. *k* (14) C. Tu non Gratianum, sed Paleam errasse ostendisti in hoc genere purgationis. B. Hæc Gratiani sunt. Si duo de adulterio accusati fuerint, & ambo negauerint & orāt sibi cōcedi, vt alter illorum vtrosq. iudicio diuino purget: si vnus in hoc ceciderit, ambo rei habeātur. Sunt hæc verba cōcilij Salegūstadiensis c. xiv. quod post Burchardi collectionē inuenies, & hoc caput referunt Iuo, *l* & Gratianus. *m* Illa sunt concilij Vormaciensis cap. xv. Sæpe contingit, vt in monasterijs monachorum furta perpetrentur: missa ab Abbate celebretur, aut ab alio presbytero, & omnes communicentur in hæc verba: Corpus Domini sit tibi hodie ad probationem. Hæc in concilijs sunt, vt cuncta prius dicta, & apud Burchardum, *n* & Gratianum. *o* (15) Sed hæc omnia sunt illorum temporum sordib. adscribenda. Sunt alia his similia, de quib. alio fortasse die dicendum erit. Hoc nolo differre, quod Gratianus *p* refert ex Hyeronimo in epist. ad Titum cap. 1. Olim idem erat presbyter, qui & Episcopus. & quæ sequuntur. quæ etiam habet Anselmus *q* Totus ille Hieronymi locus, nisi plenius scribatur, & cum alijs Hieronymi scriptis conferatur, nocere magis, quam prodesse potest. (16) Democharis ad extremum verba referam in antidoto Gratiani Indicis. Pleraq; sunt fateor in his Decretis iam obsoleta, & quæ a præsenti consuetudine ecclesiastica abhorrent, nonnūquam etiam vt videtur, inter se ex diametro pugnantia &c. A. Ne tu B. magnum Democharis testimonium contra Gratiani lucubrationes attulisti. Cui responderi potest, vt aliquibus alijs quæ recitasti, Gratiani scopum fuisse, omne genus decretorum referre, & hac de caussa Concordiam discordantium canonum appellasse. De alijs, quæ B. Antoninus, & Romanæ scholæ notarunt, te libenter audituri sumus.

g *Burc. li. 16. c. 19.*
h *2. q. 5. ca. 15. nobilis.*
i *c. 1. de purg. vulg. in 1. collect.*
k *c. 1. de purg. can. Greg. IX.*
l *Iuo par. 15. c. 178. decret.*
m *2. q. 5. c. 25. statuit.*
n *Burc. lib. 11. c. 66.*
o *c. 23. sæpe. e. qu. 5.*
p *Dist. 95. c. 5. olim.*
q *Ans. lib. 7. c. 119. & 120.*

(1) CAPVT 15. *Præcipiendum est.* 13. *q.* 2. *in Gregoriana editione ita inscribitur. Item ex concilio Varensi. In marg. est. Burc. l.* 3. *c.*159. *Iuo p.*3. *c.*222. *In notis. Extat in concilio Nannetensi c.* 6. *ex quo citatur a Burchardo, & Iuone: sed quia potuit esse repetitum in aliquo Varensi, seu Vasensi, non est mutatum. In epitome quidem concilior. est in Vasensi c.*3.

(2) *Inscriptio cap.* 7. *Præterea placuit. distinct.*28. *hæc in eodem libro est. Item ex eodem tertio.* (*Est autem cap.* 6. *inscriptio. Item ex concilio Arelat.*2. *c.* 2.) *In notis hæc sunt. In Arelatensibus quæ extant, hic ipse penitus canon non inuenitur. Sed sententia habetur in tertio c.*2. *in fine.* (*Desideratur fontis index.*)

(3) *In eodem lib. cap.* 38. *cau.* 27. *q.* 1. *inscriptio est.* [*Item*] *Palea. Viduæ, si priusquam &c.* (*Capitis* 37. *inscriptio est. Item ex concilio Arelatensi*) *In marg. hæc sunt. infra* 32. *q.* 2. *hoc sanctum. ex concil. Toletano* 3. *c.*10. *Iuo p.*8. *c.*18. *&* 19. *Inscriptio cap. vlt.*32. *q.*2. *hæc est.* E *contra in concilio Toletano* 3. *c.*10. *Hoc sanctum. In marg. est Burch. l.*8. *c.*44. *Iuo par.*7. *c.*62. *& par.*8. *c.*18. *&* 19.

(4) *Gratiani verba sunt in libro Romano ante caput* 1. *cau.* 24. *q.*1. *Vnde cum Achatius &c. quereretur; contra Gelasius scribit dicens. Achatius non est factus &c. In notis hæc sunt. Sententia huius capituli est eadem cum sententia capitis paulo post sequentis, id est, Achatius, quamuis verba discrepent. Inscriptio cap.*3. *est. Item Felix Papa, Achatius non fuit noui &c. In marg. est. Polyc. lib.*1. *tit.*16. E*t in notis. Polycarpus li.*1. *ti.*16. *citat ex Gelasio. apud quem habetur in commonitorio ad Faustum.*

(5) *De consecrat. distin.* 5. *cap.* 8. *Dictum est. in eodem libro inscriptio est. Item ex concilio Tarraconensi c.* 6. *In notis additur. Burchardus etiam, & Iuo citant vt Gratianus. Habetur autem in Cabilonen.* 2. *cap.*27. *vsque ad vers. Quia bis. & in Capitularibus adiectis c.*53. *In marg. hæc sunt. Burch. l.*4. *c.*50. *Iuo par.* 1. *c.*244. *Pann. l.*1. *c.*121.

(6) *Capitis* 15. *Sane Thessalonicensi.* 16. *q.*7. *inscriptio in eodem lib. est. Item ex Chronico Anastasii bibliothecarij. In notis est. Caput hoc acceptum est ex Chronico Anastasii bibliothecarij in ijs, quæ de Anastasio Imperatore narrat. multaque ex ipso originali sunt emendata.*

(7) *Inscriptio capitis octaui. Qui potest.*23. *q.*3. *in eodem libro*

Romano hæc est. Item Anastasius, & Damasus Papa. In marg. hæc sunt. Damasus epist. 3. ad Stephan. c. 8. supra dist. 83. error. & dist. 86. facientis. Polyc. l. 7. tit. 11. Ans. l. 13. c. 19. Inscriptio cap. 3. Error. dist. 83. est. Item Innocentius. In marg. est. Deusdedit p. 2. Eleuterius Papa ad Galliæ prouincias, & Orientales in epist. ad Iulium, & Aegyptij in epistol. ad Felicem II. Inscriptio cap. 3. dist. 86. est. Item Ioannes VIII. Facientis culpam &c. In margin. hæc sunt. Greg. l. 7. reg. epist. 114. indict. 2. Pelagius 2. epistol. 3. Eleuterius sup. dist. 83. c. error. 2. qu. 7. negligere, & 23. qu. 3. c. qui potest. Iuo p. 6. c. 115. In notis additur. Caput hoc ex varijs sententijs hinc inde collectis confectum est: quar. prima vsque ad vers. emendare, sumpta est. ex epist. B. Gregorij 114. lib. 7. indict. 2. Theodorico, & Theoberto Regib. Francor.

(8) *Ante caput quartum. Quicumque Episcopus 16. q. 3. in eodem libro hæc verba sunt. Item ex eodem c. 33. (quæ ad Tolet. 4. referuntur) In marg. hæc sunt. Poly. l. 3. tit. 12. Ans. l. 5. c. 28. Burc. l. 1. c. 67. Iuo p. 3. c. 131. & p. 5. c. 175. Pann. l. 2. c. 67. Ad illa verba, quamuis secundum ius legis, eius non videatur esse diocesis &c. additur in notis. In concilio impresso cum manuscriptis collato legitur, quia secundum ius legis, eius videtur esse diœcesis, admittenda non est &c. Iuo autem in tertia parte etiam clarius post vers. (scribe ver. vel verbum) possederit, sic habet. eam teneat: quia secundum ius legis, eius videtur esse diœcesis, & admittenda non est &c. Burchardus autem, quamuis secundum ius legis, eius videtur esse diœcesis. In Pannormia vero quemadmodum apud Gratianum. Prouinciam) Auctor glossæ interpretatur, id est, diœcesim: & in varijs concilior. editionibus & duobus codicibus. Vaticanis legitur parochiam. qua voce sæpe diœcesis significatur, vt in canone Apostolor. 14. Episcopo non liceat alienam parochiam propria relicta peruadere: & in concilio Antiocheno ca. 21. vocem παροικίας alij verterunt parochiam, alij diœcesim. omninoque in Toletanis hæ voces confunduntur, vt in Tolet. 3. c. 20. & Tolet. 4. c. 32. & 35. & Brachar. 2. c. 2. Et in huius capitis initio vox diœcesis partem quandam, id est, parochiam significat. Verum in codice concilior. Lucensi Regio, & vetustis exemplaribus Gratiani, & Pannormiæ, & apud Iuonem par. 5. in marg. est prouinciam.*

(9) *Gratianus 7. q. 1. in prin. in eodem libro ita scribit. Quod*

autem viuente Episcopo alius superponi, aut superordinari non possit, ex cōcilio apud Aruerniam celebrato definitum est, in quo legitur, Vt nullus viuente &c. In marg. hæc sunt. In concil. Aurelianen.5. c.12. Burch. l.1. c.186. Iuo p.5. c.302. Et in notis. Aruerniam] Burchardus etiam & Iuo citant ex Aruernensi c.13. extat autem in Aurelian. quinto c.12.

(10) Capitis quarti, Is qui non habet. distin.34. inscriptio in Romano libro est. De hoc dicitur in concilio Toletano 1. c.17. Sequitur mox miniatis litteris. Qui non habet vxorem, sed loco illius concubinam, a communione non repellitur. In marg. hæc sunt. Iuo par.8. c.64. Pannor. lib.6. cap.49. Et in notis. Integer concilij canon, qui apud Iuonem quoque, & in Pannormia refertur, est hic: Si quis habēs vxorem &c. Neque vero omne concubinar. genus eo etiam tempore permittebatur. De quibus quid in legibus gentilium Imperatorum legatur; nihil opus est referre. Certe Iustinianus nouella 18. c.5. (vt est apud Iulianum antecessorem) quasdam concubinas comparat quodam modo vxoribus; quæ sine dotalium tabularum sollemnitate ductæ fuerant. Ad quod concubinarum genus referendum est, quod scripsit Beatus Augustinus in libro de bono coniugali, & refertur infra 32. q.2. c. solet. In quib. hæc tria erant necessaria &c. quamuis sic habitam non audeat appellare vxorem; quia non interuenerunt instrumenta dotalia, & alia, quæ iure ciuili, & canonico requirebantur, vt esset legitima vxor: quod habetur in prædicta nouella 18. & infra 30. q.5. c. aliter. Itaque huiusmodi mulieres, cum non essent vxores, vocabantur concubinæ: sed ob illa tria, ac præcipue, quod in affectu maritali permanere statuerent, permittebatur ipsis communicare; habebanturque tamquam vxores minus solemniter ductæ. Et hoc est, quod hic & in sequ. capite dicitur, pro vxore, & loco vxoris habere concubinam: Idque Gratianus ipse ad finem cap. præced. parag. concubina, indicauit. Nam concubinarum ad tempus adhibitarum etim si filiorum procreandorum causa haberentur, plane illicitus erat concubinatus: quod asserit idem B. August. cap. Audite. infra eadem & in eodem libro de bono coniug. c. concubinæ. infra 32. q. 2.

(11) Inscriptio capitis secundi Dilectissimis. 12. q.1. in eod. libro hæc est. Item Clemens in epistola quinta. Et in marg. est. Ans. ibid. (hoc est, l.7. c.1.) Vers. Deniq. ita scribitur. Deniq. Græcor. quidam

sapientissimus hæc ita sciens esse, ait, communia debere esse amicor. omnia. [*In omnibus autem sunt sine dubio, & coniuges*] Et *in notis. Verba hæc absunt ab originali in recentioribus concilior. editionibus impresso, & duobus ipsius manuscriptis codicibus vno Vaticano, altero bibliothecæ S. Marci Florentiæ, & ab Anselmo. Hanc vero sententiam a Platone acceptam heretici quidam volebant in Christianam religionem inuehere. Ita enim scribit* Epiphan. *heresi* 32. *Primum quidem, quod ipse* Epiphanes, *cum patre suo, & sectæ antistite Carpocrate &c. Verum apud veteres etiam Christianos hanc vxorum communionem vehementer damnari solitam Tertullianus in apologetico euidenter testatur his verbis. Omnia indiscreta sunt apud nos præter vxores &c.*

(12) *His verbis vtitur Gratianus in eodem libro initio distin.* 80. *Loca vero, in quibus Primates &c. sunt ordinandi, hæc sunt secundum Lucium Papam, & Clementem, atque Anacletum. Ait enim Lucius Papa. Vrbes & loca &c. In marg. est.* Extat *apud Stephanum* 1. *epist.* 2. *c.* 5. *Ans. l.* 6. *c.* 128. Et *in scholijs. Loca) hic intitulatur* 80. *distin. &c.* Et *quidem primates ibi constituuntur, vbi olim ponebantur protoflamines gentilium. Archiepiscopi, vbi archiflamines.* Episcopi, *vbi eorum flamines &c. Capitis secundi inscriptio est. Item Clemens Papa ad Iacobum epist.* 1. *In illis vero ciuitatibus in quibus olim apud ethnicos primi flamines eorum, atque primi legis doctores erant &c. In marg. est. Leo IX. epist.* 3. *Polyc. l.* 2. *tit.* 22. *Burch. l.* 1. *c.* 155. *Ans. l.* 6. *c.* 113. *Primi flamines) al. Archiflamines. Distin.* 99. *cap.* 1. *inscriptio est. Vnde Anacletus Papa ait ad* Episcopos *Italiæ epist.* 2. *Prouinciæ multo ante Christi aduentum tempore diuisæ sunt &c.* Et *in marg. est. Iuo par.* 5 *c.* 53. *Pann. l.* 4. *c.* 23 Et *in notis. Hoc caput integrum repetitur a Greg.* VII. *lib.* 6. *reg. ep.* 35. *Rothomag. Turonen. ac Senonem. Archiepiscopis scripta, ex qua, & orig. nonnulla sunt restituta. Gratiani verba sunt distin.* 21. *in prin. vers. Horum discretio. Horum, inquit, discretio a gentilibus maxime introducta est, qui suos flamines, alios simpliciter flamines, alios archiflamines, alios protoflamines appellabant.*

(13) *Capitis* 24. *Qui presbyterum.* 17. *q.* 4. *in eodem libro inscriptio est.* [*Item ex concilio Moguntino sub Rabano c.* 24.] *Palea. In marg. est. ext. de pænit. & remiss. c.* 2. *Burc. l.* 6. *c.* 7. *Iuo p.* 10. *c.* 136.

In notis est. Hæc Palea in vno tantum Vaticano Gratiani codice habetur. Inscriptio cap. 2. de pænit. & rem. est. Ex concilio Mogũtinen. Et in marg. est. Habetur in synodo Maguntina sub Rabano Archiepiscopo c. 24. refert Burch. l. 6. c. 7. Iuo par. 10. cap. 136. & Grat. siue Palea 17. q. 4. c. qui presbyterum.

(14) Ante caput 15. Nobilis homo. secunda quæst. 5. in eodem libro hæc verba sunt. [Item in concilio Triburiensi] Palea. In marg. est. ext. de pur. can. c. 1. Burc. l. 16. c. 19. Et in notis. Burchardus etiam citat ex concilio Triburien. cap. 10. & in Triburiensi illo, quod extat impressum, habentur nonnulla ad hanc rem facientia. Inscriptio cap. 1. de purg. cano. est: Ex concilio Triburien. In marg. hæc sunt. Referunt Burch. l. 16. decr. c. 19. & Grat. siue Palea 2. q. 4. (scribe 5.) c. 15. & habetur c. 1. tit. de purg. vulg. in 1. compil.

(15) In eodem libro Romano inscriptio cap. 25. Statuit quoq. 2. q. 5. hæc est. Item in eod. c. 14. (hoc est, in Salegustadiensi concilio) In marg. est. Burch. ibid. (id est, in fine operis) Iuo p. 15. c. 180. Inscriptio cap. 23. e. q. est. Contra in concilio Vormaciensi c. 15. Sæpe contingit, &c. Et in marg. Burc. l. 11. c. 66. In notis. Sic expleta Missa) In hoc capite addita sunt nonnulla verba ex concilio, quæ a collectoribus videbantur omissa. Sed hoc loco satis visum est, varietatem indicare. Nam in concilio ipso sic legitur. Et sic in vltima missæ celebratione, pro expurgatione sua corpus & sanguinem Domini nostri Iesu Christi percipiant, quatenus ita inde innocentes se esse ostendant.

(16) Gratiani verba sunt ante caput quintum distin. 95. in Gregorianis libris. Item Hieronymus ad caput primum epistolæ ad Titũ, ad ea verba (& cõstituas.) Olim idem erat presbyter, qui & Episcopus. In marg. est. Idem ergo est presbyter. Et Ans. l. 7. cap. 127. Poly. l. 2. tit. 39. Rubrica scriptum est. Presbyter idem est, qui Episcopus, ac sola consuetudine præsunt Episcopi. (Hæc miror non fuisse notata.)

DE BEATI ANTONINI CENSVRA in Gratianum, & de Romanorum ſelectorum ſententia.

Dialogus decimusſextus.

. QVID eſt, quod dicebas B. Antoninum in Gratiano reprehendere? Habeſne eius librum? B. Et librum habeo, & ſchedam locorum, quæ ſelecti quidam viri Romæ notarunt. A. De ſingulis ab Antonino ſcriptis videamus, quid ille dixerit, quid mox Romani addiderint. B. Beatus Antoninus Florentinus, vt noſti, Antiſtes in Summæ maioris quarta parte titulo XI. cap. IIX. poſt Petri Lombardi Pariſienſis Epiſcopi, quem Magiſtrum ſententiarum appellant, XIV. articulos perſcriptos, in quibus communiter non tenetur, de Gratiano ſic ait: In decretis quædam ponit Gratianus, quæ non tenentur, quædam alia a concilijs vel ſummis Pontificibus edita, quæ ſunt reuocata, ſeu immutata per conſuetudinem generalem contrariam, & abrogata. Mox addit exemplum iejunij quadrageſimæ, quod clerici ſeruare tenebantur a ſexageſima: hodie non ſeruant, ſed initium faciunt ieiuniorum vt laici. A. Hoc idem Gratianus ait diſtin. IV. excepta voce, ſexageſima; pro qua vocem, quinquageſima, ſubſtituit. B. Romanis videbatur tollendas eſſe has voces Gratiani (ieiunandi propoſitum ſuſciperent, &) quod non diſplicet. Damaſus in Teleſphoro ait. Hic conſtituit, vt ſeptem hebdomadis ante paſcha ieiunium celebraretur. Et Ambroſius in ſermone non edito de ſexageſima. Quadrageſima, inquit, ſex ſeptimanas habet, cui addidit Teleſphorus Pontifex ſeptimam hebdomadem, & vocatum eſt hoc tempus quinquageſima. Quæ verba etiam Anſelmus *a* refert. A. Id ſtatutum eſſe clericis, dicendum eſt ex Teleſphori epiſt. I. cuius verba referunt Iuo, *b* & Anſelmus,

Diſt. 4. c. 3. & 4. & vlt. cap. 3 p. leges. diſt. 4.

Diſt. e. c. 5. quadrageſima.

a *Anſ. libr. 7. cap. 166.*
b *Iuo li. 2. tit. 14. c. 1. pan. & par. 4. c 25. dec.*

c & liber Cæſarauguſtanus, *d* & Tarraconenſis, *e* & Gratianus. *f* (1) B. Alterum exemplum adfert Antoninus de rogationum diebus quibus erat ab operibus ceſſandum, & ieiunandum ex concilijs Lugdunenſi & Aurelianenſi, quæ refert Gratianus de conſecratione diſtin. III. c. I. & III. *g* A. Concilium Lugdunenſe non exſtat, ſed refertur a Burchardo *h* & Iuone *i* Et in concilio Maguntino cap. XXXVI. idem fere ſtatuitur, ſed nihil de rogationib. dicitur. neque aperte in Capitularib. Caroli, & Ludouici. *k* Sed Aurelianenſe concilium de rogationibus ita ſtatuit c. XXIX. in Colonienſi editione, in collectione Iſidori Mercatoris capit. XXIV. Rogationes, id eſt, litanias ante aſcenſionem Domini placuit celebrari, ita vt præmiſſum triduanum iejunium in dominicæ aſcenſionis ſollemnitate ſoluatur. B. Romani varietatem notarunt: pro præmiſſum, alibi ſcriptum, poſt miſſam: quæ mihi ſcriptura non probatur: licet eam Iuo *l* adgnoſcat. C. Quænam eſt dominica aſcenſionis, an quæ poſt aſcenſionem eſt? an ea, quæ aſcenſionem præcedit? B. Neutra in hoc capite. ſed dominicæ aſcenſionis ſollẽnitas dicitur, ipſa dies aſcenſionis Domini. C. Cur libro VI. Capitularium dicitur. *m* Poſt dominicam dies tres. In aſcenſione domini diem vnum? B. Suſpicor deſiderari litteram V poſt vocem, dominicam: vt ſignificetur poſt dominicam quintam. A. Placet opinio tua. Et lib. I. Capitularium Litania maior ante aſcenſionem Domini conſtituitur. Sed perge, quod cœperas. De his enim rogationibus recte Antoninus notat, aliud in his concilijs præſcribi, quam quod vſus receperit. (2) B. Idem inquit, de hebdomada ſancta, & hebdomada paſchæ quæ erant in præcepto, quoad ceſſationem ab operibus vt in dicto concilio Lugdunenſi. A. De hebdomade ſancta nihil Gratianus retulit: nihil ante eum Burchardus, & Iuo. nihil eſt in dicto concilio Maguntino, neque in Capitularib. De paſchatis hebdomade omnes fere eadem ſcribunt. In concilio tamen Maguntino quatuor dies tantum cum omni honore celebrari decernitur. At feria quinta dicitur licentiam eſſe arandi ante miſſam, & ſeminandi, &

c *Anſ. lib. 7. c. 165.*
d *Cæſ. lib. 21. c. 20.*
e *Tarr. lib. 4. c. 60.*
f *Diſt. 4. c. 4. ſtatuimus.*
g *De conſecr. d. 3. c. 1. & 3. rogationes.*
h *Burc. lib. 2. c. 77.*
i *Iuo par. 4. c. 14. dec.*
k *Capit. lib. 1. c. 164. & lib. 2. c. 35. & lib. 6. c. 186.*
l *Iuo par. 4. c. 11. dec.*
m *d. c. 186.*
De conſec. d. 3. c. 1.

hortum, & vineam excolendi, & sepem circumcludendi. Ab alio opere cessandum. Post missam vacandum ab omnibus. B. Post hæc de litteris dimissorijs refert, quæ Gratianus distin. lxxiii. diligenter scripsit, quæ nomine Attici Constantinop. Episcopi in concilijs sunt post Chalcedonensem synodum. Eadem referunt Iuo, *a* & Anselmus. *b* Sed & formulas earum litterarum, quas Gratianus conscripsit, habent Burchardus, *c* Iuo, *f* & Anselmus: *g* qui alias quoq. addunt, & Romani alias se pollicentur adiecturos. Hæc quasi vsu abrogata improbat Antoninus, quod ad eam formulam attinet, quæ tradita dicitur in synodo Nicæna litteris quibusdam Græcis adiectis. Ipsas litteras dimissorias necessarias esse ait clericis peregre profectis, vt distin. lxxii. cap. i. *h* in quo multorum negligentiam reprehendit. A. Laudo id quidem: sed ex veteri formula duo elicio: alterum est, Episcopis linguæ Græcæ cognitionem fuisse necessariam; alterum, tempore Nicænæ synodi Indictionis numeros in vsu fuisse. Indictionis enim mentionem fieri in hac formula video. B. In ecclesiarum consecratione iubentur Episcopi Græcas litteras & Latinas in pauimento scribere. Qui eas ignorassent, quo pacto scripturi fuerant? C. Cum in Græcia Nicæna synodus habita fuerit, mirandum non est, Græcis litteris iussisse hæc conscribi. Quæ vero in consecrationibus iubentur fieri, satis esse aiunt, si cœperit vel duas litteras scribere, quæ vtrique linguæ communes sunt. (3) B. Sequitur de sacramentis a ieiunis tantum præstandis in iudicio, quod etiam vsu abrogatum esse dicitur. A. Quæ Cornelio Papæ falso adscribunt Burchardus, *a* Iuo, *b* Anselmus, *c* & Gratianus: *d* vt antea diximus, *e* non Cornelij verba sunt, sed Caroli Magni in Capitularib. *f* quod etiam Iuo *g* adgnoscit. Illic ita scribitur. Sed & nobis honestum videtur, vt qui in sanctis habet iurare, hoc ieiunus faciat cum omni honestate, & timore Dei. His verbis, nobis honestum videtur, nulla legis coactio est, sed admonitio est non inepta. Quod vero ille in sanctis dixit, cur in iudicio Antoninus interpretetur, caussam nullam video. (4) B. Additur ab eodem.

Dist.73. in princip.

a *Iuo par.6.c. 433. decret.*
b *Ans. lib.6. c.116.*
c *Burc. lib.2. c.227.*
f *Iuo par.6.c. 434. & 435. decret.*
g *Ans. lib.6. c.117.*
h *Dist.72.c.1.*

a *Burc. lib 12. c. 12.*
b *Iuo li.8.tit. 8. c.31. panor. & part.12.c.69 decret.*
c *Ans. lib.11. c.64.*
d *22.q.5.c.16. honestum.*
e *Vide dialog. 13. in add.9.*
f *Capit. lib.1. c.63.*
g *Iuo d. par. 12 c.33.*

ab eodem. In quadragesima, in aduentu, in diebus dominicis non exigantur, vel exhibeantur sacramenta, sollemnia scilicet, vt in iudicio, & similia. Quod etiam ait esse abrogatum consuetudine. A. Plenius hæc, ni fallor, Burchardus, *h* & Gratianus *i* ex concilio apud sanctum Medardum, & sine inscriptione liber Tarraconensis. *k* Sed fontes non inueni. A septuagesima vsque ad octauam paschæ, ab aduentu Domini vsque post consecratos dies, sic enim illi duo habent; Gratianus vsque ad octauam Epiphaniæ, & in ieiunijs quattuor tempor. & in litania maiore, & in diebus rogationum. & in diebus dominicis, nisi de concordia, & pacificatione, nullus semper sacra iurare præsumat. (5) B. Vis dicam libere, quod sentio? A. Dicas licet. B. Hæc, & alia quæcunque ex incertis libris sumpta, pro non scriptis habeantur. A. Censura grauis est tua. Sed Antonini cetera redde. B. Multa inquit, antiquo iure edita, quæ Gratianus notat, postea immutata sunt. vt de electione Romani Pontificis, item de aliorum Episcoporum electione. Namque non soli Cardinales olim Pontificem eligebant; neque soli Canonici ecclesiæ cathedralis Episcopum, sed adhibebantur alij religiosi viri: & a Metropolitanis confirmabatur electio, antequam Romani Pontifices ecclesiarum cathedralium prouisiones sibi reseruassent. A Nota res est, & de his plura in Gregoriana, & alijs collectionibus dicuntur. Ex quibus apparet multa esse apud Gratianum superuacanea: sed eadem antiquitatis cognoscendæ caussa legenda sunt. B. Sequitur de ætate ordinandorum, & de interuallo seruando in ordinatione. A. Hæc etiam varie constituta sunt, neque vllum crimen est Gratiani, si aliud posteriori sæculo visum est constituere, siue in Viennensi concilio a Clemente V. siue in Tridentino sub Pio quarto. B. Idem dicturus es de gradib. consanguinitatis, & affinitatis prohibitis matrimonio coniungi, quod non est a Gregorio IX. *a* immutatum, vt ait Antoninus; sed ab Innocentio III. in concilio generali Lateranensi cap. I. Postea refert illa, quæ de furto diximus in monasterio facto, vt communicent mona-

h *Burc li. 12. c. 20.*
i *22. q. 5. c. 17. decreuit.*
k *Tarrac. li. 5. cap. 7.*

a *c. 3. de consang. & affinit. in 4 collect. c. 8. non debet. e. ti. Greg. IX.*

chi cum illa contestatione: Corpus Domini sit tibi hodie ad probationem. ex concilio Vormacien. cap. xv. & apud Burchardum, *b* & Gratianum. *c* Id male fieri ait Antoninus B. Thomam secutus. Mox verba concilij Carthaginensis affert, vt sacramenta altaris non nisi a ieiunis celebrentur, excepto vno die anniuersario, quo cæna Domini celebratur. A. Concilij Africani verba sunt cap. IIX. in Corpore canonum, & Carthaginen. III. cap. XXIX. in Isidori collectione, & caput XLI. est Græcis concilij Carthaginen. refert verba eadem concilium Matisconen. II. cap. VI. & Anselmus, *d* & Gratianus, *e* & liber Cæsaraugustanus. *f* B. Exceptionem illam cænæ Domini impugnat Antoninus ex verbis Augustini a Gratiano alibi relatis: *a* atque ait consuetudine esse derogatum. A. Huc fortasse pertinet, quod in concilio Laodicensi cap. L. statutum est. *b* Quod non oporteat in quadragesima in vltima septimana quintæ feriæ ieiuniũ soluere, & quæ sequuntur. Quod alijs verbis Martinus Bracaren. scripsit cap. L. vt antea dictum est, *c* (6) B. Illud quoque præceptum, vt in eadem die cænæ Domini omnes communicarent, *d* quod non Soteris Papæ est, sed concilij Cabilonensis II cap. XLVII. vt alio die a te dictum est, *e* abrogatum esse ait consuetudine. (7) Vt illud etiam concilij Agathensis cap. XIIX. Sæculares, qui in Natale Domini, Pascha, & Pẽtecoste non communicauerint, catholici non credantur. quod etiam Burchardus, *f* & Iuo, *g* & liber Cæsaraugust. *h* & Gratianus *i* referunt. A. Mihi Augustini oraculum maxime placet: *k* Cotidie Eucharistiæ communionem accipere, nec laudo, nec vitupero: omnibus tamen dominicis diebus cõmunicandum hortor. Innocentij tertij præceptum in cõcilio generali cap. XXI. fuit, vt ad minus in paschate sacramentum Eucharistiæ omnes susciperent. *l* (8) B. Illud, quod falso Sergio Papæ adscribunt Iuo, *m* & Gratianus, *n* Triforme est corpus Domini; quod Amalarij, siue Amilarij *o* est: ex quo capite elicitur, partem quandam hostiæ seruari debere, viatici, vt creditur, caussa: abrogatum cõsuetudine esse ait. (9) Quod vero ex epistula Clementis

b *Burc. lib. II. c. 66.*
c *2. q. 5. c. 23. sæpe.*
d *Ans. lib. 9. c. 3.*
e *De consecr. d. I. cap. 48. sacramenta.*
f *Cæs. lib. 13. c. 4.*
a *De cõsecrat. d. 2. ca. 54. liquido.*
b *De consecr. d 3. c. 7. non liceat. & cap. 8. non oportet.*
c *Vide dialog. II add. 17.*
d *De consecr. d. 2. ca. 17. in cæna.*
e *Vid. dial. 13. add. 7.*
f *Burc lib. 5. c. 23.*
g *Iuo par. 2. c. 33. decret.*
h *Cæs. lib. II. c. 19.*
i *De consec. d. 2. c. 19. sæculares.*
k *c. 13. e. disti. cotidie.*
l *c. 2. de pænit. in 4. collect. c. 12. e. tit. omnis. Gregorius IX.*
m *Iuo libr. I. tit. 4. cap. 18. panor.*
n *d. dist. 2. c. 22. triforme.*
o *Amal. li. 3. c. 35. de diuin. offic.*

ſecunda dicitur poſt ſumptam Euchariſtiam aliquot horis eſſe ab alio cibo abſtinendum; quod etiam Burchard. *p* Iuo, *q* & Anſelmus, *r* & Gratianus *ſ* referunt: id ex B. Thomæ ſententia ait non eſſe neceſſario ſeruandum. (10) Poſtremo quod ex concilio Eliberitano refertur a Burchardo, *a* & Iuone, *b* & Gratiano, *c* & in libro Cæſarauguſtano *d* ſed in concilijs non inueni: vt ante communionem a coniugibus ſe abſtineant aliquot diebus conſilium eſſe, non præceptum, B. Antoninus ait. (11) De alijs maioribus errorib. alio die, ſi placuerit, eius opinionem referam. A. Ita fiat.

p *Burc. lib. 5. c. 11.*
q *Iuo par. 2. c. 21. decret.*
r *Anſ. lib 8. c. 38 in addit.*
ſ *d. diſt. 2. c. 23. trib.*

a *Burc. lib. 5. c. 22.*
b *Iuo libr. 1. tit. 4. c. 29. panorm. & par. 2. c. 32. decr.*
c *De conſecrat. d. 2. c. 21.*
d *Cæſ. lib. 11. c. 18. omnis.*

(1) DISTINCTIONE *quarta ante caput quartum Statuimus, in Romana editione Gratiani verba ſunt. Vnde illud Teleſphori Papæ, (qui decreuit, vt generaliter clerici a quinquageſima a carnibus & delicijs ieiunent) quia morib. vtentium approbatum non eſt; aliter agentes, tranſgreſsionis reos non arguit. Teleſphorus vrbis Romæ Epiſcopus omnibus Epiſcopis epiſt. 1. Statuimus, vt ſeptem hebdomadas plenas ante ſanctum Paſcha omnes clerici in ſortem Domini vocati a carne ieiunent. In marg. eſt. al. carne & delitijs. Et Iuo par. 4. c. 25. Pann. l. 2. c. 174. Et in notis ante caput 4. Quinquageſima) Poſt hoc verbum in codicibus impreſsis ſequebatur, ieiunandi propoſitum ſuſciperent, & a carnibus & delitijs abſtinerent: ſed omnes fere manuſcripti habent eo modo, quo reſtitutum eſt. (Scholium Ioannis ridiculum eſt. Iſtud cap. non tenet, quia hodie quinquageſima non ſeruatur, cum ipſa celebretur poſt Paſcha. Io.) Capitis quinti e. diſt. inſcriptio eſt. Item Ambroſius in lib. ſermonum. Quadrageſima ſex ſeptimanas habet &c. In notis additur. Sermonum) Inuenti ſunt Romæ in bibliotheca Vaticana, & Mediolani in bibliotheca monaſterij S. Ambroſii ſermones aliquot manuſcripti, Ambroſii nomen præferentes. inter quos eſt ſermo de ſexageſima, cuius initium eſt, Adeſt tempus, vnde hoc caput ſumptum eſt. Ante cap. 6. eiuſd. diſt. Denique ſacerdotes. quod eſt extremum hæc verba ſunt. quod B. Gregorius Auguſtino Anglor. Epiſcopo ſcribit dicens. Et in marg. eſt. Iuo par. 4. cap. 29.*

(2) *Non recte in eodem libro ante diſtin. 3. de conſecrat. poſita eſt inſcriptio capitis primi. Item ex concilio Lugdunenſi. In marg. hæc*

ſunt. Cod. de fer. le. omnes dies. Nou. Leon. 54. Mogunt. 1. cap. 36. Capi. l. 1. cap. 164. & lib. 2. c. 35. Burc. l. 2. c. 77. Iuo p. 4. c. 14. Balſamon ad tit. 7. Nomocanonis. Inſcriptio cap. 8. e. diſt. hæc eſt. Item ex concilio Aurelianenſi cap. 29. Rogationes, id eſt, litanias, ante Aſcenſionem Domini placuit celebrari, ita vt præmiſſum triduanum ieiunium in Dominicæ Aſcenſionis ſolemnitate ſoluatur. In margi. ad vocem præmiſſum additur: al. poſt miſſam. Et initio capitis. Beda de officijs tomo 7. Albinus pag. 67. Burch. l. 13. c. 17. Iuo par. 4. ca. 11.

(3) *Initio diſtin. 73. in eodem libro vt Gratiani verba ſcribuntur illa, Qualiter vero commendaticia &c. Debent namque litteræ Græce interponi in ea epiſtola, & non ſine cauſa. Græca enim elementa &c. In marg. hæc ſunt. Ex Attico ad finem concilij Chalcedonenſis. Anſ. l. 6. c. 121. Iuo p. 6. c. 433. Capitis primi inſcriptio eſt. Exemplar formatæ epiſtolæ, quæ in Nicæna ſynodo a* CCC XVIII. *patribus facta eſt. In nomine patris π. & filij. υ. & Spiritus ſancti α. π. Vualterio Spirenſi &c. In mag. eſt. Burc. l. 2. c. 227. Iuo p. 6. c. 434. Simile quiddam, multoque magis c. 435. In notis. Conſeruet] In hoc, & ſequ. capite ea tantum ſunt emendata, quæ exemplarium auxilio reſtitui poterant. Ceterum quæ hoc loco ſequuntur, etiam apud Burchardum ſunt deprauata. Facile autem reſtitui poſſunt ex regulis initio diſtinctionis traditis. Quibus quidem regulis optime reſpondet exemplum ab Iuone allatum par. 6. c. 435. ſi litteræ in extremo 434. capitis poſitæ, ponantur loco earum, quæ in ipſo 435. afferuntur. Addita enim illis dictione ἀμὴν reſultat numerus ibi notatus, id eſt,* DCCLXXVIII. *Bene etiam procedet exemplum cap. 434. ſi vbi nunc ſumma eſt 1539. ſint 1439. Satis ſit locum indicaſſe. Capitis 2. e. diſtin. inſcriptio eſt. Incipit epiſtola formata a* CCCXVIII. *Epiſcopis, & ab Attico Conſtantinop. vrbis Epiſcopo edita. Sanctiſſimo in Chriſto fratri ſumma dulcedine charitatis amplectendo &c. In marg. eſt. Anſ. l. 6. c. 121. Et in notis. Ab Attico] Antea legebatur Abbatibus. Reſtitutus eſt locus ex coniectura (quod perraro factum eſt) quoniam euidenti ratione nitebatur. Poſt verbum Concedat, ἀμὴν, vel ſic ϛθ) Addita ſunt hæc ex aliquot vetuſtis exemplaribus & vtriſque iſtis notis idem numerus 99. ſignificatur. In codicib. vero impreſſis vel nihil erat, vel dictio amen Latine ſcripta; in qua nulla eſt numeri ſignificatio. Diſtin. 72. in prin. Gratianus ait. Dimiſ-*

ſorias vero litteras Epiſcopus, niſi rogatus, non tribuat: ſicut ſtatutum eſt in ſynodo habita Romæ. Vnde Leo Papa ait. Epiſcopus ſubiecto &c. In marg. eſt. Anſ. l.6. c. 122. (Omittitur ſumptum eſſe ex ſynodo Romana Leonis IV. cap. 18.)

(4) *Vide Addit. 9. dialogi 13.*

(5) *Inſcriptio capitis 17. Decreuit. 22. q. 5. in eodem libro Romano hæc eſt. Vnde in concilio apud S. Medardum habito. Et in marg. eſt. Simile quiddam in ſcedis capitularium e Gallia miſsis. Burchardus lib. 12. cap. 20.*

(6) *De conſecrat. diſtin. 1. cap. 49. Romanis inſcriptio eſt. Item ex concilio Africano c. 8. Sacramenta altaris &c. Et in marg. eſt. Concor. c. 29. concilij Carth. tertij. Anſel. l. 9. c. 3. Inſcriptio cap. 54. Liquido apparet. de conſecr. diſt. 2. eſt. Item Auguſtinus in libro reſponſorum ad Ianuarium cap. 6. Et in marg. eſt. epiſt. 118. & Beda 1. Corin. 11. Iuo p. 2. c. 112. Pann. l. 1. c. 146. Alg. l. 2. c. 1. Vide etiam dialogo 11. addit. 17.*

(7) *Vide dialogi 13. addit. 7.*

(8) *Ante caput 19. Sæculares. de conſecr. diſt. 2. in editione Romana hæc verba ſunt. Item ex concilio Agathenſi c. 18. Et in marg. eſt. Burch. l. 5. c. 23. Iuo par. 2. c. 33. Inſcriptio cap. 13 e. diſt. hæc eſt. Item Auguſtinus de eccleſiaſticis dogmatibus c. 53. Quotidie Euchariſtiæ communionem percipere nec laudo, nec vitupero, omnibus tamen Dominicis diebus communicandum ſuadeo, & hortor &c. In marg. hæc ſunt. Valfridus de rebus eccle. c. 12. Sent. 4. diſt. 12. Algerus l. 1. c. 22. & 10. Poly. l. 3. tit. 16. Anſ. l. 9. c. 9. Burch. l. 5. c. 15. & 16. Iuo par. 2. c. 25. & 26. Pann. l. 1. c. 150. Et ver. Idem epiſt. 118. c. 3. Dixerit quiſpiam non quotidie &c. eſt in marg. Amalarius de eccleſ. offi. c. 12. Cabilon. 2. c. 46. Beda 1. Cor. 11. & ibi gloſſ. ord. Eugippus. Et in notis. Caput ex duobus. B. Auguſtini locis confectum, & in ſummam redactum, ex iiſdem, vbi opus eſſe viſum eſt, & emendatum eſt, & auctum. Algerus autem. & Valfridus Strabo citant vſque ad verſ. Idem ex Gennadio Maſsilienſi presbytero, quem beatus etiam Thomas quolib. 12. art. 10. facit auctorem libri de eccleſiaſticis dogmatib. Et Platina in vita Symmachi, & Magiſter Sent. lib. 2. diſt. 8.*

(9) *Capitis 22. Triforme. de conſecrat. diſt. 2. in eodem libro inſcriptio eſt. Item Sergius Papa ait. In margin. eſt. gloſſa ordin. 1.*

Cor. 11. *Sent.* 4. *dist... Amalarius l.* 3. *c.* 35. *Alcuinus fol.* 79. *Micrologus c.* 17. *Rabanus de instit. cler. c. vlti. Alg. l.* 1. *c.* 19. *Ordo Romanus fol.* 5. *Pann. l.* 1. *c.* 141.

(10) *Eiusd. distin. secundæ inscriptio capitis* 23. *Trib. gradib. in eod. libro hæc est. Item ait Clemens Papa epist.* 2. *Et in marg. est. Ordo Romanus fol.* 87. *Polyc. l.* 3. *tit.* 16. *Burch. l.* 5. *c.* 11. *Iuo par.* 2. *c.* 21. & 64. & 86. *Pann. l.* 1. *c.* 149.

(11) *In eodem libro capitis* 21. *Omnis homo. eiusd. distin. inscriptio est. Item ex concilio Eliberitano. In marg. est. Burch. l.* 5. *c.* 22. *Iuo par.* 2. *c.* 32. *Pann. l.* 5. *c.* 152. *In notis. Nec inter*] *Hæc vsque ad finem absunt hoc loco a Burchardo & Iuone, suntque summa quædam capitis Sæculares. supra ead.*

DE ALIIS MAIORIBVS ERRORIBVS Gratiani ex B. Antonini sententia.

Dialogus decimusseptimus.

A. QVANTVM ego præuideo, periculum est C. ne hic nobis totum Gratianum de manibus auferat. C. Quid ita? A. Quia hac sola machina B. Antonini adhibita, magnam nostri præsidij partem expugnauit. C. Magis mihi visus est adhuc de re satis nota egisse, quam illi facile concesserimus, esse apud Gratianum non pauca morib. non recepta, aut contrarijs constitutionibus abrogata. B. Majora sunt, quæ molior. Ostendam enim illum hominem stupidum fuisse, multisque in rebus nihil vidisse. C. Ain vero? B. Audies, quid sanctissimus vir de hoc homine dicat. In primis notat quod etiam Ioannes Teutonicus fecit, Gratianum dixisse perplexo inter duo mala, hoc est peccata, licere minus eligere, idque perpetrare. Atqui numquam cogitur quis peccare, nec potest esse perplexus necessario: ergo falsum est, licere alicui minus peccatum eligere. Id confirmat Hieronymi, & Augustini, & B. Thomæ verbis, A. Quib.

Dist. 13. *in prin.*

verbis vtitur Gratianus? B. Item aduersus naturale ius nulla dispensatio admittitur, nisi forte duo mala ita vrgeãt vt alterum eorum necesse sit eligi. Vnde in concilio Toletano IIX. cap. II. sic legitur. Duo mala &c. Item Gregorius in moralib. Nerui testiculor. Leuiathan &c. A. De duob. malis, non de duobus peccatis Gratianus loquitur. B. At in verbis Toletani concilij, & B. Gregorij, quibus suam opinionem fulcire nititur, inuenies duorum peccatorum mentionem. A. Illos igitur accusa, non Gratianum. Nam de duobus malis quæ peccata non sint, vera est Gratiani sententia. Et præstat amittere brachium, quam caput: & incidere in manus Dei, quam hominum; & his sexcenta *1 Paral. 21.* sunt similia. B. At postea distin. XIV. sic Gratianus ait. Verum hoc ita in vna, eademque persona intelligitur. Ceterum an in diuersis eadem dispensatio locum habeat, videlicet, vt committamus minora, ne alij grauioribus implicentur, merito quæritur. Non tibi videtur affirmare, quod isti dicunt? A. Mihi aperte id dicere non videtur, sed in eam sententiam inclinare, & lectorem eo laqueo inducere, quo se non facile liberet. B. Id mihi satis est. (1) Sequitur illud de presbyteris, vt possint ex consuetudine, si vrgeat necessitas, & Episcopi absint, chrismate pueros in fronte signare. Id falsum esse ait post Ioannem, & B. Thomam, & alios Theologos. Verba Gratiani distin. XCV. hæc sunt. Sed istud Gregorij pro scandalo sedãdo semel concessum legitur. Illud autem Leonis Papæ, & Gelasij, vsu approbante, præualuit: nisi forte, vbi aliquor. consuetudo hoc admisit, vt in absentia Episcopi, extrema necessitate cogente, ex concessione Gregorij, presbyteri baptizatos in frontibus liniant. Prohibitio vero Leonis, & Gelasij in eo casu intelligatur, cum Episcopi præsentes sunt, vel cũ non cogit vltima necessitas. A. Displicēt hæc omnia. Namque ordinarij ministri huius sacramẽti sunt Episcopi, vt in concilio Tridẽtino dicitur. (2) B. In notorijs siue manifestis non requiri ordinem iudiciarium: *a* reprehendit Antoninus, quasi non semper verum sit, sed aliquando, vt notat Ioannes Teutonicus. Item quod postea Gratianus dicit. *b* Ali-

Dist. 14. in prin.

Dist. 95. c. 2. p. 1.

a *2. q. 1. c. 14. prohibentur. in fine. & cap 16. quæ Lotharius. p. 1.*

b *c. 20. Deus. p. quando. e. q.*

quando euidentia ipsa operis reum esse testatur; quando opere publico crimen suum confitetur: tunc post secundam & tertiam correctionem, sine examinatione damnandus est, si incorrigibilis extiterit. Neque enim in his notorijs requiritur admonitio, siue correctio, aut forte correptio. (3) A. Hæc leuia sunt. B. Illud grauius est, quod anathema in verberantes clericos *a* interpretatur, separationem a sacramentis, & ab ingressu ecclesiæ, non a communione fidelium, *b* quod Ioannes etiam notat. A. Calumniam mihi pati videtur Gratianus. Non enim id aperte dixit. Immo inter excõmunicationem & anathema prius hanc differentiam statuit, quam ego minime probo; vt anathema sit, cum separatur quis a consortio fidelium: excommunicatio, cum se quis separat, aut a superiore separatur ab ingressu ecclesiæ, & a communione Eucharistiæ, vt pænitentibus euenit. B. Inconstantiæ crimen effugere non potest; quod enim de excommunicatione dixerat, id de anathemate in hoc crimine interpretatur. (4) Sequitur illud de interpretatione horum verborum Gregorij. Sententia pastoris siue iusta, siue iniusta timenda est. Contingit, inquit, aliquando, vt adulter sententiam pro sacrilegio reportet, cuius reatum in conscientia non habet. Hæc sententia etsi iniusta sit, quia non est in eo crimen, super quod lata est sententia; tamen iuste ab eo reportata est: quia ex reatu adulterij iamdiu apud Deum excommunicatus fuerat. Et in hoc casu intelligenda est illa auctoritas Gregorij. Sententia pastoris &c. Hoc & Ioannes, & Antoninus improbant: qui volunt, vt quamuis sit iniusta, nisi post appellationem lata sit, vel contineat intolerabilem errorem, a iudice suo lata, eum liget, & ab eo seruanda sit. A. Seruandam esse publice, non negarem; ligare eum apud Deum, dubito. Illa tamen Gregorij verba placent. Qui sub manu pastoris est, ligari timeat vel injuste; nec pastoris sui iudicium temere reprehendat: ne etsi injuste ligatus est, ex ipsa tumidæ reprehensionis superbia, culpa, quæ non erat, fiat. (5) B. Illud etiam reprehendunt; quod dixerit, orientis clericos, qui vxores habeãt, habere

a 17. q. 4. c. 29. *si quis.*

b 11. q. 3. c. 24. *ad mensam. p. euidenter.*

11. q. 3. c. 1. & c. 77. *non solũ. p. 1.*

re etiam bona propria posse, quibus vxoribus & filijs consulant: sic etiam his, qui in occidente filios ex legitimo matrimonio habent, siue vxoribus viuis continentiam professis, siue mortuis; non vero licere his clericis, qui ab infantia sacræ militiæ traditi sunt, nisi forte retinendo sua a sumptibus ecclesiæ abstineāt. Contra autem illi statuunt omnibus clericis licere habere propria, nisi eis renuntiauerint, vt regulares, vel qui voto se astrinxerunt paupertatis; vel in primitiua, vt aiunt, ecclesia, quorum erant bona communia. Hunc errorem in notis quoque selectorum virorum inuenio reprehēsum. A. Iure quidem reprehenditur. Sed & Christum Dominum, & Apostolos propria bona habuisse, declarasse videtur Ioannes XXII. duab. constitutionibus. *a* (6) B. Post hæc, vt imperfecte docens reprehenditur in quæstione, an liceat clericis in iudicio sua repetere. *b* quod dixerit, licere pro damno vitando, non pro lucro quærendo: aut pro communibus suarum ecclesiarum rebus stare in iudicio, easque defendere. Veriusque esse, eos clericos qui habere possunt propria bona, posse etiam ea repetere in iudicio. alios nomine monasteriorum suor. si præsunt eis? minores mandato superiorum. (7) A. Leue etiam hoc est crimen. B. Sequitur illud, quod ex iure ciuili sumptum est. Sufficere bonam fidem in præscriptione XXX. annor. initio possessionis, licet postea quis mala fide possederit. *c* Mendose tamen Gratiani locus refertur a B. Antonino, quod etiam in aliis quibusdam accidit. A. Innocentius III. in concilio generali Lateran. cap. XLI. sic ait. *d* Oportet, vt qui præscribit, in nulla temporis parte, rei habeat conscientiam alienæ. (8) B. Si post votum simplex castitatis iurat quis aliquam ducere vxorem, sacramentum illicitum esse fatentur Gratianus & Antoninus: sed seruare hoc sacramentum non vetari, pænitentia de voti fractione indicta, ait Gratianus; quod verum esse consummato matrimonio, Antonino placet. namque si non consummauerit, prohibetur seruare id sacramentum, et peccat, inquit, mortaliter. A. Vide Cælestini III. rescriptum: quod Gratianus videre non potuit. B. Illud quoq;

12. qu. 1. ca. 24. præcipimus. p. sed notandum.

a *Extrau. cum inter & extra. quia quorundam. Io. 22.*

b *14. q. 1. c 1. p. 1.*

c *16. q. 3. c. 15. placuit. p. præscriptionum.*

d *ca. 3. de præscr. in 4. collect. & c. vlt. eo tit. Gregorius IX.*

22. q. 4. c. vlt. p. vnde datur. & p. est etiam.

ca. 2. qui cleri. vel vou. in 2. collect. & c. 6. rursus. e. tit. Greg IX.

post B. Thomam notat: dixisse Gratianum, posse quem iurare, ne clerici tonsuram, neve monachi habitum vmquam accipiat: ac si iurauerit, seruandum esse. Illicitum esse iusiurandum eis videtur, & peccasse iurantem, quod obicem, inquiunt, opposuit Spiritui sancto. A. Verum mihi esse videtur, quod dicunt. Sed Gratianus de eo loquitur, qui cogebatur a parentibus alterutrum facere, qui sine vllo peccato potuit iurare, se id non facturum, inuitum scilicet. (9) B. Quod sequitur, omitti potuisset; sed ne quid relinquam, dicam Gratianum & Ioannem Teutonicum notat Antoninus, quod affirmasse videantur, eum, qui cogit aliquem falso iurare, aut exigit ab eo iusiurandum: ita peccare, vt is, qui pejerat. Sed id verum esse ait, cum scit, aut probabiliter credit, falsum illum iuraturum. Iudex quoque exigens sacramentum iuris ordine obseruato, siue per se, siue parte petente, non peccat, etsi sciat, vel credat illum falso iuraturum, vt B. Thomas scribit. (10) A. Cetera alterius actionis sint.

22. q. 5. in prin.

(1) GRATIANI *verba sunt in editione Romana distin.* 13. *in prin. Item aduersus naturale ius nulla dispensatio admittitur; nisi forte duo mala ita vrgeant; vt alterum eorum necesse sit eligi. Vnde in concilio Toletano* 8. *c.* 2. *legitur. Duo mala licet sint cautissime præcauenda &c. In marg. est. Iuo p.*12. *c.*16. *Pann. l.*8. *c.*119. *Et in notis. In ipso concilij capite multa antecedunt, & sequuntur, quæ perlegenda sunt. Item dist.* 14. *in prin. Gratianus ait. Verum hoc in vna, eademque persona intelligitur. Ceterum an in diuersis eadem dispensatio locum habeat, videlicet vt committamus minora, ne alij grauioribus implicentur, merito quæritur.*

(2) *Verba etiam Gratiani sunt dist.*95. *cap.*2. *Presbyteros par. Sed istud. in editione Gregoriana, vt in ipso dialogo relata sunt.*

(3) *Hæc eiusd. Gratiani verba sunt in eodem libro ante caput* 15. *Manifesta.*2. *q.* 1. *Verum hæc de illis intelligenda sunt, quorum crimina sunt occulta: ceterum quæ manifesta sunt, iudiciarium ordinem non requirunt. Vnde Ambrosius. Manifesta accusatione non indigent. In notis additur. Iuo in epistola ad Hugonem, quæ incipit, Litteras r. p. sic ait. Manifesta autem accusatione non indigere testa-*

tur B. Ambrosius super epist. ad Corin. ita dicens de eo, qui cum nouerca [Iudicis non est, &c.] vt infra c. de manifesta. Item cap. 16. Quæ Lotharius par. 1. e. q. hæc etiam Gratiani verba sunt. In manifestis enim calliditate accusantium non opprimitur reus &c. atque ideo in talibus iudiciarius ordo non requiritur. Et cap. 20. Deus omnipotens. par. Quando autem. ita Grat. scribit. Aliquando euidentia ipsa &c. vt in dialogo.

(4) *Sunt etiam hæc eiusd. Gratiani verba in eodem libro 11. qu. 3. c. 24. Ad mensam. par. Euidenter. Hæc sententia excommunicatio vocatur: quæ a communione corporis, & sanguinis Christi notatum prohibet &c. Qua sententia non separatur quis a consortio fidelium. Est & alia sententia, quæ anathema vocatur: qua quisque separatur a consortio fidelium. de qua supra [Cum excõmunicatis nolite communicare] &c. Et postea. Iuxta igitur hanc distinctionem intelligẽda est illa auctoritas Innocentij Papæ secundi [Si quis suadente diabolo &c.] vt infra causa [Quidam presbyter] (in marg. est. 17. q. 4.) vt iuxta etymologiam vocabuli anathemati, id est, separationi subiaceat, qui in edictum illud inciderit, qui a corpore, & sanguine Christi, & ab ingressu ecclesiæ se alienum facit: qui impias manus in clericem (scribe clericum) iniicere ausus fuerit: qui etiam a nullo Episcoporum absolui, id est more pænitentium reconciliari poterit, nisi primum Apostolico conspectui se repræsentare curauerit.*

(5) *In eadem causa 11. q. 3. ante cap. 1. verba Gratiani sunt in eodem libro. Sed quod sententia Episcopi siue iusta, siue iniusta fuerit, timenda sit, Gregorius homilia 26. in euangelia testatur dicens. Sententia pastoris, siue iusta siue iniusta fuerit, timenda est. In notis additur. Ipsa prorsus B. Gregorij verba leguntur infra ead. c. Non solum. vers. Vtrum iuste. Eiusd. Gratiani verba sunt cap. 77. Non solum. par. 1. e. q. Cum ergo sententia ex ordine iniusta est, nec tunc ab ea recedendum est: quia etiam, antequam sententia daretur in eum, pro qualitate reatus sui ligatus apud Deum tenebatur. Contingit aliquando &c. vt in dialogo. Et postea. Pastor ergo vel absoluere indiscrete timeat, vel ligare. Is autem, qui sub manu &c. vt in ipso dialogo.*

(6) *Gratianus ita in eodem libro scripsisse dicitur. 12. q. 1. c. 24. Præcipimus. par. 1. Sed notandum est, Episcopos orientales vxores habere, & filios: quosdam autem ex nostris partibus cum in laicatu,*

siue in minoribus ordinibus constituti habeant vxores, & filios, siue morte vxoris interueniente, siue continentia pari voto seruata, ad sacros ordines accedere. His omnibus conceditur habere propria ad suos, & suor. vsus. Qui autem ab infantia sacræ militiæ traditi sunt, nullo modo eis permittitur habere propria: quia nulla est eis excusatio proprietatis: nisi fortasse retinendo sua, a sumptibus ecclesiæ abstineant.

(7) *Idem Gratianus ait in eodem libro 14. q. 1. c. 1. par. 1. Prohibetur perfecto in iudicio stare captando lucrum, sed non euitando damnum. Vel aliter. Aliud est, sua posidere: aliud est communium procuratorem esse. Canonici non posident sua: quia res oblatæ non sunt alicuius. Vtuntur enim rebus ecclesiæ non vt suis, sed tamquam ad dispensandum sibi creditis &c.*

(8) *Verba etiam Gratiani sunt in eodem libro 16. q. 3. c. 15. placuit. par. præscriptionum. Bona vero fides non ad tractum medij temporis, sed ad initium possessionis refertur. Sufficit enim in initio cuiq. bona fide posidere cœpisse, etiam si medio tempore scientiam rei alienæ habuerit. In marg. est. al. conscientiam.*

(9) *Hæc etiam in eodem libro eiusdem Gratiani verba sunt 22. q. 4. c. vlt. par. Vnde datur. Aliquando datur namq. iuramento deest iustitia, veluti cum quispiam post votum castitatis ducit vxorem, iuramento firmans numquam se ab ea discessurum: quod quamuis illicitum sit, quia iustitia sibi probatur deesse: tamen auctoritate Augustini seruari præcipitur. Et postea. Est etiam id, quod iuratur, aliquando vitiosum, non natura sui, sed ex causis extra venientibus: veluti cum aliquis post votum castitatis iurat alicui se habiturum eam in coniugem. Coniugem namque habere, in se ipso malum non est: tamen huic ex voto perniciosum est. Hoc autem iuramentum etiamsi illicitum sit, non tamen seruari prohibetur: sed de violatione voti pænitentia sibi iubetur indici. Et vers. Ex modo. Veluti dum aliquis a parentibus coactus, vt clericatus tonsuram, vel religionis vestem suscipiat, se neutrum facturum iuramento firmauerit. Hoc quamuis aliquibus videatur reprehensibile; quia opus charitatis iuramento se non facturum promisit; nulla autem auctoritate seruari prohibetur &c.*

(10) *Illa quoque Gratiani verba sunt in eodem libro 22. q. 5. in prin. Quod autem quinto loco quæritur, si licitum esset, quod Archi-*

diaconus iurauerat, an Episcopus esset reus periurij, qui ad peierandum Archidiaconum cogebat; facile potest discerni. Si enim consentiens pari pœna cum faciente puniendus est; multo magis ille, qui cogit, reus admißi criminis probatur.

DE EADEM RE.

Dialogus decimusoctauus.

C. QVID illud est, quod apud Gratianum legitur ex Nicolai responso ad consulta Bulgarorum: A quodam Iudæo nescitis, vtrum Christiano, an pagano, multos in patria vestra baptizatos asseritis? quo pacto is, qui Iudæus erat, potuit paganus esse? aut de eo, quem certum erat, Iudæum esse, dubitabatur, num Christianus esset, an paganus? A. Consuluisti fontes eius capitis? nuper enim prodierunt illa Nicolai responsa. C. Consului. caput est CIV. non tertium, vt Demochares edidit. Varietas verbor. nulla est, neque etiam apud Iuonem Carnotensem. *a* A. In libro Cæsaraugustano *b* inueni: A quodam viro, pro, A quodam Iudæo, scriptum. quod mihi vehementer placuit. Sunt qui putent illum Iudæum natione fuisse, non religione. C. Id mihi non fit verisimile. (1) Sed cur magis credendum est huic libro, quam fontibus ipsis? A. Quia non sunt ipsi fontes, sed fontium imagines. Idem de veterib. libris dicendum est: in quo plerique falluntur. Dum enim putant satis esse, si quid in veteri libro inuenerint, referre; etiam ea, quæ recte edita sunt, mutare audent. Sed multo tutius est, probare prius omnia, & cum priori, & posteriori sententia conferre. Et quia de falsis inscriptionibus alijs diebus actum est; vide, quid in hoc eodem libro Cæsaraugustano & in alio veteri legi Syricio Papæ adscriptũ: Vino ægrotum baptizari posse, modo in nomine Trinitatis baptizetur. C. Hoc Ecclesia catholica non recepit. B. Neque Syricius hoc vnquam dixit: sed vanus aliquis se-

De consec. d. 4. c. 24. a quodã.

a *Iuo lib. 1. tit. 2. c. 22. panorm. & part. 1. c. 148 decr.*

b *Cæs. lib. 12. c. 62.*

Cæs. li. 12. c. 9.

a *Iuo par. 4. c. 80. dec.* mipaganus. Quid? illud, quod apud Iuonem *a* inueni ex
b *Aug. contra Cresconium li. 3. & 4.* Augustini libris *b* acceptum, Concilium Sardicense concilium Arianorum fuit? A. Ego id non apud Iuonem solũ,
c *Cas. lib. 1. c. 47.* sed etiam in alijs libris legi; *c* & aut Augustinum falso deceptum fuisse putaui, aut ea verba non esse Augustini. Et in Africa fuisse id concilium non reiectum apparet ex con-
d *Dist. 71. c. 6. Priuatus. al. Primatus.* cilio Carthaginen. I. cap. v. *d* in quo sanctissimum concilium appellatur. Licet sextæ synodi Patres, in quibus ipse Aurelius Augustinus fuit, non adgnouerunt duos esse eiusdem concilij canones, qui a Legatis Romanis concilij Nicæni esse dicebantur. Mitto, quod in Corpore canonum, & in omnibus Græcis & Latinis collectionibus con-
Distin. 20. c. 1. ciliorum habeantur, & in Leonis IV. epistula inter eos numerentur, per quos iudicant, & iudicantur Episcopi. (2) Sed quo progredimur? redeamus ad Antonini notas. B.
24. q. 1 in prin. & c. 4. audiuimus. p. 1. Non multa reliqua sunt. Quorum primum est de differentia eius, qui veterem hæresim defendit; & eius, qui nouam suscitat. illum excommunicatum esse, & suspensum ab executione ordinis, & iurisdictionis, & sic neminem posse excommunicare: de alio Gratianus dubitat, quia toleratur, & non reicitur, vt excommunicatus, & sic valent ab eo gesta. Ioannes & Antoninus omnes esse excommunicatos affirmant, & neminem posse excommunicare: licet alia gerat, dum toleratur. A. Non id aperte Gratianus dicit, quod isti notant. Seruandæ autem sunt Lucij tertij, & Innocentij tertij constitutiones. (3) B. Quædam postea no-
cap. ad abolendam. & c. excõmunicamus. de hæret. tat B. Antoninus, sed oblitus est locum certum indicare, in quo ea Gratianus scripserit; sunt autem ea, quæ refert, distin. l. non in eadem illa caussa XXIV. in qua superiora cõtinebantur. Quæritur de lapsis post baptisma in aliquod crimen, & pænitentibus an possint ad ordines sacros & dignitates, vel parochias promoueri: aut iam promoti permanere post crimina in eisd. & ad alia promoueri queant. Refertur Gratiani distinctio: vt si vere eos pæniteat, vtrũ-
Dist. 50. c 24. sacerdos. p. quomodo. que possint: si ficte, neutrum possint. Obicit hic noster exceptionem de his criminibus, quæ inducunt irregularitatem. Neque enim pænitere satis est, sed superioris dispen-

ſatio eſt neceſſaria. Alia diſtinctio Gratiani eſt, ſi crimina ſunt occulta, tunc poſſint promoueri; ſi manifeſta, non poſſint. Sed eodem modo addatur exceptio irregularitatis. & ex qualitate criminum cognoſci poterit, an requiratur diſpenſatio, & an diſpenſare debeat Epiſcopus, vel Pontifex Romanus. A. Hoc ipſum Gratianus fateretur. (4) B. Capitale crimen extremo loco poſitum eſt aduerſus Gratianum de pænitentijs diſtin. 1. & eius fratrem, vt vulgus putat, Petrum Lombardum, quem Magiſtrum ſententiarum appellant. Ambo enim fratres quæſtionem proponunt, an ſit neceſſaria oris confeſſio, quam ſacramentalem vocant, ad remiſſionem peccatorum; vel ſola contritio cordis, & ſecreta ſatisfactio ſufficiat, etiam ſi copia vel facultas adſit preſbyteri. Neuter ſoluit quæſtionem: immo Gratianus multis in vtramque partem relatis ait. Cui autem harum potius adhærendum ſit, lectoris iudicio reſeruatur. Vtraque enim fautores habet ſapientes & religioſos viros. Mox addit Theodori Cantuarienſis verba. Quidam Deo ſolummodo confiteri debere peccata dicunt, vt græci: quidam vero ſacerdotibus confitenda eſſe percenſent, vt tota fere ſancta eccleſia, & quæ ſequuntur. A. Cabilonenſis concilij ſecundi ſub Carolo verba ſunt cap. XXXIII. Referunt etiam Capitularia *a* & Burchardus, *b* & Iuo. *c* Sed hi duo vt Gratianus; Capitularia, & concilia carent illis verbis, vt Græci: item illis; vt tota fere ſancta eccleſia. Et Gratianus quæſtionem alijs verbis proponit. Neque enim is illa addit, cum facultas adeſt preſbyteri. Et cum hæc quæſtio ante Innocentii tertii in concilio generali cap. XXI. conſtitutionem propoſita fuerit a B. Thoma, & Antonino; vterque frater crimine liberatur. Non quod ſacramentum pænitentiæ non ſit a Chriſto inſtitutum, cuius partes ſunt contritio, confeſſio, & ſatisfactio, vt in concilio Tridentino aperte definitum eſt: ſed quo tempore confitendum eſſet ſacerdotibus hoc tum primum declaratum eſt. B. Vis dicam, quod ſentio? A. Quid eſt, cur opus ſit, veniam petere? B. Tota hæc diſtinctio plus nocet nobis, quam prodeſt. Male autem incerta ſunt hæc, vt

ca. 32. preſbyteros. in fine. e. diſt.

De pænit. d. 1. c. 88. quamuis. p. quibus & c. vlt.

a *Capit. lib. 7. c. 58 in addit.*
b *Burc. lib. 19. cap. 145.*
c *Iuo part. 15. c. 155. decret.*

De pænit. & remiſ. c. omnis.

quæstio tertia caussæ XXXIII. & postea aliæ quæstiones, & caussæ additæ. Præstitisset de pænitentiis post omnes caussas ante tractatum de consecratione conscribere. A. Sunt, qui putent hos duos tractatus non esse Gratiani, quamuis Gratianus ipse aliquot locis in caussis eorum faciat mentionem; & in quibusdam libris non esse distinctos capitib. separatis; numeris autem capitum certum est nullum Gratiani volumen fuisse distinctum ante Contianam editionem. C. Cur tu eos numeros non sequeris, sed aliam rationem? A. Ego numeros addidi ante eam editionem; neque diuinare potui, quid in ea scripturus esset Contius. Varietatis caussa est, quod ille caput secundum appellat, quod ego primum esse puto. principium enim quæstionis primũ caput appellare nolui, quotiens verbis Gratiani constat. Est etiam alia varietatis caussa in capitibus Paleæ nomine adscriptis, quæ ab eo nonumquam omittuntur, aliquando numerum augent. Sed quid Romani selecti viri de hac prima distinctione statuunt? B. Hæc verba in scheda inueni. Tractatus hic de pænitentia non videtur esse Gratiani, sed alicuius paullo antiquioris, & totus huc videtur translatus. deestq; in exemplaribus antiquis. A. Non esse antiquioris Gratiano apparet, quia multa ex Digestis adfert, & ex alijs libris iuris ciuilis, quæ omnia sunt Gratiani tẽpore quasi postliminio restituta. B. Nimius est in his referẽdis, & valde ineptus. sed alia verba referam selectorum virorum. Verbis Gratiani in extrema hac distinctione: Cui autem harum &c. hæc adscribi iusserunt. Errat in hoc Gratianus. & non est dubitandum, quin peccata mortalia, quantumcumque occulta, sacerdoti secreto sint confitenda: & nullus defendit alteram opinionem, quam quisque voluerit. Item verbis Theodori, vel potius concilij Cabilonensis alia addunt. Cum enim ita scriptum sit. Confessio itaque, quæ soli Deo fit, quod est iustorum, purgat peccata. Ea vero, quæ sacerdoti fit, docet, qualiter ipsa purgentur peccata. Adiciunt Romani. Non docet, sed efficit veram purgationem: & sacerdos tamquam Dei minister vere purgat a peccatis. & glossa in verbo docet errat, dum ait: hoc

c. vltim. de pæn. d. 1.

ait: hoc est signum sacerdoti, quod peccata dimittuntur confitenti per contritionem, nam vere dimittuntur per absolutionem sacerdotis: & falsum est, quod ipsa absolutio sit signum remissionis, cum sit caussa efficiens remissionis. Illud etiam mutant, quod in eodem capite dicitur: Deus namque salutis & sanctitatis auctor: sanitatis auctor scribendum censent; & postea, hanc suæ potentiæ medicinam, non suæ pænitentiæ. vtrumque ex concilijs, nisi quod illic vox medicinam omittitur. quæ neque in Capitularib. est, neque apud Burchardum & Iuonem. (5) A. Suntne alia in eadem distinctione animaduersa? B. Capite sexto, cuius initium, Si quis non dicam. addunt. Valde alienæ sunt hæ leges a disputatione de pænitentia, & capite XXXII. extremo. Gratianus, vel quicumque est auctor huius tractatus. ostendit se non recte sentire de confessione sacramentali; Cum tamen hoc sit certum, quod dum adest facultas sacerdotis, quoduis peccatum mortale debemus ei secreto confiteri. Et quia Gratianus sæpe repetit huiusmodi errorem, fiat hoc loco notatio. A. Si vox debemus consilium significat, nihil Gratianũ lædit hoc consilium: si præceptum, non semper verum esse alij dicent. sed certis casibus puta mortis, vel periculi, vel ante Eucharistiæ sumptionem: alio tempore seruanda est constitutio Innocentij tertij, & ei, qui eam obseruauerit, satis est, si propositum habeat confitendi tempore debito, cum contritione præsenti, vt docet Antoninus tuus post B. Thomam. (6) B. Notantur etiam alia Gratiani verba capite XXCVI. Vnde euidentissime datur intelligi, quod sine confessione oris peccata possunt deleri. Falsum est, inquiunt, hoc inde probari. Et postea. Latentia vero peccata non probantur sacerdoti necessario esse confitenda, & eius arbitrio expianda. Non recte, inquiunt, loquitur. & cap. XXX. Luce clarius constat &c. (7) Capite XIX. cuius initium, Aut facta. mendum in illis verbis est: Tempus discernit emansorem a furtiuo: scribendum enim est fugitiuo ex Pãdectis. (8) Sed melius est ordine librorum Gratiani de eius erroribus agere. A. Id in alium diem differamus. Hoc tantum

De pæn. d. 1. cap. 6 si quis.

c. 32. facilius p. hoc idem. e. d.

c. 86. quis aliquãdo. p. econtra auctoritas. d. p. Latentia. & c. 30. si cui. in fin. e. dist.

c. 19. aut facta. e. d.

Philin. in c.ex parte.2. ver. leges insertæ nu. 43. prope fin. de rescri.

admoneo, superioribus Antonini locis exstare Philini triginta fere notata loca, quibus Gratianus ab glossis, vt vocat, reprehendit. (9)

(1) De *consecrat. distin. 4. cap. 24. in Romano libro inscriptio est. Item Nicolaus ad consulta Bulgaror. c. 104. A quodam Iudæo nescitis, vtrum Christiano, an pagano &c. In marg. hæc sunt. Sent. 4. dist. 3. Alger. l. 3. c. 6. Iuo p. 1. c. 148. Pann. l. 1. c. 29. Et in notis. Iudæo] Apud Algerum est, vt audio. Verum in originali post hoc caput sequuntur verba hæc: Sed primum, vtrum Christianus, an paganus ipse Iudæus extiterit, vel si postmodum factus fuerit Christianus. inuestigandum est. (ipse vir, pro ipse Iud. scribo.)*

(2) *Distin. 71. c. 6. in eodem libro inscriptio est. Item ex concilio Carthagin. 1. c. 5. Primatus Episcopus Vegeselisitanus dixit &c. In marg. est. Burc. l. 2. c. 43. Iuo p. 6. c. 144. Ans. l. 6. c. 124. Primatus) al. priuatus. (scribo, Priuatus,)*

(3) *Gratiani verba sunt in eodem libro 24. q. 1. in prin. Quod autem ab hæretico aliquis deponi, aut excommunicari non possit facile probatur. Omnis enim hæreticus aut iam damnatam hæresim sequitur, aut nouam confingit. Qui vero hæresim iam damnatam sequitur, eius se participem facit &c. Et cap. 4. Audiuimus par. 1. Sin autem ex corde suo nouam hæresim confinxerit; ex quo talia prædicare cœpit, neminem damnare potuit: quia nec potest deiicere quemquam iam prostratus &c. In notis est. Sin autem) Non defuerunt, qui crederent hæc quoque esse Alexandri. Sed apud Iuonem, & in Pannormia non habentur: & in vetustis Gratiani codicibus hic est ea nota. quæ solet apponi verbis Gratiani. Et est secundum membrum diuisionis in ipso quæstionis principio a Gratiano propositæ: omninoque & stylus, & quæ dicuntur, ad id confirmandum concurrunt.*

(4) *Hæc etiam sunt in eodem libro Gratiani verba, distin. 50. c. 24. Sacerdos. par. 1. Snnt quidam, quos non odium criminis, sed timor vtilitatis, & amißio propry gradus, & ambitio celsioris ad pœnitentiam cogit. Hos sacri canones irrecuperabiliter (al. irreparabiliter) deiiciunt &c. Et cap. 32. presbyteros. in fine. e. dist. Possunt & aliter distingui præmissæ auctoritates. Quor. enim crimina manifesta sunt; ante vel post ordinationem, a sacris ordinibus deiiciendi sunt:*

quorum autem peccata occulta ſunt, & ſatisfactione ſecreta, ſecundum ſacerdotis edictum purgata; in propriis ordinibus remanere poſſunt. In marg. eſt. Raba. pæn. c. 1.

(5) *Initio tractatus de pænitentia in Gregoriana editione ſcriptum eſt: Quæſtio tertia (cauſæ XXXIII.) Et in marg. eſt. TRACTATVS de pænitentia. Et mox Gratiani verba ſunt. His breuiter decurſis, in quibus extra negotij finem aliquantulum euagati ſumus, ad propoſitæ cauſæ tertiam quæſtionem pertractandam (qua quæritur, Vtrum ſola cordis contritione, & ſecreta ſatisfactione, abſque oris confeßione quiſque poßit Deo ſatisfacere) redeamus &c. Ad vocem Vtrum, eſt in marg. additum. DISTINCT. I. Et in notis. Gratianus ad explicandam hanc tertiam quæſtionem multa attulit. Quam per longam tractationem, qui eum ſecuti ſunt, in ſeptem diſtinctiones diuiſerunt. In antiquioribus enim exemplaribus nulla eſt diſtinctionum ſeparatio: in aliquibus vero in margine tantum eſt, Diſtinctio prima, ſecunda, &c. Vtrum ſola) Hæc coniungenda ſunt cum ſuperioribus quemadm. in peruetuſtis ſunt coniuncta: ab illis enim pendent. Ante caput extremum eiuſdem diſtin. 1. hæc Gratiani verba ſunt. Quibus auctoritatib. vel quibus rationum firmamentis vtraq. ſententia ſatisfactionis, & confeßionis innitatur, in medium breuiter expoſuimus. Cui autem harum potius adhærendum ſit, lectoris iudicio reſeruatur. Vtraque enim fautores habet ſapientes, & religioſos viros. Vnde Theodorus Cantuarienſis Archiepiſcopus ait in pænitentiali ſuo. Quidam Deo ſolummodo confiteri debere peccata dicunt, vt Græci. Quidam vero ſacerdotibus confitenda eſſe percenſent, vt tota fere ſancta eccleſia &c. In notis hæc ſunt. Lectoris iudicio) Certißimum eſt, & pro certißimo habendum, peccati mortalis neceſſariam eſſe confeßionem ſacramentalem, eo modo, eo tempore adhibitam, quo in concilio Tridentino poſt alia concilia eſt conſtitutum. Extremo capiti hæc adduntur in notis. Burchardus etiam, & Iuo caput hoc citant ex pænitentiali Theodori. In Capitularibus adiectis cap. 58. hæc leguntur. Quidam Deo ſolummodo confiteri debere dicunt peccata: quidam vero ſacerdotibus confitenda eſſe percenſent. Quod vtrumque non ſine magno fructu intra ſanctam fit eccleſiam &c. In concilio Cabilonenſi 2. c. 33. ead. fere habentur, addita ad initium voce Quia, & nonnullis alijs in extrema clauſula, quæ notabuntur. Vt Græci] Hæc verba, itemque illa, vt tota fere ſancta*

ecclesia, & illa, & hoc perfectorum est, & illa, Quod est iustorum, absunt quemadm. a Capitulari, ita etiam a concilio. In marg. hæc sunt. In Capitul. adiectis c.58. In Cabil. conc. 2. c. 33. Burch. l. 19. c. 145. Iuo p. 15. c. 155. Ad illa verba, Sed tamen Apostoli &c. additur in marg. Et secundum Apostoli institutionem confiteamur Iac. 5. Et in notis. In Capitulari, & concilio pendet ædhuc oratio, & priori illi membro, vt & Deo, &c. redditur nunc alterum mēbrum his verbis, & secundum Apostoli institutionem &c. In scholio. Docet] Id est, hoc est signum sacerdoti, quod peccata dimittantur confitenti per contritionem. Additur in marg. Immo docet ordinarium purgandi modum esse per sacerdotes absolutionem. Deus enim, vt continuo subiungitur, sanitatem largitur plerumq. medicor. operatione. Operatione, inquit, non ostensione. Ad vocem sanctitatis, additur in marg. al. sanitatis. In eodem extremo capite est: plerumque hanc præbet suæ pænitentiæ medicinam inuisibili administratione; plerumque medicor. operatione. In notis est. Suæ pænitētiæ medicinam) In concilio, atque apud Burchardum, & Iuonem legitur suæ potentiæ. A Capitulari autem (prout ex ipsius lectione animaduerti potest) totum istud primum abest periodi membrum.

(6) *Capite sexto Si quis non dicam. eiusdem distin.* 1. *in eodem libro non sunt verba ex scheda selectorum virorū relata. Nihil etiam additum est cap. 32. Facilius. in fine.*

(7) *Quod dicitur apud Gratianum cap. 87. Romanis e dist.* 1. *cuius initium, Quis aliquando. par. Econtra auctoritas. his verbis notatur. Vnde euidentissime datur intelligi, quod sine confessione oris peccata possunt deleri. In notis est. Vnde euidentissime] Loquitur ex persona aduersam partem substinentis. Vere enim ex illis auctoritatibus non hoc colligitur. Qui enim sacerdoti tamquam Deo cōfitetur, is minime dicitur se apud alios accusare, sed potius nescientibus aliis seipsum punire. &c. Ad vers. Latentia vero peccata. nihil additur. Nihil etiam additur cap. 30. Si cui. vers. Luce clarius constat.*

(8) *Inscriptio capitis 19. Aut facta. e. dist. in eodem libro hæc est. Vnde in Digestis tit. de pœnis. In marg. est. Ibid. le. 16. (hoc est, lib. 48. Digest. tit. 19.) Ad illa verba, Tempus discernit emansorem a furtiuo additur in notis. Furtiuo in aliquot vetustis codicibus & originali est, fugitiuo. sed ob glossam non est emēdatum Ad illa verba, Euentus spectatur, vt a clementissimo: additur. Clementissimo]*

Sic emendatum est ex pandectis Florentinis, cum antea legeretur, dementiſſimo. Quod in Baſilicis lib. 60. *tit.* 52. *l.* 16. *ſic explicatur. Vir clemens, nec ſeditioſus &c.*

(9) *Verba Philini ſunt. Gratianum improbat.*

Gloſſa in prin. diſt. 13.

Gl. 2. *in prin. diſt.* 18.

Gl. vlt. in c. de Syracuſane. (13.) *diſt.* 28.

Gl. in c. Cenomanenſem. (13.) *par. cum ergo. ver. de fornicatione. diſt.* 56.

5. *Gl. in c. ſtatuimus.* (8.) *p. his omnib. diſt.* 61.

Gl. in c. Valentinianus. (3.) *ver. electus. diſt.* 63.

Gl. vn. in c. ſcire (8.) *p. neceſſario. & c. ſeq. diſt.* 76.

Gl. 2. *in c. Sicut Chriſtus.* (75.) 1. *q.* 1.

10. *Gl. vlt. in c. cum ſcriptura.* (83.) 1. *q.* 1.

Gl. in c. quod quidam. (97.) *p. opponitur. ver. poteſtas. & ver. poteſtatem. e. q.* 1.

Gl. in c. etſi illa (23) *& gl.* 2. *in p. breuiter.* 1. *q.* 7.

Gl. 3. *in c. Euphemium.* (7) *p. hinc. colligitur. ver. infamen.* 2. *q.* 3.

Gl. in c. a iudicib. (33.) *p. quod de arbitris. ver. valebit.* 2. *q.* 6.

15. *Gl. in c. ei qui.* (41.) *p. nullus. ver. in notorijs.* 2. *q.* 6.

Gl. in c. ſi teſtes. (3.) *p. ſoli teſtes. ver. inſtrumentis.* 4. *q.* 3.

Gl. in c. nullus. (2.) *p. aliquando. ver. per officiales.* 4. *q.* 4.

Gl. in c. teſtimonium. (9) *p. nec honore. ver. iureiurando.* 11. *q.* 1.

Gl. in ſumma. 12. *q.* 1.

20. *Gl. in c. præcipimus.* (24.) *p. cum ergo. ver. ſed notandum. c. q.* 1.

Gl. in c. pen. p. ſi ergo. ver. hoc meum. e. q. 1.

Gl. in c. non ſane. (15.) *ver. patrocinium.* 14. *q.* 5.

Gl. in c. ſi quis. (29.) *p. qui autem. ver. repetundarum.* 17. *q.* 4.

Gl. in c. ſi illic. (29.) *p. ſed obijcitur. ver. Achab.* 23. *q.* 4.

25. *Gl.* 1. *in c. ſic quippe* (45.) *p. ex his.* 27. *q.* 2.

Gl. in c. ſi quis. (24.) *p. quamuis. ver illud vero* 32. *q.* 7.

Gl. in c. omnis. (37) *p. alij e contrario. de pæn. d.* 1.

Gl. in c. quis aliquando. (87.) *p. e contra. ver. confitemini. e. diſt.* 1.

Gl. in c. de quarta. ver. quadragenaria. de præſcr.

DE ERRORIBVS QVIBVSDAM, ET mendis Gratiani in distinctionibus.

Dialogus decimusnonus.

B. QVOTIENS in manus meas Gratiani liber venit, venit autem infrequens, t tiens me a legendo deterret initium. Humanum genus duob. regitur, naturali videlicet iure, & moribus. Ius naturale est, quod in lege, & euangelio continetur. His addit multa ex Isidoro sumpta in etymologijs, quæ etiam huic diuisioni repugnant, vt illud: Fas lex diuina est, ius lex humana. Omne autem ius legib. & moribus constat. Ius aut naturale est, aut ciuile, aut gentium. Ius naturale est commune omnium nationum. id melius ius gentium dixisset, sic enim postea definit. Ius gentium appellatur, quia eo iure omnes fere gentes vtuntur. quasi vero ius omnium nationum naturale sit; omnium vero gentium, ius gentium: quo nihil ineptius inueniri potest. At hic noster ius naturale dixit, quod in lege & in euangelio continetur. (1) A. Non quidquid in Moysis lege & in euangelio continetur, id ius naturale Gratianus appellat, sed vel de decalogo intelligi debet, vel de eo, quod sequitur: cum quisque iubetur facere alij, quod sibi vult fieri. Sed age videamus, quid in prima distinctione Romani notant. B. Quod capite VII. in iuris naturalis exemplis positum est: liberorum successio, & puerorum educatio, illi scribendum ex veterib. Isidori & Gratiani libris censent: liberorum susceptio & educatio. A. Id aptius est, vt post viri, & feminæ coniunctionem scribatur, & in iure ciuili ita esse existimo: hinc liberorum procreatio, hinc educatio. (2) B. Capite XII. dicitur. Ius Quiritium est proprie Romanorum, quod nulli tenent, nisi Quirites. Illi scribunt, quo nulli tenentur, nisi Quirites: ex veteribus libris. Et quod postea sequitur. In quo agitur de le-

Vide dist. 5. in prin. & dist. 6. in fine.

ca. 7. ius naturale. distinct. 1.

c. vlt. e. distinct.

gitimis hereditatibus, vel curationibus, vel de contractib. ita mutant, vt Contius admonuit; delendum enim est hoc membrum, vel de contractibus & pro curationib. cretionib. est scribendum. A. Hoc etiam confirmatur veteribus libris, & Isidorus ipse notat, quid cretio sit, post Vlpianum in fragmentis libri singularis regularum.(3) B Initio distinctionis v. in illis verbis: Nunc autem ad doctrinam naturalis iuris, & ceterorum reuertamur: differentiam, pro doctrinam aptius scribunt. Multa vero in hac v. & in vi. distinctione dicuntur, quæ melius in alium locum Gratianus reseruasset. Quod his verbis Romani notant. Visum fuit Doctoribus vt distinctio hæc vi. quamuis superioribus parum cohærere videatur, atque extra rem hoc loco posita sit a Gratiano, neque tollatur, neque in alium locum transferatur. Hoc idē placuit congregationi generali. Scopus enim est hoc opus corrigere, & supplere, quæ desunt Gratiano, non decurtare. Mihi vero facilius omnia sanare in animo est. C. Quo tandem pacto? B. Vna litura, vt ille noster ait. A. Iocaris tu quidem, vt soles. Sed quid de vii. distinctione habes dicere? B. Permulta. Principio selecti viri notant, neque Solonem primum Atheniensibus, neque Trimegistum Ægyptijs leges tradidisse. De Solone aperta res est, cum Draco legislator eo fuerit antiquior. De Trimegisto videndus Cicero lib. iii. de legib. & Lactantius lib. i. cap. vi. Institution. Item de nominibus Decemuirorum, qui xii. tabulas scripserunt, quæ referre Gratiano minime fuit necesse: placuit illis patrib. vt cum Fastis Capitolinis conferrentur. Quod vero sequitur, Nouæ autem leges a Constantino Cæsare cœperunt, & quæ postea de Codice Theodosiano scribuntur, Isidori, & Gratiani ignorantiam detegunt. Cum enim potuissent in libris Iustiniani certiora de origine iuris, & de tribus illis veteribus Constitutionum libris, & quarto Iustinianeo, atque de Nouellis tam eiusd. Imperatoris, quam superiorum referre: hæc sola posteris reliquerunt, quæ, vt Contius notat, in Alarici breuiario continebantur. A. Quæ de Constantino dicuntur, accepta esse arbitror ex Theodosij

Distin. 5. in prin.

Dist. 7. c. 1.

a *Nou. Theod. & Valent* 1.

b *Iuo li.* 2. *tit.* 12. *c.* 7. 8. *&* 9. *panorm.*
c *Iuo par.* 4 *c.* 170. *&* 171. *&* 172. *decr.*
d *Cæs. libr.* 2. *c.* 31 *&* 32.
e *Dist.* 8. *c.* 1.

f *Iuo par.* 3. *c.* 194. *decr.*
g *Ans. lib.* 12. *c.* 57.
h *c.* 4. *veritate dist.* 8.
i *Iuo lib.* 2. *tit.* 12. *cap.* 29. *panorm. & part.* 4. *c* 208 *decr.*
k *Cæs. lib.* 1. *c.* 17.

Nouella Constitutione. *a* Isidorum ius ciuile hoc a Iustiniano editum ignorasse crediderim; a Gratiano video in hoc isto libro multa referri ex Digestis, & Constitutionibus multorum Imperatorum. Et potuit ex Iuonis Panormia, *b* cuius mihi habuisse cognitionem videtur, hoc ipsum de Iustiniano referre, quod etiam scriptum scio in excerptionibus Iuonis, *c* & in libro Cæsaraug. *d* ex historia Pauli Diaconi, & Anastasij bibliothecarij. (4) Dic nunc de distin. IIX. si quid est nota dignum. B. Capite primo *e* mendosum est illud: Vultis, vt reticeamus leges, vt gaudeatis? recitemus enim scribendum est, vt est apud Augustinum, & Iuonem, *f* & Anselmum. *g* (5) Capite quarto *h* pro illis verbis: Plane quis dubitet, veritati manifeste consuetudinem cedere? scribendum, veritati manifestatæ debere consuetudinem cedere? Respondent enim verbis illis impugnantium Augustinum: Veritate manifestata cedat consuetudo veritati. Quæ omnia non recte Iuo edidit in Panormia, in Excerptionibus vero recte, *i* item liber Cæsaraugustanus. *k* (6) Sequitur caput v. quod alijs vi. esse placuit, quod caput primum est eor. quæ Pet. Ciacon ad te misit. Incidi enim nuper in eum indicem incertorum capitum Gratiani, quorum numerus est fere DCC. A. Rem mihi pergratam feceris, si de his quoque locutus fueris. B. Nihil plane eram dicturus, nisi cum illo indice, quid tu rescripsisses, inuenissem. Illud igitur caput Gregorio Papæ ad Guillimundum Auersanum Episcopum inscribunt Iuo in Panormia, *a* & Gratianus: Gregorio VII. ad Vvimundum Auersanum Episcopum, idem Iuo in Excerptionibus *b* Augustino Demochares, & alij non recte. Romani in veteribus libris Gratiani Gregorio VII. adscriptũ referunt. Id igitur tantisper retineamus, quoad certiora inueniantur. (7) A. In IX. distin. scio esse quædam verba Augustini male accepta. B. Capitis quinti initium est, Ego solis eis scriptorum, qui iam canonici appellantur, didici hunc timorem, honoremque deferre. Iuo in Panormia ita scribit. Ego solis illis scripturarum libris, qui iam &c. In Excerptionibus Gratiani scripturam confirmat. eorum pro eis,

c. 5. *si consuetudinem e. d.* 8.

a *Iuo libr.* 2. *tit.* 12. *c.* 30. *pan.*

b *Idem par.* 4. *c.* 213. *decret.* *Dist.* 9. *c.* 5. *ego.*

Iuo lib. 2. *tit.* 11. *c.* 32. *panorm. & part.* 4. *cap.* 74. *decr.*

pro eis, habet liber Cæſarauguſtanus. *c* cetera, vt Gratianus. Romanis placet: Ego ſolis eis ſcripturarum libris: aut eis ſcriptorum libris. Et poſtea pro illis: audeam credere, malunt, firmiſſime credam: quod etiam habent Iuo, & liber Cæſaraug. In extremo capite in illis verbis: non ideo verum putem, quia ipſi ita ſenſerunt; ſed quia mihi per alios auctores, vel canonicas, vel probabiles rationes, quod a vero non abhorret, perſuadere potuerunt. Romani mutant: ſed quia mihi vel per illos auctores canonicos, vel probabiles &c. & abhorreat, pro abhorret. quod poſtremum in Panormia eſt. ſed non canonicos illic eſt, ſed hoc: vel per illos auctores & canonicas. in Excerptionib. eſt Romanorum ſcriptura. In libro Cæſaraug. ſed quia mihi vel per alios auctores, & canonicas &c. abhorreat. In libro B. Auguſtini eſt: vel per illos auctores canonicos, vel probabili ratione &c. (8) Capite nono editum eſt, primoque hoc genus litterarum ab auctoritate canonum diſtinguendum eſt. ex Auguſtino ſcribendum: primo quia &c. & canonis, pro canonum, ſic enim diuinas ſcripturas appellare ſolet, non canones. A. Sic etiam Iuo, *a* & Deusdedit, *b* & liber Tarraconenſis *c* ediderunt. (9) B. Capite primo diſtinct. x. *d* duorum heroum, ſcribendum cenſent, pro duorum horum. ex Nicolai epiſt. quæ exſtat, ad Epiſcopos, qui apud Conuiciniũ villam publicã ſecus ciuitatem Siluanectis in Cõcilio conuenerũt: & ex Anſel. Lucenſi. *e* (10) Incerta capita ſunt ſex. primum Felici adſcribit Gratianus *f* poſt Anſelmum, *g* quidam Felici tertio. (11) Secundum Leoni IV. ad Lotharium Auguſtum, Iuo, *h* & Gratianus, *i* & liber Cæſarauguſtanus, *k* cuius verba mendoſa videntur. De capitulis, vel præceptis imperialib. veſtris, veſtrorumque etiam Pontificum prædeceſſorum irrefragabiliter cuſtodiendis. A. Vox, Pontificum, aut vox prædeceſſorum, ſuperuacanea eſt. Agitur enim de capitulis, ſiue capitularibus Imperatorum, quæ Lotharius poſtulabat a Pontifice Romano ſeruari: quamobrem omiſſa voce Pontificum, recte dicetur, veſtrorumque prædeceſſorum. Si vero vox Pontificum, retineatur; de Pontificibus hoc

c *Cæſ. libr.* 1. *cap.* 8.

c. 9. *noli. d.* 9.

a *Iuo par.* 4. *c* 236. *decret.*
b *Deusdedit c.* 2.
c *Tarr. libr.* 1. *c.* 143.
d *Diſt.* 10 *c.* 1.
e *Anſ. lib.* 12. *c.* 34.
f *Diſt.* 10. *c. certum.*
g *Anſ. lib.* 4. *c.* 11.
h *Iuo lib.* 2. *tit.* 12. *c.* 12. *panor. & part.* 4. *c.* 176. *decr.*
i *c.* 9. *de capitulis. d.* 10.
k *Cæſ. libr.* 1. *c.* 61.

eſt Epiſcopis, intelligi oportet, qui Capitularia in ſynodis cum Imperatoribus fecerunt; vox prædeceſſorum, omitti debet. B. Vtraque vox eſt apud Iuonem, & in libro Cæſaraugust. ſed varietas eſt in illis verbis, veſtris, veſtrorumque etiam: eſt enim in Panormia, noſtris, noſtrorumque: & in Excerptionibus veſtris, noſtrorumque etiam: in Cæſaraug. veſtris, noſtrorum &c. Romanis placet; veſtris, noſtrorumque Pontificum prædeceſſorum. Sed vidi manu Petri Ciaconis ſcriptum; veſtris, veſtrorumq; prædeceſſorum. A. Id igitur teneamus, quoad fontes aperiantur. (12) C. Cur addit Contius: Sedit hic Leo huius nominis primus Ludouici Pij filius &c. ſub Michaële orientis, & Lothario occidentis Imperatoribus? Cum neque hic Leo primus ſit, ſed quartus; neque aliquis eorum fuit Ludouici filius. B. Numquam id Contius ſcribi iuſſit, ſed librarij culpa eſt. nam quæ erant Lotharij, dedit Leoni. Hic Lotharius primus fuit, Ludouici filius, Caroli nepos. Mox de Leone alia dicũtur perperam edita. Minus probo, quod capite proximo ait, Ioannem VII. fuiſſe feminam. Sunt alia nonnulla in hoc libro, quæ Contij famam lædunt, de quibus alias. Tertium caput Ioanni IIX. ad Ludouicum Imperatorem, adſcribit Iuo, *a* & quidam veteres libri apud Contium, Ioanni VII. Gratian. *b* Iuoni autem magis credere debemus, quia prior fuit, & quia plura verba ex ead. epiſtula adfert, quæ idem Gratianus *c* Ioanni IIX. adſcribit, item Iuo *d* in epiſtulis. (13) Quartum caput Gelaſio Papæ ad Rufinum, & Aprilem Epiſcopos adſcribunt Iuo, *e* & Gratianus, *f* & liber Cæſarauguſtanus *g* Scribendum vero eſt: Quis aut leges; non, Quis autem leges. item admonitiones paternas, non modernas. (14) Quintum eidem Pontifici ad Theodoricum Regem iidem tres adſcribunt Iuo, *h* & Gratianus, *i* & Cæſarauguſtanus liber. *k* (15) Extremum Auguſtine mihi concede laborem; de extremo capite dicendum eſt, quod eſſe Leonis quarti dicitur ad Lotharium Imperatorem, quod latius Iuo *l* refert, quam Gratianus. Coniungi autem poſſunt ead. verba cum verbis capitis IX. huius diſtin. X. de quo antea diximus, & cum

a *Iuo par. 4. c.230. & par. 6. c. 115. decret.*
b *c. 10. vides. d. 10.*
c *Diſt. 86. ca. 3. facientis.*
d *Iuo epi. 71. vel 38. decano Beluacen.*
e *Iuo libr. 2. tit. 12. c. 3. pan. & par. 4. c. 179. & part. 6. cap. 304. decr.*
f *c. 11. quis autem d 10 & d. 54. cap. 11. quis aut.*
g *Cæſ. lib. 1. c. 55.*
h *Iuo d. tit. 12 c. 14. panor. & d. part. 4. c. 180. decr.*
i *c. 12. certũ. e. d. 10.*
k *Cæſ. d. li. 1. c 56.*
l *Iuo d. tit. 12. c. 15. pan. & d. par. 4. cap. 181. decr.*

capite XVI. & XXXI. distinctionis LXIII. *m* quamuis hæc duo ad Lotharium, & Ludouicum Augustos inscribantur. Hæc de sex incertis capitib. huius distinctionis. (16) A. Placet mihi tuum consilium, vt hic tuus sit huius diei labor extremus.

m Dist. 63. c. 16 Reatina. & 31. inter nos.

(1) HOC *est initium Gratiani voluminis in editione Gregoriana. Concordia discordantium canonum. Ac primum de iure diuinæ, & humanæ constitutionis. Distinctio prima. Humanum genus duob. regitur &c. vt in dialogo. In notis hæc sunt. Ac primum] Hoc loco in manuscriptis codibus magna est varietas. Nam partim nulla est hoc loco inscriptio: partim vero legitur, De iure scripto, & non scripto, & quod cui præponatur, & legum auctoribus, & duorum malorum electione, siue dispensatione. Aut, Ac primum de iure constitutionis naturæ diuinæ, & humanæ. Aut, De iure naturæ, & humanæ constitutionis, quam Dominicus de Geminiano agnoscit, & extat in nonnullis antiquioribus editionib. Aut, De iure naturæ, & constitutionis: quæ inscriptio maxime videtur conuenire tractationi Gratiani qui sæpe ad hæc capita reuertitur, vt initio distin. 5. 7. 8. 15. & 11. q. 1. c. si quæ causæ. hunc totum locum indicans scribit; Require in principio, vbi differentia signatur inter ius naturale, & ius constitutionis. Verumtamen in hac tanta varietate, quæ, vt aliæ coniecturæ mittantur, argumento esse potest, nullam hic a Gratiano ipso positam esse rubricam, satis visum est retēta vulgata lectione ceteras indicare. Distin. V. in principio hæc verba sunt. Nunc ad differentiam naturalis iuris, & ceterorum reuertamur. &c. Sed cum naturale ius in lege, & euangelio supra dicatur esse comprehensum &c. In notis est. Nunc ad differentiam] In vulgatis legebatur, Nunc autem ad doctrinam. Emendatum est ex vetustis codicibus, & ex principio dist. 15. vbi hoc repetitur.*

(2) *Verba capitis 7. distin. 1. cuius initium, Ius naturale, in eodem libro hæc sunt. vt viri, & feminæ coniunctio, liberorum successio, & educatio &c. item depositæ rei, vel commendatæ pecuniæ restitutio &c. In notis est. Successio] In trib. codicib. manuscriptis Isidori, & aliquot Gratiani legitur, liberorum susceptio, & educatio; quæ lectio conuenit cum l. 1. ff. de iust & iur. vers. hinc descendit. Ad vocem commendatæ, additur in marg. al. commodatæ restitutio.*

(3) *Capitis extremi eiusdem dist. 1. in eodem libro verba sunt. Ius Quiritum est proprie Romanorum, quod nulli tenent, nisi Quirites, id est Romani. In quo agitur de legitimis hereditatibus, de cretionibus, de tutelis &c. In notis hæc sunt. Cretionibus] Antea legebatur, vel curationibus, vel de contractibus. Emendatum est ex codicib. Isidori tam impreßis, quam manuscriptis. Quid autem sit cretio, declarat Vlpianus in suis titulis c. 22. & ipsemet Isidorus in eodem lib. 5. etymo. c. 24. In marg. est. Alciatus 3. dispunct. c. 7.*

(4) *Nihil eorum, quæ dicuntur addita fuisse a selectis viris dist. 6. in editione Romana inuenitur. Fieri autem potuit, vt ea postea improbata sint. Sic etiam dist. 7. c. 1. & 2. nihil in notis adscriptum est. Quædam tamen nomina Decemuirorum sunt mutata. Non recte autem Curatius pro Curiatius scribitur. De voce differentiam pro doctrinam diximus in addit. 1. in fine.*

(5) *Distin. 8. cap. 1. in eo libro inscriptio est. Vnde Augustinus ait tract. 6. ad c. 1. Ioannis. Quo iure defendis villas ecclesiæ? diuino, an humano? &c. In marg. est. Ansel. l. 12. c. 62. Iuo p. 3. c. 194. Pann. l. 2. c. 63. In notis. Ecclesiæ] Hæc dictio non est apud B. Aug. Nam ibi agit contra Donatistas; qui legib. Imperator. villas sibi adēptas & Ecclesiæ catholicæ attributas esse querebantur. Quare, cum Donatistæ dicerent, villas nostras tulerunt: fundos nostros tulerunt, vt eos ipse conuincat, nullū ius in illis habuisse, aut habere: quibusdam præpositis addit ista. Quo iure defendis villas? diuino &c. Et infra 11. q. 1. c. si quæ causæ. vbi Gratianus citat initium huius capitis, ista dictio Ecclesiæ non habetur. Est tamen apud Ansel. Iuonem, & in Pannormia locis indicatis. Tolle] Quoniam glossa obstitit, ne omnia emendarentur, aut adderentur, quæcumque addenda videbātur; placuit integrum apponere locum B. Augustini. Apud ipsum igitur post ver. humano, antecedentis paragraphi, hæc sequuntur: Vultis legamus leges Iurisperitorum &c. vultis recitemus leges, vt gaudeatis, quia vel vnum hortum habeatis &c.*

(6) *Verba capitis quarti eiusdem distin. 8. in eodem libro hæc sunt. Item Augustinus lib. 3. de baptismo contra Donastitas c. 6. Veritate manifestata cedat consuetudo veritati: plane respondeo, quis dubitet veritati manifestatæ debere consuetudinem cedere? In marg. hæc sunt. Sub persona Libosi Vagensis. Et Iuo par. 4. c. 208. Pann. l. 2. c. 165. infra ead. c. qui contempta. Et vers. Item. Nemo. additur in*

marg. Ibid. c.8. sub persona Felicis a Buslacenis.

(7) *Inscriptio cap. 5. eiusd. distin. est in eod. libro. Item Gregorius Vvimundo Auersano Episcopo. Si consuetudinem fortaßis opponas &c. Et in marg. est. al. Guitmundo. Et Iuo p. 4. c. 213. Pann. l. 2. c. 166. Et in notis. Gregorius] In aliquot manuscriptis, & apud Iuonem est, Gregorius VII. Et in huius Pontificatu Guitmundus Auersanus Episcopus scripsit de corpore, & sanguine Domini contra Berengarium, qui liber extat.*

(8) *Hæc in eodem libro verba sunt cap. 5. distinct. 9. Idem (Augustinus) ad Hieronymum epist. 19. Ego solis eis scriptorum, qui iam canonici appellantur, didici hunc timorem, honoremque deferre, vt nullum eorum scribendo errasse audeam credere &c. In marg. est. Iuo p. 4. c. 74. Pann. l. 2. c. 119. scripturarum lib. ori. & Pan. Eorum auctorem in scribendo aliquid errasse firmißime credam) orig. Iuo, & Pan. Et in fine. non ideo verum putem, quia ipsi ita senserunt, sed quia mihi per alios auctores, vel canonicas, vel probabiles rationes, quod a vero non abhorreat, persuadere potuerunt. In notis est. Mihi per alios] Sic etiam in manuscriptis, & in glossa. Apud B. Aug. est, mihi vel per illos auctores canonicos, vel probabili ratione. nec multo secus apud Iuonem. Alias vero nonnullas varietates satis visum est in margine indicare.*

(9) *Eiusdem Augustini verba sunt in eod. libro a Gratiano relata cap. 9. Noli. e. dist. 9. cuius inscriptio est. Idem (Augustinus) ad Vincentium epist. 48. contra Donatistas. Noli frater &c. colligere velle calumnias ex Episcopor. scriptis, siue nostror. siue Hilary, siue (antequam pars Donati separaretur) ipsius vnitatis, sicut Cypriani, & Agrippini primo quia hoc genus litterarū ab auctoritate canonis distinguendum est. In margin. hæc sunt. Deusdedit p. 2. Ansel. l. 4. c. 58. Iuo p. 4. c. 236. Et in notis. Siue antequam) Antea legebatur, siue Cypriani, & Agrippini, antequam pars Donati separetur. Restituta est vera lectio ex B. Augustino, & aliquot exemplarib. Gratiani, & Iuone. Cyprianus enim, & Agrippinus multo ante Donati schisma in ecclesiæ vnitate decesserāt: qua in re errauit auctor glossæ. Ad extrema verba (Deus vobis reuelauit) additur. Ita etiam originale, & Iuo, & aliquot editiones noui testamenti. Sed idem B. Augustinus in Ioannem tract. 5. 45. 53. & 98. & alibi fere semper legit, reuelabit, & explanat. Græce est ἀποκαλύψει. In scholiis. Donati)*

Donatus primo fuit catholicus: sed postea est in hæresim lapsus: cuius hæresi adhæserunt Cyprianus & Agrippinus. (*Hæc falsa sunt.*)

(10) *In eodem libro inscriptio cap.* 1. *distin.* 10. *hæc est. Vnde Nicolaus Papa scribit Episcopis in concilio apud Conuicinum congregatis. Lege Imperatorum non in omnib. &c. Et in marg. est. Iuo p.*4. *c.*87. *Pann.l.*2.*c.*138. *Ansl.l.*1.*c.* 97. *Polyc.l.*1.*tit.*27. *Et in notis. Lege*] *Caput hoc sumptum est ex epistola Nicolai, quæ extat in codice bibliothecæ Dominicanæ; de quo dictum est supra dist.* 8. *c. mala. Titulus autem epistolæ hic est. Nicolaus seruus seruorum Dei, Reuerendissimis, ac sanctiss. confratrib. nostris Metropolitanis Episcopis, & ceteris diuersar. prouinciar. ac vrbium Præsulib. qui in Conuicinum villam publicam, secus ciuitatem Siluanectis, conuenistis. Eadem epist. nuper impressa est in Appendice bibliothecæ sanctorum Patrum. Obuiare*] *Apud Nicolaum sequitur continenter, ad quod ostendendum &c. Quæ autem apud Grat. sunt interiecta, non sunt hoc loco in epistola, neque in Polycarpo, neque apud Ansel. sed verba illa, Lex Imperatorum non est supra legem Dei. sed subtus. a Burchardo, & Iuone citantur ex decretis Pij Papæ c.*3. *habentur autem in Capitularibus adiectis c.*17. *reliqua autem habentur infra in hoc eodem capite p. Ecce quemadm. Ad illa verba, Item. Lex Imperatorum &c. in marg. hæc sunt. al. Idem. Et In cap. adiectis cap.* 17. *Burch.l.*15.*c.*10. *Iuo p.*16.*c.*11. *Pann.l.*2.*c.* 139. *Ad illa verba, Ad quod ostendendum duorum horum, in margin. additur, heroum, orig.*

(11) *Capitis tertij eiusdem distin.* 10. *in eodem libro inscriptio est. Item Felix Papa. Certum est hoc &c. In marg. hæc sunt. In exemplari Veronensi est, Felix III. Et, Ansel. l.* 4.*c.*11. *Polyc. l.*1.*c.*18. (*forte tit.*18.)

(12) *Eadem distin.* 10. *capitis* 9. *in eodem libro verba sunt. Item Leo IIII. Lothario Augusto. De capitulis, vel præceptis Imperialibus vestris, vestrorumq. Pontificum prædecessorum irrefragabiliter custodiendis, & conseruandis &c. Et in marg. est. Iuo p.* 4.*c.*176. *Pann. l.*2. *c.*149. *Et in notis. Vestrorumq.*] *Epistola hæc non est inuenta; & in istis verbis videtur subesse mendum: ex quo auctor glossæ errandi occasionem sumpserit; qui Christianis Imperatoribus cuiusmodi fuerant prædecessores Lotharij, attribuat illud, quod Isidorus de ethnicis dicit, nimirum Imperatores solitos fuisse appellari*

Pontifices. de qua re optime Gelasius in tomo de Anathematis vinculo, & infra 21. c. cleros. Apud Iuonem legitur, vestris, nostrorumque etiam Pontificum prædecessorum; in Pannor. nostris, nostrorumq. Pontificum, & prædecessorum. Sed fortasse cetera quidem recte apud Grat. habent tantummodo ante dictionem prædecessorum est addenda coniuncta &, quemadm. est in Pannor. Nam hoc significabitur, Imperatores illos solitos fuisse edere capitula adhibitis in consilium Pontificib. regni, quod verissimum est. Omnino hæc, quæ a Leone scribuntur, spectare videntur ad capitula Caroli, & Ludouici, quæ Lotharius in vniuersa Italia seruari mandauerat. Nam in legib. Longobardicis lib. 3. tit. 35. Lotharius ita constituisse traditur. Placuit nobis, vt capitula, quæ excerpsimus de capitulari bon. mem. gloriosiss. domini nostri Caroli, & genitoris nostri Lodouici Imper. inuictissimi, his omnibus, & fidelibus nostris, & sanctæ ecclesiæ in regno Italiæ consistentibus per legem teneantur, & seruētur: & quicumque horum capitulor. contemptor extiterit, LX. solidis componatur. Id populo Ro. qui iure antiquo Romanor. vti prohiberetur, valde displicuit: sicut ex c. fin. infra eadem dist. colligi potest: disseminatusque etiam rumor fuit eandem esse Pontificis, ac populi sententiam. De qua re Leo hac se epist. videtur purgare voluisse; & tamen postea pro conseruādo iure ciuili Romanor. cum eod. Lothario iterum diligentius egit: quod apparet ex d. c. finali. Inscriptio c. vlt. est, Item Leo IIII. Lothario Augusto. Vestram flagitamus clementiam, vt sicut hactenus Romana lex viguit, &c. In marg. est. Iuo p. 4. c. 181. Pann. l. 2. c. 152. Et in notis. Vestram] Videtur Lotharius populo Ro. quod hic Leo petiit, concessisse. Nam in legib. Longobardicis lib. 11. tit. 57 sic habetur. Vt interrogetur populus Ro. qua lege vult viuere, & sequitur constitutio. Lotharius Imp. Volumus, vt cunctus populus Rom. interrogetur, qua lege vult viuere &c. eidem legi, qua profitentur viuere, per dispensationem Pontificis, & nostram, subiacebunt.

(13) *Verba capitis 10. e. dist. in eodem libro hæc sunt. Item Ioannes VIII. Ludouico Imperatori. Vides fili charissime; quia quod contra leges accipitur, per leges dissolui meretur. In marg. est. Iuo p. 4. (deest, c. 230.) Inscriptio cap. 3. Facientis. dist. 86. hæc est. Item Ioannes VIII. In marg. est. Greg. l. 7. reg. ep. 114. indict. 2. Pelagius 2. ep. 3. Eleutherius sup. dis. 83. c. error. 2. q. 7. negligere. & 23.*

q.3. c. qui pont. Iuo p.6.c.115. Et in notis. Caput hoc ex varijs sententijs hinc inde collectis confectum est: quar. prima vsq. ad vers. emendare, sumpta est ex epist. beati Gregorij 114. lib.7. ind. 2. Theodorico, & Theoberto Regib. Francor.

(14) *Ante caput 11. eiusd. distinct. 10. hæc sunt in eod. Romano libro. Item Gelasius Rufino, & Aprili Episcopis. Quis autem leges principum, aut regulas patrum, aut admonitiones paternas dicat debere contemni &c. In marg. est. infra dist. 54. c. quis aut. Iuo p. 4. c.179. Pann. l. 2. c.150. Ad vocem autem, additur, al. aut. ad vocem paternas. al. modernas. Inscriptio capitis 11. distin. 54. est. Idem (Gelasius) Rufino, & Aprili Episcopis. Quis aut leges principum, aut patrum regulas, aut admonitiones modernas &c. In marg. est. supra dist. 10. c. 11. Iustin. nouell. consti. 123. cir. fi. Deusdedit p. 4. Iuo p. 6. c. 104. & p. 4. c. 179. Pann. l. 2. c. 150.*

(15) *Inscriptio capitis 12. eiusd. dist. 10. est in eodem libro. Item Theodorico Regi. Certum est magnificentiam &c. In marg. est Iuo p. 4. cap. 180. Pann. l. 2. c. 151.*

(16) *Capitis vltimi inscriptio posita est in addit. 12. Inscriptio c. 16. Reatina. dist. 63. hæc est. Item Leo quartus Lothario & Ludouico Augustis. Et cap. 31. Inter nos. ead. inscriptio est semicirculis notata, & additur vox Palea. Et in marg. S. Antoninus ibid. (hoc est, p. 2. tit. 16. c. 1. para. 2.) Iuo par. 5. c. 52.*

DE EADEM RE.

Dialogus vigesimus.

C. QVOD de Ioanne VII. femina scripsit Contius, lippis & tonsorib. notum, cur improbetur, scire cupio. A. Fitne tibi verisimile; quod nemo alicuius auctoritatis scriptor, nisi Martinus Polonus, & Marianus Scotus, siue quis alius tradidit; quod contra rerum naturam est; quia lippis & tonsorib. vt dicis, notum videatur; ideo verum esse credere? C. Quo pacto contra rerum naturam esse dicis? An non potuit accidere, vt lateret femina inter viros

viros? A. Potuiſſe non negabo. Sed facilius Byzantij quam Romæ, vt Leo IX. ſcribit, vbi ſæpe eunuchi Epiſcopi facti ſunt. Chriſtus vero, qui ne matrem quidem ſuam voluit ſacerdotem fieri, non paſſus eſſet feminam Petri ſucceſſorem fieri, claues regni cælorum tenere, in ſuprema illa ſede turpem illam meretricem ſedere, quæ tot habuit martyres & confeſſores; de qua illud dicitur, aut ſanctos recipere, aut ſanctos facere. C. Quaſi vero non aliquot fuerint peccatores electi, qui poſtea non meliores vitam turpiter egerint. A. Id ſi accidit aliquãdo, peccatis populorum adſcribitur. At contra rerum naturam eſſe dixi; quia nullum ordinem ſacrum recipere potuit; ita neque ſacerdos, neque Pontifex fieri, & electio nulla, atque irrita fuit. C. Quid ſi vtriuſque ſexus erat? A. Si in virili ſexu incaluiſſet, vt iuriſcon. ait, Pontifex fieri potuit. B. At hæc peperiſſe dicitur. A. Numquam Leo IX. qui multis annis poſterior fuit Ioanne VII. & IIX. feminæ electæ CP. feciſſet mẽtionem, ſi idem crimen in Romanum Pontificem obici poſſet. B. Placet hoc quidem. Sed quid dicis de Epiſcopa, preſbytera, diaconiſſa, & hypodiaconiſſa, quarum mentio fit in concilijs; & de diaconiſſis apud Iuſtinianum, & alios ſcriptores? A. Epiſcopi vxorem, Epiſcopam dictam inuenio, non quam duxit Epiſcopus, ſed quam antea habuit, quæ continentiam vouit, cum is ſacros ordines ſuſcepit. Sic preſbytera dicebatur preſbyteri vxor ſimilis, ſic diaconiſſa diaconi, & hypodiaconiſſa hypodiaconi vxor. Harum tamen duplex ſignificatio eſt, quia præter has vxores, erãt aliæ viduæ, quæ in baptiſmo fæminarum, & in oblationibus & quibuſdam alijs miniſterijs honeſtius inter ſui ſexus perſonas verſabantur, quam clerici. Sed redeamus ad Gratianum noſtrum. B. Diſtinctione XI. tria incerta capita notantur, caput ſecundum, ſeptimum & octauum. Secundũ Nicolao primo in epiſt. ad Michaëlem Imperatorem adſcribunt Iuo in Excerptionib. *a* & Gratianus, *b* & Demochares, & Cõtius. Eius capitis verba in cõciliis non inueni. Alia verba, quæ coniunxit Iuo, *c* inueniuntur in Panormia adſcripta eſſe Leoni quarto ad Lotharium Imp. Fieri igitur

Leo IX. epiſt. 1. cap. 23.

l. quaritur. de ſtatu hom.

a *Iuo par. 4. c. 211. decret.*

b *Diſt. 11. c. 2. conſequens.*

c *Iuo lib 2. tit. 12. c. 19. panor.*

poteſt, vt omnia ſint eidem Leoni adſcribenda. A. Non Leonis ſunt, ſed Nicolai in epiſt. ad Photium CP. quæ lecta eſt in ſynodo octaua ſub Hadriano, actione IV. (1) B. Capitis ſeptimi pars inuenitur apud Auguſtinum epiſt. XXCVI. ad Caſulanum preſbyterum, quæ inſcriptio eſt apud Burchardum, *d* & Iuonem, *e* & Gratianum, *f* & in libris Cæſarauguſt. *g* & Tarracon. *h* Verba illa: Et ſicut præuaricatores &c. cuius ſint ignoramus, licet ab omnibus ſint relata. (2) Caput octauum Auguſtino adſcribit Gratianus, *i* in libro de fide Chriſtiana; ſed nuſquam extat. (3) A. quid de alijs capitibus dicis, quæ certa ſunt? Memini enim caput quoddam inueniri Auguſtino adſcriptum in libro ex dictis Baſilij, quod eſt Baſilij in libro de Spiritu ſancto cap. XXVII. ad Amphilochium. B. Recte admones. Eſt id caput V. *a* cuius initium, Eccleſiaſticarum: Baſilio adſcribunt Burchardus, *b* & Iuo *c* rectius. Pro, in miniſterio, ſcribendum eſt, in myſterio. & pro, par ritus, par virtus. Illud etiam mendoſum eſt: Benedicimus fontem baptiſmatis oleo vnctionis. Huic accedit, quod ter oleo inungimus, quos baptizamus. Pro quibus apud Burchardum eſt: Benedicimus fontem baptiſmatis, oleum vnctionis. Huc accedit, quod ter immergimus, quos baptizamus: oleo vngimus. Apud Iuonem in Panormia priora verba mendoſa ſunt. Hæc poſteriora ita concepta ſunt. Huc accedit, quod ter mergimus; quod baptizatos oleo vngimus. Hæc Demochares probauit. Iuo in Excerptionibus Burchardi ſcripturam in his ſequitur. A. Cum Græcis fontibus hæc ſunt conferenda, quibus ſcio Burchardi & Iuonis varietates confirmari. C. Quid illud eſt? Vel quæ trifariam digeſta ſuper panem & calicem? A. Multifariam, non trifariam ſcripſit vetus interpres, vt ex Burchardo apparet, & ex Nomocanone. B. In extremo capite, in myſterijs obſeruata ſilentio, quam publicato ſcripto; habet Burchardus: in miniſterijs obſeruata magis &c. Gratianus. A. Id etiam Græcis verbis confirmatur. Totum vero caput præclarum eſt ad hæreticorum impugnationes tollendas ex traditionib. Apoſtolor. Id credo Græce & Latine Romanos edituros. B.

d *Burc. lib. 3. c. 126.*
e *Iuo d. ti. 12. c. 22 panor. & par. 4. cap. 78. dec. & epiſ. 179 vel 79. ad Galterium Beluacem. bibliothecar.*
f *Diſt. e. c. 7. in his.*
g *Cæſ. lib. 1. cap. 19.*
h *Tarr. lib. 6. c. 125.*
i *Diſt. 11. c. 8. catholica.*

a *Diſt. 11. c. 5. eccleſiaſticar.*
b *Burc. lib. 3. c. 127.*
c *Iuo d. tit. 12. ca. 23. panorm. & d. par. 4. c. 69. decr.*

Quid facturi ſint, ignoro. (4) De reliquis videamus. Caput x. ſumitur ex epiſtula Leonis quarta ad Epiſcopos Siciliæ c. vi. licet neque Anſelmus, *d* neque Gratianus, *e* neque Demochares locum certum indicarunt. (5) Caput ſecundum diſtinctionis xii. Gregorio adſcribunt Anſelmus, *f* & Gratianus, *g* & liber meus Tarraconenſis: *h* Anaſtaſio II. Demochares & Centius. Romani Gregorij quarti eſſe aiunt in epiſt. ad Epiſcopos Germaniæ & Galliæ, cuius initium eſt, Diuinis. A. Exſtat apud me epiſtulæ eiuſdem exemplum, & in Corpore canonum, & initio cõciliorum Colonienſis editionis in ea collectione, quæ inſcribitur, de primatu Romanæ eccleſiæ, & initium, & aliquot fragmenta ſunt eiuſdem epiſtulæ. Initium etiam inuenies apud Anſelmum, *a* & in libris Cæſaraug. *b* & Tarraconen. *c* licet hi omnes ita inſcripſerint, Gregorius omnibus Epiſcopis per diuerſas prouincias conſtitutis. Ex eadem ſunt varia fragmenta apud Gratianum, *d* de quibus poſtea dicendum erit. (6) B. Caput tertium inſcriptum eſt, *e* Nicolaus Michaëli Imp. ſed apud Iuonem varie inſcriptum inuenitur, & mihi videtur ex duobus capitibus conſtare, quæ tam in Panormia, quam in Excerptionibus plenius ſcripta ſunt. Prius caput inſcribitur in Panormia, *f* vt apud Gratianum: eiuſq; extrema verba ſunt, pro loco, & tempore cõſuetudines, ſi illis canonica non obſiſtat auctoritas, quando vna fides per dilectionem operans vni Deo omnes commendat. In Excerptionibus *g* parte quarta inſcribitur: Leo IX. Michaëli Imp. CP. parte vero quinta: Leo IX. Michaëli Patriarchæ CP. & in hac quinta magna pars epiſtulæ Leonis IX. refertur. In verbis huius capitis tertij, de quo agimus, tam in parte quarta, quam in quinta ſcriptum eſt; diuerſæ pro loco & tempore conſuetudines, quando vna fides per dilectionem operans vni Deo commendet omnes: ſiue commendat omnes. Eadem inſcriptio Leonis IX. ad Mich. Patriarcham CP. & eadem verba, quæ eſſe diximus in Excerptionib. Iuonis, exſtant in libro Cæſarauguſtano. Hæc pars poteſt Leoni IX. adſcribi. Poſterior pars poteſt retinere Nicolai nomen, in

d *Anſ. lib. 1. c. 45.*
e *Diſt* 11. *c.* 10. *hoc veſtræ.*
f *Anſ. libr. 1. c. 20.*
g *Diſt. 12. c. 2. præceptis.*
h *Tarr. lib. 1. c. 287.*
a *Anſ. lib. 1. c. 17.*
b *Cæſ. libr. 5. c. 6.*
c *Tarr. lib. 1. c. 286.*
d *2. q. 6. c. 1. decreto. diſt. 19. c. 5. nulli.*
e *c 3 ſcit ſancta. diſtinct. 12.*
f *Iuo. d. tit. 12. c. 18 panorm.*
g *Idem par. 4. c. 244. & part. 5. c. 44. decr.*
Cæſar. lib. 1. c. 23.

epist. ad Photium Patriarcham CP. non ad Mich. Imp. Vbi hæc verba sunt ab Iuone quoque relata. De consuetudinib. quidem, quas nobis opponere nisi estis, scribentes per diuersas ecclesias diuersas esse consuetudines, si illis canonica non obsistit auctoritas, pro qua eis obuiare debeamus, nihil iudicamus, vel eis resistimus. A. Ex his, quæ refers, apparet male apud Gratianum scribi constitutiones. vel consuetudines: sed vox consuetudines, retinenda est, cetera tollenda. Male quoque in Panormia verba illa, De consuetudinibus &c. Leoni quarto adscribuntur, & in Excerptionibus Nicolao in epist. ad Michaëlem Imp. & cum illis coniunguntur, Consequens est &c. quæ Gratianus refert distinctione XI. *a* Sunt enim omnia ex epistula eadem ad Photium, quæ etiam lecta est in synodo octaua sub Hadriano Minore actione quarta. (7) Nunc cetera videamus. B. Caput quintum Nicolai ad Ignatium, vel Igmarum Episcopum esse dicitur apud Gratianum. *b* Ignarum Archiepiscopum appellat Iuo *c* in Panormia. Igmarum Remensem Archiepiscopum idem in Excerptionib. Hicmarum in epistulis, alij Hincmarum dicendum esse contendunt. id confirmatur epist. LIIX. eiusdem Nicolai ad eundem, cuius initium est, Omnium nos portare. ex qua addi possunt hæc verba post vocem, dedecus; vt temporibus nostris vel falso insimulari sanctam Dei ecclesiam permittamus, vel eas traditiones &c. & pro illis, a patrib. suscepimus, illic est, a patribus nostris suscepimus, pro libitu semper errantium. (8) Caput vndecimum *d* ex duabus, tribusve Augustini epistulis sumptum videtur. Nam initium est ex epist. CXIIX. Pars illa, Quod enim neque contra fidem, ex epist, CXIX. In fine quædam sunt ex ead. alia ex epist XXCVI. extrema. Illa verba tollenda esse Romani censuerunt: Augustinus idem ex auctoritate Ambrosij asserit: quæ ex scholio inserta sunt. (9) Capite duodecimo *a* extremo, quod ex eadem CXIX. epistula est, vox sacramentis, in vocem sarcinis mutanda est, licet eam Iuo *b* probauerit, & liber Cæsaraugustanus *c* loquitur enim de Iudæis, qui legalib. sarcinis, non humanis præsumptio-

Iuo d. tit. 12. c. 19. & 20. pan. & d. par. 4. c. 211. decr.

a *Dist. 11. c. 2. consequens.*

b *c. 5. ridiculum. dist. 12.*
c *Iuo d. tit. 12. c. 20. in pan. & par. 4 ca. 212. decret & in epist. 54. vel 65. ad Hugo. Lugdunen. Archiepiscopum.*

d *c. 11. illa autem dist. 12.*

a *c. 12. omnia. e. dist.*
b *Iuo d. tit. 12 c. vlt. panor. & par. 4 ca. 206. decret.*
c *Cæs. libr. 1. c. 9.*

nibus subiciuntur. Romani non omnino vocem sacramẽtis improbant, sed illam alteram in margine ponendam statuunt. (10) Nunc liceat mihi ad distinct. XVI. venire. Nam quamuis multa in alijs dixerint esse mutanda, in hac scheda tantum inuenio de capite illo Gelasij cum lxx. Episcopis, ex concilijs esse totum describendum, & scio Episcopum Segobiensem id multis mendis purgasse. At postrema pars, cuius initium, Ceterum qui libri, licet superiorib. coniũgant Burchardus, *d* Iuo *e* & Gratianus, *f* non est in concilijs, & pars esse videtur alicuius libri de diuinis officijs. A. Recte dictum est, namque Amilarij librum habeo, in quo hæc sunt, & alia quædam nomine fragmentorum Caroli Magni edita. Ea vero verba, Ceterum qui, vsque ad illa, in septuagesima, non inuenies apud Burchardum, & Iuonem, neque in veterib. Gratiani libris. B. Idem Romani notarunt. (11) Distinctione XVI. duo incerta capita ferebantur, caput primum, & XIII. *g* sed primum a te acceperunt, quod ex Isidoro erat in præfatione conciliorum veteri, non ex hac, quæ vulgo nota est Isidori Mercatoris, vt alio die explanasti. *h* Caput XIII. Stephano Papæ ad Luthobium Episcopum Maguntinum adscribunt Iuo *i* & Gratianus. Et quia lxx. capitum Nicæni concilij, & Athanasij epistulæ facit mentionem apud Iuonem in Excerptionibus constat non esse Stephanum primum, sed aliquem ex posteriorib præsertim cum Maguntini Episcopi a Bonifacio martyre cœperint, qui fuit temporibus Gregorij tertij, & Zachariæ, & Stephani Minoris. Sed quod hic dicit Antiocheno concilio insertos esse, plurimos arbitrari, Nicænos illos lxx. canones, velim scire a te, an verisimile putes? A. Quod ait plurimos arbitrari, ita ipsum Stephanum inuenisse existimo, licet ego non meminerim alibi legisse. Itaque Sardicensi, pro Antiocheno sufficerem. Namque Antiocheni canones XXV. tantum fuerunt, quor. auctores, si illi sunt, ad quos Iulius scripsit, hostes erant Athanasij, & aliorum Patrum CCCXIIX. Qua de caussa nihil de fide Nicæni concilij, sed de paschate tantum statuunt cap. primo, id cõcilium esse obseruandum. At Sardicenses

d *Burc. lib. 3. c. 222.*
e *Iuo lib. 2. tit. 11. c. 2. & lib. 8 tit. 11. c. 1. pan. & par. 4. c. 63. decr.*
f *Dist. 15. c. 3. sancta. p. ceterum.*
g *Dist 16. c. 1. & c. 13. viginti.*
h *Dial. 6.*
i *Iuo lib. 2. ti. 11. c. 19 panor. & par. 4. c. 232. decr.*

Patres catholici aliquot canones ſcripſerunt, qui pro Nicænis habiti ſunt, vt conſtat ex concilio Carthaginienſi ſexto. (12) B. Caput tertium Leoni IX. adſcribunt Iuo, *a* & Gratianus, *b* contra epiſtulam Nicetæ Abbatis monaſterij Studij. Exſtat libellus Humberti Cardinalis Siluæ Candidæ Epiſcopi, qui Legatus fuit Leonis IX. contra eundem Nicetam & alios Græcos; in quo libello hæc eadem verba inuenta ſunt. Caput VII. *c* Pſeudotrullianorum eſt Patrum, vt a te ſuperioribus diebus dictum eſt. Cenſura Romanorum fuit. Hic canon eſt ex reiciendis, præſertim ob finem de concilio Cypriani. (13) Capite octauo *d* de re notiſſima maximi errores ſunt non apud Gratianum ſolum, ſed etiam in vtraque Iuonis *e* collectione, & apud Democharem. Verba autem ſunt hæc. tertium Epheſinū, Chalcedonen. IV. & V. Item Conſtantinop. VI. Item Nicænum VII. Neque enim Chalcedonenſe fuit quartum, & quintum: ſed quintum, & ſextum fuerunt CP. habita. Quamobrem ita ſcribunt Romani: poſt Chalcedonen. IV. item quintum CP. & ſextum. Contius non male: & quintum item CP. & ſextum. Fontes quærendi ſunt, ſic autem inſcribunt: Ex libro diurno profeſſio Romani Pontificis. A. Is liber non exſtat, quod ſciam, hoc titulo. Profeſſionis tamen vidi aliquot exempla. (14) B. Capite nono ex Beda ſumpto bis erratum eſt in Iulii nomine. namque & Nicænam ſynodum, & quintam ſub Iulio Papa habitam eſſe ſcriptum eſt. Cum annis CCXXX. & amplius inter ſe diſtent: & Iulius ſecundus patrum noſtrorum memoria fuerit. Recte tamen Demochares Iulii nomen in Vigilii mutauit poſteriori loco, in priori nihil mutauit. De quo velim ſcire quid ſentias? Nam Romani in Silueſtri Iulii nomen mutant. A. Ego ſuſpicor Bedam Iulii nomen edidiſſe, vt alii nonnulli fecerunt. Et inueni in quadam Iulii epiſtula quædam verba, quæ huic opinioni occaſionem aliquam præbere viderentur. Sed ſi ſub Iulio habita eſt Nicæna ſynodus; falſa ſunt, quæ de confirmatione Nicenæ ſynodi a Silueſtro feruntur: Marci quoque Papæ reſcripta, in quibus Nicenæ ſynodi, & illorum LXX. canonum mentio fit, &

a Iuo libr. 2. tit. 11. c. 37. panorm. & part. 4. c. 105. decr.
b Diſt. 16. c. 3. Clement. s.
c cap. 7. quoniam. d. 16.
d c. 8. ſancta. e. diſt.
e Iuo d. tit. 11. c. 15. panor. & par. 4. cap. 132. decret.
c. 9. ſexta. e. d.

Athanaſii de eiſdem conſultatio inepta eſt. Sed præſtat aliorum opinionem ſequi, quę recepta eſt; vt ſub Silueſtro prima ſynodus fuerit habita. Iuo *a* in Excerptionibus Iulii in prima, Vigilii in quinta nomen edidit; in Panormia pro Vigilio Iulium ſcripſit, de prima nihil dixit. Liber Cæſaraug. *b* Vigilium habet in quinta. Iulium in prima, vt Iuo. (15) B. Sequitur de conciliis prouincialib. de quibus nihil dicam, expecto enim hiſtoriam conciliorum, quam a te multi flagitant. A. Hac de re aliquando agemus. Tu vero perge de reliquis huius diſtinctionis capitibus dicere. B. Duo tantum mihi dicenda ſunt: quorum alterum eſt de inſcriptione extremi capitis: *c* quod Nicolao ad Photium adſcribendum eſt, non ad clerum Conſtantinop. vt male Gratianus ſolus ſcripſit. Recte enim eſt apud Iuonem, *d* & in libro Cæſarauguſt. *e* & in regiſtro Romæ edito Nicolai, vel potius edi inchoato; permultæ enim epiſtulæ deſiderantur. (16) Alterum eſt de Contiano ſcholio addito capiti XII. *a* Contio XIII. quod conſtat ex verbis Athanaſij ad Marcum Papam, quod etiam Iuo *b* in Panormia, & in Excerptionibus refert, & Anſelmus, *c* & liber Cæſarauguſtan. *d* In eo ſcholio refert Marci ad Athanaſium reſcriptum ex Iuone, quod etiam alij habent. Et poſt alia de numero canonum Nicæni concilij, addit hæc: Citantur & in epiſtula Iulij Papæ XXIV. canones, præter illos XX. qui vulgo exſtant. Sed illos eſſe ſuppoſiticios, vel id oſtendit, quod nemo, ne Gratianus quidem ipſe eos allegare auſus eſt. De his verbis, quid tibi videatur, exſpecto. A. Ex Iulij epiſtula ſecunda ad Orientis Epiſcopos, plures canones referuntur, & quibuſdam numerus additur, quos ſuſpicor eſſe XXVII. Apud Iuonem *e* XXVI. ſunt. lxx. apud Iſidorum Mercatorem in præfatione concilior. vt etiam idem Iuo refert. Falſum autem eſt, neque Gratianum, neque alios eorum verba referre, quod vel ex notis meis ad Hadrianum conſtat. Et qui adhuc alia teſtimonia quærit, legat Burchardum lib. I. cap. CXLIV. & Iuonem parte V. cap. CCLVII. Sic non debuit Contius, ſiue quis alius ſuppoſiticios eos affirmare. Sed fortaſſe id dicere voluit, Gratianum non hac

a *Iuo par. 4. c.125. decret. & d.tit.II. cap.23. pan.*
b *Cæſ. libr. I. cap.45.*
c *c.vlt.d.16.*
d *Iuo d.tit.II. ca.12. & c.30. panor. & par.4 c.135. decr.*
e *Cæſ. lib. 2. c.22.*
a *Diſt.6. c.12. ſeptuaginta.*
b *Iuo d. ti. II. c.18. panor. & par.4.c.108. & 109. decr.*
c *Anſ. lib. I. c.59. & c.60.*
d *Cæſ. lib.I. c. 30. & 31.*
e *Iuo d. par 4. c.110. & III.*

epiſtula vſum in hac diſtin. XVI. aut etiam alibi non appellaſſe verba concilij Niceni hæc verba Iulij; ſed quam leue hoc ſit argumentum, nemo non videt. Et fortaſſe falſum eſt; diximus enim, cum de fragmentis ageremus, *f* eſſe fragmentum quoddam ſumptum ex hac epiſt. Iulij, quod Gratianus, *g* & Iuo *h* Nicæno concilio adſcripſerunt. B. Franciſcus Turrianus tuus Arabicos nuper XXC. canones edidit, & eos eſſe dicit legitimum illius concilij partum: hos vero Iulij canones, ex alijs actionibus eius ſynodi ſumptos eſſe, extra numerum canonum. A. Neutrum mihi adhuc perſuaſit, aut illos eſſe veros, aut hos ex alijs actionib. ſumptos. Sed quid Romani tui de ſcholio Contiano cenſent? B. Delenda eſſe illa verba: Sed illos eſſe ſuppoſiticios, & quæ ſequuntur. Multo vero magis eis diſplicuerunt, quæ poſtea ſcripſit: Multas autem ſupra in præfatione rationes adduxi &c. Ea verba mihi videntur Molinæi eſſe, non Contij. nihil enim ea de re Contius in præfationibus editis ſcripſit: & his contrarium ſcholium Contius cap. II. diſtinct. XXII. addidit. (17) A. Librariorum fortaſſe erratum eſt. ſed ſurgendum eſt, alioqui libenter eram te de his rebus auditurus. Tantum mihi indicem oſtendas velim ſelectorum virorum, quorum opera in Gratiani emendatione tres Romani Pontifices ſunt vſi. B. Ecce tibi minus tamen perfectum indicem: dum enim abſum, alios adſcriptos fuiſſe accepi. (18)

f *Sup. dial.14.*

g II. *q.I. c.4. iudices.*

h *Iuo lib. 4. tit.II. ca. 2 panorm.*

(1) DISTIN. II. *capitis ſecundi inſcriptio in libro Gregoriano hæc eſt. Item Nicolaus Papa I. Michaeli Imperatori. Conſequens eſt &c. In marg. hæc ſunt. Sententia elicitur ex epiſt. cuius initium, Propoſueramus. Iuo p.4. c 211. (Certiora ſunt in dialogo ſcripta. Vid. li.2. dial.14. add.1.)*

(2) *In eadem diſtin. capitis ſeptimi In his rebus inſcriptio in eod. libro eſt. Item B. Auguſtinus ad Caſulanum epiſt. 86. In marg. eſt. Anſel. l.4. c.43. Burch. l.3. c.126. Iuo p.4. c.68. Pann. l.2. c.158. Poly. l.3. tit. 23. c. fin. In notis. Et ſicut) Hinc vſque ad finem non ſunt in epiſtola indicata: ſed a Burchardo etiam, & Iuone, & in Pannormia referuntur.*

(3) *Proximi*

(3) *Proximi capitis inſcriptio in eodem libro hæc eſt, Idem in libro de fide Chriſtiana. Catholica eccleſia &c. In notis additur. Hodie inter opera B. Augu. nullum extat hoc titulo. In epiſtola vero ad Ianuarium, quæ eſt* 118. *c*. 1. *&* 2. *hæc eadem ſententia copioſe exponitur.*

(4) *Capitis quinti eiuſd. diſt.* 11. *inſcriptio eſt in eodem libro. Vnde ex dictis Baſilij. Eccleſiaſticarum inſtitutionum &c. In marg. hæc ſunt. Baſilius in l. de Spiritu ſancto. c.* 27. *Burc. l.* 3. *c.* 127. *Iuo p.* 4. *c.* 69. *Pann. l.* 2. *c.* 159. *Et in notis. Ex dictis] Hoc caput antea citabatur ex Auguſtino in lib. ex dictis Baſilij. In codice Vercellenſi eſt: Vnde Auguſtinus ait, vel ex dictis Baſilij. & retenta eſt poſterior pars huius diſiuncti, quoniam ita citant Burchar. & auctor Pannormiæ. Iuo autem citat, ex lib. Baſilij de Spiritu ſancto* 27. *quomodo in marg. eſt indicatum. Ceterum quoniam multis locis gloſſa obſtitit, ne emendaretur, neceſſarium viſum eſt integrum B. Baſilij locum, & Græce, & Latine afferre.* τῶν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ *&c. i. Dogmatum, & inſtitutorum &c.*

(5) *Eiuſd. diſtin.* 11. *cap.* 10. *inſcriptio in eadem editione eſt. Item Leo Papa ad Epiſcopos per Siciliam conſtitutos epiſt.* 4. *c.* 6. *Hoc veſtræ indicimus caritati &c. In marg. eſt. Anſ. l.* 1. *c.* 45. *Polyc. l.* 1. *tit.* 17.

(6) *Diſtin.* 12. *capitis ſecundi inſcriptio eſt in eodem libro. Item Gregorius Papa quartus. Præceptis Apoſtolicis non dura ſuperbia reſiſtatur &c. In marg. eſt. Anſel. l.* 1. *c.* 20. *Polyc. l.* 1. *tit.* 17. *In notis. Gregorius] Integrum hoc caput inuenitur in epiſtola Gregorij quarti vniuerſis Epiſcopis per Galliam, Germaniam, Europam, & vniuerſas prouincias conſtitutis: quæ eſt in codice ſupra citato bibliothecæ monaſterij Dominicanor. Initium vero eſt etiam in epiſt. Anaſtaſii II. ad Anaſt. Aug. c.* 6. *Inſcriptio capitis vndecimi, Decreto noſtro.* 2. *q.* 6. *eſt. Sed cum Gregorius ſcribat omnibus per diuerſas prouincias. In marg. eſt. Poly. l.* 1. *tit.* 7. *Iuo p.* 5. *c.* 349. *Anſel. l.* 2. *c.* 19. *Et in notis. Vt honoretur] Hinc vſque ad verſ. auctoritas. addita ſunt ex ipſa epiſt. quæ extat in bibliotheca Dominicana, & videtur eſſe Gregorij quarti, ex qua etiam ſumptum eſt caput Nulli fas, diſt.* 19. *& apud Iuonem vtrumque caput ſimul habetur. Iſtius autem Aldrici (vt ex catalogo Epiſcoporum eccleſiæ Cœnomanenſis colligitur) mentio eſt in concilio apud S. Medardum, quod paulo poſt Grego-*

rium IV. habitum fuit. Itaque defensio ipsi a Gregorio præstita profuit. Inscriptio cap. 5. Nulli fas. dist. 19. hæc est. Item Gregorius IV. In marg. hæc sunt. Poly. l. 1. tit. 17. Ansel. l. 2. c. 21. Iuo par. 5. c. 11. & 349. In notis. Caput hoc est in eadem epistola Gregorij IV. ex qua sumptum est c. Decreto nostro, infra 2. q. 6. Extat autem in codice sæpe memorato bibliothecæ Dominicanæ.

(7) *Caput tertium Scit sancta, dist. 12. in eod. libro ita inscriptum est. Item Leo IX. Michaeli Episcopo Constantinopolitano epistol. 1. c. 29. & Nicolaus I. epist. 2. ad Photium. In marg. est. Iuo p. 4. c. 223. & par. 5. c. 44. Pann. l. 2. c. 155. Et in notis. Caput hoc confectum est ex duobus longe diuersis locis. Nam vsque ad vers. si illis, sumptum est ex prima epist. seu libello Leonis IX. aduersus inauditas præsumptiones Michaelis Constantinopolitani, & Leonis Acridani Episcopor. c. 29. vbi loquens de Romana ecclesia ait: Scit namq. quia nihil obsint saluti credentium diuersæ pro loco, & tempore consuetudines; quando vna fides per dilectionem operans bona, quæ potest, vni deo commendat omnes: & hæc fere ab Iuone, & in Pannor. referuntur. Altera vero pars accepta est ex epist. secunda Nicolai ad Photium, quæ incipit, Postquam beato Petro. Ibi enim habentur hæc: De consuetudinibus quas nobis opponere visi estis, scribẽtes per diuersas ecclesias diuersas esse consuetudines: si illis canonica non obsistat auctoritas, pro qua obuiare debeamus; nihil iudicamus, vel eis resistimus. De capite 2. dist. 11. dictum est in addit. 1. huius dialogi.*

(8) *Ante caput quintum distin. 12. hæc inscriptio est in eodem libro. Item Nicolaus Hincmaro Archiepiscopo. Ridiculum est, & satis abominabile dedecus, vt temporibus nostris vel falso insimulare sanctam Dei ecclesiam permittamus, vel eas traditiones, quas antiquitus a Patribus suscepimus, pro libitu semper errantium infringi patiamur. In marg. est. Iuo p. 4. c. 212. Pann l. 12. c. 156. Et in notis. Habetur in epistola scripta Hincmaro, & ceteris Archiepiscopis, & Episcopis in regno Caroli ecclesias regentibus quæ extat in codice iam memorato bibliothecæ Dominican. & ex ea caput hoc locupletatum est. Nam antea breuius erat, vt etiam apud Iuonem, & in Pannormia.*

(9) *In eadem distin. 12. cap. 11. Illa autem. in eodem libro Romano inscriptio est. Item Augustinus ad Ianuarium epist. 118. c. 1. Et vers. Alia vero, quæ est in marg. Ibid. c. 2. Et vers. Quod enim neque est*

in marg. fere idem epist. 119. c. 18. Et vers. Mater mea. hæc in notis sunt. In hoc capite quemadm. & in sequenti multa sunt emendata ex B. Aug. ac nonnulla etiam addita. Ab hoc tamen loco vsque in finem, quoniam verba B. Augustini apte erant in epitomen redacta, nihil additum est.

(10) *Proximum caput* Omnia, *hanc habet in eod. libro inscriptionem. Vnde Augustinus scribit ad inquisitiones Ianuarij ep. 119. c. 19. In marg. est. Iuo p. 4. c. 206. Pann. l. 2. c. 168. Ad vocem vniuersalis, est in marg. vniuersa, ori. Iuo, Pann. Ad voces, seruilib. onerib. est, al. adeo seruilib. operib. Ad vocem sacramentis, est, sarcinis, orig.*

(11) *Capite tertio, Sancta Romana, vers. Ceterum qui libri. dist. 15. in libro Romano hæc in notis adscripta sunt. Hinc vsque ad finem neque in collectione Isidori, neque in vllo veteri codice Gratiani eorum, quæ collata sunt, inueniuntur. A verbo (verbis scribo) tamen, in septuagesima ponunt, referuntur a Burchardo, & Iuone sine auctoris nomine, in Pannormia ex Gelasio ipso cum* LXX. *Episcopis. Fere autem omnia habentur sparsim in libro, qui* Ordo *Romanus nũcupatur. In marg. vers. Quidam quod in septuagesima. hæc sunt Burch. l. 3. c. 222. Iuo par. 4. c. 63. Pann. l. 2. c. 90.*

(12) *De cap. 1. distin. 16. vide in addit. 11. dial. 6. Ante caput 12. e. dist. hæc verba sunt in Romano libro. Vnde Stephanus scribit dicens Luythobio Episcopo Moguntino. Viginti tantum capitula Nicænæ synodi &c. In marg. est. Iuo p. 4. c. 232. Pann. l. 2. c. 107. Et in notis. Apud Iuonem parte quarta c. 232. habetur magis integrum hoc caput. Capitula Nicæni concilij testimonio Athanasii septuaginta in figuram septuaginta discipulorum scripta non dubitamus, e quibus viginti tantum in ecclesia sancta Romana, & quæ sequuntur.*

(13) *Inscriptionem cap. 3. Clementis. e. dist. vide dial. 6. addit. 13. & de cap. 7. quoniam. vide additiones dial. 7. & 8.*

(13) *Eiusdem distin. 16. cap. 8. Sancta octo. in eodem libro ita inscriptum est. Item ex diurno libro professio Romani Pontificis. In marg. est. Iuo par. 4. c. 132. Pan. l. 2. c. 103. Et in notis. Item ex diurno] Integram professionem fidei, quando quis in Romanum Pontificem promouebatur, refert Deusdedit Cardinalis in collectione canonum, quæ seruatur in bibliotheca Vaticana. Verba, de quibus agitur, sunt hæc. quartum Chalcedonense, item V. Cõstantinopolitanum, & VI. Item Nicænum VII. Octauum quoque Constantinopolitanum.*

(15) *In eadem dist. 16. cap. 9. Sexta synodus. in eodem libro hæc inscriptio est. Beda in libro de temporibus c. 65. scripsit dicens. In marg. est. Iuo par. 4. c. 125. Pann. l. 2. c. 113. Vers. Prima. ad illa verba, temporibus Iulij Papæ, hæc in notis sunt. Iulij) Certum est synodum Nicænam primam celebratam esse tempore Siluestri. Sed in illa temporum obscuritate mirandum non est Bedam, & alios errasse. Vers. Quinta item Constantinopoli temporib. Vigilij Papæ &c. In marg. est. Pann. l. 2. c. 111.*

(16) *Quod ad caput vlt. eiusd. dist. attinet: in eod. libro inscriptio eius est hæc Sardicense quoque concilium auctoritate Nicolai Papæ recipitur. Vnde idem scribit clero Constantinopolitano. Quod dicitis &c. In marg. hæc sunt. Clero. al. electo. Habetur in epistola 6. quæ prima ad Photium est. Iuo p. 4. c. 135. Pann. l. 2. c. 117. vers. Quod dicitis.*

(17) *Gratiani verba sunt in eodem libro ante cap. 12. Septuaginta eiusdem dist. 16. Scribit enim Athanasius Alexandrinus Episcopus Marco Papæ ita dicens. In marg. est. In epist. Athanasii, & vniuersor. Aegypti Episcopor. ad Marcum Papam, sed copiosius, quam hic. Iuo par. 4. c. 108. Pann. l. 2. c. 106. Ans. l. 1. c. 59. Polyc. l. 3. tit. 20. Et in notis. Septuaginta] Ex his Athanasii verbis constat, non omnes Nicænæ synodi canones aut Græce, aut Latine nunc haberi. Et Iulius Papa ad orientales, & Innocentius Victricio, & alij multos ex illa canones citant, qui non sunt in his viginti, qui in manibus omnium versantur. De qua re scribit Isidorus in præfatione cōciliorum tomis inserta. Et ex epistola quadam Gregorij X. ad Regem Armeniorum, cum cōcilium Lugdunense indixisset, (quam manuscriptam habet Cardinalis Sirletus) intelligitur integrum Nicænum concilium in lingua Armeniorum eo tempore extitisse. Sic enim scribit: Quia vero multipliciter expedit, vt in eiusdem celebratione concilij, antiquorum conciliorum copiam habeamus, Celsitudinem regiam rogamus, & hortamur attente, quatenus integrum Nicænum concilium & alia concilia, quæ habere diceris in Armenica littera cum aliquib. peritis interpretationibus nobis cum ea, qua poteris, celeritate transmittas. Tuneti quoque & Alexandriæ inuenti sunt octaginta canones Arabice scripti sub nomine huius concilij, qui Romæ in Arabica, & Armenica lingua scripti penes eundem Card. Silertum sunt, & nuper etiam in Latinam linguam conuersi sunt, & impressi.*

(18) *Index selectorum virorum sub Pio IV. & Pio V. emendationi Gratiani ab eisdem præfectorum, hic est.*

Sanctæ Rom. Eccl. Cardin. nomina.

M. Antonius Columna Romanus.
Hugo Boncompagnus Bononiens. postea Greg. XIII. dictus P. M.
Alexander Sfortia Romanus.
Guilielmus Sirletus Calaber.
Franciscus Alciatus Mediolanen.

His additi sunt ab eod. Pio V.

Guido Ferrerius Vercellen.
Antonius Carrafa Neapolitanus.

Doctorum nomina.

Felix Montaltus Gener. ord. S. Fran. postea Card. hodie P. M. Xystus V. dictus.
Christophorus Patauinus Gener. ord. S. Aug. eremitar.
Thomas Manricus ord. S. Domin. Magister sacri Palat.
.... Lucatellus Bononien. Postea Regij Lepidi Episcopus.
Iosephus .... Veronen. ord. S. August. postea Sacrista Palatij, & Episcopus Signinus in Campania.
Franciscus Turrianus Hispanus, postea Societ. Iesus.
Marianus Victorius Reatinus, postea Episcopus Amerinen.
Michael Thomasius Maioricensis, postea Episcopus Ilerdensis.
Hieronymus Parisetus Regiensis.
Antonius Cuccus Mediolanen.
Ioannes Marsa Hispanus.
Franciscus Leo Hispan. postea Societ. Iesus.

Additi sunt.

Melchior Cornelius Lusitanus,
Latinus Latinius Viterbien.
Arnaldus Pontacus Gallus.
Petrus Ciacconius Hispanus.
Franciscus Pegna Hispanus, cuius sunt additiones Decretalium sine nomine, quia templum Dianæ incendisse visus est.

ANT. AVGVSTINI
ARCHIEP. TARRACONENSIS
DE EMENDATIONE GRATIANI
DIALOGORVM
LIBER POSTERIOR.

De Gratiani emendatione ex conciliis non editis.

Dialogus primus.

. CVM ad te venirem, Ilerdæ apud Vincentium fratremconſobrinũ meum commoratus, intellexi ab eo, te cum Petro Galeſio de Gratiani emendatione aliquot diebus egiſſe ipſo præſente, cuius ſermonis ſummam fuerat is ſcriptis complexus, quam ab eo accepi. Sed aiebat, cum aliquot diſtinctiones percurrere cœpiſſet Galeſius, claſſis cuiuſdam nuntio interpellatum, Barcinonem profectum, vt in ea, ſi poſſet, in Italiam perueniret: ipſum autem Ilerdam paullo poſt rediјſſe ad ſtudia intermiſſa. Eius ſermone incenſus a te petere, & ſi pateris, flagitare cogor; vt me de ceteris Gratiani locis edoceas. Percommode autem accidit, vt cum hoc tibi deſiderium meum vellem exponere, cum B. noſtro rem communicauerim. Is mihi dixit, ſe Barcinonem iuiſſe, vt veteres quoſdam conciliorum, & aliorum ſcriptorum libros deſcribi tibi curaret, & alia quædam ad Gratiani emenda-

tionem maxime pertinentia. Itaque ambo accessimus, vt nos dignos arbitreris, quos vel reliquijs illius splendidi cōuiuij, quod apparatissimum fuisse didicimus, satures. A. Ego vero vos non reliquijs saturare, vt dixisti; sed splendidiss. conuiuijs accipere dignos arbitror. Hoc autem ipsum, quod cupis, melius hic B. noster præstare poterit: quippe qui acta ipsa selectorum illorum Patrum legit, qui Romæ Gratiano mendis expurgando præerant, & veteres illos libros descripsit, & diu, multumque est in hoc genere litterarum versatus. B. Negare non possum, me his delectari studijs, & te potissimum duce, cum magna mea voluptate, in conciliorum decretis, & Pontificum epistulis perlegendis dies, noctesque consumere. Neque etiam recuso, quin quod sciam, poteroque, C. nostri desiderio satisfaciam. Te vero præsente id agi, vtrique nostrum vtilius, & gratius est. Sunt enim multa obscura & incerta, in quibus etiam illi selecti Romani hærent. sunt etiam variæ quædam lectiones, quæ collatione librorum veterum, aut collectorum acciderunt; in quibus, & in alijs permultis tuum nobis erit auxilium implorandum. A. Video, me non posse effugere, quod exoptatis; id eo libentius faciam, vt C. faueam, & quid a te petere debeat, admoneam. Obscura vero, & varia a Romanis relicta auditurus libenter sum; non quo sperem, me illa certa & aperta redditurum; sed vt ingenia hominum sunt, id ipsum dubitare, trepidare, & labi sæpe delectat. Et vt si quis aliquid medicamenti attulit, desperato iam, & morienti ægroto, voluptatem magnam capiat necesse est: sic qui iam deploratis mendosis locis scriptorum medicinam tulit; suauissimos capit laboris sui fructus. Sed age videamus, quid auxilij ex veterib. concilijs non editis Gratiano adferri potest? B. Qua ratione si quis quærat fontes singulorum capit. in editis concilijs, & conferat eorum verba, multum iuuatur quod hæc ab illis manauerint: ita etiam in non editis eueniet. Sed illud plurib. notum est, & facilius sanari loca mendosa potuerunt; hæc minus nota sunt, & paucis patuit aditus, vt ea cum Gratiano conferrent. Exemplum sumam ex

hoc libro, quem ad te adfero; cuius partem ad te Roma missum scio. Apud Gratianum caput hoc Zachariæ Papæ adscribitur: Episcopi, presbyteri, diaconi sæcularibus indumentis non vtantur &c. Hoc in concilijs, aut epistulis editis Zachariæ non inuenies: sed est in concilio Romano Zachariæ capite tertio. (1) Sic distinct. XCIII. Anacleto, & Zachariæ adscribuntur illa verba: Iuxta sanctorum patrum &c. sed melius Anselmus refert, ex concilio Zachariæ Papæ. Est autem caput IV. illius concilij. A. Ego cum verba Gratiani cum Anselmi verbis contulissem, inueni meliorem scripturam videri illam Anselmi, quam vulgarem Gratiani. Scire cupio, an eam confirmet vetus hoc cōcilium. B. De illis fortasse verbis dicis: Omnes Episcopi, qui huius Apostolicæ sedis ordinationi subjacent, & qui propinqui sunt. In eo concilio: subjacebunt, qui propinqui sunt; scriptum est, ET voce omissa. A. subiacent, qui propinqui sunt; habet Anselmus apertius. Et ideo postea dicitur: Qui vero de longinquo sunt, iuxta chirographum suum impleant. C. Estne hoc illud chirographum, cuius formula exstat sub titulo de iureiurando: Ego N. &c. A. Ea formula a Gregorio VII. concepta est, qui posterior fuit Zacharia. sed fortasse priores Pontifices simile sacramentum Episcopos suos præstare iubebant. C. Cur adicitur in hoc capite, qui huius Apostolicæ sedis ordinationi subiacent: an sunt alij, qui non subiciantur? A. Hodie nulli fere sunt: sed illis tēporibus electi Episcopi a clero, a Metropolitano confirmabantur, & ab eod. consecrabantur, aut eo consentiente ab alijs Episcopis: Metropolitanorum electio a Patriarcha confirmabatur, quib. pallium quoque dare permittit Innocentius III. in concilio generali cap. v. Ordinationi igitur, hoc est, consecrationi, vel confirmationi sedis Apostolicæ illi non erant subiecti, qui ab inferioribus confirmabantur, & consecrabantur. B. Cur autem venire cogebantur in vrbem quotannis omnes? An ad synodos quotannis habendas? A. Neque quotannis omnes venire cogebantur, sed aliqui: longius habitantes intra biennium, aut triennium veniebant; neque synodi

21.q 4.c.3. Episcopi.

Dist 93 cap.4 iuxta.

De iureiuran. c.4.ego. Grego. IX. c.20. de elect. in 1. collect.

c.23. antiqui. de priuil.

ſynodi cauſſa ſolum, ſed etiam ob lites, aut inter ipſos Epiſcopos ſedandas, aut cum alijs clericis, vel laicis, & vt cum eorum conſilio Pontifex Romanus difficiliora negotia explicaret, atque dirimeret. Sed ad Gratianum redeamus. (2) B. Zachariæ Papæ adſcribit Gratianus verba illa poſita cauſſa XXVI. extrema: Si quis Kalendas Ianuarij ritu paganorum colere &c. quæ ex decretis Zachariæ cap XI. Burchardus, *a* & Iuo *b* referunt. Magna cum varietate ſunt hæc in Romano concilio Zachariæ cap. IX. Si quis Kalend. Ianuarias, & broma colere præſumpſerit, aut menſas cum dapibus in domibus præparare, & per vicos, & plateas cantationes, & choros ducere, quod maxima iniquitas eſt coram Deo: anathema ſit. A. In epiſtula quadam Bonifacij martyris ad Zachariam inueni conqueri illum, quod dicerent barbari, ſe vidiſſe Romæ iuxta eccleſiam S. Petri kal. Ian. paganor. conſuetudine choros ducere per plateas, & acclamationes, & cantiones ſacrilegas audiuiſſe, & menſas illa die vel nocte dapibus onerare, & alia fieri. cui Zacharias reſcribit, tam ſe, quam Gregorium Pontificem, cui ſucceſſerat, qui a nobis Gregorius tertius appellatur, illa prohibuiſſe. C. Quid vox broma ſignificat? an pro bruma poſita eſt? A. Capite LXII. ſextæ ſynodi repetitæ in Trullo brumalia prohibentur, quæ videntur eſſe a bruma dicta. Incidere autem bruma ſolebat Saturnalibus diebus, non longe a kalendis Ianuarijs. B. Tertullianus in libro de idololatria hoc confirmare videtur, cum de brumæ honorario, & de kalend. Ian. & Saturnalium celebratione agit: Ambroſius tamen in epiſt. ad Galatas ad Iani cultum refert has Ianuarias kalendas. Menſas vero, non menſes, vt apud Iuonem eſt, ſcribendum eſſe, recte ex Bonifacij verbis colligitur. (3) Sequitur illud, quod Macario Papæ Gratianus, *a* Zachariæ Burchardus, *b* & Iuo, *c* & liber Cæſaraug. *d* adſcribunt. Eſt autem in hoc ipſo Romano concilio cap. XIII. & XIV. C. Hac de re inuenio in dialogis cum V. & G. *e* fieri mentionem, vt etiam de Anacleti & Zachariæ capite diſtin. XCIII, a te commemorato. B. Sunt quædam melius ſcripta in concilio, quam apud Gratianum, vt

26 q.7.c.14. ſi quis.

a *Burc. lib.*10. *c.*16.

b *Iuo par.* II. *c.*43. *decret.*

a *De cõſecr. d.* 1.*c.*56. *nullus.*

b *Burc. lib.* 3. *c.*230. *&* 231.

c *Iuo par.* 3. *ca.*270. *&* 271. *decr.*

d *Cæſ. lib.* 4. *c.*48.

e *Dial.* 4. *li.*1. *& dialogo* 13.

illud, ab alio Episcopo, non ab aliquo. Et post illa, vsque in finem, additur: quia scriptum est, *f* Qui perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit. (4) Alia exempla sumamus ex duobus Romanis synodis non editis Eugenii secundi, & Leonis quarti. Coniunguntur autem in veteri libro, quod magna ex parte eisd. verbis scripta sint. Nam si quis quærat, quid sibi velit hæc Gratiani inscriptio caussa XII. *g* Item Eugenius Papa, & Leo nonus. Necessaria etenim res &c. aut illa Anselmi, *h* Ex synodo Eugenii Papæ: quid respondeat, non habebit. Inuenitur autem in hoc duplici concilio cap. VII. (5) At Leonis Papæ esse dicuntur illa verba: *i* Sine ornatu sacerdotali extra domos apparere nullo modo conuenit: ea nullo modo in B. Leonis Papæ registro quisquam inueniet: sed huius concilii sunt capita XII. A. Sumpsit Gratianus ab Anselmo, *k* sed Iuo, *l* & liber Cæsaraugust. *a* ex synodo Eugenii esse scribunt. Iuo autem solus plenius quædam retulit. B. Plura sunt in ipso concilio. (6) Sic etiam Iuo *b* caput XI. huius concilii refert, vt ex synodo Eugenii Papæ tempore Ludouici & Lotharii Augustorum habitæ, & liber Cæsaraug. *c* ex synodo Eugenii Papæ. sed plenius est id caput in eod. concilio. Caput XIII. posuit Gratianus caussa XIV. *d* cum hac inscriptione: Vnde in synodo habita Romæ ab Eugenio Papa statutum est. Pro illis verbis, tamen in ipsis sæcularibus negotiis &c. scribendum: tamen ipsi in sæcularib. negotiis pro testimonio, aut conficiendis instrumentis non rogentur. C. Ante ea verba vox credibilius, est in concilio, credibile apud Gratianum. B. Ita est, vt dicis. (7) Distinctione XXCI. *e* caput VII. cuius initium, Sacerdos, aut quiuis; Eugenio Papæ adscribitur: id in his Eugenii Minoris, & Leonis IV. synodis inuenio capite XIV. & scribendum est; in ordinem ecclesiasticum prouectus, si in eo scelere inueniatur, quo abiciendus existat. (8) In eadem distinctione *f* caput adiectum a Palea cum hac inscriptione, Ex decreto Eugenij Papæ; quod etiam apud Anselmum *g* & Bernardum Papiensem refertur, *h* huius concilij est cap. XV. Varietas magna est, vt in notis tuis ad Papiensem, ex libro

f *Mat.* 10. *c.*
g 12. *q.* 1. *c.* 3. *necessaria.*
h *Ans. lib.* 7. *c.* 5.
i 21. *q.* 4. *c.* 4. *fine.*
k *Ansel. lib.* 7. *c.* 103.
l *Iuo par.* 13. *c.* 7. *dec.*
a *Cæs. libr.* 8. *c.* 25.
b *Iuo par.* 11. *c.* 76. *decr.*
c *Cæs. lib.* 8. *cap.* 81.
d 14. *q.* 2. *c.* 2.
e *Dist.* 81. *c.* 7. *sacerdos.*
f *Ead. dist. c.* 22. *si quispiam.*
g *Ansel. li.* 8. *cap.* 9.
h *c* 3 *de cohab. cler. in* 1. *collect. & apud Greg. IX. c.* 2. *e. tit.*

Veronensi a te relata est. A. Pergratum mihi est, quod fontem illius capitis indicaueris, vt etiam aliorum, quæ a te narrata sunt. (9) B. Caput XVI. Gratianus *i* refert, vt ex synodo habita Romæ ab Eugenio Papa. melius est in libro Cæsaraug. *k* In concilio primo Eugenij Papæ cum Episcopis LXXII. & Leonis IV. cum Episcopis LXVI. A. Si addidisset, cuius Eugenij id concilium esset, nihil desiderari aptius posset. Cupio tamen scire abs te, num conueniat in Episcoporum numero? B. In Leonis synodo nulla differentia est, in Eugenij tamen X. Episcopi plures in Cæsaraugust. sunt, quam in veteri libro eius concilij. A. In verbis quænam varietas est? B. Quod apud Gratianum est, res mobiles, aut immobiles; in eo concilio est, res mobiles: in libro Thomasiano Gratiani, res immobiles: in Cæsaraugustano sola vox res, inuenitur. A. Nihil mutandum censeo. B. In extremo capite, coartandus existat, est in concilio: coartatus existat, habet Gratianus: coërceatur, liber Cæsaraugustanus. A. Scriptura concilij recipienda est. (10) B. Caput XIIX. Leoni Papæ adscribit Gratianus *a* distinct. LXXII. vt Anselm.; *b* Eugenio Papæ liber Cæsaraugust. *c* Pro illis, nisi ab ipso postulatus; scribendum est, nisi ab alio postulatus: vt in his tribus libris est, quamuis Anselmus habeat, postuletur, pro postulatus. Pars eiusd. capitis omissa est, qua cauebatur, vt dimissoriæ litteræ vniuersalis Pontificis, aut Imperialis, vel Metropolitani bulla roborentur. C. An etiam Metropolitani bulla vtebantur? A. Sigillum arbitror significari. Sed & Venetorum Dux bulla vtitur plumbea in quibusdam litteris. Et Græci Imperatores χρυσόβουλλον appellabant litteras eorum aurea bulla exornatas. Cetera poterunt alio die conferri. Nostis enim occupationes meas. B. Ita fiat.

i 12. q. 1. c. 27. nulli.

k Cæs. lib. 7. cap. 61.

a Dist. 71. c. 1.
b Ans. lib. 6 c. 121.
c Cæsar. lib. 4. c. 87.

Vid. Balsamo ad Photiũ, cum scholiis.

(1) IN *editione Gregoriana cap.* 3. *Episcopi.* 21. *q.* 4. *inscriptio est. Item Zacharias Papa in synodo Romana c* 3. *In notis est. Hæc synodus a Zacharia Papa habita extat in bibliotheca Vaticana, & Regiensi. Et in indice librorum est. Zachariæ decreta ex bibliotheca Ormaneti Episcopi Patauini, Synodus Romana ex Vaticana, Fran-*

cica ex Dominicana supra Mineruam. (In hoc libro A. Ant. Augustinum significat, B. Franciscum Edoardum, C. Martinum Augustinum Ioannis filium.]

(2) De inscriptione cap. 4. Iuxta dist. 93. dictum est in dial. 13. addit. 2. li. 1. verbis hæc leguntur. Ordinationi subiacent, qui propinqui sunt. Cap. 4. Ego N. de iureiur. inscriptio est. Idem (Gregorius) Petro subdiacono. In marg est. cap. 20. tit. de electione in 1. compil.

(3) Ante cap. 14. cau. 26. q. 7. in eod. libro hæc sunt. Vnde Zacharias Papa in concilio Romano c. 9. Si quis Calendas Ianuarias, & brumam ritu paganor. colere, vel aliquid plus noui facere propter nouum annum, aut mensas cum dapib. &c. In marg. hæc sunt. Polyc. ibidem. (hoc est, l. 6. tit. 12.) Burch. l. 10. c. 16. Iuo par. 11. c. 43. Et in notis. Hoc est caput nouum in cōcilio Romæ a Zacharia habito, quod asseruatur in Vaticana bibliotheca: & inde nonnulla sunt emendata & addita. De hac autem superstitione Bonifacius legatus Germaniæ epistola 2. quæ est in tomis concilior. ad ipsum Zachariam multa scribit: cui Zacharias vltima epistola respondens mentionem huius concilij videtur facere his verbis. Et quia per instigationem diaboli iterum pullulabant; a die, qua nos iussit diuina clementia (quamquam immeriti existimamus) Apostoli vicē gerere; illico omnia hæc amputauimus. Idem prohibetur pluribus verbis in canonibus, qui sextæ synodo adscribūtur c. 62. Et multa in huiusmodi superstitionem scribit Tertullian. in libro de Idololatria, & alij graues auctores. Vel aliquid plus noui facere propter nouum annum] Hæc non sunt in codice istius concilij Vaticano.

(4) In dialogo quarto addit. 12. dictum est de inscriptione capi. 57. Romanis, de consecr. dist. 1. cuius initium Nullus Episcopus. Editum est, ab alio Episcopo. Et post vocem finem hæc sunt. quia scriptum est [qui perseuerauerit vsque in finem: hic saluus erit.] Si quis vero &c. Et in marg. Mat. 10.

(5) Cap. 3. Necessaria. 12. q. 1. in libro Romano inscriptio est. Item Eugenius Papa II. & Leo quartus c. 7. In marg. est. Ans. l. 7. c. 5. & l. 4. c. 2. Et in notis. Est ca. 7. concilij Romæ ab Eugenio II. primum habiti, & postea a Leone IV. innouati. Antea citabatur Leo nonus.

(6) Hæc inscriptio est in eod. libro cap. 4. Sine ornatu. 21. q. 4 Item Leo Papa IV. in synodo Romana c. 12. In marg. est. Ans. l. 7. c. 162. Iuo par. 13. c. 7. Post verbum patiātur addita sunt hæc. Sed ea solum-

modo, quæ per patres constituta videntur, obseruet. Contrarius &c.
(7) Inscriptio cap. 2. siue posterioris 14. q. 2. in eodem libro hæc est. Vnde in synodo habita Romæ ab Eugenio Papa II. statutum est. c. 13. Quamquam sacerdotum testimonium credibilius habeatur; tamen ipsi in sæcularib. negotiis pro testimonio, aut conficiendis instrumētis non rogentur &c. In marg. est. Poly. l. 4. tit. 31. In notis. Pro testimonio) Sic est emendatum ex conciliis Eugenij II. & Leonis IV. & Polycarpo. Antea enim legebatur, pro conficindis instrumentis ad testimonium non rogentur. Et si autem] In conciliis ipsis, & Polycarpo legitur, si enim euentæ causæ aliquid viderint, &c.
(8) Caput 7. distin. 81. ita in eodem libro inscribitur. Item Eugenius Papa. Sacerdos, aut quiuis alius in ordine ecclesiastico prouectus, si in eo scelere inuenitur, quo abiiciendus comprobatur &c. In marg. est. Ans. l. 5. in prin. (Imperfecta hæc sunt.)
(9) Eiusdem distin. cap. 22. Si quispiam sacerdotum. in eodem libro hanc habet inscriptionem. [Ex decreto Eugenij Papæ] Palea. In marg. hæc sunt, Polyc. l. 4. tit. 31. ex Lucio. Ans. l. 8. c. 9. ex pænit. Romano (pro Romano.) In notis. Ex decreto] Hic canon in concilio Romano primum ab Eugenio secundo editus, & postea a Leone quarto etiam in concilio fuit repetitus, & citatur in decretalibus tit. de cohabit. cleric.... (deest, &) mul. Et in plerisque vetustis exemplaribus est sine nomine. Admonitionem] In eod. canone sequitur, Metropolitani, vel alterius Episcopi, aut eius, cui subiacere videatur.) desideratur numerus canonis Romani; hoc est, c. 15.) Inscriptio cap. 2. de cohab. cleric. est. Ex decreto Eugenij Papæ. Si quisquam sacerdotum &c. In marg. est. Cap. 3. eod. tit. in 1. compil.
(10) Quod ad caput 27. attinet, 12. q. 1. Eius in eod. libro Romano inscriptio est. Item ex synodo habita Romæ ab Eugenio Papa II. c. 16. Nulli Episcopor. liceat res mobiles, aut immobiles &c. In fine est, coarctatus existat.
(11) Distin. 72. cap. 1. hæc in eodem libro inscriptio est. Vnde Leo Papa ait. Episcopus subiecto sibi sacerdoti, vel alij clerico, nisi ab ipso postulatus &c. In marg. est. Ans. l. 6. c. 122. (imperfecta hæc sunt. Vide lib. 1. dial. 16. add. 3. in fine.)

DE EADEM RE EX EODEM CONcilio Eugenij, & Leonis.

Dialogus ſecundus.

B. CVM a te heri diſceſſimus, petebat C. a me, cur bullas exiſtimarem dictas Pontificias litteras. Dixi ab illo ſigillo, quod in ſingulis pendere ſoleret. Sed cur ſigillum id bulla diceretur, a te petendum eſſe. A. Nonne meminiſtis bullam dici Romanis, quam pueri ſupra togam prætextam ferrent e collo pendentem, quod cordis, ſiue lunæ ſpeciem obtineret, ſiue a Græca voce βουλὴ, quæ conſilium ſignificat, ſiue a Latina bulla pro tumore, vt cum dicimus, homo bulla, aut cum in veſtibus auream bullam, aut in aquæ feruentis ſpuma ebullire appellamus, bullas illas facere. C. Credo me apud Plutarchum, Feſtum, & Macrobium hoc ipſum legiſſe, ſed non ſuſpicabar inde Pontificias litteras nomen ſumpſiſſe. Nunc vocis illius abs te heri vſurpatæ memor χρυσόβουλλον, facile inducor, vt credam illam fuiſſe originem bullarum Apoſtolicarum. B. In eandem ego ſententiam accedo. A. Quid nobis reliqui eſt ex illis duorum Pontificum concilijs? B. Caput XIX. Anacleto Papæ adſcribit Gratianus, Lothario Imperatori collectio legum Longobardicarum. A. Magnam tu varietatem narras. Sed quid in alijs verbis lucri eſt? B. Initio, Epiſcopi ſcribendum eſt, non Epiſcopus; & actionem non actiones: cetera leuia ſunt, vt proprijs ſuis actionibus quod Gratianus habet, pro ſuis actionibus. (1) Quod ſequitur caput XX. coniungi debuit a Gratiano: vt diſcuteret Epiſcopus, cur ſacerdos aduocatum non inueniret. Sed venio ad caput XXI. quod ex Romana ſynodo appellat Gratianus, & euangelia, ſiue εὕρετρα ſoluenda ſunt ei, qui inuenerit, quænam ea ſynodus fuerit. A. Vide C. quid Anſelmus, & liber Cæſarauguſtanus ſcripſerint. C. Leoni adſcribit

5. q. 3 cap. vlt. Longob. de aduocat. libr. 2. tit. 47.

16. q. 7. c. 33. monaſterium.

Anſ. lib 5. c. 73. Cæſ li. 8. c. 43.

Anſelmus, in Cæſarauguſtan. inſcriptio deſideratur. B. Plura ſunt in his concilijs, quam in tribus collectionibus. Anſelmus tamen plura refert, quam ceteri: & liber Cæſarauguſt. Gratiano plenior eſt. Poſt illa verba, pro ſacro officio illius diœceſis, ſiue diœceſeos, vt in cõcilijs eſt, additur, & bonæ auctoritatis dimiſſoriam, ſiue, & idoneos auctoritate dimiſſoriam. Et bonæ auctoritatis dimiſſoriæ, habet Anſelmus: dimiſſione, Cæſarauguſtanus. A. Prior ſcriptura placet magis, & bonæ auctoritatis dimiſſoriam. B. Poſt verbum commendare, additur in vtroque concilio: ita vt ad placita, & ad iuſtam reuerentiam ipſius Epiſcopi obedienter ſacerdos recurrat. Eadem cum aliqua varietate ſunt in Cæſaraug. maior varietas eſt apud Anſelmum. Sed neutrius habendam rationem exiſtimo. Illud addit Leo quartus. Si vero ſuperbia eleuatus, vel alio quolibet modo, a proprijs ſe ſubtrahere maluerit mandatis Epiſcopi, canonicis eum decernimus vltionibus ſubiacere. C. Horum verborum pars eſt apud Anſelmum. A. Ex his facile cognoſces, quantum interſit ex fonte haurire, aut ex riuulis, & ſtagnis, ac lacub. (2) B. Caput XXIII. non ad Gratianum, ſed ad veterem illam Bernardi Papienſis tui collectionem primam Decretalium pertinet. Quod enim ſub titulo de religioſis domibus ex decretis Eugenij Papæ refertur, huius concilij eſt. A. Recita mihi concilij verba, ſunt enim in noſtris libris parum apte ſcripta. B. De xenodochijs & alijs ſimilibus locis. Eugenius in titulo. De xenodochijs, ptochotrophijs, noſocomijs, & orphanotrophijs, eremocomijs, & monaſterijs tam monachor. quam ſanctimonialium. Leo quartus. C. Legi nuper in Iuliani epitome Nouellæ VII. horum nominum differentiam, illud ſolum eremocomijs illic non eſt. A. Fortaſſe gerontocomijs ſcribi oportet, quod illic eſſe non dubito. B Quid ſi hæc vox ad eremitas educandos referatur? A. Non recte compoſita videtur. Sed perge tu, & quod cœperas, refer. B. Capitis ipſius verba ſunt hæc. Per ſollicitudinem Epiſcoporum hæc, quorum diœceſeos exiſtunt, ad eaſdem vtilitates, quibus conſtituta ſunt, ordinentur. vt debiti pa-

cap. 2. de relig. dom. in 1. collect. c. 3. e. tit. Gregor. IX.

Capit. li. 2. c. 29. Iuo part. 17. c. vlt. decret. Caſ. lib. 7. c. 80.

nes atque curæ pertinentibus reuertantur. In his vltimis verbis eſt aliqua varietas. debiti panes aquæ, eſt alicubi: debitis atque curæ reuertantur, alibi omiſſa voce pertinentibus recitantur pro reuertantur, inuenio etiam ſcriptum. Mihi reddantur non ineptum videretur. A. Ego vocem curę, in, rogæ, mutarem. C. Quid ea vox ſignificat? A. Ita dicebatur, quod erogari ſolebat, vt ex Pontificali, & Anaſtaſij hiſtoria cognouimus. Sic igitur lego. vt debiti panes, atque rogæ pertinentibus reddantur, ſeu reuertantur. B Mihi id vehementer placet. Sequuntur Leonis verba. Qualiter Deo vacantes inopia, vel neceſſitatibus nullatenus occupentur: ſed omni expulſa cura, purius in Dei ſeruitio valeant mentibus permanere. A. Purioribus, pro purius mutandum cenſeo. (3) B. Caput XXVI. refert Gratianus, *a* vt ex concilio Leonis Papæ. Quarti addit Anſelmus *b* non male. A. In libro Cæſarauguſtano *c* eſt: ex concilio Gregorij primi Papæ, ineptiſſime. ſed varietatem audiamus. B. Superpoſita, pro ſuppoſita; proſpector, pro perſpector: & pro illis, non illicitis exactionibus opprimantur, in eo concilio eſt: quam illicitis exactis dationib. opprimantur. C. Anſelmus habet ſuper poſita, & perſpector, cetera vt concilium. A. Vide librum Cæſarauguſtanum. C. Conuenit cum Anſelmo vna excepta voce: eſt enim illic; quam illicitis exactis, vel dationibus opprimantur. A. Vox, quam, pro, magis quam, vel, potius quam, poſita eſſe videtur. B. Ita exiſtimo: vt illud, Bonum eſt ſperare in Domino, quam ſperare in Principibus. & alia ſexcenta, quæ in emendationibus refers. Leonis verba ſunt illa: Quia Dominus paſcere, & docere nos docuit, & quæ ſequuntur (4) Caput XXIX. ex decreto Eugenij Papæ refert Gratianus; *a* ex decretis eiuſdem, liber Tarracon. *b* capite XXVIII. addit Burchard. *c* cap. XXVI. Iuo *d* in exceptionibus omnes epitomen, non verba referunt, quæ ita initio concepta ſunt. Feminæ vero, quæ habitum religioſum, aut velamen obtentu religioſitatis ſuſceperunt, cum eſſent viri potentes; deinceps viro ſociari non permittantur: ſed eligentes monaſteria regulariter viuant, aut in

a 16.q.1.c.62. *nulli.*
b *Anſ.lib.6. c.166.*
c *Cæſ.lib.4. c.89.*

Pſal. 117. b.

a 27. q.1.c 31. *mulieres.*
b *Tarra.li.6. c.232.*
c *Burc.lib.8. cap.54.*
d *Iuo par. 7. c.72. dec.*

domibus

domibus susceptum habitum caste obseruent, contra autem turpes inuentæ prouidentia Episcopi emendentur. His Eugenij Minoris verbis addit alia Leo non contemnenda. (5) Caput XXXII. a Gratiano refertur ex synodo habita ab Eugenio Papa. A. Eidem Eugenio adscribit partem eiusd. capitis liber Cæsaraug. B. Pro illis verbis, qui inuiti sine iusta offensionis caussa sunt intromissi, illic est: qui in monasterio inuiti, & iniuste sine ostensione sunt intromissi: aut vt alius liber habet, qui inuite sine iustæ ostensionis crimine monasterijs sunt intromissi. A. vide, quid in Cæsaraug. sit. C. Si qui sine ostenso crimine inuiti in monasterium mittuntur. A. Sententia eadem est in omnib. illud tamen eligo, qui inuite sine iustæ ostensionis crimine monasterijs sunt intromissi. Sed quid est, quod extremo capite dicitur: sicut in decreto sanctissimi Leonis Papæ continetur libro sexto? quis ille sextus Leonis liber est? B. Recte Contius notam addidit illis verbis, libro sexto: quæ nulla sunt in concilio Eugenij. Videtur autem Leonis mentio fieri: quia Leo capite XXVI. & XXVII. vt in Corpore canonum est, ex epist. XC. ad Rusticum Narbon. Episcopum, cap. XII. & XIII. idem statuisset. (6) Caput XXXIII. Clementi adscribit Gratianus, *a* quod a te credo esse relatum. *b* Quod dicitur, a laicorum loco, illic est, a laicorum, voce tertia omissa. & pro verbis extremis, sacra officia exercere, habet id concilium in margine, sacra officia celebrari. Adduntur postea a Leone quarto plura non inutilia. Huius cap. mentio fit a Sigiberto historico, sed falso Leo V. appellatur auctor. In libro Cæsaraug. Eugenio Papæ alijs verbis eadem sententia adscribitur. (7) Venio ad XXXIV. caput, quod inscribitur de scholis reparandis pro studio litterar. id Gratianus ex synodo Eugenij Papæ refert distin. XXXVII. Non recte Eugenio tertio Contius adscripsit, a quo nescio, an aliquid Gratianus acceperit. Iuo Carnoten. ita inscripsit: Synodus Eugenii Papæ tempore Ludouici. Pro illis verbis ab vniuersis Episcopis, subiectis plebibus, scriptum inuenio in concilio, & apud Iuonem vniuersis Episc. subiectisque plebib. voce AB omissa. At in Gratiani lib. Thomasia-

20. q. 1. c. 9. sicut qui.

Cæs. li. 9. c. 11.

a *De consec. d. 2. c. 30. sacerdotum.*
b *Dial. 13.*

Cæs. lib. 8. c. 27.

Dist. 37. c. 12. de quibusdam.

Iuo par. 4. c. 214.

no, vniuersis Episcopijs, subiectisque plebibus. A. Mutatio placet. B. Quod vero postea est: qui studia litterarum, liberaliumque artium dogmata assidue doceant: plenius est in his duobus concilijs: qui studia litterarum, liberaliumq; artium, ac sancta habentes dogmata, assidue doceant. A. Hæc recipienda esse ostendunt, quæ sequuntur verba. Quia in his maxime diuina manifestantur, atque declarantur mandata. Sed quid apud Iuonem est? C. Post vocem artium, tantum est: habentes dogmata doceant. B. Vide, quid Leo addiderit: Et si liberalium artium præceptores, in plebib. vt assolet, raro inueniuntur; tamen diuinæ scripturæ magistri, & institutores ecclesiastici officij nullatenus desint &c. A. Hæc omitti non debuerunt. (8) De ceteris cras, aut perendie videbimus.

(1) INSCRIPTIO *cap. vlt. 5. q. 3. in editione Romana hæc est. Item Anacletus Papa. Quia episcopus &c. In notis hæc sunt. Hoc capitulum, quod ex Anacleto citatur, habetur in concilio Eugenij Papæ secundi tempore Ludouici, ac Lotharij Imperator. habito c. 19. Quod etiam a Leone quarto est repetitum. Ex quo canone Lotharius lib. 2. legum Longobard. tit. de aduocatis, & Vicedominis, octauum capitulare composuit. In verbis nihil est mutatum.*

(2) *Capitis 33. Monasterium. 16. q. 7. hæc in eodem libro inscriptio est. Item ex Romana synodo Eugenij II. & Leonis IIII. c. 21. Nulla varietas notatur, præter ad vocem inuito, al. inuite, in marg. Anselmi vero nomen non est adiectum.*

(3) *Hæc inscriptio est capitis tertij de relig. domib. Ex decretis Eugenij Papæ. De xenodochiis, & aliis, &c. In marg. est. Hoc reperi in 1. compilatione e. tit. c. 2. & hic, non alibi. (Fons omittitur)*

(4) *Ante caput 62. Nulli Episcopor. 16. qu. 1. hæc verba sunt in libro Romano. Vnde in concilio Leonis Papæ IIII. cap. 26. statutum est. In margin. hæc sunt. Polyc. l. 4. tit. 21. Anselm. l. 6. c. 166. Ad verba superposita in angariis, est in marg. in vulgatis erat (supposita) & ad vocem prospiciat, al. perspiciat. & ad vocem exactionibus al. exactis dationibus.*

(5) *In eodem libro inscriptio cap. 31. Mulieres obtentu. 27. q. 1. hæc est. Item ex decreto Eugenij Papæ secundi in concilio Romano*

c. 29. *Et in marg. est. Polyc. l. 4. tit. 34. Burch. l. 8. c. 54. Iuo par. 7. c. 72. Et in notis. In concilio, quod extat in bibliotheca Vaticana, hæc sunt ipsa decreti verba. Feminæ vero &c. vsque ad verbum obseruent, vt in dialogo.*

(6) *Gratiani verba sunt ante caput 9. Sicut qui. 20. q. 1. in eodem libro. Sic & illud intelligendum est, quod est statutum in synodo habita ab Eugenio Papa II. c. 32. In verbis nulla varietas notatur. Qui inuiti sine iustæ offensionis causa sunt intromissi. Et postea. sicut in decreto sanctissimi Leonis Papæ manifestissime continetur.*

(7) *De inscriptione cap. 30. Sacerdotum, de consecrat. dist. 2. scriptum est in dialogo 13. addit. 1.*

(8) *Caput 12. De quibusdam. dist. 37. in eodem libro ita inscribitur. Item ex synodo Eugenij Papæ secundi. In marg. est. Iuo p. 4. c. 214. Anselm. lib. 7. c. 2. Polyc. l. 4. tit. 32. In notis.* Eugenij] *Apud Anselmum citatur ex synodo habita Romæ in consist. Lateran. a Beato. . . . In Polyc. eodē modo, & additur nomen* Eugenij, *ex quo etiā citat Iuo. Inuentum vero est in synodo* Eugenij *Papæ* II. *& in synodo Leonis* IV. *quarum synodorum vt alibi dictum est, exemplaria sunt in Vaticana bibliotheca. In indice etiam synodi a Gregorio* VII. *Romæ habitæ talis cuiusdam capitis hæc ponitur summa. Vt omnes* Episcopi *artes litterarum in suis ecclesiis doceri faciant. In verbis nulla est varietas.* Editum autem est. *Idcirco in vniuersis episcopiis, subiectisque plebibus.* Et postea. *Qui studia litterarum, liberaliumque artium dogmata assidue doceant.*

DE EADEM RE.

Dialogus tertius

A. QVA de re nunc inter vos agebatis? B. De tempore, quo hæc duo Eugenij & Leonis concilia habita sunt. A. Quid igitur certi est? Dixisti enim heri, Iuonem Carnotensem tempore Ludouici affirmasse habitam esse Eugenii synodum. Eum Ludouicum existimo Pium cognomento esse dictum Caroli Magni filium. B. Ita est, vt existimas,

Namque sub Leone tertio Pont. Max. Carolus moritur. Leoni Stephanus, Stephano Paschalis, Paschali Eugenius hic suffectus est. Et in ipso Eugenii concilio dicitur, anno XIII. Ludouici Aug. Indict. IV. mense Nouemb. haberi concilium. Sed & Lotharii filii noui Imperatoris mentio fit, annus omissus est. Si numeros Panuinij sequamur; Christianæ salutis annus est DCCCXXVI. Pontificatus Eugenij Minoris annus tertius. A. Ex Indictione videtur vnus annus detrahendus. Leonis quarti synodus quo anno habita esse dicitur? B. Anno septimo Leonis, Lotharij vero, & Ludouici Imperatorum anno quinto, & tricesimo septimo, quod ex alio loco sic intelligitur, vt vox quinto referatur ad Ludouicum, cetera ad Lotharium: mense Decembri, Indictione secunda. Panuinius anno quarto Leonis, Lotharij vero anno XI. Christi DCCCL. synodum Romanam habitam esse scribit. A. Ex Indictione, & anno VII. Pontificatus apparet annum fuisse DCCCLIII. Lotharij XV. C. Estne Ludouicus eiusdem Lotharij filius, qui eidem successisse dicitur, an Pius ille Lotharij pater? B. Apud Sigibertum inuenio hunc Ludouicum Lotharij fil. a Sergio Minore Pont. Max. Regem Longobardor. factum esse, eumdemq; postea Imp. fuisse appellatum. Idem anno Christi DCCCXLVII. anno VII. Lotharij decretum huius concilij, de quo heri locuti sumus, refert. A. Redeundum est tibi ad ea capita, quæ reliqua sunt. B. Caput XXXV. apud Iuonem, non apud Gratian. inueni cum hac inscriptione: Ex synodo Eugenij Papæ tempore Ludouici, & Lotharij Augustor. Cap. XXXV. in libro Cæsaraug. est: ex synodo Eugenij Papæ cap. XXXII. Imperfecte autem vtrubique est. Omittuntur enim Leonis verba maxime necessaria. Capitis XXXVI. pars refertur a Gratiano, *a* ex synodo Eugenij Papæ, cui addunt hæc, tempore Ludouici, & Lotharij cap. XXXVI. Iuo, *b* & liber Cæsaraug. *c* Omissum est initio: Nulli liceat, excepta caussa fornicationis, adhibitam vxorem relinquere; & deinde aliam copulari. alioquin transgressorem priori conuenit sociari coniugio. C. An si fornicationis caussa relinquat, poterit aliam ducere? B. Mi-

Iuo par. 11. c. 77 decr.

Cæs. li. 8. c. 82.

a 27. q. 2. c. 22. *si vir, & vxor.*

b *Iuo libr. 6. tit. 5. c. 2. panorm. & par. 8. c. 127 decr.*

c *Cæsar. li. 10. c. 98.*

nime gentium. Sed exceptio illa ad priorem partem eſt referenda: ne quis vxorem relinquat. vt in verbis Domini. *d* Extremo capite addebantur Leonis verba. vt diſtricta pænitentia coerceantur, qui religionis cauſſa ſeparari ex vtriuſque conſenſu, fidem fregerint. (1) Caput xxxiix. refert Iuo, vt Zachariæ Papæ verba: neque omnino fallitur. nam in ſynodo Romana Zachariæ, de qua alio die locuti ſumus capite ſexto pars eorundem verborum eſt. Quæ poſt hoc caput ſequuntur, Leonis quarti tantum ſunt capita quattuor, ex quibus nihil inuenio apud Gratianum. Poſtea dicitur acclamatum fuiſſe ab omnibus & deinde Theodorum notarium, & ſcriniarium legiſſe depoſitionem Anaſtaſij preſbyteri Cardinalis tituli Sancti Marcelli hoc initio. Imperantibus dominis piiſſimis perpetuis Auguſtis Lothario a Deo coronato pacifico, & magno Imperatore anno xxxvii. ſed & Ludouico a Deo coronato eius filio nouo Imperatore anno quinto menſe Decembrio die octaua, Indictione ſecunda, in ciuitate noua, cuius vocabulum Leoniana eſt, intra eccleſiam, vbi corpus beatiſſimi Petri Apoſtolor. Principis conditum eſt: Leo Epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei &c. A. Hæc igitur eſt illa depoſitio cuius mentio fit in Gregoriana collectione titulo de clericis non reſidentibus de qua pluribus verbis agit Bernardus Circa Papienſis in prima collectione. ſed male tertio Leoni adſcribebatur, quod ad quartum pertinebat. B. Bernardi verba ſunt. Ex geſtis Romanorum Pontificum. Leo tertius natione Romanus conſilio Lotharij, & Lodouici Imperatorum ſanctam, & venerandam lxvij. Epiſcoporum in eccleſia B. Petri ſynodum congregauit. In hac ſynodo Anaſtaſius &c. C. De numero Epiſcoporum ex Cæſaraug. libro dictum eſt, fuiſſe lxvj. (2) Vrbem Romam Leonianam dictam fuiſſe, nunc primum audio. B. Non tota vrbs ita dicta eſt, ſed ea pars, quæ vltra pontem, & molem Hadriani eſt, quæ Tanſtiberina dicebatur, in qua Vaticanus mons fuit, nunc ædes ſacra B. Petro, & magna domus Pontificia conſiſtit. Inuenies ea de re multa in Pontificali volumine de vitis Pontificum. in quo etiam de

d Matt. 5.

Iuo par. 9. c. 21. decr.

c. 2. de cler. non reſ. in 1. collect. & apud Gregor. 9.

Cæſarau. lib. 7 cap. 61.

hac depoſitione Anaſtaſij in concilio lxvII. Epiſcoporum agitur. A. Quo pacto xxxvII. annus eſt Lotharij, & quintus Ludouici, cum Ludouicus Pius Lotharij pater Imperatoris nomen acceperit, & coronam a Stephano quarto anno DCCCXVI. vt Panuinius ſcribit, qui eſt xxxvII. a ſeptimo anno Leonis IV. An eodem anno pater, & filius Imperium obtinuerunt? B. Segefredus de Ludouico idem dicit, ſed Paſchalem ait Stephani ſucceſſorem Lotharium Imperatorem appellaſſe anno DCCCXXIII. quod ſi non eo anno, ſed primo id geſtum eſt a Paſchali, minus laboraremus. A. Malo huic concilio credere, quam ceteris ſcriptoribus. Habeſne aliud ſiue ex hoc, ſiue ex alio libro veteri, quod ad Gratianum pertineat? B. Ex Bonifacij martyris Archiepiſcopi Maguntini epiſtulis duo capita ſunt apud Gratianum, quorum alterum inueni, alterum alibi quærendum eſt. Quod enim diſtinct. xl. *a* ex dictis Bonifacij martyris inſcribitur; & ab Iuone, *b* ex geſtis Bonifacij martyris Legati Romanæ eccleſiæ, a nobis repertum non eſt. (3) At quod eſt diſtinct. lvI. *c* ita inſcriptum, Bonifacius martyr ſcribens Regi Anglorum, & apud Iuonem, *d* Bonifacius martyr Hiltribaldo Regi Anglorum; in bibliotheca Mich. Thomaſij inuenimus in epiſtula integra Accheldobaldo Regi miſſa, cuius initium fuit, Confitemur coram Deo. Appellat autem ſe Bonifacium Archiepiſcopum Legatum Germanicum. A. Gratiſſimum eſt, quod dicis, tum ob alia multa, tum quod inueneram nuper partem eius epiſtulæ libro ſeptimo Capitularium ſine vlla inſcriptione, & propter mentionem Hiſpanicæ cladis verba ex fontibus ipſis accipere cupiebam. C. Quibus verbis ea de re Bonifacius egit? Totam enim epiſtulam perlegere aueo. B. Poteris id quidem poſtea facere, cum cõmodum erit, eſt enim lectu digna; ſed longior eſt, & magnam diei partem nobis auferret. Breuib. referam, quod in ea continetur. Initio laudat Regem, quod multa pauperib. largiatur; laudat etiam quod furta, rapinas, periuria, & alias iniquitates & crimina prohibeat; quodq; viduar. & pauperum defenſor ſit, & pacis amator. Acriter autem cum re-

a *Diſt. 40. ca. 6. ſi Papa.*
b *Iuo par. 5. c. 23. decr.*
c *Diſt. 56. ca. 10. ſi gens.*
d *Idem Iuo part. 8. ca. 224. decr.*

Capit. lib. 7. c. 285. in addit.

prehendit, quod vxorem non accipiat, cum minus caste viuat, & sacrarum virginum violator esse credatur. Tum addit ea, quæ Iuo & Gratianus referunt, ostendens, quid periculi ex malo Regis exemplo ad populum perueniat; quod ex Anglorum, & Hispanorum, & Burgundionum clade propter libidinem earum gentium ostendit. In verbis non magna varietas est. pro illis, improperium nobis obicitur, illic est, improperium est. & pro nec bello, nec in bello. pro, Hispaniæ & Prouinciæ; omissa voce ET, Hispaniæ Prouinciæ. sic autem fortasse non Galliæ pars, quæ Prouincia dicitur, accipietur. pro illis, vindex talium, illic est, iudex omnipotens talium. A. Ego, vindex Omnipotens talium, scriberem. B. Denique pro illis, per ignorantes legem Dei, id est, per Sarracenos: scriptum est, per ignorantiam legis Dei, & per Sarracenos. A. Quid apud Iuonem sit, videamus. C. Iuo, improperium est, habet, & nec in bello; retinet tamen, & Prouinciæ, atque voce vindex, siue vocibus iudex omnipotens, caret. ad extremum habet, per ignorantiam legis Dei per Sarracenos. A. Capitularia conferamus. C. Contuli. Et Prouinciæ, solum habet, cetera vt in ipsa Bonifacij epistula (4) A. Habesne aliquid ex Callisti minoris concilio, quod frequens fuisse traditur? B. Nihil omnino legi. Immo multis capitibus quibus Callisti nomen Gratianus adscripsit, selecti viri Romæ eam notam addiderunt, qua ostenderent, nusquam esse reperta. A. Cras volo, vt ex Anselmi Lucensis collectione id concilium restituamus.

(1) INSCRIPTIO *capitis 23. Romanis. 27. q. 2. hæc est. Item ex synodo Eugenij Papæ secundi in synodo Romana c. 36. Si vir, & vxor &c. In marg. est. Sent. ibid. (hoc est, Sent. 4. dist. 27.) Iuo p. 8. c. 127. Pann. l. 6. c. 76. Numeri differentia oritur, quia a nobis non habetur ratio capitis Quod conditio, quod est Romanis 7. nobis inscriptio capitis septimi Quicumque.*

(2) *Hæc etiam est in Romano libro inscriptio cap. 2. de clericis non residen. Leo tertius. Ex gestis: & infra. In synod. Anastasius &c. In marg. est. Cap. 2. eod. tit. in 1. compil.*

(3) *Ante caput sextum Si Papa distin.40. in Romana editione hæc inscriptio est. Item ex dictis Bonifacij martyris. Et in marg. est. Al. gestis pro dictis. Et Iuo par.5. c.23. In notis. Dictis Bonifacij] Nauclerus gen.26. testatur hoc fuisse dictum Bonifacij martyris. Verum Deusdedit presbyter Card. tit. Apostolorum in Eudoxia tempore Victoris Papæ III. libros quatuor de rebus ecclesiast. composuit, qui in bibliotheca Vaticana seruantur. Et lib. 1. c. 231. ex gestis [sic habent etiam multi Gratiani codices, & Iuo] Bonifacij martyris, & Archiepiscopi Moguntini sedis Apostolicæ legati, hæc sanctißimi illius viri de Romano Pontifice, ac sede Apostolica verba refert; in quibus est hoc caput: & quidem ex antecedentibus & sequentibus valde illustratur. Sancta Romana ecclesia priuilegio specialis auctoritatis diuinitus, & humanitus caput omnium ecclesiar. post Christum Iesum effecta, secũdum Antistitis, vel Rectoris sui qualitatem & valitudinem, afficit totius Christianitatis membra &c. In indice librorum est. Deusdedit Cardinalis collectio canonum, & libri quattuor de rebus ecclesiasticis, ex Vaticana.*

(4) *Distin.56. cap.10. in eodem libro ita inscribitur. Contra Bonifacius martyr scribens Echeldebaldo Regi Anglorum. Si gens Anglorum, sicut &c. In marg. est. Iuo p.8. c.224. Verborum varietas nulla est in illis: sicut aliis gentibus Hispaniæ, & Prouinciæ, & Burgundionum. At in illis est: donec iudex omnipotens talium &c. al. vindex pro iudex. Et ad illa verba: per ignorantes legẽ Dei, id est, per Saracenos &c. in marg. est, al. etiam pro id est. Et in notis. Per ignorantes) In epistola B. Bonifacij martyris (quæ vna cum multis aliis extat manuscripta in codice sæpe memorato bibliothecæ Dominicanæ) legitur: per ignorantiam legis Dei, & per Saracenos &c. cum qua lectione concordant aliquot vetusta Gratiani exemplaria, & fere etiam Iuo. In indice librorum est. Bonifacij martyris epistola ex bibliotheca monasterij B. Mariæ supra Mineruam.*

DE CALLISTI SECVNDI. ROmana Synodo.

Dialogus quartus.

. TRIA volumina eius collectionis, quam Anſelmi Lucẽſis appellamus, ad manus meas peruenerunt ſine nomine collectoris. Primũ ex Ludouici Gometii Epiſcopi Sarnenſis, cui ego Romæ ſuffectus fui ſacri Palatii auditor, bibliotheca accepi: idque contuli cum alio exemplo Nicolai Ormaneti Epiſcopi Patauini. Tertiũ nuper ex Mich. Thomaſij Ilerdenſis Epiſcopi libris nactus ſum, quod exẽplum recens eſt ex bibliotheca Vaticana nuper, vt ſuſpicor, exſcriptum. Duo illa volumina ſatis antiqua viſa ſunt. In hoc igitur exemplo poſt ea, quæ in alijs libris leguntur, ſunt quædam in ſingulis libris addita, vt mihi videtur, à poſterioribus ſcriptorib. aut dominis eius voluminis, ſiue illius, à quo id ſumptum eſt. In his ſunt canones concilij Romani Calliſti Minoris, de quib. hodie ſumus dicturi. Aperi C. hunc librum, & quære librum quartum extremum. B. Cur Romani ſelecti viri ex hoc libro emendationem Calliſti capitum non fecerunt? præſertim cum ipſe Thomaſius, & Pet. Ciacconius eius ſodalis eodem libro fuerint vſi? A. Cur id factum ſit, plane ignoro. In cauſſa tamen fuiſſe exiſtimo, quod ſine vlla inſcriptione canonum verba poſita ſint, ipſaque canonum diſtinctio nulla ſit, vt veſtris oculis inſpicere poteſtis. C. Qua igitur de cauſſa hæc huius concilij eſſe dicis? A. De ſingulorum capitum diſtinctione videam⁹. Simul enim & de ſcriptore ipſo, ſiue canonum auctore cognoſcemus. Capitis primi verba ſunt. Sanctorum patrum exempla ſequentes, & quæ ſequuntur. Hæc Calliſti Papæ verba eſſe Gratianus ſcribit. (1) Capitis ſecundi verba eſſe exiſtimo. Nullus in Præpoſitum &c. quæ etiam Gratianus eidem Calliſto Papæ adſcripſit. In verbis eſt ali-

1. q. 1. c. 10. *ſanctorum.* *Diſt.* 60. c. 2. *nullus.*

qua varietas. Namq. apud Anſelmum mendoſe ſcriptum videtur. Nullus & in præpoſitum, nullus in Archiepiſcopum, nullus in Decanum, nullus in presbyter, vel diaconus. Aptius apud Gratianum eſt. Nullus in Præpoſitum, nullus in Archiepiſcopum, nullus in Archi-presbiterum, nullus in Decanum, niſi presbiter, vel diaconus. Mihi tamen videtur tollẽda eſſe ab hac Gratiani ſcriptura illa verba nullus in Archiepiſcopũ. Cur enim magis de Archiepiſ. quã de Epiſ. id ſtatuatur: aut cur Archiepiſ. poſt Præpoſitum ſcribatur, cauſſa nulla eſt. B. In Anſelmi verbis vocem Archiepiſcopum ex compendio vocis Archipresbyterum confectam arbitror. Hac de re agitur in ſynodo Innocentij Minoris cap. IIX. Illa autem verba, nullus in Decanum, Vrbani Minoris in concilio Claromontano eſſe videntur. Hæc duo capita Calliſti minoris videri notarunt ſelecti viri. nihil enim, inquiunt, Calliſtus primus ſcripſit, & tertius Gratiano multo poſterior fuit. A. Calliſti primi epiſtulas cur reiciunt? B. Cauſſam nullam accepi. (2) A. Capitis tertij verba eſſe exiſtimo. A presbyteris, diaconib. &c. quod apud Gratianum non inueni. Capitis quarti initium eſt: Præterea iuxta beatiſſimi Papę Stephani ſanctionem ſtatuimus, vt laici &c. Hoc quoque caput non inueni apud Gratian. ſed Stephani Papæ verba ſunt epiſt. II. cap. IX. & Eulalij Epiſcopi Syracuſani in ſynodo tertia Romana contra Symmachum, cuius verba poſuit Gratianus *a* non ſemel, Troſleianum concilium cap. III. Paſchalis Minor cap. II. vel IV. Capitulare Caroli, & alior. lib. V. & VI. *a* Burchardus, *b* Iuo, *c* Deus dedit, *d* Anſelmus, *e* & liber Cæſar aug. *f*. & Tarracon. *g* (3) Quod ſequitur, Sed ſecundum Apoſtolor. canones &c. ad caput XXXIIX. Apoſtolor. refertur, quod in ſeptima ſynodo cap. XII. inſertum eſt. Id apud Gratianum *h* refertur quaſi ex hiſtoria Euſebij Epiſcopi Cæſarienſis cap. XII. vt aliquando diximus. *i* Illa autem verba, Si quis ergo Principum &c. Calliſti Papæ eſſe Gratianus *k* auctor eſt, eaque conſcripſit poſt verba Eulalii, quem falſo Gelaſium appellat Syracuſanum, de quibus nunc dicebamus. Sumpſiſſe videtur hæc Calliſtus minor ex decre-

a *Diſt. 96. c. 1. p. Eulalius. & 16. q. 7. c. 24. laicis.*

a *Cap. li. 5. c. 249. & li. 6. c. 294*

b *Burg. li. 15. c. 35.*

c *Iuo par. 16. c 36. decret.*

d *Deus de. c. 4.*

e *An*ˊ*. li. 5. c. 10*

f *Caſ. li. 7. c. 112.*

g *Tarrac. lib. 1. c. 59.*

h *12. q. 2. c 19.*

i *Dialo. 9. lib. 1.*

k *16. q. 7. c. 25. ſi quis.*

tis Paschalis minoris cap. v. In verbis Gratiani, et Anselmi hoc interest: quam dominationem Gratian. appellat, alter donationem vocat (4) Quinti capitis initium esse existimo: Coniunctiones consanguineor. fieri prohibemus & c. B. Hæc Callisti primi verba sunt in epist. II. ad Episcopos Galliæ, Isidoro Mercatore teste, & aliis collectorib. Burchardo, *l* Iuone, *m* Anselmo, *n* & Gratiano, *o* & libro Tarraconen. *p* A. Negasse viros selectos Romæ dicebas, quicquam Callistum primum scripsisse; fortasse quia Isidoro parum credendum putarent, cuius auctoritate illæ epistulæ fulcirentur. Quod si Callisti epistulas reicimus, hæc verba posterioris tantum sunt. Sed malo credere secundum Callistum a primo verba huius capitis sumpsisse. B. Idem mihi videtur, præsertim cum eo tempore iam Isidori collectio recepta esse videretur. A Inepte apud Gratianum est prohibentur. quare; quia has & c. Melius in hoc canone, prohibemus, quoniam eas. & apud Isidor. prohibentur, quando has. Quod etiam Gratian. habet: leges ergo diuinæ & postea, leges ergo sæculi, quod etiam apud Isidor. est: melius hic noster scripsit: leges enim diuinæ, & postea, leges vero sæculi (5) Venio nunc ad sextum caput, quod huius Callisti esse negauerit nemo Ordinationes, inquit, quæ a Burdino hæresiarcha, postquam a Romana ecclesia est damnatus, quæq. & a pseudoepiscopis per eum postea ordinatæ sunt, nos esse irritas iudicamus. C. Quis hic Burdinus hæresiarcha fuit; A. Sic appellare solent Romani Pontifices eos, qui in schismate electi sunt, & se aduersus veros Pontifices Episcopos Romanos, siue Papas vocari passi sunt. Hic Burdinus Archiepiscopus olim Bracarensis, in schismate aduersus Gelasium minorem factione Henrici IV. Imp. electus est, & cum prius Mauritius Burdinus diceretur, mox se Gregorium VIII. appellauit. Gelasio mortuo a Callisto captus, & quasi in triumpho in vrbem ductus est. B. Non dubium est, quin hæc aut Gelasij, aut Callisti sint. A. Callisti nomen vides superioribus capitibus additum. Sic etiam additur verbis capitis septimi. Nullus omnino Archidiaconus &c.

l *Burg. lib.* 7. c. 1.
m *Iuo par.* 9. c. 22. *decret.* & *in epist.* 39.
n *Ans. lib.* 11. c. 84.
o 35. *q.* 2. c. 2.
p *Tarrac. lib.* 5. c. 71.

16. *q.* 7. c. 11. *nullus.*

In verbis pæne conuenit cum Gratiano. Tantum pro ſicut à ſanctis, ſcribi debet, ſicut ſanctis: & pro contra hoc, contra hæc. (6) Capite IIX. de poſſeſſionibus eccleſiæ Romanæ agitur Quamobrē facile credis hoc fuiſſe Conciliū Romæ habitum? Capitis IX. verba ſunt. A ſuis Epiſcopis excōmunicatos, ab aliis Epiſcopis, Abbatib. & clericis in communionē recipi proculdubio prohibemus. Caput. X. apud Gratianum inuenietis Calliſto adſcribi diſtinct. LXII. Nullus in Epiſcopum, niſi canonice electum conſecret, &c. (7) Alio die de ceteris agemus.

Diſtin. 62. c. vlt.

(1) CAPITIS *decimi Sanctorum patrum.* 1. *q.* 1. *hæc inſcriptio eſt in Gregoriana editione. Item Calixtus Papa. In notis additur. Eſt Calixti ſecundi, qui paulo ante Gratianum vixit, & aliquot cōciliјs à ſe habitis contra Simoniam, & inueſtituras eccleſiarum, quas Germanici Imperatores vſurpauerant, multa decreuit. de quib. Abbas Vuſpergenſis ab anno Domini* 1118. *in quo electus eſt Pontifex, vſq. ad annum* 1124. *accurate ſcribit.* (*Calliſti II. omnia capita imperfecte edita ſunt. Et in toto volumine Gratiani, cum ſolum nomen eſt Pontificis, aut ſynodi, neque additur epiſtula, vel caput, ſignum eſt, fontes non fuiſſe repertos.*)

(2) *In eodem libro inſcriptio cap.* 2. *diſtin.* 60. *hæc eſt. Item Calixtus Papa. Nullus in præpoſitum, nullus in archipresbiterum, nullus in decanum, niſi presbyter, nullus in archidiaconum, niſi diaconus ordinetur.*

(3) *Gratianus diſtin.* 96. *cap.* 1. *ita inſcripſit, vt in libro Romano eſt. Vnde Symmachus Epiſcopus catholicæ eccleſiæ vrbis Romæ ſynodo præſidens dixit. Bene quidem fraternitas veſtra & c. In marg. eſt. In ſynod. Rom.* 3. *ſub Symmacho c.* 1. *& ſeq. Inſcriptio cap.* 24. *Laicis.* 16. *q.* 7. *eſt hæc. Item ibidem [hoc eſt, in ſynodo Romana tertia Symmachi Papæ] Eulalius Epiſcopus Syracuſanæ eccleſiæ dixit. Et in marg. eſt. Et epi.* 2. *Stephani I. c.* 9. *& in decretis Paſchalis II. manuſcrip. Pol. l.* 6. *tit.* 1. *Deus dedit p.* 4. *In notis. Facultatibus) Antea legebatur dignitatib. Emendatum eſt ex originali [vt ſup. diſt.* 96. *Bene quidem) epiſtola Stephani primi, & decreto Paſchalis II. manuſcripto: quib. locis hoc idem repetitur.*

(4) *Hæc etiam inſcriptio in eodem libro eſt cap.* 25. *Si quis princi-*

pum. 16. q. 7. Item Calixtus Papa. In marg. pro voce dominationẽ, est al. donationem. Et in notis. Inter decreta Calixti, ex quo citatur, non est inuentum. Habetur in decretis Paschalis II. manuscriptis c. 5. sed non est mutatum nomen Calixti: quia Pontifices isti, qui ijsdem fere temporib. fuerunt (de Callisto 2. & Paschali intellige) frequenter eadem decreta suorum antecessor. repetebant.

(5) *Quod ad caput secundum attinet, 35. q. 2. & 3. Eius inscriptio in eod. libro est. Item Calixtus Papa epist. secunda ad Episcopos Galliæ. Coniunctiones consanguineor. fieri prohibete: quãdo has &c. Leges ergo diuinæ &c. Leges vero sæculi &c. In marg. hæc sunt. Poly ibid. (hoc est. Poly. l. 6. tit. 4.) Burg. l. 7. c. 1. Iuo p. 9. c. 22. Et vers. Nos vero. Simile in concilio Innocen. II. Et ad vocem Imperatorum, al. Imperator Romanorum.*

[6] *Ante caput* 11. *Nullus omnino. 16. q. 7. hæc in eod. libro verba sunt. Item Calixtus Papa. In marg. est, al. ex concilio Rothomagensi. in verbis nulla varietas. Sicut sanctis canonibus, editum est, & contra hoc facere.*

[7] *Inscriptio cap. vlt. dist. 62. in eod. libro est. Vnde Calixtus. PP. II. Nullus in Episcopum &c. In marg. est. In Pontificali est mentio huius decreti.*

DE EADEM RE.

Dialogus quintus.

C. LICET ne paucis, antequam alia Callisti capita percurras? A. Et paucis, & multis licet. C. Cur hæc Callisti capita, vt Gratiani verbis confirmasti, non sic etiam Burchardi, & Iuonis, & alior. collector. locis confirmas? A. Si Burchardus, & Iuo, & ceteri antiquiores sunt: qui possunt Callisti verba referre? C. Apud Iuonem in extrema Panormia Innocentij minoris verba referuntur, qui Callisto posterior fuit A. Negare possum Iuonis eum librum esse: sed malo hoc affirmare, additum esse concilium Innocentij Pa-

normiæ, non eſſe partem eius collectionis. Oſtendere poſſum veterem librum, in quo neque id concilium, neq. nomen Iuonis, neque Excerptionum præfatio continetur. Et in epiſtulis Iuonis ea præfatio temporibus Paſchalis minoris ſcripta eſt. Deus dedit Vrbani ſecundi tempore ſcripſit, item Anſelmus Lucenſis, ſiue is, cuius collectionem habemus. In libris Cæſaraug. & Tarracon. nihil ſcimus ex Calliſto, & Innocentio ſumptum eſſe. Itaque ſolus Gratianus vtriuſque Pontificis verba refert. C. His contentus ſũ. Redde cetera. A. initium vndecimi capitis ad bellum ſacrum pertinet, quod tempore Vrbani minoris inchoatum eſt. Eis inquit, qui ad Hieroſolymam proficiſcuntur &c. ſuor. peccatorum remiſſionem concedimus &c. ſicut à domino noſtro Papa Vrbano ſtatutũ fuit. Et poſtea non ſolũ Hieroſolymitani belli, ſed etiam Hiſpanici facit mẽtionẽ. Habuit autem in Hiſpania Calliſtus fratrem Raimundum Comitem Alfonſi Regis generum, & alterius Alfonſi patrem, qui Imperator Hiſpaniæ appellatus eſt, à quo Reges omnes originem ducunt. B. Exſtare librum audio Calliſti de miraculis B. Iacobi Apoſtoli, cuius ſepulchrum is quæſitum in Hiſpaniam venit. C. Verba mihi recitare libet, ſi pateris, de Hiſpanico bello. A. Recita. C. Eos autem, qui vel pro Hieroſolymitano, vel pro Hiſpanico itinere cruces ſibi in veſtibus poſuiſſe noſcuntur &c. A. Capitis XII. ſententiam non potero vobis explicare. Verba ſunt hæc. Illam vero prauam defunctorum Porticanorum conſuetudinẽ, quæ hactenus ibi fuit, ex fratrum noſtrorum, & totius curiæ conſilio, necnon & voluntate, atque conſenſu Præfecti remouendam cenſemus &c. Fratres interpretor Cardinales, & Epiſcopos: curiam vero, curiam Romanam non clericorum, ſed ciuium Romanór. Præfectum autem, vrbis Romæ Præfectum. Sic hoc fuiſſe concilium Romæ habitum comprobatur. Porticanos ſuſpicor fuiſſe inepte dictos, non à porticibus, ſed à portu Oſtienſi & aliis, qui portoria exigerent. Conſuetudo praua fuiſſe videtur, vt eis morientibus ſine heredib. eorum bona diriperentur. Caput XIII. de induciis ſcriptũ eſt, quas treuguas

appellabant. Si quis treugam diffregerit &c. Eadem fere verba ab Innocentio secundo, & Alexandro tertio repetita sunt. Caput XIV. Gratianus Callisto Papæ adscribit. Eius initium est. Sanctorum patrum canonibus consona sentiẽtes, oblationes &c. agitur autem de ecclesiis vrbis Romæ. sentientes melius est, quam sancientes, vt apud Gratian. Pro aut aliis, apud Anselmum est, aut de aliis. (1) Capite XV. agitur de falsa moneta. Quicumque monetam falsam se sciente fecerit &c. Hoc apud Gratianũ non inueni. Caput XVI. inuenio Callisto Papæ ab eodem adscribi. Si quis Romipetas, & peregrinos, & Apostolor. limina &c. Hac de re quotãnis interdicitur. Pro teloneorum, & pedagiorum, est apud Anselmum, teloneorum, & pedaticorum. (2) Sic etiam caput XVII. Gratianus Callisto Papæ adscripsit. Interdicimus & Abbatib. & monachis publicas pænitentias dare &c. etiam Abbatib. habet Gratianus. &, consecrationesq. altarium. Anselmus, consecrationes altarium. B. Hoc etiam Callisti Minoris esse videri, adscriptum à selectis viris inueni. (3) A. Caput XVIII. non inueni: cuius initium est. In parochialibus ecclesiis presbiteri per Episcopos constituantur &c. Vrbano tamen secundo adscribit Gratianus illa verba: Decimas, & ecclesias à laicis &c. qui addit vocẽ monachi. ea omissa ad presbiteros refertur. (4) Sic initium capitis XIX. non inueni: Seruitium, quod monasteria, aut eorum ecclesiæ, à tempore Gregorii Papæ septimi vsque ad hoc tempus, Episcopis facere, & nos concedimus Quę sequuntur, Vrbano secundo Gratianus adscribit. Possessiones ecclesiarum, & Episcoporum triennales &c. tricennales tamen scribit. (5) Sequitur caput XX. quod Vrbano Papæ inscribitur apud Gratianum. Paternarum traditionum exemplis commoniti &c. B. Vidi in quibusd. schedis Vrbano secundo adscribi addito numero capitis primi. A. Fieri potest, vt idem ambo decreuerint, vt Eugenius, & Leo, de quibus à te relatum est. Duæ illæ voces, vel commissos, neque in veteribus Gratiani libris, neque apud Anselmum sunt: ex scholiis, vt fit, addita sunt. B. Idem selectis viris placuisse, vt reicerentur, inueni. (6) A. Capitis XXI.

10. q. 1. c. 14. sanctorum.

24. q. 13. c. 23 si quis.

16. q. 1. c. 10. interdicimus.

16. q. 7. c. 39. decimas.

16. q. 4. c. 1.

24. q. 3. c. 24. paternarum.

verba Callisto Papæ adscribit Pænitentiale Romanum a meum, & Gratianus. b Presbiteris, diaconis, & subdiaconis; & monachis concubinas habere penitus, interdicimus &c. B. Vrbano secundo cap. 11. adscripta sunt in Roman. schedis veterib. quæ à Pariseto docto viro inuentæ sunt. C. Ant. Contius Callisti secundi verba esse existimat. A. Illa verba Gratiani, & Pæniten. sunt, seu matrimonia contrahere, apud Anselmum non inueni. Vox quoque personas, ab eodem omittitur. (7) Initium extremi capitis, hoc est, Alienationes, (quę spiritual. (Specialiter malo) per Othonē Guidonē, & Hieremiam, seu forte Philippum vbilibet de possessionb. Rauennatis Exarchatus factæ sunt, dānamus. B. Suntne hæc nomina Archiepiscoporum Rauennæ; A. Id mihi incertum est. Quæ sequuntur, inueni apud Gratian. Vrbano Papæ adscripta. Generaliter autem omnium per intrusionem &c. B. Hoc etiam caput tertium in illis schedis Vrbano minori adscribitur. & sine nomine est in extremo hoc Anselmo Romano, in quo pro Othone, est Attone: & specialiter, pro spiritualiter. A. Gratianus scribit Alienationes omnium per intrusionem &c. & mox alienationes dico: sed apud Anselmum non est vox dico vtrubiq. Ab illis verbis, Illud etiam per omnia &c. initium capitis quarti est in Anselmo extremo. In verbis nulla varietas est (8) Hæc de Callisti concilio dicere habui. Fuisse autem frequens apparet ex verbis Pandulfi in Pontificali. Illo anno DCCCCXCVII. Episcoporum, siue Abbatum numero Laterani concilium celebrauit, in quo vir regali stirpe progenitus fere iam deperditam mundo pacem restituit. In chronicis additis Sigeberto id actum fuisse dicitur anno Christi MCXXIII. in quo pax inter regnum, & sacerdotium reformatur, & ius inuestiturarum Episcopalium ab Imperatore exfestucatur. his enim verbis vtitur. C. Festuca quid sit, scio: sed exfestucari, sputatilicum verbum videtur, vt illud apud Ciceronem. A. Finge festucam significare furcam, vel furcillam: & exfestucari esse, furcillis expelli. vel translatione sumpta à paleis, vel festucis à tritico separatis, furcis adhibitis: exfestucari est festucas tolli. C. Nunc demum intellego. A. Velim scire B. de octaua sy-

a *Pænit Rom. tit. 8 c. 8.*
b *Dist. 27. c. 8. presbyteris.*
12. q. 2. c. 37. alienationes.

nodo quid attuleris: habebam enim Romæ exemplum canonum sane mendosum. Neque ei auxilio fuit epitome cōciliorum Toletani Archiepiscopi, quam secutus esse videtur Surius in editione conciliorum. In indice librorum Mich. Thomasij erat octaua synodus Hadriani tempore CP. habita interprete Anastasio bibliothecario, hanc suspicor te attulisse. B. Ita est, vt dicis sed & Græcum librum audio in Hispania esse, qui ad te deferat. C. Venisse accepi Grecum scriptorem hodie cum libris, is fortasse est. A. Omnes libros alio die adferamus, & Gratiani capita conferre poterimus. B. Ita fiet. Sed non solum de octaua, sed etiam de nona synodo, quæ octaua quoq. dicitur, sub Ioanne octauo, erit agendum. A. Recte admones.

(2) CAPVT 14. *Sanctorum patrum.* 10. *q.* 1. *in Romana editione ita inscribitur. Item Calixtus Papa secundus. In marg. est. Poly. l.* 3. *tit.* 9. *Et in notis. Secundus*] *Additum hoc est ex plerisq. vetustis. Neq. vero primus esse potest, cuius tempore nondum Pantheon vocabatur templum sanctæ Mariæ rotundæ. Bonifacius enim fuit, qui tempore Phocæ Imperatoris illud B. Mariæ, & omnibus sanctis dicauit. Est autem editum, sancientes, & aut aliis, sine vlla varietate.*

(2) *Hæc in eod. libro inscriptio est cap.* 23. *Si quis Romipetas.* 24. *q.* 3. *Item Calixtus Papa. Ad illa verba, telonæorum, & pedagiorū, additum est in marg. al. pedaticorum.*

(3) *Ante caput decimum Interdicimus etiam.* 16. *q.* 1. *hæc in eod. libro inscriptio est. Item Calixtus Papa II. Pro voce ordinationes est in marg. al. ordines.*

(4) *In eodem libro inscriptio cap.* 39. *Decimas.* 16. *q.* 7. *hæc est. Vnde Vrbanus Papa II. vox monachi retinetur sine vlla varietate.*

(5) *Capitis primi* 16. *q.* 4. *inscriptio in eod. libro est. Quod Vrbanus Papa II. prohibuit dicens. Possessiones ecclesiarum. & Episcoporum tricennales &c.*

(6) *Hæc etiam est in eod. libro inscriptio cap.* 24. *Paternar. traditionum.* 24. *q.* 3. *Item Vrbanus Papa. In notis est. Conuersos*) *In codicib. impressis sequebatur, vel commissos, quæ sunt expuncta, quia absunt à plerisq. manuscriptis Gratiani exemplarib. & vetu-*

sto quodam codice : in quo quidem extremo & hic , & alij tres canones descripti sunt , tamquam fragmentum alicuius concilij.

(7) *Inscriptio capitis octaui Presbyteris. distin. 27. in Romano libro hæc est. Item Calixtus Papa II. In notis additur. Hic canon inuentus est in cod. Vatic. Biblioth. in fragmento cuiusdam concilij ab Vrbano secundo habiti c. 2. ex eodem vero concilio sunt canones Alienationes 12. q. 2. & Paternarũ. 24. q. 3. Illa verba sine varietate edita sunt, seu matrimonia contrahere. & personas & c.*

(8) *Gratiani verba sunt in eod. libro ante caput 37. Alienationes 12. q. 2. Item Vrbanus Papa. In notis hæc sunt. Post collectionem Anselmi in codice perantiquo habetur fragmentum cuiusdam concilij Vrbani secundi: in cuius initio hæc leguntur. Alienationes, quæ specialiter per Ottonem, Guidonem. Hieremiam, seu forte Philippum vbilibet de possessionibus Rauennatis exarchatus factæ sunt, damnamus. Generaliter autem omnium per intrusionem, seu canonice electorum sub Episcopi nomine, vel Abbatis .... ecclesiæ suæ consecrãdus est, alienationes quocumque modo factas, & c. vsque ad finem huius capitis sine vlla varietate.*

DE DVPLICI OCTAVA SYnodo.

Dialogus sextus.

. E T Græcos libros duorum concilior. & Latinos attulimus. Sed prius velim scire abs te, cur vtrumq. octauum appelletur : nonum enim qui dicunt, quod posterius est ordinem temporũ sequuntur. A. Tertiam opinionem omittis: sunt qui Florentinum conciliũ octauum quoque generale vocent, illis duob. vt opinor, reiectis. Qui vero Hadriani minoris pro Ignatio contra

Photium concilium, vt à posteriori Ioannis synodo abrogatum reiiciunt, octauam generalem synodum hanc appellant. Illam tamen octauam fuisse, antequam ab hac improbaretur, negare non possunt. B. Qui Florentinum concilium octauum dicunt, quo pacto interpretantur verba professionis Romanorum Pontificum apud Iuonem, *a* & Gratianum *b* relata, & in cōcilio Constantiensi. sessione XXXIX. Sancta octo vniuersalia concilia, primum Nicænum &c. octauum quoq. CP. vsque ad vnum apicem immutilate seruare profiteor? A. Non video, quid dicere possint. (1) Sed maior difficultas ex eisdem verbis nascitur, num de priore octauo sub Hadriano minore, an de posteriore sub Ioanne, quod illud prius abrogat, intelligantur. C. Si vtrumq. concilium generale est, ex auctoritate Romani Pontificis habitum, & prius concilium à posteriore abrogatur, posterius solum obtineat, necesse est. A. In Græco libro nuper ex Italia ad me perlato multa continentur contra Photium à Romanis Pontificib. acta post vtramque octauam synodum. Quæ me facile in eam sententiam trahunt, vt credam non confirmasse Ioannem synodum à Legatis CP. habitam. B. Hoc ipsum testatur Ioannes de priore synodo, non fuisse ab Hadriano confirmatam. A. Quid si hoc falsum est & à Photio effictum, vt in aliis fictis subscriptionib. & falsis legatis Patriarchar. à synodo conuincitur? Huc accedit quod si totam eam synodum Hadriani reicimus: quæ Photius contra Nicolaum Pontificem, & Ignatium Patriarchã egit, approbari videntur. Sunt igitur magis consentanea, & veri magis similia, vt quæ pro auctoritate Romanæ Ecclesiæ à prioribus pontificibus non solum Nicolao, & Hadriano, sed & ante eos à Leone quarto, & Benedicto tertio contra Photium, & Gregorium Syracusanum Episcopum Photii consecratorem acta, & scripta sunt: eadem à Ioanne IIX. Marino, Hadriano tertio, Stephano VI. & Formoso comprobata sint: quod Græce scriptum inuenio verbis rescriptorum eorumdem Pontificum allatis. Quibus adduntur Ioannis noni litteræ ad Stylianum Neocæsariensem, qui cum multa contra Photium ad Stephanum VI.

a *Iuo li. 2. tit. 11. c. 15. panorm & part. 4. c. 132. decr.*
b *Dist. 16. c. 8. sancta.*

Pontificem scripsisset, postea mutare sententiam visus est aliis litteris ad hunc Ioannem datis. In illis ad Stephanum missis ait, deceptos esse à Photio Paulum, & Eugenium Episcopos à Ioanne IIX. missos ad Ignatium de Bulgarorum regione, quem cum mortuum inuenissent, à Photio donis ab Imp. minis persuasi sunt, vt coram clero, & populo CP. dicerent, se missos esse contra Ignatium, & vt Photium absoluerent. Postea Petrum ab eodem Pontifice missum esse, & hunc cum Paulo, & Eugenio, Photium receptum esse à sede Apostolica Romana, publice dixisse. B. horum triũ legatorum nomina inueni ab Iuone, *a* & Gratiano *b* esse relata. A. Quærentur eorum verba. B. Iuonis verba sunt. Ex actione v. synodi Constantinopolitanæ CCCLXXXIII. patrum sub Ioanne Papa VIII. cui præfuit Petrus presbyter Cardinalis, & Paulus Anconitanus Episcopus, & Eugenius Ostiensis Episcopus. Apocrisarii Papæ dixerunt: Hoc nequaquam apud nos habetur &c. C. Eadem fere verba Gratianus refert. Vnde in quinta actione CP. ciuitatis synodo &c. Apocrisarii Papæ dixerunt &c. A. In libro Cæsaraug. ita est. VI. synodi CP. CCCLXXXIII. patrum sub Ioanne Papa VII. Apocrisarii Papæ dixerunt &c. Hæc mendosa sunt neq. enim hæc VI. synodus est, sed octaua, vel nona habita ratione aliarũ generaliũ aut quarta vel quinta habita loci ratione (2) C. Non satis intellego, cur eam quartam, vel quintam dicas. A. Fuere ante hanc generales septem, quæ vel à locis nomen habent, vt Nicæna, CP. Ephesina, Chalcedonensis, & quinta CP. iterum. & sexta item CP. tertium, & septima Nicæna posterior. Vides ante hanc tres Constantinopolitanas, quarta est, quam octauam sub Hadriano appellant, quinta hæc sub Ioanne IIX. non VII. Quod si illa octaua vt abrogata tollitur è medio, hæc erit octaua generalis, & ratione loci quarta CP. C. Iam recte hæc mihi explanata sunt. Sed incidi in librum Dominici Iacobatij de conciliis, in quo referebat veterum canonistarum, sic enim dicere solet, opinionem fuisse nihil differre octo, an quattuor dicas fuisse ge-

a Iuo par. 7. c. 149. decret.
b 7 q. 1. c. 45. *hoc nequaquã.*
Cæs. lib. 9. c. 62.

neralia concilia. Et quod Gregorius *a* ait, ſicut ſancti euangelij quattuor libros, ſic quattuor concilia ſuſcipere, & venerari me fateor: quod repetit Gregorius VII. lib. VII. regiſtri: & Iuo, *b* & Anſelmus, *c* & Gratianus, *d* & alii *e* referunt. Et beatus Iſidorus *f* ait, quattuor ſunt venerabiles ſynodi, quæ totam principaliter fidem complectuntur, quaſi quattuor euangelia, vel totidem paradiſi flumina. Hæc, inquiunt, verba non ad ſola quattuor priora concilia pertinent, ſed etiam ad quattuor poſteriora. Octo enim eſſe generalia concilia fatentur ex verbis profeſſionis Romani Pōtificis, de quib. hodie dictum eſt. B. Quo pacto Gregorius, & Iſidorus, qui ſexta, ſeptima, & octaua ſynodo fuerunt priores, de his cogitare potuerunt; C. Ratione, & auctoritate mouentur. Rationem adferunt, quod quattuor loca fuerint generalium concilior., in quib. quattuor locis octo generalia concilia habita ſunt: Nicæa, CP. Epheſus, & Chalcedon. Vt cū dicimus quattuor eſſe Patriarchas, CP. Alexandrinum, Antiochenum, & Hieroſolym. nullam habemus rationem ſucceſſionis perſonarum, quæ permultæ fuerunt. B. O plumbeum pugionem! Hac ratione generalia non erunt Lateranenſia concilia, Lugdunenſia, Viennēſe, Conſtantienſe Florentinum, Tridentinum: quod non eiſdem locis habita fuerint, quibus illa quattuor prima. (3) A. Dic de auctoritate. C. Vtuntur auctoritate Innocentij tertij, quæ vtriq. veſtrū maxima eſt: cuius verba tā in tertia collectione, quam in Gregoriana inueniuntur: quos etiā libros reicere non licet. A. Magnam tu quidem moues expectationem. Recita verba. C. Verū poſtulationi huiuſm. videbatur concilij Conſtantinopolitani capitulum obuiare, in quo ſtatutum eſt: vt quicumque de pontificali dignitate ad monach. vitam, & penitentiæ locum deſcenderit, nequaquam vlterius ad pontificatum reſurgat. B. Hoc idem caput eſt concilij octaui ſiue noni, cuius verba referūt Iuo, *a* & Gratianus, *b* & Cæſaraug. *c* liber. Et vere Innoc. ait eſſe hoc concilij CP. capitulum. C. audi reliqua. Vnde contra dictum concilium, cum ſit vnum ex quattuor principalib. quę ſicut quattuor euangelia ec-

a *Lib.* i. *epiſt.* 24. *regiſtri.*
b *Iuo par* 4. *c.* 117. *decret.*
c *Anſ. lib.* 6. *c.* 52.
d *Diſt.* 15. *c.* 2.
e *Cæſ. lib.* 1. *c.* 36. *Tarrac. lib.* 1. *c.* 150.
f *Iſid. lib.* 6. 16. *etymol. Grat. diſt. e. c.* 1.

De renum. cap. 5. *poſt tranſlationem. in* 3. *collect. & c.* 11. *c. tit. Gregor.* ix.

a *Iuo d. par.* 7. 6. 149.
b 7. *q.* 1. *c.* 45. *hoc nequaqcā.*
c *Cæſar. d. lib.* 9. *c.* 62.

clesia catholica veneratur, nullatenus videbatur eorũ postulatio admittẽda. Vides hic Gregorij verba ad hoc posterius concil. referri. Audis hoc concilium, de cuius auctoritate dubitabamus, quasi vnum ex quattuor euangeliis esse venerandum. B. In rescriptis pontificum multa sunt ex aduocatorum allegationibus accepta: sic hoc fuit ab Innocẽtio scriptum, quod putaret illum verum dicere, qui abusus est illa veterum canonistar. tuor. opinione. Canones autem concilij Constant. primi non erãt Latinis noti, vt Nicolaus ad Michaëlem scribit. Licet in Corpore canonum inueniantur. Vnde facile impositum est huic pontifici, vt crederet id caput esse eius concilij, cum sciret esse alicuius Cp. C. Iuo, & Gratian. aperte dicunt esse concilij Cp. sub Ioanne IIX. non sub Damaso. (4) A. hoc etiam confirmatur ex Græca synodo, & ex Nomocanone Ioannis Zonaræ & Theodori Balsamonis, & Alexij Aristeni. in quib. tres canones sunt huius concilij, quod in templo sanctæ Sophię habitum esse dicitur. Illic etiam sunt XVII. canones alterius concilij Cp. in templo beatorum Apostolorũ habiti, quod ex prima, & secunda synodo dicunt. Credo propter duas quasdam synodos contra Ignatium habitas quæ improbatæ sunt à Nicolao, & Hadriano minore, licet in posteriore interfuerint Rodoaldus, & Zacharias Legati Nicolai, quos vt pręuaricatores Nicolaus in synodo Romana deposuit. Ex his XVII. capitib. nihil est apud Gratianum, quod sciam. Ex illis vero trib. primum caput vix ferendum est de Italis excommunicatis à Ioanne papa non recipiendis à Photio: item vt excommunicati à Photio non recipiantur a Ioanne papa, neq. à Romana ecclesia saluis priuilegiis Romane ecclesię, & eius pontificis. Alterum caput est id, de quo agitur, plenius apud Græcos scriptũ, quã apud Latinos. Et si antea, inquit, aliqui Episcopi in monach. habitum demissi, in pontificali coacti sunt permanere, & id agentes contemnebantur: sancta synodus decernit hæc esse corrigenda iuxta ecclesiasticam disciplinã. Statuit igitur: vt si quis Episc. aut alius Antistes ad monachor. vitam velit peruenire &c. B. Quæ Latini referunt non ex verbis canonis initio con-

cepta esse videntur, sed ex actione v· & ex verbis Apocrisariorum, siue Legatorum. A. Sic etiã est ante verba canonis in Græco libro. Interrogante enim Photio Legatos Romanos ipsi respondent, quos, non Apocrisarios, sed τοποτηρητὰς Græcus vocat liber: τοῦτο παρ' ἡμῖν οὐκ ἔστιν &c. Nunc si placet, varietatem trium libror. Latinor. videamus. Pro voce habeatur, Iuo, & Cæsaraug. habetur, scribunt aptius. Græce est, οὐκ ἔστιν, οὐδὲ σώζεται. Quod Gratianus scribit, ordine & habitu: illi scribũt, ordine, aliis omissis: Græci τάγματος. Quod Gratianus, ad monachorum, addunt illi, id est, pænitentium. Græci, τουτέστι τῶν μετανοούντων. Pro voce vitam qua Latini vtuntur, Græci χώραν, hoc est, locum scribunt. pro, in episcopatum reuerti, Iuo, & Cæsaraug. habent, ad Pontificatum reuerti. Græci τὸ τῆς ἀρχιερωσύνης ἑαυτῷ διεκδικεῖν ἀξίωμα. Item præcepit sancta synodus &c. Hæc sunt ex canone secundo, ita scribenda. Item. Præcepit &c. vt Iuo, & Cæsaraug. notãt. Quod Gratianus ait, de Põtificali dignitate, habituq. in Cæsaraug. est, de Pontificatu, apud Iuonem, de Pontificali dignitate, aliis omissis. Græce est, τὸ ἀρχιερατικοῦ ἀξιώματος. Pro illis, & pænitentiæ descenderit locum, in Cæsaraug. est, descenderit. apud Iuonem, & ad pænitentię descenderit locum. Græci habent, καὶ τὸν γὰρ μετανοίας τόπον ἀναπληρῶσαι. Pro voce, nequaquam, habet Cæsaraug. ne iam, & Iuo, nequaquam iã. Græci μηκέτι & pro, resurgat, ἀντιποιεῖσθαι. Quod sequitur Monachorum enim vita subiectionis habet verbũ: sub obscurum efficit vox verbum pro ratione positum, quod vox λόγον vtrumq. significet. Iuo vitam, pro vita, non recte habet. In libro Cæsaraug. hæc verba desiderantur. Illud Gratiani est: Hoc ad pænitentiam &c. quæ Iuo non habet. Apud Græcos alia quoque sunt, ex quibus videtur hoc idem cõfirmari. Tertio can. anathema dicitur laico verberãti, aut capiẽti ex quacũq. caussa Episc. De capitibus octauę synodi sub Hadriano cras agemus: quamuis ordine perturbato.

(1) DE *inscriptione capitis octaui Sancta. dist. 16. scriptum est lib. 1. dial. 20. addit. 14.*

[2] *Ante caput* 45. *Hoc nequaquam.* 7. *q.* 1. *hæc verba sunt in eodem libro. Vnde in quinta actione Constantinopolitanæ synodi* CCCLXXXIII. *Patrum, sub Ioanne Papa octauo, cui præfuit Petrus presbyter Cardinalis, & Paulus Anconitanus Episcopus, & Eugenius Ostiensis Episcopus Apocrisarij Papæ dixerūt. In marg. est. Iuo. p.* 7. *c.* 149. *Et in notis. In quinta*] *Apud Iuonem par.* 7. *c.* 149. *pro indice huius capituli leguntur hæc. Ex actione quintæ synodi Constantinop.* CCCLXXXIII. *patrum sub Ioanne Papa* VIII. *cui præfuit Petrus presbyter Cardinalis, & Paulus Anconitanus Episcopus, & Eugenius Ostiensis Episcopus. Initium vero ipsius capitis est, Apocrisarij Papæ dixerunt. Hoc nequaquam. In extremo hoc capite additur etiam in notis. Hæc synodus sub Ioanne octauo extat Græca in Vaticana bibliotheca. Cuius synodi tres tantū canones cum explanatione Balsamonis editi sunt Lutetiæ, & apud ipsum inscribitur, Synodus in templo sapientiæ habita sub Photio Patriarcha. In secundo autem trium illorum capitulo habetur sententia huius capitis. Visum autem est, vt omnia melius percipiantur, locum hunc Græce, & cum noua interpretatione esse adscribendum.* φώτιος ὁ πατριάρχης, *&c. id est. Photius Patriarcha dixit &c.*

(3) *Initium capitis primi dist.* 15. *in eodem libro est. Canones generalium conciliorum (vt Isidorus ait lib.* 6. *etymol. c.* 16.) *à tempore Constantini cœperunt &c. In marg. est. Pann. l.* 2. *c.* 104. *Ante cap.* 2. *e. dist. hæc sunt. De quattuor vero conciliis scribit B. Gregorius ita dicens lib.* 1. *regesti epist.* 24. *Sicut sancti euangelij &c. In marg. est. vero) al. quoq. In scholio capitis* 8. *Sancta octo. dist.* 16. *hæc sūt. Sancta)* VIII. (*mendose pro Sancta octo*) *hæc concilia dicuntur octo, quia octies sunt celebrata, vt hic dicuntur, & quattuor quia in quattuor locis celebrata, vt sup. dist. proxi. sicut.* (*Hæc censura carent*)

(4) *Hæc inscriptio est capitis vndecimi Post translationem. de renuntia. in editione Romana. Idem* (*Innoc. III.*) *Episcopo Fauentin. in Archiepiscopum Rauen. electum. In marg. est. Cap.* 5. *eo. tit. in* 3 *compilatione. In scholiis ad illa verba, cum sit vnum ex quattuor principalib. & c. Ex quatuor*) *Et sunt hæc scilicet Nicænum, Constantinum. Ephesinum primum, & Chalcedonensem* (*scribe, Chalcedonense*) 15. *dist. sicut.*

DE EA-

DE EADEM SYNODO OCTAVA Hadriani.

Dialogus septimus.

B. NOLVI te heri interpellare, sed hodie peto abs te, cur putes Petrum presbyterum ante duos Episcopos legatos Ioannis nominari; quorum alter Ostiensis est, cui datum est, vt pallio vtatur, cum Pontificem Maximum consecrat. Nunc eum Decanum Cardinalium appellant, & princeps totius ordinis est. A. Quærendum etiam erit, cur postremus Ostiensis appelletur. Fortasse tunc Episcopi non dicebantur Cardinales, sed soli presbyteri & diaconi. Et si quis eorum Episcopus eligeretur, non amplius ex collegio Cardinalium erat, sed Episcopus Anconitanus puta, vel Bononiensis, vel alterius ciuitatis dicebatur. Et inter Episcopos ordo temporis seruabatur. Quod dixi de Cardinalibus Episcopis electis, Innocentij tertij exemplo comprobatur, qui noluit Rauennatem Archiepiscopum fieri eum, qui tituli S. Praxedis presbyter Cardinalis erat, ne ab ecclesia Romana discederet. Sed videamus, quid in Græca synodo sit. In ea enim & Ioannis litteræ sunt, & sæpius nomina horum legator. C. De numero quoque Episcoporum velim scire, an Græca cum Latinis conueniant. B. In prima actione ante aduentum Legatorum erant cum Photio & legato Hierosolymor. Patriarchæ cclxxvi. Episcopi, nisi a me erratum est. Possumus igitur fidem adhibere Latinis Iuoni & Gratiano, qui omnes ccclxxxiii. numerant. In eadem actione Petrus presbyter Cardinalis prius, quam Paulus, & Eugenius nominatur. Is quoque prius ad Photium alloquitur nomine Ioannis Pontificis. A. Heri dicebamus, hunc missum fuisse a Ioanne ad Photium, illos duos ad Ignatium. Idem ostendunt Ioannis litteræ, in quibus Eugenius ante Paulum nominatur. Sed in commonitorio dicitur. Com-

c. 3. de postul. præl. in 3. collect. & apud Gregor. IX. incip. bonæ mem.

monitorium fratribus Paulo, & Eugenio Epiſcopis, & Petro preſbytero Cardinali miſſis CP. Ita autem cetera ſcripta ſunt, vt videantur omnes ſimul mitti. In actione quoque quinta Paulus, & Eugenius Epiſcopi ante Petrum preſbyterum appellantur. Et in ſubſcriptione concilij primus Paulus Epiſcopus Anconitanus, poſtea Eugenius Epiſcopus Oſtienſis, poſtremus Petrus preſbyter Cardinalis ſubſcripſerunt. omnes vt Legati, ſed non vt Cardinales. B. Quando hæc duo conueniunt, commonitorium Ioannis, & ſubſcriptio: malo his credere, quam Iuoni & Gratiano. A. Canones octauæ ſynodi ſub Hadriano videamus. Et omiſſis alijs, de his, quæ apud Gratianum ſunt, dicamus. Caput XV. quod in Græco libro deſideratur, & a Gratiano *a* ſextæ ſynodi vniuerſalis eſſe dicitur, in libro Cæſaraug. *b* ſeptimæ ſynodi CCXL. Patrum actione X. apud Anſelmum *c* recte octauæ ſynodo vniuerſali adſcribitur. C. De numero actionis, & Patrum conuenit ne cum Græcis? A. In actione conuenit. ſed Stylianus, de quo heri diximus, centũ & duos Patres fuiſſe ſcribit. Nos de varietate verborũ videamus. Mẽdoſe eſt apud Gratianũ venerabilis ſynodus, pro vniuerſalis ſynodus, quod alii habent. Pro cimilia, & vaſa ſacrata; quod etiam Anſelmus habet; cimilia, id eſt vaſa ſacrata, Cæſaraug. ciuilia pro cimilia eſt in quodam Anaſtaſii libro non recte. Ego nihil muto, ſed Græcis litteris ſcribo κειμήλια, aut Latinis, cimelia. vnde cimeliarchus eſt, vt Demochares notat, qui cimeliis, vel theſauro eccleſiæ, aut Principis præeſt. Quod Gratianus ait, pro redẽptione captiuorum alii habent plenius, quæ accipiuntur in redemptionem captiuorum. Quod dicitur, ſed non tradere ſalaria eccleſiarum in emphitheotica pacta, non facile intelligitur. nec pro non habent alii, pauca pro pacta, Cæſaraug. mendoſe. neophitæ vbi compacta, Anaſtaſii mendoſus liber. emphyteutica pacta, Anſelmus aptius. Solaria pro ſalaria ſcribendum puto. Sic enim ſcio appellari a Iuriſconſultis, quæ pro ſolo pẽduntur. Simile erratum eſſe quidam putant cap. VII. de vſufructu, ſed id incertius. B. Mihi vox ſolaria magis placet. ſed poſtea eadem vox ſalaria bis

a 12. q. 2. c. 13. Apoſtolicos

b Cæſ. lib. 7. c. 74.

c Anſ. lib. 6. c. 169.

Vide lib. 1. dial. 9. ad 8.

cap. 2. p. ſi quis nemine. D. ne quid in loco. & c. 15. D. qui potior.

eſt. A. Eadem ratione mutari poterit. Pro illis verbis, & poſt pauca, quæ habent etiam Anſelmus, & Cæſarauguſt. ſunt alia in Anaſtaſij libro non inutilia. Omnem vero eccleſiaſticarum rerum poteſtatem habentem, & has meliorare, ac dilatare, prout oportuerit, eccleſiaſtica loca (quæ per† redditus fiant, & inſuper propriarum rerum diſpoſitionem diſtribuere ac committere, ſeu conferre quibuſcumque voluerit & iudicauerit, iuxta propriam poteſtatem, ac dominatum. Quiſquis autem apparuerit poſt hanc &c. Vox apparuerit a Gratiano eſt omiſſa, habent alij. Illud quoque ineptum eſt, huic ſanctæ ſedi, tollenda eſt vox ſedi, quam ſolus Gratianus habet; item vox tentauerit, quæ irrepſit pro illa apparuerit, de qua diximus. Pro diuinarum rerum, ſcribi debet diuinarum legum, vt omnes habent præter Gratian. Pro cimiliorum, & ſalariorum locorum, eſt apud Anſelmum, cimiliorum ſcilicet, & ſalariorum locorum: ſalarium pro ſalarior. habet liber Cæſarauguſt. cetera vt Anſelmus. ſed pro ſcilicet liber Anaſtaſij. Ego malo, cimeliorum, & ſolariorum, & locorum. De omnibus enim ſupra dictum fuerat. B. Idem fiet, ſi ſcripſeris, cimeliorum ſcilicet, ſolariorum, & locorum. C. Vox locorum poſtea omiſſa eſt, ex quo fit, vt hic ſignificare poſſit ſolaria locorum. A. Non magnopere repugno. Pro illis, Qui vero ceperit, aut emerit; alij habent, Qui vero emerit aut perceperit; non male. Pro cimilijs vel ſalarijs, ſcribo, cimelijs vel ſolarijs. &, pro vel, eſt in Cæſaraug. In extremo capite deſiderantur hæc verba ab Anſelmo etiam, & Cæſaraug. omiſſa. Si vero de proprijs rebus aut de alijs quibuſdam conuentionibus; habeat id ſecundum propriam poteſtatem & voluntatem, omni vita ſua, & poſt finem vitæ ſuæ dimittat, & conferat hoc quibuſcumque voluerit, non tamen ſæculare diuerſorium fiat. (1) Nunc de capite XIIX. videamus, quod etiam Græco libro deſideratur. Id Iuo, *a* & Gratianus *b* Gelaſio Papæ adſcribunt, Anſelmus *c* recte ſynodo octauæ vniuerſali. In verbis non magna varietas eſt. Pro etiam ſiue a diuæ, & ſiue a piæ, habet Anſelmus: & ſiue a diuæ, Anaſtaſius, & Iuo. Pro præſulum corũ,

† *per quæ f.*

a *Iuo in epiſt. 71. vel 30. ad Decan. Beluacen.*
b 16. *q.* 3. *c.* 9. *placuit.*
c *Anſ. lib.* 4. *c.* 30.

ceteri habent, præsulum earum. Pro ac iussu præsulis, quod habent Iuo, & Gratianus: ac vsu præsulis, Anastasius, & Anselmus. Quod Gratianus solus scribit, Quisquis ergo clericorum, vel sæcularium: in alijs libris est, Quisquis ergo sæcularium. Post verbum restituerit, est in solo concilio Anastasio interprete, & reseruauerit. (2) Caput XXI. quod Græcis est XIII. non recte, Gratianus *d* post Anselmum, *e* & Deus-dedit *f* octauæ synodo adscribunt. sed Anselmus omnia verba refert, Gratianus aliquot verba sumpta ex priore parte huius capitis. Deus dedit alia quædam ex posteriore cum hac inscriptione. In synodo vniuersali CCXL. patrum habita pro Ignatio Patriarcha, quæ quibusdam octaua dicitur. C. Conuenit in numero patrum cum Cæsaragustano. *g*. A. Certiora poteris ex ipsa synodo cognoscere. (3) Mihi enim canere receptui necesse est propter quasdam occupationes.

d *Dist* 22. *c. vlt.*
e *Anselm. lib.* 2. *c.* 72.
f *Deus d. c.* 3. *diuisione* 4.
g *Cæs. li.* 7. *c.* 74.

(1) CAPVT 13. *Apostolicos.* 12. *q.* 2. *in eod. libro ita inscribitur. Item ex octaua synodo vniuersali. c.* 15. *In marg. est. Ans. l.* 6. *c.* 171. *Et in notis. Octaua) Sic est emẽdatum ex Anselmo, cum ante a legeretur sexta. Est autem canon decimus quintus synodi octauæ habitæ tẽpore Hadriani Papæ secundi contra Photium ex versione Anastasii bibliothecarij. Videlicet pro redemptione) In concilio ipso, & apud Anselmum legitur, quæ accipiuntur in redemptionem captiuorum. Decernimus) In ipso canone sequuntur hæc. Omnem vero &c. vt in dialogo, præter voces, propriarum rerum, pro quibus sunt, propriam rerũ. Ad illa, cimelia, & vasa sacrata, est in marg.* κειμήλια *Græce thesauri dicuntur, ope, specuniæ repesitæ (scribe, opes, pecuniæ repositæ) instrumenta pretiosa, aurea vasa, clinodia: inde cimeliarchus C. de agri. & censi. l. lit.* 11. *Vox salaria retinetur sine vlla varietate.*

(2) *Ante caput octauum Placuit huic.* 16. *q.* 3. *in eodem libro ita scriptum est. Vnde Gelasius Papa ait. In marg. hæc sunt, In synodo octaua sub Hadriano secundo capite decimooctauo. Et Poly. lib.* 3. *tit.* 12 *Anselm. lib.* 4. *cap.* 20. *Ad illa, & præsulum eorum, abest ab orig. additur in marg. (vox eorum, vt puto) In notis additur. Quod hic tribuitur Gelasio, habetur in synodo octaua habita ab Ha-*

driano II. c. 18. & ex ea citatur apud Anſel. & Polycar. Sed manuſcripti codices Gratiani concordant cum vulgatis. Sæcularium) In vulgatis legebatur; Quiſquis ergo clericorum, vel ſæcularium. Sed abſunt illæ duæ voces, clericorum, vel, ab aliquot vetuſtis, & ab ipſo concilio manuſcripto. In concilio impreſſo legitur. Qui contra fecerit, vt ſacilegus iudicetur, & donec talia priuilegia &c.

(3) *Diſtin. 22. capitis vlt. inſcriptio eſt in eod. libro. Vnde in* VIII. *ſynodo habita ſub Hadriano Papa II. can. 21. Diffinimus neminem &c. In. Marg. eſt. Deus dedit p. 3. Anſel. l. 2. c. 72. (Dictum eſt lib. 1. dialo. 9. addit. 6.)*

DE EADEM RE ET DE FALSA INſcriptione quorundam capitum Gratiani ex octaua, & nona ſynodo inſcriptorum.

Dialogus octauus.

A. NVMERASTI C. Epiſcopor. nomina octauæ ſynodi? C. Actionis decimæ numeraui Archiepiſcopos lv. Epiſcopos xliv. præter Ignatium Patriarcham, & Legatos Romanos, & aliorum Patriarcharum legatos, ſubſcriptionum par numerus eſt. Græci in additis ad VIII. ſynodum hos centum & duos fuiſſe referunt: in ſynodo Nicolai contra Photium, & Radualdum, & Zachariam, clxx. interfuiſſe, in ſynodo Hadriani contra Photium cxx. In libro Deuſdedit Cardinalis ita ſcriptum eſt capite primo. Ex VII. ſynodo vniuerſali habita a quinque Patriarchis cum cccl. patribus ſub primo Hadriano Pontifice Romano. Omnis electio Epiſcopi &c. quod ſumptum eſt ex cap. III. ſeptimæ ſynodi. (1) Mox ſequitur. Ex VIII. ſynodo item vniuerſali habita item a quinque Patriarchis cum patribus ccxl. ſub primo Nicolao Pontifice. Promotiones, & conſecrationes Epiſcopor. & c. vt cap. XXII. huius ſynodi, de qua agimus. Vtriuſque capitis verba refert liber Tarraconenſis. A. Certiora mihi

Diſt. 63. c. 7. omnis.

Diſt. e. c. 2.

Tarrac. lib. 1. c. 46. & 47.

videntur, quæ ex ſubſcriptionibus retuliſti, & ex errore notarum facile pro cxi. ſcriptum eſt ccxl. fient autem cxi. ſi legatorum habeas rationem. Sed nos veniamus ad caput
c. 1. & 2. c. d. ipſum xxii. cuius tu mentionem feciſti. Id Gratianus bis poſuit, vt de eius diligentia cognoſcatis diſtinct lxiii. cap. i. & ii. Namque Hadriano Papæ adſcripſit illa verba. Nullus laicorum, Principum &c. Item illa. Quiſquis ſæcularium Principum &c. Mox addit. Item ex octaua ſynodo. Hadrianus Papa ſecundus, quod Nicolaus prædeceſſor eius diſpoſuerat, miſſos ſuos, Donatum ſcilicet Oſtienſem Epiſcopum, & Stephanum Nepeſinum Epiſcopum: ſic enim mutandum eſſe diximus; & Marinum diaconum
Lib 1. dialogo 4. S. R. E. ad Baſilium Imperatorem, & ad filios eius Conſtãtinum, & Leonem Auguſtos Conſtantinopolim direxit. Cum quibus & Anaſtaſius bibliothecarius Romanæ ſedis vtriuſque linguæ Græcæ & Latinæ linguæ peritus perrexit. B. Idem Anaſtaſius in præfatione eiuſdem ſynodi ad Hadrianum ait, ſe miſſum fuiſſe a Ludouico Imperatore cum eadem celebraretur ſynodus. A. Reliqua perſequamur. Et ſynodo congregata, quam octauam vniuerſalem ſynodum illuc conuenientes appellauerunt, exortum ſchiſma de Ignatij depoſitione, & Photij ordinatione ſedauerunt, Photium anathematizantes, & Ignatium reſtituentes. in qua ſic ſtatutum eſt. Cõſecrationes, & promotiones Epiſcoporum &c. Photium autem, non Fotinum ſcribendum eſſe aperta res eſt: quamuis in eodem nomine errent aliquot hiſtorici. C. Vnde hanc hiſtoriam didicit Gratianus? A. Res mihi incerta eſt. Sed videamus, an meliora dicant Iuo, & Anſelmus, & alij collectores. C. In Panormia Iuo-
Iuo lib. 3. tit. 2. c. 1. panor. & part. 5. c. 122. decr. nis ita ſcriptum eſt. Ex canone Apoſtolor. viii. ſynodus cap. xi. Promotiones & conſecrationes &c. B. Cur hic de Apoſtolorum canone dicitur? A. In margine libri aliquis addiderat, Apoſtolor. cap. xxx. cuius verba refert vii. ſy-
Anſ. lib. 6. c. 20. nodus, non octaua. C. Idem Iuo in excerptionibus ſic ait. octaua ſynodus cap. xi. Promotiones &c. Anſelmus ſcribit. Hadrianus Papa vniuerſali octauæ ſynodo præſidens dixit. Promotiones, & conſecrationes &c. B. Quaſi vero

hæc præſente Hadriano conſtituta ſint. C. Non meliora ſunt, quæ Deusdedit, & liber Tarraconen. referunt, ſub Nicolao primo hanc ſynodum habitam eſſe, vt antea diximus. A. Vide Cæſarauguſtanum. *a* C. In octaua ſynodo cap. xi. Promotiones & conſecrationes &c. A. Videtis, opinor, horum omnium negligentiam, qui neque fontes perquirunt, neque temporum hiſtoriam ſcire cupiunt, neque de auctoritate librorum laborant: ſed eis omnia pro oraculo ſunt, quaſi ea vt Moſes duabus tabulis exarata Dei digito, perceperint. (2) C. Suntne alia ex hac ſynodo apud Gratianum? A. Falſæ inſcriptiones permultæ ſunt, de quibus nobis certiora B. noſter dicet. Scio enim quædam ſelectos illos viros Romæ inueniſſe in regulis breuiorib. Baſilij. B. Apud Iſidorum quædam etiam inuenerunt, nonnulla incerta relicta ſunt, quæ ſeptimæ, octauæ, aut nonæ ſynodo Gratianus adſcripſit. Initium ſumamus a capite xxii. diſtinctionis liv. *b* octauæ ſynodo inſcripto. Sunt enim verba eius capitis ab Iſidoro ſumpta in regula monachorum cap. xviii. de familiari vita. Ex quo mutandum eſt, pro non licebit, non licet: & pro dare non poteſt, dare non debet. (3) Diſtinct. xxci. *c* caput xxvi. ex ſeptima ſynodo inſcribitur: ſed in incertis ponendum eſt. quamuis capite extremo eiuſdem ſynodi ſint quædam verba apta rei, de qua agitur. (4) Diſtinct. xc. *d* caput iv. & v. ex octaua ſynodo ſunt apud Gratianum, ſed ex concilio Maguntino eſt caput iv. apud Burchard. *e* & Iuonem, *f* & in Pænitentiali Romano: *g* & caput v. ex concilio Agathenſi, & ex eod. Maguntino apud eoſdem. tamen incerta etiam hæc duo capita relinquuntur. (5) Cauſſæ primæ caput nonum ex octaua ſynodo eſt apud Gratianum, *h* melius apud Anſelmum, *i* & Deusdedit cap. ii. ex vltima epiſtola ſynodi ſeptimæ; apud Iuonem *k* eſt, ex cap. xx. ſynodi vii. & ex vii. ſynodo apud eundem Gratianum. *l* In libro Cæſarauguſtano vt apud Iuonem. Videnda Taraſij CP. epiſtula ad Hadrianum Papam contra Simoniacos, quæ in Græco libro eſt poſt vii. ſynodum. (6) A. Non magnum erratum eſſet, ſi quod ex vii. ſynodo erat, aut ei coniunctum, viii.

a *Cæſ. lib. 3. c. 63.*
b *Diſt. 54. c. 22. Abbati.*
c *Diſt. 81. c. 26. in omnib.*
d *Dict. 90. c. 4 alienus. & c. 5. ſi quis.*
e *Burg. li. 10. c. 52. 53. 54. & 62.*
f *Iuo par. 13. c. 53. 54. 55. & 63. decret.*
g *Pæn. tit. 6. c. 9. & 10.*
h *1. q. 1. c. 9. qui per pecuniam.*
i *Anſel. libr. 6 c. 80.*
k *Iuo par. 5. c. 121. dec.*
l *1. q. 7. c. 2. p. ſed quoniam.*
Cæſar. lib. 4. c. 9.

synodi esse diceretur. B. Non satis certus sum, an eadem illic verba sint. (7) Illud Paleæ caput extremæ caussæ quintæ, quod etiam ex octaua synodo inscribitur, nusquam repertum est. Inueni tamen Paleæ non esse adscriptum, & viden. Isidor. in reg. monachor. cap. XVII. (8) Quod vero eidem octauæ synodo, & Isidoro adscribit Gratianus causa XI. *a* ex dictis Isidori Burchardus, *b* & Iuo *c* esse scribunt. Non dissimilis sententia exstat apud Isidorum in monachor. regula cap. XVII. de excommunicatis, & apud Benedicti regulam cap. XXVI. cuius verba referunt Iuo *d* & liber Cæsaraugust. *e* (9) Certius est, quod in eadem caussa ex octaua synodo esse dicitur, *f* Isidori esse lib. III. cap. LIX. de summo bono. Vt quod ei proximum est Gregorio adscriptum, ex eodem libro Isidori est cap. LIIX. licet ex libro Officiorum Isidori esse dicatur apud Burchardum. *g* (10) C. Quamobrem dicemus in tam multis pro Isidori, aut alterius nomine abusum Gratianum hac synodo? B. Inueni a selectis viris notatum, fieri potuisse, vt in aliquo libro Octaua synodus inscripto post verba eius synodi alia capita essent ex varijs scriptoribus relata sine vlla inscriptione. Ita factum esse, vt addita octauæ capitibus pro verbis eiusdem synodi haberentur. C. Apertius est cum Paullo caussam confiteri, quia ignorans feci. An eadem illa caussa est in Gregorio pro Isidoro scripto? B. Minime gentium. Sed cetera videamus. Nonæ synodi esse dicitur caput primum caussæ XX. *h* quod selecti viri Basilio adscribunt in regulis cap. XV. & in epist. ad Amphilochium cap. XIIX. Ideo vero ex nona synodo dictum esse putant, quod canones Basilij positos post canones octauæ synodi crediderit aliquis esse ex nona synodo. A. Ludere mihi videntur, qui hæc dicunt. (11) De alijs dices, cum libebit.

5. q. 6. c. 7. si quis.

a 11 *q. 3. c. 28. si quis. &c. 18. cum excõmunicato in fin.*
b *Burg. li.* 11. *c.* 32.
c *Iuo par.* 14. *c. 96. decret.*
d *Idem d. par.* 14. *c.* 34.
e *Cæsar. lib.* 14. *c.* 39.
f 11. *q. 3. c. 77. non solum. & 78. quattuor.*
g *Burg. li* 16. *c.* 28.
h 20. *q. 1. c.* 1.

(1) IN *Gregoriana editione inscriptio cap. 7. dist. 63. est. Item ex septima synodo, quæ est secunda Nicæna* 350. *Episcoporum c.* 3. *Omnis electio Episcopi.* (*De eodem capite scriptum est li.* 1. *dialo.* 9. *addit.* 10.)

(2) *Eiusd.*

(2) *Eiusd. distin. 63. capitis 1. & 2. inscriptiones retulimus dialogo 4. addit. 1. lib. 1.*

(3) *Capitis 22. distin. 54. hæc in eod. libro Romano inscriptio est. Probatur auctoritate octauæ synodi, in qua sic statutum legitur. Abbati, vel monacho monasterij seruum non licebit &c. dare non potest &c. In marg. est. Isidorus Hispal. in reg. monach. de famil. vita. Et in notis. post alia. Caput autem, quod nunc a Gratiano citatur, alibi repertum non est, quam apud Isidorum Hispalensem in reg. monach. c. de famil. vita. Et vers. Vnde in alio capitulo præfatæ constitutionis hæc ratio redditur. (Iniustum est enim &c. additur in notis. Iniustum) Infra 17. q. 4. c. in venditionib. vers. iniustum. hoc ipsum citatur ex concilio Agathensi, vbi etiam extat c. 56.*

(4) *Hæc est in eod. libro inscriptio cap. 26. In omnibus. dist. 81. Item ex* VII. *synodo. In notis est. Caput hoc etiam in aliquot manuscriptis citatur ex septima synodo, in cuius sane postremo capite aliqua huc spectantia habentur. Ceterum in plerisq. citatur ex octaua: & sententia videtur sumpta ex c. 83. Asceticor. B. Basilij, cuius regulas sub nomine octauæ synodi sæpe citari alibi notatum est.*

(5) *Ante caput quartum Alienus sit distin. 90. in eod. libro hæc verba sunt. Item ex octaua synodo. Et in marg. est. Burc. l. 10. c. 52. & 54. Iuop. 13. c. 55. & 53. ex conc. Moguntino. In notis additur. In libello P. Basilij de institutis monachor. Rufino interprete (qui nuper Coloniæ cum regula B. Benedicti est impressus) c. 42. in vltima responsione habetur prima pars huius capitis, vsque ad ver. abiiciatur. Qui murmurans] Eius. libelli c. 50. penultima interrogatio sic habet. Si vero etiam &c. Iuxta mensuram) Hæc pars non habetur in eo Basilij loco. Apud Burchar. vero, & Iuonem (a quib. citatur ex concilio Mogunti.) Sic legitur. iuxta mensuram, opusq. peccati, quia in hoc sententia, &c. Capitis quinti e. dist. inscriptio est. Item ex eodem. Si quis monachus contentiones &c. In marg. additur, abest a multis exempl. (quod ad vocem monachus refertur) Est etiam in marg. In regula Isidori c. 17. Burc. l. 10. c. 62. Iuop. 13. c. 63. Et. vers. Qui contentiosus. additur in marg. In l. sententiar. Patrum c. 96. ex statutis seniorum. Bur. l. 10 c. 53. Iuo par. 13. c. 54. In notis hæc sunt. Si quis monachus] Hanc priorem partem Burchardus, & Iuo citant ex concilio Agathensi, in quo etiam habetur ex codice libror. sexdecim lib. 5. c. 22. abest autem fere vbiq. etiam in multis*

Gratiani exemplarib. vox monachus. Tam diu) Apud Burchardum, & Iuonem (qui citant hanc partem posteriorem ex Moguntino, habetur autem in libro senttẽiar. Patrum c.96. ex statutis senior.) legitur, ita pæniteat, qualiter culpæ qualitas exstat.

(6) *Inscriptio capitis noni Qui per pecunias. 1. q. 1. in eod. libro hæc est. Item ex octaua synodo. In marg. est. Nouella 6. c. 1. & nou. 123. c. 3. apud Iulian. antecessorem. Ans. l. 6. c. 7. Iuo p. 5. c. 121. Et in notis. Octaua] In aliquot vestutis exemplarib. caput hoc citatur ex septima synodo, in qua capitulo quincto refertur canon trigesimus Apostolor. ad hanc rem faciens. In epistola autem Tarasii ad Hadrianum Papam (quæ in exemplarib. bibliothecæ Vaticanæ, & alijs est in fine ipsius septimæ synodi) refertur canon 22. synodi, quæ in Trullo his verbis. Eos, qui per pecunias ordinati sunt, siue Episcopi, siue quicumq. clerici, & non secundum probationem, & vitæ optionem, deponi præcipimus: sed & illos, qui hos ordinasse noscuntur. Extat etiam hac de re epistola Basilij ad Episcopos sibi subiectos.*

(7) *Caput secundum Si quis omnem. 1. q. 7. in eod. libro ita inscriptum est. Item ex septima synodo. Et in marg. est. Ex actione 1. in 7. anathematis. Deusdedit p. 2. Iuo p. 4. c. 198. Ex epist. Tarasii ad Ioannem. Iuo p. 5. c. 121. Ans. l. 6. c. 87. (Hæc erant ita distinguenda, vt ab illis verbis Ex epist. ad vers. Omnis. pertinerent. non ad prin. capitis) Id in notis melius distinguitur in hunc modũ. Si quis) Caput hoc ex magna parte collectum est ex variis locis septimæ synodi: sed non ex versione Anastasii Bibliothecarij qua alioqui sæpe vti solet Gratianus. Initium quidem est in actione prima anathematismo septimo. Omnis Episcopus) Hinc vsq. ad vers. Tarasius Patriarcha, sumpta sunt ex epistola Tarasii ad Ioannem presbiterũ, omissis tamen interdum nonnullis verbis: quæ quidẽ epistola in versione Anastasii est post actiones, & canones septimæ synodi: sed in noua versione impressa in tomis concilior. est ante ipsam synodum. Tarasius] Hæc videntur sumpta ex epistola Tarasii ad Hadrianum [de qua dictum est sup. q. 1. ad c. eos qui] aut ex quinto capite septimæ synodi: quib. locis refertur canon trigesimus Apostolor. Quicumq. per pecuniam] Hæc habentur etiam nouella 123. c. 4. apud Iulian. antecessorem. Si vero religiosam] Hæc non sunt in canone Apostolor. In eod. vers. Tarasius. in marg. est. In epist. Tarasii ad Hadrian. & in 7. syn. c. 5. ex can. Apost. 30. Et vers. Quicumq. per pecuniam. In ea. ep. & c. 5. ex conc. Chalc. c. 2. nouella*

123.c.24. apud Iulian. antecess. Et vers. Qui post bapismum. Con. Neocæs.c.9. Et vers. Similiter. Can.26. al.28. Aposto. dist.63. omnis elec. Can. Apost.29. al.31. & in sept. syn.c.3.

(8) Hæc est capitis septimi Si quis falsum.5. qu.6. in eodem libro inscriptio. Item ex octaua synodo. In marg. est. In regula Isidori c.17. Et in notis. Capiti huic in vulgatis erat præpositum nomen paleæ; quod sublatum est auctoritate omnium vetustorum exemplarium, quotquot collata sunt. Extat autem in regula monachor. B. Isidori c.17.

(9) Ante caput 18. Cum excommunicato. 11. q.3. hæc in eodem libro verba sunt. Item Isidorus in regula monachor. cap.18. Et in marg. est. Polyc. ibid. (hoc est, l.7 tit.1.) Burc. l.11. c.31. & 32. Ans. l.12. c.16. Iuo p.14. c.95. & 96. In notis. Prior pars huius capituli vsque ad vers. Si quis enim, habetur in regula sancti Isidori (quæ missa est ex Hispania) c.18. ex qua citat hoc Smaragdus in expositione regulæ sancti Benedicti c.26. excepta tamen ista clausula, nisi quæ ad eandem excommunicationem pertinent, quæ neque in regula B. Isidori legitur, neque apud Smaragdum. Est tamen apud Burchardum, & Iuonem. Si quis enim) Hæc vsque ad finem refert Smaragdus ex quodam magistro monachorum quod notabitur infra eadem c. si quis frater. Inscriptio cap.28. Si quis frater. e. q. hæc est. Item ex octaua synodo. In marg. est sup. eadem cum excõmunicato. Burc. l.11. c.32. Iuo p.14. c.96. In notis additur. Canon hic neque habetur in octaua synodo, quæ habita fuit tempore Nicolai primi (immo Hadriani secundi) neque in alia, quæ & ipsa nominatur octaua sub Ioanne octauo celebrata, quæ in bibliotheca Vaticana seruantur. Multa vero, quæ a Gratiano ex octaua synodo citantur, in regulis Basilij, Isidori, & alijs scriptis ad monachos pertinentib. inuenta sunt. Hoc quidem sup. ead. cum excommunicato. fuit tributum Isidoro, quemadm. etiam a Burchardo, & Iuone. Sed Smaragdus in expositione regulæ B. Benedicti c.26. cum antea egisset de monacho a suo præposito excommunicato, hæc scribit valde similia. Hinc quidam magister monachor. ait. [Si quis vero frater aut palam, aut absconse cum eo fuerit locutus, aut coniunctus, communem cum eo excommunicationis contrahat pœnam] quæ lectio conuenit cum lectione Burchardi & Iuonis.

(10) Quod attinet ad caput 77. Non solum ille. e. qu.3. in libro

Romano inscriptio hæc est. Item ex octaua synodo. Et in marg. Isidorus l. 3. de sum. bono c. 59. Et in notis. De hac inscriptione octauæ synodi, notatum est sup. ead. q. 3. Si quis frater. Inscriptio cap. 78. Quattuor modis. e. q. st. Vnde Gregorius ait. In marg. est. Isidorus l. 3. de sum. bono. c. 58. Burc. l. 16. c. 28. Ad illa, animum alicuius corrumpimus, additur al. muneris alicuius corrumpitur, Isid. & pro voce aduersarium, al. aduersa. In notis est. Apud Gregorium non est inuentum: sed apud Isidorum (quemad. citat Burchardus) & paulo etiam plenius: & sequitur nonnullis interiectis post caput qui recte supra ead.

(11) *Gratiani verba sunt ante caput 1. causa 20. q. 1. in eod. libro probatur auctoritate nonæ synodi. Firma autem &c. In notis est. Nonæ] In nonnullis vetustis exemplaribus est, octauæ. Verum in octaua ab Hadriano II. habita non habetur, sed in libro B. Basilij de institutis monachor. Ruffino interprete c. 8. Similia etiam sunt apud eund. B. Basilium in regulis fusius disputatis c. 15. Ac perfecta) Hæc non sunt in eo B. Basilij loco.*

DE EADEM RE.

Dialogus nonus.

C. CVM Pontificalem librum non editum ad te nuper adlatum in manibus haberem, incidi in extrema tempora Innocentij tertij; illic inueni mentionem Gratiani fieri his verbis, quæ tibi melius in libro ipso indicauero, quia sunt quædam mihi valde ignota. A. Ostende locum. neque enim ingratum erit de Gratiani vita, aut tempore cognoscere. C. Hoc anno scilicet MCCXV. Gratianus monachus de Clusa ciuitate Tusciæ natus Decretum composuit, vt dicit Hugucon feria q. VI. c. for. Floret etiam Magister Petrus Lombardus, qui sententias composuit. B. Si hæc vera sunt, cur in eo libro nihil est post Innocentium minorem conscriptum? Certiora sunt, quæ alij de Eugenio tertio referunt, & ab eodem Gratiano scribunt mentionem fieri

anni MCL. A. Quæratur locus in formulis appellationum & apostolorum. B. In libro Antonij Democharis sic est. pridie kalendas Maij anno domin. incarnation. MCLXI. indictio. IV. & in marg. alias MCV. feria IV. His addit Cõtius. Sic in meo manu scripto. C. In alia veteri editione est etiam MCV. fran. IV. (inepte pro feria quarta) & in scholijs. MCV. Dicit H. quod hic est falsa littera, quia non sunt tot anni, quod liber iste compositus fuit. Fuit enim editus docente Iaco. Bonon. in legib. & Alex. in theologia, qui fuit postea Papa Alex. III. & fuit anno domini MCL. vt ex chronicis patet. A. Habeo alia scholia vetustiora. Cura, vt liber adferatur. C. Eadem est scriptura numeri MCV. feria IV. & in margine hæc sunt. Non currebat annus iste incarnationis tempore Gratiani, cum & ipse inseruit huic operi capitula Innocẽtij secundi, qui paulo præcessit Alex. contemporaneum Gratiano. A. Ex his apparet, deceptum fuisse illum historicum, & pro Hugone, siue Hugucione secunda quæst. VI. c. forma, illa monstra peperisse. C. An obsecro te, idem ille est, qui H. notatur in scholijs? A. Ego eundem esse arbitror. (1) Sed nos ad octauam synodum reuertamur. B. Caussa XX. quæstione secunda extrema *a* sunt quædam verba, quæ ex synodo nona Gratianus refert, ex Isidoro liber Tarracon. *b* sed Basilij verba sunt in monachor. institut. cap. IIX. inteprete Rufino. (2) Caussa XXVI. quæst. VII. *c* multa capita sunt octauæ synodo inscripta, quæ Basilio inscribi debuerunt primo excepto, quod incertum est. Sine inscriptione refert Pænitentiale Romanum. *d* Videtur esse epitome capitis XXXI. concilij Carthaginensis III. vt in notis tuis inueni. Aliud caput *e* selecti viri Basilij esse existimant in epist. ad Amphilochium capite LXXIII. sine inscriptione est in eodem Pænitentiali. (3) Tertium caput *f* ex dictis Basilij Episcopi, inscribunt Burchardus, *g* & Iuo. *h* & in margine Iuonis legi, In regulis breuioribus respon. ad interrog. VIII. Hoc idem selectis viris probatur. Quartum caput, *i* cuius initium est Affectum, eisd. regulis adscribunt capite V. Quintum caput *k* Burchard. *l* & Iuo, *m* ex dictis Augustini, inscribunt; Romani Basi-

2.q.6.c.30 post appellationem. p.forma.

a *20.q.2.c.vlt.*
b *Tarrac.li.6. cap.260.*
c *26.q.7.c.7. pro qualitate.*
d *Pænit. Rom. tit.9. c.10.*
e *d.q.7.c.8. hoc sit.*
f *d.q.7.ca.9. pænitentem.*
g *Burc. li 19. c.39.*
h *Iuo par.15. c.55. dec.*
i *e.q.c.10. affectum.*
k *e.q.c.11. erga eum.*
l *Burch.li.19. c.64.*
m *Iuo par.15. c.78.d.c.*

lio in regulis breuiorib. cap. IX. (4) A. Laudanda est maxime horum Patrum diligentia. B. Adhuc audies alia eadem ratione recte mutata. Caussa XXVII. quæst. II. *n* ex VIII. synodo caput illud inscripserat Gratianus, cuius initium, Si quis coniugatus. Ex dictis Basilij Episcopi, Burchard. *o* Iuo, *p* & Anselmus *q* Basilij tantum nomen est in libro Cæsaraugustano. *r* Pars epist. Alexandri secundi ad Landulfum est in Panormia, & in excerptionibus Iuonis, *a* cuius initium Notificasti: & post alia a Gratiano *b* etiam relata hæc sunt. Sanctus enim Basilius de hac re taliter dicit. Si quis coniugatus &c. Selectis viris placuit: Basilius in regulis fusius disputatis cap. XII. C. Quid est, quod in margine Iuonis legitur: Ex synodo VIII. sub Photio Constant. celebrata penultimo canone, cui aliquot interfuere Episcopi Basilij nomine? B. Vnde hæc sumpta sint, ignoro. (5) Caput primum dist. II. de pænitentia non octauæ synodi est, vt Gratianus refert, sed Basilij in regulis breuioribus capite CCXXCIX. Extremum est caput XXV. de consecrat. dist. II. quod Gratianus ita inscripsit: ex octaua synodo Basilius Episcopus dixit. Id etiam inueniri in regulis breuioribus Basilij testantur. A. Quoto capite? B. Id etiam ignoro, quia is liber nondum a me lectus est. sed in quadam scheda est cap. 172. (6) A. Non omnia possumus omnes. Hactenus de octaua synodo. Habesne aliquid ex Capitularibus Imperatorum, præter ea, quę ante discessum tuum tibi ostenderam missa mihi a Latino Latinio, & a Petro Ciacconio? B. Volumen attuli Capitularium quorundam Imperatorum post septem illos libros quos nosti, editorum. Sed exceptis duobus ad Gratiani emendationem non pertinent. A. Duo illa, quæ sunt? B. Ex concilio trecensi sub Ioanne VIII. item ex Fulberto Episcopo Carnotensi de forma fidelitatis, quem Philibertum Episcopum Gratianus appellat. sed Fulbertus dicitur in Panormia veteri Iuonis, Silibertus in edita, Fulbertus recte dicitur in Iuonis excerptionibus, & in libro Cæsaraugustano. Illud quoque didicimus ex hoc libro Capitularium, ad quem hæc epistula Fulberti missa sit, & nomen ecclesiæ, cuius Episcopus erat,

n 27. q. 2. c. 21. *si quis.*
o *Burc. lib.* 9. *cap.* 45.
p *Iuo par.* 8. *c.* 183. *dec.*
q *Ans. lib.* 10. *c.* 20.
r *Cæs. lib.* 10. *c.* 65.
a *Iuo lib.* 6. *tit* 5. *c.* 11. *panor.* & *par.* 8. *c.* 220 *decr.*
b 33. *q.* 5. *c.* 2.
De pæn. d. 2. *c.* 1.
De consec. d. 2. *c.* 25. *timorem.*
22. *q.* 15. *c.* 18. *de forma.*
Iuo lib. 8. *tit.* 8. *c.* 33. *panor.* & *par.* 12. *cap.* 76. *decr.*
Cæs. lib. 6. *c.* 22.

quæ ceteri omiſerant A. Recita verba. B. De forma fidelitatis inter dominum & fidelem ſuum. Glorioſo Duci Aquitanorum Vuillelmo Fulbertus Carnotenſis Epiſcopus orationis ſuffragium. De forma fidelitatis aliquid ſcribere monitus &c. C. Suntne hæc ſumpta ex libro feudorum, an poſt Gratianum illic ſcripta? B. Ioannes Trittenhemius hunc Fulbertum, ſiue Fulpertum ait fuiſſe ſub Henrico primo Imperatore anno plus minus Chriſti MX. Sic apparet antiquiorem fuiſſe Iuone Carnotenſi, & Gratiano, poſt quos fuerunt Gerardus & Obertus, qui librum feudorum ſcripſerunt ſub Friderico primo, qui anno Chriſti MCXC. mortuus eſſe dicitur. A. Gratum eſt hæc reperta eſſe, quæ me diu quærentem fefellerunt. Et memini a me doctum virum in Sicilia petijſſe, vt ſi quid de hac Philiberti epiſtula comperiſſem, ſic enim appellari putabamus, eum certiorem facerem. (7) De concilio Trecenſi videamus, de quo in libro Aimoinj de geſtis Francorum ſcio aliquid referri. B. Ita eſt, vt dicis. Sed apud Gratianum non multa verba ſunt, ſi cum Iuone & alijs conferamus; in veteri autem libro alijs verbis concilij ſententia conſcripta eſt. Eſt autem operæpretium conferre ſingulorum capitum inſcriptiones. Vnde Ioannes Papa VIII. ſcribit omnibus Epiſcopis. ſic Gratianus: at Iuo. *a* Ioannes VIII. in libro Gothicæ legis. Sine inſcriptione liber Cæſaraugust. *b* initio libri ſeptimi. Ioannes Papa VIII. eſt apud Anſelmum. *c* In veteri libro hæc inſcriptio legitur. Lex ſacrilegum edita a Ioanne Papa coram sereniſſimo Luduuico Imperatore, & Epiſcopis LIII. in concilio Trecacenſi, & eorum auctoritate iuncta Gothicæ legi, Per defectum ſacrilegij. Addam ſi placet, initium ex eodem libro, vt certius teſtimonium habeamus. Ioannes Epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei omnibus Epiſcopis per Narbonenſem, atque Hiſpanicas prouincias conſiſtentibus Abbatibus, presbyteris, cunctiſque ſimul ordinibus diuino miniſterio mancipatis, necnon Comitibus, Vicecomitibus, Vicarijs, Cētenarijs, Iudicib. & omnib. in poteſtatibus conſtitutis, & omni populo, & cunctæ ſimul generali eccleſiæ ſalutem

Lib. 5. c. 37. 17. q. 4. c. 21. quiſquis.

a *Iuo li. 2. tit. 8 c. 1. & 2. panor. & par. 3. c. 98. decr.*

b *Caſa. lib. 7. c. 1.*

c *Anſ. lib. 5. c. 40. & 46.*

carissimam cum benedictione Apostolica. Auctore omnipotenti Deo mediante, incarnationis D. N. Iesu Christi (an.) DCCCLXXXVIII. xv. kal. Sept. Indict. I. Domno videlicet Ludouico sereniss. Rege an. I. actum est hoc a nobis apud vrbem Trechas pro statu sanctæ Dei ecclesiæ synodale concilium &c. A. Rectene anni cum Indictione conueniunt? B. Minime conueniunt, & suspicor in vtroq; numero erratum esse, atque ita mutandum, an. DCCC LXXVIII. Indict. xi. quod existimo Aimoini verbis confirmari libro v. cap. xxxviii. Apud Iuonem in excerptionibus ita est. Ioannes Episcopus S. S. D. omnib. Episcopis, Comitib. Vicecomitib. Centenarijs, Iudicib. catholicis in Hispania & Gothia, & prouincijs degentib. omnique populo occidentali catholico salutem, & Apost. bened. Noueritis dilectiss. filij, quia nos pro statu sanctæ Dei ecclesiæ iussimus congregari synodale concilium apud vrbem Trechas, vbi sedentibus nobis in corona venit &c. Sineboldus sanctæ primæ sedis Narbonensis Episcopus cum suis suffraganeis Episcopis, & detulit nobis librum Gothicæ legis, vbi nihil habeatur de sacrilegijs &c. In libro Cæsaraugust. Iuonis verba sunt his exceptis. & Gothia prouincia degentib. item Sigeboldus, pro Sineboldus. & habebatur, pro habeatur. Multa in vtroque libro sunt omissa, & hæc ipsa alijs verbis dicuntur: quorum initium est. Inter cætera autem oblatus est in eodem nobis concilio primum a Segebodo Narbonensis ecclesiæ Metropolitano proclamationis libellus &c. A. Magna varietas est. Sed de verbis a Gratiano relatis videamus. Sequiturne Gratianus Iuonis, an alterius libri editionem? B. Iuonis, cuius nomine duo libri nuncupantur, quos te video Panormiam, & Excerptiones appellare, & dubitare, vtrum eiusdem sint scriptoris. Panormia vsus fortasse est Gratianus, Excerptiones non vidisse existimo. In hoc capite Excerptionum libri ordinem secutus videtur, cum præpostere essent duo capita in Panormia collocata. Initium primi capitis est, Sacrilegium enim committitur; quæ verba Contius Gratiani esse credidit: initium secũdi, Inspectis legibus Romanis. Ante

te vocem Sacrilegium, in Excerptionibus est: Hucvsque Lex Papæ. quę in fine capitis posterioris sunt in Panormia. In libro Cæsaraugustano vox Hucvsque, sola est. In veteri libro omnia alijs verbis explanantur, & illa omittuntur, Sacrilegium enim committitur &c. De varietate pœnarum, siue multarum in raptores agitur. triplicem fuisse dicitur, ante Iustinianum XII. auri librar. a Iustiniano V. auri obryzi librar. a Karolo XXX. librar. examinati argenti constitutam. Hæc lenissima pœna, sed vsu abrogata, restituitur, & DC. solidorum esse declaratur. præsenti, inquit, ideo confirmamus edicto, vt cuiuscumq; sit homo gentis, vel ordinis, cuiuscumq; sit legis, vel patrię iudex, si in peruasores, aut violatores ecclesiasticarum rerum legem superius taxatam, id est, DC. solidor. summam iudicare noluerit; aut peruasor, siue violator, si pulsatus ab Episcopo, vel Abbate, seu aduocatis ecclesię, persoluere noluerit: primum tertio, secundum Domini vocem admoniti, si non emendauerint, a ceterorum Christianorum communione sint separati &c. Apud Iuonem post relatas multas Iustiniani & Caroli, videlicet, inquit, in triginta libras argenti examinati, id est sexcentorum solidorum summam argenti purissimi, ideoque quisquis inuentus fuerit reus sacrilegij, istam leniorem compositionem emendet ipsis Episcopis, vel Abbatibus, siue personis, ad quos † querimonia sacrilegij iuste pertinuerit, &c. Eadem sunt in libro Cæsaraug. Videtis igitur Gratianum horum verbor. partem retulisse, partem omisisse. de triginta enim libris retulit, de DC. solidis nihil dixit, neque de excommunicatione. In fine huius capitis in veteri libro est. Et subscripserunt Ioannes Episcopus seruus seruorum Dei cum decem Archiepiscopis, & XLI. Episcopis. (8) A. De ceteris aliud erit dicendi tempus. nunc nobis surgendum est.

† quas

(1) VERBA *Gratiani sunt in Gregoriano libro cap.* 31. *Romanis, Post appellationem. vers. Forma Apostolor.* 2. *q.* 6. *Pridie Kal. May anno Domini incarnationis MCXLI. Indictione quarta. In notis est. MCXLI.) In vulgatis erat MCLXI. qui numerus, vt recte in*

glossa dicitur, constare non potest. Quod etiam confirmatur; quia quarta indictio, de qua hic est mentio, non conuenit cum anno illo. In manuscriptis autem, cum varia sit lectio, hæc visa est melior, quæ notarum tantum transpositione restitui potuit, & quarta indictio cum hoc anno concurrit. In scholiis. MCXLI.) Dicit Hugo, quod hic est &c. vt in dialogo. In admonitione ante Gratiani verba, preter ea, quæ retulimus lib. 1. addit. 1. hæc sunt. In Chronico, quod inscribitur Pomærium ecclesiæ Rhauennatis, qui liber in bibliotheca Vaticana seruatur, hæc de Gratiano leguntur. Anno Christi MCLI. Gratianus monachus de Classa (in marg. est, Alij Clusio, alij Ginsa) ciuitate Thusciæ natus, Decretum composuit apud Bononiam in monasterio sancti Felicis. Idem testatur Hugutio vetustissimus huius codicis interpres secunda quæstione sexta cap. Post appellationem. & Vincentius in libro historiarum bis, semel libro vigesimo tertio cap. 31. loquens de Isidoro. & iterum lib. 25. c. 84. agens de Iuone, & aliis decretorum collectoribus & sanctus Antoninus par. 3. histor. tit. 18. c. 6. Trittemius vero in libro de scriptoribus ecclesiasticis Gratianum agnoscit huius collectionis auctorem; itemque in libro secundo de viris illustribus ordinis sancti Benedicti: quo tamen loco addit (ipsam fortasse operis inceptionem spectans fuisse) ab eo compositum anno Domini MCXXVII. Hanc collectionem Innocentius tertius in epistola ad Archiepiscopum Compostellan. vocat Corpus Decretorum.

(2) *Capitis quarti siue extremi, Oportet infantes. 20. q. 2. in eod. libro hæc inscriptio est. Vnde in nona synodo legitur. In marg. est. al. octaua. Et in notis Est in eod. libello B. Basilij, & eod. capite, in quo est c. firma. supra ead. q. 1. & sequitur continenter post illud. (Vide paullo ante dial. 8. addit. 11.)*

(3) *Inscriptio capitis 7. Pro qualitate. 26. q. 7. in eodem libro hæc est. Vnde in octaua synodo legitur. In notis est. Videri potest sumptum ex regulis breuiorib. B. Basilij. c. 106. quod notatum alibi est euenire in ijs capitibus, quæ ex octaua synodo citantur. Capitis 8. Hoc sit. e. q. inscriptio sola voce ITEM constat. In marg. est. Smaragdus in regulis B. Benedicti c. 24. In notis. Caput hoc habetur in libello beati Basilij de institutis monachor. Rufino interprete c. 90. ibi enim vltima interrogatio est hæc. Qualib. correptionib. &c. Responsio. Hoc sit &c. Itaque ex Interrogatione, & responsione confectum*

est hoc caput; sicut & duo sequentia, quæ apud eund. Ruffinum leguntur.

(4) Eiusdem quæst. c. 9. Pænitentem. in eodem libro hæc pro inscriptione habet verba. ex eadem synodo euidenter ostenditur, cum dicitur. In marg. est. Burc. l. 19. c. 39. Iuo par. 15. c. 55. In notis. Burchardus, & Iuo citant ex dictis Basilij Episcopi, & in regulis illius breuioribus numero 8. est sententia huius capitis: quod tamen acceptum videtur ex c. 24. eiusdem libelli de institutis monachor. Vbi secunda interrogatio sic habet. Pænitentes &c. Responsio. Sicut Dominus &c. Ante caput 10. Affectum illum. e. q. est vox ITEM pro inscriptione. Et in notis est. Sententia huius capitis est in regulis breuioribus num. 5. Acceptum tamen videtur ex c. 19. eiusdem commemorati libelli: in quo hæc est interrogatio. Quomodo quis debet &c. Responsio. Affectum illum &c. Castos] Antea legebatur cautos emendatum est ex libello Ruffini in vulgata est contaminatos, Græce ἁγνοὺς. Ante caput 11. Erga eum. e. q. est etiam vox ITEM. Et in marg. est. Burc. l. 19. c. 64. Iuo par. 15. c. 78. Et in notis. Hoc etiam habetur in regulis breuioribus num. 9. In eodem vero libello c. 24. vltima interrogatio est hæc. Erga eum &c. Responsio. Sicut præcepit &c. Apud Burchardum, & Iuonem, qui hoc citant ex dictis Augustini, initium sic habet. Erga eum, qui pro peccato commisso non pænitet, tales &c. quod magis conuenit cum prædicta interrogatione, quam quomodo est apud Gratianum.

(5) Hæc etiam est inscriptio cap. 22. Romanis, cuius initium est, Si quis coniugatus. 27. q. 2. Item ex octaua synodo. In marg. hæc sunt. Sent. ibid. (hoc est, Sent. 4. dist. 27.) Poly. ibid. (id est, l. 6. tit. 4.) Ans. l. 10. c. 20. Burc. l. 9. c. 45. Iuo p. 8. c. 183. & 220. Pann. l. 6. c. 85. In notis est. Si quis coniugatus] Hæc vsque ad vers. Nam si illo. habentur apud B. Basilium in regulis fusius disputatis c. 12. Burchardus quidem, Polycarpus, & Iuo par. 8. c. 183. citant totum hoc caput ex dictis Basilij. Idem vero Iuo c. 220. & auctor Pannormiæ citant epistolam Alexandri secundi Landulpho scriptam, in qua hoc idem ex B. Basilio refertur. Et pars prior illius epistolæ refertur infra 33. q. 5. Notificasti. Inscriptio cap. 2. Notificasti: de quo supra, hæc est. Item Alexander Papa II. Landulpho in Corsica. Et in marg. est. Iuo p. 8. c. 220. Pann. l. 6. c. 85.

(6) De pœniten. distin. 11. cap. 1. inscriptio in eodem libro Romano

est. Item ox octaua synodo. Si quis semel &c. In notis est. Habetur in libro de institutis monachorum interprete Ruffino c.22. ex Basilio in regulis breuioribus numero 289. Inscriptio cap.25. de consecr. dist.2. hæc est. Item ex octaua synodo. Basilius Episcopus dixit. Timorem docet nos &c. In marg. hæc sunt. Ex Basilij regulis breuioribus c.172. Et in notis. Hoc Basilij caput est ex versione Ruffini c.70. quibusd. tamen omissis. Ex hac autem citatione, quam nunc affert Gratianus, & aliis eiusd. locis, vt alibi dictum est, videtur posse colligi, regulas illas B. Basilij post octauam synodum in codice, quo Gratianus vsus est, fuisse collocatas.

(7) *Gratianus ante caput 18. De forma.22. q.5. in eodem libro ita scribit De forma vero fidelitatis &c. Sic inuenitur in epistola Fulberti Episcopi. In marg. hæc sunt. In vsib. feudor. lib. 2. tit. 6. Iuo par.12. c.76. Pan. l.8. c. 122. Et in notis. Epistola hæc Fulberti missa est e Gallia, descripta ex vetusto codice ecclesiæ Beluacensis: cuius hic est titulus. Glorioso Duci Aquitanorum VV. Fulbertus Carnotensis Episcopus orationis suffragium.*

(8) *Caput 21. Quisquis inuentus. 17. q. 4. in eodem libro ita inscribitur. Vnde Ioannes Papa octauus scribit omnib. Episcopis. In notis hæc sunt. In epistola manuscripta Ioannis octaui, scripta Episcopis, & Abbatibus per Narbonensem, & Hispanicas prouincias constitutis, præcipitur obseruari lex contra sacrilegos in concilio Trecasensi edita coram Ludouico Imp. & quinquaginta trib. Episcopis. Diuersa autem sunt istius epistolæ verba ab iis, quæ recitantur & a Gratiano, & a ceteris collectoribus: sed eadem sententia. In marg. est. Ans. l.8. c.40. Poly. l.6. tit.10. Iuo par.3. c.98. Pann. l.2. c.80. & 79. Et vers. Idem. Si quis domum. supra 11. q.3. ad mensam. Ans. l.5. c.52. Et vers. Si qui monasteria. Ans. l.5. c.47. Burc. l.11. c.22. Iuo p.3. c.124. & p.14. c.96. Simile in Meldensi c.60.*

DE CAPITVLARIBVS CAROLI, & Ludouici, & aliorum Imperatorum.

Dialogus Decimus.

C. LEGIS Gothicæ heri mentio facta est Ioannis IIX. tempore, quo iam Gothi in Hispania regnare desierãt ante annos fere clxx. An non amisso regno leges etiam abrogatæ sunt? Cur in hoc iubetur concilio, vt in Hispania, & Gothia hoc decretum addatur legi Gothicæ? Quid Gallis cum Gothia commune fuit? A. Nonne vides Narbonensem Antistitem hoc petere? Narbonensis Gallia aliquando Gothia dicta fuit, & Gothorum Regibus paruit, postea se in libertatem vindicauit, & a Francis possessa est. Ea quoque Hispaniæ pars, quæ Narbonensi coniungitur, Gothicis legib. diu vsa est, quib. & Galli Reges, quorum erat tunc suprema potestas, & Comites Barcinonenses vtebantur, qui postea soli imperium in his locis obtinuerunt. Neque etiam credas in reliqua Hispania leges Gothicas fuisse abrogatas: seruabantur enim a Christianis hodieque exstat is liber, quod Forum iudicum appellatur. C. Eum librum editum esse audiui a Petro Pithœo, & habere te scio aliquot huius libri antiquiora exempla. Estne aliquid ex hoc libro sumptum apud Gratianum? A. Vnius tantum loci memini, *a* in quo de gradibus cognationum agitur, *b* quem Isidori nonnulli esse crediderunt. Est autem ex Pauli sententijs, & ex earum veteri interprete. Id caput non credo Gratianum ex Gothicis legib. accepisse, sed ex Burchard. *c* aut Iuone, *d* aut alijs collectoribus. *e* (1) C. De septem libris Capitularium scire cupio, a quo scripti sint, & qua auctoritate, & quid auxilij ex eis Gratiano adferri possit. A. Quatuor libros Capitularium Caroli Magni, & Ludouici Pij eius filij, atque Lotharij Ludou. F. Caroli Nepotis Ansegisus Abbas Lobiensis, qui postea

a *Vuisigo. lib. 4. tit. 1.*
b *35. q. 5. c. 6. primo gradu.*
c *Burc. lib. 7. c. 28.*
d *Iuo lib. 7. tit. 12. c. 1. panor. & par. 9. c. 64. decr.*
e *Tarrac. li. 1. c. 272.*

Senonensis Archiepisc. fuit, edidit anno Christi DCCC XXVII. Imperij Ludouici Pij anno XIII. Indictione quinta. Primo & tertio libro continentur Caroli Capitularia; secundo & quarto Capitularia Ludouici & Lotharij. Libri singuli ita distinguntur, vt primo & secundo libro agatur de rebus ecclesiasticis, alijs duobus de ceteris rebus. Sequuntur tres libri a Benedicto Leuita adiecti, quibus prætermissa ab Ansegiso Capitularia eorumdem trium Imperatorum continentur. Ordinem noli ab eo exposcere, contenti simus ipso collectionis opere, & vt aiunt, quod dant, accipiamus. Omnia fere sine vlla inscriptione proponuntur, etiam si ex alijs libris intelligamus cuius sint. Hæc ait fuisse Apostolica auctoritate confirmata: nomina Pontificum subticuit, præter Leonem, Sergium & Gregorium. Sumsit autem ea ex Maguntina bibliotheca, quæ tribus filijs Ludouici Imperatoris misit, Ludouico, Lothario & Karolo Regibus. C. Quæ a te dicta sunt, eisdem libris confirmantur, an aliorum auctoritate? A. Vtrumque proferre possum. Vide præfationem Ansegisi lib. I. Capitularium, & alteram Benedicti Leuitæ libro V. cuius partem refert Iuo *a* libro secundo Panormiæ, & parte IV. Excerptor. & liber Cæsaraug. *b* Adde Sigebertum in chronicis, & Ioanem Trittenhemium. Et quia de auctoritate Capitularium dubitabas, licet verum sit, hæc fragmenta esse constitutionum trium Imperatorum a priuatis hominib. collecta, tamen vt Benedictus ait, *c* Apostolica auctoritate confirmata sunt. Lege etiam verba concilij Meldensis cap. lxxiix. Vt capitula ecclesiastica a Domno Carolo Magno Imp. necnon & a Domno Ludouico Pio Aug. promulgata, obnixe obseruari præcipiantur, sicut & legalia obseruanda esse noscuntur. & ca. lxxx. ad Carolum Caluum Ludouici Pij filium. Capitula patris vestri sine refragatione de cetero conseruentur, ac capitulis vestræ religionis ab exiguitatis nostræ ministerio oblatis hoc diploma, si complacet, adnectatur. Sic multa capita referuntur huius collectionis in concilio Trosleiano, in Ticinensi, & in Coloniensi sub Carolo tertio. Leonis IV. ex epist. ad Lotharium Aug. verba

a *Iuo lib. 2. tit. 31. c. 11. panor. & par. 4. cap. 174. decr.*
b *Cæsar. lib. 2. c. 37.*
c *Lib. 7. c. 478 Capitul.*

referunt Iuo, *a* & Gratian. *b* & liber Cæsaraug. *c* De Capitulis vestris, vestrorumq. prædecessorum irrefragibiliter custodiendis, & conseruãdis, quanto valuimus, & valemus Christo propitio, & nunc, & in æuum cõseruaturos, modis omnibus profitemur. (2) B. Exstantne integri septem libri Capitularium? A. Multa desiderãtur, vt notatur in triplici appendice post librum quartum, & libro VI. post caput CCLXXXIIX. vsq. ad CCCXXX. & lib. VII. post caput CCCCLXXIIX. ad DLIIX. Adiecta sunt postea duabus collectionibus capita XXVIII. & capita CCXCVI. Ex quo euenit, vt non omnia, quæ Iuo, & Anselmus, & Deusdedit, & alij collectores in Capitularibus esse referunt, inueniantur. Sed tempus est, vt Gratiani capita cum hoc libro conferamus. B. Quæ in legib. Longobardor. esse dicuntur ex Carolo & Ludouico, & aliis Regibus sumpta, eisdem verbis scripta sunt, quæ in Capitularibus inueniuntur? A. inueni nonnulla, sed melius sunt in illis legibus quod habent singula inscriptiones suas, & certis titulis collocata sunt. Non pauca etiam ex his Capitularibus inueni in conciliis Maguntino, Parisiensi, Vormaciensi, & aliis. Et suspicor, fontem hunc Capitularium fuisse ipsa concilia, atque conuentus, in quib. Imperator cum Episcopis, & aliis consiliariis de rebus tam ecclesiasticis, quam profanis agebant; sic in concilio Trosleiano appellantur conciliorum pedissequa hæc Capitularia Principum. Apud Gratianum distin. LXIII. hanc inscriptionem inuenietis. Ex primo libro Capitulorum Caroli, & Ludouici Imperatorum. Eisdem fere verbis vtuntur Deusdedit Cardinalis, & Anselmus Lucensis. Extat lib. I. Capitular. Caroli cap. LXXXIV. & in additis posteriorib. cap. I. In verbis non magna varietas est. Pro, vt dei nomine, illic scriptum est, vt in Dei nomine; & pro potiatur, potiretur; & pro præbemus, præbuimus. (3) Ante hoc caput positum est, quod Gratianus caussa XVI. retulit, ex libro Capitulor. Caroli, & Ludouici, id Anselmus *a* quoq. proximum superiori collocauit; illic tamen est Caroli caput LXXXIII. & in additis posteriorib. in præfatione. Varietas non est contemnenda. Pro, verum etiam Deo opitulante

a *Iuo li. 2. tit. 12. c. 12. panor. & par. 4. cap. 176. decr.*
b *Dist. 10. c. 9 de Capitulis.*
c *Cæsar. lib. 1. c. 61.*

Dist. 63. cap. 34. sacror. Deusd. c. 1. Ans. lib. 4. c. 41.

16. q. 1. cap. 59. quia iuxta.
a *Ansd. li. 4. c. 42.*

conferre optamus, ſcribe, verum etiam multa Deo opit. con. op. vocem multa habet Anſelmus, ſed pro optamus ſcribit temptamus, quod reicio. Pro illis, vt autem ab eccleſiaſticis officiis de diuidẽdis rebus eccleſiæ ſuſpicionem: Anſelmus habet, tamen vt ab eccleſiaſticis de non vendendis reb. eccleſiæ ſuſpicionem. libro primo Capitul. eſt: tamen vt ab eccleſiaſticis de non diuidẽdis rebus illius ſuſpicionem. & in additis eadem verba ſunt, excepta voce illius, pro qua eſt, vllius eccleſiæ, aptius. B. Non dubium eſt, quin vox officiis tolli debeat, cetera ferre poſſem. A. Poſt vocem temporib. deſiderantur hæc. qui noſtram, vel progenitor. noſtror. voluntatem, vel exemplum imitari voluerint. quæ etiam Anſelmus omiſit. (4) Quod apud Gratianum ita inſcribitur: Vnde in libro Capitulorum clxxv. cap. legitur, Si quem pænituerit &c. ex interprete Codicis Theodoſiani ſumptum eſt lib. IX. tit de abolitionib. conſtit. 1. quæ ſecũda eſt in Codice Iuſtiniani. Apud Iuonem quoq. inſcriptio mendoſa eſt cap. xx. Pro, ſi cum accuſato, ſcribendum, ſi ei cum accuſato. Pro illis, per obreptionem conuenerit de colludio, &c. illic eſt per corruptionem de abſolutione reatus conuenerit, is qui reus probatur, remoto conludio pœnam excipiat &c. Hæc etiam verba non recte Iuo retulit. Cetera dicentur alio die: hodie penſum abſoluimus.

2 q. 3. c. 8. ſi quem.

(1) LIBRO *priori. dialogo, 6. addit. 4. retulimus, quid in editione Romana de inſcriptione, & notis c. 6. Primo gradu. 35. q. 5. ſcribatur.*

(2) *De inſcriptione capitis noni, De capitulis. diſtin. 10. actum eſt lib. 1. dial. 19. addit. 12.*

(3) *Inſcriptio capitis 34. Sacrorum canonum. diſtin. 63. in eod. libro hæc eſt. Itẽ ex primo libro capitulorũ Caroli, & Ludouici Imperatorũ c. 84. In marg. eſt. al. Capitularium. Et Anſ. l. 6. c. 6.*

(4) *Hæc etiam eſt in eod. libro inſcriptio cap. 59. Quia iuxta. 16. q. 1. Item ex libro primo capitulor. Caroli, & Ludouici Imperator. c. 83. In marg. eſt. Deus dedit p. 5. Anſ. l. 4. c. 43. Pro Vt autem, eſt, al. tamen vt. In notis eſt. Eccleſiaſticis) Sequebatur, officiis, quæ vox neque in vetuſtis, neq. in ipſo capitulari eſt: refertur enim ad homines, non ad officia. Diuidendis.) In capitulari impreſſo legitur*

legitur, non diuidendis. In capitulis autem manuſcriptis, quæ ab Epiſcopis prouinciar. Rhemenſis, & Rhothomagenſis Ludouico Regi miſſa fuerunt, hæc habentur ad hunc locum pertinentia. Quia vero Carolus Princeps Pipini regis pater, qui primus inter omnes Francor. Reges, ac Principes, res eccleſiar. ab eis ſeparauit, atque diuiſit, pro hoc ſolo maxime eſt æternaliter perditus. Nam S. Eucherius Aurelianen. Epiſcopus &c. Huius hiſtoriæ mentio etiam eſt in vita B. Eucherij Epiſcopi Aurelian. & B. Rhigoberti Archiepiſc. Rhemen. Qualis vero eſſet huiuſmodi eccleſiaſticor. bonor. diuiſio, quam Carolus Martellus induxit, Pipinus autem, & Carolus Imperator prohibuerunt, eodem libro primo capitularium ante capitulum iſtud 83. ſic exponitur. Tempore Hadriani Papæ, & Karoli Magni Imp. &c.

(5) *Ante caput octauum, Si quem pænituerit. 2. q. 3. in eod libro hæc verba ſunt. Vnde in libro capitulariũ c. 175. legitur. Et in marg. eſt. Cod. Theod. li. 9. tit. 37. c. 1 in interpretatione. Et Iuo p. 16. c 251. In notis eſt. Per obreptionem) Apud Iuonem legitur, factum per corruptionem conſenſum, de colludio pœnam excipiat legib. conſtitutam. Sed in interpretatione legis primæ, quæ eſt in Codice Theodoſiano, hoc modo, per corruptionem de abſolutione reatus conuenerit, is qui reus probatur, remoto conludio pœnam excipiat legib. conſtitutam.*

DE EADEM RE.

Dialogus XI.

C. LATINAM ne vocem, an barbarã eſſe dicemus Capitulare: ſiue Capitularia? A. An non recte deducitur a capite capitale crimen, & capitalis homo; C. Recte. A. Sic igitur a capitulo capitularis, & capitulare pro capitulalis quod ineptum eſſet. ſic etiam a ſęculo ſæcularis, ab angulo angularis dicitur. C. Quis ex veterib. Latinis hac voce vſus eſt? A. Non omnium veterum libros ha-

bemus: ex illis deperditis existima hanc erutam vocem fuisse. Acta capituli multi capitularia dicunt, & syndicum capituli capitularem: non ineptissimum id quidem videtur. C. Qui librum capitularem dicunt, quod capituli sit, minus peccare videntur: quam qui ideo volumen capitulare dicunt, quod in multa diuidatur capitula, & quasi collectio sit multor. capitulorum. A. Non igitur de voce ipsa quærẽdum fuit, an esset Latina, sed de vsu vocis in hac notione? Et mihi quidem a barbaris inductum esse arbitror Caroli, & Ansegisi, & Theodulfi temporib. Sed vt ad Gratianum redeamus: is hac voce vsus est caussa XI. cap. XXXIIX. Nam post duas cõstitutiones relatas sic ait. Hæc si quis antiquata cõtendat, quia in Iustiniani Codice non inueniuntur ita insertas per Carolum renouata cognoscat, qui in suis Capitularibus ait inter cetera. Volumus, atque præcipimus &c. Sic etiam Anselmus inscripsit, In Capitularib. Caroli Imperatoris. In libro Cæsaraug. inscriptio desideratur. Exstant hæc verba in lib. VI. Capitular. cap. CCLXXXI. B. Caroli esse hoc caput ego dubito, cum liber sextus, vt heri dicebas, Benedicti Leuitæ sit, qui Caroli, Ludouici, & Lotharii capita collegit ab Ansegiso prætermissa, neque distinxit singula cuius essent. A. Si nolis fidem habere Anselmo, & Gratiano hoc dicentib. ego te aliis probationibus nõ conuincam. Nisi forte multitudine nominum vrguearis, qui Carolo potius, quam ceteris subditis se esse patiantur. Romani, Franci, Alamanni, Baiuuarii, Saxones, Thuringii, Fresones, Galli, Burgundiones, Britones, Langobardi, Vascones, Beneuentani, Gothi, Hispani. B. De Lothario facile cedam hac in re, at de Ludouico difficilius in primis præsertim Imperii annis post mortem patris. Sed cur hic Franci a Gallis separantur, & a Romanis Longobardi, & Beneuentani, inter quos Vascones interponuntur? A. Romanos omnib. prẹferri ab Imp. Romanorum mirandum non est: Francos Germanos fuisse creditur, & regale nomen diu in Gallia obtinuerunt, vnde Reges Francorum dicebantur, atque dicuntur, vt Gothi in Hispania Reges Gothorum: Gallos fortasse vocat Italos ex Gallia togata. Cur Vascones

11. q. 1. c. 38. volumus.

Ans. lib. 3. c. 105.

Cæs. lib. 5. c. 13.

post Langobardos posuerit, bellorum ordinem secutum fuisse credo. illis enim victis male pugnauit cum Vasconib. Extremi ponuntur Beneuentani, Gothi, & Hispani, vt qui longius a sede Imperij abesset. B. Beneuentum a Romana vrbe propius abest, quam Vascones. A. Non hanc sedem Imperij statuo, sed Parisiorum vrbem, aut Aquisgranum. C. Gothos intelligis Gallos, an Hispanos, an ex vltima Gothia, quæ olim Scandinauia dicebatur? A Ex Narbonēsi prouincia, & illi coniuncta parte Hispaniæ, vt heri diximus. Sed de varietate verborum videamus. Pro ditioni nostræ, illic est, nostræ ditioni Deo auxiliante. Pro quocumq. est, licet quocumque. Pro voce astricti, & voce annexi, illic est, constricti, & connexi. Pro, ex XVII. quod etiam est in Capitularib. videtur scribendum, ex XVI. vt est in Codice Theodosiano Cuiacij. Pro Blauij. scribe Ablauij. Pro illis, quam illi, & omnib. per scripturam misimus, illic est omissa voce quam, illi & omnib. rescriptam sumpsimus. Ante verbum posuimus: adde, tam clericorum, quā & laicor. Pro, lege cuncti perpetua teneant, illic est, lege cunctis perpetua tenendam, sed vtrumq. displicet. Anselmi, & Cesaraug. varietatē cognoscamus. B. Hæc postrema verba Gratiani adgnoscunt: illud recte vtrubique est, Deo auxiliante, & ex XVI. & Ablauii, & constricti, & connexi, in ceteris fauent Gratiano. Sed quid tu pro illis verbis extremis substitueres? A. Imp. Constantinus Aug. Ablauio P. P. Quicumque itaque &c. B. Quæ similitudo est inter has, & illas voces: A. Nulla prorsus, nisi forte aliud C. nostro videatur. C. Id cogitabam. Pro, lege cunctis, Imp. Const. ferri potuit, præsertim si l. pro lege scribas. vox perpetua in P. P. conuerti potest. Voci teneant, aut tenendam, non video esse locum. nisi ex voce fiat extrema Constantinus. A. Finge fuisse scriptum, tenendā perpetua, aut pro P. P. Pr. Præt. (1) B. Cur Theodosius appellatur a Gratiano *a* huius constitutionis scriptor? A. Quia in Codice Theodosiano est. Sed melius Iuo, *b* & Anselm. *c* ex Capitularib. sumpserunt. quamuis numerus mendosus sit. B. Cur diuiduntur illa verba, *d* Omnes itaque caussæ &c. a su-

a 11. *q.* 1. *c* 36. *quicumque.*
b *Iuo par* 16. *cap.* 312. *decr.*
c *Anseld. c.* 105.
d *c.* 37. *e. q. omnes.*

perioribus, cum in conſtitutione Conſtantini coniuncta ſint? A. Inepte factum exiſtimo. Sed & ſeparata Iuo *e* in Panormia retulit Imp. Theodoſii nomine adſcripto. C. Cur cap. XI. appellatur, quæ conſtitutio prima eſt ſub tit. XII. de Epiſcopali iudicio? A. Cuiacius fatetur, extra ordinem eum titulum ſe inueniſſe: Carolus fortaſſe non capitulum XI. ſed titulum ſcripſit (2) Alia capita perquiramus. Cauſſa. XVII. quæſt. IV. duo capita ſunt ex Capitularibus ſumpta. Prioris inſcriptio eſt, item ex libro V. Capitularium. Poſterioris, Item ex eodem lib. VI. Cap. Illud eſt libro tertio cap. XXV. hoc lib. VI. cap. XC. Capitularium. Caroli legem eſſe illam conſtat, tum ex Anſegiſo, qui eam libro III. retulit, tum ex lib. I. tit. IX. de homicidiis liberor. homin. legum Langobard. Vtrumque caput refert Iuo in Panormia, & in Exceptionib. & liber Cæſaraug. *a* ex Capitularib. ſed aliis verbis ex concilio apud Theodonis villam, quod exſtat, Burchardus, *b* & Iuo *c* in Excerptionib. Varietas in Gratiani, & aliorum verbis hæc ſola eſt, quod in Capitularib. additur poſt illa, Qui monachũ, CCCC. ſolid. culp. iud. quæ mihi interpretari non licuit. forte ſcribi debuit, comp. iud. pro compoſitione iudicetur. B. Quod de presbytero occiſo dicitur, vt DC. ſolidis componat, ſimile eſt illi, quod Ioannes IIX. Carolum conſtituiſſe referebatur. *d* A. Recte admones. ſed in concilio apud Theodonis villam non de occiſo, ſed de vulnerato id ſtatuitur: & vt C. noſter nouum verbum diſcat recitet ex Burchardi libro, quem habere video, cõcilij verba. C. Si quis preſbiterum calumniatus fuerit, & ſpaſſauerit &c. & alio capite. Si presbyterum quis male tractauerit, & ſpaſſauerit &c. monſtri genus videtur hæc vox, quæ ſi a ſpatha deducitur, ſpathauerit ſcribi debuit: ego vulnerauerit, maluiſſẽ, aut ſauciauerit. A. Sit ita, per me licet. (3) De illo videamus, quod eſt, de conſecratione diſt. IV. *e* Monachi ſibi compatres, commatres ve non faciant, nec oſculentur feminas. Id ex libro Capitulor. inſcripſit Gratian. & Capitulor. lib. VI. cap. CCCCXXIV. Iuo *f* in Panormia veteri. In edita eſt, epiſtolar. tit. VII. cap. XV & in Excerptionib. Capitularium lib. VII. cap. CCCCXCIV. ſic etiam eſt in libro Cæſaraug, *a* & in titulis capitum libri VII. Capi-

e *Iuo li. 5. tit. 2. c. 1. panor.*

17. q. 4. c. 27. qui ſubdiaconũ & c. 28. qui occiderit.

Iuo lib. 8. tit. 2. c. 2. panorm. & par. 10. c. 9. & 10. decr.

a *Caſ. libr. 7. c. 7.*

b *Burc. li. 6. c. 5. & 6*

c *Iuo par 10. c. 134. & 135. decret.*

d *Dialo. 9.*

e *De conſecr. d. 4. c. 104 monachi.*

f *Iuo li. 1. tit. 2. c. 74. panorm. & part 1. cap. 133. decr.*

a *Caſ. lib. 9. c. 42.*

tularium. Ipſius enim capitis verba deſiderãtur. (4) In eadem diſtinct. caput c xxvi. *b* ita inſcribitur. Item Capitulor. libro v. cap. l. xxvi. & apud Iuonem *c* in Panormia edita Cypriano adſcribitur libro vi. cap. lxxvii. ſed in veteri eſt, Capitulor. lib. vi. cap. lxxvii. & in Excerptionib. excerpta prima voce, pro qua eſt Capitularium. Id confirmatur ipſo libro Capitularium. (5) Extremum ſit diſtinct. v. cap. xxxiv *q.* quod Gratianus inſcripſit diſtinct. v. cap. xxviv. *d* quod Gratianus inſcipſit, Item libro v. Capitulor. & Iuo, *e* Libro v. Capitulor. cap. clxxxv. Sed in ipſo libro Capitular. bis eſt lib. v. cap. cxv. & libro vii. in additis cap. clxxiii. Eadem verba ſunt concilii Maguntini cap ix. quod ſub Carolo Magno Imp. habitum eſt. Eius concilii xxv. capita ſunt in Capitularibus, (6) Hæc ſint de Capitularib. dicta. Cras velim de Nicolai Papæ primi epiſtulis agamus. Te enim attuliſſe quaſdam ex veteri libro deſcriptas cognoui.

b *De conſecr. d. 4. c. 126. .n Sabatto.*
c *Iuo li 1. tit. 2. c. 96. dec. & par. 1. c. 112. dec.*
d *De conſecr. d. 5. c. 34. in omnibus.*
e *Iuo par. 6. c. 402. decret.*

(1) GRATIANI *verba ſunt ante caput 37. Romanis, cuius initium, Volumus. 11. q. 1. hec ſi quis antiquata contendat (&c. vt in dialogo) per Carolum renouata cognoſcat, qui in ſuis capitularib. l. 6. c. 281. ait inter cetera. In marg. eſt. Anſ. ibid. (hoc eſt, l. 3. c. 108.) In notis eſt. Reſcriptam ſumpſimus) Sic eſt emendatum ex capitulari. Antea legebatur, per ſcripturam miſimus. Ad illa verba, lege cunctis perpetua teneant, additur in marg. lege cunctis perpetuo tenendam] orig. In ſcholiis. Capitularibus) Id eſt, in Longobarda, non tamen inuenitur, quæ in ea nunc eſt, ſed in Gallia. Gentium nomina hæc ſunt. tam Romani, quam Franci, Alemani, Bauari, Burgundiones, Saxones, Turingi, Friſones, Galli, Brittones, Longabardi, Guaſcones, Beneuentani, Ghoti, Hiſpani. De aliis verbis videatur editio Romana.*

(2) *Eadem q. 1. inſcriptio cap. 35. Quicumq. litem. in eod. libro. eſt. Vnde Theodoſius Imperator. In marg. hæc ſunt. Cod. Theodoſ. l. 16. de epiſcopali iudicio. l. 1 par. quicumq. ext. de iudic c. nouit. Capitul. l. 6. c. 281. Anſ. l. 3. c. 108. Iuo p. 16. c. 312. In extremo capite additur in notis. Dirigatur) In Cod. Theodoſiano lib. 16. tit de epiſcopali iudicio. l. prima, quæ repetitur lib. 6. capitul. c. 281. & in concilio tertio Valentino ſub Lothario, & apud Iuonem, & Anſel-*

mum sequuntur hæc. Multa enim, quæ in iudicio captiosæ præscriptionis iuricula non patiuntur, inuestigat, & promit sacro-sanctæ religionis auctoritas. ac statim adnectitur caput sequens. Omnes itaque causæ. Ante caput. 36. Omnes. e. q. est tantum, item ibid. Et in marg. Capitul. Ibid. Ans. ibid. Iuo ibid. Pann. l. 5. c. 23.

(3) *Capitis 27. Qui subdiaconum. 17. q. 4. in eod. libro inscriptio est. Item ex lib. 3. Capitul. c. 25. In marg. sunt hæc. Et in conc. Trosleiano c. 13. & inter leges Longobard. tit. de homicid. lib. hominis. l. 27. Pan. l. 8. c. 7. Burc. l. 6. c. 5. Iuo p. 10. c. 9. & 134. similia quædam. Inscriptio cap. 28. Qui occiderit. e. q. est. Item ex lib. 6. capitul. c. 90. Et in marg. Iuo p. 10. c. 10. Pann. l. 8. c. 8.*

(4) *In eodem Romano libro inscriptio cap. 104. Monachi sibi. de cōsecr. dist. 4. hæc est. Item ex libro Capitulorum. In marg. est. Iuo par. 1. c. 133. Pann. l. 1. c. 81. In notis. In indice septimi libri Capitularium numero 494. (nam capita ipsa a 475. usq. ad 558. in volumine, quod ex Gallia habitum est, desiderantur) hæc leguntur. Ne sibi compatres, & commatres monachi faciant.*

(5) *Ante caput 126. In sabbato. e. distin. hæc in eod. libro verba sunt. Item Capitularium lib. 6. c. 77. in marg. est. Iuo par. 1. c. 112. Pann. l. 1. c. 103.*

(6) *Hæc etiam est in eod. libro inscriptio cap. 34. In omnibus de consecr. dist. 5. Item in lib. 5. Capitul. c. 115. In marg. est. Et in Mogunt. sub Carolo c. 9. Iuo p. 6. c. 402. In notis. Ministris) In originali. & apud Iuonem est magistris. Sed ob glossam non est emendatum.*

DE NICOLAI PRIMI EPISTVlis, & responsis.

Dialogus XII.

A. IN conciliis Coloniæ editis duæ tantum Nicolai epistulæ sunt, quarum prior est ad omnes catholicos, cuius initium, Quæ apud CP. vrbem: posterior ad Michaëlem Imp. cuius initium, Proposueramus quidem. Sequitur has collectio fragmentor. Nicolai rescriptor. ex Gratiano in xx. titulos diuisa. In epistulis Nicolai in vrbe Roma editis xvi. epistulas inueni, & alia quædam fragmenta. Repetitæ sunt illæ duæ, & aliæ xiv. ad caussam Ignatij, & Photij pertinentes. Omnes, sex exceptis, exstant Græce, & Latine in octaua synodo, quamuis Græca sunt breuiora, Latina pleniora. In fragmentis editis cum illis xvi. epistulis, agitur de abroganda Metensi synodo, de depositione Thiegandi Treuerensis, & Guntharij Coloniensis Archiepiscopi ob caussam Lotharii Regis, & duarũ mulierum Thietbergæ, & Vualdradæ, & ob sententiam in Engeltrudem vxorem Busonis non seruatam. Item de reliquis Episcopis dictorum Archiepiscopor. complicib. & de eadem Engeltrude, quæ a viro discesserat. Postremo de sententiis, & interdictis Apostolicæ sedis. Additur his epistulis, & fragmẽtis ex Reginone, & Sigeberto historia, & ex Othone Episcopo Frisingensi. Inseritur pars epistulæ Nicolai ad Carolum Regem de eadem caussa Regis Lotharij, & Thietbergæ Reginæ: item pars epistulæ ad omnes Episcopos Germaniæ, & Galliæ de excommunicatione Vualdradæ pellicis: & pars epistulæ ad eundem Lotharium Regem de eadem caussa. Nunc quid tu adferas, scire cupio. B. Responsorum Nicolai ad consulta Bulgarorum capita cvi. C. Edita sunt nuper cum Clementis constitutionib. Latinis, & cum Arabicis Nicænæ synodi capitib. xxc. B. Conferri poterit vter-

que liber. Alio volumine continentur Nicolai epistulæ plus minus sexaginta, in quibus nonnullæ sunt de caussa eadem Lotharij Regis: primæ autem ad caussam Rothadi Episcopi Suessionēsis male ab Hincmaro Remensi Archiepis. depositi pertinent. C. Hac quoque de re nuper editæ sunt XVI. Nicolai epistulæ in appendice bibliothecæ sanctorum, Patrum. A. Ex his omnibus videndum nobis est, quam opem Gratiano adferamus. Et percurramus, si placet, titulos XX. ex Gratiano, cum concilijs, vt dictum est, editos. Titulo. I. duo capita sunt, de quibus aliquando egimus. *a* Cap. I. distin. X. *b* quod est in appendice epist. IV. B. In veteri libro epist. II. desiderantur enim epist. I. ad Hincmarum, & pars epist. II. ad eund. & epist. III. ad Carolum Regem. A. Distinctionis XII. caput V. *c* inueniri G. dicebat in epist. LIIX. Nicolai ad Hincmarum Archiepiscopum, & alios, cuius initium, Omnium nos portare. B. Is numerus conuenit cum hoc veteri libro. In appendice ea epistula nō est. (1) A. Titulo II. tria capita sunt. I. est distin. IIX. cap. III. quod ex epist, ad eund. Hincmarum esse dicitur. B. Id inueni epist. XXXII. cuius initium, Epistulam Beatitudinis tuæ, quæ longior est, prope finem. Ex ea pro impiis scribendum improbis. & vox compresse in compressæ mutanda est. & pro abicienda, & vitanda est, tantum legi, vitanda est. A. Quid Auo, *d* & liber Cæsar august. *e* habent? B. Iuo in Panormia voce abicienda caret. vocem impiis retinet; & cōpresse. Idem in Excerptionib. vocem compressæ habet cetera vt in Panormia. C. in Cæsaraug. vox abicienda non est, neque illa, ab impiis. vox compresse est. Sed in eo libro diphthongorum ratio non habetur. Cur in margine addunt Demochares, & Contius: Augustin. lib. III. cap. VI. contra Donatistas? B. Erratum est in Contianis libris, nam Demochares recte prope caput IV. Veritate, addi iusserat. (2) A. II. caput est de quo G. dixerat, *a* caput tertium distin. XII. *b* cuius pars incerta est, pars sumitur ex epist. Nicolai ad Photium edita Romæ, quæ & iam lecta est in synodo IIX. (3) Caput III. est distin. XXI. caput VI. *c* ex epist.

a *Lib. I. dialog. 19. & 20.*
b *c. I. dist. 10.*
c *Dist. 12. c. 5. ridiculum.*

Dist. 8. c. 3. mala.

d *Iuo lib. 2. tit. 12. c. 28. panor. & par. 4. cap. 203. decr.*
e *Cæs. libr. I. c. 14.*

a *Libro I. dial. 20*
b *Dist. 12. c. 3. scit sancta.*
c *Dist. 21. c. 6. deniq.*

Nicolai

Nicolai ad Michaëlem Imp. cuius initium, Proposueramus, quam exstare diximus in conciliis, & in editione Romana. Hoc etiam caput referunt Iuo, *d* & Anselmus, *e* & liber Cæsaraug. *f* Tituli tertij capita XVI. sunt. Primum est eiusd. XXI. distinct. caput IV. *g* quod non recte Gratianus adscribit Nicolao ad CP. Episcopum: est enim ex ead. epistula ad Michaëlem Imp. vt etiam Demochares notat, & aliqua verba sunt Ennodij *a* Nicolao relati, quem vocat Ticinensem Episcopum. B. Is est Ennodius, qui laudatur in synodo Romana contra Symmachum Papam? A. Idem est vt ex hac epistula Nicolai, & ex dictato Gregorij VII. elici potest. Alterum caput *h* ex eadem epistula est, vt recte Demochares notat, licet tantum adscripserit Gratianus vocem Idem cap. V. eiusdem distin. Tertium quoque caput *i* ex eadem est, & Gratianus post Iuonem, *k* & Anselmum *l* Nicolao ad Michaëlem Imp. adscribit. Quartum etiam, & quintum ex eadem est, & a Gratiano *m* in eadem distinctione conscriptum. C. Poterat, si ex fonte hausisset, vno capite omnia verba referre. Sic ordinem quoque epistulæ seruasset, quod minime fecit. A. In extremo quarto capite, quod Gratiano est IIX. præstolandum, est in conciliis, quod malo, quam postulandum. Quintum refert præter Iuonem, *n* & Anselmum *a* Hadrianus minor in epist. ad Ignatium CP. lecta in IIX. synodo actione tertia. (4) Caput sextum sumitur ex caussa II. quæst. II. capite etiam II. *b* quod Gratian. Nicolao Papæ adscribit, addit Ioã. Cochlæus Carolo Regi Francor. Alibi *c* idem Gratianus Carolo Imperatori scripserat in simili re, atque adeo in eadem. Sed malo credere vtrũque falsum esse, & vtriusque capitis verba esse Isidori Mercatoris in præfatione concilior. (5) VII. caput *d* ex illa ad Michaelem Imp. epist. est, vt Gratianus refert (6) IIX. & IX. *e* incerta sunt, licet Gratianus inscripserit, Nicolaus Papa Gallioni Archiepiscopo. Senensi. X. caput *f* incertum etiam est, male Nicolao ad Ismarũ Remorum Archiepiscop. inscriptum a Gratiano. Semper autem est Hincmarus in veterib. libris scriptus. (7) Verior est inscriptio capitis XI. apud Gratian. *g* & Iuonem, *h* & Ansel-

d *Iuo par.* 5. *c.* 17. *& par.* 6. *c.* 355. *decr.*
e *Ans. lib.* 7. *c.* 144.
f *Cæs. li.* 8. *c.* 26.
g *Dist.* 21. *c.* 4. *inferior.*
h *Dist.* 21. *c.* 5. *nolite.*
i *Dist. e. c.* 7. *nunc autem.*
k *Iuo. li.* 4. *tit.* 1. *c.* 6. *Panor. & par.* 5. *c.* 8. *decr.*
l *Ansel. lib.* 2. *c.* 67.
m *Dist. ea. c.* 8. *submittitur, & c.* 9. *in tantum.*
n *Iuo li.* 4. *tit.* 1. *c.* 6. *Panor. & par.* 5. *c.* 8. *decr.*
a *Ans. li.* 2. *c.* 67.
b 2. *q.* 2. *c.* 2. *omnes.*
c 33 *q.* 2. *c.* 3. *historia.*
d 3. *q.* 5. *c. vlt.*
e 3. *q.* 9. *c* 12. *reuera. & c.* 14. *indicas.*
f *e q. c. ult.*
g 4. *q.* 1. *c.* 2. *quod autem.*
h *Iuo li.* 4. *tit.* 7. *c.* 20. *Panor. & part* 14. *c.* 70. *decr.*

mum, *i* cum ſit ex illa epiſt. Nicolai ad Michaelem Imp. ex qua etiam eſt caput XII. *k* (8) Quod ſequitur caput XIII. Gratianus *l* Nicolao Papæ adſcribit, additque. Cochlæus, Carolo Regi Francorum, vide an ſit in veteri libro? B. Eſt epiſt. XX. ad Carolum Regem incip. Numquam. vel Nil æque. ex qua alia capita ſunt apud Gratianum. In verbis nulla eſt varietas. (9) A. Caput XIV. ſumitur ex illa magna epiſtula ad Michaelem, quod etiam Iuo, *m* & Gratianus *n* notant. Sed Nicolaus refert Cæleſtini Papæ epiſtulam ad Epiſcopos Orientis cap. XII. Græce, cap. VII. Latine in concilio Epheſino relatam. (10) Caput XV. *o* diximus Iſidori eſſe Mercatoris verba in præfatione conciliorum, & non eſſe Nicolai ad Carolum Regem. Caput XVI. ex Reginone didicimus ſumi ex epiſtula Nicolai ad Carolum. Et quia eſt hoc caput proximum ſuperiori apud Gratianum, *p* veriſimile videtur inſcriptionem huius capitis in illud recidiſſe. B. Ita eſt, vt ſuſpicaris. namque hæc eſt illa ad Carolum epiſtula XX. ex qua dixi alia quoque eſſe capita apud Gratianum. Id etiam Burchard. *a* & Iuo *b* notant. A. De varietate videamus. B. Pro illis, iudicium agitandum ſit, nulla ratio patitur: illic eſt, iudiciũ ſit agendũ, nulla ratione patet. Pro Thebergã. eſt Theupergam Pro illis, poſſe inire certamen, illic plura ſunt, poſſe legalẽ inire conflictum, vel legitimum controuerſiæ ſubire certamen. Pro illis, Itaque etiam locus, illic eſt, Inter quos etiam locus. Pro nulla vis multitudinis formidetur, eſt, nulla ſit vis multitudinis formidanda. A. Quid ex his Burchardus recipit? C. Iudicium ſit agitandum, nulla ratio patet. Thietbirgam, & poſſe inire conflictum, vel legitimum controuerſiæ inire certamen, & Inter quos etiam locus, & nulla ſit vis multitudinis formidanda. A. Iuo videatur, & Reginon. B. Patitur, Theibergam, habet Iuo, cetera vt Burchardus. agitandum pro agendum, Reginon libro II. Chronicor. Thietbergam, pro Theupergam, & nulla vis, pro nulla ſit vis. cetera vt in epiſt. XX. (11) A. De alijs titulis poſtea agendum erit, nunc valetudini conſulamus.

i *Anſ. lib. 1. c. 72.*
k 4. q 4 *c. vlt.*
l 6. q. 4. c. 6. *quod bene*
m *Iuo li. 5. tit. 5. c 11. Panor. & part 14. c. 58. decr.*
n 24 q. 1. c. 35. *ait.*
o 33. q. 2. c. 3 *hiſtoria.*
p *e. q. c. 4 ſiue.*
a *Burc. li. 9. c. 52.*
b *Iuo par. 8. c. 216. decret.*

(1) De *inscriptione cap.* 1. *distin.* 10. *scriptum est lib.* 1. *dial.* 19. *addit.* 10. *& de capite* 5. *Ridiculum. dist.* 12. *lib. e. dial.* 20. *addit.* 8.

(2) *Caput tertium Mala. dist.* 8. *in eod. libro Romano ita inscribitur. Item Nicolaus Papa Hincmaro Remensi Archiepiscopo. In marg. est. Iuo p.* 4. *c.* 203. *Pan. l.* 2. *c.* 28. *Et in notis. Caput hoc est ex epistola Nicolai, quæ incipit, Epistolam Beatitudinis tuæ: extatque vna cum aliis eiusdem. & aliorum Pontificum epistolis manuscriptis Romæ in bibliotheca monasterij Dominicanorum, ex qua hoc caput emendatum est. Voces vitanda, & improbis, & compressæ editæ sunt.*

(3) *Libro* 1. *dial.* 20. *addit.* 7. *scriptum est de inscriptione capitis* 3. *Scit sancta. dist.* 12.

(4) *Inscriptio capitis sexti, Denique distinct.* 21. *in eod. libro hæc est. Idem Nicolaus Papa eadem epistola.* (*Est autem capite quarto Inferior. scriptum. Vnde* Nicolaus *Papa ad Michaelem Imp. in epistola, cuius initium est, Proposueramus.*] *In marg. est. Ans. l.* 7. *c.* 144. *Iuo par.* 5. *c.* 17. *& par.* 6. *c.* 355. *Capitis quinti, Nolite nos. inscriptio est. Idem ead. epistola. Et capitis septimi, Nunc autem. Idem ead. epistola. In marg. hæc sunt. Poly. l.* 1. *tit.* 20. *Ans. l.* 2. *c.* 67. *al.* 65. *Iuo par.* 5. *c.* 8. *Pann. l.* 4. *c.* 6. *Capitis octaui Submittitur, inscriptio hæc est. Idem Nicolaus ead. epist. In marg. est. Poly. l.* 1. *tit.* 20. *Ans. l.* 2. *c.* 65. *Iuo par.* 5. *c.* 8. *Pan. l.* 4. *c.* 6. *&* 7. *Et in extremo capite additur in marg. In concilio Chalcedonen. actione* 5. *Et in notis. In contumacia. Hinc vsque ab verb. ponens addita sunt ex originali.*

(5) *Ante caput secundum Omnes.* 2. *q.* 2. *in eod. libro ita scriptum est. Item Nicolaus Papa. Et in marg. est.* 33. *q.* 2. *historia. p. hæc omnes. In præfatione Isido. in collectionem suam. Inscriptio cap.* 3. *Historia.* 33. *q.* 2. *hæc est. Item Nicolaus Papa Carolo regi. In marg. est. In præfatione Isidori in volumen conciliorum. In notis. Huius mulieris meminit Iustinus in primo Apologetico pro Christianis, & Eusebius ecclesiasticæ historiæ lib.* 4. *c.* 16. *Verba quidem huius capitis in epistolis Nicolai impreßis, aut manuscriptis non sunt inuenta: sed habentur fere eadem in præfatione Isidori in suam canonum*

collectionem. Præstat tamen Iustinum, & Eusebium adire. Fortasse autem in hoc caput translatus est titulus ex sequenti.

(6) *Extremi capitis. cuius initium est, Quod suspecti, 3. q. 5. in eodem libro inscriptio est. Vnde Nicolaus Papa scribit. Michaeli Imperatori in epistola, quæ incipit (Proposueramus) In marg. est. Iuo p. 5. c. 55. In notis multa sunt animaduersione digna. (Vid. dial. 2. li. 1. add. 9.)*

(7) *Caput 12. Reuera. 3. q. 9. in eod. libro ita inscribitur. Item Nicolaus Papa Gallioni Archiepiscopo Senensi. In marg. est al. Senonensi. Sententia habetur in epist. Nicolao ad Episcopos, qui in Conuicinum conuenerant, nuper impressa. Inscriptio cap. 14. est Item Nicolaus Papa Gallioni Senensi Archiepiscopo. Indicas Hermannum. &c. in marg. est al. Senonensi & al. Herimannum. Capitis extremi inscriptio est hæc. Item Nicolaus Papa Hincmaro Rhemorum Archiepiscopo. Necesse est &c.*

(8) *Hæc inscriptio est in eod. libro, capitis 2. Quod autem, 4. q. 1. Item Nicolaus Papa in epistola ad Michaelem Imp. cuius initium est, Proposueramus. In marg. est. Ans. l. 1. c. 71. Iuo p. 14. c. 70. In notis multa sunt optime addita. Inscriptio capitis extremi, Contra ritum. 4. q. 4. eadem est. Vnde Nicolaus Papa ad Mich. Imp. epistola, cuius initium est, Prop. In notis est. Caput hoc emendatum est ex ipso originali Romæ impresso.*

(9) *Gratiani verba sunt in eod. libro ante caput 6. Quod bene. 6. q. 4. Vnde Nicolaus Papa ait in epistola ad Carolum Regem, cuius initium (Numquam dolorem generat.) In marg. est. Burch. l. 9. c. 49.*

(10) *In eodem libro Romano inscriptio cap. 35. Ait Cælestinus. 24. q. 1. hæc est. Item Nicolaus Papa scribit Michaeli Augusto epist. 7. In marg. est. Iuo par. 14. c. 58. Pann. l. 5. c. 134. In notis. Nicolaus hic citat epistolam Cælestini Papæ scriptam Ioanni, Iuuenali, &c. Episcopis per orientem, prout est in concilio Ephesino Vaticanæ bibliothecæ, & Lutetiæ impresso.*

(11) *De inscriptione capite 3. Historia 33. q. 2. scriptum est in addit. Inscriptio cap. 54. siue de coniugij. e. q. hæc est Item Nicolaus Papa in epistola Carolo Regi. In marg. hæc sunt. Polyc. l. 6. tit. 4. Burch. l. 9. c. 32. Iuo p. 8. c. 116. Regino l. 2. Chronographiæ. In notis est. Epistola, ex qua acceptum est hoc caput, habetur Romæ in*

codice monasterij Dominicanorum, & ex ea aliqua sunt addita, & emendata.

DE EADEM RE.

Dialogus XIII.

C. DE duobus mihi satisfieri velim: quis ille Carolus est, ad quem Nicolaus scripsit, Carolum enim Magnum esse tēpora non patiuntur: & qui sunt hi tituli viginti, quorum tres peracti sunt; qua de re singuli conscripti, & a quo sunt collecti? A. De Carolo recte ais Carolum Magnum non esse, mortuus est enim sub Leone tertio Pontifice. Quadragesimo quarto anno post mortem Caroli Nicolaus eligitur, anno Christi DCCCLIIX. Carolo Ludouicus Pius filius successor fuit. huic tres filij fuerūt Lotharius Imp. & Ludouicus, & Reges. Ludouicus Germanorum; Carolus, qui cognomento Caluus dicitur, Francorum Rex post patris mortem dicebantur. Lotharius Imp. filios quoque tres reliquit Ludouicum Minorem Imp. & Lotharium, & tertium Carolum. Hi quoque duo alter Lotharingiæ, alter Prouinciæ præfuit, & Regum nomen acceperunt. Caluus post Ludouici minoris mortem Imperator appellatus est anno Christi DCCCLXXVI. Huius fratri Ludouico, quem Germanis imperasse diximus, filij fuerunt Carlomannus, & Carolus. Sed quæ de Nicolai verbis accepimus, ad Carolum Regem cognomento Caluum pertinere putamus, qui tunc Francor. Rex dicebatur. C. Lotharius autem quis est ex supra dictis, an Lotharius Lotharij Imp. filius? A. Is ipse est, de cuius scelere agitur, qui Reginam Thietbergam a se depulerit fictis apud synodum criminib. vt Vualdradam concubinam loco vxoris teneret. De titulis non est, quod magnopere labores.

In conciliis enim a Ioanne Cochlæo collecti extãt. Primo
titulo de constitutionibus ecclesiæ agitur, altero de con-
suetudine, tertio de iudiciis. Sequitur quartus de Romana
ecclesia, & sede Apostolica, in quo sunt capita vndecim.
Dist. 22 c. 1. Primum caput a Gratiano distinction. XXII. ita inscribitur.
Vnde Nicolaus Papa scribit Mediolanensib. Anselmus ta-
Ansel. li. 1. c. 63. men refert hoc pacto. Ex epist Nicolai Papæ Iunioris Me-
diolanensibus missa. B. Selecti viri notarũt, Petri Damiani
verba esse, qui Legatus fuit Nicolai secundi, & orationem
ad Mediolanenses inscriptam reliquit. C. Quid responde-
bimus Demochari, & Contio ita in margine adscribenti-
bus: Ex epist. ad Michaelem potest ostendi, quæ sola exstat?
Dist. 79. c. 1. B. Nec solam exstare, nec in ea hæc esse quærenda. (1)
A. Vereor, ne etiam alterum caput ad eundem Nicolaum
minorem pertineat, vt recte Demochares arbitratur,
quamuis Nicolai tantum nomen adscripserit Gratianus;
Ans. li. 6. c. 12. in addit. Nicolai in concilio XIII. Episcoporũ, Anselmus mendose.
Melius est in libro Cæsaraug. *a* Nicolaus iunior in conci-
a Cæs. lib. 3. c. 9. lio CXIII. Episcoporum. Id concilium bis editum est cum
aliis Coloniæ, in priori editione Nicolao primo adscribi-
tur, in posteriori Nicolao secundo. C. Vtra verior est? A.
Vetus est, posteriores cogitationes esse meliores. Sed res
erat aperta, cum in eo concilio de Berengarij Andegauẽsis
b Iuo li. 1. tit. 4. c. 4. Panor. & par. 2. c. 10. dec. palinodia agatur, quæ apud Iuonem, *b* & Gratianum *c*
exstat, & apud Lanfrancum in libro de sacramento eucha-
c De consecr d. 2. c. 42. ego B. ristiæ, & in registro Gregorij VII. coram quo iterum ean-
d Tarrac. lib. 5. c. 58. dem hæresim damnauit, & in libro Tarraconensi. *d* Non
potuit autem idem coram Nicolao primo, & coram Gre-
rio VII. palinodiam canere, cum CC. annorum interuallum
sit. Hoc autem caput, de quo agimus, in eo concilio ple-
nius scribitur, & a Gratiano iterum refertur in eadem di-
a Dist. 79. c. 9. si quis. stin. LXXIX. cap. IX. *a* & ab Iuone, *b* & Anselmo, *c* & est in
b Iuo par. 5. c. 80. dec. libro Cæsaraug. *d* superiori coniunctum cum hac inscri-
ptione, Idem in eodem. Demochares eidem capiti adscrip-
c Ans. lib. 6. c. 13. sit in margine, Nicolaus Papa II. C. Ab Iuone accipere
d Cæs li. 3 c. 10. potuit, qui ita inscripsit, Nicolaus Iunior synodo præsidẽs
in Constãtinopolitana ecclesia cap. II. Sed fuitne Nicolaus

vmquam CP. in ſynodo? A. Numquam, quod ſciam; ſed Romæ id concilium habitum eſt in baſilica Conſtantiniana. C. Erratum igitur eſt in ſimili nomine? A. Ita exiſtimo. Non male Cochlæus cap. I. & IX. coniunxit cum hac inſcriptione, Nicolaus in concilio præſidens. Male autem Nicolao primo vtrumque caput adſcripſit. Quid ſelecti viri ſtatuunt? B. Caput nonum Nicolao II. in concilio Romano adſcribunt, caput vero primum inſcribunt Nicolaus in concilio Romano cap. I. (2) A. Nos ad caput tertium tituli quarti veniamus. Id Gratian. Nicolai tantum nomine inſcripſit. addit Cochlæus Ludouico Imperatori. Tu quid habes ex tuis epiſtulis? B. Nihil omnino. (3) Caput quartum bis Gratianus *e* poſuit. eſt in epiſt. magna ad Michaelem Imp. vt idem, & Anſelmus *f* notant. (4) Caput quintum eius argumenti eſt, de quo alio die dictum eſt epiſtulas XVI. inueniri in bibliothecæ appendice, & eaſdem eſſe in veteri libro cum aliis permultis. Apud Gratianum *g* in inſcriptione Hincmari Remenſis Archiepiſcopi nomen deſideratur, & pro Rothado Rotardus Epiſcopus ſcribitur. Apud Anſelmum recte ille Hincmarus dicitur, hic non recte Rothardus. B. Hæc eſt in appendice epiſt. XIII. in veteri libro epiſt. X. cuius initium, Si coram; in vtraque. Hincmarus eſt, Rothaldus in appendice, Rothadus in veteri libro. A. De aliis varietatibus videamus. B. Pro illis, accepto fomite iudicij materiam; in appendice eſt, accepta fomitem iudicij, & materiam: in veteri accepta fomite iudicij, & materiam. A. Placet mihi appendicis ſcriptura. B. Pro verbo remouit, in illis eſt, reuocauit. Pro & infra. Priuilegia tamen &c. in appendice eſt; Cum etiam ſi nullus à veſtro iudicio prouocaſſet, priuilegia tamen &c. In veteri eſt: Quem etiam ſi vllis pateret indiciis, a veſtro illum ad noſtrum iudicium prouocaſſet, priuilegia tamen &c. A. Mutandum eſt in veteri, Cum, pro Quem; & ille, pro illum. B. Pro, quod iterum dicitur, & infra. in vtroque libro multa ſcribuntur, quæ referre non eſt neceſſe. Pro Hoc quippe, illic eſt, Hæc quippe; & pro noueritis, noueris. Poſt verbum videbantur, hæc omiſſa ſunt, &

Diſt. 97. c. vlt.

e 1. q. 1. c. 123. & 9. q. 3. c. 21. *per principalē*

f *Anſ. libr.* 1. c. 72.

g 2. q. 6. c. 13. *arguta.*

a nobis tot impensis laboribus vestra resistente contumacia, recuperari non poterant. Pro canonica, in libro Mich. Thomasij est, cana, quod alij duo libri non agnoscunt: pro ingenio, est genio in veteri libro; desideratur in appendice: in qua est decoraretur, pro decorentur. A. Quid ex his probat Anselmus? C. Quæ sunt ante illas voces duas, & infra posteriores, ab Anselmo videtur Gratianus accepisse. Ante illa verba Hæc quippe, quæ etiam is habet, nonnulla sunt a Gratiano prætermissa. noueris, autem adgnoscit, non vero, quæ post verbum videbantur, addunt alij. vocem canonica, & ingenio, & decorarentur retinet. (5) A. De capite VI. videamus. Et mendose in conciliis est, VI. quæst. III. pro IX. quæst. III. Recte autem & a Cochlæo, & a Demochare dicitur esse ex epist. Nicolai ad Michaelem sæpe repetita. Idem referunt Iuo, & Anselmus. *a* qui non Innocentium, sed Bonifacium scribunt, vt est in conciliis. Locus tamen quærendus apud Bonifacium. cui etiam adscribi partem horum verbor. video relatam ab Hadriano minore in concilio Romano, cuius mentio fit in IIX, synodo CP. actione VII. (6) Caput VII. ex epistula ad Episcopos Galliæ esse dicitur, apud Petrum Ciaconium in incertis collocatur. B. Nusquam exstare adscripserunt Romani, qui notant, ex ea probari auctoritatem epist. I. Alexandri primi. A. Debuissent prius, cuius esset hoc caput, probare. nam ex incertis incerta probatio elicitur. Nicolaum relatas epistulas ab Isidoro Mercatore non improbare, dubium non est. (7) Cap. IIX. ex epist. omnib. Episcopis missa Gratianus, *a* & Cochlæus. ex epist. ad Michaelem Imp. Demochares. Iuo, *b* & Anselmus, *c* vt Gratianus. Quid scelecti viri censent? B. Sententiam potius, quam verba esse in illa epist. ad Michaelem. A. Mihi incertum adhuc hoc erit caput. (8) Caput IX. non recte in conciliis editum fuit apud Gratianum inueniri XXXV. quæst. II. cum XXV. caussa *d* inueniatur. De inscriptione varietas est inter collectores. Anselmus, *e* & Gratianus, Nicolaus vniuersali synodo præsidens. Liber Cæsaraug. *f* habet: Nicolaus, & Leo IV. in concilio Episcopor. LXXXII. cap. IV. Deusdedit, *g* & Iuo;

9. q. 2. c. 10. *patet.*
Iuo lib. 4. *tit.* 1. c. 10. *panorm.* & *par.* 5. c. 19. *decr.*
a *Ans. libr.* 1. c. 72.

15. q. 6. c. 2. *auctoritatem.*

a 17. q. 4. c. 30. *nemini.*
b *Iuo lib.* 4. *tit.* 1. c. 9. *panor.*
c *Ans. li.* 1. c. 9.

d 25. q. 2. c. 18. *si quis.*
e *Ans. li.* 4. c. 26. & *li.* 11. c. 3.
f *Cæs. li.* 2. c. 39.

g & Iuo; *h* Leo IV. in concilio Episcopor. LXXII. cap. V. Est in fragmentis editis Romæ post XVI. epistulas Nicolai ex aliquo fortasse concilio caput quintum. B. Selecti viri inscribunt, Nicolaus ciuib. CP. quæ est inscriptio extremæ epistulæ editionis illius Romanæ. A. Non placet ea inscriptio. nam quinque illa capita aliena sunt, ex synodo, vt suspicor, contra Metensem synodum, & illos duos Antistites Treuerensem, & Coloniensem, qui diuortium Lotharij constituerunt. Huius synodi Romanæ Nicolai mentio fit apud Reginonem in Chronicis anno Christi DCCCLXV. Pro illis verbis, pro catholica fide, vel ecclesiastica disciplina, pro correctione imminentium, vel futuror. malorum; illic est: pro catholicæ fidei disciplina, pro correctione fidelium, pro emendatione sceleratorum, vel interdictione imminentium, seu futurorum malorum. (9) Capitis decimi fons est magna illa epistula ad Michaelem, vt Cochlæus, & Demochares notant, licet Gratianus *a* Nicolai tantum nomen adscripserit. sed Iuo, *b* & Anselmus *c* rectius Michaelis etiam nomen retinent. (10) Extremum caput, quod nobis quoque hodie extremum erit, Gratianus *d* Nicolai clero, & plebi Viennensis ecclesiæ esse scribit, sed Anselmus *e* ita inscripsit. Nicolaus Episcopus clero, & plebi Nonensis ecclesiæ. In libro Veronensi est, electo, & clero ecclesiæ Nonensis. Quid tu ex Romanis libris habes? B. Libri cuiusdam tui mentionem vidi in Thomasiano libro; eum esse existimo, quem tu Veronensem appellasti. Eadem enim scriptura est in vtroque libro. A. Incertum igitur hoc relinquamus hodie caput. (11) De ceteris alio die agemus.

g *Deus dec. 4.*
h *Iuo par. 5. c. 35. dec.*

a *35. q. 9. c. 6. sententiam.*
b *Iuo par. 5. c. 19. dec.*
c *Ans. lib. 1. c. 72.*
d *De consec. d. 1. c. 7. Ecclesia.*
e *Ansel. lib. 5. c. 42. in addit.*

(1) ANTE *caput primum distin. 22. hæc in eodem Romano libro verba sunt. Vnde Nicolaus Papa II. scribit Mediolanensibus per Petrum Damianum legatum suum. In marg. post vocem Papa est, Iunior, Ans. Et, Ans. l. 1. c. 63. al. 64.*
(2) *Gratianus in eodem libro ante cap. 1. dist. 79. his verbis vtitur. Vnde Nicolaus Papa II. ait in epistola, qua synodum a se Romæ habitam refert cap. 1. Si quis Apostolicæ &c. In marg. est. Poly. l. 1.*

tit.4. Anſ.l.6.c.15. infra ead. c. ſi quis pecunia. Et in notis. Si quis] Verba Nicolai in epiſtola, quæ in voluminibus conciliorum impreßis poſt decreta Nicolai primi habetur, hæc ſunt. Primo nam. &c. Idem fere habetur ad finem illius ſynodi, & refertur infra c. ſi quis pecunia. Ante cap. 9. Si quis pecunia. hæc verba ſunt. Vnde Nicolaus Papa II. in concilio Romano ſtatuit, dicens. In marg. additur, in fine. Et, ſupra fere idem diſt. ead. c. ſi quis Apoſtolicæ. Anſ. l.6.c.16. Poly.l.1. tit.4. Iuo par.4.c.8.

(3) *Capitis extremi diſtin. 97. in eodem libro inſcriptio eſt. Vnde Nicolaus Papa. Nobilißimus vir &c.*

(4) *Hæc etiam eſt in eodem libro inſcriptio cap. 123. Per principalem. 1. q. 1. Vnde Nicolaus Papa Michaeli Imperatori in epiſt. quæ incipit (Propoſueramus) In marg. eſt. infra 9. q. 3. c. per principalem. Anſ. l.1. c.75. & l. 2. c. 14. Dicti cap. 21. Per principalem. 9. q.3. inſcriptio eſt ead. Item Nicolaus Papa Michaeli Imperatori in epiſtola, cuius initium, Propoſueramus. In marg. eſt. ſupra 1. q. 1. Anſ. l.1. c.72. & l.2. c.14.*

(5) *Ante cap.13. Arguta. 2. q.6. hæc in eod. libro verba ſunt. Item cum Nicolaus Papa in Hincmarum Rhemenſem Archiepiſcopum inuehatur, qui Rhotandum Epiſcopum appellantem Apoſtolicam ſedem damnare auſus eſt, ita dicẽs. In marg. hæc ſunt. al. Rothaldum. In appendice bibliothecæ ſanctor. patrum. Anſ. l.2. c.67. Ad vocem remouit, eſt in marg. al. reuocauit, orig. Ad verſ. Hæc quippe. Anſ. l.2. c.85. In notis. Cana] Cum antea legeretur canonica, emendatum ſic eſt ex epiſtola ipſa, quæ habetur manuſcripta, & nuper eſt impreſſa in appendice bibliothecæ: & In libro Ennodij pro Symmacho legitur. cana miracula, & canum genium, iuxta illud Virgilij Cana fides, & Veſta, Remo cum fratre Quirinus, Iura dabant.*

(6) *Inſcriptio capitis decimi, Patet profecto. 9. qu.3. in libro Romano hæc eſt. Vnde Nicolaus Papa ad Michaelem Imperatorem in epiſtola, cuius initium Propoſueramus) In marg. eſt. Anſelm. li. 4. c.75. Iuo p.5.c.19. Pann.l.4.c.11. Et verſ. Nec de eius. additur. infra ead. ipſi ſunt. p. nec de eius. In notis eſt, Caput hoc apud ceteros etiã collectores, multis verbis omißis in ſummam quãdam redactum eſt. Innocentius] In epiſtola Nicolai, & apud reliquos collectores eſt Bonifacius. Verum neq. in Bonifacij, neq. in Innocentij epiſtolis inuentum eſt, quod hic aſſertur. In ea vero epiſtola Nicolaus refert etiam*

alia quædam ex epistola Bonifacij ad Episcopos per Thessaliam.

(7) *Caput secundum Auctoritatem.15. q.6. in eod. libro ita inscribitur. Item Nicolaus Papa Episcopis Galliæ. In marg. est. Poly. l. 6. tit.11. Et in notis. Alexandri] Nicolaus citat epistolam Alex. I. de qua re notatum est supra dist.19. Si Romanorum.*

(8) *Quod attinet ad cap.30. Nemini. 17. q. 4. Eius inscriptio in eod. libro est. Vnde Nicolaus Papa omnib. Episcopis. In marg. est. Ans. l.1.c.21. Pann. l.4. c.10. In notis hæc leguntur. Epistola, ex qua hoc caput est sumptum, non extat: aliquid tamen simile habetur in epistola prima ad Michaelem Imperatorem.*

(9) *Ante cap.18. Si quis dogmata. 25. q.2. in eodem libro hæc sunt. Item Nicolaus Papa vniuersali synodo præsidens dixit in concilio Romano c. vltimo. In notis additur. Caput hoc extat in concilio Romæ habito, in quo Nicolaus Papa primus Thietgandum, & Guntarium Episcopos deposuit. Quod concilium impressum est Romæ post epistolas ipsius. In marg. est. Poly. l.1. tit.17. Deusdedit p.4. Ans. l.4. c.26 & l.12. c.3. Iuo p.5. c.35. (Edita sunt verba synodi.)*

(10) *Hæc etiam est in eodem libro inscriptio cap.6. Sententiam. 35. qu.9. Item Nicolaus Papa ad Michaelem Imperatorem in epistola septima. In marg. est. Ans. l.1. c.7. Iuo par. 5. c.19. Voluerit) Sic etiam in originali impresso: sed Anselmus, & Iuo habent, renuerit. (Vid. dial.19. add. vlt.)*

(11) *In eodem libro inscriptio cap.8. Romanis de consecrat. dist. 1. hæc est. Item Nicolaus Papa electo, & clero Nonensis ecclesiæ. Ecclesia, id est, catholicorum collectio &c. In marg. est. Ans. l.5. c.42.*

DE EADEM RE.

Dialogus XIV.

C. LÆTOS nos fecit recens ex vrbe tabellarius, qui attulit aliquot Gratiani pagellas ad te G. missas, vt cognoscere posses, qualis esset, quæ propediem finem accipiet, Romana iuris Pontificij editio. Eas igitur ad te pagellas adferimus, vt quid tibi videatur, scire possimus.

A. Pergratum mihi eſt, perq. iucundum, quod dicis. Ipſas igitur Pagellas videamus. C. Cur idem caput vario genere litterarum ſcriptum eſt? A. Sic diſtinguntur, vt opinor, Gratiani verba a verbis aliorum. Sed & aliis litteris verba ſelectorum virorum conſcripta ſunt, aliis ſcholia Ioannis Teutonici, & aliorum interpretum. B. Numeros addunt ſingulis capitibus ſed an ſequantur Contij editionem, ignoro. Illud videntur retinuiſſe ex aliorum vulgari vſu, quod ſingulis paginis addunt, Decreti ſecunda pars. A. Conferte has pagellas cum meis libris, & ad me poſtea varietatem referre poteritis. Hodie de Nicolai titulis agemus. C. Ita fiet. A. Titulo quinto de decretis Romanorum Pontificum agitur. Caput primum ab Iuone, *a* & Gratiano, *b* & Cochlæo, & Demochare Nicolai eſſe dicitur ad Michaelem Imp. Ego ad Photium CP. ſcribendum cenſeo, ex epiſt. VI. regiſtri Romæ editi, cuius initium eſt, Poſtquam beato Petro, quæ lecta eſt in octaua ſynodo CP. actione quarta. (1) Alterum caput apud Iuonem inſcribitur, Nicolaus Archiepiſcopis per Gallias: apud Gratianum vero, Archiepiſcopis, & Epiſcopis per Galliam conſtitutis. Id confirmatur ex epiſt. XIV. in appendice bibliothecæ, cuius initium, Quamuis ſingularum; in qua eſt, apud Gallias, pro per Galliam. Eius exemplum vnus ex ſelectis viris ante aliquot annos ad me miſit, quod ea confirmari putaret omnium veterum Romanorum Pontificum epiſtulas, quas Iſidorus Mercator refert. B. In veteri libro, qui Achillis Statij fuiſſe dicebatur, eadem extat, cuius exemplum cum aliis attuli. Sed nihil illic inueni de Iſidori collectione ſcriptum. Ad fine tamen huic argumentum tractatur. Non eſſe reiciendas Pontificias epiſtulas, licet in Corpore canonum non inueniãtur. A. Ita eſt, vt dicis. Sed & illud verum eſt, Nicolaum referre non vno in loco verba earum epiſtularum quod a tempore Hadriani Pontificis, & Caroli Magni Imp. fieri cœptum eſt. Prioribus ſcriptoribus ignotæ fuiſſe videtur. Sed ad varietatem veniamus, de qua paucis agemus, quãdo totam epiſtulam legere licet. Initio vox vere tollenda eſt, cum Gratianus ait: ita vt, quod vere

a Iuo par. 4. c. 211. decret.
b Diſt. 11. c. 2.

Iuo par. 5. c. 33. decr.

Diſt. 19. c. 1.

ſedes Apoſt. probauit, hodie teneatur acceptum. In appẽdice eſt, ita vt, quod ſedes Apoſt. probat hodie, teneatur acceptum. Iuo tollit vocem vere, cetera, vt Gratianus habet. B. Idem eſt in veteri libro. A. Illa quoque tollenda ſunt: & ideo inter canones non eſſe aſſumenda: quæ neque apud Iuonẽ ſunt, neque in appẽdice. B. Interpretis fortaſſe verba fuerunt, in veteri libro nulla ſunt. A. Pro Cum & ipſi &c, in omnibus illis ſcribendum: cum ipſi &c. illis. Iuo tamen, vel pro illis, ſcribit. B. In veteri eſt, vt in appendice & imminutis, pro diminutis: vt apud Iuonem. A. Pro illis qui ante ipſum fuit, vel poſt ipſum eſt, ad aliquod inſtitutum, vel reſcriptum recipiendum eſt: ſcribendum ex appendice: qui ante, vel poſt ipſum fuit, eſt aliquod inſtitutũ, vel ſcriptum recipiendum. Iuo aliquod, pro ad aliquod, & ſcriptum, pro reſcriptum: cetera, vt Gratianus habet. B. In veteri eſt, vt in appendice. A. Quod poſt alia dicitur caput eſſe x. Leonis in Corpore canonum, v. pro x. ſcribendum eſt tum ex ipſo libro, tum ex Iuone, & appendice. In conciliis eſt caput extremum epiſtulæ primæ. B. In veteri libro eſt. Ait enim capitulo quinto ſuorum Decretalium. A. Mox in Leonis verbis pro bonæ recordationis, ſcribendũ, beatæ record. & pro illis, ita noſtra declaratione cuſtodiri mandamus: ſcriptum in conciliis eſt: ita veſtram dilectionem cuſtodire debere mandamus. Idem etiam eſt in libro Cæſaraug. In appendice eſt: ita veſtræ dilectioni cuſtodiri *Cæſ. lib. 1. c. 32.*
mandamus. In Corpore canonum: ita a veſtra dilectione cuſtodire debere mandamus. Vox debere apud Iuonem deſideratur, cetera ſunt. B. In Achillis libro duplex ſcriptura cognoſcitur: altera eſt Iuonis, altera conciliorum omiſſo eodem verbo cuſtodire. A. Ego conciliorum ſcripturam magis probo: mox illam, quæ in corpore canonum eſt. In extremo capite pro illis, per ſingula corporum volumina, ſcribendum, per ſingula voluminum corpora, vt in omnibus illis libris eſt, appendice, Iuone, & Cæſarauguſt. B. Sic *Cæſ. lib. 2. c. 18.*
etiam eſt in veteri illo libro. (2) Venio ad caput tertium *Diſtin. 20. c 2.*
Cochlæi, cuius initium, Si decreta, quod eſſe ait extremũ diſtin. xx. clero CP. ſed neque extremum eſt, neque clero

inscribendum, sed Photio CP. vt apparet ex registro Romæ edito epist. VI. cuius initium, Postquam beato, quam lectam esse diximus in synodo IIX. actione IV. In libro Cæsaraug. Michaeli Imp. apud Gratian. clero CP. non recte est inscriptum. (3) Nunc ad titulum sextum de Imperatoribus veniamus sub quo sunt capita sex ex epist. ad Michaelem Imp. Caput primum mendose dicitur esse apud Gratianum distin. x. caput primum, cum sit caput quinctum, cuius initium, Imperium. Quattuor capita habet Gratianus distin. XCVI. *a* De quibus, hoc tantum dicã ex Gelasij Pontificis verbis in tomo de anathematis vinculo, sic enim in conciliis inscribitur, sumpsisse Nicolaum illa verba, Cũ ad verum ventum est &c. & Cypriano adscribere Gratianum distin. x. *b* post Iuonem. *c* Verborum varietas non est contemnenda. Non enim recte distin. XCVI. scripta sunt. cum ante illa, actib. propriis, desideretur vox SIC, & pro illis, & vt Christiani, scribi debeat, vt & Christiani: quæ recte Iuo. & Anselmus *d* scripserunt. Quod etiam alio capite, cuius initium, Satis euidenter, ex Theodosio minore ad synodum Ephesinam refertur, id esse opinor actione prima capite XXXI. in ead. synodo relatum. Apud Gratianum pro synodum nostram, scribendum est, synodum vestram, vt in conciliis est, & apud Anselmum. (4) Caput. sextum cuius initium, Non quales, apud Gratianum *e* est caussa prima, & apud Iuonem, *f* & Anselmum *g* ex eadem epistula ad Michaelem Imp. (5) Nunc ad titulum VII. de Regib. veniamus. cuius septem capita Cochlæus refert, ex quib. quattuor habent hanc inscriptionem, Nicolaus Lothario Regi. De his hodie dicemus. Caput primum refert Gratianus distinct. LXIII. *h* de quo scire cupio, quid selecti viri sentiant. Ego tantum inuenio in libro Cæsaraugust. *i* eãdem inscriptionem. B. Notant selecti viri, exstare epistulam ad Lotharium, item aliam de eadem re ad Episcopos regni Lotharij: sed ego diu quæsitam neutram inueni. (6) A. Quid illam, ex qua sumitur caput quartum, cuius initium, Præcipue Gualdradæ? B. In veteri libro exstat, & principium eius epistulæ est, Audito reuertente misso, Magna quoque

Cæsar. lib. 1. c. 48.

Dist. 10 c. 5 imperium.

a *Dist. 96 c. 4. vbinã c. 5 deniq. c. 6: cum ad verum c. 7. satis euidenter.*

b *Dist. 10. c. 8. quoniam.*

c *Iuo par. 4. c. 188. in decr.*

d *Ans. lib. 1. c. 92.*

e *1 q 1. c. 86. non quales.*

f *Iuo par. 5. c. 18. dec.*

g *Ans. d. c. 72.*

h *Dist. 63. c. 4. porro.*

i *Cæs. li. 3 c. 65.*

11. q. 3. c. 3. præcipue.

pars eius exstat in historia Reginonis, cuius pars edita est Romæ post Nicolai epistulas. Pro Gualdradæ, illic est, Vualdradæ. C. Ant. Contius notat vocem Præcipuæ, cum AE. scribendam in fine, quod nomen fuerit proprium eius mulieris. Estne hoc in aliquo ex his libris? B. Nullum vestigium exstat. Sed neque apud Anselmum, qui huius capitis verba refert. Pro verbo declina, quo Gratianus, & Anselmus vtuntur, est in veteri libro, & apud Reginonem, declinans, & adduntur hæc: & eius consortium perpetuæ obliuioni contradens. Post vocem, sequestrata, alia quoque verba omissa sunt. sed & post vocem passione, hæc addi possunt, & breuissimi temporis desiderio. Pro illis, ad perenne traharis exitium, est illic, ad sulphureos fetores, & ad perēne tr. ex. Pro illis, vt ait beatus Gregorius: plura sunt in veteri libro. Sed vt manifestius vera nos dicere scias, beatum Papam Gregorium audi, qui ait. Sunt autem verba Gregorij parte III. pastoralis cap V. (7) A. Nūc de alio capite tibi dicendum est, cuius initium, Ita corporis, *a* quod Iuo, & Gratianus esse Nicolai ad Lotharium Regem prodiderunt & ex eadem epistula idem Iuo *b* esse ait aliud caput cuius initium est, An non districta. *c* B. De his duobus capitibus nihil certi accepi. (8) A De ceteris agemus, cum licebit.

Ansel. lib. 12. c. 36.

a 11. q. 3. c. 96. *ita corporis.*
b *Iuo par. 8. c. 227. decret.*
c 24. q. 3. c. 19. *an non.*

(1) DISTIN. II. *cap.* 2. *in Gregoriana editione hæc inscriptio est, Item Nicolaus Papa I Michaeli Imperatori. Consequens est &c. In marg. hæc sunt. Sententia elicitur ex epist. cuius initium Proposueramus. Iuo p.* 4. *c.* 211. (*Fons omittitur. Vid. lib.* 1. *dial.* 20. *add.* 1.)

(2) *Gratiani verba sunt ante caput* 1. *distin.* 19. *in eod. libro. De his ita scribit Nicolaus Papa Archiepiscopis, & Episcopis per Gallias constitutis. Si Romanorum Pontificum &c. In marg. est. Iuo p.* 5. *c.* 33. *Et ad verba illa, capitulum sancti Papæ Innocentij, additur. Innoc. PP. I. ad Exuperium epist.* 3. *c. vlt. Et ad illa, vnum Beati Leonis capitulum, additur, Leo PP. I. epi.* 1. *in fine. Et ad verba, cap. decimo, additur, al. quinto suor. decr. Et ad illa, Papa Gelasius hæc adduntur. Gelasius Papa I. cum* 70. *Episcopis. Habetur sup.* 15. *dist. c. sancta Romana. p. Item decretales. In notis est. Cum ipsi*)

Locus fuit emendatus ex ipsa epistola Nicolai, quæ Romæ manuscripta habetur: & nuper impressa est in appendice bibliothecæ sanctorum patrum: vt dictum est supra dist. 10. c. leges. (scribe, lege) in qua epistola multa alia habentur ad epistolas decretales etiam antiquissimas pertinentia.

(3) *Capitis secundi, Si decreta, distin. 20. in eod. libro inscriptio hæc est. Item Nicolaus I. Photio, in epistola, cuius initium est, (Postquam Beato Petro.) In marg. hæc sunt. Est eadem epist. 6. ex qua sumptum est c. quod dicitis. supra dist. 16. Ans. l. 3. c. 33.*

(4) *Ante caput quintum, Imperium vestrum. dist. 10. hæc in eodem libro verba sunt. Item Nicolaus Papa I. in epistola ad Michaelem Imperatorem, cuius initium est, (Proposueramus) Capitis 8. Quoniam idem. e. dist. inscriptio est. Item Nicolaus Papa I. in epistula 7. ad Michaelem Imperatorem. In notis additur. Huic capiti in codicibus impressis erat præpositus hic titulus, Cyprianus Iuliano Imperatori: quod est contra omnem temporum rationem. In manuscriptis omnibus excepto vndecimo Vaticano, abest dictio Imperatori, quemadmodum. & apud Iuonem. Nonum autem habet, Iuliano Episcopo. aliud peruetustum, Iubiano. Ceterum integrum hoc caput est in epistola Nicolai ad Michaelem Imp. quæ incipit, Proposueramus: ex quo refertur infra dist. 96. c. cum ad verum. vna cum aliis verbis eiusdem epistolæ, ex quib. hæc pendent. Et sumptum est ex Gelasio in tomo de anathematis vinculo. Propria) In originali est, propriã volens medicinali humilitate sursũ efferri. Iuo habet, vt Gratianus hic in plerisq. codicib. In nonnullis tamen est, propria volens medicinali humilitate sursum efferri: quemadm. etiam infra dist. 96. c. cum ad verum. Apud Gelasium loco indicato legitur, sic actionib. propriis, dignitatibusque distinctis officia potestatis vtriusque discreuit, suos volens medicinali humilitate saluari, non humana superbia rursus intercipi, vt & Christiani &c. In marg. est. Iuo p. 4. c. 188. infra dist. 96. c. cum ad verum. In Casu. Iulianus Imp. vendicabat sibi imperium, & Pontificatum: quod locum habuit in veteri testamento. Sed dicit Cyprianus &c. Distin. 96. c. 4. Vbinam legistis. inscriptio est. Item Nicolaus Papa in epist. ad Michaelem Imp. quæ incipit (Proposueramus) In marg. est. Ans. 1. c. 75. Capitis 5. e. dist. cuius initium est, Deniq. hi. inscriptio est. Idem in eadem epistola. Et in marg. Ans. ibid. Capitis sexti, Cum ad verum. inscriptio hæc est.*

Idem

Idem paulo inferius. In marg. est. supra dist. 10. c. quoniam. Ans. ibid. Et in notis. Ad verum. Post vltima verba capitis antecedentis sequitur continenter in ead. Nicolai epistola. Fuerunt hæc ante aduentum Christi &c. Sed cum ad verum ventum est, eundem regem, atque Pontificem vltra sibi &c. Nihil autem mutatum est & ob glossam, & quoniam est initium capitis. Nonnulla vero alia huc pertinētia notata sunt supra dist. 10. c. quoniā. Inscriptio cap. 7. Satis euidēter. e. dist. est. Idē in ead. paucis interiectis. In marg. est. Ans. l. 1. c. 71. Et vers. Sed & Theodosius. Rufinus in hist. lib. 1. c. 2. In notis est. Theodosius minor) Verba hæc sunt accepta ex epistola Theodosii, ac Valentiniani Imperatorum synodo Ephesina per Candidianum missa, quæ est in extremo primæ actionis ipsius synodi. In versione antiqua, quæ seruatur in bibliotheca Vaticana, & quæ Lutetiæ edita est, eadem plane hoc loco habentur verba cum his, quæ refert Nicolaus, & optime conueniunt cum Græcis.

(5) *Inscriptio capitis 86. Non quales. 1. q. 1. in eod. libro Romano hæc est. Item Nicolaus Papa Michaeli Imperatori in epist. quæ incipit (Proposueramus). In marg. est. Ans. l. 1. c. 75. Iuo par. 5. c. 18.*

(6) *Hæc etiam est inscriptio in eod. libro capitis quarti, Porro scias. dist. 63. Item Nicolaus Papa I. Lothario Regi. In marg. est. Iuo p. 5. c. 357.*

(7) *Quod ad caput tertium attinet, cuius initium, Præcipue Gualdradæ. 11. q. 3. hæc est in eod. libro eius inscriptio. Item Nicolaus Papa ad Lotharium Regē in epistola, cuius initium (Audito.) In marg. est Ans. l. 3. c. 66. Regino chron. l. 2. Et ad verba, vt ait beatus Gregorius, additur, Pastor p. 3. c. 5. Et in notis. Sumptum est caput hoc ex epistola Nicolai, quæ incipit, Audito reuertente misso vestro. & extat Romæ in monasterio Dominicanorum. est autem quasi in epitomen redactum (redacta scribo) multis verbis omissis. Huius epistolæ bonam partem refert Regino libro secundo Chronicorum.*

(8) *Eadem quæst. tertia capitis 96. Ita corporis. in eod. libro inscriptio est. Item Nicolaus Papa Lothario Regi. In marg. hæc sunt. Iuo p. 8. c. 227. Et vers. Probat. additur, supra ead. Teugualdum. Inscriptio cap. 19. An non districta. 24. q. 3. est. Item Nicolaus Papa Lothario Regi. In marg. est. Iuo p. 8. c. 227.*

DE EADEM RE.

Dialogus XV.

A. ECQVIDNAM lucri ex Romanis pagellis fecistis? C. Sũt multa nobis grata, Illud in primis, quod inuenimus caput quoddam falso Eutychiano adscriptum non à Gratiano *a* solum, sed a veteribus quoq. Burchardo, *b* Iuone, & *c* Anselmo, *d* & alio nobis ignoto, Polycarpo: *e* recte vindicatum Theodulpho Aurelianensi cap. XXVI. quod a te quoq. fuerat animaduersum. *f* A. Polycarpus non est scriptoris nomen, sed libri a Gregorio presbytero collectore canonum conscripti. Estne aliqua varietas insignis: C. Post illa, neque bibat, addunt, neque oret, ex Theodulpho, Burchardo, & Iuone. (1) B. Alio capite *g* in verbis Ambrosii, *h* quor. pars est in Toletano concilio *i* pro illis, quod & iuratus inter saltantium choros promiserat, scribunt, quod euiratus inter & c. ex Ambrosio, & Iuone in excerptionibus. *k* namque in Panormia *l* eiuratus editum est. A. Consulite veterem Panormiæ librum. Facilis autem errandi occasio est. C. In veteri est euiratus, sed ita scriptum, vt aliquis facile non admonitus eiuratus legat. A. Euiratus placet, quasi virum se esse oblitus. Sed quid in concilio Toletano est, & apud Rabanum, *m* qui eiusd. Toletani, & Ambrosij verba refert; B. in vtroque libro hæc verba sunt omissa. (2) Sed & Rabanum Romani non adscripserunt: quod etiam facere debuerant in margine capitis V. & IX. eiud. quæstionis. *n* (3) A. fortasse imperfectæ hæc paginæ conscriptæ sunt. C. Ita est, vt dicis: namque alia inuenimus mendosa, aut omissa. A. De his alio die agemus. Nunc ad Nicolaum reuertamur. Caput secundum tituli septimi, cuius initium, Quæ Lotharius, apud Gratianum hanc habet inscriptionem,

a 22.q.1.c. *vlt.*
b *Burc. li.*12. *c.* 14.
c *Iuo par.* 12. *c.* 71. *dec.*
d *Ans. lib.* 11. *c.*65. *vel.* 71. *in Rom.*
e *Polyc. lib.*6. *tit.*11.
f *Libro* 1. *dial.* 13.
g 22.q.4.c.8. *vnusquisq.*
h *Amb. li.*3.*c.* 12. *de officiis.*
i *Tolet.* 8.*c.*2.
k *Iuo par.*12. *c.* 17. *dec.*
l *Idem lib.* 8. *tit.*8.*c.*16. *Pan.*
m *Raban.c.*21. *pæniten.*
n 22.q.4.c.5. *in malis.* & *c.*9. *incommutabilis.*

2.q.1.c.16. *quæ Lotharius.*

Nicolaus Papa Carolo Regi: quod ante eum Iuo in epist. LXII. siue CXXVI. ad Hugonem Lugdunensem scripserat. Regem Francorum appellat Cochlæus, Imperatorem Anselmus qui plenius verba Nicolai refert. Fons quærẽdus est ex tuo veteri libro. B. Ludouico Regi inscribitur epistula, cuius initium, Syllabarum vestrarum, in ea extrema Anselmi, & Iuonis, & Gratiani verba inuenta sunt. In verbis varietas non est animaduersione digna. Recte Contius notat, verba Gratiani esse illa, In manifestis &c. (4) A. Quod sequitur caput, Scelus, quod Lotharius: ex alia epistula sumptum videtur, quæ missa esse dicitur Archiepiscopis, & Episcopis per Galliam, Italiam, & Germaniam constitutis, apud Gratianum: *a* atque per vniuersas prouincias, addit Iuo, *b* idemq. est in libro Cæsaraug. *c* in quo tamẽ vox Galliam desideratur. A. te expecto, vt fontem aperias. B. Frustra expectas: nullum enim habeo, quem possim ostendere. nisi forte ex Iuone coniectura ducamur: vt idẽ sit fons, qui est alterius capitis, cuius initiũ, Teugualdũ, quod est in extremo registro Romæ edito, & id fragmentum esse synodi Romanæ existimabas: quod etiam selectis Romæ placuit. A. Non displicet coniectura, sed certiora exspectemus. (5) De illo videamus, cuius initiũ, Excellentissimus Rex Carolus, quod ex epist. ad Hincmarum Remorum Archiepiscopum sumptum dicitur, licet in nomine sit varietas, de qua alio die dictum est. Apud Iuonem eadem est inscriptio, quæ apud Gratianum. Quid tu habes dicere? B. In incertis esse collocandum. (6) A. Sequitur titulus IIX. de Patriarchis, & Archiepiscopis, cuius quattuor capita sunt. quartum autem est illud, de quo agebamus, cuius initium Teugualdum, *a* ex epistula missa omnibus Episcopis Galliæ, & Germaniæ apud Cochlæum. Id Iuonis *b* verbis confirmatur, licet Gratianus Nicolai tantũ nomen adscripserit: nisi quid selecti viri addiderunt. B. Addunt, in synodo Romana cõtra synodum Metensem cap. secundo. In extremo capite illis verbis, Prædictis autem depositis, hæc addunt. Hæc nõ sunt in eo concilio, sed ex aliqua epistula sunt, quam non habemus, viden. Regino libro secundo chronicor. A. Iuo

Ans. li. 12. c. 35.

a *2. q. 1. c. vlt.*
b *Iuo par. 8. c. 226. decret.*
c *Cæs. li 10. c. vlt.*

11. q. 3. c. 10. Teugualdum.

11. q. 3. c. 102. excellentiss.

Iuo li. 5. tit. 3. c. 26. Pan. & par. 14. c. 46. decr.

a *d. c. 10. Teugualdum.*
b *Iuo d. c. 226.*

eadem verba omisit, sed & in fragmento Romæ edito pro eis verbis alia sunt. De alijs nos capitib. videamus. Caput primum *c* ex epistula ad Ioannem Rauennatem Archiepiscopum esse dicitur. Ad Nicolaum minorem pertinere in quodam Mich. Thomasij libro inueni. B. In Pontificali de vitis Pontificum libro certius est, Nicolaum primum in cõcilio Romæ habito in domo Leoniana de caussa huius Ioãnis cognouisse, eique restituto dixisse, vt Episcopos per Æmiliam post electionem de eis cleri, & populi, atque per epistulas Apostolicæ sedis Præsulis non habeas consecrandi licentiam. A. Hæc meliora sunt, quam quæ Gratianus refert. (7) Quid de altero capite dices cuius initiũ, Hæc est ordinatio. *d* ex epist. ad Salomonem. Regem Britonum? B. Nihil habeo, quod dicam. C. Contius addit, Regem vltimum eum fuisse Britonum. (8) A. Caput tertium, cuius initium, Conquestus est, *e* apud Iuonem *f* sæpe relatum inuenio tam in Excerptionibus & in Panormia, quam in epistulis, ex epistula Nicolai ad Rodulphum, siue Radulfum Archiepiscopum Bituricensem, quem etiam Primatem Aquitaniarum vocat. Sic etiam inscriptum est, vt apud Gratianum, bis in libro Cęsaraug. *g* B. Non exstat in his, quos attuli libris. A. Ex eadem epistula fortasse est caput prius tituli noni de sacris ordinibus, cuius initium, Quæ in consecrationibus: habet enim similem inscriptionem apud Iuonem: & Gratianum, nisi tibi aliud videatur. B. Non habeo, quod tuis verbis addam. (9) A. posterioris capitis, cuius initium, Simoniaci, inscriptio apud Iuonem *a* est, In decretis Nicolai cap. II. apud Gratianum, *b* Nicolaus Papa II. vtram tu inscriptionem veriorem putas; B. Nihil certi constitui potest. (10) A. Titulus x. de Episcopis octo habet capita, ex quibus tria eãdem habent inscriptionem Nicolaus Aluino, vel potius Albino Archiepiscopo Ianuensi. Primi *c* initium, Episcopi ab anni: alterius, *d* Pontifices, qui aliqua: tertij, *e* Episcopos vero. Hæc apud Iuonem *f* in Excerptionibus ita inscribũtur, Nicolaus Aluino Iouanensi Episcopo: sed in margine Ianuẽsi. Mihi quidem mendosum videtur, Ianuensi Archiep. sed & Contio

c Dist. 63. c. 13. Epos.
d 3. q. 6. c. 10. hac quippe.
e 9. q. 3. c. 8. conquestus.
f Iuo li. 4. tit. 4. c. 3 Panor. & par 5. c. 56. decr. & in epistul. 77. vel 133 Remensis diœcesis Episcopis, & Epistul. 234. vel 238. Lugd. Primati, & ep. 54. vel 65. Hugoni Lugdun. Archiepiscopo, & epistul 58. Vrbano 2. Põt. Max.
g Cæs. lib. 2. c. 79. & li. 3. c. 51.

Dist. 23. c. 12. præterea. Iuo par 6. c. 121. decr.

a Iuo lib. 3. tit. 9. c. vlt. Panor.
b 1 q. 1. c. 107. statuimus.
c Dist. 34. c. 1.
d 7. q. 1. c. 4. Pontifices.
e d. c. 4. in fin.

Iuo par. 5. c. 352. & 353. decret.

Iouanensi non displicet; tibi optio permittitur, vel potius,
vt fontem ostendas, rogandus es. B. Hac quoque in re mei
adhuc fontes sitiunt. Ianuenses autem, vel Genuates sub
Nicolao Archiepiscopum non habuisse crediderim. De
Iouanensi Episcopo quærendum censeo. C. Quid si Loua-
niensem, vel Viennensem scribamus? B. Incertum id quo-
que est. (11) A. Est aliud caput cuius initium est, Episcopis *Disti.43.c.vlt.*
dispensatio, id Gratianus Nicolai Papæ tantum nomine
inscripsit; Cochæus, & Demochares recte Michaeli Imp.
adscripserunt: est enim in extrema illa epistula, cuius ini- *6.q.3. c.3. de-*
tium, Proposueramus. (12) In tertio capite Si quælibet, *nique.*
cuius initium apud Gratian. est, Denique Suffredus, nihil
addunt. Tuum auxilium implorandum est. B. Immo diui-
num, humano enim destituti sumus. (13) Idem dicturus *7.q.1.c.47. sci-*
sum de VI. capite Sciscitaris, quod ex epistula missa Huni- *scitaris.*
frido Morinensi Episcopo sumptum dicitur. A. Hæc igitur
incerta relinquimus. C. Humifrido pro Hunifrido est
apud Democharem, & Contium. A. Cochlæi scriptura
magis placet. (14) Cetera in alium diem differamus.

(1) DE *inscriptione capitis extremi 22.q.1. scriptum est lib.1.dial. 13. addit.14.*

(2) *Ante caput octauum Vnusquisq. 22.q.4. in Romano libro inscriptio est. Item Ambrosius de officiis lib.3.c.12. Et in marg. est. In Tolet.8.c.2. Iuo p.12.c.17. Et vers. Sæpe pleriq. additur. Pann.l.8. c.101. Et ver. Non semper. infra ead. Non semper. In notis est. Euiratus] Emendatum est ex B. Ambrosio, & Iuone. Antea enim legebatur, & iuratus. (Rabanus omissus est)*

(3) *In eadem quæst.4. cap.5. In malis. in eodem libro hæc inscriptio est. Item Isidorus in Synonimis libro secundo. In notis additur. Secundo) Etiam B. Braulius in vita Isidori memorat duos synonimorum libros. Et in synonimis, quæ nuper cum aliis Isidori operibus sunt Parisiis impressa, facile locum haberet diuisio in duos libros. Nam ex posteriore parte videtur sumptus libellus de norma viuẽdi, qui in eod. Parisino codice habetur. Alter autem libellus de contẽptu mundi, qui & ibidem, & antea Antuerpiæ, & olim Venetiis sub hoc titulo, Isidorus de homine, & ratione deflente, & de homine, &*

ratione consolante, impressus est, videtur epitome quædam synonimorum. In marg. hæc sunt. Cap. de mendacio in impresso Parisiis. Iuo p.12.c.12. In Tolet.8.c.2.& in Tribur.c.21.& glossa ordinaria in c.14. Matthæi in ver. iuramentum. Capitis noni e.q. cuius initium, Incommutabilis. hæc inscriptio est. Item ex concilio Toletano 8.c.2. In notis additur. Initium huius capituli emendatum est ex recentioribus editionibus conciliorum Coloniensibus & codice Lucensi regio In vetustioribus autem editionibus & duob. codicib. Vaticanis, duobusque monasterij Dominicani, post vers. innectenda, quod in ipso concilio antecedit huic capitulo, sequitur continenter. Etenim immutabilis deitatis licet dicta sint firmißima, crebro tamen &c. intermediis omißis. (Rabanus omittitur.)

(4) *Caput 16. Quæ Lotharius. 2.q.1. in eod. libro ita inscribitur. Item Nicolaus Papa Ludouico Regi in epistola, quæ incipit (Syllabarum.) In marg. est. Ans.l.12.c.35. In notis additur. Sumptum est ex epistola, quæ habetur in codice sæpe memorato monasterij Dominicanorum, in qua hæc præcedūt. Accusatorem autem habere Lotharium non nisi illum, qui accusator fratrum in Apocalypsi appellatur, & opera eius quæ & ipsa eiusdem antiqui hostis instinctu patrantur, profecto comperimus. Quæ vero Lotharius Rex &c.*

(5) *Gratiani verba sunt ante caput extremum 2. q. 1. in eodem libro. Vnde idem Nicolaus Papa scribit Archiepiscopis, & Episcopis per Galliam, Italiam, & Germaniam constitutis. Scelus quod Lotharius &c. In marg. est. Iuo p.8.c.226. Regino omnia hæc refert lib.2. Chron. nu.875. Capitis 10. Teugualdum.11.q.3. inscriptio est. Item Nicolaus Papa. In marg. additur. In synodo Romana c.2. Item al. Thietgandum. Iuo p.8.c.226. Et in notis. Caput hoc Iuo citat ex Nicolao Episcopis, & Archiepiscopis per Galliam, Italiam, Germaniam, atque per vniuersas prouincias constitutis. In qua epistola videtur retulisse, quid in concilio a se Romæ habito de Metensi synodo penitus abolenda, & depositione Thietgandi, & Guntharij statutum fuerit. De quo quidem concilio, & horum Episcoporum depositione Regino lib.2. Chronicor. accurate hæc scribit. Interea Thietgandus &c. Consistere] In secundo capite concilij locus hic ita habet. consistere: Diffinientes, &c. & sunt verba sumpta ex capite, Si quis Episcopus damnatus. supra ead. ex concilio Antiocheno.*

(6) *Eadem quæst.3.ca.102. Excellentißimus. in eod. libro inscriptio*

hæc est. Vnde Nicolaus Papa Hincmaro Rhemorum Archiepiscopo. Et in marg. est. Iuo p.14.c.46. Pann.l.5.c.106. Et ad verba, nouit aliud esse &c. additur, B. Greg.l.34. mor.c.16.
(7) Distin.63.ca.13. Episcopos per Aemiliam. inscriptio est in eod. libro. Item Nicolaus Papa Ioanni Rauennati Archiepiscopo. In notis est. In vetusto codice Mutinensi sex concilij Romæ habiti referuntur capitula, quorum secundum est hoc. Et de hac eadem re habentur multa in Pontificali manuscripto in gestis Nicolai primi.
(8) Hæc est in eodem libro inscriptio cap.10. Hæc quippe.3.qu.6. Vnde Ioannes Papa Salomoni tertio, & vltimo Regi Britonum. In marg. est. Regino lib.2. Chron. In notis. Subrogati post sunt] Sic restitutum est ex aliquot vetustis, & valde emendatis codicib. Antea legebatur, subrogari possunt.
(9) Ante caput octauum Conquestus est.9.qu.3. hæc in eodem libro verba sunt. Item Nicolaus Papa Rodulpho Bituricensi Archiepiscopo. In marg. est. Iuo p.5.c.56. Pann.l.4.c.29. Cap.12. Præterea. dist.23. inscriptio est. De his ita scribit Nicolaus Papa Radulpho Archiepiscopo Bituricensi. In marg. est. Iuo par.6.cap.121. & vers. Ergo. Inno. PP.I. ep.1.
(10) Inscriptio cap.107. Statuimus.1.q.1. in eod. libro hæc est. Hanc distinctionem innuit Nicolaus Papa secundus scribens omnib. Episcopis. In marg. est.4 sent. dist.25. Pann.l.3.c.127.
(11) Capitis primi distin.34. in eodem libro inscriptio est. Vnde Nicolaus Papa ad Albinum Archiepiscopum Quorundam relatione &c. In marg. est. al. Aluinum, Iuo p.5.c.353. Inscriptio cap.4. Pontifices.7.q.1. hæc est. Item Nicolaus Papa Aluino Ianuensi Archiepiscopo. In marg. est Al. Albino Vienensi. Iuo p.5.c.352.
(12) Distin.43. capitis extremi in eodem libro inscriptio est hæc. Item Nicolaus ad Michaelem Imp. in epistola, cuius initium est, (Proposueramus.) Dispensatio est nobis &c. In margin. hæc sunt. Dispensatione nobis, orig.
(13) Hæc etiam sunt in eodem libro verba ante cap.3. Denique Suffredus.6.q.3. Item Nicolaus Papa. Ad illa verba, Quod quia omissum additur in notis. Locus hic emendatus est ex plerisque vetustis Gratiani codicibus.
(14) In eadem editione inscriptio ca.47. Sciscitaris.7.q.1. hæc est. Item Nicolaus Papa Humifrido Morinensis ecclesiæ Episcopo.

DE QVIBVSDAM LOCIS GRAtiani Romanæ editionis, & de aliis Nicolai capitibus.

Dialogus XVI.

22.q.1.c.16.mou.t.p.alia.

Gen.21.vel 31.

a Iuo li.8.tit.8. c.28. Panor. & par.12.c 35.dec.
b Anſ.lib.11.c.69.
c Cæſ.lib.6.c.19.

A. VESTRVM nunc eſt de Romanis pagellis dicere. B. Quod ex B. Auguſtini epiſtula CLIV. Gratianus refert de iureiurando Laban, mendoſum erat, ſicut Laban per Deum Sochot; ſcribi enim debuit, per Deum Nachor, vt in ſacris libris eſt, licet in Auguſtini editis libris ſit Iacob. A. Vidiſtis quid Iuo, & Anſelmus, & liber Cæſaraug. ſcripſerint? B. Iuo *a* in Pannormia habet, Laban per Deos ſuos Sochot, vel Nachor. Idem in Excerptionib. per Deum Nachor, vt etiam Romani referunt. In Anſelmi libro *b* omiſſa ſunt hæc verba. In Cæſaraug. *c* eſt, per Deum Sabaoth, quod etiam inuenimus in veteri Gratiani libro. in alio tamen non minus veteri eſt Sochot. C. Romani referunt, in vetuſto Gratiani libro inueniſſe Nachor. A. id igitur retineamus, quod in ſacris libris eſt. B. In eodem capite verba Gratiani ſunt: ſicut Ioſeph, qui per Pharaonem iurando, hoc in eo veneratus eſt, quod Dei iudicio poſitus erat in infimis. In margine eſt, alias Memphis. & in ſcholio. In infimis. alias Memphis, quæ erat caput regni Pharaonis. & in alio ſcholio. Poſitus erat. ſcilicet Pharao. In infimis. ideſt, in mundanis. Vel poſitus erat, ſcilicet Princeps in mundanis, vel in Memphis, quæ ciuitas erat, vel caput regni. Hæc in Romano edita ſunt, vt iam pridem habebamus. In duob. quoq. veterib. tuis Gratiani libris illa ſunt, in infimis. & in altero eorum hoc ſcholium. id eſt, in mundanis, vel terrenis, & erat præpoſitus aliis. & in voce poſitus additur in margine Pharao. In ſacris libris, cum de Pharaone agitur, Memphis nulla mentio eſt. A. Ego pro in infimis, malo in ſummis, ſcribere. in Memphis dicere per Grammaticos non licet.

licet. C. Barbara pyramidum sileat miracula Memphis, ait Valerius Poeta; quibus verbis apparet, Memphin claram fuisse illa pyramidum mole, quas Ægypti Reges fecisse constat ex Herodoto, & Diodoro Siculo. A. Inuenies, vt opinor, apud Eusebium, quis fuerit ille Rex Ægypti, cui Moses seruierit, eumque fuisse ante Memphim conditam ab Epapho Iouis filio. (1) B. Mendose editum inuenimus capite altero quęstionis quartæ eiusdem caussæ in margine, Matth. 4. pro Matth. 14. & Iuo par. 12. c. 3. pro c. 10. & capite quinto desiderantur hæc. Raban. c. 21. pænit. & Burc. li. 12. c. 29. & Iuo p. 12. c. 12. & 84. C. Ego in scholio capitis noni non recte editum esse credo, Sententiam) id est, communicationem. sed melius alij habēt, comminationem. Quæ vero ex Macrobio afferuntur, tripliciter contingit deos loqui: in somnio Scipionis reperiri aliis verbis existimo. Sed non aduertunt hanc habere legem omnia () vel signa, vel somnia: vt de aduersis oblique aut denuntient, aut minentur, aut moneāt. & quæ sequuntur. (2) A. Imperfectas esse istas pagellas existimo, & mendosas; integras, & sine istis mendis habebimus alias. interea Nicolai capita persequamur. Caput VII. decimi tituli, cuius principium est, Reprehensibile valde, *a* Nicolai ad Carolum Imp. esse ait Gratianus post Iuonem, *b* & librum Cæsaraug. *c* Regem Francorum vocat Cochlæus. Estne in aliquo veteri libro? B. Inuenta est Ludouico, & Carolo Regib. missa epistula, cuius initium, Credimus ex Dei dono. ex ea mutandum est pro cum omnib. aliis, cum aliis, voce omnibus omissa (3) A. Capitis IIX. inscriptionem ad Radulphum, siue Rodulfum Bituricensem Archiepiscopum vidimus, cum de capitularibus tituli octaui ageremus: eadem est apud Iuonem. B. Ita est, vt dicis; sed fontes adhuc quærimus. (4) A. Titulus XI. est de presbyteris, cuius sex capita sunt. Primum caput non recte Nicolao primo omnibus Episcopis adscribitur, cum sit Nicolai minoris in concilio Romano cap. III. Neque male Iuo in Pannormia inscripsit, Decretum Nicolai iunioris, & Alexandri; quod etiam Demochares notat. Alexandri autem minoris verba refert præter Iuonem

22. q. 4. c. 2. est etiam.

e. q. c. 5. in malis.

e. q. c. 9. incommutabilis.

() omina f.

a *23. q. 8. c. 19. reprehensibilis.*
b *Iuo par. 5. c. 334 decret.*
c *Cæs. li. 4. c. 84.*

De consec. d. 1. c. 55. porro.

Iuo par. 5. c. 20. decr.

Dist. 32. c. 5. nullus.

Iuo lib. 3. tit. 11. c. 3. Pan.

a c.6.præter. dist.ca.
b Cæs. lib. 8.c. 44.
c Iuo li.3.tit.11. c. 4. Panor.
d Dist.50.c.33. sacerdotes.

Gratian. *a* & lib. Cæsaraug. *b* (5) Caput alterum, cuius initium Sacerdotes ex epistula missa Carolo Archiepiscopo, & eius suffraganeis, Iuo, *c* & Gratianus *d* adscribunt; Carolo Archiepiscopo Maguntino Cochlæus. In gestis concilij Vormatiensis, Demochares. Id confirmatur ex libro concilior. cap.XI. & XII. eiusdem concilij. (6) Incertior est inscriptio tertij capitis, cuius initium Si presbyter; est enim apud Iuonem, *e* Nicolaus Hosbaldo Episcopo Quadrantino: coepiscopo, pro Episcopo habet Gratian. *f* chorepiscopo Contius ex veteri libro. Osualdo coepiscopo, Ioan. Cochlæus. Mihi O sualdo Episcopo magis placet, nisi tu certiora adferas. B. Nihil habeo de ea re dicere. Osualdi Episcopi nomine vidi libellũ Martyrologium inscriptum. A. Idem Osuualdus appellatur. Fuitque eius nominis sanctus vir Episcopus Vintonensis, & postea Eboracensis in Britannia. in qua insula ego veterem librũ Osuualdi martyrologij titulo inscriptum inueni. (7) Caput quartum Presbyter iste, ex epistula missa Gerardo, siue Girardo Turonensi Archiepiscopo Gratianus *g* inscripsit, Iuo *h* eum Airardum appellat. Quid tu ais? Fuitne aliquis hoc nomine Archiepiscopus, ad quem Nicolaus scripserit? B. Nihil habeo, quod dicere possim. (8) A. Certior est inscriptio capitis quinti, cuius initium Sciscitantib. *a* Nicolaus ad consulta Bulgatorum, quæ melius est apud Gratianum, & Iuonem *b* in Panormia, quam apud eund. in Excerptionib. Sine inscriptione est in libro Tarraconensi. *c* Est in editis capitib. cap. lxxI. ex quo possunt addi verba a Gratiano prætermissa. Alter Lucius tertius refert huius capitis verba, cum scribit, *d* sacramenta, quæ purgatoria cunctarum cogitationum existũt. contagionum enim habet Nicolaus, non cogitationum, neque pollutionum, vt est in quadam collectione *e* posita post concilium Romanum Alexandri tertij. (9) Sextum caput *f* inscribitur, Nicolaus Thadoni, vel Tadoni Archiepiscopo Mediolanensi, apud Iuonem, *g* & Gratianũ. Quid tu his addis? B. Hoc tãtum, de presbyterorum flagellatoribus agere Nicolaum, non clericorum; vt est in epitome. (10) A. Nunc surgendum censeo.

e Iuo par.10.c. 24.decret.
f Dist.50.c.39. studeat.
g 2.q.1.c.10. notum.
h Iuo par.6.c. 429.decret.
a 15.q.8.c.5. sciscitantib.
b Iuo li.5.tit. 1.c.11. Panorm. & par.2.c 83. decr.
c Tarrac.lib.1. c.168.
d De cohabit cler.c.7.vestra. apud Greg IX. c.1.de vita, & hon cler.in 2. collect.
e Par.50 c 38.
f 17.q.4.c 23. de presbyteror.
g Iuo par.10. c.20. decret.

(1) GRATIANVS *ita ſcribit in eodem Romano libro ante c.16. Mouet te.22. q.1. De his ita ſcribit Auguſtinus eadem epiſt.154. ad Publicolam. Et in marg.eſt.Sent.3.diſt.39. Anſ.l.11.c.75. Iuo par.12. c.35. Pann.l.8. c.117. Polyc. l.6. tit.11. In notis hæc ſunt. Quia ille) In epiſtolis B.Auguſtini excuſis legitur, quam ille qui ei iurat falſos deos colit. In codice earundem Vaticano, quando ille qui ei iurat falſos deos colit: in editione Frobeniana, & apud Iuonem, quia ille, qui ei iurat, falſos Deos colit. Nachor) Sic eſt emendatum ex loco ipſo Geneſis, Iuone, & vno vetuſto Gratiani codice, in cuius quidem vulgatis erat, per Deum Sochot, In B. Auguſtini autem, per Deum Iacob. Verba Gratiani, ſicut Ioſeph,&c. & ſcholij, vt in dialogo.*

(2) *Eadem cauſſa quæſt.4. cap.2. Eſt etiam. hæc in eod. libro inſcriptio eſt. Item Ambroſius de officiis lib.1.c.50. In marg.eſt. Ibidem in Tole.8. (adde c.2.) ſent.3.diſt.39. Iuo par.12.c.3. (ſcribe c.10.) Pann. l.8. c. 91. Matth.4. (ſcribe 14.) In notis eſt. Cuſtodire) Addita eſt vox iſta ex originali, & concilio Toletano, in quo refertur. De inſcriptione cap.5. In malis. e. q. ſcriptum eſt dial.15. addit.3. huius libri. Scholium Sententiam, id eſt, cõmunicationem.c.9. Incommutabilis. e.q. ſic eſt editum, vt in dialogo refertur.*

(3) *Quod attinet ad cap.19. Reprehenſibile.23.q.8. in eod. libro id ita inſcribitur. Sed obiicitur illud Nicolai ad Ludouicum, & Carolum Reges. In marg. eſt. Iuo par.5.c.334. Et in notis. Epiſtola, ex qua ſumptum eſt hoc caput, extat Romæ in monaſterio Dominicanorum ſcripta Ludouico, & Carolo Regibus: cuius initium eſt, Credimus ex Dei dono, in qua de Carolo, ſermonem proprie ad ipſum conuertens, queritur Pontifex. ob quaſdam excuſationes, & hanc præcipuæ, quæ hoc capite continetur, nullos Epiſcopos Romam ad ſynodum, quam ipſe habere volebat, miſſos fuiſſe. Propterea mutatus eſt titulus, qui antea erat, ad Carolum Imperatorem. (In caſu relictum eſt. Carolus Imperator ſcribit &c.*

(4) *De conſecrat. diſt in.1. c.56. Romanis, cuius initium eſt, Porro Gloria. hæc inſcriptio eſt. Item Nicolaus Papa Rodulpho Archiepiſcopo Bituricenſi. In marg.eſt. Iuo par.5.c.20. Et in notis. Apoſtolico] Vox iſta abeſt ab aliquot Vaticanis codicibus: Iuo tamen habet.*

(5) *Ante caput quintum, Nullus miſſam. diſt.32. hæc in eodem libro verba ſunt. Item Nicolaus Papa omnib. Epiſcopis. In marg.eſt. In ſynodo Romana* CXIIII. *Epiſcoporum in baſilica Conſtantiniana.*

Et Pann.l.3.c.135. In extremo capite hæc verba sunt. [*Quicumque sacerdotum, & diaconorum &c.*] [*Sicut in subsequenti capitulo Alexandri secundi continetur.*] *Sicut in subsequenti*] *Hæc clausula est Gratiani omittentis referre ex capite Nicolai ea, quæ proxime ex Alexandro relaturus erat. Sunt enim eadem verba. Nam Nicolaus secundus in epistola, quæ extat. omnib. Episcopis catholicis scripsit se in concilio, quod Romæ habuit centum tredecim Episcoporum hunc canonem edidisse, quem postea Alexander secundus (vt ipse etiam testatur in epistola manuscripta) in concilio à se habito ijsdem verbis repetiuit. Quare in Pannormia appellatur decretum Nicolai iunioris, & Alexandri. Inscriptio ca.6. Præter hoc. e.dist. Item Alexander secundus. Et in marg. est. In epist. proxima notat. indicata. Pann.ibid. & l.8.c.142. Et ad verba, Papæ Leonis, additur. Leo* IX. *in concilio Romano. In notis est. Et rogantes*] *Hæc vsq. ad vers. deinde, addita sunt ex epistola manuscripta Alexādri, quorum aliqua etiam sunt in concilio Nicolai, in quo est præterea sequens versiculus, Deinde, qui in epistola Alexandri non est.*

(6) *In eodem libro inscriptio cap.33. Sacerdotes. dist.50. hæc est. Vnde Nicolaus Papa Carolo Archiepiscopo, & eius suffraganeis. In marg.est. In gestis concilij Vormaciensis c.*11. *Vide Iuonem par.*10. *c.*180. *Pann.l.3.c.136.*

(7) *Eadem distin. cap.39. Studeat. in eodem libro ita inscribitur. Vnde Nicolaus Papa scribit Hosbaldo Chorepiscopo Quadrantino. In notis additur. Chorepiscopo*] *Antea legebatur coepiscopo: emendatum est ex omnibus, quæ collata sunt, vetustis Gratiani exēplaribus, optimeq. conuenit verbis Nicolai. In marg.est. Iuo p.10.c.24.*

(8) *Capitis* 10. *Notum sit.2.q.1. in eodem libro inscriptio est. Item Nicolaus Papa Girardo Turonensi Archiepiscopo. In marg. est. al. Airardo. Iuo p.6. c.429.*

(9) *Gratiani verba sunt ante ca.5. Sciscitantib.15.q.8. in eod. libro Romano. Item Nicolaus ad consulta Bulgarorum c.71. In marg. est. Extra de cohab.cler.& mul.c.vestra duxit. Iuo par.2.c.83. Pann.l.5. c.13. Et in notis. Et cerea) Antea legebatur, &c. Restitutum est ex originali, ex quo alia etiam sunt emendata, & addita. Hieronymo*] *Est in epistola de septem gradibus, quemadmodum & quod sequitur, priusquam audias, &c. est ibidem superius. Cap.7. Vestra duxit. de cohabit.cleric. & mul. ita inscribitur. Lucius* III. *In marg. est. c.1.eo.*

tit.2.in compil. & post concil. Lateran. sub Alexan. III. *par.* 50 *.c.*18. *Vox contagionum edita est. (Retinenda igitur est in ea collectione)* (10) *Quod attinet ad caput* 23. *De presbyterorum.* 17. *q.* 4. *eius inscriptio in editione Romana est. Item Nicolaus Papa Thadoni Archiepiscopo Mediolanensi. In marg. est. In Chronico Mediolan. Iuo p.*10. *c.*20.

DE ALIIS NICOLAI PAPÆ capitibus.

Dialogus XVII.

A. TITVLVS XII. de clericis inscribitur, tria tantum habet capita. Primi capitis initium, Clericus, qui: eius inscriptio apud Gratianum, *a* Nicolaus Papa Odoni Viennensi Archiepiscopo: apud Iuonem, *b* Stephanus Adoni Viennensi Archiepiscopo. Est etiam varietas in illis verbis, De illo clerico Aluerico: est enim Aluico pro Aluerico apud Iuonem, Albino apud Contium, qui Othoni Coloniensi, in margine adscripsit, & Adoni Viennensi, ex Iuone Stephani non habuit rationem. B. In veteri libro extat Nicolai epistula Odoni Archiepiscopo missa, vt in indice scriptũ est, Adoni in verbis plene relatis. in eadem hoc non inueni caput: sed illud, quod alibi posuit Gratianus *c* ita inscriptum, Nicolaus Papa Adoni Viennensi Archiepiscopo. Eadem inscriptione vtitur, Iuo *d* in Excerptionibus, & in epistulis. A. De eo capite postea erit agendum. (1) Caput alterum, cuius initium, Clericum, quod: apud Gratianum *e* solo Nicolai Papæ nomine inscribitur. apud Iuonem, *f* Nicolaus Vuilfredo Morinẽsis ecclesiæ Episcopo, sed & plenius scriptum est. sic etiam in libro Cesaraugustano *g* plenius scribitur, & eodem modo inscriptum legitur vna excepta voce Vuilfredo, pro qua est, Guifredo. Similis est inscriptio cuiusdam capitis, *h* de quo egimus, cum de titulo x. dictum

a *Dist.*32. *c.* 4. *de illo.*
b *Iuo par.* 6. *c.* 119. *decret.*
c 11. *q.* 2. *de reb.* 22.
d *Iuo par.* 3. *c.* 152. *& in epist.* 71. *vel* 30. *Beluac. decano.*
e *Dist.*50. *c.*5. *clericum.*
f *Iuo par.* 6. *c.* 119. *decret.*
g *Cæs. lib.* 15 *c.* 35.
h 7. *q.*1. *c.*47. *sciscitaris.*

est, licet illic Hunilfredus diceretur. Hoc loco apud Cochlæum est, Osualdo coëpiscopo Quadrantino, vt capite tertio tituli vndecimi. *i* quæ etiam inscriptio est cuiusdam capitis proximi apud Gratianum *a* huic nostro, & in libro Cæsaraugust. *b* in quo tamen est chorepiscopo, pro coëpiscopo: vt apud Contium, & in veteri libro meo est. B. inscriptionem eandem vtrique capiti conuenire putauit. Sed cur non inuenimus alterius capitis verba in his xx. titulis; C. Quid si posterius caput non esse Nicolai credidit, aut vtrumque eiusdem esse sententiæ? A. De tertio capite videamus, cuius initium, Hi qui arborem. *c* Hoc solum Nicolai nomen habet apud Gratianum, & Cochlæũ. De eo quid selectis viris placuit? B. Incertum esse, & nusquam repertum. (2) A. Sequitur titulus XIII. de votis monasticis. sub quo sunt capita tria. Primi initium est, Femina quæ post obitum. Eius inscriptio apud Gratianum *d* est, Nicolaus ad Albinum Viennensis ecclesiæ Archiepiscopum. Hic AdalVVinus appellatur a Burchard. *e* & Viuenensis ecclesia. & ab Iuone *f* in Panormia Viuacensis ecclesia, & AdalVVinus Archiepiscopus. Sic etiam in Excerptionibus. AdalVVinus est Archiepiscopus, sed ecclesia Viennensis, vel Vinanensis, aut vt in alio capite est, sic inscribitur, Nicolaus Alumino Iunariensi Episcopo. Ex hac varietate orta mihi hæc opinio est, vt hic idem ille sit Albinus, quem alii Ianuensem Archiepiscopum, alij Iouanensem Episcopum vocabant, vt in capitibus tituli decimi inuenimus. *g* B. Opinioni tuæ facile subscribo, Alumino enim, & Aluuino similes voces sunt, & Ianuensi, siue Iouanẽsi, cum Iunariensi maxime conuenit. Est quoque titulo XIIX. aliud caput, cuius initium, Inter hæc: *h* ita inscriptum apud Gratianum, & Iuonem, *i* Nicolaus Aluino Archiepiscopo, sed idem Iuo alibi *k* ita inscripsit, Nicolaus Carolo Archiepiscopo, & eius suffraganeis. A. Video incerta esse hæc omnia. C. Quid de illis verbis dicturus es, quæ Palea superiori capiti *l* addidit, quæ a Burchardo, & Iuone sumere potuit, si modo aliquid ab eis sumpsit: an ea dicemus ab Ioan. Cochlæo esse omissa, cum tamen Nicolai

i *Dist.50. cap. 39 studeat.*
a *Dist.e.c.6. de his.*
b *Cæs.lib.15.c. 34.*
c *Dist. 50 c. 49. hi, qui arborem.*
d *Dist.27. cap. 6. quod interrogasti.*
e *Burc.li.8.c. 47.*
f *Iuo li 3.tit. 17.c.18. Panor. & par.7.c.65. & c 152. decr.*
g *Dial.15. huius libri.*
h *33.q.2.c.6. inter hæc.*
i *Iuo lib.7.tit. 2.c.1. Panorm. & par.8.ca 333. decr.*
k *Idem d. par. 8.cap.124.*
l *Dist.27.c.7. nam si.*

essent; A. Omissa esse constat; cur omiserit, incertum est. (3) Alterius capitis cuius initium, Præsens clericus: inscriptio est apud Gratian. *a* & in libro Cæsaraug. *b* Nicolaus omnibus Episcopis in regno Ludouici. apud Iuonem *c* additur, Nicolaus Papa primus. Quid habes ex Romanis libris, quod addas? B. Nihil omnino. (4) Sed ne de illo quidem capite vidua quidem, *d* cuius inscriptio est apud Iuonem, *e* & Gratianum, Nicolaus Carolo Archiepiscopo, & eius suffraganeis. A Cochlæus addit Carolo Archiepiscopo Maguntino, vt in alio capite tituli vndecimi, quod in Vormaciensi synodo inuentum est. Quærite in eodem cõcilio. C. Caput est xxi. in quo extremo hæc verba sunt a Gratiano, & Iuone omissa. Quod si præsumpserit, a liminibus sanctæ ecclesiæ segregetur, donec ad emendationis remedia confugiat. A Poteris hoc addere Romanæ editioni, si in ea fuerit omissum. (5) Tituli xiv. de laicis duo capita sunt: prioris initium est, De presbyteris: *f* sumptum est ex capite lxx. ad consulta Bulgarorum, vt etiam Iuo *g* notat. In libro Tarraconensi *h* Nicolao tantum Episcopo adscribitur. (6) Posterioris in scripturis, *i* apud Gratianum hæc inscriptio est, Nicolaus Ludouico Imp. addit Cochlæus, Ludouico secundo Imp. Demochares, & Contius, Michaeli Imp. Sed nobis res; incerta est, licet de Constantini verbis aliquid in epistula magna ad Michaelem dicatur, & apud Deusdedit capite iii. B. Idem selectis viris placet. (7) A. Tituli xv. de ecclesijs capita tria sunt. Primi initium, Nulla ædificia, *k* licet nomen habeat Nicolai Papæ, melius inscriberetur, cõcilij Salegunstadiensis cap. xii. vt est apud Burchard. *l* & Iuonem. *m* & pro clericorum, scribendum est, presbyterorum. (8) Alterius capitis, De rebus quæ semel: inscriptio esse debet, Nicolaus Adoni Archiepiscopo, vt a te dictum est hodie. De varietate nunc dices. B. Dixi exstare Nicolai epistulam, eius initium est, Quia sanctitatis vestræ. In ea pro concessionis Principum, est, successionis, quod non æque placet. & pro consulatis Principem, illic est, consulto Principe. Cetera sunt leuiora. (9) A tertij capitis initium est, Sicut antiquitus: inscriptio, Nicolaus om-

a 20.q.3.c.4. *præsens.*
b *Cæs.li.9.c.* 48.
c *Iuo par. 6.c. 356. decret.*
d 27.q.1.c.34. *vidua.*
e *Iuo li.3. tit. 17 c.12 par or. & par.7 c. 145. decr.*
f *Dist.28.c. vlt.*
g *Iuo li. 5. tit.1. c. 11. Pan. & par.2.c.82. decr.*
h *Tarrac. lib. 1.c.167.*
i *Dist.96.c.8. in scripturis.*
k 12.q 1.c. 4. *nulla.*
l *Burch. in fine decretorum.*
m *Iuo par. 15. cap. 178. decr.*
12.q.2.c.22. *de reb.*

nibus Episcopis, apud Gratian. *a* & Iuonem, *b* & Anselmũ *c* & in libro Tarraconensi. *d* C. Duplex inscriptio est in Panormia, Agathensis concilij cap. XXIIX. & Nicolai. In eo concilio hæc verba non inuenio. A. consule veterem Panormiæ librum. C. Ex concilio Antiocheno cap. V. Nicolaus &c. A Hoc etiam mendosum est. Quid in veteribus tuis est? B. Varietas notata est a selectis viris, lx. passus, pro xl. & confinia earum, pro confinia eorum. (10) A Tituli XVI. de baptismo duo capita sunt: de priori, cuius initium, A quodam Iudæo, *e* dictum a nobis est. *f* Alterius initium, Catechismi baptizandorum: inscriptio apud Gratianum, *g* Nicolaus Papa: apud Iuonem, *h* Nicolaus Papa Ioanni Archiepiscopo Rauennatensi. Quid tu addis? B. Nihil habeo, quod addere possim. (11) A. Sequitur titulus XVII. de pænitentia, de quo cras agemus.

a 17. q. 4. c. 6. *sicut.*
b *Iuo li. 2. tit. 8. c. 3. Panorm. & par. 3 cap. 104. decr.*
c *Ans. lib. 5. c. 74. in addit. & 46. in Rom.*
d *Tarrac. li. 6. c. 244.*
e *De consec. d. 4 c. 24. a quodam.*
f *Dial. 18. lib. 1.*
g *c 57. catechismi. eiusd. dist.*
h *Iuo li. 1. tit. 2. c 33. Panorm. & par. 1. c. 87. decr.*

(1) ANTE *caput quartum distin. 32. hæc in Gregoriano libro verba sunt. Item Nicolaus Papa Odoni Viennensi Archiepiscopo. De illo clerico Aluerico &c. In marg. est. al. Adoni. & al. Aluico. & Iuo p. 6. c. 119. Caput 22. De rebus. 12. q. 2. ita inscribitur. Item Nicolaus papa Adoni Viennensi Archiepiscopo in epistola, cuius initiũ (Quia sanctitatis vestræ) In marg. est. Iuo p. 3. c. 152. Et in notis. Extat epistola hæc in libro sæpe citato bibliothecæ Dominicanæ, in qua re respondet Nicolaus ad nonnullas quæstiones ab Adone (al. Odone] sibi propositas.*

(2) *Distin. 50. caput 5. Clericum. in eodem libro ita inscriptum est. Item Nicolaus Papa. Et in marg. est. Iuo p. 6. c. 120. Capitis sexti De his clericis. hæc inscriptio est. Item* Osbaldo *Chorepiscopo Quadrantino. De cap. 39. Studeat. e dist. Scriptum est dial. 16 addit. 7. & de cap. 47. Sciscitaris. 7. q. 1. dialo. 15. addit. 14. Cap. 49 Hi, qui arbores. (sic enim editum est, non arborem) e dist. 50. inscriptio est. Item Nicolaus Papa.*

(3) *Inscriptio capitis sexti Quod interrogasti. dist. 27. in eodem libro hæc est. Item Nicolaus Papa ad Albinum Viẽnen. ecclesiæ Archiepiscopum. In marg. est. Valde variant hæc nomina in exemplaribus, & Burc. & Iuone. Burc. l. 8. c. 47. Iuo par. 7. c. 65. & 152. Pann. l. 3. c. 205. Capitis 7. Nam si consenserimus. e. dist. inscriptio est.*

est, Palea. In marg. hæc sunt. Burchar. & Iuo ibidem. Pann. l. 3. c. 206. In notis est. Caput hoc in multis Gratiani codicibus: (in quibus habetur sine nomine Paleæ,) est coniectũ superiori, quemadmodum & apud Burchardum, & Iuonem. In pannormia autem est seiunctum. Inscriptio cap. 6. Inter hæc 33. q. 2. hæc est. Hinc idem Nicolaus scribit Albino Archiepiscopo. In marg. est. Sent. ibidem. (hoc est, Sent. 4. dist. 38.) Polic. l. 6. tit. 10. Iuo p. 8. c. 124. & 333. Pãn. l. 7. c. 14.

(4) Caput quartum, Præsens clericus, 20. q. 3. in eod. libro ita inscribitur. Vnde Nicolaus Papa scribit omnibus Episcopis in regno Ludouici. in marg. est. Iuo. p. 6. c. 356.

(5) Hæc est in eod. libro inscriptio cap. 34. Vidua. 27. q. 1. Item Nicolaus Carolo Archiepiscopo, & eius suffraganeis. In marg. hæc sunt. Habetur in concil. Vormaciensi c. 21. Iuo p. 7. c. 145. Pann. l. 3. c. 199. In notis. Oblationes) In concilio Vormaciensi, apud Iuonẽ, & in Pannormia legitur, oblationem: sed glossa magis fere conuenit voci oblationes.

(6) Extremi capitis, distin. 28. inscriptio in eod. libro hæc est. Item Nicolaus ad consulta Bulgarorum c. 70. Consultandum decernitis &c. In marg. est. Iuo p. 2. c. 82. Pann. l. 5. c. 12. Et in notis. Presbyterum) In vltimo capite harum reponsionum referuntur Bulgarorum verba, dicentiũ multos apud se esse Græcos, & Armenos, & alios, qui diuersa docerent. Nondum enim a Romana sede episcopum, aut presbyterum acceperant. Quamobrem nihil mirandum, si presbyter, de quo in hoc capite agitur, coniugatus erat.

(7) Distin. 96. cap. 8. In scripturis in eodem libro inscriptio est. Idem (Nicolaus) Ludouico Imperatori. In Marg. est. Habentur aliqua in ead. epist. ad Michaelem.

(8) Ante caput quartum, Nulla ædificia. 12. q. 1. hæc in eod. libro verba sunt. Vnde Nicolaus Papa. Et in marg. In conci. Salegunst. c. 12. Iuo p. 15. c. 178. Et in notis. Fere eadem leguntur in concilio Salegunstadiensi c. 12. quod habetur in fine Collectionis Burcardi & refertur ab Iuone par. 15. Vox clericorum edita est.

[9] De inscriptione cap. 22. De rebus. 12. q. 2. scriptũ est addit. 1. huius dialogi.

[10] Inscriptio capitis sexti, Sicut antiquitus 17. q. 4. in eodem libro hæc est. Item Nicolaus Papa omnib. Episcopis. In marg. hæc sunt.

Inter decreta Nic. in codice Ormanetti. Ans. l. 5. c. 74. Iuo p. 3. c. 164. Pan. l. 2. c. 81. Ad voces XL. *passus, additur, al.* LX. *& ad illa, confinia earum, additur, al. eorum.*

(11) *Capitis 24. A quodã. de consecr. dist. 44. inscriptionem vide lib. 1. dialo. 18. addit. 1. Capitis 57. Catechismi. e. dist. inscriptio est. Item Nicolaus Papa. In marg. est. Iuo par. 1. c. 82. Pann. l. 1. c. 40.*

DE EADEM RE.

Dialogus XIIX.

B. NON mihi videtur omnia Nicolai Pontificis capita, quæ a Gratiano relata sunt, Ioan. Cochlæus collegisse. A. Quid ita? Habes ne aliam meliorem collectionem? B. nullam habeo. Sed ex his, quæ a te dicta sunt, elicio aliquot eum capita prætermisisse: vt de illis taceam, quæ falso Nicolao inscribuntur. C. Ex indice incertorum capitum a Petro Ciacone misso poterunt fortasse alia inueniri. A. Recte admones. Id a vobis alio die fieri potest. Sed nos prius quod cœpimus, peragamus. Caput primum tituli de pænitentia apud Gratianum est inscriptum, Nicolaus Frontario Archiepiscopo Burdegalensi: in Pænitentiali Romano nuper edito Nicolai tantum nomen exstat, & plenius quædam scripta sunt. Quid aliud Romæ inuentum est? B. Nihil aliud accepi. (1) Est igitur incertum vt quod sequitur, De his vero, qui pro criminibus *a* in quo has varias scripturas notant selecti viri, reuertuntur, pro conuertuntur, & regionis, pro religionis. A. Placent. (2) De tertio capite dicendum est, cuius initium, Interfectores, *b* id sumptum dicitur ex epist. missa Radulpho Bituricensi Archiepiscopo, vt Iuo, *c* & Gratianus referunt: idemque est in libro Cæsaraug. *d* B. Hoc etiam caput incertum est. C. Quid est, quod dicitur in hoc capite, Beati Leonis Papæ XXV. regula decretalium? A. ex Corpore canonum discere id li-

12. q. 2. c. 17. de viro. Pœnit. Roman. tit. 8. c. 18.

a *26. q. 7. c. 3. de his.*
b *33 q. 2. c. 5. interfectores.*
c *Iuo li. 7. tit. 2. c. 2. Panorm. & par. 8. c. 125. decret.*
d *Cas. li. 10. c. 97.*

cet. est autem in eo caput xxv. quod in libris concilior. est caput xii. epistulæ x c. ad Rusticum Narbonensem, cuius initium, In adulescẽtia. *e* Capitis quarti initiũ est, Latorem *a* inscriptio apud Burchardum *b* est, Nicolaus Radoldo Episcopo sanctæ Argenteæ Retensis ecclesiæ, quod, licet sit in edito, & in veteri libro, mendosum esse credimus, & scribendum, Argentoratensis ecclesiæ. Apud Iuonem *c* est, ad Radulphum, cetera vt apud Burchardum. Radaldo est apud Anselmum, *d* Rodulpho, in libro Tarraconensi: *e* Ratholdo Episcopo sanctæ ecclesię Argentoratensis, apud Gratianum Radulpho placuit Cochlæo. Nihil mutant Demochares, & Contius: quid habeant selecti viri, a te audire aueo. B. Nihil inueni præter variam scripturam aliquot verborum. Caput quintum Si quis cum duab· *f* coniungitur superiori cum hac inscriptione, IDEM. Apud Iuonẽ *g* ita inscriptum inuenio, Nicolaus Carolo Archiepiscopo, & eius suffraganeis. & in margine. Idem habet concilium Vormacien. cap. xxxiii. Id melius est, quam quod Cochlæus inscripsit. Ad consulta Bulgarorum. C. Idem error est qui in aliis deprehensus est, vt quæ concilij Vormaciensis sint, dicantur esse Nicolai ad Carolum. A. De alio capite eiusdem concilij Nicolao adscripto, in tituli xix. censura videbimus. (3) Tituli xiix. de matrimonio capita nouem sunt. Primi initium est, Sufficiat solus. *h* quod sumptum esse scimus ex capite tertio ad consulta Bulgaror. licet apud Iuonem *i* aliam habeat inscriptionem, & in libro Cæsaraug *k* Nicolai tantum nomen habet apud Anselmum, *l* & Gratianum. Verba Nicolai sunt hæc, Sufficiat secundum leges solus eorum consensus, de quorum cõiunctionib. agitur. qui consensus si solus in nuptiis forte defuerit, cetera omnia etiam cum ipso coitu celebrata frustrantur. De aliis verbis Nicolai aliud erit dicendi tempus. (4) Alterius capitis; cuius initium est, Scripsit nobis, *m* inscriptio apud Gratianum, & Anselmum *a* est, Nicolaus Papa: apud Burchardum *b* additur, in epist. ad Carolum Regem: item apud Iuonem, *c* & in libro Cæsaraug. *d* Regem Francor. vocat Cochlæus. Alibi apud eundem Iuonem *e* inueni partem

e *c.14. in adulescentia. e.q. 2.*
a *c.15. e.q. latorem.*
b *Burc. lib. 6. c. 46.*
c *Iuo par. 10. cap 173. decret.*
d *Ans. lib. 11 c. 50.*
e *Tarrac. lib. 1. c. 254.*
f *c. 16. e. q. si quis.*
g *Iuo par. 9. c. 31. decr.*
h *27. q. 2. c. 2. sufficiat.*
i *Iuo lib. 6. tit. 8. c. 6. Panorm. & par. 8. c. 17. decr. & epistul. 130. & 143 & 241.*
k *Cæs. lib. 10. c. 27.*
l *Ansel. lib. 10. c. 30. in Rom.*
m *c. 25. e q. scripsit.*
a *Ans. lib. 10. c 21.*
b *Burc. libr 9. c. 49.*
c *Iuo li. 6. tit. 5. c. 3. Panor. & par. 8. c. 128. decret.*
d *Cæs. lib. 10. c. 99.*

huius capitis, Nam licet sit scriptum &c. habere hanc inscriptionem, Nicolaus ad Lotharium. Apud Burchardum *f* quoq. licet sub eadem inscriptione aliis verbis cōiungũtur hæc, quæ sunt longe a superioribus diuisa. B. Ita est, vt dicis. namq. apud Gratianum ex epistula ad Carolum Regem, cuius initium, Num quam, vel Nil æque, sumitur prior pars eius capitis: posterior vero ex epistula ad Lotarium Regem, Audito, quæ in historia Reginonis etiã relata est. Et si quis attente verba consideret, videbit in priori parte Lotarii fieri mentionem? & in posteriori ad eundem verba illa dirigi, mutuam separationem vestram prohibemus. Initio pro Theberga, Theuperga scribendum: & pro illis, se regia dignitate &c. illic est, regia se velle exui dignitate, seu copula: & pro esse contentum, scribendum, fore contentam: & pro elegerit, elegisset. (5) A. Capitis tertij, cuius initium, Vbi non est, inscriptionem non aliam inueni, quam hanc, Nicolaus Papa, apud Iuonem, *g* & Gratianum: *h* & Bernardum Papiensem, *i* & Raimundum. Fontem tu nobis ostendes. B. Nili fontib. obscurior est. (6) A. Sequitur caput quartum Nostrates tam mares, *k* quod est ex capite sumptum tertio ad consulta Bulgaror. quod Iuoni, *l* & Gratiano haud fuit ignotum. Idemq. est in libro Cæsaraug. *m* Plura autem sunt in dicto capite tertio, quam in aliis collectionib. (7) Ex eisdem responsis ad consulta Bulgarorum cap. XCVI. est caput VI. cuius initium, Quidquid mulier, vt etiam Gratianus, *n* & Iuo *o* notant: sed plenius in archetypo scriptum est, sic enim illic est. Quidquid mulier tua contra te cogitauerit, aut fecerit, vel si te accusauerit &c. & in fine desiderantur hæc. Quæ est Apostolo præcipiente, *a* sicut a Christo ecclesia diligenda &c. (8) Caput IX. Nec vxorem ducere, *b* ex eisdẽ respõsis est cap. XLIIX. sic etiã Iuo, *c* & Gratian. & liber Cæsaraugu. *d* inscripserũt. scriptũ autem illic est, nullatenus arbitramur, pro vllo modo arbitror (9) Redeo nunc ad caput V. cuius initium, Lotarius Rex: id caput hanc inscriptionem habet apud Gratianum: *e* Nicolaus Radualdo Portuensi, & Ioanni Sicoliensi Episcopis. Phicolensi pro Sicoliensi est apud Iuonem: *f* Ficulensi, in veteri Gratiani libro. Quid tu

e *Iuo c.9.e.tit.5.pan.* & *c.188.e.par.8.dec.*
f *Burc.d.lib.9.c.53.*
g *Iuo li.6.tit.11.c 3. Panor.*
h *30.q.2.c.vn.*
i *c.4.de despo.impu.in 1.coll.c.2 e.ti. apud Greg. IX.*
k *30.q.5.c.3. nostrates.*
l *Iuo li.6.tit.1.c.9. Panor.* & *par.8.c.6.decr.*
m *Cas.lib.10.c.7.*
n *32.q.5.c.22. quidquid.*
o *Iuo par.8.c.228.decret.*

a *Eph.5.*
b *33.q.4.c.11. nec vxorem.*
c *Iuo li.6.tit.1.c.3. Panor.* & *par.8.c.47.decret.*
d *Cas.lib.10 c.26.*
e *31.q.2.c.vlt.*
f *Iuo par.8.c.334.decret.*

auxilij adfers? B. Pro Ioanni ſcribi poſſe Haganoni, ex Reginonis Chronicis, Sic enim illic eſt. Anno Dominicæ Incarn. DCCCLXV. miſſi ſunt Hagano, & Rodoaldus Apoſtolicæ ſedis legati in Galliam &c. Quod vero dicitur, Lotarius Rex in commonitorio profitetur, mendoſum eſſe putatur. namque illud commonitorium non Regis fuit, ſed Pontificis ad Regem. Itaque ſelecti viri putant, ex inſcriptione decidiſſe eam vocem, & poſt vocem. Epiſcopis, ſcribendum, in commonitorio. & mox. Lotarius Rex profitetur. A. Eccleſiæ nomen mendoſum videtur, & cetera incerta ſunt. (10) Caput VII. cuius initium, Hi, qui matrimonium, *g* ita inſcripſit Gratianus, Nicolaus ad Carolum Maguntien. Epiſcopum. Mogun, pro Maguntien. eſt apud Burchardum. *h* Magontienſem, apud Iuonem in Panormia: Maguntien. in excerptionibus. *i* Magnonenſem eſt in libro Tarraconenſi. *k* At in Cæſarauguſtano, *l* & apud Anſel. *m* Nicolai tantum nomen. apud Cochlæum eſt, Carolo Maguntinenſi Archiepiſcopo. Fons eſt, Interpres Iulij Pauli libro ſecundo ſentẽtiarum titulo XIX. Eſt autem ſcribendum, Si qui, non Hi qui. (11) Caput VIII. cuius initium, Inter hæc, hanc habet apud Gratian. inſcriptionem, Nicolaus Aluino Archiepiſcopo. eadem eſt apud Iuonem in vtraque collectione. ſed alia quoque in Excerptionibus *a* eſt. Nicolaus Carolo Archiepiſcopo, & eius ſuffraganeis. De his inſcriptionibus dictum eſt: & quædam capita in Vormacienſi concilio inuenta ſunt. B. Ita eſt, vt dicis. Huius tamen capitis ſententia illic non eſt. A. Eſt igitur in incertis numerandum. B. Ita plane exiſtimo. (12) A. De duobus reliquis titulis alio die agemus.

g 32. q. 7. c. 25. *hi, qui.*
h *Burc. lib.* 9. c. 28.
i *Iuo lib.* 6. *tit.* 6. c. 8. *Panorm. & par.* 8. *cap.* 166. *decr.*
k *Tarr. lib.* 1. c. 233.
l *Caſ. lib.* 10. c. 75.
m *Anſ. lib.* 10. c. 25.

33. q. 2. c. 6. *inter hac.*

Iuo lib. 7. *tit.* 2. *cap.* 1. *pan. & par.* 8. *cap.* 333. *decr.*
a *Idem d. par.* 8. c. 124.

(1) GRATIANI *verba ſunt in Romano libro ante cap.* 17. *De viro nefando.* 12. *q.* 2. *Nicolaus Papa definit ſcribens Frontario Archiepiſcopo Burdegalenſi. In notis eſt. Caput hoc alibi non eſt inuentum, quam in collectione canonum incerti auctoris.*

(2) *Quod attinet ad cap.* 3. *De his vero.* 26. *q.* 7. *eius inſcriptio eſt in eod. libro. Item Nicolaus Papa. In marg. eſt. ad vocem egerunt, al. gerunt, aliquot manuſc. & ad vocem religionis, al. regionis, aliquot manuſc.*

(3) *Hæc etiam inscriptio est in eodem libro cap.5. Interfectores.33. q.2. Vnde Nicolaus Papa scribit Rodulpho Bituricensi Archiepiscopo. In marg.est. Sent.4.dist.38. Iuo p.8.c.125. Pann.l.7.c.15. Ad verba Leonis Papæ XXV. regula, additur, infra eadem in adolescentia. Sent.ibid. Et in notis.XXV.) Hoc eodem numero habetur in codice canonum inter decreta, seu regulas Leonis. Capitis 14. In adolescentia. e.q. inscriptio est. Item Leo papa ad Rusticum epistola 90. al.92. c.11. Et capitis 15. Latorem. e.q. hæc inscriptio est. Item Nicolaus Papa Rhatoldo Episcopo sanctæ ecclesiæ Argentoratensis. In marg. hæc sunt. al. Rodulpho. Polyc.l.6.tit.10. Anselm.l.11.c.52. Burchard. l.6.c.46. Iuo p.10.c.137. Et vers. Si autem. Vide Rhenatum ad finem Tertulliani operum. Ad vocem conuersionem, additur. al. conuersationem. In notis est. Pænitentia parricidarum, quæ hic præcipitur, habetur in concilio Vuormaciensi c.30. Capitis 16. Si quis cum duab. e.q. pro inscriptione est vox Item. Et in margine. al. Idem. Et, In concilio Vuormaciensi c.33. idem habetur. Et in notis. Iuo citat hoc, quemadmodum & sequens, ex Nicolao ad Carolum Archiepiscopum, & eius suffraganeos. Idem vero habetur in concilio Vuormaciensi c.33. nisi, quod pro illis verbis, lapsa, vt fornicationis non perducatur ad chaos in eo legitur, lapsa fornicationis, liceat.*

(4) *Ante caput secundum, Sufficiat.27.q.2. in eodem libro hæc verba sunt. Item Nicolaus Papa ad consulta Bulgarorum c.3. In marg.est. Sent.ibidem. (hoc est, Sent.4.dist.27.) Et in notis. Emendatum est caput hoc ex ipsis Nicolai responsis.*

(5) *Eadem quæstione cap.26. Romanis, Scripsit nobis Thietberga. in eodem libro inscriptio est. Item Nicolaus Papa Carolo Regi. In marg. est. Sent.ibidem. (hoc est, Sent.4.dist.27.) Ans.l.10.c.21. Burch.l.9.c.49. Iuo p.8.c.128.& 188. Pann.l.6.c.77. Et in notis. Scripsit] Vsque ad vers. (scribe verb.) elegerit, sunt ex epistola Nicolai primi Carolo Regi scripta: cuius initium est, Numquam dolorem. & extat in codice monasterij Dominicanorum. Nam licet) Hæc vsque ad finem sunt ex epistola eiusdem Nicolai scripta Lothario, cuius initium est, Audito reuertente misso nostro, & extat in eodem codice. Ante vers. Nam licet sit, additur. Et in altera epistola ad Lotharium Regem.*

(6) *Gratianus ante verba cap.vn.30.q.2. his verbis vtitur. Testatur*

hoc idem Nicolaus Papa dicens. Vbi non est &c. In notis est. Vtraque) Sic est emendatum ex plerisque vetustis, cum antea legeretur, alterutra. vtriusq. enim cõsensus necessarius est. Et postea. In Decretalibus tit. de desponsatione impub. c. 2. habetur initium huius capitis: & adiiciuntur alia ex eo Nicolai rescripto. Consentiat] In vulgatis codicibus sequitur, nec est coniugium, nisi sit consensus vtriusque: quæ verba absunt a plerisque manuscriptis. In marg. est. Extra de despon. impub. c. 2. Pann. l. 6. c. 122. Capitis 2. Vbi non est. de despon. impub. inscriptio est. Nicolaus Papa. In marg. est. Cap 4. eo. tit. in 1. compil. Pannormia lib. 6. tit. 11. c. 3. siue c. 122. Gratianus 30. q. 2. c. vbi non est.

(7) Inscriptio capitis tertij, Nostrates. 30. q. 5. in libro Romano hæc est. Item Nicolaus ad consulta Bulgarorum c. 3. In marg. est. Iuo par. 8. c. 6. Pann. l. 6. c. 9.

(8) Capitis 22. Quidquid. 32. q. 5. in eodem libro inscriptio est. Nicolaus Papa ad consulta Bulgarorum c. 96. In marg. est. Iuo par. 8. c. 228. Et in notis. Quæ est] Hæc vsque ad finem addita sunt ex ipsis responsionib. In marg. est. Eph. 5.

(9) Hæc etiam est in eodem libro inscriptio cap. 11. Nec vxorem. 33. quæst. 4. Item Nicolaus Papa ad consulta Bulgarorum c. 48. Et in margin. est. Sent. ibidem (hoc est, Sent. 4. dist. 32.) Iuo p. 8. cap. 47. Pann. l. 6. c. 3.

(10) Extremi capitis 31. q. 2. in eodem libro inscriptio est hæc. Item Nicolaus Radoaldo Portuensi, & Ioanni Ficolensi Episcopis. Lotharius Rex (in commonitorio) profitetur &c. In marg. est. Iuo p. 8. c. 334. Et in notis. In commonitorio] Hæc verba videtur accipienda quasi pro titulo, & seiuncta a ceteris: vt indicetur caput hoc sumptum esse ex commonitorio, quod Nicolaus legatis suis Rodoaldo Portuensi, & Ioanni Ficolensi Episcopis dederit. Nam totius capituli verba sunt ipsius Nicolai legatos monentis, quomodo se in ea causa gerere debeant. Datum vero ab eo fuisse commonitorium his ipsis legatis Nicolaus in epistola ad episcopos in Conuicinum congregatos in appendice bibliothecæ SS. patrum testatur his verbis. Porro quid de Lotharij &c. Cum nec etiam] Hæc verba non sunt hoc loco apud Iuonem: sed paulo superius post illa verba admisisse se dicit, multa interiiciuntur, in quibus & hæc continentur, licet alio ordine. Sed ob glossam non est mutatum.

(11) *Ante cap.25. Hi qui.32.q.7. in eodem libro hæc verba ſunt. Item Nicolaus ad Carolum Moguntinenſem Epiſcopum. In marg. eſt. L.2.ſent. Paulli tit.19. in interpretatione legis 4. in Co. Theod. Sent.4. diſt.34. An.l.10.c.27. Burc.l.9.c.28. Pol.l.6.tit.4. Iuo par. 8.c.166. Pan.l.6.c.93. Inſcriptio cap.26. Neque furioſus. e. q. eſt. Item Fabianus Papa. In marg. eſt. Paullus. ibidem. Sent. ibid. Polyc. ibdem (ſcribe, ibidem) Anſelm.l.10. c.28. Burc.l.9.c.30. Iuo par.8. c.168. Pann.l.6.c.92.*

(12) *In eodem libro inſcriptio cap.6. Inter hæc.33.q.2. hæc eſt. Hinc idem Nicolaus ſcribit Albino Archiepiſcopo. In marg. hæc ſunt. Sent. ibidem (hoc eſt, ſent.4. diſt.38.) Polyc.l.6.tit.10. Iuo p.8.c.124. & 333. Pann.l.7.c.14. (Vid. dial.17. add.3. huius libri.)*

DE EADEM RE.

Dialogus XIX.

. VT ſuaue eſt nauigantibus, poſt varias multorum dierum agitationes, e longinquo portum videre, aut patriæ ſuæ mœnia, atq. turres adgnoſcere: ſic mihi videor non iniocunde portum videre poſt noſtræ peregrinationis curſum, atque ſermonum, quibus de Nicolai incertis capitibus egimus; cum hodie vndecim capitibus diſcuſſis, quæ reliqua ſunt, finem facere licebit. Namque titulus XIX. de impedimentis matrimonij ſex habet cap. xx. titulus de bellis quinq. primum igitur caput prioris tituli, cuius principium eſt, NOſſe deſideras, *a* ita inſcribitur apud Gratian. Nicolaus Salonitano Epiſcopo: Salomonitano, apud Iuonem *b* in Panormia edita, Salemonio, in veteri, & in Excerptionib. Salcminio eſt in libro Cæſaraug. *c* Nicolaus ad Salemoniam, in Tarraconenſi. *d* (1) Sed & fortaſſe verior eſt inſcriptio capitis quarti Sciſcitatur, *e* Salomoni Conſtantienſi Epiſcopo; quæ tam apud Gratianum, quam apud Iuonem *f* in vtraq. collectione, & in libro Cæſaraug. *g* exſtat. quamuis in Tarraconenſi *h* vox Conſtantienſi deſideretur.

a 30.q.1.c.3. *noſſe.*
b *Iuo li. 6. tit. 11.c.5. Panor. & par.1.c.136. dec.*
c *Caſ. lib.10.c. 71.*
d *Tarrac. li.6. c.132.*
e 30.q. 4.c.1.
f *Iuo lib.7. tit. 9.c.1. Panor. & par.1.c.137. & par 9. c.35. decr.*
g *Caſ. lib.10. c.131.*
h *Tarrac. li 6. c.268.*

desideretur. B. Non displicet coniectura. Sed vtrumque caput incertum est etiam selectis viris. (2) A. Capitis secundi, cuius initium, De his, qui filiastros; *i* inscriptio apud Gratianum est, Nicolaus Papa Rodulpho Bituricensi Episcopo, & apud Iuonem *k* non dissimilis est. Archiepiscopo, pro Episcopo, est in Cæsaraugust. *l* & apud Cochlæum. B. Hoc etiam caput in incertis numeratur. (3) A. Quod sequitur, Ita diligere debet, *m* exstat in responsis ad consulta Bulgarorum capite secundo; idque etiam adfirmant Iuo, *a* & Anselmus, *b* & Gratianus, & Cæsaraug. liber, *c* licet in numero capitis errent. Sed in verbis referẽdis multum sibi sumunt, cum alia omittunt, alia adscribunt, alia breuius dicunt. Nos id tantum dicamus quod pro illis est: Item. Est inter fratres, & filios spirituales gratuita, & sancta communio &c. Nulla vero inter eos, & filios eorum consanguinitas est. quoniam spiritus ea, quæ sanguinis sunt, nescit. Caro enim, secundum Apostolum, *d* concupiscit aduersus spiritum: hæc enim inuicem aduersantur. Est tamen alia inter eos gratuita, & sancta communio, &c. Ex his verbis apparet, non recte, inter fratres, apud Gratianum scribi; sed, inter patres, esse scribendum; vt etiam Iuo habet, & liber Cæsaraug. (4) Nunc ad quintum caput veniamus, cuius initium est, Si quis cum matre; *e* quod Nicolao adscribitur ab Iuone, *f* & Gratiano. sed Gratianus non adiecit ex qua epistula, Iuo addit ex epistula missa Carolo Archiepiscopo, & eius suffraganeis. Hodie exstat in concilio Vormaciensi cap. XXXIV. quod recte in margine Iuonis est adscriptum. Est autem in eo concilio, & apud Iuonem scriptum: Si quis cum commatre spirituali fuerit fornicatus, vsque ad dignam pænitentiam, anathematis percutiatur ictib. (5) Capitis sexti, cuius initium, De consanguinitate; *g* inscriptio est apud Gratianum hæc: Nicolaus Papa Amalphitanæ ecclesiæ suffraganeis. Sed verius est scribendum esse: Nicolaus secundus in concilio Romano CXIII. Episcoporum. (6) Extremi tituli de bellis caput primum, Monomachiã, *h* Gratianus inscripsit, Ex decretis Nicolai Papæ. Iuo *i* quoque in Excerptionib. & in epistulis solum

i *30. q. 1. c. 6. de his.*
k *Iuo lib. 6. tit. 11. c. 7. Panorm. & par. 1. c. 304. decr.*
l *Cæs. lib. 10. c. 135.*
m *30. q. 3. c. 1. ita.*
a *Iuo li 6. tit. 11. c. 4. Pan. & par. 8. c. 135. & par. 9. c 34. decr.*
b *Ans lib. 10. c. 72. in addit.*
c *Cæs. lib. 10. c. 130.*
d *Gal. 5. c.*
e *33. q. 2. c. 17. si quis.*
f *Iuo lib. 7. tit. 9. c. 2. Pan. & par. 1. c. 138. & par. 9. c. 36. decr.*
g *35. q. 2. & 3. c. 17. de consanguinitate.*
h *2. q. 5. c. 22. monomachiã.*
i *Iuo par. 8. c. 187. decret. & epi. 68. vel 91. ad Cenomanen. Episc. & epist. 200. vel 74. ad Gulliel. militem.*

Nicolai nomen adſcripſit. Burchardus *k* videtur ad epiſtulam ad Carolum Regem referre. Tu nobis certiora oſtendes. B. In epiſtula ad Carolum Regem, cuius initium, Nil æque, ſiue Numquam æque, verba eius capitis ſunt: quæ ita ſcripta leguntur. Monomachiam vero in lege aſſumi, nuſquam præceptum fuiſſe reperimus. quia licet quoſdam iniiſſe legerimus &c. (7) A. Caput ſecundum, cuius initium eſt, Quin etiam præfato, *a* pars eſt capitis Auctoritatem, de quo diximus, *b* cum de titulo IV. ageremus. (8) Tertium caput, Omnium veſtrum, *c* hanc habet apud Gratian. inſcriptionem, Nicolaus exercitui Francorum. Apud Iuonem *d* in Excerptionibus Leoni quarto in epiſt. miſſa exercitui Francorum adſcribitur; ex qua aliud caput eſt apud Gratianum. *e* In Panormia Iuonis *f* Alexandro ſecundo videtur adſcriptum. Illud quidem certe conſtat, melius, & plenius apud Iuonem in vtraq. eſſe collectione, quam apud Gratianum; niſi tibi aliud videatur. B. Hoc ipſum probo, nihilque habeo, quod his addam. (9) A. Veniamus igitur ad quartũ caput, Si nulla vrget neceſſitas, *g* quod eſſe ex reſponſis ad conſulta Bulgaror. cap. XLVI. Iuo, *h* & Gratianus ſcribunt. quod mendoſum eſt in libro Cæſaraug. *i* Si quis integrum caput legerit, alia videbit a Nicolao dicta non contemnenda. (10) Extremum caput, cuius initium eſt, Illi, qui pregrinos, *k* ita inſcribunt Iuo, *l* & Gratianus, Nicolaus omnibus Epiſcopis. Tuam de hoc capite ſententiam expecto. B. In incertis collocandum eſſe cenſeo. (11) A. Nos noſtrum penſum abſoluimus. Veſtrum eſt, vt de aliis incertis capitib. Nicolai a Cochlæo prætermiſſis dicatis. B. Non multa ſunt ab eo prætermiſſa. Initio quod a Gratiano dicitur diſtin. XXIII. *m* Item ex ſexta ſynodo. Vnde Nicolaus Papa: mendoſum eſt, ac melius Iuo in Pannormia *n* nihil de ſexta ſynodo ſcripſit. Sed vt ex Iuonis, & Gratiani verbis relatis conſtat, a Nicolao minore ſynodus ea habita eſt Romæ anno Chriſti MLIX. in qua fuerunt Epiſcopi LXXXVI. Fit etiam in ea mentio Henrici Imp. & Stephani Pontificis, quæ a primo Nicolao aliena ſunt. Recte igitur Demochares Nicolao minori

k *Burch. lib. 9. c. 51.*
a 15. *q.* 6. *c.* 2.
b *Dial.* 13.
c 23. *q.* 5. *c.* 46. *omnium.*
d *Iuo par.* 10. *c.* 87. *decret.*
e 23. *q.* 8. *c.* 9. *omni.*
f *Iuo li.* 8. *tit.* 4. *c.* 16. *Panor.*
g *d. q.* 8. *c.* 15. *ſi nulla.*
h *Iuo li* 8 *tit.* 4. *c.* 23. *Panor. & par.* 10. *c.* 93. *decr.*
i *Cæſ. lib.* 7. *c.* 11.
k 24 *q.* 3. *c.* 25. *illi, qui.*
l *Iuo li* 5. *tit.* 3. *c. vlt. Panor.*
m *Diſt.* 23. *c.* 1.
n *Iuo lib.* 3. *tit.* 2. *c.* 1. *Panor.*

adſcripſit id caput, & Cochlæus omiſit id in Nicolai primi capitib. (12) De alio capite omiſſo diſtin. xxvii. *a* a te dictum eſt. *b* Tertium caput eſt diſtinctione xxxiii. cuius initiũ, Clerici qui; *c* id in incertis numerãt ſelecti viri. Quarti capitis mẽtio a te facta eſt *d* cuius initiũ eſt, De his clericis. *e* (13) De quinti capitis inſcriptione hodie actum eſt, licet cum aliqua varietate ſcripta ſit apud Gratian. cauſſa xv. quæſtione quinta extrema, *f* Nicolaus Soloni Conſtantienſi Epiſcopo Apud Iuonem *g* eſt Salomoni, pro Soloni, tam in Excerptionibus quam in epiſtula ad Hildebertum Cenomanen. Epiſcopũ. Sine inſcriptione eſt in libro Cæſarauguſt. *h* (14) Sextum caput *i* falſo Nicolao primo adſcribitur. eſt enim Nicolai ſecundi in concilio Romano, quod exſtat cxiii. Epiſcoporum. Hæc etiam verba Alexandri ſecundi eſſe dicuntur apud Gratianum, *k* & in libro Cæſaraug. *l* (15) Caput vii. nomen Nicolai habet apud eundem Gratianum. *m* Ex concilio Arauſico eſt apud Anſelmũ, *n* quod illic non inueni. Incertum igitur relinquatur. (16) Duo his capita *o* addimus, quæ in magna epiſtula ad Michaelem Imp. de qua ſæpius dictum eſt, inueniũtur. Sed eorum alterum adſcribunt Gratianus, & Iuo *p* Nicolao ad clerum CP. alterũ ſolũ habet Nicolai nomen apud Gratianum; recte Demochares notat in poſterioris margine, vnde id ſumptum ſit. A. Magna pars exſtat in concilio Epheſino. B. Ita eſt, vt dicis. (17) Ad extremum duo etiam capita videntur eſſe omiſſa, quæ Gratianus poſuit cauſſa xxxv. quæſtione ix. *a* quorum alterum incipit, Apoſtolicæ cedis, idque Gregorio inſcriptum eſt: alterius initium eſt, Sententiam Romanæ ſedis; quod recte Demochares ait eſſe ſumptum ex epiſtula ad Michaelem Imp. quod etiam apud Iuonem, *b* & Anſelmum *c* notatur. Illud non Gregorij eſt, ſed Nicolai in epiſtula ad omnes Epiſcopos in Ludouici regno exiſtentes, cuius initium, Gaudemus, & in epiſt. ad Ludouicum Regem, cuius initium eſt, Epiſtulam Serenitatis veſtræ. Ex quibus pro illis verbis, tanta patientia, & maturitate decoquitur, ſcribendum eſt: tanta ſapientiæ maturitate decoquitur. & pro illis, vt nec

a *Diſt.27.c.7. nam ſi.*
b *Dial.17.li.2.*
c *Diſt 33.c.4. clerici.*
d *e.dial.17.*
e *Diſt 50.c.6. de his.*
f *15.q 5.c vlt.*
g *Iuo par.6 c. 121. decr. & in epiſt.201. ſiue 77.*
h *Cæſ. lib.15.c. 36.*
i *16.q.2.c.3. præcipimus.*
k *Diſt.32.c.6. præter. in fine.*
l *Cæſ.lib.8.c. 44.*
m *16.q.5.c.1.*
n *Anſ.lib.5.ca. 9.in Rom.*
o *24.q.1.c.36. aperte. & c.37. miramur.*
p *Iuo lib.5.tit. 5.c.12. Panor. & par.14.c.59. decr.*

a *35.q.9.c.4. Apoſtolicæ. & c. 6.ſententiam.*
b *Iuo li.5.c.19. decr.*
c *Anſ. lib.1.c. 72.*

immutari; scribendum: vt retractatione non egeat, nec immutari. (18) Hæc sola sunt a nobis inuenta, quæ dedita fortasse opera, aut vt fit, humana neglegentia prætermissa sunt. A. Gratum mihi fuit, quod dixisti. Alio die de non editis Hispaniæ conciliis agemus.

(1) GRATIANI *verba sunt in editione Gregoriana, ante cap. 3. Nosse desideras.30. q.1. E contra vero scribit Nicolaus Salonitano Episcopo dicens. Et in marg. est. al. Salamonio. Sent. 4. distin. 42. Iuo p.1. c.136. Pan.lib.6. c.124. Dist.28. Si quis docuerit. & dis. 31. quicumque.*

(2) *Eadem caussa quæst.4. ante cap.1. hæc verba sunt in eod. libro. Vnde Nicolaus Papa scribit Constantiensi Episcopo Salomoni. Sciscitatur a nobis.&c. In marg. est. Sent. ibidem (hoc est, Sent. 4. dist. 42.) Iuo p.1. c.137. & p.9. c.35. Pann. l.7. c.63.*

(3) *Quod attinet ad cap.6. De his, qui.30. q.1. in libro Romano ita inscribitur. Item Nicolaus Papa Rodulpho Bituricensi Episcopo. In marg. est. Iuo p.1. c.304. Pann. l6. c.126.*

(4) *Caput primum 30. q.3. in eod. lib. ita inscriptum est. Nicolaus Papa respondens ad consulta Bulgarorum c.2. testatur ita dicens. Ita diligere debet &c. In marg. hæc sunt. Sent.4. dist.42. Iuo p.2. c.135. & par.9. c.34. Pann. l.6. c.123. Iuo serm.1. de rebus ecclesiasticis.*

(5) *Hæc est in eodem libro inscriptio cap. 17. Si quis cum matre. 33. q.2. ITEM. Et in marg. est. al. Idem. In eodem concilio (Vuormaciensi) c.34. Iuo par.1. c.138. & part.9. c.36. Pann. l.7. c.64. In notis est. Cum matre] Sic in Pannormia, & apud Iuonem par.9. c.36. sed apud eundem par. 1. c. 138. legitur. Si quis cum commatre. sicut etiam in concilio Vuormaciensi. Quos enim] Hæc non sunt in Vuormacien, neque apud Iuonem, sed fere eadem in Pannormia.*

(6) *Ante cap.17. De consanguinitate. 35. q.2. & 3. in eodem libro hæc verba sunt. Item Nicolaus Papa II. Amalphitanæ ecclesiæ suffraganeis. In marg. est. Habetur in synodo Episcopor. 113. in basilica Constantiniana c.11. & 12. Sent. ibidem (hoc est, Sent. 4. dist. 40.)*

(7) *Inscriptio capitis 22. Monomachiam. 2. q.5. in eodem libro hæc est. Item ex decretis Nicolai Papæ. In marg. hæc sunt. Burc. l.9. c.51. Iuo p.8. c.187. Ad illa verba in lege non assumimus, additur in legem assumi nusquam præceptum reperimus. orig. In notis est.*

Epiſtola ſcripta Carolo Regi patruo Lotharij (ex qua caput hoc eſt acceptum) extat Romæ in codice ſæpe citato monaſterij Dominicanorũ In qua inter alia refertur, Lotharium, cum ſcire vellet an Theuperga, ſiue Thietberga (vt vocat Rhegino) ipſius vxor adulterium patraſſet, voluiſſe duos homines monomachiam committere: ita vt ſi ille, qui partes Theupergæ tueretur caderet, ipſa plane adulterij conuicta cenſeretur. Hocque valde reprehendit Nicolaus, docens hanc non eſſe legitimam rationem probandi crimina (quamuis in Longobardicis conſtitutionibus. & in Capitularibus habeatur) ſed potius nihil aliud eſſe, quam Deum tentare. Addit vero denegatam fuiſſe a Lothario Theupergæ iuſtam purgationem his verbis, Sed de adulterio illa coram miſſi noſtri præſentia purgare ſe voluit: ſed ipſe non annuit. Totam hanc hiſtoriam deſcribit Rhegino lib. 2. Chronicor. ex his vero oſtenditur rubricam huius capitis apud Gratianum nimis eſſe generalem: quippe cum Nicolaus hoc tantum velit domonſtrare, non eſſe vtendum monomachia ad purgationem.

(8) *De inſcriptione capitis 2. Auctoritatẽ. 15. q. 6. ſcriptum eſt dial. 13. addit. 7. huius libri.*

(9) *Capitis 46. Omnium. 23. q. 5. in eod. libro inſcriptio eſt. Item Nicolaus exercitui Francorum. In notis additur. Iuo parte 10. c. 87. verſ. omnium veſtrum. hoc idem citat ex epiſtola Leonis quarti ad exercitum Francorum, vbi etiam affert id, quod infra ead. q. 8. c. omni timore. ex eodem Leone refertur. In marg. eſt. Iuo par. 10. c. 87. Pann. l. 8. c. 30. Capitis 9. Omni timore. 23. q. 8 inſcriptio eſt. Idem (hoc eſt, Leo quartus) exercitui Francorum. In marg. eſt. Pann. l. 8. c. 30. (addi debuit, Iuo p. 10. c. 87.)*

(10) *Eadem quæſt. 8. cap. 15. Si nulla. in eod. libro inſcriptio eſt hæc. Item Nicolaus Papa ad conſulta Bulgarorum c. 46.*

(11) *Ante caput 25. Illi, qui. 24. q. 3. hæc in eod. libro verba ſunt Item Nicolaus Papa omnib. Epiſcopis. In marg. eſt. Pann. l. 5. c. 114.*

(12) *Gratiani verba ſunt ante caput 1. diſt. 23. in eod. libro. Vnde Nicolaus Papa II. in conc. Lateranenſi. In marg. eſt. Pann. l. 3. c. 1. In notis. Huius decreti integrum exemplũ eſt in vetuſtiſſimo libro Abbatiæ monaſterij Farfenſis litteris Longobardicis ante annos pæne quingentos ſcripto, & alibi. (Vid. li. 1. dial 9. add. 7.)*

(13) *De inſcriptione capitis. 7. Nam ſi. diſt. 27. ſcriptum eſt dial. 17. addit. 3. huius libri. Et de inſcriptione cap. 6. De his. diſt. 50. in*

eod. dialo. 17. addit. 2.

(14) *Posterioris capitis, cuius initium est, Presbyter. 15. q. 5. in eod. libro inscriptio est. Item Nicolaus Salomoni Constantiensi Episcopo. In marg. est. Iuo p. 6. c. 122.*

(15.) *Inscriptio capitis tertij, Præcipimus. 16. q. 2. in eod. libro hæc est Item Nicolaus Papa II. Epist: vnica c. 5. & in marg. est dist. 32. præter hoc. par. deinde.*

(16) *Eiusdem caussæ quæst. 5. caput 1. hanc habet inscriptionem in eodem libro. Vnde Nicolaus Papa ait. Si quis Episcopor. &c. In marg. est. Ans. l. 5. c. 9. Et in notis. Anselmus citat ex Arausico, in cuius 10. capite fere idem legitur.*

(17) *Capitis 36. Aperte. 24. q. 1. in eod. libro hæc inscriptio est. Itē (Nicolaus vel Cælestinus Papa ad clerū Constantinopolitanū. In marg. est. Nicolaus ibidem (est, epist. 7. Michaeli Augusto) ex eod. Cælestino ad Clerum Constantinop. Et Iuo par. 14. c. 59. Pann. l. 5. c. 135. Et in notis. Hic etiam citatur a Nicolao alia epistola eiusdem Cælestini quæ est inter acta ipsius concilij Ephesini, Intellexistis) Hic incipiunt propria Nicolai verba. Capitis 37. Miramur. e. q. inscriptio est. Idem Nicolaus Papa ibidem paulo inferius. In marg. est. in can. Apost. 32. al. 34. & in conc. Antioch. c. 7.*

(18) *Hæc etiam est in eodem libro inscriptio cap. 4. Apostolicæ. 35. q. 9. Itm eGregorius. In notis est. Apud Anselmum, & Policarpum citatur ex epistola Nicolai Papæ ad Regem Carolum. Extat in codice sæpe memorato monasterij Dominicanorum in epistola Nicolai, quæ inscribitur ad Ludouicum Regem, & in altera eiusdem ad Episcopos omnes in regno Ludouici, quæ incipit, Gaudemus. In marg. est. Deus dedit ibidem (hoc est, p. 1.) Polyc. l. 5. tit. 6. Ans. l 2. c. 69. Inscriptio cap. 6. Sententiam. e. q. est hæc. Itē Nicolaus Papa ad Michaelē Imperatorem in epistola septima. In marg. hæc sunt. Ans. 1. c. 75. Iuo par. 5. c. 19. Et in notis. Voluerit) Sic etiam in originali impresso: sed Anselmus, & Iuo habent, renuerit. (Vid. dial. 13. add. 10.)*

DE HISPANIÆ CONCILIIS NON editis, & de alijs veteribus libris.

Dialogus XX.

. QVÆNAM sunt ea, quæ dixisti, nõ edita Hispaniæ concilia A. Septem Toletana concilia, duo Cæsaraugustana, duo Barcinonensia, Emeritense, Oscense, Egarense, & cum his coniungitur ex Gallia, Narbonense. C. Præclara quidem nomina, & nostris æqualibus, ac præceptoribus inaudita: nec sat scio, an Gratianus his vmquam vsus fuerit, vno excepto Emeritense, quo illum mutato nomine inueniri dicebas vsum. Toletana autem, quæ Gratianus sæpe refert, concilia, & ex Cæsaraugustano quædam, omnia fere in editis voluminib. exstant. A. Qua ratione Emeritense vidit, & quædam Toletana non edita: potuit etiam cetera legere. Sed age videamus capita quædam ex his Toletanis accepta. Caussa xxvi. quæstione v. caput illud, cuius initiũ Quicumq. sacerdotum, ex Toletano concilio sumi Gratianus fatetur. In editis conciliis non inuenies: sed in his, quæ dixi non edita, inuentum est ex duob. capitibus duorum conciliorum sumptum. Initium enim eius capitis est ex concilio Toletano xiii. capite vii. Posterior pars, cuius initium, Plerique etiam, est ex Toletano xvii. capite v. Sed multa in vtroque capite relicta sunt studiosis viris legenda. Pro illis, caussa doloris cuiuslibet: illic est, cause cuiuslibet doloris, vel amaritudinis: pro, altare vestib. sacris: est altare diuinum vestib. sacratis: pro voce accinxerit, est, accingi: aut vt in alio libro est, accingisse: sed scribendum est, accinxisse. Pro illis & extingui præceperit, plura sunt: vel extingui præceperit, aut quodcumque lugubritatis in templo Dei induxerit, atq. quod peius est. occasionem nutrierit, vnde templis domini aut officia consueta desint, aut obla-

Dial. 3. li. 1.

26. q. 5. c. 13. quicumque.

tio singularis sacrificij videatur in aliquo defraudari. Pro illis, loci sui dignitate &c. illic est: ignobilitati perpetuæ mancipatus, iuxta superiorem sententiam domini, & loci sui dignitate &c. Pro illis, Plerique etiam sacerdotum sauciati &c. multa sunt alia prætermissa. Pro illis, ipsum offertur sacrificium, mortis incurrat periculum, illic est idipsum offertur sacrificiū ipsius sacro sancti libaminis interuentu, mortis, ac perditionis incurrat periculū. & quod cūctis datum est in salutis remediū, illi hoc peruerso instinctu, quibusdam esse expetunt in interitum. Pro illis, ergastulo relegentur, plenius illic est, ergastulo religati, excepto supremo vitæ curriculo, cunctis vitæ suæ diebus, sacræ cōmunionis eis denegetur perceptio. quia Domino se crediderunt fraudulento delibasse studio. B. Multo meliora sūt hæc, in quib. & exilij, & excommunicationis pœna est: quā illa, quæ exilium tantum continebant, (1) A. Ex Toletano

10. q. 3. c. 3. vnio. XVI. capite V. illa sunt, quæ Gratianus refert post aliud Emeritensis concilij caput. Omittuntur autem multa exordij verba, vt in superiorib. Et in extremo capite post verbū persoluere, additur: nec populis sacerdotali iure occurrere, sed nec reb. &c. & post verbum, paruipenderit, hæc adduntur: vt quippiam exinde temerandum crediderit: In fine sunt hæc verba non satis integra post verbum, mulrari: ita nempe. vt postquam ab hoc excommunicationis interdicto, ad ordinis sui sanctiones, modis omnibus studeat adimplere. B. In libro Mich. Tomasij legi cuiusdam docti viri scripturam, post vocem. interdicto, liber fuerit, ad ordinis sui remeauerit locum, cunctas huius canonis sanctiones, modis omnib. &c A. Magna libertate is interpres vtebatur, [2] Ex capite septimo eiusdem concilij Gratianus sūpsit extremū caput distin. XVIII. quod falso Contius refert ex Toletano tertio cap. XIIX. Varietas non magna est his exceptis. Pro illis verbis, plenissime omnia reseret &c. illic est publice omnia reserata, de his, quæ eodem anno in concilio acta, vel definita extiterint, plenissime notiores efficiātur. & post alia. Quod si quispiā ea paruipēdēda crediderit aut contemnenda delegerit aut contra hæc inobedientia tumidus,

Distin. 18. c. vlt.

tumidus, susurratione plenus, inuidia incensus, & laceratione perfunctus nec non potius earundem definitionum extiterit fautor beneuolus: sententia excommunicationis duorum mēsium curriculo persistet vsquequaque multatus. (3) Hæc sunt apud Gratianum aperte ex his conciliis sumpta. Sed quia incidi in verba quædam Augustini apud Gratian. relata, quæ in Toletano concilio XVII. cap. IV. Cypriani esse dicuntur, de his videndum censeo. Augustini verba sunt. Frustra, inquit, quidam, qui ratione conuincūtur, consuetudinem nobis obiciunt &c. In eo concilio est. Itemque præcellentissimus doctor, & inuictissimus martyr Cyprianus prosequens ait. Frustra qui ratione vincuntur, consuetudinem nobis opponant &c. Iuo Augustino eadem adscripsit. Vtrumq. existimo eisdem fuisse verbis vsum, & Cyprianum, & Augustinum, atq. in illo verbo, inquit, ad Cyprianum respexisse. Cypriani verba sunt in epistula ad Iubaianum. Proinde frustra quidam, qui ratione vincuntur, consuetudinem nobis opponunt &c. Augustini libro quarto de baptismo contra Donatistas cap. v. Proinde, inquit, frustra quidam, qui ratione vincuntur, consuetudinē nobis obiciunt &c. C. Non igitur scribi debuit, Frustra, inquit quidam: sed, Proinde, inquit, frustra quidam: neq. conuincuntur, sed vincuntur, cur autem obiciunt habet Augustinus, opponunt Cyprianus; A. memoria fortasse lapsus est, & sententiæ eiusdem verbum protulit. Ideo retinendum arbitror. (4) De aliis videamus, quæ ex aliis libris non editis sumpta sunt. Sed quid illud est, quod puer ad vos attulit? B. Nuntiat venisse librarium cum iure Pontificio tamdiu desiderato Gregorianæ editionis. A. Manum igitur de tabula, vt aiunt. Velim tamen interea scire, quinā alij libri essent reliqui: de illis loquor, de quibus agebamus nondum in vulgus editis, cum quibus Gratianus conferri potuit. B. Eos nullo ordine referā, sed vt vt venerint in buccam. Initium faciam a septimi Gregorij registro, in quo præter epistularum libros x. multa sunt concilia Romæ ab eodem Pontifice habita. Successit huic victor tertius, & post eum Vrbanus minor: vtriusque synodos habes. Victo-

Dist. 18. c. 7 frustra.

Iuo par. 2. cap. 94. & par. 4. cap. 235. decr.

ris Beneuentanam, Vrbani Claromontensem, Melfiensem Placentinam. Item Paschalis minoris duo Romana concilia. Aliud Innocentij minoris Romanum concilium, & horum trium Pontificum Vrbani, Paschalis, & Innocentij aliquot epistulas. Eugenij tertij Remense concilium, falso Eugenio minori a Coloniensib. inscriptum. His omnibus antiquius est concilium Rauennæ habitum ab Ioanne IX. Pont. Max. Item epistulæ aliquot Leonis minoris, & Leonis quarti. Concilia prouincialia Galliæ addere possumus Andegauense, Trosleianum, Lemouicēse, Bituricense, Tullense, Pictauiense. atque alia huiusmodi. Vitæ quoque addantur Pontificum Romanorum ad Ioannem XXII. Anastasij bibliothecarij historia ex Georgio, & Theophane: & interpretatio concilij Nicæni de imaginib. & octaui CP. contra Photium. Fragmenta Hadriani Pontificis ad Carolum Magnum de imaginib, quæ in Suriana editione desiderãtur. Hæc & alia plenius in Romano Gratiani volumine, & in epitome veteris iuris Pontificii tuo cognoscentur. A. Habes igitur C. quod tantopere expetebas, iuris Pontificii emendationem, non ex sordidis riuulis, & lacunis, sed ex ipsis fontibus splendidissimis quasi Venerem quandam è mari exorientem, quæ omnium in se oculos conuertat: & mirificos amores, & cupiditates eliciat.

(1) ANTE *caput* 13. *Quicumq.* 26. *q.* 5. *in editione Gregoriana hæc verba sunt. Quorum omnium maleficia nequissima Toletanum concilium* 13. *condemnat dicens c.* 7. *Et in notis est. Principium huius capituli usq. ad vers. Plerisq. est ex* 13. *concilio Toletano. c.* 7. *Reliqua vero sunt ex* 17. *Toletano c.* 5. *quorum conciliorum duo exemplaria sunt habita ex Hispania: & inde nonnulla hic emendata, & addita.*

(2) *In eodem libro inscriptio cap.* 3. *Vnio.* 10. *q.* 3. *hæc est. Item ex concilio Toletano* 16. *c.* 4. *In notis hæc sunt. Caput hoc est pars quarti canonis concilij* 16. *Toletani, cuius duo exemplaria missa sunt ex Hispania: ex quib. nonnulla sunt in hoc capite emendata, & addita. Habitum vero est concilium hoc Aera DCCXXXI. cum illud Emeritense habitum fuerit Aera DCCIIII. Mulctari) In concilio se-*

quitur, ita nempe, vt postquam ab excommunicationis interdicto ad ordinis sui remeauerit locum, cunctas huius canonis sanctiones modis omnibus studeat adimplere.

(3) *Distin.* 18. *cap. extremi inscriptio in eod. libro hæc est. vnde in concilio Toletano* 16. *c.* 6. *Decernimus &c. In notis est. Quatenus*] *In duobus exẽplaribus huius decimi sexti cõcilij Toletani locus hic ita legitur Quatenus corã eis publice omnia reserata de his, quæ eodẽ anno in concilio acta, vel definita extiterint, plenissime notiores efficiantur.*

(4) *Caput septimum distinct.* 8. *in eod. libro ita inscribitur. Idem (Augustinus) in lib.* 4. *de baptismo contra Donatistas c.* 5. *Frustra, inquit, quidam, qui ratione vincuntur, consuetudinem nobis obiiciunt &c. In marg. est. Hic refert B. Augustinus verba B. Cypriani in epist. ad Iubaia. Iuo p.* 2. *c.* 94. *& par.* 4. *c.* 235. *Et vers Hoc plane. additur. Hic B. Augustinus respondet.*

INDEX OMNIVM CAPITVM GRAtiani, quæ in his duobus libris continentur.

Index capitum Gregorij noni,& libri sexti, & extrauag.

Index capitum iuris Cæsarei.

AND. SCHOTTI
LAVDATIO
FVNEBRIS
V. CL.
ANT. AVGVSTINI, ARCHI-episcopi Tarraconensis.

In qua de vita, scriptisque disseritur: de perfecto item Iurisconsulto, & Episcopo.

PARISIIS,
Ex Typographia PETRI CHEVALIER, in Monte D. Hilarij.

M. D. C V I I.

ILL. REVERENDISSIMOQVE VIRO LAEVINO TORRENTIO EPISCOPO ANTVVERP.

AND. SCHOTTVS S. P. D.

MAGNO in dolore, vel mærore potius, versabar adhuc, Præsul optime, quem ex clarissimi viri ANT. AVGVSTINI *morte accepi, cum mihi tuæ redditæ sunt. Quare vt & memoriã illius sãcte inuiolateque seruasse, & tibi, cui plurimũ debeo, dicto audiẽs fuisse viderer, Laudationẽ funebrẽ huic fasciculo litterarũ inclusi: quod & innocẽtissimo viro, Romæ cũ versareris, vsus sis familiariter, & mortẽ illius, accepto nũcio, tuleris humaniter. Et vero, quis animo tã diro, atq. agresti fuit, qui non tanti viri morte sit commotus? Qui tamen etsi senex, & affecta ætate, multis editis libris, tamquam ingenij liberis, naturæ concessit, tamen propter excellentem doctrinam, atque virtutem, videbatur omnino mori non debuisse. Equidem luctui meo minuendo, quando tolli omnino non potest, Commentarium de moribus ante actæ innocenter vitæ, scriptisque Antistitis illius adiunxissem: vbi tamquam in amplissimum campum, laxatis habenis, excurrere licuisset, nec tam angustis horæ spaciis, temporisque breuitate mihi ad comparandum dati, circumscriptus fuissem: si tantum abs re mea otij suppeditasset. Hæc tamen pauca, quæ oratione complecti poteram, & debebam, alij, quibus maius otium, atque ingenium datum, ampliora facere, & tamquam calamistris inurere poterunt, vt certa. verissimaque: quæ ipse, quasi mortem illius præsagiens, longeque ante præuidens, sciscitando ex ore ipsius hausi: ratus, id quod accidit, fore, vt cum hac ille corporis compage solutus, viuere desiisset vnde vitam certius, ceteraque quæ ad Antiquitatis scientiam pertinent, qua, vt melius nosti, ad miraculum vsque instructus erat, discerem, fore neminem. Nec me fefellit augurium. quincto enim post mense extinctus est. A senis itaque sanctissimi latere, quo ad possem,*

numquam discessi, simul in amicitiã, domesticamque familiaritatẽ adscitus sum: & tanquam cælo delapsum hominem, Catonem alterũ, & parentis loco, ducebam: quo in precio & ab exteris omnibus, cum Iurisconsultis, tum Humanitate præditis, existimari non ignorabam Ab exteris, inquam: vt enim Veritas ipsa in sacris litteris clamat: οὐκ ἔστι προφήτης ἄτιμος, εἰ μὴ ἐν τῇ πατρίδι αὐτοῦ. *Temporum & ætatis potius in narrando. vt in Attici vita Nepos, quàm virtutũ descriptionem singulatim, vt in Plotini vita Porphirius, & in Procli Diadochi Marinus: secutus sum. Nihil est enim aptius ad delectationem lectorum quam temporum varietate, fortunæque vicissitudine animos in legendo, audiendoque retinere. Sic enim elucet maxime & adolescere ingenia, & ad maturitatem, disciplinarum cultu vt in agris segetes peruenire solere. Stylum vere, vt debui, ita temperaui, vt neque vera laus detracta, quamquam omnia persequi non poteram: nec falsa afficta esse videatur. Verum ipsum semper spectaui nulla animi perturbatione victus. Memineram M. Tullium & Liuium, quæstos olim, nec-iniuria,* Laudationibus funebribus factam esse historiam mendosiorem: *quod causæ seruiendo Oratores, veritatis vix habita ratione atque dilectu, in maius omnia extulerint. nec me fugit, Cyrum Xenophontis philosophi eloquentissimi, quem non sine causa P. Scipio Africanus manibus assidue sinuque gestabat, non ad Historiæ fidem, sed ad effigiem iusti imperij scriptum. Idem tamen philosophus Agesilaum singulari libello ita laudauit, vt præ illo facile imperator, qui nullam imaginem sui extare passus est, omnes omnium expressas imagines, signa, statuasque contempserit. Statuæ enim è lapide. vel ære ductæ, intereunt tempestate, vi, vel vetustate. Virtus contra clara æternaque habetur. Quæ cum ita sint, quicquid hoc est laboris, industriæque nostræ lib. mer. Amice magne, ad te mitto, nos vt in hac ætate audacter admoneas, doceasque: quem tanti* ANTONIVS *fecit, itaque de Te & sentire & prædicare solebat, vt, quod præfiscine mihi liceat, more maiorum, in Lyricis pangendis, cum ab Horatio discederet. Tibi vni primas daret, præterea nemini. Legerat enim libenter, tua illa,* De partu virginis, *diuina poemata: Tranquillum itẽ probabat, & Horatiũ efflagitabat: & ego, si pateris, illius, omnisque adeo posteritatis voce, postulo: Sic Te nobis Deus Opt. Max. diu seruet incolumẽ. Vale: & Io. Liuineio meis verbis sal. felicitatẽque. Tarracone An.* ∞. Iↄ. LXXXVI.

AND.

Cicero in Bruto. Liuius lib. VIII. extremo.

Cic. I. ad Q. fratrem, epist. I. Et lib. V. epist. XII. ad Famil.

AND. SCHOTTI
ORATIO IN FVNERE ANT. Augustini
Archiepiscopi Tarraconensis,
ANNO cIↃ. IↃ. LXXXVI.

VM multa diuinitus heroicis illis temporibus, viri ornatissimi, à priscis inuēta atque instituta, & à maioribus nostris religiose ad hanc diem seruata sunt, tum nihil vel ad viuorum solatium iucundius: vel ad eorum qui vixerunt memoriam honorificentius excogitari potuit, quam bene de Repub. meritos, domi, militiæque illustres, cum mortem obiissent, pro funere laudari, atque ad posteritatis memoriam commendari. Græci enim, optimis & disciplinis exculti, & legibus instituti, eum morem Athenis Atticis iam inde a Solone legislatore traxisse creduntur. Romani vero, qua nulla gens alia, vel moribus legibusque melius temperata, vel exteris gentibus ad vitam moresque formandos plura exempla suppeditauit, iam inde ab exactis Vrbe Regibus, (laudato fortissimo viro L. Bruto, qui pro patriæ libertate occubuerat, a collega Valerio Poplicola) hunc sitis in funere honorem perpetuo habendum censuerunt. Et recte quidem, pieque si verum fateri volumus, vtrique iudicarunt: cum, ne, qui mortem obiissent, debita virtuti laude fraudarentur: tum vt heredes atque superstites, ad maiorum imitationem, resque præclare gerendas, tamquam calcaribus incitarentur ardentius, quam fumosis familiarũ ex cera imaginibus, quas & in atriis collocare, & gestare in funere solebant. Verum enim vero cum ego ad pium hoc quidem, postremũque officium, sed perdifficile, persoluendum, non satis ido-

Plutarc. in Poplicola.

neus dilectus sim, dum, vt debeo meo me ipse pede metior, vehementius pertimesco. Quæ enim res, summos etiam Oratores conturbare singulæ solent, locus ad dicendum amplissimus, & rei, qua de verba facienda sunt, grauitas: eæ mihi hodierno die sese offerũt vniuersæ. Si enim in caussis grauioribus, vt accepimus, initio dicendi M. Tullius atq. Demosthenes, summi oratores, commoueri solent vehementius, quam vel ætas illorum, vel vsus exercitatioque postulabat: quid mirum, iuuenem me, qui cum illis non sum comparandus, & frequenti hoc vestro conspectu, & pudore mihi innato perturbari? Verum tot tantaque exstant amplissimi Præsulis Ant. Augustini, quem more institutoque maiorum, laudandum precibus victus suscepi, in me exterum hominem humanitatis ac beneuolentiæ officia, vt officium hodie deseruisse videar, & ingratus iure haberi debeam, nisi diuturni silentij mei finem hic dies tandem aliquando attulisse videatur. Equidem non ignorabam, nihil huc nisi perfectum ingenio, elaboratumque industria adferri oportere: verũ manũ mihi iniiciebat, qui mihi ad hæc studia vrgueda, & recoléda auctor & princeps exstitisset: in quib. ipsis humanitatis, vt sũt, & appellantur, litteris, si quid possum. quantum id est, quod sentio quam sit exiguum, id omne repetere a me suo iure potest. Iacta itaque esto alea: & quidem nominis mei periculo, dum optime de me meriti Manibus satisfecisse, ac parentis potius quam nominis rationem videar habuisse; in quo illud in primis mihi lætandum esse video, me de eius viri laudibus dicere ingressum, in quo prædicando nemini, ne indiserto quidem, oratio deesse possit: sicque adeo difficilius, exitum, quam principium inuenire. Dicendum est enim breuiter, pace vestra, auditores, cum de Ant. Augustini, Præsulis nostri amplissimi, vita & moribus, hoc est, de singulari eximiaque virtute, tum de doctrina & scriptis ad posteritatis vtilitatem comparatis: denique perfecti vt Iurisconsulti, sic & Episcopi exemplar, tanquam speculum, ante oculos proponam. Quare, vt attente nos, patienterque audiatis eiusque, quem viuum parentis loco duxistis, iam mortui laudes libentibus

auribus animiſque accipiatis, vos quæſo, obteſtorque. Quod ſi a vobis, vt ſpero, & opto, impetrauero, futurum eſt, vt nec me in dicendo laboraſſe, nec vos tanti viri memoriam grata animi recordatione reuocaſſe pœniteat. Illud enim Romane, moreque maiorum, id eſt, ingenue, vereque confirmare audeo, dubitare me vehementer, an parem Auguſtino, aut multis retro annis maiorum ſecula tulerint, aut quæ conſecutura eſt poſterorum ætas, datura similē ſit virū, qui in his ipſis Iuris Antiquitatiſque diſciplinis, virtutumque ornamentis proinde excellet, ceteroſque vt hic noſter, æquales longo poſt ſe relinquet interuallo. Q. Cæcilium Metellum, cognomento Macedonicum, memoriæ proditum eſt, cum triſtem nuncium accepiſſet, P. Scipionem Æmilianum, cui etiam virtus victæ euerſæque Carthaginis, Africani cognomen addiderat, domi ſuæ incerto auctore eſſe interfectum, a quo tamen de Repub. æmulatione, vt fit gloriæ ſine acerbitate diſſenſerat, foras proſiliiſſe, & in hanc veritatis plenam, vt ab æmulo profectam vocem prorupiſſe: *Concurrite*, inquit, *concurrite, ciues Romani: vrbis enim noſtræ mænia conciderunt.* eundemque ferunt filiis quattuor Conſularibus, a quibus & ipſe magno felicitatis humanæ argumento poſt e latus eſt, negocium dediſſe, vt Scipionis Africani funus, non deducerent ſolū, ſed etiam efferrent, humeroſque pheretro ſubiicerent, hoc addito eulogio, exſequiis digno: *Non fore vt in poſterum poſtremum id officium excellentiori vlli ciui, ampliuſque de omni Repub. merito imperatori præſtarent.* Idem mihi hodierno die exclamare ius faſque eſt: quin potius, cum toga armis præſtātior ſit, reſque bellicas conſilia ſuperent, & animus corpori longe antecellat, eo verius iuſtiuſque pronunciauero: Concurrite Tarraconenſes, omniſque adeo Hiſpania citerior, vlterior: mœnia noſtra, exſtincto Ant. Auguſtino, euerſa ſunt: nec ſpes eſt fore, vt alteri præſtantiori viro poſtremum hoc officium, mortuo debitum, perſoluamus. Cum illo enim ſpes omnium noſtrum, auditores, reſque publica & patria elata eſſe videntur: inopum ſubſidia atque fortunas iam video concidiſſe. O igitur fallaces hominum

Plutarc. in Apopht. Val. Max. lib. IV. cap. I.

Plinius lib. VII. cap. XLIV.

ſpes! O inanes mortalium cogitationes! Sed hoc agamus. atque vt inde oratio mea proficiſcatur, vnde ætatum initia ducuntur, à capite arceſſam narrationem, ſi quis forte adſit ideo ignarus temporum, & in familiis illuſtrium virorũ hoſpes, vt hæc ignoret. Ætatis itaque memoriam replicãs vltimam, inde vſque repetens, comperi natum eſſe domo nobili AVGVSTINORVM: & excellentibus viris in gerẽda Rep. Claris, Cæſarauguſtæ, Celtiberorum vrbe celebri, & copioſa: nunc etiam ſtudiis ingeniiſque affluente. Patre adhæc Ant. Auguſtino, Pro-cancellario Aragoniæ finitimorumque regnorum. Quæ dignitas hodie apud Reges ſecundas tenet: Auguſtorum quoque Romanorum tẽporibus, vt ex Annalium memoria, & Carini Imp. vita obſeruare memini, plena in adminiſtrandis rebus publicis, & honoris & auctoritatis Cancellarij poteſtas perpetuo fuit. Vixdum ex ephebis filius exceſſerat, tinctus iis artibus, quibus prima ætas ad humanitatẽ informari ſolet, natu licet minimus, tamen ob ſingularem indolem, maxima in ſpe, deliciiſque parenti, Complutum, quæ in Carpetanis princeps Academia eſt, ad vberiorem ingenij cultum miſſus eſt vbi celeriter antecellere æqualibus ingenij gloria contigit. Verum aſſiduis bellorum tempeſtatibus iacebant adhuc Humanitatis ſtudia; Ciceronis nomen vix in ſcholis tũ audiebatur, nondum ſatis culta bene dicendi facultas: Græcæ litteræ mutę, doctoribus carebant: ſine quibus tamen diſciplinis in Iure ciuili enucleando excellere nemo poteſt & reliquæ ſcientiæ grauiores quaſi conticeſcunt. Senſa enim mentis commode eloqui non poſſe, nec ad poſteros tranſmittere, niſi ruſtice & inquinate poſſe, hominis eſt, vel M. Tullio iudice, intemperanter abutentis & otio, & litteris. Studia vero hæc in Italia, diſciplinarũ parente, iam tum colebantur vehementius, quam in Hiſpanicis Academiis: ſiue id ſoli cælive genio, ſiue hominum indoli & induſtriæ, ſiue otio denique & tranquillitati Reip. acceptum eſt referendum. Salmanticam hinc a parente miſſus, prima ibi Iuriſprudentiæ fundamenta iecit gnauiter. Verum vt exoticę merces & peregrinę, domeſticis fere

Anno CHRISTI CIƆ. IƆ. XVII.

Fl. Vopiſcus in Carini vita.

Tuſcul. I.

gratiores; & plantæ alio cælo cultæ atque insitæ, suauiores sæpe vberioresque esse solent: miles denique is optimus, qui patria procul stipendia fecit: idem in præstantibus ingeniis vsu venire accepimus. Alieno enim cælo studiorum labor, & industria fit maior; exacuitur enim, & quasi vsu exterorum splendescit ingenium, prudentiaque paratur. Magna itaque Italicorum ingeniorum subtilitate, doctrina, & eloquentia, honesta quadam laudis contentione, quæ stimulos optimis ingeniis addere solet, excitatus, cum de posteritate serio cogitaret, cui se vixisse testatum aliquando facere vellet, Bononiam, eruditissimis hominib., liberalissimisq. studiis, Iuris præsertim Ciuilis affluentem, cogitabat. Quo in opido collegium ingentibus olim sumtibus, ampliss. fortissimũq. virum Ægidium Albornotium Cardin. in Hispanicæ gentis gratiam, sua pecunia exædificandum curasse inaudierat: quo erudiendi gratia ex omnibus fere Hispaniæ vrbibus præstãtissima ingenia quotannis vocarentur, alerenturque liberaliter. Magnam hîc studiorum segetem, ex æmulatione, vt fieri amat, ingeniorum mutua colligi; assiduas hîc disserendi exercitationes scholasque haberi accepetat: ex quo ludo, tamquam ex equo Troiano, meri heroes, qui de iure consultoribus responderent, prodiissent: quorum e numero non-nemo Hispaniæ clauum nostra memoria summo cum imperio tenuisset. Bononiam itaque parentum permissu, excelsi animi & laboriosi iuuenis tandem peruenit, anno altero Pauli tertij P Pont. Max. Ea in vrbe, paucis ante annis, Carolus Cæsar Imp. a Clemente VII. P. M. frequenti hominum concursu, & quasi orbis-terræ panegyri, diademate coronatus, inunctusque fuerat, more maiorum, Augustus, Quæ res, vrbem cetera claram per se, & nobilem, vt Pontificiæ ditionis, reddiderat illustriorem. Hic in collegium vltro inuitatus Augustinus, licet suis sese sumptibus alere commode posset, commigrauit: opibus tamen patriis valere iussis, ne his fisus negligentius, vt fit, in studiis versaretur: sic pontes a tergo militibus abrumpere solitos duces, ne qua fugæ spes relinquatur timidis, adolescens legerat.

Anno cIɔ. ccc. LXV.
Io. Genesius Sepulueda in hist. Bonon. Collegij.

An. cIɔ. Iɔ. xxxv.
An. cIɔ. Iɔ. xxx.

Nactus hic eos est doctores, qui ceteris omnibus ingenij gloria antecellerent. Paulo enim Parisio, Iuris Pontificij celebri interpreti assidue operam dedit: qui ob singularem pietati coniunctam eruditionem, mox in patrum purpuratorum Senatum lectus est: cui And. Alciatus Insuber, vt in bello defessis integri, recentesque submitti ab imperatore solent, suffectus, de superiori loco docendi personam sustinuit, accitus insigni honorario; princeps cum esset eius ætatis antecessorum, propterea quod eloquentiam, Græcarumque litterarum, quæ perpaucorum hominum semper fuerunt, peritiam, ad Ius illustrandum attulisset; ingenioque cum intendisset, & Poetica, vt Iani Parrhasij discipulum possis adgnoscere, plurimum valeret. Biturigas enim (quod hodieque gymnasium Iac. Cuiacio Tolosate, Iurisconsultorum coryphæo floret) Ticinum, item & Bononiam Academias docendo Alciatus mirifice ea tempestate, vt & ius ipsum scriptis editis illustrauit: eductis, vel vt verius dicam, genitis summis aliquot iuris sacerdotibus: in quibus Augustinus noster familiam ducebat: quod in iis ipsis Iuris enucleandi vestigijs pedem ponere cogitaret. Viglius item Zuichemus Frisius, princeps erat: qui Galliæ Belgicæ Præses, negociorum mole à scribendo, vt feliciter cœperat, abreptus est. His igitur auditoribus, vt imperator spolijs opimis, merito gloriabatur Alciatus. Antonius vero ferijs, quibus proferri res solent, cessaturque æstiuis mensibus, ardente Canicula, Patauium, celebritate commotus, discendi gratia, dum se æstus Solis frangeret, secessit, mensesque octo ibi hæsit, cum doctoris auctoritate, tum loci amœnitate captus. Marianum enim Socinum, minorem diligenter audiuit. Quæ quidem Socinorum familia tres continenter insignes Iurisconsultos edidit; Marianum majorem, & Bar-ptolemæum, libris editis claros: quales I. C. vix singulos singulæ ætates ferre solent. Sic olim & Muciorum gens, quæ tot vna Prudentes Iuris emisisset, quot satis multis ciuitatibus esse possent, in cælum laudibus ferri solet. Idem & Augustinorum gentis decus fuisse, vt plures ea Iurisconsultos, patrem, auum, proauũ

dederit, Annalium Celtiberiæ memoriam euoluens, comperi. Hic & subseciuis horis, quas alij tribuunt aleæ, intempestiuis conuiuijs, aut somno, litteras amœniores libenter respexit: & Lazarum Bonamicum, disertum hominem, Græcos etiam doctores, Fazellum, & Rom. Amasæum audiuit. M. enim Porcium Catonem admodum senem, Græce discere non erubuisse acceperat. Et vero sine his artibus, eruditisque linguis, historiarum, Antiquitatisque memoria, perfectum I. C[tum] euadere posse neminem, & sæpe ipse disseruit, & scripto edito, vt posteritas posset exaudire, testatum reliquit. Decurso iam studiorum curriculo feliciter; Florentiam Etruriæ metropolim, se contulit, cum Io. Metello, Sequano homine erudiss. qui cum ex studiorum, vt fit, similitudine, vetus necessitudo intercesserat; & Pandectarum Iuris ciuilis volumen immensum, Iustiniani Imp. iussu a Triboniano collectum: eiusque temporibus, vt creditur, priscis admodum litteris exaratum (qui thesaurus olim Pisis allatus est quantiuis precij, religioseque a ducibus asseruatus, tanquam Apollinis oraculum consulitur) cum Norica & nupera Gregorij Haloandri editione summa fide diligentiaque comparauit. Hic Lælio Taurello, egregio & diserto eius ætatis I. C. Florentiæ vsus est familiarissime; doctissimo item candidissimoque, & de litteris bene merito, Petro Victorio. Hinc doctori sui Alciati vestigiis insistens, quod incredibile & ipse iuuandæ foris, priuatimque Reipublicæ, & Philologiæ cupiditate flagraret, discrepantes lectiones, & emendationes, earumque rationes; illas quidem ex membranis antiquis; has a se excogitatas, in eum libellum coniecit, quem hinc *Emendationum Iuris* titulo inscripsit moxque non tam popularis auræ captandæ, quam bene merendi studio excidere adolescenti sibi, annos vix nato quinque & viginti, passus est. Quo libello, si molem spectes, in speciem exiguo; sin rerum vtilitatem, ponderumque momenta æstimes sinuosis aliorum voluminibus anteponendo (magnum enim librum magnum malum Aristophanes Criticus appellabat: Domitius vero Piso libros thesauros esse debere

Emendat. Iuris li. 2. cap. 1. & 2.

Ann. cIↃ. C. XXXVI. Car. Sigonius li. XI. De regno Italia.

Angel. Polit. li. 10. epist. 4. & Miscell. cap. 41. Viglius Zuichemus pręf. Theophili & An. August. lib. 1. Emẽdat. Iuris.

An. cIↃ. IↃ. XLIII.

Atheneus. Plinius pręf.

iudicabat) Italiam qua patet, nominis fama conturbauit, nomenque cum omni posteritate adæquauit. Adhæc plurimos exteros homines suo iuuandæ Iurisprudentiæ exemplo incitauit, vt iisdem ingressi vestigiis, Itali, Galli & Belgæ homines doctissimi, politiorem illam (qua hodie seculi aurei felicitate, depulsa omni barbaria, fruimur) Iuris Ciuilis tractationem amplecterentur. Hoc amplius effectum est, vt nostra etiam memoria Galli & Belgæ, Iuris antiqui studiosissimi, quos honoris caussa libenter nomino, Balduini, Ræuardi, Curtij, Duareni, Contij, Connani, Goueani, Hotomanni, Russardi, Cuiacij, ceteri scriptis ad immortalitatem comparatis, Ius vetus, adhibita Philologia, mirifice illustrarint. Hac tanta celebritate famæ absentibus etiam, qui aliquid de ingeniis studiisque iudicare aut possent, aut vellent, notus Augustinus, Romam venit. Quam vrbium dominam, terrarumque deam esse, Vrbem etiam æternam indigitari didicerat,

Martial. & Frontinus 2. De aquæ ductibus vrbis Rom. *Ann.* cIↃ.IↃ. XLIV.

Paulo tertio decimum iam annum Ecclesiæ Christianæ clauum tenente: moxque singulari hominis doctrina explorata, duodecim-Viris Stlitium iudicandarum, hoc est, Sacri Palatij iudicibus adscriptus, omniumque suffragiis dilectus, Ludo. Gometio I. C. Hispano & Episcopo successit: Pontifici & Ecclesiæ fidelem operam nauauit, ea integritate atque innocentia, vt difficile sit dictu, abstinentiane maiore vixerit, an in iure dicundo seueritate grauiore sit vsus.

cIↃ.IↃ.L.

Iulius tertius P. M. sextum post annum suffectus, adeo Antonium dilexit, vt & intimis consiliis adhibuerit, Legatumque summa cum auctoritate in Britaniam insulam opibus florentissimam miserit, cum

cIↃ.IↃ.LIV.

Rex vere Catholicus Philippus secundus Mariam reginam, Catholicorum regum Ferdinandi & Isabellæ neptem, duxit vxorem: Reginaldi Poli Cardin. præstantissimi auspiciis: & Insulanis pacem Ecclesiæ tranquillitatemque, exoriens veluti Sol, attulit. Sed ô rerum inconstantiam miramque vicissitudinem! vt nihil est in rebus humanis proprium, nihil perpetuo bonum: nec enim diu gaudere, paceque frui datum. Immatura enim Reginæ,

ginæ, feminæ lectiſſimæ, mors, ætatis octauo & triceſimo
(nata enim vno ante Auguſtinum anno) Eccleſiæ Dei cIↄ.Iↄ.xvi.
Reique publicæ ex inſperata lætitia ſummum attulit mœ-
rorem. Sed & alterum triſtitiæ argumentum oblatum.
Hac enim tempeſtate flagrante bello Gallia, Carolus
mundi vanitatem pertæſus, & regnorum mole feſſus, tot
victoriis de Gallo & Turca, rebuſque geſtis, omnibus qui
ante illum fuerunt, Auguſtis comparandus, imperio ſua
ſponte abdicauit, faſces depoſuit, filioque tradidit, &
apud Carpetanos in ſolitudinem, vt quod reliquum eſſet cIↄ.Iↄ.lv.
vitæ curriculum, totum rerum diuinarum contempla-
tioni precibuſque ad Deum Opt. M. fuſis impenderet, ſeſe
abdidit; raro, ac pæne inaudito ætatum omnium exem-
plo, poſt Lotharium Imp. Caroli Magni nepotem: qui ta- *Circa Annum*
men, vt creditur, tœdio rerum aduerſarum victus, cum *Christi* Iↄ.
Lucouico, a Carolo fratre altero, poſt quintum decimum cccl.
imperij annum monaſticam vitam amplexus eſt. Diocle-
tianus vero cum collega Maximiano, immanes tyranni &
feræ crudeliſſimæ, imperij quidem inſignia & ipſi poſue-
runt; hic Nicomediæ, alter Mediolani. ſed ſi veram cau- *An. Christi*
ſam quærimus, deſperatione quadam adducti opprimen- ccciiii.
di, in quos impotenter ſæuiebant, Chriſtianos. Amura-
thes item Turcarum Rex, maiorum noſtrorum memoria *Anno* cIↄ.
Mahumeti Othomano filio, paulo ante captam Conſtan- ccccl.
tinopolim, Orientis imperium conceſſit. Verum neque
metu, neque animi perturbatione, aut quod laborem pe-
riculaque defugeret, Carolus ſeceſſit, ſed ſolum pietatis
innatæ ſtudium, vt rationem geſti imperij Deo iudici red-
dendam longe ante ſubduceret, in eam mentem impuliſſe
videtur. At vnde digreſſa eſt, reuocetur oratio. Reuertit *An.* cIↄ.Iↄ.lv.
ex Anglia Romam Auguſtinus; Paulumque eius nominis
quartum Apoſtolicæ nauis gubernaculo admotum com-
perit, Vrbemque armis militaribus Hiſpanorum cinctam,
metuque nuperæ direptionis conſternatam. Tandem ar- *An.* cIↄ.Iↄ.
mis poſitis redditur Eccleſiæ otium, atque tranquillitas. xxvii. *ad* vii.
Poſt ab ipſo, Allifanus Epiſcopus creatus, miſſuſque Pon- *Id. Mai.*
tificia auctoritate ad Ferdinandum Cæſarem in Germa-

niam: qua honorifice obita legatione, gregem sibi creditum adiit, eumque omni humanitatis genere & liberalitatis est prosecutus. Hinc non diu, vt motoriam egisse fabulam suis ingratiis videatur, Siciliam insulam, opibus florentem, & frugibus, vt horreum Italiæ atque Hispaniæ appellãdum videatur, Philippi Regis Catholici auctoritate atque auspiciis lustrare iussus, integre id munus obiuit, vt & Regi gratum officium præstiterit, & insulanis ius sancte administrarit. Reuersus iterum in Hispaniam est, vt optimo Regi, cui debebatur, rei gestæ ratio redderetur. *Ea est enim imperandi optima conditio*, inquit Tacitus, *vt non aliter ratio constet, quam si vni reddatur.* Mox Ilerdensium Episcopatus a Pio quarto nec opinanti traditur, & repugnanti: sed victus precibus cessit: nam & Petrus Augustinus, natu maior frater, eo ipso tempore Oscam (non procul inde sitam antiquissimam Hispaniæ Academiam, quo iam inde a Q. Sertorij temporibus, Hispanica iuuentus erudiendi gratia mitti solet) Episcopus tenebat. Inde Tridentum vterque profectus est: quo, indicta Synodo Oecumenica, tanquam ad panegyrim, ex omnibus orbis partibus doctissimorum simul ac pientissimorum hominum, sarciendæ Ecclesiæ Catholicæ concordiæ, conuentus fiebant. Augustinus itaque, vt erat Ecclesiasticarum rerum vsu peritissimus, sacerdotum illis temporibus mores paululum a maiorum grauitate degenerantes, solutamque disciplinam ad pristinum decus continentiamque reuocanda censuit: ratus, quod res est, hinc tamquam a capite, corporis medicinam, vt membra conualescant, inchoandam. *Propter nos*, inquit, cum Iona propheta, *hæc tempestas in Gallia Germaniaque exorta est. A domo itaq. Dei auspicandum. Occurrite, Patres, labenti Reip.* Præclare Augustinus: & perhonesta oratio. Meminerat enim Numantiam, Carthaginemque superari, euertique a Scipione Africano minore non ante potuisse, quam correcta militum, qui iam luxu, otio, deliciisque pridem eneruati languebant, disciplina. Legibus itaque de Ordinum disciplina sanciendis adfuit iuuitque in partem. Anno post tertio rursum in Hispaniam naui-

Tacit. lib. I. Annal.

Plut. in Sertorio.

Ionæ I. d.

Liuius lib. LI. & LVII.

gauit, & Ilerdæ Ecclesiam rexit optimis & legibus & institutis: Ecclesiasticos ritus precesque, quibus sacerdotes assuefierent, composuit: & *Collectionem Canonum antiquam Anselmi Lucensis*, quarti Iuris Pontificij compilatoris, edidit. Annos ipsos sedecim eo sacerdotio summa pietate ac religione præfuit. Post, longo satis interuallo, a Gregorio tertio-decimo, Pontifice vere maximo, & bonorum omnium parente optimo, Tarraconensis Archiepiscopus renunciatus, hanc Ecclesiam ad extremum vsque spiritum Præsul quartus & tricesimus, sancte innocenterque, vt scitis, administrauit: vixitque iucunde in hac vrbe, propter Antiquitatis R. impressa vestigia, Theatrum, Circum, titulos, nummos, & inscriptiones; quibus referta vrbs est, vt & mœnia omnia Romane loqui videantur. Romanorum enim hic portus nobilis, hæc statio, huc cursus fuit, eratque vt vos non fugit, citerioris olim Hispaniæ caput Tarraco: quæ pars vlteriorem, Bæticam nimirum & Lusitaniam, magnitudine longe superabat. Hæc illa illa est Tarraco (patiamini me, quæso, auditores, animo meo morem gerere, & hæc breuiter perstringere, quando me in hoc dicendi genere tam diligenter attenditis) hæc inquam Tarraco est, iam inde a veterum Scipionum temporibus clara vrbs, cum populus Romanus cum Carthaginiensibus de imperio totius Hispaniæ, vitaque contenderet: vt de Græcis Polybius, prudentissimus reuera scriptor; de Latinis Liuius, memoriæ prodiderunt. C. item Plinius maior, Scipionum opus appellare non dubitat. Sed institutum vrgueamus, quando ad extremum vsque vitæ actum, fabulæque catastrophen, tristem illam quidem, sed in qua sunt omnia, peruenimus. Obiit enim Augustinus, naturæque concessit sibi quidem suo tempore (dici enim non potest, quam corporis his compagibus cum Paulo solui optaret) Reipub. vero, Ecclesiæque Dei laboranti, nobisque nimis præpropere. Ætatis quidem septuagesimo abiit e vita: qui fere humanæ vitæ terminus ab antiquis philosophis, doctissimis hominibus, angustus sane

Ann. cIↃ. IↃ. LXXVI.

Polyb. lib. I.

Liuius lib. 28.

Plinius li. 3. *c.* 3.

An. cIↃ. IↃ. LXXXVI.

Philipp. I. *c.*

Macrob. lib. I. *Somnij Scipionis cap.* 6.

nimiſque breuis, circumſcribitur. Exſtat & diuinum Regij vatis oraculum: *Dies*, inquit, *annorum eius ſeptuaginta anni: ſi autem in potentatibus* (hoc eſt, vt Hebræi legunt, ſi admodum robuſtus fuerit) *octoginta anni: Amplius eorum labor, & dolor.* id eſt (vt iidem interpretantur) pars ætatis princeps, iuuenta, dolorum plena eſt & moleſtiarum. O breuem igitur hominis vitam! ô exiguum nimis curriculum! ô miſeram hominum conditionem! Quamobrem præſtans ille philoſophus Theophraſtus moriens cum Natura expoſtulauit, brutis animantibus, quorum nihil intererat, longamætatem concedi, vt ceruo, vt cornicibus, vt phœnici, teſte Heſiodo: homini vero qui rationis ſit & orationis particeps, nimis anguſtis temporum ſpaciis vitam concludi. Verum eſt in promptu quid reſpondeam, & ad conſolationem facit plurimum, ſic placitum Deo, imperatori, qui nos in hac vitæ ſtatione collocauit, ea conditione, vt cum vellet hinc euocaret, & quaſi rude donatos, ad feliciorem vitam transferret, æternam, finiſque expertem. Sed & Salluſtius philoſopho illi pro me reſpondeat. *Dux*, inquit, *atque imperator vitæ mortalium animus eſt, qui ad gloriam virtutis via graſſatur, abunde pollens, potenſque & clarus eſt.* Ratio igitur, & animi morte carentis induſtria & vires corporis, & longæuæ ætatis durationem, quibus a brutis animantibus ſuperamur, facile penſant, longeque vincunt. Quæ cum ita ſint, Antonio gratulandum potius, quam lacrymis indulgendum eſſe cenſeo. Ille enim iam tum cum erat incluſus in corpore, cæleſtia aſſidue animo præcepit, & ea quæ ſupra erant contemplans, quam maxime ſe a corpore abduxit: nunc vero voti ſui compos ex corporum vinculis tamquam ex carcere euolauit. Noſtra vero hæc, quæ dicitur vita, mors eſt appellanda. O te felicem igitur Antoni, ô terque quaterque beatum! qui his vitæ laboribus in tam laborioſa ac diuturna peregrinatione a cæleſti patria, defunctus, requietem capies ſempiternam! nos contra miſeri, qui ſuperſtites ſumus, tot malis, quibus hæc mortalium vita referta eſt, morborum, ægritudinum;

Pſal. 89.

Cic. Tuſcul. 3.

Heſiod. apud Plut. De oracul. defectu.

Salluſt. initio Iugurt.

bellorum, pestis, famis, dolorum denique omnium obnoxij. Recte itaque Thraces, cetera barbari, pueros recens natos lachrymis excipiebant, humoque lacrymantes tollebant: vita vero functos gaudio efferebant, omnique lætitiæ genere deducebant, quod malis omnibus defuncti morte esse viderentur: quid nos humanitate excultos facere par est, auditores? Quanto rectius poeta Ennius, Rudinus homo, qui mortem suam lugeri, lacrymisque decorari vetat quod eam immortalitas consequatur. *Cur?* inquit *Volito docta per ora virum.* Sic Antonij nomen excipiet omnis quæ consecutura est ætas posterorum. Sed efferor studio, longiusque opinione prouectus sum. Ad me redeo: verum quando satis multa, in his temporum angustiis, dixisse videor de vita Præsulis amplissimi, reliquum est vt de perfecti Iurisconsulti, & Episcopi munere breuiter dicendum esse videatur. Cum enim domicilium Romæ Antonius haberet, Pontificiarum caussarum iudex æquissimus, & quasi rerum ac fortunarum suarum sedem ibi, si arbitratu suo perpetuo viuere licuisset, collocasset: horis subsciuis, quibus a negociis publicis laxamenti aliquid dabatur ad corporis animique relaxationem, cum eruditissimis hominibus, qui domum eius assidue discendi gratia frequentabant Octauio Pantagatho, Gabriele Faerno, Basilio Zancho, Onuphrio Panuinio, Pyrrho Ligorio, Paulo Manutio, Aldi F., Carolo Sigonio, & qui hodie viuunt, Latino Latinio, & Fuluio Vrsino, Metello item Sequano, qui xj. ipsos annos in illius contubernio iucundissime vixit: ceterisque domi suæ, quæ illis oraculum, verius Delphico, esse videbatur, de vrbis Romæ antiquitatibus, inscriptionibus, numismatis rerum gestarum memoria, & Scriptoribus antiquis Græcis atque Latinis, omnique adeo Philologia & interioribus litteris libenter disserebat, & instar apis vndique decerpebat, quibus Spartam, quod aiunt illustraret suam. Hoc otium M. Varronem, & Festum Pompeium illustrauit, aliisque vt legi & intelligi possint, & calamistris inurerent ij, qui maiori & otio abundabant & subsidio, in manus tradidit. nullum denique acroama iucundius,

Cicero Catone.

De perfecto Iurisconsulto.

quam huiusmodi litteratissimorum virorum in hexedra cõsessum, atque coronam: nullum Senatum præstantiorem sibi videri dicebat. Memoria teneo cum diceret (sæpe enim de perfecti I. C^{ti} officio, qualem Oratorem M. Tullius, & qualem Reip. ideam Plato ille diuinus quæsiuit, grauiter ac diserte disserere solebat) eas quæ vere, vt sunt, ita appellãtur, Humanitatis disciplinas suppeditare prudentibus, vbi animus ex forensi strepitu reficiatur: hominesque paulo politiores Iuris interpretum quorundam rustico & incondito sermone defessos, hic conquiescere & debere & solere: nec ferre animos posse tantam contentionem, nisi amœniori Oratorum, Poetarum, & Historicorum lectione relaxentur: atque adeo ex his, & philosophorum spaciis incredibile dictu esse quantum crescat hæc ars, iudicandique facultas. Poeticam iccirco adolescens attigit, pangebatque interdum carmen, alternis versibus longiusculis, nõ inuito Apolline. *Equidem de me*, inquit, *confitebor ingenue, nũquam me ab his studiis abhorruisse, sed ad illa respectum habere: sine quibus litteris, nihil præclarum, nihil diu victurum posterorum memoriæ prodi potest. Nec me pudet, nec cur pudere debeat video. Cæteros pudeat, qui ea fere, quæ ingenij tarditate, vel ignauia, consequi non potuerunt, in aliis dãnare solent, & vitio vertere: ne se ipsi ignauiæ, vel inscientiæ condemnare tacito quodam præiudicio cogantur. O tempora! O mores! O insipiens hoc sæculum, & inficetum! Iaceret profecto Iurisprudentia: reliquæque disciplinæ pessum irent, densa tenebrarum caligine inuolutæ, nisi litterarum lumen accederet.* Sic ille. Quamobrem nulla Antonij ingenium, doctrinamque posteritatis obliuio obscurabit, editis tot ingenij monumẽtis ad Ius antiquum Rom. recte enucleandum. Nec enim silebitur admirabilis quædam, ac pæne diuina ipsius in Legibus interpretandis, qualis ne in Seruio quidem Sulpicio maior exstitit, scientia: in odorando vnde partes à Triboniano misere diuulsæ essent, sagacitas: in deprauatis locis ad sanitatem reuocandis felicitas: in falsis sententiis refellendis modestia: in omnibus, qui quidem aliquid vel mediocre, in commune contulissent, laudandis singularis, ac pæne propria illi humanitas: denique de illius ad verum

Cic. Philipp. ix.

euadendi incredibili prudentia nulla vnquam ætas conticeſcet. Veritas enim, & ratio ipſa quæ Legum eſſe anima perhibetur, in Democriti puteo demerſa, non a quibuſuis erui poteſt, ſed ſumma opus induſtria, maximumque ſtudiũ eſt adhibendum. Omnes certe ex omni ætate (liceat enim mihi apud vos præfiſcine, quod ſentio dicere) qui intelligentiam Iuris habuerunt, vix ſunt ad An. Auguſtinum comparandi: aut ſi quem æquare ſtudeas, præferas certe neminem: quod felici hoc & aureo litterarum ſæculo, bella modo ciuilia conquieſcerent, & eruditiſſimis hominibus affluente, nemo fortaſſe ad Ius ſacrum, profanumque illuſtrandum, ad artemque redigendum, & diſperſa melius colligenda, aut maiores animos, aut plura litterarum ſubſidia, cum ab Antonio diſceſſero (Cuiacium ſemper excipio) attuliſſe videatur. Neque magis Iuris quam Iuſtitiæ conſultus fuit: in æquitate explicanda ſumma animi conſtantia, vt pro libidine Leges figere ac refigere minime ſibi licere exiſtimarit: non actiones ampliandas, non lites ex litibus ſerendas, more huius ætatis, iudicabat: quod hominum genus olim leguleios, rabulas forenſeis, vultureſque togatos, appellabant. Merito itaque a noſtri ſeculi prudentibus Auguſtinus, vt apud M. Tullium Q. Mucius Scæuula, Iuriſperitorum eloquentiſſimus, & eloquentium iuris peritiſſimus, publicis in ſcholis (fremant licet omnes ęmuli, & indocti homines) honoris gratia nominatur. Magna vero & pæne incredibilis in eo ad extremũ vſque ſpiritum memoria, quæ eſt Iuriſconſultorum propria ſemper viguit, aucta aſſiduis lucubrationibus, diſcendique cupiditate: qua vna re veterum videatur conceſſiſſe nemini: vt quantum ætate mala vires magis minuebantur, eo animus indies magis magiſq. creſcebat doctrina: & hebetata oculorũ acie, animus verum cernebat acutius, Vt enim homini propria eſt veri inquiſitio atque inueſtigatio: trahimurque omn s & ducimur ad cognitionis & ſcientiæ cupiditatem, ſic maior in iis exiſtere ea ſolet & debet, qui onera Reipub. ſuſtinent grauiora, quique vaſtum illud Iuris pelagus conſcendere parant. Solon Athenienſium legiſlator, & vnus in

Ab Amm. Marcell. Appuleio, & Petronio.

In Bruto.

septem Græciæ sapientibus, senescere se multa indies addiscentem gloriabatur. Idem etiam animam agens, audire & discere exoptabat. Sed quid externa Græcorum cum suppeditent domestica Rom. Iurisconsultorum exempla, commemoro? Pōponius enim I. C. *Ego discendi*, inquit, *cupiditate, quam solam viuendi rationem optimam in octauum & septuagesimum ætatis annum duxi. memor sum huius sententiæ. quam dixisse fertur Iulianus. Et si, inquit, alterum pedem in sepulchro haberem, adhuc addiscere quædam vellem.* Hæc ille. Vt autem adolescens Ius ciuile egregie & illustrauit Augustinus, & aliis viam quam insisterent, monstrauit, muniuitque, sic matura iam ætate atque iudicio, Ius quoque Pontificium, eadē animi alacritate, vt sacerdotem, Episcopum, atque adeo Christianum Iurisconsultum decebat, accurate sibi recensendum, emendandumque putauit. Ad hæc ex quo Tridētino Concilio domū reuertit, Concilia Oecumenica quattuor, quæ B. Gregorius P. M. quattuor Euangeliis subiūgere & æquare non dubitauit, collectis in Italia ex omnibus bibliothecis exemplaribus Græcis, Græce edere cogitabat: Quod ea Canonum collectio eo magis indigere hac lucubratione videretur, quo infeliciori nata erat seculo, ex compilationibus Burchardi VVormaciensis, Iuonis Carnotensis, Deus-dedit Cardin. Anselmi Lucensis, & Gratiani monachi: qui & ipsi ex sanctorum Patrum Ecclesiæ Catholicæ scriptis, hinc inde sententias in classes redigere, & ad capita reuocare conati sunt: quemadmodum antea ex infinitis prope veterum Prudentum responsis, Tribonianus I. C. Iustiniani Imp. iussu, Pandectarum volumen collegerat, exstinctis veterum, vnde tabulas illas naufragij desumpserat, libris. Sed cum vtrique a librariis, temporumque iniuria male accepti sint, melior tamen Gratiani conditio fuit, quod eius fontes integri exstent, Pandectarum vero maximā partem perierint, exceptis nuper in Gallia repertis, Caij, & Vlpiani Institutionibus, fragmentisque legum. Iuliani itē Antecessoris Constitutiones, & Theodosianus codex in partem iuuant: iuuant & Græci, qui Romanorum leges Grece exscripserunt, Theophilus Harmenopulus,

Valer. Max. lib. 8. cap. 7.

Lib. XL. Pandect. Tit. De fideicom. libert. cap. apud Iulianum.

Ius Canonicū.

pulus, & βασιλικὰ quæ vocantur. Sacro vero Iuri illustrã-do, post duos Antonios Gallos, Democharem, & Contium qui in Gratiani collectaneis elaborarunt, Ilerdæ *Collectiones antiquas* integras Anselmi Lucensis, vt dixi, foras dedit, opus rarum & vtile. Quadraginta adhæc dialogis *de Gratiani emendatione* disseruit. Ea vero tempestate commodum, optimus Pontifex Gregorius tertius-decimus, qui & ipse iuuenis Bononiæ, suæ, Iuris Antecessor fuerat: supplicibus præterea libellis rogatus Michaelis Thomasij (qui nuper, vt scitis, Ilerdensis Episcopus, magno sui relicto desiderio, vita decessit) de sacrorum Canonum Gratiani collectione ad fontes exigenda restituendaque negocium, & doctis hominibus Romæ, in his Petro Ciacconio, homini vt doctiss. sic ad antiquos scriptores instaurandos, bono publico tamquam de cælo delapso: & Academiis omnibus dederat: perfectumque est tandem aliquando, vt nunc minus turbide riuuli illi decurrant, multas tamen vt Antonio spicas legendas, his ipsis duobus libris, reliquisse videantur. Nec his contentus ad artem redigere, quod in Iure Ciuili M. Tullius aliquando cogitarat, cœpit Antonius Ius Sacrum, nimis diffuse, nec satis via & ordine traditum: edita nunc *Epitome Iuris Canonici* ad artem Methodumque reuocatæ ea parte, quæ *de Personis* est: altera enim *de Rebus ipsis*, & tertia de *Actionibus atq. iudicijs*, quo ordine Iustinianus Imp. Institutiones edendas curauit, in aduersariis adhuc latent, lituris plenæ. Verendum itaque, quod inuitus refero atque vtinam falsus augur aliquando deprehendar, ne parentis immaturo interitu partus ille, aut postumus sit, nec satis politus exeat: aut, quod Deus ne siuerit, perpetuo delitescat. Quam enim partem Veneris Apelles inchoatam reliquit, nemo pictor est inuentus, qui absoluere auderet. *Cic. III. Off.* Habetis, auditores humanissimi, quæ de perfecto Iuriscõsulto, pro renata breuiter mihi leuiter his tinctoin mentem venire potuerunt: accipite nunc Episcopi, optimique pa- *Episcopi munus.* storis personam, quam ad imitandum, tamquam expressam imaginem, liceat intueri. Non enim eorum solum hominum, qui nunc sunt, quique aliis erunt in annis, gloriam

Augustinus superauit, sed & veteres aliquot virtute doctrinaque adæquauit. Diuus enim Paulus, vas illud electionis, Tito Cretæ, atque Timotheo Ephesi Episcopis, exemplar optimi Ecclesiæ præsulis adumbrabit: quem omni reprehensione, notisque ignominiæ carere oporteret. Ei potissimũ: tres has res inesse oportere tradit, *Doctrinam, virtutẽ, & auctoritatem:* de quibus cum breuiter disseruero, finem dicendi faciam. Quis igitur hoc homine nostra parentumque memoria doctior? quis omnis antiquitatis, etiam Ecclesiasticæ, peritior: quis in docendo, scribendoque disertior? Quod scriptorum genus sacerdoti necessarium, non attigit: non ad vnguem tenuit, non litteris exornauit? Clamant, & pro me testimonium dicunt tot scripta ab illo prudenter, accurate cogitateq. meditata, & ad veterum normam reuocata. Quæ idcirco consulto prætereo, quod ea vos colligere, animoque repetere, sunt enim in promptu, manibusque gestantur, possitis. Taraconensium enim Episcoporum Decreta illustrauit, Pœnitentiæque Canones edidit. Synodum adhæc Episcoporum nuper in hac ipsa æde sacra coegit, vtiliterque multa sanciuit. Iustitiæ vero eius publica hæc documenta habeo, cum in ciuili Repub. tum Ecclesia administranda. Raros enim & nisi natu iam grandiores, vitaque caste & innocenter acta probatos, altaribus admouebat. Quod tantum abest vt vitio verti, vt sũmæ etiam laudi atque constantiæ tribuendum censeam: censẽtque omnes, qui Ordinis sacri, mysteriorumque Ecclesiæ dignitatem, maiestatemque animo perspectam habuerint, meminerintque auitis illis & incorruptis nascentis Ecclesiæ temporibus, vt a sordibus cum auaritiæ tum libidinum alieni ad altare, remque diuinam accedebant: sic plerumque munus hoc arduum per se ac difficile Sacerdotij & Episcopi, fuga in loca sola vitabant, primi illi heroes, homines diuini, *a* Gregorius, *b* Chrysostomus, *c* Martinus, *d* Ambrosius, *e* Augustinus, ceteri. Nonnemo etiam, vt accepimus, ne sacris, quibus se indignum esse iudicabat, initiari cogeretur, abscisso pollice dextero, officium declinauit. *f* Paulus etiam Timotheum, collegam pæne suum, itinerum

Ad Titum 1.

1. *Ad Tim.* 3.

a *Paulus Diaconus in eius vita.*
b *Metaphrastes.*
c *Seuerus Sulpicius.*
d *Paulinus in eius vita.*
e *Augustin. epist.* 148. *ad Valerium, & Possidius in eius vita.*
f 1. *Timo.* 5. *d.*

que comitem, hortatur: *Manus citò*, inquit, *nemini imposueris, neque communicaueris peccatis alienis. Te ipsum castum custodi.* Significans fore, vt si temere quosuis ad sacra, illotis, quod aiunt, manibus pedibusque irrumpentes, consecraret, vt eiusdem criminis reus sit, scelerique participet. Integrum itaque & incorruptum à muneribus se seruet, hortatur. Quin & Ethnicos maiore religione in suis detestandis idolorum sacris vsos deprehendi: Aristoteles enim in eo quem conformabat optimo Reipub. statu non adolescentibus rerum imperitis & solutis, sed senibus cultum rerum sacrarum demandandum, qui sacris operentur, suadet. Quid non, corrupto hoc seculo, facere par est? Doctos itaque, qui rari admodum in his oris, & natu grandiores, castos denique sacris admouebat, quibus opus esse maxime videretur, ne inutiles ventres alerent bona pauperum: vt hi in lege Domini meditarentur die ac nocte, litteris imbuti: hoc agerent, Deoque toti vacarent, precibus, ieiuniis, seque a vulgo, vitiisque abducerent. Profanos itaque iure arcebat a sacris, proculque abesse iubebat, *Odi*, inquit, *profanum vulgus, & arceo: Fauete linguis.* Nimirum nascentis Ecclesiæ, quæ, quo propius aberat ab origine, eo verum acutius cernebat, seueritatem, continentiamque reuocare studebat. Valeant igitur, valeant, qui ea calumniantur, quæ summæ sint laudi tribuenda. Nunc reliquas virtutes perstringamus. Quanta in eo Præsule integritas: nihil vt gratiæ, ne in proximis quidem agnatis, vmquam tribuerit· Tros, Tyriusque illi nullo discrimine habitus. Quanta tēperantia in victu, cultuque corporis! quanta comitas & morum facilitas! quanta grauitati coniuncta humanitas! quanta in rebus maximis ac difficillimis aggrediendis, gerendisque animi excellentia, ad exitumque perducēdis cōstantia. quanta in iuredicundo æquitas. in prouidēdo acumen in omnibus deniq. rebus æquabilitas Idem semper vultus, siue aduersa, siue secunda inciderent: eadem frons, eademque mens. Nemo domesticorum viginti retro annis iratū vidit, adeo domitas animi perturbationes habebat. Castitas vero tanta, vt feminam numquam credatur atti-

Aristot. lib. VII. Politic.

Horatius lib. 3. Oda 1.

gisse: cum libris enim fidis sodalibus, assidue colloquens, o-tium, commerciumque matronarum deuitabat. Singularis vero illius, & prædicatione digna maxime, semper exstitit in pauperes beneficentia ac liberalitas: quos & audiebat ipse libentissime, stipem postulantes & quæritantes de iniuria potentiorum: quare a congressu suo arceri prohibebat quod CHRISTI membra esse prædicaret, eiusque personam hic sustinere: se bonorum Ecclesiæ dispensatorem esse dũtaxat: *Vtinã*, inquit, *satis idoneus reperiar: Res hæc, vt & vita hæc vitalis, non mancupio, sed vsui tantum datur a principe illo Deo in quo viuimus, mouemur, & sumus. Ei subducenda æra ad assem esse, extremo iudicij die, quo omnes nos manifestari ante tribunal illius oportet.* Hi sermones illius quotidiani, hæ cogitationes, hic mens defixa, humana omnia, principumque amicitias, quæ donis alitur augeturque facile contemnebat. Calices itaque & vasa argentea pignori opponi: libros etiam quos & optimos, & innumeros pecunia sua vndique collegerat, & tamquam mutos magistros, auro cariores habebat, alienari iubebat, si in annonæ caritate pecunia deesset alendis pauperibus, quibus hic ager, vt sitis, abũdat. Hac vero, quę vera est, liberalitate ne singula, quæ sunt innumera, consectari videar, effectum est, vt tam inops a pecunia decesserit Augustinus, vt ei, Diuo Augustino, quem sedulo, vt nomine, sic & re ipsa vitaque exprimebat, vix suppetat sumptus quo efferri honeste queat. *Thesaurisabat nimirum in cælo, vbi nec fur, nec tinea, damnum opibus adferri possunt.* Auctoritate denique, quod tertium caput propositum erat, tanta valuit, Iustitiæque fama, de qua & alterũ me ciuilis Reipub. exemplum allaturum promiseram: vt etiam aduentus sui nuncio expectationeq. prædones agri Taraconẽsis omnes terruerit, fugaritque. Quis enim antea vicus satis tutus ab illorum iniuria videbatur; quis non ager grassantium sicariorum insolentiam formidauit; quis, quæso, iter faciebat, qui non se in latronum fore potestatem timeret? Hic Antonius, vt alter Hercules, monstrorum domitor, Augiæ stabulum perpurgauit: agrũ lolio & zizaniis, orã omnẽ monstris liberauit. Vt enim Sol tenebras radiis suis discutit, sic ad

Actor. 17. f.
Roman. 14. b.
2. Corin. 5. b.
Ado Treuerẽs. in Martyrol. 28 Augusti.
Matth. 6. c.

uētu ſuo agrū latrociniis infamē pacauit. Alij captiui latrones adducti vinctis poſt terga manib. alij vltro eius ſeſe poteſtati dediderunt: pœnas plerique more maiorum dederunt. Pro Deum immortalem! tantane vnius hominis, & quidem togati, in ſtudiiſque educati incredibilis virtus, famaque Iuſtitiæ, & ſeueritatis, tantam tam breui tempore lucem, tranquillitatemque Reipub. adferre potuit? Eat nunc Pompeius: qui ſuam in bellis cōficiendis celeritatem ſummam iactabat; quod intra quinquageſimum diem bellum piraticum, cum Cilicibus prædonibus, & graue, & periculoſum cōfecerit. Cedat huic Antonio, quantum arma togæ, & laurea laudi Ciceronis cōceſſit: noſter enim citius agrū hunc latrociniis, furtis, rapinis, ſtupriſque infectum purgauit, ignominiæque nota exemit. Ignoſcebat, qui deliquiſſet prudēs, nemini, ne quidem ſi nobilis, ſi proximus cognatus is eſſet: ne & quid ipſe tale poſthac committeret & ceteri eſſent ad iniuriam tardiores, a flagitiiſque exēplo deterriti, abſtinerent: Ratus, quod res eſt, non poſſe alios in officio cōtinere eum, qui ſe ipſe non cōtinet ab auaritiæ ſordib. & cupiditate: neque ſeuerum eſſe iudicem in alios poſſe, qui ſibi ipſe non imperet, nec animi perturbationes domitas habeat, neque alios in ſe ſeueros eſſe iudices velit. Erat adhæc, quando & id ad auctoritatem conciliandam pertinet, ſumma in eo corporis dignitas, ſtatura procera, egregia corporis membrorumque habitudo: robuſta ad extremam ætatem valetudo ac firmitas. inceſſus grauis in aſpectu grauitas comitati coniuncta, in ſermone lepor concinnaque breuitas. Iocis etiam vrbanis interdum & ſalibus vtebatur, ſed cum litteratis hominibus. Ocelli perexigui, & flaua coma: hebetata, vt fit, aſſiduis lucubrationib., oculorum acies: vitreis itaque perpetuo vſus eſt. Denique in toto corpore ea dignitas eluxit, quam imperio dignam Euripides iudicauit. Te, te igitur appello, Antoni: eſt enim, vt credimus, in morte ſenſus: quando eſt hoc in more poſitum, inſtitutoq. maiorum, vt qui bene de Repub. meriti, vita functi eſſent, pro funere laudarētur; ſi cuiquam iuſtus honos Epiſcopo in morte habitus eſt, ſi quæ iuſta cum la-

Apud Porphyriũ & Stobaũ. Πρῶτον μ̃ εἶδος ἄξιον τυραννίδος.

crymis persoluta sunt; nulli iustius, quam tibi, mea quidem sententia postremum hoc officium deberi videatur. Salue igitur & vale. Difficillimis Reip. temporibus extinctus es, rebusque ereptus humanis, ne ad interitum festinantis patriæ Cæsaraugustæ, intestinis bellis adolescentulorum opera labefactatæ, ruinam videre, & grauissimum acerbissimumque casum lugere cogereris. Ad cælestem nimirum patriam festinabas: quam multis ante annis animo præceperas: æternam illam beatitudinem, qua beati æuo sempiterno fruuntur, assiduis votis exoptās; *quam nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis venire potuit.* Te, te igitur postremum appellabo, Antistes optime, iis verbis, quibus M. Varronem tuum, togatorum doctissimum M. Tullius olim affatus est: & Diuum Isidorum Braulius patriæ tuæ Episcopus: quos tu singulares viros vnus hac ætate repræsentabas. *Tui nos libri in orbe & vrbe peregrinantes, errantesque tamquam hospites, quasi domum deduxerunt; vt possimus aliquādo qui, & vbi essemus, agnoscere. Tu ætatem patriæ, tu descriptiones temporum; tu sacrorum iura, tu sacerdotum munera, tu domesticam publicamque disciplinam, tu sedem regionum, & locorum; tu omnium diuinarum humanarumque rerum nomina, genera, officia, causas aperuisti: plurimumq. doctis hominibus, omninoque Latinis litteris luminis attulisti, & Iuri cum Diuino, tum Ciuili facem prætulisti.* Et quoniam nemini vestrum, auditores, meus dolor concedit, nunc de me confitebor ingenue: equidem ita huius viri morte sum affectus, vt nemo vnquam vnici filij mortem magis doluerit, quam ego huius viri; ita de me, bonisq. omnibus merito, vt parentis loco, dum vixero, sim habiturus, Deumque venerans assidue, bene precaturus Manibus tanti viri: cuius ego sermone biennium totum ita cupide fruebar, quasi iam diuinarem, id quod euenit, illo extincto, vnde tāta discerem fore neminem. Maxima enim in illo, vt dixi, cognitio antiquitatis, summa scientia Iuris antiqui, Legumque Romanarum & familiarum: multæ in eo, vt Romæ natus videretur, litteræ, & elegantia sermonis Latini. Ciceronem etiam senex legebat assidue, vt eloquentiæ principem. Iuris vero tanta in eo accuratio, vt ve-

Isaia 64. b. 1. Corinth. 2 b.

Cic. in Academ. quæst. Braulius præfat. Etymol. Isidori.

terum aliquis præstantissimorumque prudentum, Paulus, Vlpianus, aut Papinianus ab inferis exstitisse, ac reuixisse, vel animam, ex Pythagoræ sententia, recepisse illorum videretur. Quanto porro historiarũ, antiquarumque rerum Græciæ & Italiæ explicata cognitio! Ius Pontificium & Ciuile ita illustrauit, hoc adolescens, senex illud, vt principem illum Iurisconsultorum, nostrique æui florem delibatum vno ore gentes omnes prædicent. Memoriæ proditum Q. Catulum, clarum Romæ oratorem, cum de belli Mithridatici (quod & genere necessarium, & magnitudine periculosum, magna varietate terra, marique gestum est) imperatore deligendo ageretur, quęsiisse ex populo Rom. *Si in vno Cn. Pompeio omnia ponerent, si quid illi, vt sæpe fit militiæ, humanitus accideret, in quo spem essent habituri?* eo ipso die sui de Magno iudicij ac pietatis hunc fructum retulisse, vt vno omnes ore ciues, *In ipso vno spem habituros*, responderint. Sed nos tanti viri iactura, hoc amisso patrono, hoc parente optimo sublato, quem respiciemus? quem appellabimus? Te, te inquam, Ioannes Teresi: qui iam Dertusanus Episcopus designatus cum esses, hacque commodum iter haberes, peropportune accidit, vt Antonio in morte postrema illa officia exhiberes, Ecclesiæque Catholicæ matris nostræ Sacramenta illi conferres omnia, quibus iuuari morituri, more maiorum, solent. Ille vero, vt spero & opto, in beatorum sedibus vbi summa felicitas est, Dei Opt. Max. aspectu assidue perfruetur: quem quidem nunc tantum videmus in speculo & ænigmate, illic autem facie ad faciem, sicuti est, videbimus. Equidem, ad me quod attinet, si pro immortalibus eius in me officiis parum cumulate satisfecisse cito videar, quis enim præstare hoc possit? quæso a vobis, auditores, obtestorque, vt & ingenij mei tenuitati, & breuitati temporis, mihi ad me comparandum dati, dãdam esse veniam putetis, dum & ætatis incremento, & vberiori anni prouentu, studiorumque progressu maiora a me pietatis officia, mortuo debita, de vita illius sancte innocẽterq. acta, scriptisque ad immortalitatem comparatis, longe his copiosiora exspectare possitis. DIXI.

Cic. in Manilian.

1. Corinth. 13. d.

D. O. M. S.

ANT. AVGVSTINO DOMO CÆSARAVG.
ROMÆ OLIM IN VRBIS ET ORBIS LVCE
XII. VIRO STLITIVM IVDICAND.
EX ALLIFANO ET ILERDENS. EPISC.
TARRACON. ARCHIEP. IN PAVPERES MVNIFIC.
O. B. DE ANTIQVIT. ET LITTERIS MER.
IVRIS CIVIL. ET PONTIFICI INSTAVRAT.
IN HOC ÆDIS SACRÆ D. THECLÆ VIRG. ET MART.
A SE AMPLIATÆ MEMBRO ET AD ARAM
CORPORI CHRISTI CONSECRAT.
IN SPEM RESVRRECT. QVIESCENTI
S. P. Q. TARRAC. P. H. C. ET COLLEG. CANONIC.
PARENTI OPT. LIB. MER.
PON. CVR.

VIXIT ANN. LXX. M. III. D. III. OBIT DAMNO PVBLIC.
PRID. KAL. IVNIAS ∞. IƆ. LXXXVI.

Mortalis cum sis, mortuo bene precare.

NAENIA

in obitum

ANT. AVGVSTINI V.C.

SICCINE *me linquis, ſuperum iam ſede receptus*
ANTONI? o nimis hoc flebile diſcidium!
Vt colui vſque ſenem ſincero pectore, campos
Sic vtinam accedam fidus ad Elyſios.
Aeternæ ergo mihi lacrymæ, ſi vita manebit,
Dum veniente die, teque abeunte voco.
Namque iaces flos, ac decus æui, vtriuſque & ocelle
Heſperiæ, qua Sol occidit atque oritur.
Vixiſti, antiqui o Iuris, Legumque ſacerdos.
Iuſtum, & cana Fides deſeruere ſolum.
Lugete o Celtis miſcentes nomen Iberi:
Namque ferent, vereor, ſæcula nulla parem.
Sitque ſuper tumulo, Pario de marmore, carmen;
A ſera dignum poſteritate legi:
HIC SITVS EST ANTONIVS: *heic, auguſta pererrans*
Templa Dei, & volitans docta per ora, iacet.
Carpe, viator, iter: Cineres. dic, omine fauſto.
Dum lux illa venit Iudicij, vrna tenet.
Annua dum facies, perſoluens iuſta, parenta:
Manibus haſce pij mittimus inferias.

AND. SCHOTTVS
ἐκ τοῦ παραχρῆμα.

Ἠελίῳ, σοφίας τε δεδηκότι ΑΥΓΟΥΣΤΙΝΩι
Σῆμα κενὸν Σχόττος τεῦξε χαριζόμενος.

LIBRI AB ANT. AVGVSTINO Archiep. Tarraconensi partim conscripti, partim illustrati.

I. Quibus humanitatis studia illustrauit.

IN M.Terentium Varronem De lingua Latina Emendationum Notæ. Romæ 1557.

In Sex.Pompeium Festum Notæ.Venetiis & Parisiis.

Familiæ Romanorum xxx. cum Fuluij Vrsini Familiis. Romæ 1577. fol.

Dialogi vndecim, Numismatum Græcor. Roman. & Hispan. Antiquitatum item, & Inscriptionum veterum, Hispan.sermone scripti. Tarracone Philipp. Meij 1575. in 4° cum figuris æneis Romæ incisis.

Bibliothecæ Ant. Augustini librorum manuscript. Græce & Latine Index.Tarracone, Philipp. Meij.1586. in 4°.

II. Quibus IVS CIVILE *illustrauit.*

EMENDATIONVM & Opinionum Iuris Ciuilis libri IIII. & Ad Modestinum, siue de Excusationibus liber singularis: & Ad Lælium Taurellum I. C. de Militiis epistola. Venetiis, Lug. & Basileæ, fol.

De LEGIBVS & Senatusconsultis Rom. in 4° Romæ 1584. & Parisiis fol. 1585.

De PROPRIIS nominib. Pandectarum. Tarrac. Philipp. Meij 1579.

NOVELLARVM Iuliani Antecessoris Epitome, cum Notis, & Constitutiones Græcæ, eodem Augustino interprete. Ilerdæ in 8° 1567. & Basil. fol.

III. *Quibus* IVS *Canonicum, resque sacras exornauit.*

Antiquæ Collectiones DECRETALIVM, cum eruditis Notis. Ilerdæ, fol.

Canones Pœnitentiales, cum Notis eiusdem, Tarrac. 1582. & Venetiis in 4°.

Dialogorum XL. De emendatione GRATIANI, libri duo. Tarrac. 1586. 4°.

Constitutiones Prouinciales, item & Synodales Tarraconensium. Tarrac. in 4°.

Breuiarium, Horæ, item & Ordinarium Ecclesiæ Ilerdensis. Ilerdæ.

EPITOME IVRIS PONTIFICI VETERIS, in tres partes, De personis, De rebus, & De Iudiciis. quarum prima pars edita. Tarrac. 1586. fol.

IIII. LIBRI *nondum editi.*

Secunda & Tertia pars EPITOMÆ IVRIS PONTIFICI VETERIS. Et Notæ in aliquot Titulos partis iam editæ.

IVRIS PONTIFICII INSTITVTIONES.

CONCILIA Græca & Latina, cum HISTORIA, Scholiis, variisque Lectionibus.

In PANDECTAS Florentinas INDEX verborum omnium, & variæ lectiones.

Ad HADRIANVM liber singularis. Item ad EDICTVM.

FRAGMENTA veterum Scriptorum, Historicorum, Poetarum & Oratorum Latinorum, ab eo olim collecta.

Epistolarum liber ad eruditos: & CARMINA eiusdem.

IVDICIVM ANT. AVGVSTINI de Eloquentia cum Iuriſprudentia coniungenda.

Præfat. in Iuliani Anteceſſoris NOVELLAS.

CVM duo lectorum genera ſint; quorum alteri diſcēdi cauſa legunt, alteri ſolum vt reprehendendi captent occaſionem, illorum mihi habēdam eſſe rationem, horum contemnendam eſſe calumniandi cupiditatem ſemper exiſtimaui. Siue enim ſcribas, ſiue nihil ſcribas; ſiue hoc aut illo modo ſcribas, ſemper hi habent quod reprehendant. At ſtudioſo viro nullus liber eſt inutilis. Ab aliis enim dicēdi, ab aliis viuendi rationem; ab aliis artes ac diſciplinas, ab aliis hiſtoriam temporum, ab aliis alia, atque alia diſcit. Illi ſe omnia ſcire iactant; habereque ſe in quo Platones, Ariſtoteles, Demoſthenes, Cicerones, Papinianos, Iulianos, Vlpianos, & ceteros quoſcumque magnos viros ſæpius erraſſe facile oſtendant. His igitur qui nihil ignorant, nihil ſcribendum eſſe cenſemus: quando ad eos qui vitam Epicureorum deorum in terris degūt, nulla beatitatis acceſſio fiet; medicis hos tantum committendos eſſe putamus. Studioſorum vero, hoc eſt, eorum, qui diſcendi cupiditate tenentur, duplex etiam genus eſt, Iuris præſertim Ciuilis, qua de re nunc agitur. Alteri enim nocere exiſtimant, linguarum peritiam, Antiquitatis cognitionem, diſſerendi, aut dicendi artem, & ceteras diſciplinas: quibus tamen veteres Iuriſconſultos exornatos fuiſſe negare non poſſunt. Alteri his omnibus libenter operam dant, & ceterorum ignauiam, quam etiam ſtupiditatem appellant, vehemēter irrident. vtroſque admonendos eſſe potius quam irritādos, ſemper cenſui. Peccare enim quoſdam ex vtroque genere hominum video, dum præter modum, aut hi ſuauitate dictionis atque ornamentorum capti, minus in hanc ipſam diſciplinam incumbunt; aut illi nec verbis, nec ſententiis ſibi ipſis conſtant, in vtriſque hærent; artis docendi rudes, atque imperiti. Vtriſque IVLIANI Anteceſſoris Nouellarum librum proferimus, vt imitentur, &c.

HIERONIMVS OSORIVS EPISCOPVS Syluensis ad Antonium Augustinum V. C.

TRIPTOLEMVS *quondam seuit sacra munera frugum,*
Legibus & gentem Cecropiam excoluit.
Tu leges ipsas atra rubigine tristes
Ingenio purgas, & sata læta facis.
Ille angui inuectus volucri tenet æthera curru,
Te volucri fama ducet in astra decus.
Ille colit Cererem: peragis tu sacra sacerdos
Matris Eleusinæ: sacraque Pieridum:
Euellis lolium, atque inimicas frugibus herbas,
Inducisque satis Castalios latices
Ergo Triptolemus tibi iam concedat habenas,
Et victus, currus deserat ille suos.

ANTONIVS AVGVSTINVS AD LAtinum Latinium, Romam.

LVCEBANT *Soles olim mihi candidiores,*
Docte LATINE, *tuis*
Octauique Patris dictis cum pectus onestum
Sæpe foret variis.
Vltima nunc fessum vastis Hispania terris
Sole cadente tenet.
O mihi felices, frustra suspiria duco,
Præteritosque dies,
Viximus, antiquæ cum Vrbis lustrare ruinas
Romuleæ licuit:
Et Capitolinas pacatis prendere turres,
Aurea templa Iouis.
Innumeros illic varia de gente triumphos
Legimus in Tabulis,
Censores, cum Consulibus, populique Magistris,
Ordine quenque suo.
Inde forum, sacramque viam, mysteria Pyrrhi,
Discere dulce fuit.

Quid memorem veteres Ianos, atque Amphitheatrum,
Balnea, templa, domos?
Dulce fuit doctus cum conuiua abdita quæque
Protulit in medium.
Laudamus multi: sed Fuluius atque Faernus
Omnia ferre negant.
Sed quid ago? verbosos ætas reddit amicos,
Care LATINE, *tuos.*
Viue memor nostri. mihi Flaccus stillat in aurem,
PVLVIS ET VMBRA SVMVS.

DE ANT. AVGVSTINO ANT. AVGVSTINI PATRE.

Ex libro V. *Historiarum de rebus gestis Franc. Ximenij Cardin. auctore Aluaro Gometio Toletano, qui libri sũt penes me auctiores.*

ANT. AVGVSTINVS regnorum Aragoniæ Pro-Cancellarius, Reip. male gestæ insimulatus, in Septimancam arcem graui custodia seruandus missus est.

Quibus hæc addenda sunt, vt auctor adiicienda curauit.

Sed hic anno insequenti, regni summam Franc. Ximenio Card. moderante, vadibus datis, custodia abiit: Antonius tamen honori suo cõsulens, de Ximenij voluntate, qui primo quoq. tempore, postquam Rempub. gerendam suscepit, Antonij causã terminandam curauerat, ad Belgas concessit, Caroli quinti cognitionem imploraturus. Totius litis bene instructus index, & anteactæ vitæ testimonium sigillo regio obsignatum a Ximenio, & supremi ordinis Iudicibus ad Carolum mittitur: causa I. Saluagio, Cancellariæ præfecto, Garsię Padillæ, viro optimo & integerrimo, Cõmendatorio Calatrauensi Maximo Montelto regenti, & Lodoico fisci aduocato, viris prudentibus, & Iuris vtriusq. apprime cõsultis, iterũ inspicienda traditur. Qui accurate litẽ retractantes, rursusq. ANTONIO facultatem concedẽtes alia in sui patrocinium allegandi, cum nihil ille amplius adiiceret, prima scilicet, quæ apud Hispaniam facta fuit, defensione contentus: viri optimi innocẽtia perspecta, omnium Iudicum calculis absolutus, Bruxellis in totius aulæ Palatinæ conspectu, sentẽtia dignitatis & honorificentiæ plena secundum ipsum pronunciatur, anno Dom. CIↃ. IↃ. XVI. A. D. IX. KAL. Octob. Quod pergratum Ximenio accidit, & ceteris supremi Ordinis iudicibus, qui Ant. Augustini integritatem & præstantiam multis iam olim experimentis nouerant.

ELEGIA IN LAVDEM V. C. ANT. AVGVSTINI ARCHIEPIScopi Tarraconensis,

IO. GRVTERI ANTVVERP.

ÆSTVO, confiteor versoque stylum vsque legendo,
AVGVSTINE tibi dum bona verba fero.
Quotquot enim tecum componere de grege certo
Cui sua cuncta Dei rara dedere bona,
Nil nisi cum melico Philomelæ gutture coruum,
Nil nisi cum cygno comparo Noctis auem.
O pater, ô sidus Romani nominis aureum!
O immortalis gentis Achaiæ honos!
Quis monumenta suas posset tua mittere in aureis,
Quæ veterum purgant oblita sensa Patrum?
Ascia & in decus antiquum ignicolore refingunt
Iustinianei fasque piumque chori:
Quin quoque Te humani credat sub corporis vmbra
Magnum aliquem Indigetem dißimulare poli?
Nobilis, aut potius regali ex stirpe Deorum,
Restitnis mundo qui bene rursus opes.
Fallor? an hoc quoque lanificæ sensere sorores,
Fata recens genito cum cecinere Tibi.
Et fore dixerunt, in quo fas cernere priscos,
Semi-virosque Deos, semi-Deosque viros,
Quique ita doctrinarum exacta cognitione,
Quique ita virtutum diuitiore penu.
Venturi premeres, premeresque superstitis æui,
Et premeres æui præteriti omne decus.
Qualiter igniculos astrorum Cynthius, haud cum
Frigore contractus Ægoceronta colit,
Sed per odoratæ Erigones cum exultat aristas
Flammeus, atque citos æthere ducit equos.
Plaudite io Parcæ: iam nunc in vestra sorores
Verba diem capiunt, inueniuntque fidem.
Quique habitant nostris aduersum greßibus orbem
Haud minus, atque quibus tera superna patet,
Nil AVGVSTINO melius, maiusue dedisse
Aut dare cælestes poße aliquando ferunt.
AVGVSTINE pater, pater AVGVSTINE, modesta
Lumina demissam quid iacis vsque in humum?

Sicne animos potius meritis poscentibus addes,
Verticeque elato tecta tuere Iouis?
Nil ex parte tuis minima datur auribus: ipsa.
Fama est magna tibi, sed minor ingenio.
Templum si tibi non centum sublime columnis
Auxisset variis mundus vterque plagis,
Diuinosque palam viuo largitus honores
Aras sacrasset supplice vbique metu.
Certe ego, si quando tua fas euoluere scripta,
Scripta, quibus Genij splendet imago tui,
Algida sic quatior feruenti pectora thyrso,
Sicque coruscanti numine totus agor:
Jlicet vt superos sublatus ad aeris orbes:
Iam videar Themidis cernere pectus heræ.
Eque alto Astrææ solio auscultare docentem,
Pascere & ambrosia pro libitu ora dape.
Ipse Corinthiaco, ipse tibi AVGVSTINE, metallo
Struxero delubrum ad Scaldis euntis aquas.
Magnum opus, irritent cuius fastigia cælos,
Vis hominum quod non diruere vlla queat.
Jllic, exemplis Lysippi diuite ab auro,
Magnorum spiret gens animosa Deum.
Quemque sua exornet specioso emblemate vestis,
Cuique sua obnubent florea serta caput.
In medio tu stes, ANTONI, adamantinus, omni
Difundens passim corpore tale iubar.
Quale vomat Phœbi iuuenilis imago, rubenti
Si Nabathæorum ex æquore saltet eques.
Nunc ego quid possum, cui gaza nulla superstes
Copia cui genij flamma pusilla micat.
Heu mihi, ceu violas non est comprendere Aprileis,
Quantaue in Hybleo monte vagetur apis:
Sic neque gratanti tua facta æquare tenore,
Concipere aut liquido mens animi vlla queat.
Mussem igitur merito, vimque almi nominis almam,
Rite sacro sancta religione colam.

FINIS.